

1238

F. PAVLI MINERVAE
BARENSIS

LECTORIS THEOLOGICI
ac Regni Neapolitani Prioris Prouincialis
Ordinis Prædicatorum .

IN CCXXIX. SENTENTIAS PARAENETICAS
NILI EPISCOPI, ET MARTYRIS,
è Græco in Latinum conuersas.

Totidem Scholia, seu Commentaria.

NEAPOLI,

Apud Constantinum Vitalem. MDCIIII.

*Cl. B. Fr. de S. Maria al Collegio de Carmelitani per de Paolo
Calson*

F. PAVLI MINERVAE
BARONIS

LECTORIS THEOLOGICI

ac Regni Neapolitani Prioris Provincialis

Omnia iudicio S. R. E. subduntur.

NEAPOLIS

Apud Constantinum Vilem. MDCLII.

ILLVSTRISSIMO
ET REVERENDISSIMO
DOMINO

D. PETRO ALDOBRANDINO

S. R. E. CARDINALI

ARCHIEPISC. RAVENNATI &c.

FR. PAVLVS MINERVA BARENSIS

Lector Theologus, & Regni Neap. Humilis Prior

Provincialis Ord. Præd. salutem precatur

in eo, qui est omnium vera salus.

OT, tantaq; sunt, Amplissime
Cardinalis, tua in me beneficia,
vt quoties ego illa memoria me-
cum repeto, animoque, & cogi-
tatione complector, erubescō,
sanè, cum nullum hactenus grati animi signum
erga amplitudinem tuam demonstrare value-
rim. sed quæ humilis, & tenuis Frater. tanto
Ecclesiæ Principi munera digna mittere pos-
set? nullum certè, sed animum tantum, quem
ego semper in tua obsequia promptissimum
habui, & dum spiritus hos reget artus, perpe-
tuò habebō: vt in te vno colendo, & obseruan-
do, nemini mortaliū vnquàm sim concessurus.
Sed venit occasio, cum enim aliquando in ma-

nus fortasse meas incidissent sententiæ quædam diuinæ prorsus, sanctissimi Pontificis, & Martyris inclyti Nili Aegyptij, viri summa sapientia ornatissimi, & sanctitate insignis, ducentum nempe vigintinouem è Græco in Latinum conuersæ: Quæ de moribus tractant, & Paræneticæ meritò dicuntur: Has ego scholijs, argumentis, & commentarijs illustrare, & locupletare volui: videbantur enim elegantissimæ, & diuino quodam spiritu dictatæ, ad honestatem omnem, vitamq; beatam in terris degendam maximè accommodatæ. Itaque eas nomini tuo consecrare decreui, quemadmodum Patruo tuo CLEMENTI VIII. Pontifici Optimo Maximo olim per te, qui mihi ad illum aditum benignissimè præbuiſti, Neomenias Salomonis nostras dedicaui: quas ille tam hilari fronte accepit, vt semper gloriatus fuerim, amplissimum laborum meorum præmium reportasse. Cui enim opus de re præsertim grauissima atque peregrina confectum melius nuncupare poteram, quàm sanctissimo in terris D. Petri successori, & Christi Vicario, Ecclesiæ vniuersalis Pastori, Orbisque moderatori? à quo meus Ordo, atque Religio quemadmodum immensa omni tempore beneficia accepit, sic deinceps maiora se acceptaturam sperat. Is enim diuina quadam prouidentia,

dentia, & cœlesti qua præditus est sapientia, &
 ardenti pietate, seculo hoc nostro inter Eccle-
 siæ Sanctos, & Diuos qui cœlo proximi apud
 Deum sedent, quique in terris mira sanctitate
 fulserunt, & miraculis quàmplurimis clare-
 runt, iam referendos, & per vniuersum orbem
 venerandos decreuit; Idque solenni ritu, de-
 bitisque ceremonijs, in Vaticana Basilica san-
 ctum scilicet Patrem nostrum Hyacinthum, &
 D. Raymundum, lumen alterum Aquilonaris
 regionis, ac Poloniæ; Occidentalis alterum
 plagæ, atque Hispaniæ: quorum dies festi de-
 bito officio celebrari mandauit. Quid modo
 dicam, de eius mirabili benignitate, & insigni
 charitate? Ecce Urbem Neapolim vndique
 totam exhilarat, vndique ciues illius omnes il-
 lustrat, & ad cœlum euehit; cum Doctorem
 eximium, & Angelicum D. nostrum Thomam
 non modo Dominicanæ familiæ lumen sempi-
 ternum, sed totius Ecclesiæ gloriam, & orna-
 mētum singulare, inter septem Patronos Nea-
 politanos sanctissimos, sacro, ac publico ritu,
 communi lætitia, pompa præcipua in dicto fe-
 sto, votis omnium desideratissimis collocan-
 dum, atque adorandum constituit: Quæ certè
 omnia non modo Neapolitanos omnes, sed
 nostri Ordinis Patres sic vinculis quibusdam
 adamantinis, sic meritis sibi addixit, atque ob-
 strinxit,

strinxit, vt noctes atq; dies pro tanti Pontificis
 incolumitate ad Deum preces fundere, & affi-
 due sacrificia offerre studeat, atque nitatur.
 Sed non est hic locus plura dicendi de Patru
 tui Summi Pontificis laudibus, in cōmodiorem
 locū illas differimus. Tu interea, sacratissime
 Princeps, Romani Senatus, & Ecclesiæ sanctæ
 splendor, cui ego vigilias has qualescūq; meas
 dicatum venio, hilari fronte, vt soles, accipere,
 easq; interdum, dum à grauissimis curis respi-
 rare datur, percurrere velis. Inuenies certè quæ
 Ecclesiasticum Principem maxime deceant,
 siue ad componēdos optime animi mores, siue
 ad administrandā Rempublicam, siue ad con-
 temnendas vanas fallacis huius vitæ volupta-
 tes, siue ad prudenter se gerendum erga omne
 hominum genus, siue ad acquirendā vitæ tran-
 quillitatem, & sanctimoniam, siue denique ad
 quodcunq; officium rectè exequendum perti-
 nere videbuntur. Habebis hæc ob oculos à
 sanctissimo Nilo tibi posita, idque sententijs
 quàm breuissimis, concinnis, apertis, è medijs
 sacræ paginæ monumentis, è vatum oraculis,
 Christi Apostolorumq; doctrina petitis. lectio
 certe isthæc erit pharmacum quoddam pijs le-
 ctoribus aduersus vniuersas vitiorū pestes, erit
 calcar, & stimulus ad virtutum ornamenta cō-
 quirēda, erit lumen ne offendamus in tenebris,

erit postremo iter certum, & breuissimum ad
 coelestem felicitatem comparandā. Quantum
 verò nos laborauerimus in his sententijs expli-
 candis, ac locupletandis, aliorum sit iudicium;
 labori profecto nō pepercimus, vt in omnium
 vtilitatem exire quāprimum sub tuo nomi-
 ne possent. Quæ etsi exigua admodum sint, vt
 tanto Principi à me hoc tempore mittantur,
 atq; consecrentur. Is velim inspiciat, atq; con-
 sideret animi nostri promptissimum obsequiū
 ac propensissimam volūtatem, qua multo ma-
 iora, longèq; meliora dare vellemus. Adsit stu-
 dijs nostris Deus Opt. Max. vt nonnulla alia,
 quæ præmanibus habemus, absolvere, & in tuę
 Amplitudinis laudem emittere valeamus. ?
 Ergo optime, & Amplissime Cardinalis me ti-
 bi addictissimum patrocínio tuo fove, tuo cly-
 peo tuere, tua me vmbra protege: Ordinemq;
 nostrum ita defende, quemadmodum facit Pa-
 truus tuus Pont. Max. CLEMENS VIII.
 cuius tu sanctissimis vestigijs insistens, sempi-
 ternam nominis gloriā promereberis, & illi
 vt imitator solertissimus, eris postea in terris
 ad Dei, eiusque Ecclesiæ vtilitatem successor
 optatissimus. Vale.

AD AMPLISSIMUM, ET
RELIGIOSISSIMUM PRINCIPEM
S. R. E. CARDINALEM
D.D. PETRUM ALDOBRANDINUM.

PAULI PORTARELLI SACERDOTIS NEAP.

Epig. in scholia seu commentarios doctissimos
eruditissimi Theologi Pauli Mineruæ,
quos in Nili Pontificis, & Mart. sen-
tentias 229. in lucem emisit.

*Romulei Princeps, sacri lumenquæ Senatus
Summi Clementis ter venerande nepos.
Imperio cuius, rerum moderaris habenas,
Tantum iudicio, consilioque vales.*

Si datur à grauib. curis spirare parumper,

Dum Romana tibi publica cura subest.

Flecte oculos paulum in monumeta hæc docta Mineruæ,

Quæ dat in obsequij debita signa sui.

Nili hæc Pontificis tibi sensa profunda recludent,

Qui breue, sed magnum pondere scripsit opus.

Post maiora tuo emittet sub nomine, Princeps,

Fultus Presidio numinis ille tui.

7

A V T H O R
LECTORI CANDIDO
S A L V T E M.

ABES hic (Lector candide) Nili
Episcopi, & inuicti Christi Martyris
παυλῆος, hoc est capita, præceptiones,
seu sententiæ præceptiuas verè aureas.
Primo Mobili velociore, Christallino
clariores, Firmamento firmiores, grauiore Saturno,
sapientiores Jove, vehementiores Marte, Sole illu-
striores, Venere amicabiliores, Mercurio eloquentio-
res, Luna pulchriores, cunctis denique cæli syderibus
fulgentiores; elementis deinde præstantiores, ætliuio-
res igne, sereniores aere, limpidiores aqua, feraciores
terra: mirabiliores septem Mundi mirabilibus; Nili
Pyramide, Fari turre, Babylonie insula, & mari,
Ephesino Dianæ templo, Mauroli sepulchro, Solis Co-
loſſo apud Rodianos, & Iouis Olympici simulachro.
Quòd si addere licet Cyri Medorum Regis domum:
mirabiliores certè hoc edificio reddantur. Affluen-
tiores insuper Nili flumine, dulciores melle, suauio-
res

b

res nectare, preciosiores ambrosia, sapidiores manna
 Hebraeorum: perspicaciores philosophicis sententijs,
 salubriores Andromachi theriaca, aut Mithridati
 Regis antidoto, æquiores Baldi, & Bartoli legibus:
 candidiores niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore
 antiquo. Nam si hæc, & similia vel sensus recreent
 obiectu, vel gustu, vel mentem rei admiratione re-
 pleant, vel intellectum contemplatione reficiant: Sen-
 tentiæ tamen parenetica sensus intuitu confortant,
 memoriam Dei beneficijs excitant, intellectum Chri-
 sti obsequio captiuant, voluntatem sui ipsius subiectione
 humiliant, animam obseruatione sanctificant, ho-
 minem perseuerantia ad viam dirigunt cœlestem:
 fiunt tandem Nili non corruptibilis tot fontes aqua-
 rum salientium in vitam æternam. Si quid enim re-
 ctum, si quid bonum, si quid iustum, si quid æquum,
 si quid vtile, si quid honestum, si quid humile, si quid
 verum, si quid altum, si quid profundum, si quid la-
 tum, si quid longum, si quid virtuosum, si quid my-
 steriosum, si quid admirandum, si quid sanctum, si
 quid aliud simile reperitur: dubio procul in his senten-
 tijs clarè inspicitur. Fœlix igitur anima illa, quæ
 has legerit, & obseruauerit. Quæ de re placuit no-
 bis illas scholijs, commentarijsue illustrare, non nego
 exilibus, tenuibusque, & utinam non imperfectis.
 sed quid mirum? qui enim fecit, quod potuit, legem
 adimpleuisse dicitur. Grandes materias, parua in-
 genia non sufferunt. Grandis quidem animus, vires
 tamen

tamen impares. Quicquid igitur in illis reperiēs, ex
 Sanctorum Patrum doctrina exhaustum esse iudices;
 ideo & cunctos citauimus: cumque ad politicam, &
 moralem vitam perquam maxime ordinentur, ad illas
 roborandas, firmandasquē: Ethnicorum quoque Phi-
 losophorum axiomata perstrinximus; ut sciant, qui
 laxatis vitæ habenis, illam porcinam ducunt: legem
 Christianam, legem esse virtutum, quam ex Ethnicis
 plerique (naturali illustrati lumine) prosequuti, mi-
 ris extulerunt encomijs. Quid, si Christiani nati
 fuissent? sanctitate quidem nimia pollerent. Quid
 non vides sanctum in Seneca, ut hunc dumtaxat pro
 exemplo citemus? Quæ sententia sanctitudini con-
 tradicit? Nihil aliud certè displicet, nisi plurimo-
 rum allegatio Deorum. Ideo in prioris sententiæ
 scholio, seu commentario addidimus, statum eius,
 si miser est, deplorare. Quandoquidem vna ex parte
 doctrinam eius sanctitate plenam inspicimus: ex al-
 tera verò plurimorum Deorum obtestationem, quæ
 Fidei Christianæ mirum in modum repugnat. Legun-
 tur subinde eius Epistolæ ad Paulum Apostolum di-
 rectæ, & Pauli ad eundem: ob quod nonnulli rentur
 saluum esse Senecam. Nos autem in ancipiti versa-
 mur, ideo diximus, si status eius est miser, quod de-
 plorare conuenit. At nonnulli in Sanctorum Cathalo-
 go repositum à Hieronymo ob mutuam cum Paulos fa-
 miliaritatem, asseuerant. Epistolæ tamen eius ad
 Paulum Apostolum dum Romæ esset, missæ: & Pauli

ad Senecam, dum Neronis præceptorem ageret, num sint apochryphæ, in de libro Apochrypho, libro tertio, digrediemur. Expositiones deinde nostras ideo scholia appellare placuit, quia parvæ sunt expositiones. Et quamvis scholia propriè brevissimæ sint rerum interpretationes, annotationesque: large tamen ob brevitatem scholia appellari possunt. Ideo addidimus, siue commentaria, quia cum scholiorum ob brevitatem, tum quoque commentariorum, ob longiusculam digressionem, naturam induunt. Quo ad disputationes, me non personas impugnare credas, velim; sed opiniones: non naturam, sed scelera insequi, & refellere; cum dilectione (inquam) hominum, & odio vitiorum. Circa Græcum idioma multas deesse literas ob characterum penuriam in Neapolitana Typographia pro comperto habemus. Ideo non potuimus ex voto cuncta ad perfectum ducere. Quare si videris tu qui Græcam refoles eloquentiam, literas, accentus, puncta, comas, & similia, vel abesse, vel confundi: primò literarum, accentuum, punctorum, comarum, & similium ad Græcam orthographiam pertinentium defectui adscribas: deinde absentia nostræ non enim (negotijs Religionis impliciti) semper adesse potuimus, ut sperabamus. Quemadmodum in Salomonis Neomenijs libro secundo, in tabula concurrentium nova, ubi adest confirmatio Ordinis, inscribi debebat transitus Beati Dominici: & ubi transitus, confirmatio Ordinis, vel sub titulo confirmationis Ordinis, debebant numeri

transitus

transitus Beati Dominici reponi, sub titulo autem transitus Beati Dominici, numeri confirmationis Ordinis: isti impressioni non aderamus, & impressores arbitrio suo omnia commutarunt, originale autem fidem facit. Id quoque nobis excusationem afferet, si errores aliquot in sententijs, commentarijs, postillis, epistolis, carminibus, in Cathena, in denique Apologia obreperint; quamvis reuera (ut diximus) multoties ex Typographorum negligentia irreparent: quamvis ob tabularum compositionem, Variamque numerorum additionem excusentur; quinimo excusatione digni sunt, ob ipsius editionis difficultatem. Cur autem (dices) vel Prouerbia Salomonis, vel Ecclesiasticum, vel Ecclesiasten, vel Sapientiam, vel Canticam canticorum non explicauimus, cum sint sententiæ scripturales, ac propterea maioris ponderis, & authoritatis essent, quàm priuati hominis sententias dilucidare? Respondemus, sententias Nili paræneticas virtualiter in prærecitatis includi: Deinde ob candorem, ob eloquentiam, ob vim, ob fructus maximos, ac propter similia, quæ redolent, dilucidare propositi sumus. Rursus, prærecitados libros ab alijs esse expositos comperimus. Postremo ex his aliquos exponere proposuimus: ideo paruis illustrare commentarijs placuit, ne omnia hic adduxisse videremur. Omnia itaque in bonum interpretare (candide Lector) gratias agens immortalī Deo, omnium bonorum munificentissimo largitori, si quid bonum in opere

opere respexeris: si quid minus, nostra imbecillitati imputes. Quod si ex nostris laboribus quandoque aliquid tibi forte gratum fuerit, hoc nostrum apud te erit premium, ut Deum pro authore depreceris, si charitatis viscera in te fuerint, quemadmodum non dubitamus in te maximè relucere, ob animi tui candorem, & sincerum cor erga Deum. Id enim causa erit, ut meliora, & diuersa, sed utiliora tibi pro gratitudine offeret. Caterum si ambigis cuius sint sententiæ, Nili Episcopi, & Martyris: an Nili multorum monachorum Patris in Oriente? In Apologia, quam pro huiusmodi negotio confecimus, id determinatum à nobis, utcumque pro nostra tenuitate iam videbis. Cathenam verò sententiarum cur composuimus, in eius Cathenæ præfatione ad Lectorem, inspicies. Tabulam verò illustrium Authorum, qui in opere citantur, ideo ordinauimus, ut scias Lector candide, esse operis ornatum. Vale.

P. PAULI MINERVAE
P. A. R. E. N. S. I. S
O. R. D. I. N. I. S. P. R. A. E. D. I. C. A. T. O. R. U. M.

F. PAULI MINERVAE

BARENSENSIS

ORDINIS PRAEDICATORVM

LECTORIS THEOLOGI

DE AVCTORE SENTENTIARVM

PARAENETICARVM,

LIBER APOLOGETICVS.

VOVSQVE veritatem rerum habebimus? Quamdiu in tenebris morabimur? Usquequo rerum naturas lippis cernemus oculis? Quando sensus omnes acuentur in sensibilibus rectè sentiēdis? Quousque potentiae animae (iuxta nomen)

nebulonibus quibuscunque fugatis, rerum quidditates intelligere, atque penetrare poterunt? Numquam certè. Benè cecinit Poeta.

Fœlix qui potuit rerum cognoscere causas.

At nullus talis fœlix, ob status imperfectionem. Quippe qui habitamus omnes in caliginoso terræ loco, versamur in hoc infoelicissimo orbis statu: nauigamus in periculossimo mari; fluctuamus in hoc turbatissimo mundi pelago. Optimè Ecclesiastes cap. 3. docuit, dicens. Vidi afflictionem quam dedit Deus filiis hominum, vt distendantur in ea. Cuncta fecit bona in tempore suo, & mundum tradidit disputationi eorum: vt non inueniat homo opus, quod operatus est Deus ab initio vsque ad finem. Et verè, quæ res quaestionem non habet? Quæ quaestio,

opinatoribus caret? Quæ opinio impugnatores abijcit? Qui impugnator non impugnatur? Cui opinatori non contradicitur? Qui contradictori non resistitur? Qui disputator non reijcitur? Quæ quæstiones de Deo, de Intelligentijs, de cœlis, & eorum numero, motibus, & natura non mouentur? Quæ de elementis, de simplicibus, de mixtis, de vegetabilibus, de sensibilibus, de rationalibus, de animatis, & inanimatis non emergunt? Quot capita, tot sententiæ: quot homines, tot opiniones: quot sententiæ, tot contradictiones: quot opiniones, tot afflictiones: quot placita, tot contentiones. Heu miseram hominis conditionem, vt nemo rei veritatem attingere, atque penetrare possit: & maior sit ignorantia, quàm rerum scientia! Heu infœlicem hominis statum, vt à principio vsque ad finem non nisi contentionibus viuat. Benè dixit Isaias Propheta cap. i. Vinum tuum mixtum est aqua: hoc est, sapientia, & scientia tua, mixta est ignorantia! Vide igitur si rerum naturas penetrare poterimus? si rerum discrimina intelligere, si ambigua dissoluere, si vnita separare, si separata vnire, si inordinata ordinare, si inuia dirigere, si recta docere, si falsa reijcere, si vera assequi, & si ignota tandem scire? Balbutientes resonamus excelsa, superbè infima, obscurè cœlestia, infulsè simplicia, imperfectè composita, ignoranter cuncta. Miser hominis intellectus, quibus quatitur procellis, quot premitur angustijs, vt rerum veritatē perfectè haud scire possit, nisi diuino adiutus lumine, quemadmodum & Doctores Sancti, sacram explicantes Scripturam, veritatem à Deo reuelatam, nobis sincerè dilucidauerunt. Nec mirum, quia qui loquitur in Propheta, loquitur in interprete. Quamuis homines pessimi illam obscurare conati sint. Sed magna est veritas, & praualeat Regi, vino, & mulieri: & Deus veritas est; quam sæpe cum expugnauerint:

uerint: nihil tandem potuerunt. Quis enim contra Deum? & si sint, vel fuerint, quid fecerunt? Nihil. Quæ utilitas in eis? Nulla. Pars enim eorum ignis æternus. Cum igitur maior sit ignorantia nostra, quàm scientia, & eorum quæ scimus, minima illorum quæ nescimus: non est mirum si res incognitæ sunt nobis, & si ignota ignoramus: ac propterea contenditur de librorum authoribus. Mis-
 sos facimus inimicos Crucis Christi, quorum finis, inte-
 ritus: qui, vt sua pestifera dogmata auctoritatem habe-
 rent, in Sanctorum Doctorum operibus venenum infun-
 dere nõ se puduit, veritatem abraderẽ conati sunt: librum
 pestiferum catholico attribuere non sunt veriti, proprio
 nomine suppresso; vt rei colorem circumlinientes, simpli-
 ces ad errorem trahant: quinimo vt docti capiantur, vt
 pisces hamo; sicq; in hæresim lapsi, suam doctrinam dia-
 bolicam confirmare possint. At inter Catholicos quoque
 ignoratur aliquando cuius nam sit liber catholicus. Quod
 quidem euenit, vel authoris humilitate, qui nomen
 suum manifestare refugit ob vanæ gloriæ periculum: vel
 temporis diuturnitate, titulo forsan corroso: vel quando-
 que pessimi viri malitia, atque inuidia, fratris sui profe-
 ctui inuidentis; cum debeat & congaudere, quòd ad Dei
 gloriam, & proximi edificationem operetur in vinea Do-
 mini Dei Sabaoth. Verum de libris absque authoris no-
 mine promulgandis, lege sancitum est in Tridentina Sy-
 nodo, manifestatum in Indice, renouatum, & confirma-
 tum à Sancta Apostolica Sede: quòd nullus liber absque
 authoris nomine deinceps in publicum prodeat, non nisi
 ob hæreticorum impudentiam, malignitatemque, qui
 suppressis proprijs hæreticorum nominibus, libros suos vt
 auctoritatem habeant, vel Catholicis attribuunt, vel sub
 aliorum nomine cudunt; non nisi vt veritatem obscurare
 possint, & valeant: sed nemo contra Deum, & si sint, illi

nocere minime possunt. Nihilominus tamen sit res quomodolibet, supposita ex vna parte nostra ignorantia, ex altera hominum improbitate, clarum est plerosque libros: absque authoris nomine circumferri. Quo fit, vt docti viri sapissime contentionibus deseruiant: cuius nam sit liber; & in dubium vertitur etiam de re parua, quinimo & manifesta. Quæ res apertior ista? Quæ faciliior, & parui momenti? & tamen dubitationem habet, atque impugnatorem. At libro Authoris titulo, atque nomine insignito, (quod quidem sufferri potest ob rationes.) nescio cur illo sublato, atque abrafo, alteri nuncupamus: cum facile sustineri talem fuisse authorem possit, idque rationibus non paruis, & friuolis. Nos igitur neminem reprehendemus, præsertim viros vndeque doctissimos, & de ecclesiasticis laboribus optimè meritos: sed veritatem quæ in rationibus fundatur, defendere conabimur. Nisi adessent rationes, labor hic noster inanis quidem esset: quem dubio procul nec assumeremus. Videamus itaque quis sit, sententiarum pareneticarum Author, num Nilus Episcopus, & Martyr; an alter multorum Monachorum Pater in Oriente? Quod sit dubium primo quis fuerit, patet in bibliotheca Sanctorum Patrum tomo tertio, Basilicæ impresso in inscriptione versus finem, his verbis.

Incertum est an hic Nilus Episcopus Aegyptius fuerit, qui sub Diocletiano martyrio affectus est: cuius meminit Eusebius Historiæ suæ Scholasticæ libro 8. c. 14.

Quod autem sit alius, apertè videtur ex inscriptione eadem absque additamento aliquo in initio, his quidem verbis.

Nilus *παραινέτης* ad studium bonorum operum descripsit, & sententias de præmijs bonorum operum, & de poenis malorum adiunxit, vt sicut hoc genus exhortatorium necessarium in Ecclesia est: ita danda opera, quo intelligant

telligant homines debitores se esse: vt secundum spiritum ambulent, & se seruos inutiles esse; etiam cum omnia fecerint, quæ præcepit Dominus.

Ex quibus manifestè perspicitur, quòd cum nominetur Nilus, is fuerit, qui non Episcopus, & Martyr, sed alius. Ex altera verò parte videtur manifestè Nilum Episcopum, & Martyrem fuisse sententiarum authorem: nam loco præcitato erant sententiæ græcè scriptæ cum huiusmodi inscriptione.

ΝΕΙΛΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΚΕΦΑΛΑΙΑ
Η ΠΑΡΑΙΝΕΣΙΣ
Quæ me mouit (inter alias quoque rationes) vt crederem hunc, non alium fuisse verum authorem. Cæterum Margarinus de la bigne sacrae Theologiae Professor Parisiensis loco iam citato Græcum textum omnino sustulit; Nilum Episcopum abrasit, Nilum verò Monachorum Patrem inscripsit: Hunc sententiarum authorem fecit. At qua nam ratione motus? nonnisi vnica: testimonio scilicet Nicephori Ecclesiastici scriptoris illustris; qui lib. 34. cap. 54. suæ Historiæ Scholasticæ de Nilo non Episcopo ita digreditur.

Admirando Nilo patria fuit Constantinopolis, cuius etiam propter egregiam generis nobilitatem Præfectus fuit. Potentia autem, & opibus affluens, asceticam illis prætulit vitam: Quippe ad exemplum Davidis, ad domum Domini Dei abijci, quàm in tabernaculis peccatorum maluerit: Et quum eloquentiæ vi polleret, diuinæq; gratiæ neruis validus esset, scripta varia, quæ vitæ monasticae exercitium instruunt, reliquit: verbis, & sententijs ita composito, vt lectoris animum gratia incredibili recreent. Scripsit quoque diuinorum Patrum in monte Syna obitum, & martyrum, facundia, & affectu tanto, vt satis inde colligere liceat, quàm eximia doctrina iuxta, & virtute

virtute vir is fuerit. Vbi etiam suas, & filiorum res paucis commemorat mirabiliter, veluti in Tragœdia captiuitatem eorum exponens, cum Barbari Blemmye excursionem suam eadem ingentem fecere. Quod opusculum tanquam spirituale quodam oblectamentum studiosis reliquit. Alios item libros edidit optimos, spiritualis gratiæ non expertes: inter quos primum eum perferre dicunt, quem ad græcè superstitionis sectatores scripsit. Et rursum, qui ab eo ad Eulogium compositi sunt. Capita autem collegit, aliqua quidem fusiùs, multa autem compendiosius tractata: in quibus spirituales fructus perinde, atque nectat, aut ambrosiam aliquam oculis subiectum, ita ut facile percipi posset, proposuit. Quem vita defunctum Iustinus posterior inde translatus in fundamento sacrationis mense, in eo quod ab ipso Petro, & Paulo Apostolorum Principibus ad Orphanotrophium constructum est, templo reposuit.

Ex illis igitur verbis, scilicet, capita autem collegit, (ut reor, nam alia non sunt, in quibus merito Margarinus fundari potest) aliqua quidem fusiùs, multa autem compendiosius tractata, motus est credere Margarinus hunc Nilum non Episcopum fuisse sententiarum paræneticarum authorem. At quæ ratio conuincens est Nilum non Episcopum fuisse sententiarum authorem, Nicephori testimonio inquiringis: capita collegisse, aliqua quidem fusiùs, multa verò compendiosius, cum sententiæ ferè omnes sint compendiosæ? Quæ si Nili non Episcopi fuissent, essent & aliæ simul cum alijs fusiùs traditæ. Quare videtur testimonium istud potius contra Margarinum militare, & nostræ fauere opinioni, quàm aliter. Nicephori igitur testimonio respondere arbitramur, verum esse quod inquit de Nilo, huncque non esse Episcopum, & Martyrem, multo certius. At Margarinus de la bigne suam ob

id non corroborat sententiam, pareneticas sententias esse Nili, sed non Episcopi: dicimus namq; Nilum illum alias potuisse edere sententias, sicuti de facto edidit, ab his prorsus diuerfas: ita vt ambo Nili ediderint, sed Episcopus, & Martyr has à nobis adductas, & expositas: alius verò alias. Non enim potest esse, vtrumque Nilum sententias scripsisse? sed hasce à nobis adductas, esse Nili Episcopi, & Martyris: quia non sunt nisi compendiosæ. Quandoquidem capita illa partim compendiosa, & partim fusius tradita: Nili non Episcopi asseuerat. Quod vterque Nilus scripserit, non est impossibile: cum hoc, & simile sententiarum genus à viris sanctissimis, & Ethnicis quoque scriptum sit. A Gregorio scilicet, à Hieronymo, ab Augustino, Ambrosio, Basilio, Origene, Isidoro, Hilario, Eusebio, Cypriano, Cæsario, Clemente. In vitis quoque Patrum, & collationibus multa similia cernuntur. Rursus traduntur ab Efrein, à Iosepho, & similibus penè innumeris, à Xisto, & ab Epitteto Philosophis, altero Pythagorico, altero autem Stoico. Nonne extant paræneses Ilocratis ad Demonicum? quot sententiæ à septem Sapientibus prolatae circumferuntur? & à cæteris quoq; Ethnicis Philosophis nōne diuersè scriptæ? Itaque quòd Nili non Episcopi sint sententiæ pareneticæ iuxta Margarinum, quia Nicephorus dicit, Nilum capita collegisse, aliqua quidem fusius, quædam verò compendiosius tractata, illumque non fuisse Episcopum, non conuincit sententias à nobis allatas non esse Nili Episcopi, quia dici potest, quòd vterque Nilus sententias scripserit: sed hasce non esse nisi Nili Episcopi, & Martyris. Quod autem factum sit satis, liber à Paulo Regio Vici Equensis Episcopo, viro integerrimo, & nunquam satis laudato, atque de rebus diuinis, & humanis optimè merito, nobis missus, scrupulos omnes dissoluet, atque veritatem

tatem aperiet. Titulus libri est. Sententiæ siue loci communes ex sacris, & profanis authoribus ab Antonio Monacho, cognomento Melissa, collecti, qui liber impressus est Antuerpiæ apud Ioannem Bellerum sub insigni Falconis 1560. Hic liber sententias diuersorum continet authorum, tum Ecclesiasticorum, tum quoq; profanorum. Ex Ecclesiasticis numerantur 37. ex profanis 87. cum septem Sapientibus. Vt autem res auctoritatem habeat, singulos citare operæpretium est: ne quis credat me per excessum loqui. Ecclesiastici Authores sunt hi. Athanasius, Basilus, Clemens, Constantinus Imperator, Cyrillus, Dionysius, Dorotheus, Euagrius, Firmus, Gregorius Nazianzenus, qui per excellentiam Theologus dicitur, Gregorius Nyssenus, Gregorius Taumaturgus, idest Neocæsariensis, Ignatius, Ioannes Chrysostomus, Ioannes Damascenus, Ioannes Scholasticus, vel Climax, Iosephus, Irenæus, Isidorus Pelusiota, Iustinus Philosophus, Marcus Anachoreta, Maximus, Methodius, & Nilus. Insuper ex Patribus inferuntur Philo, Photius Patriarcha, Procopius Rechor. Ex senioribus Serapion, Seuerianus, Socrates, Symeon, Synesius, Theotimus, Theodoretus, Theophilus. Citatur etiam eo loci sapissime vtrumque Testamentum. At profani sunt, Aeschines, Agatho, Agesilaus, Alexander, Anacreon, Antiphanes, Antisthenes, Apollonius, Anacharsis, Aristides, Aristippus, Aristoteles, Bias, Carcinus, Cato, Chabrias, Charideas, Chrysippus, Cleanthes, Clitarcus, Crates, Cypselus, Demades, Demonax, Democritus, Demosthenes, Diadochus, Dydimus, Diodorus, Dion Romanus, Diphilus, Diogenes, Empedocles, Epicarmus, Epictetus, Epicurus, Euclides, Euripides, Eusebius, Hermogenes, Herodotus, Hieron, Iamblicus, Isocrates, Casus, Leucippus, Libanius, Lucianus, Menander, Moschion, Musonius, Nicocles, Oppianus,

Oppianus, Phauorinus, Philemon, Philistion, Phôcion, Pittacus, Plato, Plutarchus, Polyenus, Posidippus, Pythagoras, Rheginus. Sapientes deinde septem. Amplius Scelerias, Serinus, Sextus, Socrates, Solon, Sophocles, Sostratus, Socion, Theognis, Theopompus, aliâs Theopemptus, Thespi, Xenophon, Zeno, Zaleucus. Qui omnes cum Ecclesiastici, tum quoque profani, maiori ex parte Græci auctores extant: fuit enim curâ Antonio Monacho Melissæ Græcos, ut plurimum auctores colligere, atque citare, licet non omnes, & singulos citet. In prima Ecclesiasticorum classe iam vides. Nilum quoque obtinuisse locum. Videamus iam quæ nam sint eius sententiæ, num eadem quæ à nobis allatæ, & expositæ, an aliæ? sic enim huius rei veritas clarius illucescet. In prærecitato itaque libro, sermone quinto, De spe in Deum, & quod spes in Deum, non in humana præsidia collocari debeat, hæc Nili sententiæ reperies. Prima est. Malum insperatum omnino perturbat, cum ingruit: quod verò expectabatur, compositam, & præparatam ad periculum mentem inueniens, calamitatem leuiorem reddit. Secunda est. Bonum separatim si secus, & in contrarium cadens, nos fallat: affectum vix vlllo mitigandum, solatio gignit. Sermone autem sexto, De iis qui diuitijs, & hominibus fidunt, nec in Deo spem, & fiduciam omnem sitam habent, legitur hæc sola: Qui super quatuor ingreditur, impurus est. Ingreditur autem super quatuor, qui manibus innititur, & omnem in ijs habet fiduciam. Sermone verò xxxvi. titulo de virtute, quæ animum suis, & præsentibus rebus contentum reddit, duæ aliæ adsumunt. Prima. Possessionis modus est corporis necessitas: eius verò excessus, non usus, aut necessitas, sed vitium est. Secunda. Bonum est initia fines necessitatis manere, & omnibus viribus contendere, ne transcendamus illos.

Nam si quis vel modicum per cupiditatem ad vitæ delicias deflexerit, nullus deinceps quo minus pergat, coercere potest. Amplius, de insomnijs sermone 43. tres inscribuntur sententiæ. Prima est. Qui dediti sunt ebrietati, & gulæ, illi somnum genuinum, sincerumque non capiunt, & terribilibus insomnijs afficiuntur. Secunda est. Qui obseruat insomnia, similis est umbram suam persequenti. Tertia verò est. Quando in somnis Dæmonibus obedi-
 dire incipimus, tunc etiam vigilantes deinceps illudunt. De oratione verò, seu precibus, sermone 46. nec vna citatur. Quando bonum aliquod à Deo petieris, nec ille te statim audierit, noli teipsum negligere, nec animum deijcere: sæpenumero enim non conducit tibi tua petitio ad præsens tempus. Subinde sermone 48. de doctrina, quæ tum sermone, tum conuersatione fit, hæc sola similiter legitur. Frustra insumuntur omnia verba ad emendationem, quando animus audientium ad deteriora inclinans, contrarium cōsultoris sermoni institutum habet. Rursus sermone 70. prætermissa prima ob rationem inferius dicendam, hæc est altera. Cum omnes res tuæ bene procedunt, expecta mutationem: & rursus alias inopinitis malis circumdatus, fausta, & meliora tibi promitte. At sermone 71. De vitæ inæqualitate, duæ leguntur. Vna est. Ne decipiant nos res illæ, quæ in hoc mundo celebres, ac splendidæ videntur. Omnino enim prætereunt, & nihil ex apparentibus stabile est. Altera verò. Cum tibi omnia negotia tua benè succedunt, expectes quoque iacturam. Hæc est postrema Nili sententia prioris partis sermonum: Bene tamen verum est, quòd ibi deest sermonis 75. finis, & totus 76. cuius titulus erat. De illis, qui os suum, & linguam non custodiunt. Cum igitur sit mancus, ignoramus, num aliæ Nili sententiæ aderant. At in secundo libro inspicitur reliquæ Melissæ per Antonium Monachum

Monachum Græcum cōgestę: Ioāne Ribitto interprete. Itaque sermone 17. titulo De senibus virtute, & prudentia ornatis, vnica legitur Nili, nempe, Capillus albus factus, animam hinc abituram testatur, & clamat. Sermone autem 36. De congregatione malorum virorum: & oportere sodalitates improborum exitiosas existimari: similiter vnica legitur, quæ est talis. Probi viri ad improbos accedentes, multo facilius vitia trahunt, quàm virtutem impertiunt. Subinde, De ijs, qui consilium, & reprehensionem non admittunt, sermone 60. vna quoque sic legitur. Inanis est omnis oratio, quæ ad corrigendum adhibetur, si auditorum voluntas, & studium ad deterius inclinans, consilio nostro aduersatur. Amplius, sermone 73. De modestis, & spiritu pauperibus, alia sola legitur, scilicet. Beatus cuius est vita excelsa, spiritus autem humilis. Sermone autem 76. titulo De curiositate, & securitate, & quiete, ac quietum esse, Dei cognitionem conciliare: quatuor citantur Nili sententiæ. Prima est. Vita quieta, multis pecunijs anteponenda est. Secunda. Molestum ijs, qui recens secesserunt, otium est, quod tunc occasionem nacta memoria, omnem repetit, & mouet infitam immunditiem, cum antea ad id faciendum spacium non haberet, propter multitudinem distrahentium negotiorum. Tertia. Sapiens quietem, & otium persequitur, vt rerum diuinarum opportune compos fiat. Sapiens demigrat, & transfugit à vita confusa, & perturbata, ad beatam viram, & pacificis conuenientem. Quarta autem, & postrema, est ista. Res profecto constans, & vera existit sapientia: qui amat illam sapiens existit: cumque talis sit, tamen nos impubes præterit: bonum enim male comitatum esse non vult. Amplius, De negotiorum sollicitudine, & distractione, sermone 77. duæ Nili leguntur sententiæ, altera est. Perfecti animi est curæ vacuitas: impij

antem curis conteri. Altera verò. Inſipiens præter re-
ctam rationem motus tranquillitatem, & requiem ſem-
per odiſſe ſolet. Subinde, ſermone 88. De corde verſuto,
deque mala conſcientia; vna tantum inſpicitur, ideſt:
Voluptas dolorem non exhibet, nec mœrorem gaudium,
nec triftitiam lætitia. Rurſus, ſermone 89. De patientia,
& lenitate, vel longanimitate: ſola vna inſpicitur, ſcilicet.
Contemnere, & nolle pati calamitates, magnæ, & variæ
eſt inſipientiæ proprium. Tandem, De republica hone-
ſta, & de obedientia, ſermone 91. duæ. Prima eſt.
Præſtantioribus ſubiectum eſſe, vtiliſſimum eſt. Secunda
verò, & poſtrema. Infinita ſunt mala, quæ commaculant
animum, à quibus expurgari, & elui omnino non licet:
neceſſariò enim relinquuntur cuius mortali ſordes, quas
λεῖψος leuioreſ fieri poteſt, tolli aut omnino non poſſunt.
Hæ ſunt igitur Nili ſententiæ à Meliſſa citatæ, omnes nu-
mero 27. quarum quædam compendioſæ, quædam verò
fuſius traditæ ſunt: Vnde manifeſtè apparet vtrumque
Nilum ſcripſiſſe ſententias, ſed prærecitatas, illum qui
multorum Monachorum Patrem extitit: illas autem à
nobis adductas, eum qui præter Paſtorales dignitatem,
pro Chriſti nomine martyrium foeliciter conſumauit.
Nefcio igitur cur Margarinus de la Bigne, ſublato pro-
prio authoris nomine, alteri ſententias nuncupauerit, Ni-
cephori dumtaxat teſtimonio motus, cum re vera non
conuincat. Sed dices, quatuor Nili ſententiæ à Meliſſa
citatæ, à nobis verò occultatæ, conuincunt ſententias pa-
ræneticas omnes eſſe Nili non Epſcopi. Nam libro pri-
mo, ſermone 7. titulo De virtute, non legitur hæc vna?
Gaude cum virtutis opus edis, ſed ne extollaris: ne forte
naufragium in portu facias. Sermone verò 31. titulo De
diuitijs, & diuitibus, qui bene, ac decenter viuunt, nonne
legitur hæc alia? Ne velis, ſcilicet, diteſcere ea cauſa, v-

liberalis

liberalis sis in panperes. Deus enim iubet iustum misereri ex ijs quæ habet. Rursus, sermone 70. titulo De bona fortuna, & mala, non hæc sola legitur? Luge peccatorem fortunatum: intentatur enim ei gladius iudicis. In posteriori autem libro, sermone 70. titulo De loquacitate, nam vna sola non inspicitur? scilicet: Si ventrem contine, contine & linguam: vt ne sis alterius seruus, alterius autem stulte liber. Cum igitur prima sit XXVIII. illarum, quæ Nilo Episcopo, & Martyri attributæ sint: secunda sit CLXXIII. tertia sit XCIV. postrema verò sit CLXXI. clarè conuincitur cunctas sententias esse Nili non Episcopi, nam ideo à nobis non sunt manifestatæ. At facilè respondetur, supradictas quatuor sententias verè esse Nili Episcopi, & Martyris. Quandoquidem cunctæ Nili Episcopi sententiæ ordinatæ cernuntur, vt ostendetur, ibique hæc quatuor cum græcè in textu Græco, tum quoque latinè inuersione leguntur: Nili igitur Episcopi, & Martyris erunt, non alterius. Quod autem modo dispersæ hinc inde vagentur, Nilo absque agnomine, & titulo, attributæ: authorem errore factum est, vt Nili non Episcopi crediderint: quia citarunt Nilum confusè absque agnomine, & titulo. Quemadmodum si duo reperirentur Augustini ambo Doctores, sed vnus Episcopus, alius verò non: facilè erraretur, citata sententia vnus, sine tituli explicatione: confunderentur enim nomina, & vnus crederet Episcopum, alius non Episcopum. Itaque æquiuocant de Nilo, & errore id factum est, cum titulum non explicauerunt. Exemplum cupis? exemplum accipito. Nonne sunt quatuor Gregorij Doctores famosi, Magnus, qui & Pontifex Maximus, Nazianzenus, qui & Theologus: per excellentiam, Nyssenus, & Thaumaturgus, idest Neocæsariensis. Si quis igitur alicuius sententiam citaret, puta

Nysseni,

Nysseni, absque expressione, dicens, Gregorius: facile errare quis posset, putans sententiam vel Gregorij Magni, vel alterius. Itaque ex citatione sententiarum absque expressione cognominis, vel agnominis, vel tituli, euenit, vt prærecitatas sententias putet Nili non Episcopi. Sed quid? quot sententiæ, puta Hieronymi, alteri Doctori attribuuntur, & è conuerso, & tamen non conueniunt, nec in nomine? Non igitur est mirum, si duorum authorum in nomine conuenientium, vnus tribuat alteri, & alter alteri, quæ re uera non sunt nisi alterius: & ob nominis identitatem, confundant sententias, & æquiuecant de nomine. Sed obijcies, eandem rationem posse afferri non esse illas Nili Episcopi, & Martyris. Respondetur rationem nullius esse ponderis: Dum enim sententiæ ordinatę leguntur, authori proprio attributę conspiciuntur, idiomate proprio compositę cernuntur: Dum enim adest ordo, series, nomen, titulus, inscriptio, qualitas, & similia authori conuenientia, quid opus est, deleta proprio authore, alteri nuncupare, absque ratione aliqua, & fundamento, sed mera coniectura? si suspicari licet, determinare non licet. Quapropter sententias à nobis traditas, & expositas, non est ambigendum esse Nili Episcopi, & Martyris: quamuis alter Nilus alias promulgauerit, Ne autem quis putet, nos inconsultò loqui, aut ex passione, rationes aliquas pro huius rei dilucidatione afferemus: quæ sententias à nobis allatas esse Nili Episcopi, & Martyris optimè demonstrabunt. Prima est iam facta, & prærecitata. Titulus scilicet Græcus. Qui enim fieri potest, vt titulus Græcus Nili Episcopi, & Martyris dicat esse sententias paræneticas, & tamen alterius esse Nili quis credat? si Græca inscriptio est.

ΝΕΙΛΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΑ,
Η ΠΑΡΑΙΝΕΣΙΣ.

Quo-

Quomodo alterius erunt Nili? si huius essent Nili, non esset additio, expressioque Episcopatus, & Martyrij. Si Græca inscriptio absque titulo, & agnominatione legeretur, Nili utique non Episcopi essent sententiæ. Non enim est intelligibile, ut Nili non Episcopi fuerint: & quis Nilo Episcopo, & Martyri attribuat. Ab illo auferre, huic verò tribuere quid cogit? Quòd si inscriptionem confictam esse dixeris, nullo libri titulo credendum est amplius. Nam pari modo quis dicere posset, omnes, & singulos librorum titulos confictos esse, & incerti esse authoris, quod quidem absonum valde est. Secunda ratio fundatur in testimonio Sisti Senensis Ordinis Predicatorum: qui suæ Bibliothecæ sanctæ, libro quarto, loquens de Nilo: in Iob Commentaria scripsisse testatur: nullam de huiusmodi sententijs mentionem faciens. Inquit enim: Nilus multorum in Oriente Pater Monachorum, sanctitate, & eruditione celebris, cuius sexta Synodus scripta veneratur, scripsit in Iob Commentaria. Verum quia ea facilitate qua adducta est ratio, eademmet refelli potest: nempe si quis dixerit, Sistum Senensem non eam assumpsisse prouinciam, ut omnia Nili scripta citaret: sed ea dumtaxat, quæ in sacrorum librorum explicatione elaborasse deprehenditur. Constat autem sententias paræneticas non esse sacrorum librorum explicationes, licet ex sacris libris omnes vel formaliter, vel saltem virtualiter erutæ, atque depromptæ cernantur; Ideo testimonium aliud afferendum est. Prius tamen id obiter dicendum remanet: Nicephorum scilicet non omnes Nili libros citare, non enim sua citat commentaria in Iob, ut Sistus: quod in suspicionem trahere quem posset, ut plures alij fuerint Nili, qui scripserint. Testimonium itaque erit Petri Ricordati Tusci Ordinis Sancti Benedicti: qui in sua Historia Scholastica in quarta die, seu, ut vulgari loquamur

mur lingua, nella quarta giornata, dum de Nilo non Episcopo digreditur: nullam de sententijs paraneticis mentionem facit, cum & nonnulla sua opera recitet. Quare ut res fidem habeat, verba eius præcisa lingua Hetrusca composita cudere curauimus.

Di Nilo Dottor Greco.

M^l resta da dire di alcuni Dottori Monaci Orientali, i quali ho voluto che siano gli ultimi: perche non ho mai trouato sotto che Pontefice, ò Imperadore eglino viuessero. Et il primo d'essi voglio che sia Nilo. Ilquale fu huomo molto dotto della lingua Greca, secondo che dice il poco fa allegato autore: Nella quale egli scrisse alcune opere, come un libro d'orationi monastiche, lequali sono scritte à mano nella libreria della nostra Badia di Firenze. Otto libri degli otto vitij principali. Quindici operette Teologiche, distinte in capitoli. Vn libro à Carideo Vescouo, oue dice, che non basta alla penitenza, la Confessione. Vn libro, del martirio di quei Santi Padri, che habitauano in su'l monte Sina, e nella Regione di Rahit: iquali per la Fede di Christo furono morti da Saracini. Alcune delle opere sue ancora, che non sono stampate; si trouano in Roma scritte à mano in lingua Greca.

Bessario.
ne.

Hucusque Petrus digreditur formaliter, & ad literam. Quæ omnia latine sic reddimus.

De Nilo Græco Doctore.

Reliquum est Doctorem quorundam Orientalium Monachorum vitas perstringere, quibus postremum assignauimus locum, ea quippe ratione, cum nullibi reperimus, sub quo Pontifice, aut Imperatore floruerint. Quorum primus Nilus est, vir Græcæ linguæ doctissimus, ut iam præcitatus author testatur. Bessarion
Cardinalis.
In qua quidem phrasi nonnulla scripsit opera, nempe librum de orationibus monasticis, quæ in Bibliotheca nostræ Abbatiae Florentinæ manu scriptæ leguntur. Octo insuper libros de octo vitis principalibus. Opuscula Theologica quindecim per capita distincta. Librum ad Carideum Episcopum, ubi poenitentia non sufficere Confessionem, constanter affirmat. Librum de martyrio Sanctorum Patrum habitantium in monte Syna, & in Regione Rahitorum, qui à Saracenis ob Christi Fidem morti traditi sunt. Nonnulla insuper eius opera, quamuis nondum typis excusa, græcè manuscripta Romæ visuntur.

In hac itaque digressionem nihil de sententijs paræneticis tangit Petrus, quippe qui non inuenerit huius rei veritatem, atque certitudinem: nam utique falsus esset. Verum enimvero quod sententiæ paræneticæ sint Nili Episcopi, & Martyris, ratio validissima adest ex Mutij Iustinopolitani Episcopi testimonio desumpta. Hic libro secundo suæ Sacræ Historiæ, idiomate Italico compositæ, pagina 78. constanter affirmat, atque certiores nos facit,

Nilum Episcopum, & Martyrem sententiarum paræneticarum authorem fuisse, hisce verbis.

DI questo santo Padre ci'è una dottrina di varie sentenze composta: tra le quali per essempio habbiamo notato le seguenti.

1. *Reputa che i digiuni siano l'armatura, l'oratione le mura, e le lagrime il bagno.*
2. *Nella Chiesa conuersa come nel cielo: e perciò in quella non parlare, ne pensare cosa terrena.*
3. *Nella infermità ricorri prima all'oratione, e poi al medico, & alle medicine.*
4. *Honora tutti i Sacerdoti, e pratica con li buoni.*
5. *Se vn bere d'acqua fredda giustifica il misericordioso: qual retributione pensi tu che aspetti, chi distribuisce il tutto à poveri?*

Quæ latinè sic omnia reddimus.

Huius sancti Patris doctrina quedam inspicitur variarum sententiarum referta flosculis: inter quas gratia exempli, infra scriptas adnotauimus.

1. *Armaturam enim ieiunium, orationem murum, & balneum lachrymas esse putato.*
2. *Ecclesiam non secus ac cælum frequenta, nihilq; in ipsa seu loquere, seu cogita terrenum.*
3. *In morbis oratione prius, quàm medicis, & phar-
sis vtere.*
4. *Sacerdotes omnes honora, bonis verò tantis conuersare.*

*Si poculum frigida aqua iustificat misericordem :
quanta putas retributio expectat distribuentem omnia
pauperibus ?*

Has igitur sententias clarum est legi sub Nili Episcopi, & Martyris titulo, vt in illarum serie & Græca, & Latina videbis. Nam prima in ordine est LIII. Secunda LVII. Tertia LXII. Quarta LXIII. Quinta autem, & postrema est CLXXV. Quis igitur alterius Nili, non autem Episcopi, & Martyris affirmabit? cum testimonium hoc sit præstantissimum? Aut dices, Mutium inconsultò scripsisse? aut Nilo Episcopo attribuisse, Nilo autem non Episcopo abstulisse? Nisi enim sub Nili Episcopi, & Martyris titulo legisset, vtrique non affirmaret esse Nili Episcopi. Quid enim erat in causa, vt Mutius Nilo Episcopo attribueret, Nilo autem non Episcopo auferret? Sed obijci quoque potest sententias non esse Nili Episcopi, & Martyris, sicuti à quibusdam obiectum nobis fuit, hac ratione scilicet, quia sub persecutione positus fuit cum alijs sub Maximiano Imperatore, ac propterea tempus non supererat edendi libros. Rursus, in eius vita, & passione nulla de his sententijs mentio facta est: non sunt igitur suæ. Prima ratio friuola est, nam & plerique Sancti Martyres ante Nilum fuisse leguntur, qui literario ocio delectati, varia scripserunt. Dionysius Areopagita, qui cum alijs ad Pauli Apostoli prædicationem conuersus, nonne de Diuinis nominibus, de cœlesti Hierarchia, item de Mystica Theologia, & alia nonnulla scripsit? & tamen martyrium pro Catholica Fide consummasse Parisius manifestum est? Clemens Papa huius nominis primus, quot libros edidit? Nonne recognitionum decem libros ad Iacobum fratrem Domini? quinque epistolas

de diuersis rebus ecclesiasticis ad eundem Iacobum fratrem Domini, & nonnulla alia? qui tamen pro Fide Christi sub Traiano Principe in Transpontina Insula vitam perdidit. Iustinus Martyr non scripsit? & plerique alij Sancti Martyres non scripserunt? non obstat martyrium, vel antiquitas studio. Quod autem in eius vita nulla mentio de libris à se editis facta fuerit, non cogit non edisse. Nam animaduertere quisque debet, quod qui eius vitam scripsit, non suam tantum scripsisse, sed multorum simul constat; inter quos pro Christi nomine igne consumptos fuisse quatuor solum (vt dicemus) refert.

Surius quarto Calendas Maij, in vita Sancti Syluani Gaze Episcopi, interprete Ioanne Christophorono Angliæ doctissimo Episcopo, vitam Nili Episcopi, & trium aliorum martyrium, his verbis concinnè digreditur,

Cum septimus annus persecutionis contra nos intentæ iam prope esset confectus, & res nostræ sensim, & quasi tacito gressu ad quandam tranquillitatem, securitatemque prolaberentur, & ad octauum annum deflecterent, in quo non exigua Confessorum multitudo apud metalla in Palestina cogeatur: qui magna iam in ritibus Religionis perfungendis utebantur libertate, adeo vt domos exædificarent: Præfectus Prouinciæ vir sæuus, & improbus, qualem scelera eius in martyres Christi admissa, ipsam planè demonstrabant, eo statim profectus, simulatque facta, & vitæ institutionem eorum, qui ibi degabant, audiuerat, Imperatorem facit per literas certiores, & in ijsdem ea, quæ ad eorum famam violandam maxime valere putabat, ad eum scribit. Vnde qui metallorum venis præerat, accessit, & tanquàm ex Imperatoris mandato, confessorum segregauit multitudinem, sicque distribuit, vt deinceps alij Cyprum, alij Lybanum incoherent: alios etiam in alia Palestina loca dispersiens, omnes

uarijs

varijs laborum molestijs vexari, conerique præcepit. Deinde quatuor ex eorum numero eximens, qui principem locum inter eos tenere videbantur, ad Magistrum Equitum mittit: quorum duo, Petrus, & Nilus appellabatur Aegyptiorum Episcopi: tertius Presbyter fuit ille. His etiam quartus accessit Pater Mythius, vir propter singulare erga omnes pietatis studium facile clarissimus, ex quibus Magister Equitum Religionis, & Fidei in Christum inficiationem postulat: atque haud compos voti factus, eos ignis incendijs cremandos tradit. Passi sunt sub Maximino Imperatore.

Horum tamen martyrium incidit in 19. Septembris diem: quod tamen tempore persecutionis Diocletiani Cæsar Cardinalis Baronius doctissimus refert in suo Martyrologio, his verbis:

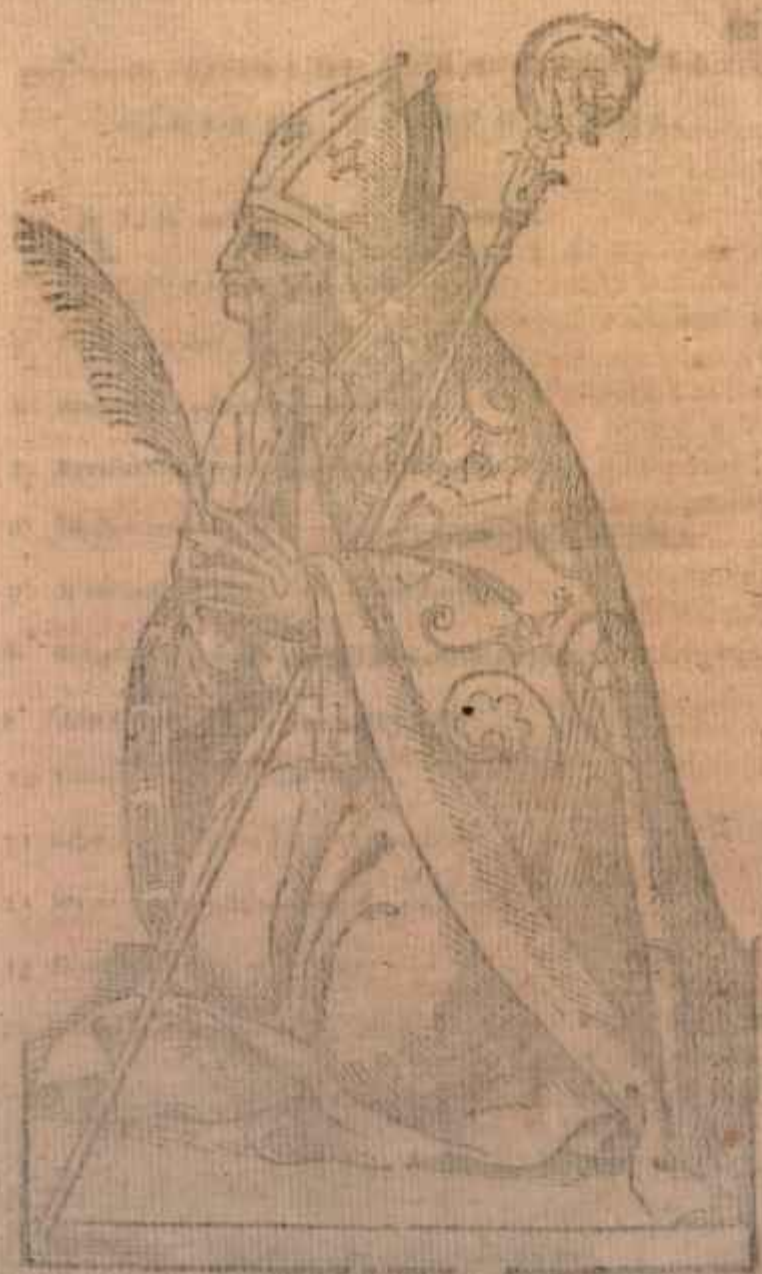
In Palestina Sanctorum Pelei, Nili, & Eliae Episcoporum Aegypti, qui tempore persecutionis Diocletiani, cum plurimis clericis, pro Christo, igne consumpti sunt. Sed vide Bedam, Vsuardum, Addo, Petrum in Catalogo lib. 8. cap. 96. ac cæteros recentiores. Eorum certamina scribit Eusebius lib. 8. cap. 22. & 25. ex quo Nicephorus lib. 7. c. 16. & recentiores multa congerunt.

Ex dictis itaque manifestè cernitur Margarinum de la Bigne non rectè (pace sua dictum sit) Nilo Episcopo, & Martyri, quod suum erat, abstulisse; Nilo verò non Episcopo tribuisse, cum rationibus non parvis id probatum sit: suæ verò non conuincant, nec persuadent. Quod si rationibus hisce aliqui non consenserint, acquieverintue, producant suas, quibus & nos facile acquiescemus, si persuaserint tantum. Quod si attulerint postremam, nempe, quòd plerique viri hac tempestate doctissimi teneant oppositum, scilicet, quòd non sint Nili Episcopi, & Martyris, sed alterius Nili, respondemus, quòd ex alia parte

parte adfunt centum alij viri præstantiffimi autumantes Nilum Episcopum, & Martyrem harum sententiarum paræneticarum authorem. Hæc itaque sunt, quæ ob nostræ Apologiæ robur nobis adducenda, visa sunt: non inanis, & mox perituræ gloriæ petulantia moti, neque ut quemquam carpere vellemus, sed iuuandi amore, flagrantique ex imo pectore constantis, & immotæ veritatis studio. Quodd si aliqui futuri sint, qui hanc nostram Apologiam vel calumniari ausi fuerint, vel saltem rationibus adductis non acquieuerint, aut suas adducant Achilles (ut iam paulo ante diximus) aut rationibus nostris respondeant, aut viris illustribus satisfaciant. Quod autem re uera sententiæ sint Nili Episcopi, & Martyris, non autem alterius Nili, inscriptio, titulus, nomen, dignitas, actus heroicus, & concomitantia omnia græcè composita; fidem rei astruent: quæ singula iam cernes, si pagellam, quæ sequitur, volueris.

Finis Apologiæ.

PAULUS SEPTIMUS PONTIFEX MAXIMUS

S. NILVS EPISC. ET MARTYR ÆGYPTIVS.

ΝΗΛΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΟΥ.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ, Η ΠΑΡΑΙΝΕΣΙΣ.

- 1 **Α**ΡΧΗ' σωτηρίας, ἡ ἑαυτοῦ κατ' ἀγνοσιν.
- 2 Βέλτιον οἰκὴ ἐμβάλλειν λίθον, ἢ λόγον.
- 3 Γενοῦ τοῖς παῖσιν, ὡς σὺ θέλεις πάντας.
- 4 Δικαιοσύνη μάλλον ἔργω, ἢ λόγῳ ἄσκει.
- 5 Μὴ σεβῆς οὐχὶ πολλοὺς ἐλεῶν, ἀλλ' ὁ μηδένα ἀδικῶν.
- 6 Ζῆν ἄμεινον ἐπὶ τισὶ ἀδός, καὶ θαρρεῖν, ἢ χυσιῶν ἔχοντα κλίπην.
- 7 Ἡ δὲ ἐκείνος ὁ φίλος, ὁ τὴν ψυχὴν διατρέφον.
- 8 Θεὸν μὴ λόγοις ἡμυει, ἔργοις δὲ σέβῃ, ἐννοία δὲ τίμα.
- 9 Γέρεα φρόνησις, καὶ βίος, καὶ εὐγένεια πνεύ.
- 10 Κάκιον ὅτι παῖσι δαλεῦεν αἰχμαῖς.
- 11 Λογῶ μὴ τὴν ἀρετὴν δίδασκε, ἔργῳ δὲ αὐτὴν τεύρουθαι.
- 12 Μὴ τὸ ἔχειν ἀρετὴν καλὸν νόμιζε, ἀλλὰ τὸ ὡς δεῖ.
- 13 Νόμον τιμῶν κατὰ νόμον ζήσεις.
- 14 Ξένος ἐκείνος, οὐ ξένα τὰ τοῦ κόσμου.
- 15 Οἱ φθονῶν ἑαυτὸν ζημιοῖ ὁ γὰρ κατ' ἄλλε φθειγόμενος, φθάνει πάχον ὑφ' ἑαυτοῦ καλῶς.
- 16 Πλοῦσιον μὴ τε κολάκδι, μὴ τε παρόξυνε.
- 17 Οἱ ρῶννυσι μὴ οἶνος τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν λόγος θείῳ.

- 18 Σιτίαίς ῥῥω, οὐ τοῖς ἡδέσι, ἀλλὰ τοῖς ὠφελίμοις.
- 19 Τοῖς ὄχλοις πειρώμενος ἀρέσκειν, τῶν ὄχλων ὅμοιος ἔσο.
- 20 Ὅτι πᾶν καταχρῶμαι σώματί σου.
- 21 Φιλόπανος ἐκεῖνος, ὃ χρόνος οὐ περὶ αὐτοῦ.
- 22 Χριστιανοῦ ἀνδρὸς μὴ τὸ σχῆμα ἀποδέχον, ἀλλὰ τὸ τῆς ψυχῆς φρόνημα.
- 23 Ψέτεται ἀνὴρ ἐπίληπτον εἰς θεόν, ἀμαρτία.
- 24 Ὡς τῶν καὶ γλώσσης, μέγας ὁ κίνδυνος.
- 25 Φόβον ἔχει θεοῦ, καὶ πόθον, καὶ καταρὸν πρὸς πάντας τῷ μαρτυρίῳ τοῦ
σάκεδόντος κέχρητο.
- 26 Αὐτὸν ἐφείλαντο τὸν θεὸν πείσει, ἐν οἷς πράττεις ἐκάστοτε.
- 27 Φάγε τοὺς ἐπαίνους, αἰχμαλῶν δὲ τοὺς λόγους.
- 28 Χαίρου τιμὴν ἀρετῇ ἥνικα πράττεις. ἀλλὰ μὴ ἐπαίρου, μήποτε τὸ ναυαγίον ἐν τῷ λιμένι γένηται.
- 29 Ὅσον ἐν τῷ νόμῳ προκόπεις, ἀπολείπεσθαι τῆς τελειότητος γινώσκεις.
- 30 Πάσης πράξεως τὸ τέλος πρὸς τῆς ἀρχῆς ἐξέταζε.
- 31 Νύκτωρ καὶ μεθήμερὰν πρὸς τιμὴν ἡμερὰν τιμὴν ἐχάτιον ἀπόβλεπε.
- 32 Μὴ ἀναμίγνυστο τούτῳ, ὃν παρὰ τῶν ἀγαθῶν θεωρεῖς λοιδοροῦμενος.
- 33 Σπᾶδε μηδεὶ βλάβῃ, ἐν οἷς πράττεις, ἢ λέγεις, ἢ φιλοσοφεῖς
γενέσθαι.
- 34 Μὴ δόραίνου τοῖς ἀνθρώποις βίον. τὸ γὰρ χέρτινον ἀνθος, ὡς φιλαφᾶς,
μαραίνεται.
- 35 Εἰς τοῖς λυπηροῖς ἀχαρίστη, καὶ ὁ ζυγὸς τῶν ἀμαρτιῶν κουφίζεται.

36 Ἐν τοῖς πειρασμοῖς ἀσφαλίζου. πολλοὺς γὰρ καὶ μεζόνων ἤλεγξαν.

37 Μὴ μέμφου τίῳ τοῦ θεοῦ μακροθυμίαν. κοινὸν γὰρ ὅτι φάρμακον.

38 Μισεῖ τὸ ἀνώμαλον τοῦ βίου, ἐπ' αὐτὸ δὲ τὸν θεὸν μὴ διάβαλλε.

39 Προσδύχομεν ἑαυτοῖς, καὶ ἄλλους οὐ σκώπομεν.

40 Πολλὰ γὰρ ἐν ἡμῖν, ἀφ' ὧν τοὺς ἄλλους σκώπομεν.

41 Ψαλμοὶ ἔσω σοὶ δύχῃς ἐν τῷ σώματί σου. θεὸς γὰρ ὀνομαζόμενος, φυγά-
δύει τοῦ δαίμονος.

42 Προσδύχῃ μετὰ νήψεως γενέσθω, ἵνα μὴ τὸν θεὸν αἰτουῖν, οἷς αὐτοὺς
οὐκ ἀρέσκειται.

43 Ἄ' εἰ μνημόνευε τοῦ θεοῦ, καὶ οὐρανὸς ἢ διάνοιά σου γίνεται.

44 Χαλίνου τὸν ὀφθαλμόν. ὥς γὰρ οὐκ οἶδας, ῥέμβεται.

45 Φείδου τῆς γλώττης. πολλάκις γὰρ προφέρῃ, ἅπαν ἄμοιον κρύπτειν.

46 Γεώργει τῇ μελέτῃ τοῦ νόμου, τίῳ διάνοιαν. ἐκτείνει γὰρ τῶν λογισμῶν
τοὺς πονηροὺς, σιωπῶν μελετώμενος.

47 Τὰς ἀρετὰς κρύπτει μάρτυρας δὲ τοῦ βίου πολλοὺς, κέκτησαι.

48 Μίσει τὰς ἡδονὰς τῆς σαρκός. ῥυπερὰν γὰρ μετὰ τοῦ σώματος τίῳ
ψυχῇ ἐργάζεται.

49 Μόνα δίδου τῇ σαρκὶ ὅσα χρεῖται λαβεῖν, οὐχ ὅσα βούλεται.

50 Μὴ ἀγάπα τὸ ψευδές. φιλίαν γὰρ πρὸς τὸν βίον ἐμποιεῖ, ἐχθρὰ δὲ πρὸς
τὸν θεὸν ἐξ ἐκατέρου τίκτεται.

51 Ἀποσρέφου τίῳ ἐν τῷ βίῳ χαρὰν. αὐτοὶ γὰρ ὀλιθύνει, καὶ σκέλιζει
τοῦ πρὸς τὸν θεὸν.

52 Πλουτὸν ἐν ἡμῖν ἔχεις, σκόρπιζε. εἰδ' οὐκ ἔχεις, μὴ σῶαγε.

- 53 Ὅπλον ἡγοῦ τὴν νηφαίαν, ἐν τῷ προσδύλῳ τῆς χεῖρ. καὶ λουτῆρα τῆς δάκρυα.
- 54 Ὅσα ἐξ ἡμαρτίαι, πάντα μετὰ συναγμῶν μέμνησο. γίνεται γὰρ ἐν τῷ θέν τῇ ψυχῇ δίκωκεν κατάνυξις.
- 55 Περιποιῶ τοὺς πτωχοὺς. οὗτοι γὰρ ἡμῖν τὸν κριτὴν καταλλάττουσι.
- 56 Ταῖς χρεῖαις τὸν ἀγίον κοινῶναι. δι' αὐτῶν γὰρ σοι κοινωνία πρὸς τὸν θεὸν γίνεται.
- 57 Τὴν ἐκκλησίαν ὡς οὐρανὸν πᾶται. καὶ μὴ δὲ ἐν αὐτῇ μὴ δὲ λέγε, μὴ δὲ λογίζου γήϊνον.
- 58 Ἀναγκαίαν νόμιζε τὴν αὐτάρκειαν, παραχῶρει δὲ τῷ θεῷ τὴν ὑπὲρ ταύτης μέριμναν.
- 59 Κέλλα τῶν σάρκα ἀγαθοῖς πόνοις, παντελῶς δὲ ἀπὸ τῶν μὴ καταπεσθῶν φρόντιζε.
- 60 Πίνε τὸν οἶμον ἐλάχιστον. ὅσον γὰρ κολοβοῦται, ἀεργετῇ τοὺς πίνοντας.
- 61 Κόλαζε τὸν θυμὸν. μανίας γὰρ ὄρεται πατήρ, τὸ μέτρον ἐξερχόμενος.
- 62 Ἐν ταῖς νόσοις τῇ προσδοκῇ πρὸ τῶν ἰατρῶν καὶ φάρμακων, κέχρησο.
- 63 Τοὺς ἱερεῖς πάντας μὴ τιμᾶ, τοῖς ἀγαθοῖς δὲ πρόσρεχε.
- 64 Ἀγάπα τοῦ θεοῦ τοὺς οἴκους, οἶκον δὲ θεοῦ καὶ σαυτὸν κατασκιάσον.
- 65 Εἰς τὴν ἐκκλησίαν σύχναζε. θερύεω γὰρ ἡμᾶς καὶ ζάλης ἀπαλλάττει ὃ ἐξωθεν.
- 66 Ὅσα ἐν τῇ γῇ πρόσκαιρα, μὴ σὲ νῦν λύπει τὸ χωρίζομένον.
- 67 Ὅταν σοὶ λογισμοὶ ἡδυσθείας ἐγγένηται, ἀντίσπρον αὐτῷ τῶν τῶν ἀνθρώπων μαίχων, καὶ τῶν τοῦ θεοῦ πρόσκρουσιν.
- 68 Ἀσφαλίζου τὴν ἀκοίαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς. δι' αὐτῶν γὰρ πάντα τὰ βέλη τῆς κακίας εἰσέρχονται.

- 69 *Ἡνίκα προσέλχη, τὸν λογισμὸν πρὸς θεὸν ἀνάγαγε. καὶ περιπαθεὶς κατέλθῃ, πάλιν αὐτὸν ἀνάγαγε.*
- 70 *Οὐ πάύεται ἡ διάνοια τίκτουσα. σὺ δὲ τοὺς μὲν φαύλους ἐκτελεῖ, τοὺς δὲ ἀγαθοὺς, γεώργησεν.*
- 71 *Χαῖρε τῇ ταπεινώσει. τὸ γὰρ ἐξ αὐτῆς ὕψος πολὺ, καὶ πᾶν μὴ δουλεύον.*
- 72 *Ἄσκη τοσοῦτον, ὅσον χαλάσαι τῆς σαρκὸς τὰ κινήματα. καὶ ἀδενήστῃ, πρὸς ὑγίαν τὸ σῶμα, μὴ πρὸς τρυφλὴν διεπάδωσον.*
- 73 *Τοὺς πονηροὺς τῶν λογισμῶν, λογισμοῖς ἑτέροις ἀναμόχλῃς.*
- 74 *Λογίζου τῶν οὐρανῶν ἀγαθῶν τιλὴ ἀπρέπειαν. καὶ πάθος οὐδὲν σοι τῆς γῆς, ἢ τῶν ἐκ ταύτης τερπητῶν ἐπεισέρχεται.*
- 75 *Ἡνίκα τι περὶ θεοῦ ἐπέρχεται ἰσοινοεῖν, μὴ τὸν θεόν, ἀλλὰ σαυτὸν. οὐδὲν γὰρ ἀσφαλές, ὅ περ τὸ μέτρον, ὅ παρχωροῦμαι, ἐπέρχεται.*
- 76 *Τὰς φαύλους ἐνθυμήσεις, σκόρον εἶναι τοῦ διαβόλου πίσυρες. οὕτω γὰρ αὐταὶ πάνονται, ὃ δὲ ἀπορεὺς αἰχμύεται.*
- 77 *Φείδου τὰ πολλὰ γέλωτος. χαυνὸς γὰρ τιλὴ φυχίλῃ. χαυνωθεῖσα δὲ, τῇ τοῦ νόμου χαλινῷ ἀνιχνεύεται.*
- 78 *Εἰς ἔργα δὲ τιλὴ φυχίλῃ καὶ προσέλχας μερίζεσθαι οὕτω γὰρ οὐ πολλὰς εὐρίσκου πρὸς ἡμᾶς τὰς εἰσόδους, ὃ διαβόλος.*
- 79 *Ἔργον εἶναι τοῦ νόμου τιλὴ ἀνάγνωσιν νόμιζε, ὅταν μετὰ τῆς γλώττης ὁ νοῦς τρυγῇσαι τὴν θέλων, ἐν ταῖς βίβλοις ἐργάζεται.*
- 80 *Ἐὰν εἰς ἔργα τιλὴ χεῖρα κινήσῃ, ἡ γλώττις φασγάνῳ, καὶ ὁ νοῦς προσευχέσθῳ. ἀπαυτεῖ γὰρ αἰεὶ παρ' ἡμῶν ὁ θεὸς μνημονεύεσθαι.*
- 81 *Πᾶσαν μὲν πρᾶξιν διὰ προσευχῆς σφράγιζε. ταύτῃ δὲ μάστιγι, ἐφ' ἣν τὸν λογισμὸν θεωρεῖς ἀμφιβέλλοντα.*
- 82 *Εἰβούλει τὰ τῶν χειρῶν ἔργα, θεῖα σοὶ, καὶ μὴ χοῖκὰ γίνεσθαι, κοινὰ σοὶ τὰ ἐξ αὐτῶν γινέσθαι πρὸς τοὺς ἡσυχάζοντας.*

- 83 Καίρετῇ τῶν ἀγίων ἐντεύξει. δι' αὐτῶν γὰρ ὁ θεὸς ἐμφανίζεται.
- 84 Τους ἀληθῶς ἀγίους ἀπὸ τῶν ἔργων διάκρισις. ἕκαστον γὰρ δένδρον ἐκ τοῦ καρποῦ γνωρίζεται.
- 85 Αἵτις καρδαίνειν ἐκ τῆς θεωρίας τῆς τῶν ἀγίων σπουδαζέ. ἐπὶ τῇρὶ δὲ αὐτῶν βλέμμα, καὶ χῆμα. ἐπωφελές γὰρ ἐκάτερον.
- 86 Ἀκακίαν ἄσκει τῇ καρδίᾳ, καὶ ἀγνεῖαν τῷ σώματι. ταῦτα γὰρ ἄμφω σε θεοῦ ναὸν ἀπανγάζονται.
- 87 Οὗτος οὖν φύλαττε τὸν ναόν, ὥς τοῦ κτήσαντος καὶ κρίναι μέλλοντος, καὶ τῷ εἰκόνᾳ σε τῷ ἑαυτοῦ καθαρᾷ μεθοδόντος.
- 88 Αἱ τῶν βιωτικῶν ὀμυλῖαι τὸν λογισμὸν ἀπὸ θεοῦ χωρίζουσι. διόπερ αὐταῖς μὴ δὲ συλλαλεῖ, καὶ τοὺς λαλοῦντας ἐκκλινε.
- 89 Ὅταν κοιδορηθῇς, σκόπε μῆτι σοι τῆς λοιδορίας πέπρακται ἄξιον. εἰ δὲ οὐ πέπρακται, καπνόν, εἶναι φάγοντα τῷ λοιδορίαν νόμιζε.
- 90 Ἐν οἷς ἀδικῇ τῇ ὑπομονῇ παρασφύγε, καὶ πρὸς τοὺς ἀδικοῦντας ἢ βλάβῃ μεθίσταται.
- 91 Ἡνίκα πλοῦτον ἢ δόξαν ὄρᾳς, ἢ βιωτικῷ δωσασίαν, λογίζε τὸ ἐν αὐτοῖς φθαρτόν, καὶ διὰ φύγεις τὸ δέλεαρ.
- 92 Καρτέρει, τὰς θλίψεις. ἐν αὐταῖς γὰρ αἱ ἀρεταί, καθά παρ' ἐν ἀκάνθαις ῥόδα, φύονται τε καὶ τρέφονται.
- 93 Μὴ δὲ εἶναι τῆς ἀρετῆς ἴσον εἰς ἀξίωμα νόμιζε. ὅφισ γὰρ ὅτι θεοῦ, διόπερ ὅτι, καὶ αὐτοῦ, ἀπρεπτος.
- 94 Θρῆναι τὸν ἀμαρτωλὸν διδμουῦντα. τὸ ξίφος γὰρ αὐτῷ τῆς δίκης ἐπὶ τένεται.
- 95 Μυτέρα κακῶν τῷ φαθυμίαν νόμιζε. ἀγαθὰ γὰρ ἄμφο' ἔχεις συλα. εἰ δὲ οὐκ ἔχεις, οὐκεὰ προσκτησάσαι.
- 96 Ὅταν φαῦλα πράτῃων, ἐπ' αὐτοῖς μὴ αἰχμαίνεται, βαρεῖται, τὸ πρᾶγμα, καὶ τὸ πῶμα εἰς ἀπόγνωσιν ἔρχεται.

- 97 Οσάκις ἀθυμεῖς, λογιζέσθαι πόσα τοῖς πιστοῖς παρεσῴσῃς, καὶ ὁ καρπὸς
σοι τοῦ πνέματος ἄχρως παραγίγεται.
- 98 Χρὴ τὸν πιστὸν ταπεινοῦσθαι πρὸς πάντας. τὸ γὰρ πρὸς ἐνίου ταπει-
 νοῦσθαι, πεπλανηθῆναι τὴν ταπείνωσιν κέκτηται.
- 99 Τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης μηδὲν προτιμήσης, πλὴν ὅσα ἐξ αὐτῆς
ἢ ἀγάπῃ πρὸς τὸν θεὸν παραβλέπεται.
- 100 Μηδένι παρὰ τὸ νόμον τοῦ θεοῦ πρόσκεισο μηδὲ πρόωπαχε. θεοῦ γὰρ
 ἀνάξιον ποιεῖ τὸν αὐτοῦ τινὰ προτιμῶντα.
- 101 Μὴ σιωπῇ τοῖς κακοῖς. αὐτοῦ εἰς κακίαν ἀλείφεις. σὺ δὲ
 μολῶν τῇ κοινωνίᾳ τοῦ πράγματος.
- 102 Μὴ θέτει τὸν ἁμαρτάνοντα, μὴ κατηγόρει τὸν πλάνοντα. λείδωρ γὰρ
 γὰρ τὸ δεύτερον, τὸ δὲ πρότερον διορθοῦντος.
- 103 Ἀκούεις αὐτὴν λαλεῖν τὰ τῶν ἁγίων σπουδαίῃς. εἰς ζῆλον γὰρ ἀγαθὸν
 τὴν ψυχὴν ἐρεθίζουσι.
- 104 Εἰ ἐκκλησίαν κατ' οἶκον ἕκαστος τὴν διάνοιαν ἔχωμεν, καὶ τελεῖν ἐν αὐτῇ
τοὺς θεσμοὺς τῆς ἐκκλησίας οφείλομεν.
- 105 Εἰ τελεῖται σωίαξις ἐν ἐκκλησίᾳ παράβαλε. εἰ δὲ μὴ τελείται, σὺ
 φάλλον ἀποσοικιζόν εὐαγγέλιον, ἀπέλθε.
- 106 Τὴν τῶν ἀρετῶν δόξαν ἐκ τῶν ἁγίων κατόπιε. ἀθάνατοι γὰρ αὐτῶν
 αἱ δόξαι, καὶ μετὰ θάνατον γίνονται.
- 107 Τὴν κακίαν τίτεμισήσης, ὅταν λογίσῃ δαιμόνων ὅτι ἐστὶ καθ' ἡμῶν
εὐλοβούμενη μόχα.
- 108 Εἰ νοθεύῃς τὸν πλάσαντα, κράσον συμπαθεῖς τὰ ρήματα καὶ τὰ
μὲν ὧτα μαλασσοντας, ἢ δὲ καρδίαν φωτίζεται.
- 109 Ὅταν ἐν ἁγίοις λαλεῖς, ἐρώτα τὰ τοῦ πνεύματος. ὅταν δὲ μὴ τοιού-
 ταις λαλεῖς, οὐ ταῦτα λάλη.

110 Τὰς ἀράξεις αἰεὶ τὰς ἀγαθὰς ἐπίσπευδε, μὴ ποτε καταλίπῃ αὐτάς,
ἡμιτελὲς ἀπελῶσθαι.

111 Οὕτω τρέχε, ἵνα καταλάβῃς, τὴ τέσιν ἀπαύστος. δεῖ γὰρ τὴν ἀρετὴν
τρέχειν, μέχρις ἂν ἐξέλθῃ τοῦ βίβ τὸ σάδιον.

112 Μὴ γίνου περὶ τὴν ἐργασίαν τῶν ἐν τολῶν ὀλίγῳ. τοῖς γὰρ τοιούτοις
ὁ κόπος ἀκερδὴς, ἐπὶ κόπον ἀποσίδεται.

113 Τὴν ὑπομονὴν καὶ ἀπὸ τῆς ἀνάγκης ἄτκει, ὅπως αὐτῆς εὕρῃς καὶ ἐν
τῇ ἀνάγκῃ τὴν πανοπλίαν ἔτοιμον.

114 Μάχου τοῖς πονηροῖς λογισμοῖς, καὶ λέγε πρὸς αὐτοὺς ὅσα τῆς νόμου
λαλεῖται.

115 Σπουδὴ πολλὴ τὸν ὀφθαλμὸν ἐκ τοῦ βίου μετέστησεν. καπνὸς γὰρ ἐξ
αὐτοῦ πονηρὸς, θολῶν τὴν ψυχὴν ἀναδιδόται.

116 Εἰς αὐτὴν τινὶ συνηθείᾳ κεκράτησαι, κατὰ μικρὸν ἀπόμενε καὶ κόπου
πολλοῦ χορὴς, τῆς ψυχῆς ἀποβαλεῖς τὴν ἀκανθὸν.

117 Καθαρὸν ὄντα τὸν θεόν, καθαρῶς ἀγάπα καὶ τοῦ ἐπὶ πάντων, πάντα
δύοτερά νόμιζε.

118 Εἰ θέλεις εἶναι ναὸς θεοῦ, θυσίαν ἐνδελεχισμοῦ τὴν προσέχων αὐτῷ
τὴν διωκετὴν πρόσφερε.

119 Τὸν ἀμελῶς βιοῦντα, μὴ ἀρολάμβανε σύμβουλον, ὁ γὰρ τοῖς κακοῖς
χαίρων, ἀγαθὰ καὶ μὴ εἶναι, καὶ συμβουλεύειν οὐκ ἀνέχεται.

120 Πάσης ἀπέχου φθορᾶς, καὶ τοῦ φυσικοῦ δέιμνου πᾶσαν ἡμέραν με-
τεχε. οὕτω γὰρ Χριστοῦ τὸ σῶμα τὸ ἡμέτερον γίνεται.

121 Ἐν οἷς παιδὲν πέρα θεοῦ, μὴ γόγγυζε. παιδὲν μὲν γὰρ ὡς πατὴρ,
δύοτερά εἶναι δὲ ὡς ἀνεργέτης εἶναι ἄξιός.

122 Ὅταν ἀτιμάδῃς, χαῖρε. εἰ μὲν γὰρ ἀδίκως, ὁ μισὸς πλοῦτος. εἰ δὲ δι-
καίως, εἰς σωφρονῆς, ἐκουφίδῃς τῆς μάστιγος.

- 123 Σκια καὶ τροχὸς τὰ λυπηρὰ τοῦ βίου καὶ τὰ φαιδρὰ παράβαλλε. ὡς γὰρ σκία οὐ μένει, καὶ ὡς τροχὸς κυλίεται.
- 124 Ἀεὶ προκόπῃεν κατὰ θεὸν αὐοῦδαζε ὁ γὰρ μικρὸν ἐπὶ μικρὸν ποσειθεὶς, πλουτοῖ καλὸν καταβραχὺ συλλέγει, παρὰ πάντων ζητούμενον.
- 125 Εἰ βούλει τῆς κολάσεως ἐκφυγῇν τὸ ἐπίπονον, μηδένα ποτὲ λοιδόρησῃς. ἐκ τούτου γὰρ τὸ θεῖον παροξύνεται.
- 126 Εἰ θέλεις ἐκ τοῦ οἴκου σοῦ ἀποδιώξαι πάντας μάστιχα μὴ κακολογήσης ὁ μόφυλον ἄνθρωπον. ὁ γὰρ ποιήσας αὐτὸν, εἰκότως παροξύνεται.
- 127 Εἰ θέλεις πάσης ἀμαρτίας ἀνώτερον εἶναι, πράξεις ἀλλοτριᾶς μὴ καταμάνθανε. πολλὰ γὰρ εἰσὶν ἐν σοὶ, ἀφ' ὧν ἕτερον ὑπολαμβάνεις.
- 128 Φύγε τὴν ὑπερηφανίαν, ὦ ἄνθρωπε, καὶ πλούσιος ᾖ, μήποτε τὸν θεὸν ἀντιτασόμενον ἕξεις.
- 129 Φίλει τὴν ταπεινοφροσύνην, καὶ μέγας ὑπάρξεις, ἵνα ὑψωθῇς ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως.
- 130 Μὴ σκώλης ἄνθρωπον, καὶ μῶνον οὐχ ἕξεις. ἐν πάσῃ ζωῇ σοῦ.
- 131 Ὅταν ἐν ἐκκλησίᾳ ὑπάρξεις, μὴ μετεωρίζῃς. ἐνώπιον γὰρ βασιλέως οἱ ἐσῶτες, οὔτε γελῶσιν, οὔτε μετεωρίζονται.
- 132 Μὴ καταφρόνῃς τῆς ζωῆς σου, καὶ ἀδιαφόρως παρῇ παρὰ τὸν νόμον, ἵνα μὴ παρὰ νόμον τὴν ἀπάλειαν ἕξεις.
- 133 Μεταπάσης ἀσφαλείας μνημόνῳ τῶν εἰρημένων, ἵνα σε λαμπρὸν τῆς βίβῃ ἀναδείξωσιν.
- 134 Ζήλωσον βίαν σεμνὸν, ἵνα ἔχῃς παρρησίαν ἐπιστρέφειν τοὺς ἀμαρτανότας.
- 135 Ἀσφαλίξου τὴν αὐθάδειαν, μὴ ἐπὶ πληξῇς τινὲς, ἵνα μὴ κατακριθῇς ὡς ὑψηλοφρονήσας.
- 136 Μὴ γελᾷς ἐπὶ πτώματι ἐτέρου, ἵνα μὴ γελοῦς ᾖς ὡς οὐ θέλεις.

- 137 Φύλασσε τὰς παραινέσεις ταύτας, ἵνα σέφανον δόξης προσξενήσωσί σοι.
- 138 Γένου ἐγκρατὴς τῶν ἐντολῶν τούτων. ἵνα προσάξωσί σοι ἐμφανῇ τοῖς ἀνθρώποις καὶ εὐάρεσον τῷ θεῷ. οὕτω γὰρ ἡδεῖται τὸ θεῖον, καὶ τοιούτοις κατορθώμασι θεραπείαται ὁ βεῖς.
- 139 Ἀεὶ προκίπλειν ἐν τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις ἀπούδαζε. ὁδὸς γὰρ εἰς ἀρετὴν ἡ τοῦ βίου φυγὴ, ἀγαθὴ τε καὶ σωτόμος.
- 140 Χρὴ τὸν ἐπίθυμούντα τῶν ἀφθάρτων, ἀντ' οὐδενὸς ὠγεῖσθαι τὰ φθειρόμενα.
- 141 Εἰ τίλω ζῶντι τίλῳ ὄντως πόθεις, προσδέχου αἰὲν τὸν ἀνθρώπινον θάνατον, μῶσαι δ' παρόντα βίον. ὁρᾷς γὰρ τὴν τροχὸν ἀπαύτως κυλούμενον.
- 142 Μὴ ποθήσης ἀγαθῶν ἢ χρεῖσις παρέρχεται, καὶ ἡ κτίσις ἀπολύεται.
- 143 Γέλα τοὺς διωραγεῖτας, τοῖς δυσπραγοῦσι σύμπαχε τοὺς μὲν μισθούς, ἐκείνο δὲ φιλοσοφίας προσξένον.
- 144 Τίμ' ὑπομονὴν ἄσκει, οἷαν αὐτίκ' ἐγνώσῃ γυμνασθεῖσαι τοῖς μάρτυσιν. ἐπειδὴ τὸ τῆς σωτηρίας μάρτυρι καὶ ἡμεῖς ἀπαιτούμεθα.
- 145 Πάντων προτίμα τίμ' ψυχὴν, καὶ τῆς ἀρετῆς ὁ δρόμος ἀκαμάτως αὐνέεται.
- 146 Πάντα μὲν φθαρτὰ, ἡ ψυχὴ δὲ ἐθάνατος. προτιμάσθαι τοίνυν τὰ ἀφθαρτα τῶν φθαρτῶν δεόν.
- 147 Ἐτοιμάζου πρὸς τὰ λυπηρὰ, καὶ κερεταίνεις τὸ πλεονα.
- 148 Μὴ ζήτη παρὰ τοῦ θεοῦ τὰ ἡδέα, μόνα δὲ τὰ συμφέροντα. ἐκείνα γὰρ αὐτῆθεῖς οὐ δίδωσιν. εἰ δὲ καὶ λάβῃς, φθείρονται.
- 149 Μὴ μέμφου τίμ' πένιαν. ἀπερίσπασον γὰρ τοῦ νόμου τὸ ἀθλητικὸν ἀπεργάζεται.
- 150 Μὴ εὐφραῖκου τῷ πλούτῳ. εἰ περὶ αὐτῶν γὰρ φροντίδες, χορίζουσιν ἀπὸ θεοῦ, ὥς τὰ πολλὰ, καὶ παρὰ γνώμῳ τῶν ἀνθρώπων.

- 151 Ἐγγύς τ' ὁ τέλος, ὁ ῥάθυμ' ἔτι μαζ' ἔδωκε πρὸς μάστιγας. οὐ μακρὰν
τὸ θέρος ἀκινήτων τοίνυν τὸν ἀγρὸν τῆς ψυχῆς ἀπαλλάξωμεν.
- 152 Οὐδ' ἐν λανθάνει τὸν κριτὴν, ὥς ἐμάτλιμ λανθάνοντες ἀμαρτάνει
ἀπ' ἀδ' ὁμῶν.
- 153 Πρὸ τῶν ἀνθρώπων αἰχμύς τοὺς ἀγγέλους. πολλοὶ γὰρ ἡμῖν πάρεσιν,
καὶ πάσης αἰχρᾶς ἀποχοινίζουσι πράξεως.
- 154 Μερίμνα τοῦ κριτοῦ τὸν ζυγὸν, καὶ πᾶν εἴ τι σοὶ κίβδηλον τῆς βιωτικῆς
πείρας ἐκβαλλε.
- 155 Ζημίαν εἶναι τίμω χολῶν καὶ τίμω ἀνέσιν νόμιζε. καὶ ἀπ' αὐτῆς τι θράσην,
ὣν ἀπαυτεῖσθαι μέλλομεν.
- 156 Ἀεὶ τοῦ βίβ' λογίζου τὸ ἀβέβαιον, καὶ οὐδ' ἐν σε τῶν ἐν αὐτῇ περιπα-
σαι δυνήσεται.
- 157 Τὰ φαιδρὰ σε τῆς γῆς μὴ τερπέτω τὰ πρόσκαιρα ἄγκιστρα γὰρ ὅτι,
τίμω ψυχῇ ὡς ἰχθυῶν σαγινύοντα.
- 158 Ἀπέχου τοὺς πειρασμούς. εἰσελθὼν δὲ, τίμω ἀνδρείαν ἐπίδειξε. μὴ
ποτε πῶχόν παρίδης δακρύοντα, ἵνα μὴ πρᾶθῃ τῆς δ' ἑξῆς σου τὸ
δάκρυον.
- 159 Ἡ φιλοσοφία χεῖμα τοῖς ἀνθρώποις ἐξάίρει. οὐσα δὲ μόνω γλῆς,
μόνη μόνῳ συνῆναι τῷ κεκτημένῳ βούλεται.
- 160 Χιτῶν ἡ ἀρετὴ ἔστι τοῦ θεοῦ. ταῦτίμω ὕφαινε, καὶ γίνῃ φοιτητὴς τοῦ τίμω
κτίσιν ἐνδύοντος.
- 161 Ὅσα ἐπὶ γῆς κλέπεται, τὰ κατ' οὐρανὸν ἐργάζου. ταῦτα γὰρ εἰς τοὺς
τῶν συλόντων δακτύλους οὐκ εἰσέρχεται.
- 162 Παραυτεῖσθαι δεῖ τὸ πρῶτον ἑλκεῖ γὰρ εἰς πράξεις, ἀφ' ὧν ἐναγμοὶ
μετὰ τίμω γῆν γίνονται.
- 163 Τοὺς λογισμούς ἀμείνον τοὺς φιλοσάρκους βδελύττεσθαι. φθείρουσι
γὰρ τὸ σῶμα, καὶ τίμω ψυχῇ μολώουσιν.

164 Οὐδὲ τὰ τῆς γῆς ἀγαθὰ χωρὶς κόπων ἀνύεται. ἀνθ' οὗτοιοιναὶ τῶ
οὐράνιᾳ, διὰ τὸν μόχθον ἐκκλίνονται.

165 Εἰ βούλει τινὲς ἀρετὴν ἐκτὸς κόπου ἐργάζεσθαι, λογίζεσθαι τὸν κόπον
ἀπόσκαυρον, τὸν δὲ μισθὸν αἰώνιον.

166 Οἱ ποὶ ἀπὸς τὰς ἡδονὰς τὰς ἀτόπους ἀποστήκασιν τῆς ἀπολαύσεως
τοῦ βαρυ, καὶ τῆς τιμωρίας τοῦ μακρὸν λογίζεσθαι.

167 Ὅσον ὁ βίος ῥυπαρὸς, κτλῶδης ἐκότητος ἡ ψυχὴ, καὶ πενήθῃν ὡς λογί-
στικὸν ὑφ' αὐτῶν ζημειωθέντες ὑφείλουσιν.

168 Πάντα νόμῳ φθαρτά, καὶ τινὲς ἀρετῶν ἀφθαρτον.

169 Ἀμέλει τῶν ἄλλων ὅσα κτλῶδῃ κατασκιάζει τὸν ἀνθρώπον. ἐργά-
ζου δὲ ταῦτα, ὅσα σε οὐράνιον ἀναδεδίξαι δυνήσονται.

170 Ἐπιμελοῦ τῆς ἀρετῆς. αὕτη γὰρ διὰ φιλοσοφίας νέον Ἀδὰμ ἀνα-
δείκνυσιν.

171 Εἰ κρατεῖς γαστροῦ, κράτει καὶ γλώσσης, ἵνα μὴ. τοῦ μὲν ὑπάρχεις
δοῦλος, τοῦ δὲ τυγχάνεις ἀνότητος ἐλευθέρου.

172 Ἀγάπα τὸν θεὸν ὑπὲρ αὐτὸν δὲ τοὺς οἰκείους μὴ ἀποσάχῃ. μὴ πῶς
αὐτοῦ κατὰ τινὲς αὐτοῦ φωνῶν εὐρεθῇς, ὡς οὐ θέλεις, ἀνάξιος.

173 Καρτέρει τὰς θλίψεις. ἐν αὐταῖς γὰρ τοῖς ἀθλοῦσιν οἱ εὐφρανοί.

174 Μακάριον τὸ πάχαιν κακῶς, τοῖ ποιεῖν δὲ πεισάβλιον. τοῦ Χριστοῦ γὰρ
κληρονόμος ἰπάχων, τοῦ δὲ διαβόλου ὁ ποιεῖν συγκαληρονόμος.

175 Καλὸς ὁ τοῦ νηστείας ἄρτος, ἐπειδὴ τῆς ζύμης τῶν ἡδονῶν ἔστιν
ἐλευθέρου.

176 Ἄγιος ὁ τοῦ ἀσάχῃς βωμὸς. ἔλκει γὰρ ἀπὸς ἡμᾶς τὸν ἅγιον τῶν
ἀγίων, ἀγίως.

177 Μὴ δόκει τινὲς δικαιοσύνην ἀρετῆς εἶναι πάρεργον. ταύτης γὰρ χωρὶς,
πᾶσα ἀνάξις ἀκάθαρτος.

- 78 Εἰσπρέεις πτωχοῖς, τὰ σῶματός σου πείρει. τὰ γὰρ ἄλλοτε ζιζανίων κεί-
κρότερα.
- 179 Τυφλὸς ὅστις οὐ ἐληψέμεν, εἰ μὴ τυγχάνῃ δίκαιος ὄντων ἄγων, ἢ διὰ
ρήσας οὐ δυνάται.
- 180 Προσδόκα μὲν αἰεὶ, μὴ φόβου δὲ τὸν θάνατον, ἀληθεὶς χαρακτὴρ, φιλο-
σοφίας ἐκατέρον.
- 181 Σχηματίζου τιμῇ ἀρετῇ, οὐχ ὅπως ἀπατήσης, ἀλλ' ὅπως ὠφελήσεις
τοὺς βλέποντας.
- 182 Λέγειν χρηρὲς καλὰ, καὶ τὰ μὴ καλὰ ἀπάγοντα, ὅπως αὐξήται τῶν ἔρ-
γων τοὺς λόγους αἰχμαλῶσαι.
- 183 Εἰ τὸν οὐρανὸν ποθεῖς, μηδὲν σοι καὶ τῇ γῇ. οὐκ ἔστι γὰρ αὕτη πρὸς
ἐκεῖνον ἀνίπλωσαι.
- 184 Μὴ βούλου πλουτεῖν φιλοπωχείας ἕνεκα. ἀπὸ γὰρ δικαίων ἐλεῖται
ὁ θεὸς νομοθετῇ τὸν δίκαιον.
- 185 Εἰ ποτήριον ψυχροῦ δικαιοῖ τὸν οἰκτίρμονα πόση τις ἀμβιβῇ τῶν πάν-
τα σκορπίζοντα τοῖς πτωχοῖς διαδέχεται.
- 186 Μήτηρ τῶν ἀρετῶν, ἀγνοία καὶ συμπάθεια. οὐ τοίνυν ἐνὶ τῷ Χριστῷ,
δίχα ταύτης ἢ ἐκείνης στρατεύεται.
- 187 Μὴ ἀμέλει τῆς συμπαθείας. αὕτη γὰρ τὸν ἀγαθὸν δεσπότιν ἐξ οὐρα-
νοῦ κατήγαγεν.
- 188 Μὴ καταφρονεῖ τῆς ἀγνοίας. τὸ γὰρ ἐξ αὐτῆς ὄργανον, τὸν δι' ἡμᾶς
σαρκωθέντα τοῖς ἀνθρώποις παρέστησε.
- 189 Μὴ εἴπης, ἐπὶ σῶμαι τὸν ἐχθρόν. κριτὴν γὰρ δίκαιον ἐν οὐρανῷ κετήμεθα.
- 190 Μὴ βούλου περπατῆν, μὴ πλουτεῖν, μὴ δοξάζεσθαι. φόβος γὰρ ταῦτα
τοῦ βίου, ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐσμὲν οἱ φθειρόμενοι.
- 191 Ἐπὶ νεκρῷ μὴ θρίβει. κοινὴ γὰρ ἡ ὁδὸς, ὃ δὲ φθάνων μακάριος.

- 192 Τὸν ἁμαρτάνοντα πένθησον οὐχὶ δὲ τὸν πῶχδόντα· σφαινοῦται γὰρ οὗτος, ἐκεῖτος κολάζεται.
- 193 Γέλα μὲν τοῦ βίου τὸν προχρῶν, ἀτάκτως κυλιόμενον· φιλάηου δὲ τὸν βόθρον, εἰς ὃν κυλιεῖ τοὺς ἐν αὐτῇ υστέροντας.
- 194 Λάλει τῷ θεῷ πολλά, καὶ τοῖς ἀνθρώποις ὀλίγα, τῇ μελέτῃ δὲ τοῦ νόμου κατορθώσεις ἐκάτερα.
- 195 Λουτήρ ἀγαθὸς ψυχῇ, τῆς προσόχῃς τὸ δάκρυον· ἀλλὰ μετὰ τιμὴν προσόχῃ, μέμνησο τίτος χάριν ἐδάκρυσας.
- 196 Τοὺς δυνάστας τοῦ βίου μὴ μακάριζε· δυνατοὶ γὰρ δυνατῶς ἐταπείνουνται, ὅθεν αὐτοὶ τὸν κριτῶν αὔσηρότερον ἔξουσιν.
- 197 Δεῖ ποτεῖν τὸν Ἀδὰμ, ἡμεῖς δὲ ποנוῦντες ἐν τῇ νόμῳ τιμῇ ἀμοιβῆς κερδαίνομεν.
- 198 Ἀνάγκη τῆς δόξας τοὺς κληρονόμους θλίβεσθαι, ἀλλ' ὅταν διχαρίσας τὰς θλίψεις ὑπομείνωμεν, εἰς βλογίαν ἡμῖν ἢ κατὰρα μετέρχεται.
- 199 Λύχιν' πρὸς τὰς πράξεις τῇ σωειδότῃ κίχρησε· τοῦτο γὰρ σοὶ ποίας μὴ ἐν βίῳ ἀγαθὰς, ποίας δὲ πονηρὰς ὑποδείκνυσιν.
- 200 Ἐαυτοὺς κριτοῦμεν, καὶ ὁ κριτὴς καταλλάσσεται· χαίρει γὰρ πρὸς ἀγαθὸς τὸν ἁμαρτωλὸν θεωρῶν, τὸ φορτίον αὐτοῦ σκορπίζοντα.
- 201 Εἴ τι ῥυπαρὸν ἡμῖν πέπρακται, τῇ μετανοίᾳ πλύνωμεν· μέλλομεν γὰρ καθαράν τιμὴν εἰκόνα μεθεδίδεσθαι.
- 202 Πρὶν γυμνωθῆναι τὰ ἔλλα τῆς ψυχῆς θεραπείσωμεν, ἵνα κερδαίνωμεν τοῖς φαρμάκοις τὰς μάστιγας.
- 203 Ὡς περ δυχερῶς οἱ δεσμῶται βαδίζουσιν, οὕτω τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς οἱ συμπλακέντες τῇ βίῳ, καθαρὸν οὐκ ἀνύουσιν.
- 204 Χρὴ τιμὴν ἁμαρτίαν μισεῖν· οὕτω γὰρ αὐτῆς τιμὴν παγίδα, καὶ ὀλεσθήσῃ τίς πρὸς αὐτήν, ἐξέλκεται.

- 205 Ος οὐ μισεῖ τὴν ἁμαρτίαν, ἐν ἁμαρτωλοῖς, εἰ καὶ μὴ πρῶτη τὴν ἁμαρτίαν, κρίνεται.
- 206 Ἐπὶ τῷ πλησίον ἁμαρτάνοντι σέαζε, ἵνα καὶ σεαυτὸν σνέξης. πάντες γὰρ ἔμμεν ἐν ἐπιτιμίοις καὶ ἁμαρτίας ὑπάθλωτοι.
- 207 Ἀναμίμησκε τοῦ κριτοῦ τὸν φίλον ἁμαρτήσαντα, καὶ τὸ σὸν ἐμπαλίπεις πταῖμα. κοινὸν γάρ ἐστι τῆς βουλῆς τὸ φάρμακον.
- 208 Λέγειν τιμέλλων, ἢ πρῶτην, τῆς μετὰ μικρὸν ἀπολογίας φρόντιζε, καὶ σωφρονήσεις τῷ φῶφ διορθούμενος.
- 209 Τῆς ἁμαρτίας τίλῃ τιμαρίαν φοβοῦ τίλῃ αἰχμύλῳ δὲνάρκα. τὸ χαλκὸν πὸν γὰρ ἐκατέρθεν ἄμετρον.
- 210 Τῶν μελλόντων ἀγαθῶν καὶ τὸ κάλλος καὶ τὸ πλῆθος ἄπειρον.
- 211 Πάντα σκιὰ, καὶ καπνός, καὶ τομφολύγες.
- 212 Μὴ σπείρε πονηρά. τί γὰρ θέρος ἐγγύς, καὶ τὸ πῦρ πρὶν γεωργῶν τῶν ἀγαθῶν ἐκδέχεται.
- 213 Ρόδα τοῦ βίου ὑποκριταί, πλεονέκται, ὑποφιλήδονοι. ἀλλὰ μικρὸν καρτέρες, καὶ τὸν χόρτον θεωρεῖς πατσύμηνον.
- 214 Πᾶσα πονηρὰ φράξις ὁπλίζει τὸν διάβολον. ὁ πλῆθεις δὲ χαλεπῶς τοῖς ὁπλίταις κέχρηται.
- 215 Εἰ βούλει τὸν ἐχθρὸν ἀνενεῖν, τίλῃ ἁμαρτίαν περίκοπτε. γυμνός γὰρ οὗ πηρῶν, ὡς σρουβίον ἐμπαίζεται.
- 216 Οὐαὶ τῷ ἀσεβεῖ, ὅταν πάντες φωτίζονται, τότε μόνος σκοτίζεται.
- 217 Οὐαὶ τῷ βλασφημῷ. δάμνεται γὰρ τίλῃ γλώσσαν, καὶ πῶς ἀπολογίσι σάσαι τῷ κριτῇ οὐ δυνάται.
- 218 Οὐαὶ τῷ ἀνόμῳ. πρὸς κριτὴν γὰρ αὐστηρὸν τα καὶ δίκαιον, καὶ νομοθέτῃ τίλῃ ἀπέρχεται.

- 219 Οὐαὶ τῷ πλεονέκτῃ ὁ πλοῦτος αὐτὸν φάγει, καὶ τὸν πῆρ' ὑποδέχεται.
- 220 Οὐαὶ τῷ ῥαθύμῳ. ζητήσῃ γὰρ τὸν καιρὸν, ὃν κακῶς ἐδ' ἀπάντησεν.
- 221 Οὐαὶ τῷ ἀλάστονι. ὅταν εἰέλθῃ εἰς τὸν τὰ φοντὶς ὁ πάρχῃ διδάσκεται.
- 222 Οὐαὶ τῷ φιλοπόρνῳ. ῥυποῖ γὰρ σολῶν, καὶ τοῦ νυμφῶνος ἐκβέβληται.
- 223 Οὐαὶ τῷ λαιδῶρῳ, καὶ σὺν αὐτῷ μεθύσῃ. μετὰ φονάτων τάπεται, καὶ μετὰ μοιχῶν κολάζεται.
- 224 Οὐαὶ τῷ τρυφῶντι. καιρὸν γὰρ ἑλίγον ὡς μόχος εἰς σφαγῶν ἐποιεῖ, μάζεται.
- 225 Οὐαὶ τῷ ὑποριτῇ ὁ ποιμὴν αὐτὸν ἀρνεῖται, καὶ λύκος ὀκρὶος ἀποφαίνεται.
- 226 Μακάριος ὁ τῷ σελῶν ὁ δάων ὁ δόν. σερανηφορῶν γὰρ εἰς τὸν οὐρανὸν ἐστέρχεται.
- 227 Μακάριος ὁ τὰς ἡδονὰς πατῶν. τρέμουνσι γὰρ τῷ πρὸς αὐτὸν πάλιν οἱ δαίμονες.
- 228 Μακάριος ὁ τῇ ἀρετῇ καθαρὸς, καὶ τῷ ψυχῶν ἀνυπόκριτος. κρίνειν γὰρ μέλλει τὸν κόσμον, οὐχὶ δὲ μετὰ τοῦ κόσμον κρίνεσθαι.
- 229 Μακάριος ὁ ἀγρυπνῶν ἐν προσδοχῇ καὶ ἀναγνώσει καὶ τῷ ἔργῳ τῷ ἀγαθῷ. φωτισθήσεται γὰρ ὁ τοιοῦτοῦ μὴ ὑπνοῦν εἰς θάνατον.

ΤΕΛΟΣ ΤΩΝ ΝΕΙΛΟΥ ΠΑΡΑΙΝΕΣΕΩΝ.

NILI EPISCOPI⁸⁷ ET MARTYRIS CAPITA,

SEV PRÆCEPTIONES SENTENTIOSÆ
in Latinum ex Græco conuersæ.

- 1 **I**NITIVM salutis, sui ipsius accusatio est.
 - 2 Satius est temere mittere lapidem, quàm verbum.
 - 3 Fac omnibus, quemadmodum tu vis omnes facere tibi.
 - 4 Iustitiam magis opere, quàm verbo exerce.
 - 5 Pius est non qui multorum miseretur, sed qui neminem iniuria afficit.
 - 6 Satius est humi cubantem vivere, & bono esse animo, quàm perturbatum in aureo lecto.
 - 7 Dulcis ille amicus est, qui animam pascit.
 - 8 Deum verbis quidem lauda, operibus cole, & cogitatione honora.
 - 9 Sacerdotem facit intelligentia, & vita, & morum integritas.
 - 10 Pessima res est, omnibus servire turpitudinibus.
- h II Verbo

11 Verba virtutem doceto: opere autem eandem declaras.

12 Non habere virtutem præclarum putato: sed quemadmodum decet ea vti.

13 Legem honorans, iuxta legem viues.

14 Hospes est, cui sordent mundana.

15 Invidus seipsum mulctat, qui enim aduersus alterum loquitur: seipsum inscius malis afficit.

16 Diuiti neque adulare, neque eundem irrita.

17 Vinum roborat corpus, animam autem verbum Dei.

18 Cibis vtere non dulcibus, sed salutaribus.

19 Si conaris placere vulgo: vulgo similis fias.

20 Super omnia autem mortifica corpus tuum.

21 Ille laboriosus est: cui non tempus superat.

22 Ne recipito Christiani hominis formam tantum: sed animi potius prudentiam.

23 Culpam transferre in Deum non culpandum, peccatum est.

24 Aurium, & linguæ magnum est periculum.

25 Timorem, & desiderium Dei habeto: & puro conscientiae testimonio erga omnes vtere.

26 Deum

26 Deum ipsum semper præsentem adesse existima in
omnibus, quæ agis.

27 Fugito laudem, & caueto vituperium.

28 Gaude quando virtutem exerces, verum ne efferaris:
ne quando in portu naufragium accadat.

29 Quanto magis in lege proficis: tanto magis te abesse
à perfectione intelliges.

30 Vniuscuiusque rei finem, ante initium considera.

31 Diu, noctuque ad vltimam horam respice.

32 Ne conuerferis isti, quem à bonis vides culpari.

33 Studeas nemini damnum dare, his quæ seu facis, seu
dicis, seu cogitas.

34 Ne læteris floridus vitæ: flos enim gramineus cum
attractaueris, flaccescit.

35 In tristibus gratias age: & iugum afflictionū leue erit.

36 In tentationibus sis fortis: multos enim etiam maio-
rum arguerunt.

37 Ne incusa Dei longanimitatem: commune enim est
pharmacum.

38 Inæqualitatem vitæ odio prosequere: propter eam
verò Deum ne criminator.

- 39 Attendamus nobis ipsis, & alios nō reprehendemus.
- 40 Multa enim in nobis sunt: propter quē alios taxamus.
- 41 Psalmus precationis sit tibi in ore tuo: Deus enim nominatus, fugat Dæmones.
- 42 Oratio cum sobrietate fiat: ne à Deo petamus, quæ ipsi non grata sunt.
- 43 Semper recordare Dei: & cœlum sit cogitatio tua.
- 44 Cohibe oculum: cum enim non attenderis, circumuoluitur.
- 45 Parcè vttere lingua: sæpe enim profert, quæ melius fuisset celari..
- 46 Meditatione legis mentem colito: extirpat enim malas cogitationes continuè frequentata.
- 47 Virtutes tuas celato: testes verò vitæ tuæ multos acquirere stude.
- 48 Odio prosequere carnis voluptates: sordidam enim animam cum corpore efficiunt.
- 49 Corpori solum quantum indiget, impende: non quantum cupit.
- 50 Delicatè viuere ne eligas, amorem enim huius vitæ conciliat: inimicitia autem aduersus Deum ex vtroque nascitur.

- 51 Auerſare in vita gaudium, ipſum enim lubricum eſt:
& præcipitat exultantes.
- 52 Diuitias ſi habes, diſtribue: ſi verò non habes, ne
collige.
- 53 Armaturam enim ieiumium: orationem murtum: &
balneum lachrymas eſſe putato.
- 54 Quæcunq; iniquè feciſti, omnia cū gemitibus recor-
dare: oritur enim hinc animæ continua cōpunctio.
- 55 Pauperes foueto: ipſi enim iudicem nobis conciliant.
- 56 Inopiæ ſanctorum ſubueni: per eos enim tibi cum
Deo contingit ſocietas.
- 57 Eccleſiam non ſecus ac cœlum frequenta: nihilque
in ipſa ſeu loquere, ſeu cogita terrenum.
- 58 Neceſſarium exiſtima ſuis rebus contentum eſſe: per-
mitte autem Deo eius rei curam.
- 59 Carnem tuam debilitato bonis laboribus: penitus ve-
rò eam non domari poſſe, exiſtima.
- 60 Vinum bibe valde modicum: quantum enim corro-
borat bibentes, tantum etiam offendit.
- 61 Iram compeſce: inſaniam enim parit modū excedens.
- 62 In morbis oratione prius, quàm medicis, & pharma-
cis vtē.

63. Sacerdotes omnes honora : bonis verò tantum conuerſare .

64. Venerare Dei domum: domum verò Dei etiam teipſum effice .

65. In Eccleſiam frequenter venias : à perturbationibus enim, & fluctuationibus exterioribus liberare nos ſolet .

66. Quæcumque in terra ſunt , temporanea exiſtunt : ne te ergo perturbet, quod tibi aufertur .

67. Quando te voluptatis affectus inuaſerit : oppone ipſi metum hominum, & Dei offeſſam .

68. Munito auditum, & oculos: per illos enim omnia terribilia malitiæ ingrediuntur .

69. Cum oraueris, mentem ad Deum attolle , & etiam ſi inde abſtracta deſcenderit: iterum tamen ipſam recollige .

70. Mens humana non vnquam ceſſat generare cogitationes : tu verò malas quidem expelle, bonas verò colendo exerce .

71. Humilitate gaude : altitudo enim eius firma eſt, nec ruere poteſt .

72. Ita exerce corpus , vt compeſcas carnis motus : & ſi laſciua ſager fueris, corpus cura, vt ſanitatē adipiſcatur, non vt delicijs eneruetur .

- 73 Præuas cogitationes alijs cogitationibus melioribus abige.
- 74 Considera cœlestium bonorum decorem: & nullum te capiet desiderium terræ, nec aliud ex ea dulciū.
- 75 Quando tibi aliqua de Deo subit cogitatio, non Deum, sed te ipsum. Nihil enim tutum est, quod modum excedit: quem seruare conuenit.
- 76 Præuas cogitationes semen esse Diaboli existima: sic enim ipsæ desinunt, ipseque seminator confunditur.
- 77 Excessum risus fugito, eneruat enim animam: anima uero eneruata, facile à freno legis exiuit.
- 78 In labores, & orationes oportet animam partiri: sic enim non multos in nobis introitus inuenit Diabolus.
- 79 Laborem esse non mediocrem putato legis meditationem, quando mens simul, & lingua cognoscere quid uolens: in libris cum labore uersatur.
- 80 Cum ad labores manum moueris, lingua psallat, & mens oret: Exigit enim Deus, ut eius semper memores simus.
- 81 Omne quod agis, oratione obsecrato: id uero maxime de quo mentem uides dubitantem.
- 82 Si uis manum tuam labores diuinos, & non terrenos fieri: quædam ex his comunicabis eum egentibus.

83 Gaude Sanctorum colloquio: per eos enim Deus tibi manifestatur.

84 Verè sanctos ab operibus dignosce: vnaquæque namque arbor è fructu dignoscitur.

85 Semper lucrari aliquid stude ex Sanctorum contemplatione. Obserua verò ipsorum aspectum, & habitum: vtrumque enim perutile est.

86 Exercè puritatem in corde, & castitatem in corpore: ea enim vtraque templum Dei te efficiunt.

87 Sic itaque templum custodi, vt Dei qui extruxerit, & iudicare volentis, & imaginem tuam, quæ est ipsius imago, puram ad regulam exigentis.

88 Secularium conuersationes mentem à Deo segregant: quapropter ipsos nec alloquere, sed alloquentes declina.

89 Quando conuicijs peteris, considera an aliquid à te factum sit conuicio dignum: si verò nihil à te admissum fuerit: fumum fugientem conuicium esse, existima.

90 In omnibus in quibus iniuria afficeris, ad patientiam confugito, & super iniuriantes nocumentum deuoluatur.

91 Cum vides diuitias, aut gloriam, aut mundanam potentiam: considera labilitatem ipsorum, & effugies illecebram.

92 Tollera tribulationes : inter ipsas enim virtutes ,
quemadmodum inter spinas rosæ nascuntur , &
germinant.

93 Nihil cum virtute dignitatem conferendum esse exi-

stima : imago enim Dei est . Ideoque quemadmo-
dum ipse , immutabilis est .

94 Luge peccatorem fœlicem : gladius enim iustitiæ ip-

si imminet .

95 Matrem vitorum : ignaviâ existima , bona enim

quæ iam tenes deprædatur : quæ verò nondum
possides , non finit acquirere .

96 Quando iniqua agens quis , propterea tamen nullo

pudore afficitur , vulnus magis exasperat , & error
ipsius tendit ad desperationem .

97 Quotiescûmque tristaris , reputa quanta bona fideli-

bus præparata sint , & fructus spiritus facili tibi
aderit .

98 Decet fidelem humiliter se gerere erga omnes : co-

ram quibusdam enim tantum humiliari , fidam
quandam humilitatem arguit .

99 Nihil amoris proximi præferas , præterquàm ea , pro-

pter quæ charitas Deum non rectè intuetur .

100 Nemini contra legem Dei adhæreto , neque auxi-

liator . Indignum enim facit Deum , qui ipsi præ-
fert alium .

- 101 Ne patrocineris malis, ipsos enim ad mala prouocas: tu verò contaminaris peccati communione.
- 102 Admoneto peccantem, ne verò accusa errantem: alterum enim conuiciatoris est proprium, alterum verò castigantis.
- 103 Semper audire, & loqui stude, quæ sancta sunt: ad bonum enim zelum animam extimulant.
- 104 Quandoquidem domi nostræ Ecclesiam, mentem quisque suam, habemus: peragere etiam debemus in ipsa Ecclesiæ sacrificia.
- 105 Si peragitur congregatio in Ecclesia, & tu adesto: si verò non peragitur, tu psallens Apostolicum Euangelium, abito.
- 106 Virtutis gloriam Sanctorum aspice: ipsorum enim gloria immortalis est etiam post obitum.
- 107 Tunc malitiam maximè oderis, quando cogitabis, quòd Dēmonū sit fulgurans contra nos gladius.
- 108 Si peccantem admones, misce compassionis verba, & aures emollientur; cor verò illuminabitur.
- 109 Cū inter sanctos loqueris, quæ spiritus sunt, loquere: si verò talibus non loquaris, de ijs ne loquaris quicquam.
- 110 Semper bonas actiones vrge, ne quando relictis illis semipfectus abeas.

- 111.** Sic curre, vt assequaris scopum, hoc est indefinenter: oportet enim iuxta virtutem viuere, donec vitæ stadium exuperemus.
- 112.** Ne sis in studio mandatorum Dei negligens: talibus enim labor inanis, laborem super laborem aggerit.
- 113.** Patientiam etiam antequàm necesse est, exerce: vt si ipsius armaturam paratam inuenias etiam in necessitate.
- 114.** Improbis resiste cogitationibus, & responde ipsis quæ in lege dicuntur.
- 115.** Diligentia multa oculos à vita hac abstrahe: fumus enim perniciosus ex ipsa veniens turbidam reddit animam.
- 116.** Si consuetudine aliqua detentus fueris, paulatim eam rescinde, & sine vlllo negotio ab anima spinam eradicabis.
- 117.** Deum purum existentem, purè quoque dilige, & præ eo in omnibus omnia secundò loco habenda existimato.
- 118.** Si vis esse templum Dei, sacrificium assiduitatis, assiduam scilicet orationem assidue ipsi offeres.
- 119.** Negligentem, & prauè viuentem ne accersas consultorem: malis enim gaudens, bona simul odisse, & consulere eadem non potest.

120 Ab omni corruptione abstine, & mysticæ coenæ
omni die particeps fias : sic enim Christi corpus
nostrum fieri incipit.

121 In omnibus quando à Deo corripèris, ne murmurat
castigat enim vt Pater, ideoq; vt benefactor di-
gnus est, vt gratiarum actione celebretur.

122 Si ignominia affectus fueris, gaude: si quidem enim
iniuste, merces tua copiosa erit: si verò iuste, & si
resipueris, iam liberatus es à flagello.

123 Vmbræ, & rotæ, & tristia, & læta huius vitæ com-
parato. Nam quemadmodum vmbra, non ma-
nent, & vt rota, vertuntur.

124 Semper proficere in Deo conare: modicum enim
modico addens, breui colliges diuitias ab omni-
bus expetitas.

125 Si vis supplicij effugere molestiam, neminem vn-
quam conuicijs afficies, eos enim Deus exaspe-
rauit.

126 Si vis è domo tua expellere omne flagellum, ne
maledictis incessas contribulem hominem: qui
enim ipsum creauit Deus, meritò ad iram pro-
uocatur.

127 Si omni peccato vis esse superior, res alienas ne cu-
rìose inquirito: multa enim in te sunt, de quibus
humilium suspectum habes.

128 Superbiam fugito ò homò, etiam si diues sis: ne forte Deum aduersum tibi habeas.

129 Dilige humilitatem, etiam si magnus sis, vt exaltaris in die iudicij.

130 Ne caullis petas hominem, & reprehensionem non incurres in omni vita tua.

131 Cum existis in Ecclesia, ne eleueris: coram Rege enim stantes, neque rident, neque superbiunt.

132 Ne negligeriter habeas vitam tuam, nec temerè contra legem facito: ne contra legem faciens, perniciem incurras.

133 Memor sis horum præceptorum cum omni studio, vt te clarum in vita reddant.

134 Puram æmulator vitam, vt habeas liberam potestatem increpandi peccantes.

135 Abige à te contumaciam, neque increpa quemquam imbius temerè, ne condemneris, vt arrogantia inflatus.

136 In alterius infortunio ne rideas, ne ridearis à quibus non velis.

137 Obserua abhominaciones istas, vt coronam tibi gloriæ concilient.

138 Sis obseruans horum præceptorum, vt te clarum efficiant hominibus, & acceptum Deo: sic enim gaudio

gaudio afficitur Deus, & huiusmodi operibus colitur Deus.

139 Semper proficere in bonis operibus audeto: vita enim fuga via est ad virtutes, bonaque, & compendiaria.

140 Oportet incorruptibilem desiderio flagrantem pro nihilo ducere corruptioni obnoxia.

141 Si vitam quæ verè vita est, desideras, expecta semper mortem humanam, & odio prosequere vitam præsentem: vides enim quòd rota indefinenter voluatur.

142 Ne appetas bona, quorum vsus præterit, & possessio perit.

143 Foeliciter agentes ride, infœlicibus condole: alterum enim foelicitatis merces est: alterum verò philosophiæ est documentum.

144 Patientiam exerce, quemadmodum ipsam cognovisti exercitam martyribus: quandoquidem cõscientiæ testimonio etiam nos examinabimur.

145 Omnibus rebus præferas animam, & sic virtutis cursus sine defatigatione perficitur.

146 Omnia sunt corruptioni obnoxia, anima verò immortalis est: incorruptibilia ergo præferre decet corruptibilibus.

147 Præpara te contra aduersa, & lucraberis inde plurima.

148 Ne petas à Deo dulcia, sed sola tibi salutaria: illa enim rogatus, non donat, quod, si ea acceperis, nocumentum tibi afferunt.

149 Ne accuses paupertatem, constantem enim legis, athletam efficit.

150 Ne lateris diuitijs, curæ enim quæ ipsis impenduntur, à Deo separant vt plurimum, & præter hominum expectationem.

151 Prope est finis, ignauix deditus paret se ad supplicium, non longe abest messis: à spinis itaque agrum animæ liberemur.

152 Nihil Iudicem latet: frustra ergo pescare conamur, ab omni lateamus Iudicem.

153 Reuerere Angelos magis quam homines: multi enim nobis adsunt, & ab omni turpi actione recedunt.

154 Meditare sententiam Iudicis: & abige à te omne, si quid tibi adharet adulterinum, mundanæ veritatis.

155 Damnum esse ocium, & segnitiam existimato: semperque aliquid peragere studeto, quorum rationem reddere possimus.

156 Sem-

156 Semper vitę considera inconstantiam, & nihil quod in ea vſu venerit, animum tuum diuerſe trahere poterit.

Alii : nuncius est idā alol bēl ; niohub

157 Lata vita huius fluxa he re oblectent : hami enim sunt , animam vt piſces irretientes .

158 Arce tentationes , tentatis verò fortitudinem præſta : nec vnquā pauperem deſpicias , lachrymantem, ne contra deſpiciatur orationis tuę lachryma.

-nubuoq; sup mmo arce tentationes
-od rorruq; 2. mmmuulq; r

159 Philosophia hominibus res est eximia, vnigenita verò existens, ſola ſoli vult coire poſſeſſori.

-ilq; hēl bēl rorruq; 2. mmmuulq; r

160 Virtus Dei indumentum est, hanc contexere, & ornaveris ſtola Dei naturam humanam induentis.

161 Quęcumque in terra furto auferri poſſunt, fugito; & acquire coeleſtia : ea enim in prædantium digitos non perueniunt.

162 Delicatē viuere fugere oportet : ad opera enim rapit ex quibus gemitus poſt ſobrietatem oriūtur.

163 Cogitationes carnales fatius est abhominari : corrumpunt enim corpus, & animam polluunt.

164 Neque terrena bona ſine laboribus parantur : cuius gratia igitur celeſtia propter laborē declinamus?

165 Si vis virtuti contra laborē ſtudere, cogita laborem temporaneum eſſe, mercedem verò æternam.

166 Qui ad voluptates obscenas colliqueſcūt: cogitent
illi voluptatis breuitatē, & penæ magnitudinem.

167 Si vita eſt ſordida, beſtialis eſt ſine dubio anima:
debentquē lugere rationem homines, à ſeiſiſ
pœnis affecti.

168 Omnia corruptioni obnoxia eſſe putato: ſolam ve-
rò virtutem incorruptibilem exiſtere.

169 Neglige alia omnia, quæ beſtialem efficiunt homi-
nem: ea verò perage, quæ te coeleſtem habere
originem oſtendere poſſint.

170 Operam da virtuti: ipſa enim per philoſophiam no-
ſtrum Adamum te conſtituet.

171 Si ventri imperas, impera quoque linguæ: netum
ſeruus exiſtas ventris, tum etiam liber ſis ſtolidè.

172 Deum dilige: ſuper ipſum verò domeſticos ne col-
loques, ne forte iuxta ipſius vocem ipſo indignus,
cum non vis, inueniaris.

173 Fortiter perfer afflictiones, coronæ enim ſunt, qui
in eis certamen ſuſtinent.

174 Res eſt beata malis affici, inferre verò miſerrimum:
qui enim patitur, Chriſti hæres eſt, faciens verò
Diaboli cohæres eſſe creditur.

175 Bonus ieiunij eſt panis, quandoquidem à volupta-
tis pane immunis exiſtit.

176 Sancta est orationis ara: pertrahit enim ad nos sanctum Sanctum Sanctorum.

177 Ne putes iustitiam virtutis esse parergon: nam sine ipsa omne opus immundum est.

178 Si seminaueris pauperibus, quæ tua sunt serito: aliena enim zizanijs sunt amariora.

179 Coecus est misericors, ni existat etiam iustus, coedens agrum, quem contemplari non potest.

180 Expecta semper, nec verò metue mortem: vtrumque enim verum philosophiæ signum est.

181 Virtutem colito, non ut decipias, sed ut iuues videntes.

182 Honestum loqui decet, etiam non honesta facientem: ut incipiat eum pudere verborum, quibus operaturpia significantur.

183 Si coelum desideras, nihil tibi in terra sit negotij: non enim sinit ipsa ad coelum euolare.

184 Ne velis artibus ditescere, ut pauperum sis subleuator: de iuste partis enim iubet Deus misereri iustum.

185 Si poculum frigida aquæ iustificat misericordem, quanta putas retributio expectat, distribuentem omnia pauperibus?

186 Mater virtutum est castitas, & compassio: non itaq;
licet Christo militare sine hac, vel illa.

187 Ne negligas compassionem, ipsa enim bonum Do-
minum è coelo nobis detraxit.

188 Ne contemnas castitatem: nam illius organum
propter nos incarnatum Christum exhibuit.

189 Ne dicas vlciscar hostem: iustum enim iudicem in
coelo habemus.

190 Ne velis delicatè viuere, nec ditescere, nec gloria
cupidus esse: corruptio enim hæc sunt vitæ, nos
verò non sumus corruptibiles.

191 Propter mortuum ne lugeas: communis enim via
est, beatus verò qui præcessit.

192 Peccantem luge, non verò pauperem existentem:
coronatur verò iste, ille verò plectitur.

193 Ride rotam vitæ sine ordine rotatam: caue verò fo-
ueam in quam deuoluit dormientes in ipsa vita.

194 Loquere Deo multa, & hominibus pauca: legis ve-
rò meditatione vtraque rectè dispones.

195 Balneum bonum est anime, orationis lachryma: ve-
rum cum oratione memor sis, cuius gratia la-
chrymas fuderis,

196 Principes vitæ ne beatos prædica, potentes enim
k 2 cum

cum sint, potenter quoque præerunt: vnde ipsi
etiam Iudicem austeriorem habebunt.

197 Oportet laborare Adami filios: nos enim laboran-
tes in lege retributionem lucrabimur.

198 Necessè est Eue filios affligi: verum quando patien-
ter afflictiones sustinuerimus, in benedictionem
vertitur maledictio.

199 Conscientia pro lucerna vtere in actionibus: ea
enim quæ in vita bonæ sint actiones, quæ verò
malæ tibi ostendunt.

200 Nosipfos iudicemus, & Iudex placabitur: gaudet
enim vt bonus peccatorem conspicatus, onus
suum discutientem.

201 Si fordidum quid à nobis commissum est, poeniten-
tia id lauemus: debemus enim puram nostram
imaginem, vt regulam imitari.

202 Priusquàm videntur animæ vlcera, ea curabimus:
vt lucremur ijs pharmacis poenam.

203 Quemadmodum vincti difficulter incedunt: sic cur-
sum virtutis parum haud absoluunt vitæ nego-
cij impliciti.

204 Oportet peccatum odisse: sic enim ipsius laqueum,
etiam si quis eo irretitus fuerit, effugiet.

205 Qui peccatum non odit inter peccatores, etiam si
non

non fecerit ipsum peccatum, tamen iudicatur.

- 206 Super proximo peccante suspira, vt & teipsum accusas: omnes enim uitij, & peccatis sumus obnoxij.
- 207 Commone facies Iudicis amicum, qui peccauit: & hoc pacto tuum vulnus curabis: commune est consilij pharmacum.
- 208 Dicere quid uolens, aut facere, de apologia eius cogita paulò post adhibenda, & cautius ages, metu correctus.
- 209 Peccati pœnam metue, turpitudinem uerò negliges: in utroque namque excessus periculosus est.
- 210 Futurorum bonorum, & pulchritudo, & multitudo infinita est.
- 211 Omnia mundana umbra, & fumus, & bullæ sunt.
- 212 Mala ne semina: messis enim prope est, & ignis excipiet spinarum agricolam.
- 213 Rosæ uitæ sunt hyppocritæ, auari, & uoluptuarij: cæterum parum sustine, & gramen uidebis conculcatum.
- 214 Omne opus malum armat Diabolum, armatus uerò grauiter armatos accipit.
- 215 Si uis inimicum imbecillum reddere, peccatum rescinde:

rescindere: nudatus enim alis, ut passerculus illudatur.

216 Væ impio: cum enim omnes illuminantur, ipse solus manet in tenebris.

217 Væ blasphemo: nam lingua ligabitur, & quo pacto Iudici respondere poterit.

218 Væ iniquo: ad Iudicem enim austerum, & iustum, & legislatorem proficiscitur.

219 Væ avaro: diuitiæ enim fugiunt, & excipit eum ignis.

220 Væ socordi: quæret enim tempus quod male insumpsit.

221 Væ superbo: cum enim ingreditur sepulchrum, quis sit edocetur.

222 Væ scortatori: stolidam enim habet stolam, & è nuptijs eiijcietur.

223 Væ conuiciatori, & unâ cum ipso ebrio, cum homicidis enim constituitur uterque, & cum moechis puniuntur simul.

224 Væ delicias sectanti: tempore enim exiguo tamquam uirulus ad mactationem paratur.

225 Væ hyppocritæ: pastor enim ipsum negabit, & ipse aries lupus esse demonstrabitur.

226 Beatus

- 226 Beatus qui angustam ambulat semitam : coronatus enim in coelum ingreditur.
- 227 Beatus qui uoluptates calcit : metuunt enim Demones cum eo certamen suscipere.
- 228 Beatus uirtute purus, & anima simplex existens : mundum enim ille iudicare, nec uerò cum mundo iudicari futurus est.
- 229 Beatus qui uigilat in orationibus, & lectionibus, & opere bono : illuminabitur enim huiusmodi, ne obdormiat in mortem.

*Finis Sententiarum Paraneiticarum
Nili Episcopi, & Martyris
ex Græco in Latinum
conuersarum.*

Vides igitur quomodo sententia sunt Nili Episcopi, & Martyris, & non alterius, nam ex textu Græco perspicitur ex titulo, ex nomine, ex agnomine, ex dignitate, ex officio, ex similibus. Si enim titulus est Nili Episcopi, & Martyris, cur negari debent sententia esse Nili Episcopi, & Martyris. Videant alij si rectè digressi fuimus.

F I N I S.

R. ADMODVM PATRI
F. PAVLO MINERVAE
B A R E N S I

ORDINIS PRAEDICATORVM

Theologo Præstantissimo, ac Regni

Neapolit. Prouinciali Vigilantis.

IOANNES BAPTISTA MONTANARIVS

Iurisconsultus Neapolitanus, æternam
precatur foelicitatem.

*IRIFICE delectatus sum (R. Ad-
modum, atq; Religiosissime Pater, &
de quacumq; re literaria optimè meri-
te) lucubrationibus tuis foelicissimis,
quibus humano generi non desinis ad
salutem, Studiosos iuuare non dedignaris ad vtilitatē:
Religionemq; tuam sanctissimam nulli inferiorem, viris
illustribus longè lateq; præditam in dies exornare con-
tendis ad augmentū. Quæ doctrina in Salomonis Neo-
menijs (ut ab his exordiar) deest? Hebraica, Græca,
Historia, scriptura, Mathematica, Philosophica, Theo-
loga enarrantur. Vt mirum sit in tam parua chartarū
congerie tot multiplicia, diuersiq; generis varia sic ac-
curatè digredi. Sed errores neniasq; Hebræorum ali-
quot cum quanta efficacia euertis? Quas hæreses ibi
non detestaris? Videris certè tamquàm alter Dauid,
l qui*

qui ut impij Golie superbiam, ac aciamq; torrētis la-
 pide repressit, atq; proprio hostis gladio suū præcidit ca-
 par, sic opitulante eo, qui dat robur omnibus: ita & tu
 lapide fidei, inuictē illorum errores nugasq; eorum met
 armis conteris, & gladio verbi Dei confodis. Admi-
 ratum sum certē opus verē admirandum ob rerum diffi-
 cillimarum tractationem: Quinimō illarum varietati
 in vnum coentium adhuc stupeo. Opus (inquam)
 apud viros graues satis laudatum, atq; vsq; ad sidera
 (ut par est) sublatum: admirantes varios ingenij tui
 foetus; nec habet impugnatores nisi forte sciolos. Et
 ut hoc barbaro, utar vocaaulo, pedantes: quorum no-
 ni quendam, qui me ad risum mouit, reprehendens gra-
 maticam falsam ex Typographorum incuria subortam
 (nam apertē perspicitur ex illorum negligentia, insci-
 tiaq; in editionibus errores suboriri quā plurimos)
 sed tabula errorum in calce libri posita, Orationisq;
 sensus silentium illi imposuere. Verum in oratione pro
 tui Reuerendissimi Generalis Beccarię bonę memorię;
 quanta eloquentia, quantaq; facundia polles? vbi etiā
 in historiis, & quidem grauissimis versatissimus ap-
 pares. At ut verum ingenue futear, & absq; assen-
 tione aliqua, scholia tua, atq; in Nilum Episcopum,
 & inuictum Christi Martyrem commentaria me ad
 Ecclasiā pertrahunt, ad admirationem rapiunt: ita
 quod in me ultra non remanet spiritus; ne dum ob di-
 uersarum rerum varietatem, verum quia heroica he-
 roicē tractas: quę sanctitatem redolent, gloriam Dei
 pro-

propagant, hæreticorum audaciam frangunt, malorum
 hominum vitas ad emendationem incitant, bonorū ad
 profectum perducunt, infirmorum tepiditatem ad bonū
 inflamment: Fugant vitia, virtutes edocent, Christianum
 hominem moribus incorruptis imbuunt, à corrup-
 tis reuocant: Spernere faciunt mundana omnia, & dant
 tandem vitam eternam. Foelix es ò Pater qui doctrinæ
 sanctæ totus es addictus, & quicquid laboris poterat im-
 pendi, contemptis omnibus terrenis, & caducis (& si
 nobilitate notissima decoreris, publicisq; & priuatis
 actionibus sis implicitus) ad inquirenda tamen verita-
 tis studium te contulisti, existimans multo præclarius,
 diuinarum humanarumq; rerum inuestigare, ac scire
 rationem: quàm struendis opibus, aut augenda nobili-
 tate, aut cumulandis honoribus inherere: foelix Reli-
 gio tua, in qua vt iubar splendidissimum emicās: & te-
 cum emicant mores tui, integritas, modestia, benigni-
 tas, mansuetudo, affabilitas, & quæ sunt in homine
 virtutibus quibuscumq; prædito. Vt non immerito qui
 te norunt statim ad tui amorem pertrahuntur: qui &
 virtutes tuas, & mores comptos tuos laudant, cuebunt,
 extollunt. Absit adulatio. Habemus nos in legibus ff.
 de officio quæstoris l. 1. illi opinioni standum est: quæ
 plurimorum testimonio probatur. Et de officio, & po-
 testate Delegat. cap. prud. Integrum est iudicium, quod
 plurimorum sententijs, approbatur. Qua de re cum
 virtutibus moribusq; incorruptis te cuncti predicent,
 talemq; te semper nouerim: non adulatione tecum age-

re me reputes, sed veritate, reuerentia, humilitate, atq;
in Christo dilectione maxima. Cui innumeras habeo,
refero, & ago gratias, quod virum Religiosissimum, do-
ctissimum, atque sapientissimum nouerim: quod Domi-
num, patronum, & præceptorem habeam. Scis enim
quanta te beneuolentia domus mea tota prosequitur:
quantoq; te amore diligo, quantumq; tibi debeo: vt si
ferreum pectus, vox tauri mihi adesset, & tempus sup-
peteret æternum: non sufficerem ad laudum tuarum cum-
mulum, & incrementum. Reliquum tamen est Religio-
fissimè, atq; amabilissime Pater, vt hanc Epistolam,
quæcumq; sit illa, cordis tamen mei nuncia, fronte hi-
lari, facie serena (vt alias soles) libentq; animo reci-
pias. Ex intimis namq; tui amicissimi præcordijs eru-
ta est, prontaq; voluntate oblata. Quæ si meritis tuis
impar redditur, meoq; debito non corresponsdeat: scias,
quod inopem me copia fecit. Nihilominus tamen ro-
gatum te volo, vt animum meum quem sincerum sem-
per erga te nosti, sic approbes, teneasq;: Sperans si im-
mortalis Deus annuerit, me tibi gratissimum fore, si-
cut & me tibi deuotissimum fateor. Interea vale vi-
rorum integerrime, atq; doctissime, meq; & domum
meam, quæ tua quidem est: orationibus tuis apud altis-
simum non desinas adiuuare, multum namq; indige-
mus ob rerum mundanarum fluxibilitatem varietatq;
Non enim te latet, qua nam ratione procellis undiq;
circumagimur. Iterum atq; iterum Vale.

PAVLI REGII VICI AEQVENSIS

EPISCOPO

AD R. P. F. PAVLUM MINERVAM
Barensem, Regni Neapolitani Prouincialem
dignissimum Ordinis Prædicatorum.

Hexastichon.

ETERNIS, quod hic sacra tua nomina libris
Nec non ingenij, fers monumenta tui.
Magnanimi cuncti populi sub Cœlo iacentes
Lucida te semper sydera adusq; ferent,
Totus, Paule, tuo, mundus latetur honore

Auges preclarum nomen in orbe tuum;

F. VINCENTII MALATESTAE
è Camerota Episcopi Bethlehemite, &
Coadiutoris Muri, Ord. Præd.

AD R. P. F. PAVLUM MINERVAM
Barensem eiusdem Ord. Theologum præstan-
tissimum, & Regni Neapolitani Pro-
uincialem meritissimum.

Epigramma.

C Astalio defonte, alius gustare liquores,
Pergat, vt ardentem, pellat ab ore, sitim.
Alter Palladijs studijs sibi quærat honorem,
Alter Apollinea comparet arte dæcus.
Dummodo des nobis, Sacri, Tu Paulè Minerva,
Ebibere æterno tempore, fontis aquas;
Perpetuam in vitam salientes, vndè virorum,
Eualeant omnem, corde leuare, sitim.

D.

D. FRANCISCI MONTANARII
Juris consulti Neapolitani, & Abb. S. Marię
in Romitorio, Ad R. P. F. Paulum Miner-
uam Barensem Ord. Pręd. Theolo-
gum præstantissimum.

De præclaris in Nilum Episcopum, & Marty. Comment.

Carmen.

DOctrinam, eloquium, probitatem, Paule Minerua
 Exponens Nili florida dicta refers.
 Emulus antiquis, terrarum, Patribus orbe
 Tolleris assiduus laudibus, utq; mæres.
 Priscum, quod sophiæ robur voluentibus annis,
 Conciderat; nobis reddis, & omne dæcus.
 Hæc felix ætas, reuirent, qua munera clara
 Per te Paule, sacra Palladis, atq; nitent.
 Tam bonus es tandem sincero, ut pectore quivis
 Te excipiat noscens, diligat, atq; colat.

R. P. F. ALBERTI MAZZÆ
Neapolitani, Ord. Pręd. Prædicator Generalis,
Ad Authorem omnigenę scientiæ doctiss.
Exasticon.

Qui celebrare tuæ veller, virtutis, honores
 Hunc, foret eximij lingua Maronis, Opus.
 Ingenio, quoniam doctrina, atq; ore disertio,
 Exuperas cunctos, & probitate patres.
 Hinc ego ne laudēs minuam, quibus æthera tangis
 Conticeo: venient, qui tua facta canent.

D B R. P. F. PAULI MINERVÆ
insignis Theologi Commentarijs in Nilum,

Io. Francisci Marci Presbyteri Uetrani,
Ad Lectorem.

Carmen.

D Vcere ad optatum veræ, tutumq; salutis
 Ad portum, vitam, qui sine labe cupit.
 Hæc legat assidue referantia scripta Mineruæ
 Nisi dicta pij, quæ latuere diu.
 Ornysolitis præstant adamantibus, atq; pyropis,
 His melius Scholijs, dulcius estq; nihil.
 Namq; animum placidum, faustum, redduntq; serenum,
 Virtutem tradunt, & scelus omne fugant.
 Nectareos potans succos libri optime lector,
 Auctoris clarum nomen ad astra ferts.

ANNIBAL CARACCIOLVS
in laudem presentis operis ad Lectorem.

Pægaseò, ex fonte optanti, sorbere liquores,
 Non opus est Montem Scandere Thæspyadum.
 Hic nam cum Paulo largitur sacra Minerua,
 Quas, voluit, sancto tramite Nilus, aquas,
 Pelle sitim, properâ; cytharam suæ pulset Apollo
 Pieridesue canant; dulcius ipse bibes.

JOSEPHI BERNALLI

Neapolitani sacrae Theologiae doctoris,

Ad Authorem.

Tetraslichon.

E St Paulus doctrina, peritos, atq; Minerua
Efficit, vtrumq; hoc nomine req; facis.
Sacra, sacer Patrum Pater hic dū dicta recensēs
Humani, vires, ingenij, superans.

AD DOCTISSIMUM THEOLOGVM

Paulum Mineruam, Ord. Prædicatorum.

Cæsaris Leone Neapolitani Iuris Consulti.

Epygramma.

In laudem subiecti Operis.

V T florum succos per rura virentia passim
Mella, vt conficiat, sædula carpit Apis.
Sic voluens vaterum, tū, sacra volumina Patrum
Colligis hinc, illinc, quæ meliora probas.
Ingenioq; tuo hæc ornans, suauissima cunctis,
Quæ satiant mentem fercula, Paule, paras.
Atq; iter ostendis, quo, quis ostendat olympo,
Sectaturus Ducem, per iuga celsa, Deum.
Perge, ornare tuis, præsentia secula, chartis,
Paule Minerua, omnis posteritatis honos.

AD R.A.P.F.PAVLVM MINERVAM
Barensem Ordinis Prædicatorum Theo-
logum præstantissimum, & in Regno
Neapolitano Prouincialem
meritissimum.

Octauij San Marci Philosophi, Theologi, & Iu-
risconsulti Neapolitani.
Epigramma.

V M septemgeminò tumidus ruit æquo-
re Nilus

Et pharia vndoso proluit arua pede
Plurima anhelanti volitans flamma in-
cubat orbi.

*Quæ virides campis depopulantur opes.
Dumque vndat noster meliori ditior vnda
Nilus, odorifero germina verè vident
Nimirum tunc orbe leo furit igneus, at nunc
Sidereus pura luce Minerva præit.*

IN LAUDEM ADMODVM
 Reuerendi Patris Fratris Pauli Mineruæ
 Barenfis Ordinis Prædicatorum Pro-
 uincialis meritiffimi

Pauli Portarelli Carmen.

PAVLE tui quando sacri monumenta laboris
Affidue relego, quibus ardens niteris omnes
Vir generose tuis studijs, scriptisque iuuare
Lumine diuino, cœlesti ac numine plenus
Vera quidem fateor, veneror, te obseruo, tuumque
Summopere extollo, tollamque ad sydera nomen
Me viuet Aonidum quamuis diuertere in hortos
Intentus tamen euoluo pia scripta virorum,
Nec tantum Vatum numeros, & carmina miror,
Et cultum, grandemque stylum quam miror, & opto,
Res nouisse sacros, sacros euoluere Patres:
Veram vbi doctrinam perdiscimus, atque salutem
Assequimurq. Deum, & læti penetramus Olympum.

FR. DOMINICI DE LEOPOLI
 Poloni Lectoris Ordinis Prædicatorum
 de Auctore, & eius præclarissimo
 expositore.

EPIGRAMMA.

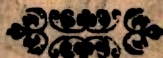
Immenso quatuor voluentia flumina cursu
 Principium ducunt arua beata tenus
 Reddit vbi Cererem tellus inarata per annos
 Annua, nec Dominum fallit oliua pium
 Inter quæ Nilus qui septem guttura pandit
 Fertilis Ægypti largiter arua rigat
 Grande decus, columenque sacra Pimpleidos vnda
 Æthereis vixit, sat copiosus aquis
 Huic merito Nilus cognomen fata dedere
 Nam letam vineam præbuit ipse Dei
 Septeno quantas euoluit gurgite Nilus
 Hic tantas vno fonte propinat aquas
 Alma Panomphei late dum semina spargit
 Fæcundo, rorans, pectora rore virum
 Viuens Pontificis sacro insignitus honore
 Rexit commissum tunc sibi ritè gregem.
 Moribus exemplum, præsul virtute corruscans
 Et vitam duxit, religione vicens
 Escam dilectis, pastor, quam tradidit agnis
 Cœlitus accepit pascua sana dedit
 Nectareum, exhibuit cælis stillantibus haustum,
 Pocula dilectis deliciosa dedit
 Post varios casus, & tot discrimina vitæ
 Purpureo martyr sanguine tinxit humum
 Fœcundas pura doctrina vt spargeret agnas
 Præbuit in scriptis hæc documenta suis.
 Quæ sapiens bibit, insignis pleno ore Minerua
 PAVLVS doctrina, & religione pius.
 Bari gente satus, nostro venerabilis æuo
 Nec non Dominici religionis Honos

Splendidus ingenio, prudens virtute refulges.
 Clarus doctrina, religione micans.
 Illustris fama, sed vita illustrior ipsa
 Omnigenis vivens gratus vbique bonis.
 Ille manu assidua diuina volumina scribit,
 Impiger est, libros spargere, docti suos.
 Præfulis hic sancti posuit cælestia dicta
 Ordine largifluo, perfluit atque modo
 Socratico sermo conspersus rore refulget,
 Illi nam dederat Diua Minerva melos.
 Distribuit miserans alijs hic parta labore,
 Quæ didicit, docuit, pocula sumpta dedit.
 Quæ bibit infusus clemens effundere gestit,
 Exuberatque suo iugiter amne fluens.
 Scripsit vterque Pater, qua dogmata copia fandi
 Dicere conceptus, quis rogo sermo valet?
 Effudit liquido, quæ calica pocula fonte,
 Haud plene versu sunt referenda breui.
 Nectareos succos, patres, & læta propinane
 Pocula: Nectareis mensa referta cibus.
 Nectarei succi (Lector) dum pocula præbent,
 Hæc cupido sapiens, impiger ore. trahe

AD R.P.F. PAVLVM MINERVAM ORD.
 Prædicatorum Theologum præstantissimum, &
 Regni Neapolitani Prouincialem
 vigilantissimum.

Pauli Portarelli Carmen.

PAVLE Minerva tui Nili dum scripta tueris,
 Explanasque breui cum pietate pari.
 Niliacam calamo tollis super æthera gentem
 Martyre qua tanto facta beata tumet.
 Ille tibi è cælo pro tanto, Pauls, labore
 Concedet votis premia magnatuis.

EIVSDEM ADEVNDEM
 in defensionem Apologiæ.
 Hexastichon.

DEsinat obnixè post hac contendere quisquam,
 Ne in turpem erroris corruat ille notam
 Vt putet hoc opus alterius quàm martyris esse.
 Nili, quem nobis Niliaca ora tulit.
 Qui mitra, & meritis clarus penetrauit Olympum,
 Vt bene tam multis Paule Minerva probas.

DIALOGVS INTER CHRISTVM,
et hominem.

M E D I V S

Q Vis tu qui hic pendes? mundi ex quo machina pendes
 Quis nam (prob facinus) te crucifixit? Amor.
 Nonne polo trudas tu demonas obruis hostes?
 Omnia vincentem ficcine vincit Amor?
 Sic me vincit amor, nec enim me vincula clauī
 In Cruce cū cado, sed tenet vnus Amor.
 Cuncta lubens pascor, tantū hoc me torquet amantem
 Quod me durū homo non redamare velis.
 Si redamare velim sat erit? sat, crimina tolles?
 Tollam; cor igitur do tibi Christe meum.

LIBRI ET AVTHORES QUI IN OPERE CITANTVR. VEL OPERI ADIVMENTO fuerunt.

Albertus Magnus Philosophus, & Theologus Ordinis Prædicatorum.

Alexander de Alex.

D. Ambrosius.

D. Anselmus.

Ancharis Scirha Philosophus.

Andronicus Philosophus.

Antiphon Philosophus.

Antonius Monachus cognomen
to Melissa.

Antonius Borbonius Poeta.

Apuleius.

Architas Tarentinus Philosophus.

Auerroes Philosophus.

Aristoteles Philosophus.

D. Augustinus.

Aulus Gellius.

Archelaus Phisicus.

B Bartholomeus Minerva.

Bessarion Cardinalis.

D. Bernardus.

Biblia.

Boetius.

C Anonici libri.

Cassiodorus.

Cato.

Catullus Poeta.

Cæsar Cardinalis Baronus.

Cecilius Sabinus.

Chrisippus Philosophus.

D. Ciprianus.

Cornelius Tacitus.

D. Clemens Papa primus.

D Ionysius Arsopagita.

Diogenes Laertius.

Donatus.

E Picureus Philosophus.

Aelianus Historicus.

Euripides Poeta.

Eustachius.

Eusebius Historicus Ecclesiastic.

G Regorius Papa.

H Ieronymus.

Horatius Poeta.

Hierax.

Hugo de S. Victore.

Hesiodus Poeta.

I O: Andreas Iuriconsultus.

Io: Cal. Iuriconsultus.

Io: Caf

96
Io: Cassianus.
Io: Damascenus.
Io: Scotus.
D. Isidorus.
D. Innocentius Papa.
Iuuenalis Poeta.

L Astantius Firmianus.
Labeon Iuriconsultus.
Leges Civiles.
Lucius Apuleius.
D. Leo Papa.
Lucanus Poeta.

M Acrobisus.
Margarinus de la bigne.
Martialis Poeta.
Menander Comicus.
Mutius Iustinopolitanus Episc.
Marcus Tullius Cicero.

N Icephorus Historicus.
Nicander Colophonius.

O Rigenes.
Ovidius Poeta.

P Aulus Orosius.
Paulus Reginus Vici equensis
Episcopus.
Petrus Lombardus.
Petrus de Palude.

Petrus Ricordatus ord. S. Bened.
Philemon.
Policratus.
Plato Philosophus.
Persius Poeta.
Plinius.
Prosper.
Plutarchus.

R Iccardus de Media villa.
Riccardus de S. Victore.

S Alustius.
Seneca.
Solon.
Socrates.
Simonides.
Surius Historicus.

T Icus Linius.
Tibullus Poeta.
D. Thomas.

V Egerius.
Virgilius Poeta.

X Enocrates.
Xistus Senensis.

Z Eno Philosophus.

F. PAULI MINERVÆ

BARENsis

ORDINIS PRAEDICATORVM

LECTORIS THEOLOGI,

IN CCXXIX. SENTENTIAS

Paræneticas Nili Episcopi, & Martyris, totidem Scholia, seu Commentaria.

ΑΡΧΗ σατηρίας, ἢ ἐαυτοῦ κατὰ γνώσεως.

PRAECEPTIO PRIMA.

Initium salutis sui ipsius accusatio est.

SCHOLIUM, SEV COMMENTARIUM. I.

B optimo principio exorditur author à sui scilicet ipsis hominis accusatione: in qua salutis initium prorsus consistere videtur. Scribitur enim alibi: iustus in principio accusator est sui: Quinimò, & Seneca (cuius statum si miser est, deploro, cum in primis, tum pie, tum sanctissime ad morum reformationem, scripserit) ad Lucillum scribens dixit. Initium est salutis notitia peccati, nam qui accusare se nescit: corrigi nō vult. Verum talem accusationem duplici quidem operatione fieri minime dubitandum est: mentis scilicet, & oris. Mente ad Deum, ore ad sacerdotem. Prima fit coram Deo solum, quando homo peccatorem se recognoscens, dolet: conteritur & flet offensa. Secunda in pœnitentiali foro coram sacerdote, Dei vicem in ter-
ris gerente. De utraq; quidem accusatione intelligit sanctus iste, cum dicit: Initium salutis sui ipsius accusatio est; quan-

Prou. 18.

Epist. 28.

Duplex peccatoris accusatio.

A doqui-

Prou. 28.

Super Beati
immaculati.Immēsa Dei
clementia,
circa confi-
tentem pec-
cata.

Io. 2. 4.

doquidem ex suorum accusatione peccatorum tum mente, tum ore gratiam Dei consequitur, unde & gloriam tāquam id quod præsupponit reliquum. Unde scribitur, qui abscondit scelera sua non dirigetur: qui autē confessus fuerit, inueniet gratiam. Sed, & Ambrosius sanctæ Ecclesiæ doctor mellissimus aperte id docuit, dum scripsit. Qui se accusat, & si peccator sit, iustus esse incipit, quia nec sibi parcit, & Dei iustitiam cōfiteretur. Sed vide immensam Dei clementiam, quæ hominem multis sceleribus maculatum, multis inquinatū peccatis, cunctis immersum malis, omnibus plenum spurcitijs, humili sua accusatione, immaculatum reddit, purum, innocentem, mundum, sanctum, ac iustum efficit, saluum atq; incolumem præstat: non nisi quia peccatis se obnoxium fatetur, & quamuis peccator sit, iusti tamen præconio condecorat, appellatq; non ob aliud, quia aperit cor suum ad confitendū Domino. Accusat seipsum homo, Deus excusat: homo non celat peccatum, Deus abscondit peccatum: homo detegit, Deus tegit: homo agnoscit delictum, Deus ignoscit: homo aperit, Deus operit: manifestat homo infirmitatem suam, Deus sanat: homo nudat, Deus vestit: subjicit se homo homini propter Deum, scelera suorum consciū faciens, extollit Deus supra sydera: quinimò & supra Angelos sanctum, proclamans. o salubrem accusationem. Nil quidē salubrius poterat Deus præstare homini post lapsum, quā indulgēdo misereri, & miserēdo indulgere, sanctificareq; , illudq; cōferre: quod fieret in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Accusa igitur te ipsum, si peccator sis, ut iustus tandem fieri incipias, quia initium salutis: sui ipsius accusatio est.

Βέλκον εἰκὴ ἐμβάλλειν λέδον, ἢ λόγον.

P R Æ C E P T I O I I.

Satius est temere mittere lapidem, quàm verbum.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. II.

Lingux ma-
lignitas.

Vbrica est lingua omni serpente lubricior, quinimò & venenosa omni serpēte venenosior. qui cum in foramine caput immiserit, totus immergitur; cū morderit, immane virus effundit; lingua similiter cum maledicere cæperit, nunquam satiatur; sed tota immersa,
hinc

hinc inde sæuum effundit virus. Quare Hesiodus Poetarum prudentissimus linguam recondendam, non vulgandam, vt thesaurum, his docuit versibus.

*Optimus est homini lingua thesaurus, & ingens
Gratia, quæ parcis mensurat singula verbis.*

Nam si thesaurus manifestabitur dissoluetur, si expenditur, consumetur: si detegitur, subripietur. igitur vt remaneat, tres sibi necessariæ sunt conditiones, vt sit modestus, parcus & modulatus. Primo etenim perseuerabit, secundo cōseruabitur, tertio durabit. Ita & lingua recondenda est magis quàm euulganda. At si euulgetur, vt gratiam in promendo sibi vendicet, tres itidem similes conditiones in se habere oportet, vt sit modesta, parca, & modulata; Primo namque euitabit dissolutionem, secundo garulitatem, tertio lubricitatem. Hoc est quod dicit author, satius est temere mittere lapidem, quàm verbum, quia lapides regulariter iaciuntur, verba verò recondi debent, vinculisq; de imo pectore, ac de corde aperto moueri, & gubernari. Vt autem generalis habeatur regula, ne verbum temere mittatur, scias tria præcipuè esse necessaria cuilibet homini præsertim Christiano in omni vita sua. Prudentiam, verecundiam & silentium. Prudentiam in animo, verecundiam in vultu, silentium in lingua. Prudentiam vt provideat, verecundiam vt modeste se habeat; silentium vt taceat. Prudentia sine verecundia & silentio imprudentia est, verecundia absq; prudentia & silentio, præsumptio: silentium absq; prudentia, & verecundia, stultitia. Qui prudens est animo, potest esse inuerecundus vultu, loquax vero lingua: qui verecundatur vultu, potest esse imprudens animo, & loquax aliquando lingua, aliquando non: at qui taciturnus est lingua impossibile est, vt non sit prudens animo, & verecundus vultu; tamquam id quod hæc omnia includit. Ideo author dicit quod satius est temere mittere lapidē, quàm verbum, quia cum verba signa sint earum, quæ sunt in animæ passionum: ob id verbi emissio signum erit, vel prudentiæ, vel imprudentiæ, vel verecundiæ, vel præsumptionis. Hæc quoq; de causa sententia nō est intelligenda, vt iacet, nam satius est mittere verbū absolute, quàm lapidem temere: cum verbum possit ad edificationē esse, lapis vero ad proximi offensam sed sic intelligenda venit, satius est mittere lapidem temere, quàm verbum temere nam ex lapidis missione inconsulto nunquàm animā offen-

Lingux conditiones vt gratiam habeat.

Necessaria Christiano in omni vita sua.

Lib. i. Perih.

Xenocrates
in laertio.

des, nec proximum, nec Deum: nisi aliquando, & per accidens: ex verbi vero temere semper, & per quam maxime. Vnde penituit me loqui semper (adagium sapiētis est) tacuisse verò nunquam: temere igitur verbum nunquam est mittendum.

Τρυφὴ ζῶντων πασῶν, ὥς οὐ θέλεις πάντας.

P R Æ C E P T I O I I I.

Fac omnibus, quemadmodum tu vis omnes facere tibi.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. III.

Ria sunt quæ docent interius hominem ad benefaciendum, & ad malum euitandum, lex naturalis: sindereſis, & conscientia. lex naturalis nominat principia iuris, sindereſis habitū eorum conscientia applicationem legis illius ad facienda. quia

Lex naturalis, sindereſis, & conscientia quid.

lex naturalis regula est, & mensura actuum agendorum, vel omittendorum, sindereſis habitus primorum principiorum moralium, conscientia actus scientiæ ad ea, quæ agimus. Præceptio omnia explicat, legem naturalem, sindereſim, & conscientiam. conscientiam quia conscientia instigat ad aliquid agendum, vel non agendum, sindereſim quia remurmurat malo, & inclinatur ad bonum: sed legem naturalem præcipue, quia illud solum est de lege naturæ, quod ratio naturalis suadet: at ratio naturalis dicit, ut quod tibi non vis alteri ne feceris, & è conuerso, ideo dicens author fac omnibus quemadmodum tu vis omnes facere tibi: legem naturalem tibi proponit obseruandam, quæ utique à te obseruari debet: cum in tuo corde scripta reperiatur, de quo deberi impossibile est, quo ad prima principia, & in vniuersali: licet quo ad conclusiones, & in particulari, possibile. Rursus quia lex naturæ omnium virtutum opposita prohibet, at tu teneris virtutes omnes persequi, vitia vero fugere. Quare cum quæ lex naturæ dicit quasi deriuata ex primis eius principiis, & si vim non habeant coactiuam per modum præcepti, postquam tamen lege diuina, atq; humana sancita fuerint, vim coactiuam habent omnino, quia lex diuina præsupponit legem naturæ: si cuti gratia naturam. Igitur cum authoris præceptio similis sit:

præ-

præceptioni saluatoris, qui alibi dixit: quæcunq; vultis vt faciant vobis homines, & vos facite; teneris obseruare omnino naturæ præceptum: secus à peccato immunis minime eris, nam contra iustitiam naturæ facies. Vnde Aristoteles docuit: melius esse iustum, quod secundum naturam est: eo quod est secundum legem. Igitur si tibi nihil mali desideras, sed boni semper: similiter & proximo tuo desiderare debes; fac ergo omnibus, quemadmodum tu vis omnes facere tibi.

Magnorum
moralium lib.
I. cap. 41.

Δίκαιος ὡς ἡ Μοῖρα ἐγγὺς, ἢ λόγῳ ἀσκεῖ.

PRÆCEPTIO IIII.

Iustitiam magis opere, quàm verbo exerce.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. IIII.

Naquæq; ciuitas, seu regnum vt conseruetur: iustitia dubio procul indiget. Nam cum dilabatur discordia, infidelitate, grauamine, debilitate, infirmitate, mœstitia, intemperie, sterilitate, mœrore, ac demum inæqualitate: cōseruatur autem

Ciuitas quibus dilabitur, & quibus cōseruatur.

his oppositis, pace scilicet, tutamine, immunitate, munimento, cura, gaudio, temperie, fecunditate, affluentia, solatio, & hæreditate; horum vero omnium cum sit iustitia effectrix: nam iustitia est filiorum hæreditas, pauperum consolatio, fecunditas terræ, rerum omnium abundantia æris temperies, hominum gaudium, læguorum cura, munimen gentis, plebis immunitas, patriæ tntamen, & pax populorū; cōseruabitur quidem ciuitas, seu regnum, seu respublica quælibet, iustitia. Vt igitur his omnibus affluent, iustitia opus est, quæ non verbo sed opere exercenda est. Ideo ad principes, & legum conditores, ad rectores, & huius generis similes dirigitur præceptio hæc: qui iustitiam verbo exequi videntur, opere autem nequaquam, ac propterea sunt causæ ruinæ populorum omnium. At peiores sunt qui nec verbo nec opere. Verum iustitia cum virtutum sit omnium præclarissima, atq; tuta & fida humanæ vitæ comes: opere non verbo exercenda est. Nam si verbo tantum exeres, nō opere, lingua iustitiam laudas, animo autem, & re vituperas: & ta-

Iustitia qd

men

men iustitia virtus est animi, qua tribuitur, quod cuiq; par est, non linguæ. Quod non absq; causa veteres libram ad scribere iustitiæ, innuentes nec huc, nec illuc declinare posse iudicem. Declinabit tamen, si iustitiam nec verbo, nec opere, vel saltem verbo, nō opere exercuerit. si autem verbo, & opere, vel saltem magis opere, quā verbo: lydiū lapidem imitabitur iudicantem aurum, non ab auro iudicatū. Cæterum & ad vnumquemq; nostrum huiusmodi sententia venit proposita, obseruandaque.

Lib. 2. retho.
veterum.
In lib. cur
Deus homo.

Quid enim est iustitia (inquiunt Cicero, & Anselmus) nisi animi libertas tribuens vnicuiq; suam propriam dignitatem? igitur verbo, & opere, vel magis operē quā verbo, iustitiā exerce. Exercebis autem, si Deo obedientiam reddideris, si maiori reuerentiam, si pari concordiam, si minori disciplinam, si inimico patientiam, si egeno charitatem: si tibi deniq; sanctimoniam præstiteris. At sanctimoniam utiq; tibi præstabis, si non peccaueris, quia etiam iustitia iuxta Hieronymum, non est nisi non peccare. sed non peccabis, si præcepta legis obseruaueris. Præceptorum vero legis obseruatio duplici quidem genere obseruationis custoditur, vt non eorum quæ prohibentur, facias: & cuncta quæ iubentur, impleas. Custodi igitur & hæc, quia sic iustitiam magis opere, quā verbo exercebis.

In epist. ad
filiam Mau-
ritij.

Δυσσεβής οὐχ ὁ πολλοὺς ἐλεῶν, ἀλλ' ὁ μισοῦντα ἀδικῶν.

P R Æ C E P T I O V.

Pius est non qui multorum miseretur, sed qui neminem iniuria afficit.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. V.

Lib. 1. de na-
tura Deorū.
2. 2. q. 85.
art. 1.

Ius à pietate venit, pietas quoq; pro misericordiæ actibus summi consuevit, vnde Deus pius dicitur, quia testatur hos actus sibi fieri. Quare Cicero pietatem iustitiam aduersus Deos dixit, & Diuus Thomas (vt est specialis virtus) ad parêtes principaliter, & ad patriam extendit; in quibus veniunt quoq; consanguinei omnes, ciues, amici, & similes. Igitur pius erit qui ad Deum,

Deum, ad parentes, ad patriam, consanguineos, ciues, amicos, pauperes: officium, pietatem & diligentem tribuerit cultum. Diligentem vero cultum exhibebit Deo, si quis eum iniuria minime affecerit; At non afficiet: si eum, (vt par est) rectè coluerit. Rectè autem colet: si interius, exteriusq; honorauerit. Quid enim est pietas erga Deum, nisi theosobia, (vt Græci vocant) hoc est cultus Dei interior, qui ad theologicas pertinet virtutes? Rursus quid est pietas, nisi religio, seu latria, quæ ad diuinam pertinet seruitutem? sed exteriorem. Subinde cum pietas sit, per quam parentibus, patriæ, consanguineis, ciuibus, benenolis, pauperibus, similibusq; personis diligens tribuitur cultus: pius ille erit, si eos quoque iniuria minime affecerit; quia hæc est vera pietas: neminem lædere, non multorum misereri. Quid enim prodest te aliquorum misereri, deinde alios lædere? hoc quidem impietas est, non pietas: iniustitia, non iustitia. Menander Comicus dicere solebat: si iustus fueris, mores habebis tamquam leges, de probo viro mali nihil cogites: iusti mores iniuriam facere nesciunt. Et Philemon in Palamide inquebat; vir iustus est, non qui non facit iniuriam: sed qui iniuria afficere potens, non vult. Igitur in illo vere reperietur pietas, qui nec nutu, nec verbo, nec opere lædit neminem: non qui multorum miseretur. Quandoquidem etiam alibi scribitur: viri misericordes multi inueniuntur, virum autem fidelem quis inueniet? nam de Christiana fidelitate interpretandus est etiam sacer contextus. Quæ consistit primo in exhibere dignum Deo famulatum, interiusque, exteriusque: deinde neminem lædere; sed quoscunque, vt possibile est, adiungere. Si igitur pius es, & multorum misereris, vide si alios iniuria afficis, nec ne? si sic, mala pietas est, nec tibi proderit: quia hæc pietas impietate maxima mixta est. Sin autem, optima pietas est: quia vera abluta pietate.

Pietas quid est

Viri iusti, &
pij cōditiones.Prou. 16,
cap. 20.

Ζῆν ἀμεινον ὡς ἐν σιβάδι, καὶ δαψνῶν, ἢ χρυσῶν ἔχοντα κλίνῳ.

PRÆCEPTIO VI.

*Satius est humi cubantem viuere, & bono esse animo,
quàm perturbatum in aureo lecto.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. VI.

Quies qd?
& quoru-
plex?

Vies priuatio motus est in illo, de cuius aptitudine est vt moueatur : non tamen motum. Hinc per metaphoram, & translationem diuiditur in eam quæ est corporis, & in eam quæ est animi seu mentis. Corporis quies proprie est, cum corpus quiescit per somnum dicta quasi qui tibi es, & nullo alio negotio destineris, quandoquidem cum aliquis dormit cæteris negocijs minime vacare dicitur: Improperie autem cum quis, & si non dormiat, remissior alijs, negligentiorq; uiuit, vt sunt pigri, inertes & similes. Animi autem seu mentis est, cum quis à rerum internarum, externarumq; perturbatione alienus omnino redditur, quod dicitur proprie requies, seu tranquillitas, & hic quietus seu tranquillus. Sicut igitur duplex reperitur quies, ita & duplex perturbatio seu motus, scilicet corporis, & animi: illa namq; est cum corpus vndiq; molestias quatitur, hæc cum mēs animusq; vndiq; commouetur. Vtramq; quidem perturbationem tibi prohibet author, & vtramq; quietem tibi proponit, sed animi magis. Quid namq; est perturbatio iuxta Diuū Thomam, nisi mutatio ordinis, & æqualitatis in ratione, & immoderata passione inferiorum potētiarum? cui concordat Cicero dicens: perturbationem esse auersa ratione contra naturam animi commotionem. Igitur perturbatio longe sit à te, quamuis in aureo decumbas lecto: quies vero prope, & intra te licet pauper & mendicus, quandoquidem animi quies cuilibet rei maxime præstat. Quod etiam Spiritus sanctus alibi docuit dicens: Meliorem esse panis micam cum gaudio, quàm domus plenam victimis cum iurgio. Et vere sic est. Quid enim proficit te esse pulcherrimum, sapiētem, doctum, diuitem, nobilem magnum Principem, Regem, Pontificem, summaq; nobilitate

Perturbatio
duplex.

Quid sit per-
turbatio?
3. sent. dist.
15. q. 2. ar. 2.
Lib. 4. tusc.
quæst.

Prou. 17.

tate

gate atq; dignitate cohonestatum, & in angustijs, vndiq; commorari? nihil quidem. Bene itaq; dicit Author: satius est humi cubantem viuere, & bono esse animo quàm perturbatum, in aureo lecto, quia animi quies præponderat cunctis rebus, quæ quidem in se, non nisi inquietudinem habent: illa vero tranquillitatem. Nulla etenim res quæcunq; sit in mundo satisfactatē sui habet, ac propterea neq; quietem habebit: & quanto magis in existimatione erit, tanto minus quietitudinis illi inerit. Melius est igitur humi cubantem viuere, & bono esse animo: quàm perturbatum in aureo lecto.

Animi quies
cūctis rebus
præpōderat.

Ἡ δὲ εὐνοία ὁ φίλος, ὁ τῷ ψυχῇ διατίθεται.

P R Æ C E P T I O V I I.

Dulcis ille amicus est: qui animam pascit.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. VII.

Vo dedit Deus homini vt subsisteret, animam, & corpus: nam ex utroq; componitur homo, & altero deficiente, desinit esse homo. Vtriq; quo etiam subsisterent, alimenta prouidit: corpori materialia: animæ spiritualia. Quandoquidem etiam iuxta Aristotelem, omne viuens quandiu viuit: indiget alimento suæ naturæ conuenienti; singulisq; singulis assignauit archi triclinos: corpori terrenum, animæ vero cæleste. At præstat quidem pascēs animam pastori corporis, quemadmodum anima potior est illò. Sed si duo eandem pauerint animā, alter virtutibus, alter vero vitijs: dulcis amicus est, qui virtutibus, quia dulcia subministrat; qui verò vitijs venefica sub dulcibus latentia. Amicitia nanq; (vt inquit Augustinus & Cicero) est omnium humanarum, diuinarumq; rerum cum beneuolentia, & charitate summa consensio. Dicebat quoque Augustinus: non est vera amicitia nisi eam conglutines inter hærentes tibi vera charitate. Igitur vbi abest charitas: abest & vera amicitia. Aberit autem si ab amico quæritur quod non quarendum est, si amico detur, quod minime dandū est: si alimenta non conuenientia suæ naturæ subministrētur. Amicitia

Lib. i. de gene. & corru.

Epist. 45.
Lib. de amicitia.
Lib. 4. cōfess.

Ecclef. 6.

Epist. 96.

quæ fundamento caret, vel si non caret, fundamentum tamen vitiosum est: non est vera amicitia. Experientia namq; comprobatum est: amicos in malo radicatōs non sibi satis cōstasse; quinimo in malum rediisse finem, non nisi quia fundamentum malum fuit. Vera amicitia summū certe bonum est, nam etiam iuxta Salomonem: qui inuenit amicum inuenit thesaurum; summum vero bonum in virtute ponitur, quia si in alio, non erit summum bonum: at virtus amicitiam parit, & continet: ergo sine virtute amicitia esse non potest. Ideo Aristoteles dixit: amicitiam tūc perfectam esse: cum fuerit propter virtutem. Quarē bene scripsit Seneca ad Lucillum: amicitias sanctas colendas esse. Sed sancta quidem erit amicitia, si non propter bonum vtile, nec delectabile fuerit: quia vtriusq; cessantibus cessat amicitia: sed ob bonum honestum, nam hæc permanens est; & stabilis: duratq; in perpetuum: grata Deo, Angelis placida: sanctis amabilis: iocunda amicis. Si igitur amicum desideras, vel si habes: effice, vt talis vos amor regat, quo cælum regitur. Talis autem erit: qui animam pascit.

Θεον μὴ λόγοις τιμῶμεν, ἔργοις δὲ σέβωμεν, ἔννοια δὲ τίμαμεν.

P R Æ C E P T I O V I I I .

*Deum verbis quidem lauda, operibus cole: &
cogitatione honora.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. V I I I .

Lib. cæli, &
mundi.

Homo quib'
Deum offen-
dit.

On potest esse homo ociosus, nam & si in tali genere is existere poterit: simpliciter tamen impossibile est, vt sit ociosus, nihil enim ociosum egisse Deū, & naturā: author est Aristoteles. Quare vel loquitur, vel operabitur, vel saltem cogitabit: hæc q; multoties in malum vertit. Vnde regulariter his tribus quidem, Deum offendit homo: verbis, operibus, & cogitationibus: Verbis blasphemando, operibus paruipendendo: cogitationibus dehonorando. Nam verbis nō sanctis blasphematur certe Deus, operibus prauis paruipenditur, cogitationibus peruerfis dehonatur. Cum igitur contraria contrarijs curentur, tribus hisce

hiscce met quoq; placandus est Deus, verbis, operibus & cogitationibus. Verbis eum laudando, contra blasphemiam, operibus colendo, contra parui pensionem; cogitationibus honorando, contra de honorationem. Quia à Deo tria recepit homo, corpus, animam & vtrumq;. Hoc certe operibus colendus est, illa cogitationibus: corpore vero verbis. Nā & opera sunt compositi, cogitationes animæ: verba vero corporis. Igitur debentur & hæc tria Deo, laus, cultus, & honor.

ἰσπερ ἑρμῆος, καὶ βίος, καὶ οὐ γένηται παῖς.

P R Æ C E P T I O I X.

Sacerdotem facit intelligentia, & vita, & morum integritas.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. IX.

Nil excellentius, sublimius, vtiliusq; ecclesiæ suæ Christus conferre poterat, quàm sacerdotium: cuius ministros anthonomastice sacerdotes appellamus; quorum dignitas & excellentia nemini quippe adæquari poterit. Si namq; Regum fulgori compares, & principum diademati: si Ducum, & Imperatorum coronæ, perinde est, ac si aurum plumbo affimiles. Videmus etenim, Regum colla, & Principum coronas sacerdotum genibus submitti, eorum dexteram osculari, orationibusq; commendari, sperantq; se posse consequi, quod eorum interuentu apud dominum postulant. Nec immerito, quippe qui speculatores à Deo dati sunt super populum, quos & sacrorum misteriorum dispensatores fecit: ac sacramentorum omnium ministros.

Propterea Constantinus Imperator sacerdotes omnes Deos vocabat: tãquam à Deo institutos. Verum enim vero qui vel ex populo eliguntur, vel ex clero: præstantiores eligi debent, illustrioresq; charitate, & sanctitate, atq; in omni virtute eminentiores: tandem illi digne assumuntur, qui à Deo vocantur tamquam Aaron; non qui per inuia, & inaquosa quærunt. Ut autem securi accedât quicunq; sacerdotes ad quodcunq; Domini ministerium, digneq; hoc sacrosanctum officium pertra-

Sacerdotum dignitas, & excellentia.

Qui eligendi sunt in sacerdotes.

Sacerdotum
côditiones.

Osee 4. cap.

In registro.

Isaia 1. cap.

erunt (supposito ingressu legitimo, nam anathema erit danti, & anathema accipienti) tria in se sacerdotes habere necessum est, intelligentiâ, vitam, & morum integritatem. Intelligentiam vt intelligant, & sciant, vitam, vt bonorum operum se præbeât exemplum: morum integritatem, vt dignum Deo famulatum exhibeant. Nam sine intelligentia indocti erunt, sine vita scandalosi: sine morum integritate dissoluti; absq; intelligentiâ cæci, absq; vita mortui: absq; morum integritate tenebrofi. Igitur sine intelligentia, vita, & morum integritate non erunt sacerdotes. Si enim legem Domini qua pollere deberent, ignorant, nonne ipsi se arguunt non esse sacerdotes Domini? Scribitur enim quia tu scientiam repulisti, repellam te: ne sacerdotio fungaris mihi. & si dignitatem sanctitate nō comprobent, num similes Iude non fiunt? bene quidem dicebat Gregorius Pont. causa ruine populi esse malos sacerdotes. Quis enim se pro populi peccatis intercessor obijciat, si sacerdos qui orare debuerat, grauiora committit? Scribitur enim: lauamini mundi estote, &c. adiungit vitâ primo, deinde morum integritatē: ad significandum, quodd sermo est de vita morum honestate composita, tam coram Deo. quàm coram hominibus. Secus aquæ baptismatis similes erūt hi sacerdotes: quæ baptizantes, populi peccata baptismatis lauacro diluunt: ac propterea ad regni cælestis patriam transmittunt; ipsi vero vt aqua deorsum descendit: ita & vsq; ad abyssos transmittuntur. Igitur si sacerdos existis, vel si non es, sacerdos esse desideras, seu speras, effice, vt in te sint hæc tria: intelligentia: vita: & morum integritas.

ΚΑΚΙΣΤὸν ἐστὶ πᾶσι δὲ λυεῖν αἰχρῶς.

P R Æ C E P T I O X.

Pessima res est, omnibus seruire turpitudinibus.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. X.

Vlchritudo cum sit bonum quoddam, idq; ab omnibus appetatur: illâ quoque à cunctis appeti necessum est, bonum enim & pulchrum idem sunt; Quare vnum ex rerum generibus constitutum est à Pythagora. Nemo igitur pulchritudinem non amabit, cum sit bonum

bonum quoddam, turpitudine autem abhorrebitur: nam cum turpitudine proprie pulchritudini opponatur, quæ cum sit figura membrorum apta cum quadam coloris suauitate (vt inquit Cicero) ac ideo amabitur: illa erit figura membrorum inepta cum quadam coloris asperitate, ac propterea abhorrebitur. Trāſferuntur verò ambe ad mores siue bonos siue malos: Nam pulchritudo virtutes respiciet: turpitudine vero vitia & peccata; quia pulchritudo bonum quoddam est: turpitudine igitur malum quoddam erit. Cum igitur in mali genere turpitudine reponatur, colloceturq;: turpitudine non nisi vitia & peccata respiciet; ac propter hoc pessima res erit quibuscumq; seruire turpitudinibus. Vnde turpitudine primo ad illecebra carnis referetur, sicq; proprie erit actus circa illicita carnis, nam actus illius naturaliter turpes sunt: deinde ad quodlibet peccatum, & vitium: cum in quolibet peccato turpitudinem reperiri, necessum est. Author igitur turpitudinem sumit generaliter, excludendo naturalem, propter hoc inquit pessimam rem esse omnibus seruire turpitudinibus. Triplex igitur erit turpitudine, corporis: mentis, & compositi: turpitudine corporis opponitur pulchritudini eiusdem: mentis est, cum ad illecebra fertur, affectuq; in ea commoratur: compositi cum ad actus actualiter ponitur, cogitatuq; executioni mandatur. Prima nihil obstat, nam quemadmodum carnis pulchritudo multorum malorum causa est, tandem aut tempore consumitur, aut morbo deflorescit: ita è regione carnis turpitudine vt plurimū multorum bonorum. At secunda & tertia abhominandæ sunt penitus: quia tales pulchritudines corpus, animā, bona tum interna, tum externa omnino deperdunt. Ob id dicit Author: pessima res est omnibus seruire turpitudinibus. Vide igitur & tu, quomodo ambulas, num turpitudinibus deseruis? si deseruis: desere, abhominare, detestare; Nemo enim naturalem turpitudinem amat, igitur & tu neq; moralem: si non, caute procede: ne omnino te suffocent; quia pessimæ sunt. Quod si vel corporis pulchritudinem, vel turpitudinem attendere velimus: ex ipsis quoq; documenta elicere operæpretium est. Inspice igit in speculo, & vide si pulcher sis, vel turpis, si pulcher, fac ne corporis dignitatem malis cōmacules moribus: sed digna pulchritudine tua efficias. si vero deformis, faciei defectū illustra probitatibus, virtutisq; laude turpitudinem tegas.

Pulchritudo
quid.
Lib. Tuf. q.
Turpitudine
quid.

Turpitudine
quotuplex.

Λόγῳ μὲν τὴν ἀρετὴν διδάσκω, ἔργῳ δὲ αὐτὴν κήρυτται.

P R Æ C E P T I O X I.

Verbo virtutem doceto : opere autem eandem declara.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. XL

Virtus quo-
suplex.

Irtus generaliter triplex esse decernitur, intellectualis: theologica: moralis. Intellectualis rationem respicit, theologica Deum: moralis appetitiuas vires in ordine ad rationem. Nam intellectualis est, qua ratio ipsa perficitur, theologica, qua mens coniungitur Deo: moralis, qua vires appetitiuæ perficiuntur ad obediendum rationi. De qualibet virtute potest esse sermo, tum intellectuali, tum theologica, tum morali. Si enim virtutibus præditus es, ostende te talem: nemo enim merces suas in abscondito ponit. si vero doces Deum esse creatorem, gubernatoremq; vniuersi; bonum quod doces, opere declara. si namq; charitatem prædicas: eandem manifesta opere; si vitia detestaris, amplectere virtutes. Hoc est quod dicit Author, verbo virtutem doceto: opere autem eandem declara. Verum quia virtus iuxta Beatum Augustinum, est bona mentis qualitas, qua recte viuitur: qua nullus male vititur: de virtutibus potissimè quæ vitijs oppositæ sunt, explicanda est sententia. si enim bene vixerit homo, & bene docuerit: omnium iudex erit. Quandoquidem bene viuendo, (vt inquit Chrysostomus) & bene docendo: populum instruit quomodo debeat viuere, bene autem docendo, & male viuendo: instruit Deum, quomodo illum debeat condemnare. Paulus Apostolus prædicator gentium, & doctor veritatis mirabiliter docuit, vt qui prædicat non furandum: non furetur; non mechandum non mechetur: qui prædicat māsuetudinem, non irascatur: humilitatem, non superbiat: castitatem, non luxuriatur: charitatem tandem, eandem opere demonstret. Igitur si iram cohibendam, cupiditatem compescendam, libidinem refrenandam, charitatem amplectendam, doces, easq; opere declaras: profecto virtutem verbo doces, opere vero ostendis: quia virtus est iram cohibere, cupiditatem compescere,

Virtus iuxta
B. Aug. lib.
2. de lib. arb.
cap. 2.

Sup. Matth.
cap. 23.

Ad Rom. 2.

Quid sit vir-
tus?

scere, libidinem refrenare. virtus namq; à viro appellata est, viri proprie maxime est fortitudo; vnde dicitur vir, quia in eo maior est vis, quàm in fœmina: nam fœmina dicitur mulier, seu mollis aer: quandoquidem mollitie maxima viget; à viro igitur quia fortitudine præditus, virtus nomen accepit, iuxta Firmianum de opificio Dei. Igitur qui virtutem habet, fortitudinem habere oportet, qua iram cohibeat, cupiditatem compescat, libidinem refrenet: quia virtus vim dicit, sic enim verbo virtutem docebit: opere autem declarabit.

Μὴ τὸ ἔχειν ἀρετὴν καλὸν νόμιζε, ἀλλὰ τ' οἷς δ ἦ.

P R Æ C E P T I O XII.

*Non habere virtutem præclarum putato: sed quem
admodum decet ea vti.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. XII.

Virtus maximum rerum humanarum bonum qua melior non est possessio, cum neq; diuitijs, vt Euripides cecinit, neq; securitati, neq; vulgi adulationi se submittat, quinimo neq; tempori quia nec eripi nec subripi potest (vt inquebat Cicero) neq; naufragio, neq; incendio amitti, nec tempestatum, neq; temporum permutatione obuolui: exercenda est penitus, & optime. Quid enim prodest virtutem habere, sed quemadmodum decet ea vti, nescire? certe quo frequentius ea vti libet, eo magis crescit, fitque perfectior. Nam quemadmodum (vt exemplis in hac re vtamur) si quis carbones ore flans inde magnas elicit faces, ita virtutum semina animis insita, si excitaueris: hubertim luxuriare facies: idq; quantocius perface, nam morantē agricolam sæpe fallit ager rumpere glebas. Itaq; præclarum putato non habere virtutem tantum: sed quemadmodum decet ea vti, id præclarum putato. Virtus namq; in actione consistit: sed optima; optima autem erit quotiescumq; virtute nō ad te tantum, sed ad alios quoq; vsus fueris. Qui enim sic vtitur, is certe optimus est: quia quemadmodum decet ea vti, sic vtitur. Dicebat Cicero quod fructus ingenij, & virtutis omnisq;

Virtutis
laudes.

Optimum
exemplum.

Virtus in a-
ctione con-
sistit.

præ-

præstantiæ tum maxime accipitur cum in proximum transfer-
tur. Hoc dicere Vergilius voluit, dum alibi cecinit.

Lib. 5. Aene.

*Gratior & pulchro veniens in corpore virtus,
Adiuuat.*

Epist. 76.

Sed à Seneca reprehenditur: cum virtus nullo honestamen-
to egeat, nam ipsa magnum sui est decus, & corpus suum cō-
secrat: cum possit etiam ex parua domo vir magnus exire, at-
que ex deformi, humiliq; corpusculo formosus animus, & liber
& magnus. Hæc utiq; vera sunt naturali tantum considerata
pulchritudine. At Poeta ille insignis inspexit nedum natura-
lem pulchritudinem: sed moralem simul naturali coniunctam
sic certe gratior est virtus in pulchro corpore. Nā pulchrum
bonum quoddam est: in bono verò cū consistat operatio, quia
bonum diffusivum sui ipsius est, virtus vero in actione consi-
stat; gratior est virtus in pulchro: hoc est bono & optimo cor-
pore, hoc est supposito (sumit namq; partem pro toto) quia
habens virtutem, secundum virtutem operabitur: & quemad-
modum decet ea uti, utetur. Quare famam extendet factis,
quod etiam ipsemet alibi dixit: famam extendere factis vir-
tutis opus esse. Quid, quod maior virtus est operari bona,
quàm turpia non operari? Si igitur non habes virtutem, ac-
quirere illam stude, si habes: rem præclarissimam habes, si non
exerces: male habes; quia illa non vteris, si vteris quemad-
modum decet ea uti; nempe ad bonum, & in bono: tunc pu-
tato præclarum esse quod habes.

Νόμον τιμῶν γγ' τ νόμον ζήσεις.

PRÆCEPTIO XIII.

Legem honorans, iuxta legem viues.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. XIII.

Lex unde di-
tur, & quo-
tuplex.

Ex siue à legendo dicatur iuxta Isidorū, eo quod
publice legi debeat, siue à ligando, quia obligat,
triplex esse decernitur: naturalis, humana, di-
uina. Naturalis est ratio summa insita in natu-
ra, quæ iubet ea quæ facienda sunt: prohibetq;
contraria. Humana est populi constitutio in qua maiores natu-
simu

simul cum plebibus aliquid sanxerunt. Diuina est hominum Lex diuina.
 ordinatio ad Deum, quā Plato (vt ex thimeo, Phædro & Gorgia colligitur) prouidentiam vocat. Prima omnium gentium consensu constat: secunda moribus: tertia natura. Nam & lex naturæ iuxta Beatum Thomam participatio est legis æternæ, 1. 2. q. 91.
 & impressio diuini luminis in creatura rationali: qua inclinamur ad debitū actum, & finem. At non accipitur natura, quatenus ipsa dicet simpliciter: quia ius, seu lex naturæ sic est eadem apud omnes, & communis omnium nationum: cum ubique non constitutione aliqua habeatur, sed naturæ instinctu; lex vero diuina non est eadem apud omnes; Verum accipitur natura pro naturali, quod à suo creatore imponit: sic etenim omne quod est in lege, & in Euangelio, ius naturæ dicitur: ac propterea lex diuina lege naturali constat. Lex verò humana Lex humana.
 hominum actionibus, & voluntate instituitur, promulgatur, na.
 formatur, moribusq; vtentium approbatur: quemadmodum, moribus vtentium in contrarium abrogari solet; sicuti hodie plerasq; abrogatas cernimus. Quæ lex dicitur etiam ius ciuile (& si hoc ab illa differat sicut genus à specie) quod quisque populus vel ciuitas sibi proprium constituit diuina, humanaque causa, quod Aristoteles sociale ad vitam appellat: vt ad 5. ethic.
 libertatem, & æqualitatem sufficiens sit, vel secundum proportionem, vel secundum numerum. Lex diuina est illa, de qua alias loquebatur Cicero, quæ scilicet neq; hominum ingenijs est excogitata, nec scitum aliquod populorum: sed æternum Lib. 2. de legibus.
 quidam, quod vniuersum mundum regeret imperandi, prohibendiq; sapientia: quod & in veteri, & in noua lege aperte videtur. Lex humana ab hominibus inuēta & tradita est, quemadmodum scribitur de decem viris illustribus in vrbe Roma: qui ex Solonis libris leges trāstulerunt, exposuerunt, obseruandasq; tradiderunt; quo malum à Republica expelleretur, bonum vero augeretur. Lex vero naturalis est, quæ apud omnes Lex naturalis.
 eandem habet potestatem, & vim. Igitur cū triplicem habeas legem, naturalem: humanam: & diuinam: legem honorans, iuxta illam viues; tunc autem iuxta illam viues: cum legem honoraueris. qui. n. contra legem viuit: dehonorat certe legē, & dehorans legem: viuit contra legē. Omnis. n. lex siue naturæ, siue hominum, deriuatur à diuina: & nisi diuinæ legis imaginē gerat, inanis est lex: viuens igitur contra legem, dehonorat omnem

omnem legem : & dehonorans legem , viuit contra omnem legem. At legis lator vt lex honoretur, iuxta legem omnes viuere procurabit : idq; fiet maxime ; si & ipse primo vixerit iuxta legem. sic enim & ipse honorabit legem, & exemplo Principis honorabit populus legem: quia & ille viuet iuxta legem. Et quāuis Princeps à legibus absolutus dicatur, idq; per vim coactiuam est : nihil hominus tamen si non obseruauerit , nec alij obseruabunt: vnde & lex à nemine honorabitur: quia nullus iuxta legem viuet. Igitur si iuxta legem vixeris: honorabis certe legem. viues autem, si leseris neminem , amaueris autem omnes: lex enim vinculum est perfectionis, sic docet Paulus Apostolus : perfectio autem in charitate cōsistit. Viue igitur iuxta legem: quia tūc dubio procul honoraueris ipsam legem.

Ad Coloss.
cap.2.

Ζήτεσθε τὸν νόμον τοῦ κυρίου.

P R Æ C E P T I O XIII.

Hospes est, cui sordent mundana.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. XIII.

Quare homo sit hospes.

Homo siue viuuit, siue moritur: hospes certe est: si namq; ex hac discedit vita, tamquam ex hospitio, non tāquam ex domo discedit: si viuuit, comorandi diuerforium habet. Hospes nullū proprium habet: sed alienum est omne quod habet: si enim suum esset: non esset hospes, at eius vita instabilis est. Dominus proprium habet: ideo in suo cōmoratur. At quamuis ita appareat: nullus tamen proprium habet. Cui enim proprium erit, quod fortunæ instabilitati subijcitur? si proprium suum esset: profecto vel fortuna nihil iuris haberet, vel immune dominus redderet, tuereturq; ; sed videmus neminē posse resistere. Subinde si homo proprium haberet: secum deferret quocunq; vellet; at inspicimus nihil hominem secum deferre: sed potius illum ab alijs deferri: hospes igitur est homo, extraneus à domo: aduena in ciuitate, exul à patria. Igitur dum in mundo hoc sumus: peregrinamur à domino; dum peregrinamur, hospites sumus. Quod etiam Regius Psalter con-

Psal. 38.

derans, cecinit: aduena ego sum apud te, & peregrinus filius matris meæ. Verum hospes quidem manifestius ille esse cernitur: cui hospitij blandimenta, oblectamenta; penitus fordescunt. Quemadmodum enim hospes est, qui ad patriam peruenire nitens, haud in hospicijs moratur: signum euidentis hospitij blandimenta exhorrescere; ita qui in hoc peregrinatur seculo, ille vere hospes inspicitur: qui ad cælestem suspirans patriam, mundana hæc perhorrescit omnino; mundi huius illecebras detestatur penitus: cui vero hospitium placet, vellet, si posset perpetuo in hospitio commorari: quia hospitij blanditiæ mirum immo dum delectant; vnde voluntate, non re dominus videtur. At velit, nolit: hospes est, hospes fuit, hospes erit, relinquet tandem hospicij delicias cum dolore, & pœnis. Ecquis non videt se hospitem esse, cum nunquam in eodem statu permaneat: sed continuo hinc inde instar navis in medio fluctuum agitari? Quid igitur moraris? hospes es: hospitem te ostēde. Sed ostendes quidem, si mundi illecebras abhominatus fueris, si delicias calcaueris: si dulcia fugieris, si ad cælum quod verè est patria tua: toto pectore anhelaue-
ris, sic quidem hospitem te manifestabis: quia ita tibi fordes-
cunt mundana.

Optimum
exemplum.

Ο φθονῶν ἑαυτὸν ζημιῶι ὁ γὰρ κατ' ἄλλῃ φθονοῦμενος, φθάνει
πάχων ὑπ' ἑαυτοῦ κακῶς.

P R Æ C E P T I O X V .

Inuidus seipsum mulctat, qui enim aduersus alterum loquitur: seipsum inscius malis afficit.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. XV.

Inuidia monstruosum animal, vnde quaq; pessima est. nam præter id quod concremat cuncta virtutum culmina: cuncta pestifere bona deuorat, nihilominus tamen (vt Prosper inquit) in suum authorem reciproca est de bono alterius tabescentis animi cruciatus. Vnde definit Seneca esse animi dolo-

Inuidiæ ma-
lignitas.

Quid sit in-
uidia in lib.
de benef.

2. 2. q. 36.
art. 1.

Inuidia vitium
diabolicum.

Inuidi con-
ditiones.

Epist. lib. 1.
Epist. 2.

rem ex alienis commodis. Diuus Thomas, & pleriq; esse tristitiam dicunt de bono alterius, quæ torquet, siccatur, afflat, exostatq; inuidentes quasi tortor quidam ex tartareis vltoribus ad mortaliū exterminia missus: vt non immerito Augustinus de doctrina Christiana, inuidiam vitium diabolicum esse docuit: quo solo Diabolus inexprimibiliter est reus. Non enim diabolo dicitur, adulterium commisit, furtum fecisti: mane in ignem æternum: Sed quia homini statim inuidisti. Igitur fugienda est. Quod si non propter aliud, saltem quia inuidus seipsum mulctat: seipsum punit. Corpus namque inuidi macie scatet, habet in ore pallorem: acies eius nusquam recta: dentes rubigine liuent, pectus felle viret, lingua veneno suffusa est, risus abest: somno non fruitur, videt distortum, intabescitque videndo, carpit hominum actiones, sed totum hoc supplicium suum est. Nam & à seipso carpitur, seipsum discerpit, partemq; veneni sui bibit: sui ipsius deniq; tormentum est, vtq; dicit Horatius.

Inuidus alterius macrescit rebus opimis.

Quæ maior punictio? quæ maior mulctatio? quæ maior miseria? miserorum quidem est inuidere bonis: nam inuidere alijs bene esse, tibi male esse: miseria est. ideo dicit author: Inuidum seipsum mulctare. Subdit deinde quod qui aduersus alterum loquitur, seipsum inscius malis afficit, quia qui contumelijs, conuicijs, detractiōibus & maledictis alterum offendit: ignem oleo extinguere videtur, inimiciq; manibus ensē præbere. ob id quoque de inuido loquitur primo, deinde de eo qui aduersus alterum loquitur. quia quemadmodum inuidia ex superbia oriri certum est: ita ex inuidia detractio, vel aduersus alterū maledictio. Si igitur inuidus eris: signum est, te esse superbum. Si detractor vel aduersus aliquem loqueris: signum est te esse inuidum. Fac igitur vnum, quia vtrique prouidebis: Tolle superbiam, quia tolles inuidiam: tollendo inuidiam, tolles detractiōem, vel maledictiōem: secus te ipsum mulctabis, teq; ipsum inscius malis afficies.

ΠΛΗΘΙΟΝ ΜΙΤΕ ΚΑΛΩΙΔΕ, ΜΙΤΕ ΠΡΟΞΩΝΕ.

P R Æ C E P T I O X V I .

Diuiti neq; adulare, neque eundem irrita.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. XVI.

Vlla pestis pestilentior est adulatione: quippe quæ & si non corpora consumat, animam tamen deperdit; cum vitia quæ inadulato sunt: adulatoris opere non detegantur, expurgenturq;: sed magis foueantur; virtutes vero tollantur omnino. ligat enim adulator homines in peccatis, efficitq; vt tollatur iudicium veri; dulcibus quidem verbis in ore, in corde vero falsis & fictis: rationis obtundit acumen: & modicum illud luminis naturæ, quod adesse videbatur, ob nubilat, extinguitq;. Quo fit, vt homo suos videre nequeat defectus, quinimo sub falsa laude maiora committat; ac propterea similes sunt adulatores consuetibus puluillos, atq; ceruicalia facientibus; ad hoc enim fiunt, vel vt sub cubito, vel vt sub capite iacētis posita, molliter quiescat. Adulatores male agentibus puluillos sub cubito, ceruicaliaq; sub capite ponūt: & est qui ex culpa corrigi debuērat, in ea fultus laudibus, molliter conquiescat: sed à Domino per Prophetam increpantur dum dixit: Veh his qui consueunt puluillos sub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia sub capite vniuersæ ætatis. Sed non vidēt adulati adulatoris laudes simulatas esse? amplo dissensionis interuallo (vt inquit Alanus) diffibulantes à voluntate vultum, verbum ab animo, linguam à mente, loquelam ab intellectu? non cernunt venena esse, cum non dentur nisi melle circumlinita? heu pestis omni peste pestilentior: aduersa amicitix, opposita affabilitati, symbola mendacio, amica duplicitatis, inimica veritatis, scintilla diaboli, hostis domestica, animarum interfectrix, crudelior gladio persecutoris, pungens plusquam scorpio, deceptor magis quàm syrenæ; ciuitatum, domorumque bonarum destructrix; coniuncta vanitati, disiuncta à libertate, honestateq;: contraria denique charitati; quæ immanior bestia, inter omnes

Adulationis
malignitas.Adulationis
cōditiones.Optimum
exemplum.De complā-
tu naturæ.

nes bestias? quæ ens acutior inter omnes gladios? ideo prohibet author adulationem primo, quia falsa laus adulatoris, & simulata dilectio mentes à rigore veritatis emollit, iuxta Augustinum, & ad noxias cogitationes amoris ficti potius ostentatione perducit (inquit Cassiodorus.) Deinde irritationem prohibet: quia irritatio prouocatio est alicuius ad nocendum alteri quolibet modo. Vtramque præcepit ne diuiti fiat, quia adulatio est excessus delectandi alios causa lucrari verbis vel factis iuxta Beatum Thomam: qui enim adulatur aliquid lucrari desiderat, ob id adultores, mimi, assentatores, histriones, scurræ, & similes, in principum aulis plerumque versantur emolumentum causa, vt inde scilicet sibi proueniant in pecunijs, in muneribus, in cibis; vtque fauorem emereri possint quoquomodo: alludētes, arridentēsq; , ne dicam deludentes, atque deridentes. Quod quidem seruite est, docente Aristotele, omnes scilicet blanditores obsequiosos seruitutes, & humiles esse. Et indignum certe est libero ingenio; nam virtutibus præditi, non erunt adultores: adulator autem omnis virtutis inimicus est. Ideo benè prohibet, author, vt nemo diuiti adulari debeat, nam diuiti fit adulatio non pauperi, non enim habent à pauperibus, vnde munera emungant. At nescis adulationem ex se peccatum esse? & mortale, tunc cum quis adulatur alicui, vt ei fraudulenter noceat, corporaliter, vel spiritualiter; cum quis adulatione sua alteri occasionem dat mortaliter peccandi: cum quis aliquem laudat de aliquo peccato mortali: semper autem veniale erit. Est namque adulatio fallaci laude seductio; ac propter hoc peccatum est ex sermone vanæ laudis exhibitæ intentione complacendi: ideo laudare aliquem de quo non est laudandus, vel plusquam est laudandus, vel non eo fine, quo fieri debet: peccatum est. Similiter diuitem irritari: non est prudentis ob diuitiarum potentiam. Scribitur enim, non contendas cum viro locuplete: ne forte è contra constituat tibi litem: benè itaque dicit Author, diuiti neq; adulandum esse, neque eundem irritandum.

Super Psal.

99.

Super Psal.

140.

Irritatio, &

adulatio

quid?

2. 2. q. 95.

art. 1.

Lib. 4. ethic.

Adulatio est
peccatum.

Adulatio
quid sit?

Ecclesiast. 8.

Πῶντοι μὲν οἶνος τ' σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν λόγος θεῶν.

P R Æ C E P T I O XVII.

Vinum roborat corpus, animam autem verbum Dei.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. XVII.

Nter liquores vinum nobilissimum, & præstan-
tissimum est, re, vsu, & varietate. re, quia cale-
facit corpus, nutrit membra: roborat vires, læ-
tificat cor, multos deinde spiritus claros, tem-
peratos, & in spissitudine, tenuitateque medio-
cres procreat: vnde datur debilibus, vt confortentur. Quare,
dixit Homerus, viro defatigato magnum robur vinum auget:
& rursus vinum, & farinam medullam hominum cecinit. Ideo
volunt aliqui vinum dictum à vi, quod vim inferat vel menti,
vel corpori. Vsus, quia non est gens sub cælo saltem maior pars
orbis, quæ vino non vtitur, vel simplici, vel mixto. Varieta-
te, quia multa sunt virorum genera: præcipua verò Phaler-
num, Græcum, Albanum, Lachrima, & similia penè innume-
ra: quinimo, vt ex Philosophis aliqui rentur: tot vinorum
genera esse, quot infirmitates, illisq; correspondentia. Ver-
bum verò Dei tanquam quodam spirituale vinum calefacit
mentem, nutrit potentias animæ, roborat vires spiritus: læ-
tificat animam ipsam, iuxta illud, & vinum lætificet cor ho-
minis. vita certe hominis anima est, sed in corde præcipue
residet vita: vnde læso corde, læditur & vita: igitur sicut ne-
cessarium est vinum corpori tanquam robur eius, vinum cor-
di tanquam gaudium eius: ita verbum Dei necessarium est
animæ, quia præstantissimum, & nobilissimum est re, vsu, &
varietate: re, quia dat vitam æternam, vsu quia vbiq; terra-
rum fœliciter diffusum est: iuxta illud, In omnē terram exiuit
sonus eorū, & in fines orbis terræ verba eorum. varietate quia
sensibus scripturæ diuersis, literalī scilicet & mystico, ac pro-
pterea allegorico, morali, & anagogico prædicatur, iuxta il-
lud: extendens cælum sicut pellem. Si igitur vinū bibis vt cor-
pus roboretur: bibe verbum Dei, vt anima sanctificetur.

Vini præstan-
tia, & effe-
ctus.

Vinorū dif-
ferentia.

Verbi Dei
magnitudo.

Psal. 103.

Psal. 18.

P R Æ C E P T I O X V I I I .

Cibis utere non dulcibus, sed salutaribus.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. X V I I I .

Ecesse est vnumquodq; animal cibis suę naturę proportionatis vesci, homo autem omnibus ferè vescitur: Nam & herbis etiam quibus propriè animalia pascuntur, pascitur ipse. Sed connaturale est dulcibus vti cibis: nam adagium cõmune est; dulcia esse amica naturę: quia naturaliter dulcia magis placent. Nam & gustum maximè delectant, atq; suauiter pertrahunt denuo hominem ad ipsorum sumptionem, ipsis quidem prius sumptis. Est enim sapor gustus obiectum, qui ex sensibus, maxime voluptarius est: ac propterea dulcedine maxime mouetur. Inde est quod dulcia maximè nos alliciunt. Dulcedo igitur saporis præcipua est qualitas, quinimo est ipse sapor: qui ex calore in crassa substantia temperate generatur; ac propterea præ alijs saporibus naturę socia, & amica. Nam alij sapores, vel erunt vnctuosi, vel falsi, vel amari, vel acuti, vel acetosi, vel pontici, vel insipidi: & huius generis pleriq;, sed cūctis præstat maxime dulcis sapor, vt manifestum est, quia dulcedo est sapor reficiens, quietans, & gustum delectans. Quare experientia comprobatum est, dulcedinem deperditas in corpore reparare virtutes, debiles confortare spiritus, membra nutrire, clarificare vocem, lenire asperitatem, gutturis canalialia, & pectoris vicia aperire: cunctas vix, & gutturis immunditias abstergere catharrum, & humoris superfluitatem dissoluere: vitalis spiritus organa ad debitam reducere consistentiam: multaq; naturę adiuvamina conferre. Quasobres in cunctis ferè medicinarum, seu antidothorum generibus, vel zaccarum, vel mel miscent, tanquam ea in quibus dulcedo maxime relucet: colatiuaq; omnium iam antedictarum virtutum, non nisi quia, dulcia sunt consocia, & maximè amica naturę. Ecquis est, qui dulcia cõtemnit? pauci quidem, ne dicam nulli dulcia abhorreere videntur. Cæterum vniuersaliter non est verum. Sed quo ad

Sapor gustus
obiectum.

Dulcedo qd.

Saporum va-
rietates.

Dulcedinis
effectus.

ad gustum tantum, & cum moderamine. Ex continua namque dulcium comestione innumera ferè mala, si medicis credendum est, proueniunt: præsertim verò quia inflant, vacuitatibus implent, flauam bilem generant, putredinem inducunt, calculos gignunt, meatus obstruunt, & similia efficiunt: hac de re salutaribus cibis vtendum est: non autem dulcibus; vel dulcibus non quibuscumque, sed salutaribus. Verum spiritualiter intellecta præceptio hæc, (vt intelligi debet) dulcia videntur esse mundana omnia, atque peccata, cum dulcedinem mentibus, pariterq; corporibus præbere videntur. At cum, non sint salutaria, quia inflant, cor malis affectibus replent, iram incitant, luxuriæ putredinem procreant, obstinationis & malitiæ calculum in vesica conscientiæ generant, quia utiq; obstruunt meatus ad vitam æternam, & dulcedo momentanea est: nō dulcibus vtendum est cibis, sed salutaribus; illis quidem qui ad brauium supernæ gloriæ peruenire nos faciunt; ac propterea cibi vtendum esse non dulcibus præcipit author: sed salutaribus.

Mala quæ generantur a dulcibus.

Peccatorum effectus.

Τοις ὅχλοις πικρῶν ἀρεσκεν, τῶν ὅχλων ὁμοίος ἔστω.

P R Æ C E P T I O XIX.

Si conaris placere vulgo: vulgo similis fias.

SCHOLIVM, SEV C O M M E N T. XIX.

Vulgo, qui propriè ignobilior populi multitudo est, à voluendo dictus: quod stultè huc, atq; illuc voluatur, minime placendū est; quandoquidem nihil est à virtute, vel à veritate remotius: quàm vulgaris opinio, sapientes insanos vocare solet, & insanos sapientes, falsum pro vero habet, & verum pro falso; Et si credimus Francisco Petrarchæ viro illustri: vulgus quod loquitur falsum est, quod improbat bonum, quod approbat malum, quod prædicat infame, quod agit stultum, quod cogitat vanum, & tandem quod laudat vituperio dignum est. Si igitur vulgarem fantasiam potius quàm optimam vitam sequi placeat: male ages; si autem & id omnino volueris:

Vulgus qd :

De remedio vtriusq; fortune dial. 11
Vulgi conditiones.

Dubium.

Peccata omnia in populo reperiuntur.

Dubij solutio.

vulgo adhareas; idq; perficies: si vulgo similis fias. Cæterum dubitatio exurgit non contemnenda, cur scilicet vt placeas vulgo, vulgo similem fieri tibi præcipit author: cum & id malum omnino sit, & Paulus Apostolus prædicator veritatis, & Doctor gentium constanter affirmet, quòd si hominibus placeret, Christi seruus non esset: cur itidem cum peccata omnia non nisi in populo reperiiri manifestum est? furta, commestationes, ebrietates, adulteria, fornicationes, masculorum concubitus, mendacia, periuria, fraudes, lites, iurgia, blasphemix, superbix, iræ, rixæ, inuidiæ, detractiones, & similia pene infinita? numquid & præcipit author similia à te perpetranda esse, vt placeas vulgo; cum impossibile sit, vt nonnisi his placere possis? absit. At non est quidem præceptiua sententia hæc, sed permissiua, & conditionalis: quod si præceptiua, conditionaliter profecto, ac permissiue præcipit. Quemadmodum si quispiam diceret, si vis Diaboli amicus esse, fac quod ipse vult, non quod tu vis: Non præcipit certe absolutè, vt Diaboli amicus fias, sed si amicus illius fieri desideras, necesse est suam, non tuam implere voluntatem. Igitur fias vulgo similis, si vulgo placere desideras; quia simile cum simili facile conuersatur; hanc ob causam simile placebit simili. Sicque loquitur author.

Τὸ πρὸς πάντα καταχρῶ τοῦ σώματι σου.

P R Æ C E P T I O XX.

Super omnia autem mortifica corpus tuum.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. XX.

Deus quæ dedit homini.

Vatuor inter cætera dedit Deus hominẽ, vt sibi inuicem bene consentirent: corpus, animam, sensum, & rationem; Corpus vt animæ subesset, sensum verò vt rationi obtemperaret: nam anima nobilior est corpore, ratio autem sensu: spiritualia equidem nobiliora sunt corporeis; ac ob hanc causam dominantur illis tamquam nobiliora, hæcque obtemperabunt ip sis tamquam inferiora; Quemadmodum in innocentiz statu

statu subdita erant ad inuicem : Obediebat quippe sensus rationi : caro spiritui : homo autem Deo. At inuidens Diabolus tantæ felicitati, tantæq; concordia : vltimum suum apposuit conatum, tantumq; profecit : vt miser homo ceciderit, sicq; perpetrato peccato, Deoq; offenso, contra rationem insurrexit sensus, contra animam verò corpus, ac propterea contra corpus cœlum, contra omnia Deus : ita vt vsque ad hanc horam sit inter ea pugna atque rixa, raraq; victoria: nam semper ferè sensum vincere rationem, corpus verò animam comperitum est. Tantæ verò ruinæ vnicum remansit remedium inter cætera, nempe vt corpus mortificetur, sensusq; reguletur : si namque corpus non mortificaretur, sensusq; non regularetur : vnum semper contra alterum insurgeret ; corpusq; nec animæ obtemperabit, nec rationi obediet sensus. Hanc ob causam corpus à quo & sensus depêdet : in primis mortificandum est, & super omnia. Si nanq; seruo magis quàm domino, vel eque vt domino blandiatur: in superbia quidem elatus, seruus rebellabitur domino : nam & scribitur : impinguatus, in-crassatus, dilatatus, recalcitrauit. Corpus seruus est animæ, igitur mortificandum super omnia est corpus : ne contumax fiat animæ ; peccatumq; serui domino ascribatur ; vnde dicebat Paulus Apostolus : Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. Quocirca fiet, vt castigato corpore, castigetur & sensus : ita vt quemadmodum corpus obediet animæ, ita & sensus rationi. Mortifica igitur super omnia corpus tuum heremo, solitudine, vigilijs, oratione, inedia, cibi potusq; abstinentia ; fac vt velit, nolit subditum sit animæ : quia sic sensus subditus erit rationi.

Diaboli inui-
dia homo mi-
ser effectus
est.

Remediū rui-
næ hominis.

Corpus qui-
bus mortifi-
candum est.

Οι λογικος εικονος ο κρενος ο περιανδρι.

P R Æ C E P T I O XXI.

Ille laboriosus est : cui non tempus superat.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. XXI.

IRia sunt in vniuersum, quæ mensura aliqua mensuran-
tur : Deus, Angelus, Homo : Deus æternitate, An-
gelus æuo : Homo tempore. Deus quia omnino im-
mutabilis : Angelus quia simpliciter immutabilis, licet secun-
dum

Dei, Angeli,
& hominis
mensura.

dum quid mutabilis: homo quia absolutè mutabilis. Deus cum mensuretur æternitate, non laborat; æternum enim sine labore est, ac ob id infatigabile: Deus æternus est ergo infatigabilis, quinimo & Boëtius cecinit:

Immobilisque manens, dat cuncta moueri.

Angelus etsi operationes eius naturales nunc temporis discreti, non continui mensurentur: ac propterea temporis subduntur omnino, quo tamen ad substantiam suam, supra tempus est, quod est numerus motus cœli: vnde non laborat; nam quo mensuratum, æiternum est: æiternum verò perpetuum; Angelus quo mensuratur, ob id æiternus, ob id perpetuus; perpetua autem sine labore existunt: Angelus igitur sine labore est. Et quamuis si stella adderetur orbi, cum labore ab Angelo moueri, author est Aristoteles: nihil hominis tamen id non ob aliud esset: nisi propter improportionem mobilis ad motorem; nam & finitæ virtutis Angelus existit. Homo autem cum vndeque mutabilis cernatur, motui subijci necesse est, ac ob id temporis: igitur & laboris; ergo necessum est, ut laboret: natus namque est homo ad laborem; quinimo in pœnam peccati ad laborem deputatus est; Dixit namque Deus Adæ, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ: deinde, In sudore vultus tui vesceris pane tuo. At tandem misertus Deus suæ facturæ, laborem quem homini in pœnam dederat: commutauit in præmium; hoc est, voluit, ut laboraret homo: & ex labore, fructus atque præmium in sempiternum reciperet. Ut autem verè laboret, sciat tunc laboriosum fore, cum ei tempus non superauerit; nam cui superest tempus: laboriosus non est, sed ociosus: quia partem tantum temporis absomit, non totum; qui verò totum, verè laboriosus est. Quinimo cum

Homo mutabilis.

Genes. 3. c.

Labor necessarius hominibus.

Deus sit æternus, animamque fecerit æternam: vult, ut laborans homo sit æternus. Nam cum ob laborem det præmium, ut correspondens sit præmium labori: necesse est ut labor appropinquet æternitati, numquam autem appropinquet: nisi illi cui tempus non superauerit: si enim superest tempus, non adest æternitas: sed tempus; si non remanet tempus labori, iam consumpto tempore remanet æternitas. igitur si præmium æternum desideras, oportet laborare, laborabis autem: si tempus tibi non superauerit; si verò non supererit, iam æternitas adest, ergo & præmium æternum. Ceterum si expenditur, circa

circa bona expendendū est: quia his magnum pollicetur præ-
mium; qui scilicet bona agunt, non qui mala: nec his, qui non
mala agunt, nec bona; similes namque erunt illi, qui mnam
insudario deposuit. Non enim sufficit mala non agere, sed re-
quiritur etiam bona facere. Hi verè sunt laboriosi, hi quibus
tempus non superat, hi soli beatitudinem consequentur, præ-
mium namq; in bono labore consistit: sed bonorum laborum
gloriosus est fructus: Ergo expende tempus., ita vt nihil tibi
superet: quia laboriosus eris; quare merces tua magna erit
in cælo.

Tēpus quo-
modo expē-
dendum.

Χριστιανὸς ἀνδρὶς μὴ τὸ σῶμα ἀχολέχων, ἀλλὰ τὸ τῆς ψυχῆς φρονημα.

P R Æ C E P T I O XXII.

*Ne recipito Christiani hominis formam tantum:
sed animi potius prudentiam.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. XXII.

Rudentia duplex esse perpenditur: carnis, & spi-
ritus: prudentia carnis falsa est, prudentia spi-
ritus vera: illa ad malum ordinatur finem; hæc
ad bonum, & ad verum vltimum finem vergitur:
hæc omnibus in gratia existentibus inest, illa

Prudentia
quotuplex.

peccatoribus tantum; quia malis acquisita medijs, licet pru-
dentia acquisita non potest esse in peccatoribus infra vitæ na-
turalis terminos per se; sed tantum eius falsa similitudo. Re-
peritur tamen altera communis bonis, & malis, quæ profecto
vera prudentia est, sed imperfecta: quoniam ad particularem
dirigitur finem: vt cum bonum quod capit quis pro fine, non
est communis finis totius humanæ vitæ, sed alicuius particu-
laris negocij; vt prudens negociator: prudensque nauta,
quemadmodū docet Dñus Thomas; vel cum quis rectè con-
silia tur, & bene iudicat super pertinentibus ad totam vitam,
sed non efficaciter præcipit: hæcque in iuuenibus minimè reperi-
tur: cum ob temporis paruitatem, tum quoque ob inexperien-
tia maxime consentaneum est. De hac non loquitur author,
cum.

22. q. 47. arti.
13.

Prudētię car-
nis cōditio-
nes, & diffi-
nitio.

Prudentiæ
carnis filię.

Prudētię spi-
ritus diffini-
tio, ac effe-
ctus.

cum ob singularium variabilitatem non sit omnino certa, atque cum bonis malisq; communis existat: peccatum esse non potest: Quod si de hac loquitur, non hæc tantum recipienda est: sed animi potius prudentia: Propriè autem de falsa, & vera loquitur, primam prohibet, secundam amplectendam admonet: primam prohibet dum dicit: ne recipito Christiani hominis formam tantum: secundam præcipit, dum subiungit; sed animi potius prudentiam. Prima fugienda est omnino, quia prudentia carnis est inimica Deo: odiosa Angelis: grata Diabolo: periculosa hominibus: ac propterea peccatum esse mortale. Est namq; qua quis inordinate afficitur, vel studium adhibet ad carnis delectationem consequendam; quod si illa finem totius vitæ constituit: mortalis quidem criminis reatum incurrit: secus venialis: Quid quod ex hac prodeunt astutia, fraus, dolus, superflua temporalium sollicitudo, sollicitudoque futurorum anxia; quæ omnia peccata sunt? Secunda verò amplectenda est penitus, cum sit virtus dirigens ad rationis normam vniuersa, quæ cogitat homo: quæque agit: ac nihil præter rectum, vel laudabile facit: quam sequuntur memoria, ratio, intellectus circumspexio, providentia, docilitas, cautio, solertia. Hanc igitur recipito, non illam tantum quæ imperfecta est: nec aliam penitus quæ ficta est; quia est simulata prudentia: quæ non est prudentia, sed duplex iniquitas; est enim iniquitas, & simulatio. Hoc est quod dicit Author: ne recipito Christiani hominis formam tantum. Dicit formam, idest figuram seu superficiem, ac si diceret: noli esse Christianus secundum superficiem seu iuxta apparentiam tantum: quia tunc prudens simulator eris: ac ob id carne prudens, non spiritu. Recipito igitur animi potius prudentiam.

τί τὸν ἀνέπληκτον εἰς θεὸν ἀμαρτία.

P R A E C E P T I O XXIII.

*Culpa[m] transferre in Deum non culpandum:
peccatum est.*

SCHO-

SCHOLIUM, SEV COMMENT. XXIII.

Eus nec causa culpæ est, nec culpam committit: Deus nō est causa culpæ. Non est causa culpæ; quia cum non sit causa peccati, nec causa culpæ erit: cum peccatum culpæ rationem in se includat. Quod si in plerisque sacra scripturæ locis legitur, Deum esse causam mali, causam peccati, & similia, intelligi debent sententiæ omnes, permissivæ: seu non est causa peccati quoad deformitatem actus: erit tamen quoad actum: & quamvis deformitas sequatur actum, & ex actu procedat deformitas: nihil hominus tamen actus quia naturalis, à Deo est: deformitas verò quia contra naturam, ab hominis malitia tantum, omne autem quod legi naturæ repugnat, peccatum est: in Deo igitur culpa esse non potest: Nec etiam culpam committit, quia culpa voluntaria inordinatio, vel priuatio boni est, consistitque in auersione à Deo, quomodo igitur Deus à seipso auertitur? Deus quicquid fecit, diligit; peccatum odio habet: quomodo igitur peccatum fecit? nec etiam potest facere: quia tunc non esset Deus: Nam dicitur peccatum, quatenus voluntas à debito deficit sine: tenditque in malum; voluntas diuina cum sit idem quod sua natura, quæ est summum bonum, erit & illa quoque bonum optimum; ac ob id ab omni malo aliena; igitur non peccabilis: quia derogat summæ bonitati. Quare cum peccatum actum deficientem dicat, & Deus in nullo deficere potest, ergo peccatum nec fecit, nec potest facere, ac propterea dicitur nihil. Culpa igitur nemini nisi nostræ voluntati ascribenda est; qui enim propria voluntate deflexit: ille tenetur ad culpam: culpa igitur non transferenda est in Deum, qui non peccat, neque peccare potest; sed in eum qui deliquit, & delinquere potest; igitur iniuriam facis Deo si culpam transfers Deo inculpabili: Ergo culpam transferre, in Deum non culpandum, peccatum est. Culpam verò transferunt in Deum, qui dicunt Deum causam esse cuiuscumque mali quomodolibet: hi verò sunt blasphematores, qui facile Deo attribuant, quod attribuendum minime est, culpam præcipue, sed hoc solo priuatur Deus nempe peccato: igitur culpā transferre in Deum absque culpa existentem, peccatum est maximum.

Quomodo
Deus est cau-
sa mali.

Culpa quid.

Deus nō po-
test facere
peccatum.

Culpa cui
debetur.

Culpā trans-
ferre in Deū,
peccatū est
blasphemiz.

Culpa

Culpa igitur teipsum cum in peccatis natus sis, & in peccato viuís: non autem Deum.

Οὐ γὰρ καὶ τλάσσεις, μέγας δὲ κινδυνός.

P R A E C E P T I O XXIIII.

Aurium, & lingua magnum est periculum.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. XXIIII.

Vo præ cæteris dedit Deus homini ad gloriam suâ, quæ profecto nedum ad corporis ornatum, & naturæ necessitatem maxime necessaria erant: sed ad animi candorem, mentisque præstantiam; aures scilicet, & linguam. Nam & si has, & similes, animalibus præstiterit: ad explendam tamen victus necessitatem, inferendasq; ventri copias dedit: vnde & lingua præsertim cibos conglobat, deprimit, ac in ventrem transmittit: homini verò vt recte rationis promptuaria essent, & suauissimæ orationis latibula. Itaque dedit homini Deus aures, & linguam: aures, vt audiret: linguam vt loqueretur: aures vt audiret bona, linguam vt proferret meliora: aures vt audiret verbum Dei: linguâ quo laudes eius expromere posset. At quia superuenit inimicus homo, qui superfeminauit zizaniâ, heu quot obscena per aures intrant, linguaq; quot maledictiones, impertinentiaq; profert varia: ideo si hæ non bene custodiantur, illorum magnum est periculum: quia per aures vana ingredientur, per linguam verò maledicta proferent. Sed nescis causam ruinæ mundi totius, aures, & linguam extitisse? nisi serpentem parentes nostri audissent, haud tam miserè cecidissent, & nisi serpens locutus fuisset, certè non audissent; at poterant non audire resistendo, meliusque eis fuisset, si nō audissent. Quare & ambos Deus reprehendit: marem quia mulieris vocem audiuit: fœminam quia serpentis. vide ergo quanta fecit auditus cum sermone, perspice, si illarū magnum est periculum. Et quamuis dices duas naturam nobis dedisse aures, vnâ verò linguam, vt plura audiret homo, quàm loqueretur; ac propterea Senecam virum illustrem ad Lucillum scripssisse

Aures, & lingua inæqualiter insunt homini, & animalibus. Homini cur Deus dedit aures, & linguam.

Causæ ruine totius mûdi aures, & lingua fuerunt.

scripsisse: vt in hoc incumberet quo libentius audiret, quàm loqueretur; auribus frequentius vteretur, quàm lingua: id comparatiuè scripsit. Melius namque est aliquando loqui, quàm multa audire, & minus malum est multum audire, quàm loqui multum. Absolutè tamen melius est, & securius parcè audire, parciusq; loqui: Qui enim aures obturabit suas, bene audiet: & qui tacebit, optimè loquetur. Qui nescit surdescere, nescit audire: & qui nescit tacere, nescit loqui. Refrenandæ igitur sunt vtræque; quia sæpe loquitur lingua per aures: *Lingua sæpe loquitur per aures.* Nisi enim audiret homo, non tanta proferret incompacta; ex quibus postmodum pericula multa, tum animæ, tum corpori accidere necessarium est; rari enim sunt, ne dicam nulli, qui quod audierint, tacebunt. Compesce igitur vtrasque: quia illarum magnum est periculum.

ὁ ὅσον ἔχει θεὸς, καὶ πόσον, καὶ κατὰ τὸν αὐτοῦ πάντας τῆ μαρτυρίας τοῦ σωτηριώτου τίςχητο.

P R A E C E P T I O XXV.

Timorem & desiderium Dei habeto: & puro conscientiae testimonio erga omnes utere.

S C H O L I V M, SEV C O M M E N T. XXV.

Nil tantum à peccato nos terret, & abstrahit: quantum Dei timor: nec tantum in peccatum nos inducit, quantum absque timore Domini viuere; Est namque timor Dei veluti gladius, & acutus ensis, omni quidem immani gladio acutior, continuè vibrans super capita nostra: ecquis non timeret? vnde & Regius Psalter in spiritu à domino petebat: vt cōfigeret timore suo carnes eius: sciebat namque Dei timorem potissimum remedium esse ad peccata vitanda, omnesque carnis illecebras edomandas: ac propterea ad supernam conscendere patriam. Quare triplicem assignant Theologi timorem, quatenus Deum respiciunt: seruilem, filialem, & initialem. Seruilis est cum quis timore pœnæ peccatum derelinquens, Deo inhæret: Filialis cum quis timore culpæ ad Deum conuertitur: Initialis cum quis propter

Timor quod-
timplex.
Timor serui-
lis, filialis, &
initialis qd?

E vtrum-

utrumque Deo seruire incipit. Vnusquisque autem laudabilis est, inæqualiter tamen, sed filialis optimus: quia quemadmodum nobilior est filius seruo, ita timor timore: filiorum verò est timere offensam patris. De vnoquoque intelligit author, sed de filiali præcipue: nam & alij imperfectione mixti sunt maxima, præsertim seruilis; quia bonum quod facit homo timore pœnæ, non faceret, si impunè posset non facere; ac ideo qui timore pœnæ non peccant, mali fere reputantur: quia peccarent, si non esset pœna. Verum timor Dei filialis cum sit verus timor, mentem corrigit: ac ideo quod in opere fieri videtur, primum fit in corde; quia non timore pœnæ, sed amore iustitiæ facit, quicquid homo facit: perfecta quidem charitas foras mittit timorem seruilem, non autem filialem, ac propterea tales boni sunt: quia non existente pœna, adhuc non peccarent. Vnde & quidam Poëta cecinit,

Timor filialis verus, & optimus.

Horatius
est.

Oderunt peccare boni, virtutis amore:

Oderunt peccare mali, formidine pœnæ.

Psal. 41.

Timor igitur filialis optimus est, quandoquidem ex hoc oritur in anima desiderium Dei: vnde & amor quoque, iuxta illud: Cupio dissolui, & esse cum Christo; & illud: Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Author igitur idcirco adiungit desiderium, quasi diceret: habeto timorem Dei, quia habebis & Dei desiderium: Nam ex sancto, & bono Dei timore oritur in anima omnino desiderium eius, ac propter hoc amor, desiderium etenim voluntatis actus est: ac propterea amor. Timendus est itaque Deus dilectione, & diligendus timore: quia dulcis, & rectus est Dominus; ergo ob dulcorem diligendus, ob rectitudinem timendus. Verum enim uero quia bona quæ agimus, bonum est ad proximi ædificationem, & Dei gloriam absque ostentatione bonis manifestare operibus, ob id subiungit: vt puro etiam conscientie testimonio erga omnes vtamur; quia conscientia bene actæ vitæ testis est; vnde & prouerbio dici solet: conscientia mille testes. At recta acta vita erit, si Deum timueris, si illum desideraueris, si denique hæc omnia puro conscientie testimonio omnibus manifestaueris. Igitur time Deum, desidera illum: & vtere conscientia bona; nam timore, & desiderio, seu amore Dei excitatus: legem eius custodies, ob id quoque puro conscientie tuæ testimonio erga omnes vteris.

Conscientiæ
puræ testimo-
nium omni-
bus exhiben-
dum.

Αὐτόν ἰσχυρὰν τὸν Θεὸν πισδε, ἐν οἷς πράττεις ἐκείσετο.

P R Æ C E P T I O XXVI.

*Deum ipsum semper præsentem adesse existima
in omnibus, quæ agis.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. XXVI.

Ria profecto dat Deus rebus quibuscumque: esse: Rebus om-
virtutem: & operationem. Esse, vt subſtent: vir- nibus quæ
tutem, vt conferuentur: operationem, vt agant: dat Deus.
Nam eſſe facit ſubſiſtere, virtus conſeruare, ope-
ratio autem agere. Ex his habetur, Deum eſſe
vbique, quia cum hæc omnia cunctis impartitur locis: tum
quoque quia loca omnia mirabiliter replet; non formaliter,
quia id corporis eſt: ſed eſſe & inè, & cauſaliter. Igitur erit
Deus in locis omnibus per eſſentiam, per præſentiam, & per
potentiam. Quia eſſentia reſpicit eſſe, præſentia conſeruari,
potentia verò operari. Quandoquidem eſſentia Dei eſt cauſa
eſſendi alijs, præſentia cauſa conſeruationis, potentia verò
cauſa operationis. Igitur in omnibus quæ agis, Deum præſen-
tem ſemper exiſtima: quia Deus vbique eſt per eſſentiam, præ-
ſentiam, & potentiam: & ſic rectè ages. Minimè quidem am-
bigèdum eſt Deum præſentem eſſe vbique locorum, vel ſi quid
vides: vel ſi quid non vides. Vnde ex Philoſophis nonnulli di-
xerunt: Deum eſſe mentem vniuerſi; & quicquid vides totum
Deum eſſe: & quicquid non vides, totum Deum eſſe. Alij verò
Deum eſſe animum per immenſas mundi partes, omnemq; na-
turam commeantem, atq; diffuſum. Cicero docuit, quod nihil
obſcurum Deo eſſe poteſt. Secundus Philoſophus Adriano
Imperatorĩ reſpondit: Deum, inter cætera, eſſe inſopitum,
oculum: omnia continentem. Thales Mileſius interroganti
ſi lateret Deum homo iniuſtè agens; reſpondit: ſed nec co-
gitans. Ideo bene ſcripſit Seneca ad Lucillum: ſacrum iura, Epist. 40.
nos ſpiritum ſedere, bonorum, malorumq; noſtrorum obſer-
uatorem, atque cuſtodem. Et Ariſtoteles dixit, Deum bene Lib. de bona
videre præſentia, præterita, & futura; & rectè quidem omnes fortuna.
E 2 dixerunt.

Deus in om-
nibus inue-
nitur locis.

Antiquorum
ſententia de
Deo.

Lib. 2. de na-
tura Deorũ.

Lib. de bona
fortuna.

Deus unde dixerunt. Quare & si Deus à dando dicatur, quia dat quicquid catur Deus. commodum est: vel quia ei nihil desit: rectius tamen (prout nostro deseruit negotio, dicitur ἐπὶ τοῦ θεωρεῖν, quod est video, & speculor: quia peruigil omnia contemplatur, & videt. Quapropter & Paulus Apostolus Atheniensibus prædicans, Deum non longe esse ab vnoquoque nostrum docuit: adducens & illud Arati Poëtæ; in ipso viuimus, mouemur, & sumus. Præsens igitur est Deus rebus quibuscumque: & intime inuenitur in omnibus. Nam cum rerum omnium esse sit proprius Dei effectus, agentis, omniaque conseruantis: & agens quodcumque; cum coniungitur, ei in quod immediatè agit, coniungitur: ergo Deus intime, atque in omnibus inuenitur rebus immediate, nedum virtutis immediatione: sed etiam suppositi; quin imò omni immediatione vtriusque: cū sua virtus sit sua substantia. Vide ergo si quid agis, si rectè agis: nam & si à nemine hominum videaris: scias, Deum supernum inspectorem minime te latere. Fœlices quidem nos, si præceptionem hanc ante oculos continuè haberemus: numquam tantę maiestati, tot offensas inconsideratè moliremur. Si namque quispiam præsentem Rege, vel Præsidente, aut cuiuscunque magnæ authoritatis viro, nihil efficeret, quod illorum oculos offenderet: quantò magis homo, si in omnibus quæ ageret, Deum ipsum semper præsentem existimaret? Delinqueret certè nunquam. Existima igitur Deum in omnibus, quæ agis, semper præsentem esse: & non peccabis.

ἐπὶ τοῦ θεωρεῖν, ἀπὸ τοῦ θεωρεῖν.

P R A E C E P T I O XXVII.

Fugito laudem, & caueo vituperium.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. XXVII.

Omnis excessus, & defectus vituperabilis.

Xcessus omnis, seu defectus, siue naturæ, siue moris, quicumque sit ille; cum virtutis limites, quæ in medio consistit, egrediatur: non est laudabilis, sed vituperabilis. Summus quidem naturæ calor perniciosus est, ex sua nempe maxima raritate, unde & mortem inducit: sicuti è contra summum frigus ex sua

ex sua máxima densitate, constipationeque; nam frigidi est constipare, calidi verò rarefacere. Quare orbis loca quæ vel summo calore vigent, vel summo frigore: cum Philosophi, tum quoque Cosmographi (vt in Mappis est videre) inhabitabilia arbitrati sunt: & docuerunt. At sunt & rationes naturales, & mathematicæ, quas in præsentī ne deuiemur à fine: adducere nō licet. Similiter in moralibus vitiosus est excessus, vt manifestum est: præterquam in vera charitate; & vitiosus est defectus, nisi in vitijs. Quare prouerbio dici solitum est: extrema esse vitiosa; quia vnum excedit, alterum verò deficit; ac propterea non laudabilia: quæ verò ad mediocritatem appropinquant, laudabilia sunt: quia virtutis naturam quæ in medio consistit: indicant. Vnde Aristoteles dixit: medium in omnibus laudabile: & rursus docuit, quanto magis aliquid ad medium accedere: tanto melius esse; & quanto magis distare à medio, tanto peius: quem Martialis imitatus, ad Flaccum ita cecinit,

Excessus in
charitate
laudabilis.

Ethic. 2. &
4. Politico.

Illud quod medium est, atque inter vtrumque, probatur.

Epigr. lib. 1.
metamorph.
lib. 2. & li. 3.

Et Ouidius dixit: Medio tutissimus ibis: & rursus: Iter vtrumque tene; & iterum: Inter vtrumque vola. Hoc est quod dixerunt antiqui Græci; omne superfluum intempestiuum: quoniam sermo antiquus est, quod & mellis nimium, est bilis. Itaque cum extrema sint vitiosa, ideo Author prohibet laudem, & vituperium, dicens: Fugito laudem, & caueto vituperium; quia sunt extrema, ac propterea vitiosa: Mediocritas enim est quid optimum, cum summa quidem pericula inducere apta sint, extrema verò conuitium habeant. Sed dices, laudari profecto bonum est, nam laus est sermo elucidans virtutis magnitudinem; iuxta Aristotelem, & Beatum Thomam: virtus ergo cum sit optima, optimum verò laudabile: optimum erit laudari; non igitur fugienda est laus. At id quamuis sit verum, nihil hominus tamen melius est esse laudabilem, quam laudari: quia si lauderis, falsè poteris laudari: at si es laudabilis, quamuis non lauderis: quinimo si conuitiaris, laudaris. Rursus ob imminens periculum quoque, fugienda omnino est à fidelium mentibus. Qui enim in se laudari appetit, superbus esse conuincitur: sicuti econtra esse humilem, est nolle laudari se: superbia verò fugienda est penitus. sed nescis altiora vim ventorum magis sentire, subiecta quæ; esse fulminibus, tonitruis: vnde

Laus quæ:
Lib. 1. & 3.
Reth.
Super Pl. 17.

Vnde & sæpe destruuntur radicitus; caue igitur ne perdaris. Vituperium itidem cauendum est: quia vituperatio à vitio nomen trahere creditur: Vnde vituperium & si iuxta humanam opinionem quemcumque respiciat defectum, soli tamen culpæ debetur: culpa uerò cauenda omnino est: igitur & vituperium. Quare scribitur alibi, Curam habe de bono nomine. Vis igitur utrique prouidere? recale quod Diuus Augustinus alias docuit, nempe ibi à vanitate remotam esse laudationem: vbi etiam vituperatio ab offensione secuta est. Bene itaque dicit Author, vt fugias laudem: & caueas vituperium.

Ad Dioscorum.

Χαίρον τιν ἀρετῶν ἡνικα πρᾶ πρᾶ πρᾶ. ἀλλὰ, μὴ ἐπαίρον, μή ποτε
τροναυάγιον ἐν τῷ λιμένι γένηται.

P R Æ C E P T I O XXVIII.

*Gaude quando virtutem exerces, Verum ne efferaris:
ne quando in portu naufragium accidat.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. XXVIII.

Vanæ gloria
periculum.

•audendum
est de virtu-
tis exercitio

D omnes dirigitur præceptio hæc, sed præsertim vel ad eum, qui ex deteriori iam melior esse cœpit: vel ad eum, qui in bonis, melioribusque profecit. Perfectus enim es, vide ne perfectione tua glorieris: labitur certè perfecti anima, etsi quibuscunque sit virtutibus prædita, inani gloria: quinimo si gloriatur vanam gloriam contemnere, quamuis reuera contemnat, adhuc in portu naufragare certum est; quia dum gloriatur intus de gloria: non contemnit gloriam; quia si contemneret, non gloriaretur. Si verò nouiter ad meliorem transieris vitâ, & de acceptis virtutibus adhuc extolleris, error est peior priore; quia leuius iacebas per vitiorum lapsum: quàm nunc, dum grauius corruis per inanem gloriam. Quisquis ergo es in via Dei, vel incipiens, vel proficiēs, vel perficiens; te utiq; gaudere oportet, cum virtutē exerces: quia virtuosus bene vitur quibuscunque. Gaudes deinde re optima constante, & perpetua: nam verum gaudium nō erit, si ei iunctum fuerit desinere, & in contrarium verti: virtus verò nunquam desinit: nec in-

contra-

contrarium vertitur, sed possessio eius æterna est. Accedit, q̃ virtutis laus in actione consistit, igitur quando virtutem exerces, gaude: quia rei optimæ, & æternæ exercitio gaudes. Cæterum propter bona operari ne te extollas, ne res digna æterna retributione, vili pretio venundetur: cum pro recto opere laudem quæras transitoriam: hoc enim est in portu naufragare. Sicut enim nauta ex lōginquo nauem mercimonijs multis ple- Optimum
exemplum. nam, in loco aliquo vehens, dum in portu eam saluam dirigere credit: cum vltra debitū arbores extulerit, tetenderit incompositē antennas, velas citra modum aperuerit: ecce ventorum flatibus vndiq; agitata; tandem in portu impingens, concutitur, frangitur, in mille minutias resoluitur: diuitiæ tandem à mari absorbentur. Sic viro contingit Christiano, dum nauem animæ suę bonis operibus, virtutibusq; oneratam, in cœlo saluam, incolumemq; adducere putat; superbiæ tandem, vanæq; glorię inflata tumore, impingit in portu, concutitur, quatitur, in mille minutias resoluitur, omnia denique merita in portu mortis iure meritò amittit. Ideo dicit Author vt gaudeas, quando virtutem exerces: sed sine vanæ gloriæ tumore, ne in portu aliquando naufragium accadat. Diuus Ambrosius doce- In pastoralibus. bat, non esse tanti gaudij excelsa, hoc est virtutes, tenere, quanti mœroris est, de excelsis corruere: nec tantam gloriam sequi post victoriam: quantam ignominiam post ruinam. Cautè igitur ambulandum est in via Dei.

Ὁτον ἐν τῷ νόμῳ προκλήεις, ἀκλείπει τὴν τελειότητος γινώσκει.

P R Æ C E P T I O XXIX.

Quanto magis in lege proficis: tanto magis te abesse à perfectione intelliges.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. XXIX.

Nusquisque tenetur ea scire, quę sibi competunt; nedum quia scientia in vniuersum mentis perfectio est, vnde bonum eius: verum etiam, quia omnis ignorans malus: viro autem Christiano ea quę ad salutem expediunt. Sicut enim non peccat, qui naturaliter scire non potest, ita è conuerso peccat, qui.

Homo vt
sciat, quid
facere de-
bet.

qui scire non studuit: quod sibi conuenit. Debet igitur homo vt sciat, duo facere: discere, & meditari: Quod enim nescitur, lectione discitur, & quod scitur: meditatione colitur. Hæc qui facit, ad perfectionem tendit, nam sic sciet Deum esse ipsum. Vtraque enim cognitio necessaria est ad salutem, quia ex prima amor Dei procedit, ex secunda timor Dei oritur, ex quibus perfectio. Ignorans igitur Deum, desperabitur: ignorans seipsum, extolletur. Igitur qui vtramque cognitionem habet, proficit in lege: quia lex Christi in amore Dei, & proximi fundata est. Ideo qui vtramque habet, omnium cognitionem habet: qui neutram, nullam; ac propterea non incepit esse Christianus. Si igitur vtramque habes, proficis quidem in lege, quæ in dilectione fundatur: quæ dilectio in Euangelica lege habetur: Quare de lege Euangelica loquitur Author, quæ virtutes omnes docet: præcipue verò charitatem, quæ vinculum est perfectionis. Vitæ etenim Christianæ perfectio etsi iuxta virtutes omnes attendatur, potissimum tamen iuxta charitatem, quæ forma illarum est, attenditur. Quandoquidem si à charitate eminus quis fuerit, à virtutibus omnibus etiam longè se inueniet: si autem cominus, etiam virtutibus cæteris prope. Charitas enim si adsit: omnia quoque adsunt: si absit, omnia pariter absunt, quia re quacunque charitas pretiosior: luminosior: firmior: vtilior: securior: atque nobilior reperitur. Igitur tunc virtutes habebis, cum charitatem toto amplexus fueris pectore: si verò & hanc tenueris, tunc proficies in lege, quia charitas plenitudo legis est. Cum verò in lege te proficere senties, tunc à perfectione te abesse intelliges: multiplici profecto de causa: tum quia homo incipiens semper debet esse secundum estimationem respectu maiorum: tum quia charitas in præsentī potest augeri, & minui: tum quoq; ne remissior, tepidiorq; viuat, putans se ad perfectionis cumulum deuenisse, ac propter hoc nihil amplius operandum remanere: tum etiam ne extollatur, sciens se perfectum esse; amittatq; merita omnia: ideo dicit Author, quanto magis in lege proficis, tanto magis te abesse à perfectione intelliges. Insuper perfectum est cui nihil deest; at multa defunt etiam homini iusto; quia etsi in hominum estimatione perfectus iudicetur, oculis tamen Dei aliquid habet imperfectionis. Debet igitur qui in lege proficit, nondum ad perfectionem se peruenisse credere, quamuis

Vitæ Chri-
stianæ perfe-
ctio in chari-
tate consistit.

Homo profi-
ciens in lege,
à perfectio-
ne abesse se
intelliget, &
cur?

quamuis ab alijs laudetur ob perfectionem: sed imitari certè Optimum
exemplum.
conuenit pictorem, qui elaboratam picturam adhuc ad perfectionem minimè deductam, etsi viderit ab alijs laudari, adhuc considerat, & limat, & quanto magis laudari audit: tanto amplius eam meliorando non cessat; sic qui in lege Christi proficit, quanto magis proficit: tanto magis se à perfectione abesse credet; quia sic perfectus erit.

Πάσης πράξεως τὸ τέλος ἀπὸ τὰς ἀρχῆς ὁρμεταζέσθαι.

P R Æ C E P T I O X X X .

Vniuscuiusque rei finem, ante initium considera.

S C H O L I V M , S E V C O M M E N T . X X X .

Inis à finiendo dictus, cum quælibet res suo finiatur fine, quem Cicerò vltimum, & extremum operationum nostrarum appellauit: maximè in primis à nobis expetendus est; cum sit præstantissimus agentium, ac in se efficientis quoque

Lib. 1. de finibus.

Finis agentium præstantissimus.

rationem habeat. Imprimis enim sui amorem, & inclinationem in operante, tum quoque quod vniuersæ res in finis adæptione perficiantur. Vnde à Græcis τελός dicitur, idest perfectio à verbo τελέω, quod est perficio; perficit namque operantem mōuendo eum ad operandum, medijsq; tribuens bonitatem, & amabilitatem. Hac de causa ante initium maxime considerandus est; cum ob nobilitatem, tum quoque quia finis est causa agendarum rerum; ex fine etenim vniuersa operatio habet originem; si namque finis rectus erit, seu illius recta erit intentio, studiosa quidem erit operatio: si verò prauus, seu praua fuerit illius intentio, praua itidem erit operatio. Ideo Author præcipit vt ante cuiuslibet rei initium finis consideretur: vt scias ex fine specificari actionem. Quare & Aristoteles scripsit cognitionem finis vtilem esse in arte: sicut signum sagittæ. Verum enim uero quomodo finis ante initium considerandus est; si dubio procul posterior initio deprehendatur? principiumque prius fine existat omnino? At considerandum est, finem priorem quidem principio, principiumque prius fine,

Ex fine omnis operatio sortitur speciem.

Lib. 1. Ethic.

Finis quomodo
do prior, &
posterior.

sed inæqualiter: illum quidem priorem in intentione esse principio: in executione verò posteriorem, hoc autem origine, & natura prius illo; ac propterea ante cuiuslibet rei perpetranda initium: finis primo intendendus est, quo dignè, laudabiliterque exequi possit. Si quis enim pergens ad furtum, consideraret furti finem esse laqueum, & tandem Diaboli societatem: à furti quidem peccato penitus se abstineret. Similiter si quis homicidiū perpetraturus animaduverteret se offendere Deum: proximum: rempublicam: seipsum: numquam certè hominem occideret. Optimum quidem consilium, & remedium esse arbitror ad peccatorum euitationem scire finem peccati esse, mortem, finem verò innocentix vitam æternam. Bene itaque dicit Author vt vniuscuiusque rei finem ante initium consideres: quia non peccabis.

Νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμερὰν πρὸς τὴν ἡμερὰν τὴν ἐρχάτω ἀποβλεπε.

P R Æ C E P T I O XXXI.

Diu, noctuque ad vltimam horam respice.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. XXXI.

Quatuor nouissima hominis.

Ad quatuor respicere continuo debet homo, ad mortem: ad iudicium: ad infernum: & ad gloriam. Vnde ponuntur & hæc nouissima hominis, in remedium euitationis peccatorum: si memorentur, iuxta illud: Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Ad mortem igitur primò respicere debet homo, vt vialiter sublineatur: ad iudicium secundò, vt timeatur: ad infernum tertio, vt euitetur: ad gloriam quarto, vt appetatur. Ad mortem, quia vltimum terribilium: ad iudicium, quia vltimum exterminium: ad infernum, quia vltimum supplicium: ad gloriam, quia vltimum præmium: Nisi homo conuertatur ad Deum amore, vel timore, numquam amplius conuertetur: nisi conuertatur terribilitate mortis, tuturi exterminio iudicij, ignis perpetui gehenna, ac beatitudinis gloria; quo enim conuertetur? ideo ponuntur tria tantum terribilia, vnum verò suaue: quia homo potius timore, quàm amore

amore ad Deum conuertitur. Verum diu, noctuq; ad vltimam horam præcipuè respiciendum esse præcipit Author, quia prima est in ordine: à qua ad reliquas progreditur. Nemo namq; vel ad vitam, vel ad interitum, vel ad iudicium deue nict: nisi moriatur. Sed quod facescit negotium viris sanctis est: quia vltimum est terribilium, atque in eius hora quampturima imminet homini bella, inter quæ tria sunt præcipua: Demonum scilicet, sensuum, & examinis: Demonum infestatio, sensuum defatigatio, & examinis terribilis discussio. Infestant mirum in modum Demones morientem, iuxta illud: Tu insidiaberis calcaneo eius, ipsumque triplici tentationis iaculo feriri nituntur, Fidei, præsumptionis, & desperationis: Fidei vt negetur, præsumptionis vt gloriatur, desperationis vt diffidatur: Fidei, vt destructo fundamento, totum corruat ædificium; præsumptionis, vt de bonis glorians; amittat bona; desperationis, vt peccatorum suorum recordatus, de misericordia Dei diffusus, desperetur. Defatigantur quoque sensus duplici pœna, corporis scilicet, & mortis: corporis, quia languet: mortis, quia separatur anima. Examinatur denique moriens ad vnguem, vt dicitur, de multis, præsertim verò de anima, de corpore, de tempore amisso, ac propterea de cogitationibus, de locutionibus, de operibus, de omissionibus, & similibus penè innumeris. Quid igitur dormis, cum de tua tractetur salute? respice diu, noctuque ad vltimam horam; crede mihi, quia bene tibi erit.

Bella quæ
imminent
hominis mori
enti.

Μη ἀνιμῶν τεύτω, ὅν παρὰ τῶν ἀγαθῶν θεωρεῖς.

PRÆCEPTIO XXXII.

Ne conuerferis isti, quem à bonis vides culpari.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. XXXII.

Homo inter animalia omnia maximè societate delectatur, vt non immeritò à consortio, & concordia dictum existimauit hominem Mirabelius, licet ab humo deriuatum doceat Varro: alijq; ab humanitate. Quare Aristoteles scripsit hominem solitarium aut Deum esse, aut bestiam, aut nullo

Societate
delectatur
homo.

Lib. I. Polit.

- Sup 8. Ethic. indigere, aut nulli conuenire; alluditq; huic Auerroes, dicens: Homo est animal non solitarium, sed politicum, & communicatum. Igitur cum sociabiles sint homines, societas talis erit quales homines: Nam bonorum bona erit societas: malorum pessima: bonorum verò, & malorum anceps, quandoquidem coniunctis malis, bonisque, aut pares redduntur: aut cito separantur ab inuicem: diuersitas namque rerum numquam potest habere concordiam. Vis igitur & scire tu cum quibus conuersari debes, an boni sint, vel mali, vide si à bonis laudantur, vel culpantur: si laudantur, boni erunt: poteris igitur & tu conuersari: si culpantur, mali: poteris igitur & tu talium fugere societatem. Bene itaque dicit Author, ne conuerseris isti quem à bonis vides culpari: quia boni sunt iniquorum iudices, vnde & te quoque iudicabunt; quinimo te ipsum condemnas iniquum esse. Qualis enim quisque est talium, certe consortio delectatur. Quod si ab iniquis culpari prospicis, quia cum bonis commoraris; sine eos loqui; à turpibus enim propter bonum culpari: laudari est: quemadmodum à turpibus laudari, turpe est: non secus ac si lauderis propter turpia. Nam sicuti cum bonis conuersari laudabile est: ita cum malis vituperabile. & quamuis Magnus Gregorius non multum laudabile dicat, bonum esse cum bonis, sed bonum esse cum malis, intelligit laudabiliorem esse bonum esse cum malis bonum, & non corrumpi, quàm bonum esse cum bonis, quia non potest corrumpi. Vnde & alibi præcepit, ne infirmi se prauis associarent, ne mala quæ frequenter aspiciunt, & corrigere non valent: delectentur imitari. Igitur si vides aliquem culpari à bonis, qui verè, non qui apparenter boni sunt, qui ex zelo, non qui ex vindicta loquuntur: qui ex charitate, non qui ex malignitate mouentur: ne conuerseris illi, quia tu quoque culpaberis.
- Societatis discrimen.
- Animaduersione in conuersatione.
- Lib. 1. moral.

Υπόδειξις ἀπὸ τοῦ ἀριστοτέλους, ἐν οἷς πράξεις, ἢ λέγεις, ἢ φιλοσοφεῖς γινέσθαι.

PRÆCEPTIO XXXIII.

*Studeas nemini damnum dare, his quæ seu facis,
seu dicis, seu cogitas.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. XXXIII.

Vemadmodum offenditur Deus ab homine tripliciter, operibus, verbis, & cogitationibus: ita & homo ab homine offenditur factis, dictis, & cogitationibus: factis, mala inferendo: dictis mala exprimendo: cogitationibus mala

Homo ab homine quibus offenditur.

machinando. Nam omne quod ab homine exit, vel in bonum, vel in malum: aut efficitur: aut dicitur: aut cogitatur. At precipit Author, vt studeas nemini damnum dare his quæ seu facis, seu dicis, seu cogitas: quia homo homini ne dum damnum inferre non debet, vel subtrahendo quod est ei debitum, vel etsi non sit ei debitum: alias tamen poterat esse ei debitum: verum nec studere quomodo inferre possit facto, verbo, & cogitatu: quia vnde quaque illicitum est. Malum etenim nulli debet inferri, at damnum malum est: ergo nec damnum debet dari. Et quâuis discriminentur ad inuicem vt damnum sit rei; vnde damnum (inquit Beatus Thomas) est ex hoc quod aliquis minus habet, quâm debeat habere: malum verò sit hominis: nihilominus tamen coincidunt ad inuicem: ita vt omne damnum malum sit, & omne malum, damnum. Quare si quis causa damni fuerit quomodolibet, vel iubendo, vel consiliando, vel consentiendo, vel palpando, vel recurrendo, vel participando, vel non loquendo, vel nō obstando, vel non manifestando: ad totius restitutionem penitus tenetur. Quid igitur damnificas proximum in his, quæ seu facis, seu dicis, seu cogitas? stude nemini damnum dare: quia contra charitatem certè ages, & contra iustitiam: quinimo contra naturā. Dedit namq; Deus homini pietatis affectum simul & humanitatis: vt homo hominem diligeret, foueret, tueretur. Diligeret corde, foueret opere, tueretur ore. At qui nocet, bestiis immanibus immanior est: humanæque naturæ destructor. Nullum quippe animal in suam impetit spetiem: quinimo in indiuiduum conseruare illam nititur; ab hostibus defendit: simul deinde gradiuntur, commorantur, comedunt, bibunt, imbecillis cibum procurant, auxiliumq; præbent. Quod si rixantur, conquiescunt tandem: eiusdem speciei esse animad uertentes. Homo autem omni bestia peior, odit, persequitur, stia.

22.q.62.ar.4

Modi diuersi dānificandi.

damnificans proximum contra charitatem, iustitiā, & naturam agit.

Homo damnificans peior omni bestia.

quitur, maledicit: factis, dictisue, & cogitatibus damnificat; quod si euertere posset, destrueret tandem: sicuti multoties destruit. Et tamen Stoicorum quoque sententia arridet, omnia quæ in terris gignuntur, ad vsum hominum creari: homines autem hominum causa esse generatos, ut ipsi inter se alijs alij prodesse possint. Itaque contra charitatem, contra iustitiam, & contra naturam agis: si proximo damnum inferas his, quæ seu facis, seu dicis, seu cogitas. Stude igitur nemini damnum dare.

Μὴ ἀφραίνῃς χεῖς ἀνθρώποις τῇ βίῃ. τὸ γὰρ χὼρ τινὸν ἄνθρωπος,
ὡς ψηλαφᾷς, μαραινεται.

P R A E C E P T I O XXXIIII.

*Ne lateris floridus vitæ, flos enim gramineus
cum attrectaueris: flavescit.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. XXXIIII.

Vita florida
iocundissima.

In hac vita
potius flen-
dum est, quam
letandum.

Inter cætera dona, quæ hominibus in hac vita, natura præstare potuit: nullum iocundius, lætiusq; videtur florida vita. Hanc si habes, omnia habere videris: nihil verò, si ista desit. Ideo lætantur homines cum illam habeant, etiam si multa defint: dolent verò si illa careant; etiam si cuncta habeant. Quid enim proficit te omnibus abundare, vitæ autem floriditate carere? Verum enimvero considerata huius vitæ miseria, breuitateque: potius flendum est, quam lætandum. Hanc ob causam Author præcipit, ne lateris floridus vitæ: redditq; causam; quòd cum hominis vita flori gramineo æmuletur, isque attrectatus, flavescat: similiter & floridus vitæ flavescet temporis mutabilitate, fortunæque reuolutione. Non debet igitur lætari homo, ubi tristitiæ materiam, potius quàm lætitia reperit. Quamuis enim florida vtatur ætate, nescit fortasse gemendo nasci, iterumque & plorando mori? Itaque medium extremorum naturam induere, cum sit necesse, si floridus sis vitæ, vel ætatis, vel fortitudinis, vel pul-

chritu-

chritudinis : scias florem gramineum flacescere, cum attri-
 & aueris. Nam & Menander Poëta iuuentutis vigorem nihi-
 à flore differre putauit. Quinimo Horatius cantâdo docuit;

Iuuentus fugit, & verecundus color,

Relinquit ossa pellem amissâ luridam.

Dicit igitur flos, quia nihil corruptibilius flore: dicit grami- Vita homi-
 neus: quia prope fenum. Omnis autem caro fenum, & omnis nis quibus
 gloria eius quasi flos feni. Tam enim fenum, quàm gramen, assimiletur.
 & quælibet herba, manè quidem oritur: vespere decidit, indu-
 ratur, & arescit. Vnde Psalmista cecinit, Mane sicut herba, Psalm. 89.
 transeat, mane floreat, & transeat: vespere decidat, induret,
 & arescat. Sit tibi in exemplum Epulo, qui cum vitæ floridi- Exemplum
 tate lætaretur, contrectante eum morte, tamquàm testa aruit: de Epulone.
 omniaque versa sunt in contrarium; ita vt sepultura quoque
 Diaboli sepultus fuerit. Quid igitur lætaris floridus vitæ exi-
 stens, cum iuuentus in senectutem, fortitudo in imbecillita-
 tem, pulchritudo in deformitatem, vita in mortem in dies
 transit: & vnum in alterum conuersi, necesse est omnino ?
 lætare si vitam tuam, ad Dei gloriam expendas.

Εἰ τοῖς λυπροῖς ἁγαπᾷς, καὶ ὁ ζυγὸς τῶν ἀμαρτιῶν κουρίζεται.

P R Æ C E P T I O X X X .

In tristibus gratias age: & iugū afflictionum leue erit.

S C H O L I V M , S E V C O M M E N T . X X X V .

Qmnis tribulatio vel est animi, vel corporis, vel Tribulatio-
 rei familiaris: quamuis vnaquæque in animo num discri-
 terminetur. Si animi, vel ab intrinseco, vel ab men, & ori-
 extrinseco. Si ab intrinseco, à natura erit: vt go.
 sunt naturaliter tristes. Si ab extrinseco aliun-
 de, nempe ab arte erit. Si corporis, vel infirmitatis: vel per-
 sequutionis cuiuscumque. Si rei familiaris, vel circa diuitias,
 possessiones, domos; vel circa parentes, filios, affines, amicos,
 & cæt. his communiter humanum genus premitur, vel Dei
 per missione: vel hominum improbitate: vel Demonum ma-
 itia, vel temp orum instabilitate. Hæc tribulationum genera
tristia

Beata Melania
patietia
in tristibus.

tristia vocat Author: quia tristem faciunt hominem . Sed vt leuius ferre possis, dat documentum: vt gratias agas Deo rerum omnium prouisor: quia sic afflictionum iugum leue erit.

Quemadmodum Beata illa Melania illustris fœmina, de qua Hieronymus ad Paulam scribens, dicit: quòd duobus filijs, & viro, vno, eodemq; die infelicitèr orbat: tot infortunijs in momento oppressa, noluit desperare; sed ad Christi pedes prouoluta, dicebat. Expeditius tibi seruitura sum Domine: quia tanto me onere liberaisti. Ad virorum confusionem, qui à sexu fragili, à fœminis ipsis superari se faciunt, cum tamen fœminis naturaliter sint fortiores, nam dicunt viri à viribus. Nec credas vel viri odio, vel filiorum rēdio, vel fœminea libertate sanctam illam in id prorupisse: aut reuera sic credidisse; sed amore Dei accensa, patientiæ virtute induta, mundi instabilitate edocta, afflictionum iugum leuius tulit, gratias agens Deo: satius esse iudicans ad salutem, diuinæ se conformare voluntati, quàm seculi huius tristibus frangi.

In tristibus
gratiæ sunt
Deo referen
dæ.

Age igitur & tu gratias Deo, si tribularis: considerans ideo illos hic perturbari; vt in hac, non in alia perturbentur vita; illos hic premi, vt in virtutibus crescant; more ignis, quem quanto flatu premis, vt extingui aliquando credatur; tanto in altioris flammæ incendio exurgere conspiciatur: illos hic vulnerari, quos ad æternam Deus præparat salutem. Imitare itaq; & tu in tristibus sanctos, sanctasque, gratias agens Deo: quia sic afflictiones leuius feres.

Εν τοῖς πειρασμοῖς ασφαλιζῇ. πολλὰ γὰρ καὶ μεζόνων ἤλεγξαν.

P R Æ C E P T I O XXXVI.

*In tentationibus sis fortis: multos enim etiam
maiorum arguerunt.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. XXXVI.

Hominis ho
stes.

Res sunt hominis teterrimi hostes, Mundus, Caro, & Diabolus. Primus circumstans, secundus absorbens, tertius deuorans. Nam & vnusquisque talia iacet iacula: Mundus oblectamenta: Caro illecebras: Diabolus

bolus omnium suggestiones malorum; quia mundus blanditur: caro incitat: Diabolus suggerit. Blanditur quidem ut capiat: incitat, ut absorbeat: suggerit, ut deuoret. Hæc etenim est mundi natura, leniter suos capere: carnis, dulciter absorbere: Diaboli, deuorare immaniter. At ut omnes vinci possint, (nam & vinci possunt) fortitudine, atque constantia opus est: non ea, quæ complexionis vigore, membrorum robore, abundantia cibi, atque bellicæ artis experientia fulcitur: quæ fortitudo corporum est; sed ea quam Dominus Apostolis tradidit, dicens: Estote fortes in bello, & pugnate cum antiquo serpente: ea scilicet, quæ in mentis constantia consistit: ea quæ spiritus est: quæ denique ostenditur in resistendo carnis concupiscentijs contrariantis spiritui, & in reprimendo, quod maius est, ne insurgant: & tandem quæ in omnium inimicorum spiritualium telis euertendis fundatur. Nam multos maiorum arguerunt, & quidem clarissimorum: Dauidem scilicet, Salomonem, Petrum, & ceteros: quia imbecilles, quia imprudentes: quia negligentes. Quanto igitur fortiores sunt hostes, eò & Dei fiducia fortiores debent esse resistentiæ. Nec terrere te debet vel hostium audacia, vel præsumptio, vel impetus, vel sæuitia, & huiusce generis similia: neminem enim offendunt nisi volentem. Verum enimvero cum ex se natura sit fragilis, imbecillis, atque caduca, quibusdam etiam indiget, ceu ductoribus: quæ si obseruaueris, dubio procul vinctes. Itaque ut euites, triplici opus est remedio: asperitate: constantia: & resistentia. Asperitate contra blanditias: constantia contra incitationes: resistentia contra suggestiones. prima fiet, ut non capiaris: secunda, ut non absorbearis: tertia, ut non deuoreris. Sicque prima vinctes mundum, secunda carnem, postrema Diabolum. Sis igitur fortis in tentationibus.

Hostes quibus vinci possunt.

Remedia ad vincendum hostes opportuna.

Μὴ μέμψῃς τῷ τοῦ θεοῦ μακροθυμίαν. κοινὸν γὰρ ὁ δὲ φάρμακον.

PRÆCEPTIO XXXVII.

Ne incusa Dei longanimitatem: commune enim est pharmacum.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. XXXVII.

1. 2. q. 70. ar.
3. 22. q. 136.
art. 5.
Actuū c. 17.

Dei longani-
mitas quid.

Deus cur nō
statim ma-
los punit, &
bonis non ci-
to succurrit.

Psalms. 26.

4. Ethic.
Magnanimi-
tas quid.
22. q. 129.
art. 1. & ar. 3

Proprium
magnanimi-
tatis.

Bistrusa est sententia, & explicatu difficilis: non solum quia longanimitas virtus est, quā habetur animus tendendi in aliquid distans in longinquum (vt docet Beatus Thomas) & talis in nobis est. Nam & de Deo scribitur, non esse longe ab vnoquoque nostrum: & Pauli Apostoli testimonio Aratus Poëta cecinit, quòd in ipso viuimus, mouemur, & sumus: & Homerus 11. Iliados dixit, Dij autē adsunt & nobis; verum etiam quia ratio assignata non est propria. Quid enim officit, quod ideo incusanda minime est Dei longanimitas, quia pharmacum est commune? quomodo enim coeunt? Quid intelligit Author per hanc præceptionem? At dicerem, salua tamen meliori interpretatione, quod Dei longanimitas, ipsius tarditas est vel ad puniendum malos, vel ad succurrendum bonis. Hanc ob causam ne incusa Dei longanimitatem, hoc est, tarditatem: quia pharmacum, idest medicina communis est vtroque. Non enim malos statim Deus punit, sed expectat, vt resipiscant tandem: tarditatem certē supplicij grauitate compensat; nec bonis cito succurrit propter augmentum meriti: hæc est Dei longanimitas. Quare ne incusa tarditatem ipsius, sed patientiam habe, iuxta illud, Expecta Dominum, & viriliter age: & confortetur cor tuum, & sustine Dominum: quia tandem bonis succurret, & malos puniet. Hoc namq; est pharmacum commune siue ad vitam, siue ad interitum. Vel dici potest, quòd cum longanimitas magis cum magnanimitate, quàm cum patientia conueniat: sensus erit, ne incusa Dei longanimitatem, idest magnanimitatem. Magnanimitas enim, authore Aristotele, virtus est, quæ circa magna versatur. Quocirca Diuus Thomas habet, magnanimitatem animi intensiōem importare, vel ad magna absolutē, vel secundum proportionem: & rursus ait, esse virtutem ad maximā tendentem secundum rationem. Itaq; cum multa magnanimitati tribuantur: proprium tamen, & præcipuum illius est, verē se non sentire percussum, cum percutiatur: In magnis enim fera, & magna ad latratum canum lenta respicit. Cum igitur Deus offendatur continuò, vidēt- que

que plerique Deum non curare, ac si non esset offensus (quod quidem ad magnanimitatem pertinere necessum est; magnos enim magna, & non minima decet, at magnum est de offensa non curare) præcipit Author non esse incusandam hanc Dei longanimitatem, hoc est, magnanimitatem: vt scilicet offensus, non videatur offensus; quinimo offensus obliuisci, & iniuriarum immemorem se ostendere: quia ex nimia ipsius bonitate procedit: præsertim cum pharmacum sit commune: non enim personarum acceptor est Deus: ac ideo nec tui; erga quem magnanimus quoque se ostendit Deus in iniuriarum illatione. Ne incusa igitur Dei longanimitatem, quia pharmacum commune est.

Μισῶ τὸ ἀνομαλὸν τοῦ βίου, ἐπ' αὐτὸν δὲ τὸν θεόν μὴ διαβάλλει.

P R A E C E P T I O XXXVIII.

*Inaequalitatem vitæ odio prosequere: propter eam
verò Deum ne criminator.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. XXXVIII.

Vndi huius inæqualitas omnibus profecto manifesta est. Numquam enim stabilis, semper autem inconstans, & variabilis: nunquam permanens, sed fragilis: perfidus: lubricus cernitur.

Vitæ inæqualitas, & malignitas.

Quos clarificat, non perpetuò fouet: quos deserit, non perpetuò premit. Quod dignis adimit: concedit impijs. Innocuos cladibus afficit: immeritos auget honosibus: euertit bonos: erigit impios: iustos pauperie aggrauat: indignos diuitijs beat: fauet iniustis: odit iustos. Aufert iuuenes, retinet senes: aufert bonos, retinet malos: Non habet discrimen: nec recta iudicat. Deridet simplicem, magnificat duplicem: conturbat innocentem, consolatur iniquum: spernit probum, honorat improbum: paruipendit humilem, timet superbum: blasphematur deuotum, sed dissolutum moribus laudat. Absoluit nocentem, condemnat insontem: homines deinde absque religione, & sanctimonia vsque ad sydera extollit:

Lib. 4 c. 17.
Epicurus
cur negauit
Dei prouidentiam.

religiosissimos verò grauioribus malis afficit: liberum feruum facit, & ex summo infimum: & qui imperare consueuerat, nunc alterius imperio obsequi præcipit. Tandem omnia confundit, omnia miscet, omnia euertit; diuidens tempora, iniusto arbitrio. Heu infelicem vitæ inæqualitatem. Hinc occasionem sumpsit Epicurus ille negandi Dei prouidentiam, (vt Lactantius Firmianus scribit) omniaque à casu, & à fortuna euenire autumans, ob rerum inæqualitatem. Videbat namque bonis semper mala accidere, iniquis semper bona, ex sententiâ suppetere: bonos vndique conturbari laboribus, exilijs, charorum amissionibus, miserijs, deiectionibus: malos contra bonos insurgere: honoribus affici: augeri potentia: incommoda vel minora, vel nulla sentire: homines in primis pios, atque sanctitate maxima præditos, malis grauioribus premi, innocentiam minus tutam, scelera impune committi. Videbat (inquam) sequi mortem absque morum defectu, absque ordine, ac annorum discretione: alios, infantes rapi: alios, iam robustos interire: alios in primis adolescentiæ flore immaturis funeribus extinguui: alios verò ad senectutem peruenire; & similia quoque multa incompacta, cernens ob hanc vitæ inæqualitatem: omnia fortunæ, & casui subiecta dixit, nihil autem diuinæ prouidentię. At tu signaculo Sanctę Trinitatis insignitus, hæc videns: duo facies, quæ docet quoque Author facienda. Inæqualitatem vitæ odio prosequere, non nisi quia inæqualitas est: quia recedit à recto, quia oblique incedit: quia omnia confundit; & propter hanc Deum ne criminator, quia nullatenus Deus criminandus est: potissimum in his, quæ odio prosequenda sunt; vitæ autem inæqualitas odio prosequenda est. Criminatur quippe Deum, qui hæc omnia prospiciens, casui, & fortunæ tribuit omnino vt Epicurei; nescientes nihil diuinam subterfugere prouidentiam: quamuis respectu nostri casu euenire dicantur. Odio itaque prosequere vitæ inæqualitatem, & cum hæc diuinæ subdantur prouidentię: Deum ne criminator, quia iudicia Dei abyssus multa; futurumque seculum expectatur: in quo reddetur vnicuique quod suum erit.

Deum qui
criminatur.

Πρὸς ἑμὲ ἵαντοίς, καὶ ἄλλοις οὐ σκαίφομεν.

P R Æ C E P T I O X X X I X .

Attendamus nobis ipsis, & alios non reprehendemus.

S C H O L I V M , S E V C O M M E N T . X X X I X .

INter cetera quæ sibi Deus Opt. Max. referuare Deo refer-
placuit, nobisque interdixit, iudicium certè uata .
interius, exteriusque est: reprehensioque circa
aliorum facta . solus namque Deus intima, &
secreta circumspicit, occulta cordium, & abdi-
ta penetrat; ac propterea discussio, iudicium, atque repre-
hensio ad ipsum pertinet. Homo autem cum ea quæ foris sunt,
videat: non debet circa ea, quæ minimè sibi competunt, se in-
tromittere; non convenit (inquam) aliena usurpare: quinimo Nota:
& ea, quæ videt, cum incertum sit vel quo animo fiant, vel
qualia futura sint: prohibetur quidem iudicare, ac circa talia
reprehendere. Plerumque enim conuertitur ille, quem despe-
rauimus: deficit, quem præsumpsimus; cum hic pessimus, ille
optimus euadat. Multoties quoque acta mala apparent: &
tamen bono fine conquiescunt. Exempla innumera habemus.
sed hominum malitia ea est, vt omnia in deterius iudicent:
aliorumq; facta quomodolibet reprehendunt, obloquunturq;
Heu miseram hominum conditionem. Temerarijs iudicijs Iudicij te-
plena sunt omnia. Nec Deum timent, nec propriè vacant sa- merarij ma-
luti: nec honori proximi attendunt; sequitur ergo necessario, lignitas.
vt tales damnentur. Cum enim temerè iudicent, atque repre-
hendunt: consequens est, vt fama, (qua nihil preciosius) læda-
tur; cui cum non fiat satis: damnationem sequi necesse est.
Noli igitur alios reprehendere: noli detrahere: noli iudicare,
si non vis errare. Attendamus nobis ipsis, videamus facta no-
stra, reprehendamus nostra: sinamus aliena. At cur reprehen-
dere non debemus alios, si reprehensibiles fuerint, sed atten-
dere nobis ipsis præcipit Author, cum fraterna correptio sit Fraterna
charitatis actus? Est namque admonitio charitativa fratris correctio.
de peccatorum emendatione ex fraterna charitate procedēs, quid.
iuxta

4. sent. diff.
19. q. 2. art. 1.

Quis debet
reprehende
re.

Optimum
exemplum.

Super epist.
ad Galatas.

iuxta Beatum Thomam: Aut si publicè quis peccauerit, nonne publicè arguendus erit: iuxta illud Apostoli; Publicè peccantem, publicè argue? quemadmodum qui occultè peccat, secreto quoque arguendus est? At intelligenda est præceptio de iniqua reprehensione: atque accusatione iniusta. Nemo enim de factis aliorum intromittere se debet, si ad eum, vel ex officio non spectet, vel conscientia stimulus non urgeat ex charitate. Quis enim es tu, qui alium iudicas, & reprehendis? sed quod alios iudicamus, & reprehendimus, nostrum est certè vitium: non eorum qui iudicantur. Quemadmodum enim baculus in aqua immissus, curuus, perfractusque videtur, idque non baculi defectus est, sed oculi: ita quoque si de rebus perperam iudicamus: nostrum est vitium, non rerum quæ iudicantur. Vis igitur alios reprehendere: dilige, & dic quicquid voles: hoc est cum charitate procede. Bene dicebat D. Augustinus, quicquid lacerato animo dixeris, punientis est impetus: non charitas corrigentis. Hæreamus igitur securitati, attendamus nobis ipsis: & alios non reprehendemus.

Πολλὰ γὰρ ἐν ἡμῖν, ἀφ' ὧν τοῦ ἄλλου σκόπησθαι.

P R Æ C E P T I O XXXX.

Multa enim in nobis sunt: propter quæ alios taxamus.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. XXXX.

Códitiones
fraternæ cor
rectionis vt
liget.

Vanquã fraterna correctio sit charitatis actus, & re uera perquam magnus: vt tamen locum habeat, ligareque possit, quamuis sit in præcepto, multa quidem requiruntur: quorum si vnum deest, tollitur correctionis necessitas. Primò, vt peccatum de quo quis reprehenditur, sit mortale. Temeritas certè esset, & vanitas, vt de re minima quis reprehendatur. Quod enim modicum est, & leue, ratio apprehendit vt nihil: & de minimis non curare prætorem in ore omnium ferè versatur. Huius generis plerosque inuenies, qui grauiã ommittunt, leuiã verò iudicant, atque reprehendunt. Deinde

Deinde, ut res de qua reprehendendus est, sit certa: Imprudentis namque hominis est, de nihilo, vel de re dubia perperam iudicare, vel reprehendere. Subinde, ut coram te reprehendas: nam coram alijs reprehendere, non corrigitis est, sed proditoris, & confundentis. Rursus, ut qui reprehendi debet, sit in spe emendationis: si namque desperatum scires: fatuitas esset corrigere. Hæc & pleraque similia, quamvis vera sint: præcipua tamen conditio, & ad correctionem necessaria est, ut qui reprehendit, integer sit ab his præsertim, de quibus reprehendit. Improbi certè hominis est, in alio quicquam arguere, quod adhuc reprehendit in seipso; numquam infirmum medicum vidimus, alium curare ægrotum. Ideo Author præcipiens ne alios reprehendamus, subiungit: Multa enim in nobis sunt, propter quæ alios taxamus. Assignat quidem causam Author cur alios non reprehendere, seu taxare non debemus, (ly enim dicit causam) nempe, quia in nobis sunt multa: propter quæ alios taxamus. Quas ob res qui aliena corrigere molitur, mundus debet esse à vitijs: ab his potissimum, propter quæ alios taxat. Reprehendit Apostolus huius generis plerosque, dicens. Qui prædicat non furandum, furaris: non mechandum, mecharis, &c. *i. ad Corint. cap. 19.* curandum igitur est, ne cum alijs prædicauerimus: ipsi reprobi efficiamur. Quare dicebat, & optimè, quidam Poeta.

Medetur alijs, ipse vlceribus scatens.

Sed & pientissimus Saluator noster prædicabat: ut quid vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem quæ in oculo tuo est, non consideras? certè oculus puluere aspersus, maculam alicubi existentem minimè perspicere potest: quia impeditus. Manus quoque luto plenæ sordes alias nequam tergere poterit: quia sordidæ. sic & nos sceleribus plurimis imbuti, aliorum facta nec reprehendere, nec curare valebimus: quia dicitur nobis; Medice cura te ipsum. Optimum igitur consilium est, ut si multa in nobis sunt, propter quæ alios taxamus: attendamus nobis ipsis, & alios non reprehendamus.

Præcipua
terne corre-
ctionis con-
ditio.

i. ad Corint.
cap. 19.

Exemplum
optimum.

Ψαλμός ἔγω τοι δ' ἤκ' ἐν τῷ στόματι σου. θεὸς γὰρ στομαζόμενος,
φυγαδύει τοῦ δαιμονας.

P R Æ C E P T I O XXXXI.

*Psalmus precationis sit tibi in ore tuo: Deus enim
nominatus fugat Demones.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. XXXXI.

Finis creatu-
ræ rationalis.

Rationalis creature finem esse coniungi Deo, ne-
mo ex Sanctis est, qui id negare præsumpsit;
quinimo Sacræ ad plenum testantur Scripturæ.
Quemadmodum enim omnia propter hominem
fecit Deus: ita & hominem propter seipsum
Deum; vt cuncta ad hominem ordinari, homo agnosceret:
hominem verò ad Deum solum; ac ideo Deum finem hominis
confiteretur: hominem verò finem omnium. Cæterum cum
in futura vita, id futurum sit omnino (modo dignum se fece-
rit homo) placuit etiam Altissimo, vt in præsentī quoque id
fieret: vt scilicet homo quamvis mole detineretur corpo-
rea, habitaret etiam in cœlestibus: Deo met coniungeretur.
Id verò oratione, & laudibus fieri, conspicuum est omnibus.
Nihil quippe est in hac mortali vita, quo possimus Deo fami-
liarius coniungi, quàm in laudibus ipsius. Id autem rectè ex-
pendetur, si psalmus precationis fuerit nobis in ore nostro.

Psalmus qd
fit, & eius
discrimen
ab hymno.

Psalmus canticum est, quod Dauid Rex sanctissimus canta-
bat, vel alios canere faciebat ad Chelyn decem chordarum:
quod psalterium nominatur. Vnde differt ab hymno; quo-
niam hymnus propriè dicitur, qui voce fit naturali: psalmus
autem qui in aliquo instrumento. Quemadmodum Ecclesia
hodie vtitur, in præcipuis diebus psalmos ad organum canēs:
ceterisq; adiunctis musicis instrumentis; sæpe verò Deipa-
ræ Virginis canticum ad Vesperas: Simeonis ad Completo-
rium: & Zachariæ ad Laudes: & si vt plurimum voce natura-
li tam in festis, quàm in profestis diebus. In ore itaque illum
esse oportet, ne dum quia canticum lingua canitur, verum
quia

quia Deus in psalmis nominatus fugat demones: Et quamvis semper deuotè vocatus, expellat; nihilominus tamen in psal-
 morum concentu specialiter; vt noctis tenebras lux fugat: sic
 Deus tartareas omnes illas legiones; ex quo sequitur animæ
 coniunctio ad Deum. In psalmis cuncta Dei opera, singula. In Psalmis
 quoque Christi mysteria incarnationis scilicet, natiuitatis: cuncta Dei
 vitæ: mortis: resurrectionis: & ascensionis: sicut in Euangelio, opera, & om-
 ita & in psalmis (si intenta mente perscruteris) lucidè tan- nia Christi
 guntur. Igitur cum Christi incarnatio, Demonis hamus fue- mysteria
 rit: Natiuitas Christi, mors Demonis: Vita Christi, confusio enarrantur.
 Demonis: Mors Christi, sepulchrum Demonis: Resurrectio
 Christi, perditio Demonis: Ascensio denique præcipitium
 Demonis; consequens est, quòd psalmus precationis in ore
 hominis deuotè assumptus, fugabit Demones; ac propterea
 coniungitur Deo, qui psallit, cum psalmore virtute fuge-
 tur Demon. Vnde & D. Augustinus aiebat, psalmum demon-
 strare excelsa, esse spem salutis: regni cœlestis dare deside- De laude,
 rium, ipsumq; regnum Dei super terram conferre. Sed & Ma- & vtilitate
 gnus Basilius psalmore virtutes, miris extulit encomijs, psalmore.
 dum dixit: Psalmum Demonem fugare, Angelos ad adiuto- In Hexame-
 rium salutis imitare: scutum esse in nocturnis terroribus: diu- ron lib. 9.
 turnorum requiem laborum: tutelam pueris: iuuenibus orna- Psalmore
 mentum: solamen senibus: mulieribus aptissimum decorem: virtutes.
 Dum quoque subiunxit, quòd deserta habitare facit, vrbes so-
 cietatem docet, incipientibus primum efficitur elementum,
 proficientibus incrementum, & perfectis firmamentum stabile.
 Ceterum de virtute, laude, & vtilitate psalmore lege D. Au-
 gustinum, quia egregiè loquitur. Itaque si hæc omnia cupis,
 sed præsertim vt fugetur Demon, & coniungaris Deo: psal-
 mus precationis sit tibi semper in ore tuo.

Προσχὴ μετὰ νήψεως, γυνέσθω, ἵνα μὴ τὸν θεὸν αἰρούμεν,
 οἷς αὐτὸς ὁκ ἀρεσκети.

P R A E C E P T I O XXXXII.

*Oratio cum sobrietate fiat: ne à Deo petamus,
 quæ ipsi non grata sunt.*

H SCHO.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. XXXXII.

Vire indiget aliqua, necesse est, voluntatem suam ei ostendere à quo impetrare sperat, id quod desiderat: illique manifestare sui cordis intima: opus est tandem, vt ab eo qui abundat, postulet. sic enim fiet, vt faciliè impetrata concedat.

Cum igitur multis & nos indigeamus, Deus verò abundet perquammaximè: ille orandus est, vt votis annuat nostris, illi nostræ manifestandæ sunt indigentia, vt prouideat, vt succurrat, vt consoletur. Et quamuis omnium sit conscius rerum, iuxta illud: Scit enim Pater vester cœlestis, quia his omnibus indigetis: placet tamen sibi, quinimo inuitat, & præcipit, vt petamus, dicens: Petite, & accipietis: vtque in his etiam quibus indigemus, ad diuinum esse recurrendum auxilium, sciamus. Verum enimvero si à Deo petantur, quæ ipsi non grata sunt, non bene petitur. Quare alibi scribitur: Petitis, & non accipietis: eò quòd malè petatis. Malè igitur petunt, qui quæ ipsi non grata sunt, petunt. Vnde & Diuus Thomas, orationem dicit esse petitionem decentium à Deo; & verè sic est. Quis enim à Rege peteret, quæ non grata sunt Regi? præsertim si sciret non esse grata Regi, quæ petit? Imprudentis certè hominis est petere non grata Deo. Hanc ob rem, Author inquit: vt oratio cum sobrietate fiat; hoc est cum temperamento aliquo. fiet autem tunc, cum à Deo, quæ ipsi grata sunt, petuntur. Sed dubium non contemnendū exurgit. Sobrietas circa potum inebriantium propriè attenditur, iuxta Diuum Thomam: vnde sobrius est, qui in cibo, & potu est temperatus; quasi sine ebrietate: quo circa sobrietatis nomine, temperantia quoque significatur. Quomodo igitur orationi Author attribuit, vt scilicet cum sobrietate fiat? Vel circa omnem materiam largè sumpta sobrietate, vnde dicitur sobrius, quasi briam, id est seruans mensuram: num igitur sobriè, & temperatè orandum est? & tamen Sacræ testantur literæ pluribus in locis, sine intermissione orari debere: Ecclesiæq; testatur sine intermissione orasse Deum pro Petro carceribus mancipato. Sed explicandum est ly cum sobrietate, hoc est, cum cautela, & moderamine. Oratio namque,

vt Al-

Deus cur orandus est.

Matth. 6. c.

Lucæ 11. c.
Deus inuitat nos ad orandum.

Iacob. 4.

22. q. 83. ar. 1

22. q. 143.
Sobrius quis sit.

vt Altissimo placeat, nonnullis exornari debet conditionibus: sed prudentia præcipuè; vt scilicet temporalia hac lege petantur, si expediant. Hoc est, quod subiungit Author: ne à Deo petamus, quæ ipsi grata non sunt. Temporalia quidem non grata sunt Deo, quia distrahunt à perenni, & æterno fine: ob id illa non nisi sobriè petere debemus. Nihil enim in oratione absolutè à nobis petendum est: nisi in ordine ad beatitudinem. Hoc quippe maximè gratum est Deo, quia petimus præcipuum quod petendum est: nempe vt Deo vniamur. Temporalia verò non nisi vt necessaria, & quatenus necessaria petenda sunt: quia aliter non sunt grata Deo; quandoquidem, minimè nos Deo vniunt: sed potius disiungunt. Rectè igitur dicit Author, vt oratio cum sobrietate fiat, ne si sine sobrietate oremus: petamus à Deo, quæ ipsi non grata sunt, ac propterea non exaudiemur.

Orationis
præcipua
conditio.

Temporalia
quomodo à
Deo petenda
sunt.

Αἰεὶ μνημόνευε τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐρανὸς ἢ διάβολα τοῦ γίνεσθαι.

P R Æ C E P T I O XXXXIII.

Semper recordare Dei: & Cælum sit cogitatio tua.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. XXXXIII.

Eum esse, nemo negauit, nisi inspiens: Quinimo Philosophus ex quintuplici via naturaliter id ostendit; ex motu scilicet, ex ratione causæ efficientis, ex possibili & necessario, ex gradibus qui in rebus inueniuntur, ex rerum tandem gubernatione. Esse verò authorem omnium ne dum ex fide habemus, sed ex Philosophis plerique autumarunt. Rursus esse totius vniuersi rectorem ex Sacris elicitur literis, & ex antiquis nonnulli docuerunt. Esse subinde benefactorem hominum, continua docet experientia. Omittamus, quòd ex nihilo nos fecerit, quòd à Diaboli potestate nos liberauerit, quòd continuò gubernet prouidentia sua illa generali: quid dicemus de particulari, quam vnusquisque (si intimè penetrauerit) in se prospicit? sacer certè intra nos spiritus est, videt quæ quid opus est nobis: dat omnia, quia seipsum dat: est enim

philosophus
quomodo in
dagaui deū
esse.

Dei munificencia
erga
hominem.

Dei amor.

totum nobis Deus. si esurimus, cibus est; si sitimus, potus est; si in tenebris sumus, lux est; si nudi, vestis est; si infirmi, medicus est; si febribus æstuamus, fons est; si debiles, virtus est; si pauperes, diues est; si iniqui, iustitia est; si peccatores, misericordia est; si obstinati, infernus est; si viatores, via est; si morimur, vita est; si grati, merces est maxima; si ingrati, puni- tio est magna. Cum igitur Deus totum nobis sit: grati erimus, si illius recordabimur: si verò obliuiscemur, ingratitude erit maxima. Ingratus quidem est, qui non reddit: ingratusissimus, qui obliuiscitur. Ergo qui reddit, gratus est: qui recordatur, gratissimus. Igitur, vt coram eo tot beneficiorum genera conferenti gratissimus inueniaris, quiq; domum suam, tuam fecit: semper recordare Dei; & cælum domus tua futura, sit cogitatio tua. si enim momentum nullum est, quo Dei boni- tate, & misericordia non vteris, vel frueris, cur momentum debet esse nullum, quo eum præsentem in memoria habeas? semper certè de Deo cogitandum est: tempus namque in quo de Deo non recordaris, hoc te perdidisse puta. Si magnum esse credis videre Cælum, atque Solem, si stupes imaginando quantus sit illius fulgor, tot syderibus inter se lumen immi- scentibus, ornati, cur non illius virtutem, prudentiam, pote- statem, munificentiam, & erga te liberalitatem maximam, metiris ante, cuius opera miraris? Cur ibi non est cogitatio tua, vbi nulla serenum vmbra turbabit, & æqualiter splende- bit omne cæli latus? vbi erit denique locus tuus? Heu pernicio- sam hominis ingratitude, obliuionemq; non recor- dare Dei largissimi donatoris? & Cæli omnium locorum no- bilissimi, atque locupletissimi? Quid igitur rerum caducarum recordaris? quid de obscenis cogitas? quid terrenis inhias? Quid boni ab his habes? nullum certè. Quinimo triplex ho- mini emergit malum ex Dei obliuione: Gratia diuinæ amif- sio; subiectio diabolicæ potestatis; & magna culpa deformi- tas. Nam qui Dei obliuiscitur, necessum est, vt Deus obliui- scatur illius; eadem mensura, qua mensi fueritis, remetietur & vobis; ac propterea tria mala incurrere oportet: amissionem scilicet diuinæ gratia: subiectionem diabolicæ potestatis: & magnam culpa deformitatem. Ideo vt gratiam diuinam ha- beas, vt diabolus conculces, vt deniq; ab omni inquinamen- to corporis, & animæ mundatus, gloriosus appareas in con- spectu

De Deo sem-
per est cogi-
tandum.

Quotuplex
malū emer-
git ex Dei
obliuione.

ſpectu Domini: neceſſaria eſt ſemper recordatio Dei. Et Cœ-
 lum quôque ſit cogitatio tua: quia ibi peculiari maiestate
 ſedet Deus; quamvis ubique reperiatur: ibiq; futura eſt man-
 ſio tua, quia futuram inquirimus: ibique eſt beatitudo tua.
 Et bene inquit Author, cogitatio tua, quia cogitare eſt con- Cogitare
quid ſit.
 ſiderare rem ſecundum partes, & proprietates ſuas. Cogita-
 re igitur debes Cœlum ſigillatim, & ad vnguem. Duo igitur
 facturus es, vt hæc tria euitare queas inconuenientia; recor-
 dare Dei: & cogitare Cœlum. Nam ex primo recuperabis
 gratiam: ſubijcies tibi Diabolum: & mundaberis à peccato.
 Ex ſecundo autem conſequeris gloriam, quæ eſt in Cœlo.

καλὸν τὸν ὁφθαλμὸν. ὡς γὰρ οὐκ οἶδας, ρεμβεται.

P R Æ C E P T I O XXXXIIII.

*Cohibe oculum, cum enim non attenderis:
 circumuoluitur.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. XXXXIIII

Vo circa ſenſum viſus communiter attendun-
 tur: viſio, & circumuolutio. Oculi namque, ſiue
 viſio fiat intromittendo (vt Ariſtotele placuit)
 ſiue extramittendo (vt Plato ſaſſus eſt) vel vi-
 dent, vel videndo circumuoluuntur. Eſt enim

Circa viſum
 quæ atten-
 duntur.

viſus non forma oculi, ſed anima, ſecundum quod ab ea fluit
 viſus: indeque circumuolutio. Vnum prohibet Author, nem-
 pe oculorum circumuolutionem, non viſionem: quia Deus
 oculos dedit homini, vt videat: non vt circumeat. Vnde &
 Dauid cecinit, Delectaſti me Domine in factura tua: ecce
 viſio. Alibi verò dixit, Auerte oculos meos ne videant vani-
 tatem: ecce circumuolutio. Quinimo alibi Spiritus ſanctus
 prohibuit oculorum circumuolutionē, & eſt vnum ex ſeptem
 ſibi diſplicentibus: oculorum ſcilicet ſublimitas. Vnde &
 alias, à muliere compta auertendos eſſe oculos admonuit.
 Prohibet igitur Author oculorum circumuolutionem, non
 viſionem: nam hæc neceſſaria, & vtilis eſt naturæ: illa verò
 pernicioſa.

Pſalm. 97.
 Pſalm. 118.

Omne malū
ab oculis p-
uenit.

Thren. c. 1.
Hierem. c. 9.

perniciosa. Quare nec fœminas quoque videre prohibet Di-
uus Augustinus in Regula, sed appetere, vel ab ipsis appeti,
velle: quod ab oculorum circumuolutione oritur, crimino-
sum esse docuit. Ecquis ab oculis omne malum tam animæ,
quàm corporis procedere negabit? Certè sicut inter sensus
omnes, nobiliores, præstantioresque sunt oculi, ita & Princi-
pes sunt ad nocendum in sensibus. Quandoquidem cum ocu-
lus turpiter videt, auris turpia audire desiderat: fauces tur-
pia turpiter gustare: nares inaniter odorare: tactus procaci-
ter illicita tangere. sunt namq; sensus connexi, ac adinuicem
coniugati, vnus alteri subministrans. Sed ne dum sensibus no-
cent, quinimo animæ potentijs: atque in ipsa anima principes
sunt ad nocendum, quia sunt omnino causæ spiritualis mor-
tis animæ: Nam & scribitur, Oculus meus deprædatus est
animam meam. & alibi, mortem intrasse per fenestras nostras:
hoc est per oculos. Cohibe igitur oculum, ne circumuolua-
tur, quia intueberis, quod non licet concupisci: quod tandem
erit ruina animæ, cōrporis, sensuum, & potentiarum omnium.

Θείδδ θυγάτηρ. πολλοῖς γὰρ προφέρει, ἀπ' αὐτῆς ἀμεινον ἰσχύει δειν.

PRÆCEPTIO XXXV.

*Parcè utere lingua: sæpe enim profert, quæ
melius fuisset celari.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. XXXV.

Hominem
quæ deper-
dunt.

Ex loquaci-
tate pericu-
la multa:

Ria sunt quæ hominem deperdunt omnino (cæ-
teris etiam omiſſis) pudenda, venter, & lingua.
Pudenda Venere, venter gula, lingua loquaci-
tate. Nam luxuries consumit hominem: esca
interimit: loquacitas in mille vitæ discrimini-
bus ponit. At quidem maius est in mille vitæ discrimini-
bus hominem poni, quàm consumi, & interimi. Quandoquidem
si luxuries consumat hominem: esca interimat: paulatim hæc
faciunt & suauiter; quinimo ab his liberari posset, & adiuuari.
Sed si loquacitas aderit, in mille periculis collocabit homi-
nem, statim, repente, atque absque remedio aliquo, mille
vulneribus saucians: ita vt quot verba inconſulta prolata, tot
enſes:

enses: tot gladij: tot vulnera: tot mortes: non nisi (vt dicit Author) quia sæpe profert, quæ melius fuisset celari. Quare non immeritò à lingendo deduci docuit Hugo, quinimo etiam à mordendo, ab attrahendo, à ligando, à labendo, & à fallen- do, quia lingit, mordet, attrahit, ligat, labitur, & fallit: lingit adulatione, mordet detractiōe, attrahit mendacio: ligat conuitio, labitur errore, fallit hallucinatione. Ita vt quamuis liget, labeatur, & fallat: ligari tamen, teneri, & corrigi nequaquam potest. Ideo parcè vti lingua præcipit Author, quia cum sermonem emiseric, non rursus resumēs. Cui alludit Horatius Poëta, dicens.

Et semel emissum volat irreuocabile verbum.

Quod & alij dixerunt, manet irreuocabile verbum. Hanc ob causam pœnitebit te dixisse, quæ melius fuisset celari. Quid igitur faciam, dices, vt hæc effugere possim? Triplici quoque remedio vti necessum est: Castitate, abstinentia, & taciturnitate: Castitate contra pudenda: abstinentia contra ventrem: taciturnitate contra linguam. Nam prima comprimes Venerem: secunda gulam: tertia loquacitatem. At dices, quòd tanta est linguæ omnium maxime volubilis incontinentia, vt difficilius sit tacere, quàm loqui. At dicam nil videri facilius, quàm tacere, hac cautione, vt animus linguam præcurrat: non lingua animum. sic profecto parcè vteris lingua: nec proferes, quæ non melius fuisset celari.

Lib. 1. de anima.
Linguæ ethymologia.

Remedia contra pudenda, ventrem; & linguam.

Γεάρχει τῇ μελετῇ τοῦ νομοῦ, τὴν διάνοιαν. ἐκτελεῖ γὰρ τὸ λογισμῶν τοῦ πονηροῦς, συνελχὼς μελετῶντος.

PRÆCEPTIO XXXXVI.

Meditatione legis mentem colito: extirpat enim malas cogitationes continuè frequentata.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. XXXXVI.

INter scientias, quæcumque sint illæ, nulla nec illustrior, nec sanctior apparet: nec pinguior, nec dulcior, neque profundior reddi potest scientia verbi Dei: quæ est ipsamet lex, seu scriptura nobis à cœlo reuelata, traditi-

Scriptura diuina cunctis scientijs illustrior, & à quibus.

traditaque. Quæ enim leges, quæ scripturæ, quæ mandata; quæ disputationes, quæ scientiæ legi Dei comparari possunt? Nec artificiosa Aristotelis argumentatio, nec Tullianæ eloquentiæ flumina, nec Quintiliani flosculi, nec Platonis miræ dicendi copia tantillæ scripturæ parti æquiparari possunt. Est quidem illustris ab Authore, qui est Deus: à modo procedendi nempe lumine reuelato infallibili. Est sancta à Spiritu sancto, qui est Sanctus Sanctorum: à materia, quia de Deo, de Angelis, de beatitudine, & ceteris huiusmodi penè innumeris digreditur: ab effectu, quia docet veritatem, arguit falsitatem, eripit à malo, inducit bonum, & perducit ad perfectum. Est pinguis, omnes in se continens delicias; nobiliores quidem manna Hebræorum: qui quid enim volueris ex ipsa comedes; ac propterea dulcior melle, preciosior nectare, & ambrosio redditur. Profunditate verò ita viget, ut nec proprio sensu capi potest, nec vna explicatione contentatur. Nam quanto magis in scriptura assiduus fueris; tanto ex ea vberiore capies intelligentiam. Non enim (ut inquit Hieronymus) in verbis, nec in superficie, neque in sermonum, folijs, lex, seu scriptura latet: sed in sensu, in medulla, in radice rationis. Ideo monet Author, ut meditatione legis mens coli debeat: scit enim & ipsius dignitatem, & vtilitatem. legendæ quidem sunt scripturæ, in quibus est lex, quinimo sunt ipsæmet leges: numquàm de manibus deponendæ sunt, semper mente iugiter voluendæ. Nam mentem erudiunt, à terrenis desiderijs cor reuocant: ad cœlestem patriam inuitant, à mundi vanitatibus abstrahunt, ad amorem Dei perducunt. Hoc est quod dicit Author: Extirpat enim malas cogitationes continuè frequentata. Mens quippe quæ idem realiter est, quod intellectus, & non nisi actuum diuersitate distinguitur: (nam quatenus intellectus dijudicat, vel mensurat: mens appellatur; dijudicare enim, vel mensurare, actus intellectus est applicantis principia certa ad examinationem, propositorum: sicuti intelligere est cum quadam approbatione dijudicatis inhærere, iuxta Beatum Thomam) Mens igitur ista à metiendo dicta, quæ est nobilior animæ vis, est sicuti tellus: quod si incultum erit, continuo producere non desinet, nisi herbas malas: spinas scilicet, tribulos, & similia: at si terra colatur, extirpantur quidem herbæ malæ, ut bono

Scientiæ di-
uinæ pingue
do, dulcedo,
& profundi-
tas.

Super epist.
ad Galat.

Scripturæ di-
uine effectus

p. p. q. 79.
art. 9.

sata

sata semine: reddere posset fructum centesimum tempore debito. Ita mens, si inculta remanserit, malas proculdubio cogitationes procreare non desinet. At si colatur, non nisi assidua, continuaque legis meditatione: malas profecto extirpabit cogitationes, bonæque emergent. Quid enim est cogitatio iuxta Riccardum, nisi animi respectus ad euagationem pronus? & si iuxta Augustinum, sumi possit pro quacumque intellectus operatione. Et rectè legis meditatione mens colitur, quia meditatio intuitus est in inquisitione veritatis occupatus: veritas autem est conformatio rei ad intellectum, seu mentem. Ergo legis meditatione mens excolenda est. Colito itaque mentem legis meditatione, ut à malis cogitationibus libera prorsus reddatur: bonis verò immersa, ex scripturarum scientia conregnet in cælo cum Christo, qui est Dei virtus, & Dei sapientia.

Lib. 2. de cō-
templat. c. 4.
Libro 14. de
Trinit.

Τὰς ἀρτὰς ἱρῶν. μάρτυρας δὲ τοῦ βίβ πολλοὺς, τέκνηται.

P R Æ C E P T I O XXXVII.

*Virtutes tuas celato: testes verò vitæ tuæ
multos acquirere stude.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. XXXVII.

Vllum peccatum viris sanctis, & perfectis ita molestum, & infestum est, quantum vanagloria: Tum quia non propriè de malo nascitur, ut cetera vitia, sed de bono, & de virtutibus: gloriatur enim quis de humilitate, de castitate, de misericordia, & cæteris operibus bonis; nam si quis de superbia, de luxuria, & similibus gloriatur, non est gloriari, sed vituperari: de quibus verificatur illud, Letantur cum male fecerint. Tum quoque cum careat sibi opposito, per quod destrui deberet. Cuncta namque vitia contraria habent bona, per quæ superantur: inanis verò gloria sola suum interfectorem non habet; res quidem mira, sed verissima. Ideo per bonum non fugatur, sed potius nutritur: vnde & bonum ipsum inficit tandem. Has ob res Saluator

Vanagloriæ
peccatū in-
festum.

Vanagloria
non habet
suum con-
trarium.

- Matth.c.5. noster in Euangelio quoties ad bonum discipulos inuitabat, toties ab inani gloria reuocabat: dicens. Cum facis eleemosinam noli tuba canere: nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua. Cum ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes.
- Matth.c.6. Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus: & multa his similia inuenies: quia sciebat Magister noster Christus monstruosum hoc animal instar Hydræ Herculis in medio virtutum insidias suas ponere: ac propterea omnia bona deperdi. Cauendum est itaque viris sanctis, ne bona quæ faciunt, ad ostentationem faciant. Ideo & Author quoque monet, dicens: Virtutes tuas celato. Duo itaque in hac præceptione iubet Author facienda, vnum quidem celandum: alterum verò acquirendum. Celandum bonum: acquirendum testes boni. Celandum bonum, ne vanæ gloriæ superbia quis inflatus, pompam vanæ laudis appetens: amittat boni meritum. Acquirendi testes boni, vt testes videntes virtutes illius, optimosque vitæ suæ mores: laudent Deum, extollantque operantem. Hoc est quod dicit, acquirere stude multos vitæ tuæ testes: atque virtutes tuas celato. Prohibet vehementer
- Ad Galat. cap.5. Apostolus gloriam vanam, dicens: non efficiamur inanis gloriæ cupidi; quia peccatum est maximum. prohibet etiam Author, dicens, virtutes tuas celato, quia peccatum est pessimum. Inanis enim gloriæ cupidus est, qui virtutes suas pariam facit, qui ostendit bonum cunctis quod agit, vt bonus à cunctis dicatur: vt sanctus, & venerabilis ab hominibus prædicetur: vt à nemine contemnatur: vt à quibuscumque honoretur. Hoc autem peccatum est pessimum. Prohibet itidem Christus in Euangelio hypocrisim tamquam inanis gloriæ filiam: hanc similiter prohibet hic Author. Verum opera bona vt testibus manifesta sint, consulit Saluator ad Dei gloriam, & proximi edificationem, dicens: vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est. Hæc itidem admonet hic Author, dicens: testes verò vitæ tuæ multos acquirere stude. Vt igitur in spiritali vita valde proficere possis: duo à te facienda sunt: quæ si feceris, vinces inanem gloriam. Primum erit, vt bonum quod agis, caue ne ad ostentationem agas: deinde vt hoc bonum absque ostentatione factum: proximo sit manifestum ex se, non à te. Sic enim virtutes tuas celabis: & testes vitæ tuæ multos acquires.
- Bonū celandū est, testes boni acquirendum.
- Inanis gloriæ cupidus quis sit.
- Nota.

Μίση τὰς ἰδύδας ὃ τὰρκός. ὑπεραὶν γὰρ μετὰ τοῦ σώματος ἡ,
ψυχὴ ἐργάζοντι.

P R Æ C E P T I O XLVIII.

*Odio prosequere carnis voluptates : sordidam enim
animam cum corpore efficiunt .*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. XLVIII.

Inter animalia omnia hominem præstare cæteris nulli dubium est : tum quia seorsum ab illis conditus est : tum quoque quia ficto corpore, inspiravit Deus in eo spiraculum vitæ, deditq; in eo spiritum perennem ; Cætera verò interitura condidit, subiectaque homini, tamquam rationis expertia : Ille verò ex tot animantium generibus, atque naturis, solus rationis particeps ; tamquam Deo similis : ad imaginem quippe Dei factus est homo . Quod etiam non ignoravit Cicerò, quamvis rerum diuinarum expertus ; dum dixit, hominem animal prouidum, sagax, multiplex, acutum, memor, plenum rationis, & consilij : præclara quadam conditione a Deo solo generatum . Hunc igitur hominem sic nobiliter conditum, sola carnis voluptas iumentis insipientibus, suisque foetidis similem efficit : nam sola irrationalia secundum carnem viuunt ; si igitur secundum carnem vixerit homo, illis quidem coniungitur : ac propterea sordidus efficietur : sed mirabile quidem est, carnis voluptates sordidam efficere animam, quæ tamen spiritus est : & ut sic expertus certè sordiditatis cuiusque, similiumque affectionum ; & tamen verissimum est carnis voluptates, ut inquit Author, sordidam efficere animam cum corpore. Quomodo autem id fiat immanifestum est. Mundatur quidem ab originali peccato ad aquæ tactum inuisibiliter homo : in vnoquoque etiam Sacramento sub tegmento visibilibus diuina virtus secretius operatur ; ita ab opposito carnis voluptatibus coinquinari hominem veritas docet : quomodo autem id fiat, patet inuisibiliter fieri. Sufficit, quòd sordidam cum corpore efficiunt animam ob vtriusque

Homo præstantior cæteris animalibus.

Lib. i. de legibus.

Carnis voluptas sordidum facit hominem.

Homo inuisibiliter carnis voluptatibus coinquinatur.

Gen. 3. cap.

In epist. ad
Damasum
Papam.
Exemplum
de volupta-
te.

adinuicem colligationem: est enim tota anima in toto, & tota in qualibet corporis parte, concurrente etiam voluntate peruersa, nam sine hac nullum peccatum est, nullæ sordes reperiuntur: & ex effectibus quibusdam perspicui potest. Quid igitur carnis voluptates amas? nescis sordidam cum corpore efficere animam? Neminem quippe credo lutum amare, ut fues, qui continuo volutantes se in illo, sordidi emergunt, deformioresque solito in conspectu hominum apparent. Voluptas carnis lutum est, quia caro terra est: scribitur enim, Terra es, & in terram ibis. Delitiæ autem aquæ sunt, in quibus voluptuosi merguntur: ex terra verò cum aqua mixta, fit lutum: igitur in voluptate se volutantes sordidi corpore, etsi non videantur, subus peiores: sordidiores verò anima efficiuntur. Voluptates namque inimicæ sunt virtutum omnium, quandoquidē maiores animi partes à virtutibus detorquent: ergo summergunt animum in vitijs: Igitur voluptuosi anima sordidi fiunt. Quare dicebat Eusebius, intemperantiam corrumpere animam, & corpus: Quod sanè voluptatis gratia fit: utque ei gratum fiat: coget illum à quo habetur turpissima, quæque facere. At peius est, quòd voluptas famem sui habet, (ut scribit Hieronymus) & transacta non satiat: quia alimentis perpetuis nescit impleri, inquietumque semper relinquens hominem. Est namque voluptas ut ventus, qui naucm absque gubernaculo huc, illucque vagantem, quassat: & gubernatori inobedientem reddit. Ita quoque voluptas agitat animam, cogens, menti immorigeram esse, tamquam sine gubernaculo rationis: & tranquillam esse non permittit, ut tandem periclitari cogatur. Igitur odio prosequere carnis voluptates, illecebrasque omnes: quæ ne dum corpus, sed animam quoque deturpant, inquietant, summergunt, & tandem interimunt.

Μόνα δίδον τῇ καρδί ὅσα χρεΐεί λαβεῖν, οὐχ ὅσα βούλεται.

PRÆCEPTIO XLIX.

*Corpori solum quantum indiget, impende:
non quantum cupit.*

SCHO-

S C H O L I V M , S E V C O M M E N T . X L I X .

Inter bona exteriora nullum melius sanitate: **Sanitas res**
vel enim pulchritudine flores, vel fortitudine **preciosa.**
viget, vel similibus extrinsecis bonis: si sanita-
te cares, & his carere necessum est. Quid enim

prodest pulchritudinem, vel fortitudinem ha-
bere languentem? Dum langues, languent certè & pulchri-
tudo, & robur: dum sanus es, omnia ista florent. si sanitatem
habes, hæc omnia similiter habes: etiam si deformis, & im-
becillis esses; præstat enim sanitas, & pulchritudini, & robo-
ri: nam absque sanitate, neque robur, neque pulchritudo po-
test esse. Hanc ob causam à cunctis desideratur: pro hac ha-
benda exercentur homines vndique, & quæcumque agunt:
ipsius causa agunt. Nec mirum, sanitas namque status est cor-
poris actiones omnes suas probè obeuntis, ex adæquatis
humoribus causata. Sed mirum certè est, ab omnibus hanc
appeti: & tamen dum habetur, spernitur: medijsque contra-
rijs, nempe ingluvie, intemperantia, incontinentia, simili-
busque, crasi, & temperamento oppositis, quærunt: quinimo
medijs, nedum sanitatis, sed ipsius vitæ interfectoricibus acqui-
rere conantur. Numquam vidisti ob crapulam, & intempe-
rantiam hominem diu vivere: sed certè propter abstinentiam
plerosque & vidisti, & legisti diu vixisse. Testatur D. Hiero-
nymus ad Iovinianum se legisse quosdam morbo articulari,
& podagræ humoribus laborantes proscriptione bonorum,
ad simplicem mensam, & pauperes cibos, redactos, conualuif-
se: res quidem mira, cum medicinam non habeat, ac ob id
insanabilis credatur. Vnde & Poeta cecinit.

Sanitas quid sit.

Habetur de
côsec. dist. 5.
c. legimus.

Tollere nodosam nescit medicina podagram.

Ovidius.

Nihilominus tamen credendum est tanto Authori, & reimet
ob temperantiæ, & abstinentiæ virtutem. Vnde & Valerius **Libro 2. de**
Maximus id confirmans, dixit: Bonæ valetudinis quasi quæ. **inst. anti-**
dam mater est frugalitas. At noster Author docet, vt corpo- **9.**
ri solum quantum indiget, impendas, non quantum cupit.
Aurea certè sententia, in parietibus proculdubio, in vestibulis,
in foro, in domo, in ianuis, in ingressibus, & ante omnia
in conscientijs ipsis scribenda: quinimo & in memoriæ
arm ariolo reponenda; vt non tantum oculis cernatur, sed vt
sentiatur

Abstinentes
diutius viuūt
intēperatis.

sentiatur corde, & exequatur operibus. Si enim corpori quantum cupit, impenderis, illud profecto perdes: tum quia deteriora cupit, meliora relinquit: tum quoque quia non satiatur; si quantum indiget, superstes conseruabitur. Abstinentes frequentius diutius viuunt: intemperati verò è contra citius moriuntur; nam ex ciborum superfluitate mortales frequentius incidunt ægritudines, inde mortem: quia sæpe franguntur stomachi vires, abundat sanguis, augetur colera: inde ægritudines plurimæ, inde mortis pericula. Quid? nonne docuit Spiritus sanctus quod occidit plus esca, quàm gladius? Quid, quod quanto magis cibus vteris, eò magis ventrem corrumpis, & tanto amplius quoque sensum obtundis? Quid quod abstinentes fortiores sunt gulosis? quinimo his, qui vincunt in campo? Nam & si fortis sit victor hostium, victor tamen voluptatum fortior: quia ille corporis robore vincit hostes; hic fortitudine corporis, & animæ vincit voluptates, hostes vtriusque. At gulosus quoque eneruatur viribus omnino, vt continua docet rerum experientia. Igitur si corpore, & anima sanus esse desideras, tibi tantum cibi comedas, quantum sustentatio corporis, non quantum desiderium carnis exposcit. At cum corpus non solum cibos appetat, sed & multarationi, & animæ contraria, nociuaque: si affluant; ipsi ne impendas quantum cupit, quia omnium affluentiam desiderat, sed quantum indiget.

Abstinentes
fortiores gu
losis.

Μὴ ἀγαπά τὸ πρῶτον. φίλιαν γὰρ πρὸς τὸν βίον ἐμποιοῦ ἔχθρα
δ' πρὸς τὸν θεόν ἐξ ἑκατέρῃ τίκτεται.

P R A E C E P T I O L.

*Delicate viuere ne eligas, amorem enim huius vitæ
conciliat: inimicitia autem aduersus Deum
ex utroque nascitur.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. L.

Amore nil
vtilius, &
odio nil mo
lestius.

Icuti in hac vita nil suauius, nihilq; vtilius est, quàm amari: ex quo multa bona amato prouenire conspiciuntur omnibus; quinimo mundus totus ex amore perseverat: nisi enim in mundo amor esset, non satis sibi consta-

constaret: Ita nil acerbius, molestiusque quàm odio haberi: ex quo multa damna sequi necessum est, vt continua docet rerum experientia. Quare non immeritò priscus ille Philosophus litem, & amicitiam rerum principia constituit: quia sciebat ex hac cuncta crescere, sicuti ex illa cuncta destrui. Igitur quanto maior erit amator, tanto maior æstimari debet res amata: nam illi maiora succrescerent cōmoda: & si odiens maior erit: maius certè incommodum ei qui odio habetur, eueniet. Inimico namque Regis maius damnum emerget, *Optimum,* quàm hosti priuati hominis: amico autem maius bonum, *exemplum.* quàm illius priuati ciuis; potentior enim est Rex ciue. Quare nullus (nisi iudicio sit priuatus) ea efficeret: quæ vel Regi sciret displicere: vel saltē suspicaretur, an Regi placerent, sequeretur certè in rebus his dubijs tutiorem partem. At nemo nec potentior, nec maior Deo reperitur: ergo amicitia Dei optima erit, inimicitia verò pessima. Quamuis enim Deus omnia diligat, & nihil odit eorum, quæ fecit: nihilofecius cum ab ipso homo se auertit, illius inimicitiam statim incurrit. Et quamquam multa sint, quæ nos à Deo disiungunt omnino, nempe peccata, quoniam non nisi peccatis à Deo auertimur: duo tamen sunt præcipua, quæ Dei inimicitiam nobis maximè pariunt, quæque efficiunt, vt alia etiam committantur: viuere scilicet delicatè, & huius mundi amor. Quæ inimi-
citiam Dei no-
bis pariunt

A delitijs namque, & ab huius vitæ dilectione, omnia peccata veniunt. Odio mundum prosequere, quia odies quæ in mundo sunt: fuge delitias, quia fugies illecebras omnes, atq; dubio procul cuncta peccata. Ama mundum: quia omnia peccata amabis, & cuncta quæ in mundo sunt, diliges. Igitur duo præcipua sunt, quæ inimicitiam Dei nobis causant: viuere delicatè, & amor vitæ huius. Hoc tamen vltimum est effectus primi. Impossibile namque est, vt quisquis inter seculi voluptates positus, à vitijs illibatus remaneat. Igitur vitæ huius amorem ex primo sibi conciliabit. Vtrumque ergo tamquàm causa inimicitiae Dei, expellendum à nobis est. primum labore, secundum spretu: primum continentia, secundum odio: primum mortificatione, secundum sui ipsius abnegatione. primum, quia non decet sub capite spinoso membrum fieri delicatum: secundum, quia qui vtuntur hoc mundo tamquam non vtentes, sint: Mundi enim huius figura iam.

D. Bernar-
dus.

Prime ad Co iam præterit, inquit Apostolus; Itaque ne eligas delicatè vi-
 rinch. cap. 7. uere, ne amorem huius vitæ tibi conciliet: ob quæ inimicus
 fias Deo. Hoc est, quod dicit Author: inimicitia autem ad-
 uersus Deum, ex utroque nascitur; scilicet ex delicatè viuere,
 & ex vitæ huius amore.

Ἀποσπῆσθαι τὸ ἐν τῷ βίῳ χαρὰν. αὐτο γὰρ ὀλιθυαίνει καὶ
 ἐκκλίνει τοῦ πρὸς Χριστόν.

P R Æ C E P T I O L I.

*Auersare in vita gaudium, ipsum enim lubricum est:
 & præcipit exultantes.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. LI.

Gaudium
 quid sit.

4. sent. dist.
 49. q. 3. art. 1.

Gaudium, quod est animi affectio alicuius præ-
 sentis boni opinione concepta: seu iuxta Bea-
 tum Thomam, passio concupiscibilis ex con-
 iunctione perfectionis appetitæ proveniens se-
 cundum interiorem apprehensionem sensus, vel
 intellectus, quod præsentis quidem vitæ est: auersandum om-
 nino præcipit Author, non nisi quia lubricum, & quia præci-
 pitat exultantes. Mundi namque huius gaudium, non est gau-
 dium: sed initium futuræ tristitiæ. Gaudio enim iunctum est
 non desinere, nec in contrarium verti: hoc autem desinit, &
 in contrarium vertitur. Gaudium verum est permanens, atq;
 stabile: hoc autem non manet, sed instabile est. Quod etiam
 Poeta Ethnicus cecinit, dicens.

Martial. epi-
 gram. lib. 1.
 ad Iulium.

Gaudia non remanent, sed fugitiua volant.

Lib. 28. mo-
 ral.

Verum Gaudium prudentia magna præditum est, at munda-
 num solet mentis arcana aperire, & aperiendo amittere, vt
 inquit D. Gregorius. Gaudium verum haud dolore misce-
 tur, sed mundi huius gaudium patet dolore misceri. Quid,
 quod si vis lumine claro cernere verum, tramiteq; recto car-
 pere callem (vt inquit Boetius) necessum est inter alia pelle-
 re gaudia. Ideo si hæc regnant, mentem nubilam fieri, vinciq;
 frenis,

De consol.
 lib. 1. metro
 ultimo.

frenis, oportet. Quare melius est triftari, quàm gaudere. Et quamvis naturaliter fugiamus triftia, appetamusque delectabilia: cum tamen nec loco, nec tempori, nec hominis ftatui gaudium conueniat, dolendum eft magis, quàm gaudendum. At fi dixeris, nimium dolorem hominem occidere, dicam & gaudium quoque nimium occidere: quinimo citius hominem mori in gaudio, quàm in triftitia inuenies: citiusq; gaudium interficere, quàm dolorem. Adfunt & rationes naturales. Occidit plus gaudium, quia cor ex lætitia dilatatur: fitque vt à corde calor tranfeat ad exteriora, vnde prouenit subito mors. Triftitia verò, paulatim occidit: nam dum homo vehementer triftatur, retrahitur calor naturalis ad interiora, exhalat deinde ad exteriora: ex quo impeditur nutritio in membris; inde fequitur illarum confumptio, & per temporis proceffum ethica. Citius itaque moritur homo in gaudio, quàm in dolore. Quod & confirmat Diuus Auguftinus, dicens: Multi res aduerfas timent, prosperas non timent: periculofior tamen eft res prospera animo, quàm aduerfa corpori: Prius enim corrumpunt prospera, vt inueniant, quàm frangunt aduerfa. Igitur cum inter duo mala, maius fit euitandum, minusq; eligendum; maiusq; malum fit mori ftatim, quàm diu: id verò ob triftitiam accidat; illud ob gaudium: maius malum eft gaudere, quàm triftari. Ideo omne gaudium auerfari præcipit Author, quia lubricum, & quia præcipitat exultantes: gaudium, inquam, nonnifi præfentis vitæ: vbi non eft verum gaudium: fed fi in vita quoque gaudendum erit, fac vt verum fit gaudium. Verum tamen erit, fi fit rectum: fi fit continuum: fi multiplicatum: fi moderatum. Verum quidem erit, fi pax, & iuftitia teneatur. De iuftitia namq; tamquam à fundamento nascitur pax: de pace gaudium. Vis igitur verè gaudere, amplectere iuftitiam: afsequere pacem. Vis etiam verè gaudere, bene viue: bona enim vita verum gaudium habet: gaudium quippe quod nō datur impijs, fed ijs qui Deum verè colunt, quorum gaudium Deus ipfe eft: & ipfa eft beata vita gaudere à Deo, de Deo, & propter Deum, vt inquit Auguftinus: ipfa eft, & non altera: bona quidem vita gaudium eft de veritate: hoc enim eft gaudiū de Deo, qui eft fuma veritas. Noli igitur auerfari gaudium de Deo, auerfare gaudium mundi, quia lubricum eft, & præcipitat exultantes.

Melius eft triftari, quàm gaudere.

Gaudiū plus occidit, quàm triftitia.

In lib. 50. hom.

Verum gaudium.

Libro 12. confelf.

Πλουτον εἰ μὴ ἔχης, σλόρπιζε. εἰδ' οὐκ ἔχης, καὶ σῶμαζε.

P R A E C E P T I O LII.

*Diuitias si habes, distribue: si verò non habes,
ne collige.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. LII.

1. Polit.

De doctrina
Christ. & ha-
betur 1. q. 3.
totum.

Diuitiæ ma-
læ sunt.

Diuitiarum
effectus.

De verbis
Domini.

Ecclesiastici
cap. 11.

Diuitiæ in vniuersum sunt diuitiæ, iuxta Ari-
stotelem: naturales, & artificiales. Naturales,
possessiones sunt rerum: artificiales, posses-
siones sunt pecuniæ (licet Diuus Augustinus di-
cat, totum quicquid homines habent in terra,
omniaque quorum domini sunt, pecuniam vocari: seruum,
scilicet, vas, agrum, arborem, pecus; quicquid horum est, pe-
cunia dicitur) sed ideo pecuniam vocatam esse, quia antiqui
quicquid habebant: in pecoribus habebant. Res autem sit
quomodolibet, manifestum certè est, quod siue diuitiæ sint
rerum possessiones, siue pecuniæ; quòd vndequeque malæ sunt:
non nisi quia impediunt charitatem principaliter alliciendo
animum, & distrahendo. Alliciunt namque animum terrenis,
distrahunt à cœlestibus: alliciunt caducis, distrahunt ab æter-
nis: alliciunt fragilibus, & perituris: distrahunt à perpetuis,
& sempiternis: Ideo difficile est inter illas charitatem serua-
re, faciliè autem perdere: & licet vt virtutibus deseruiunt,
bonæ sint: quia tamen impediunt, malæ reputantur. Quis
enim ignorat diuitias causare sollicitudinem, elationem,
amoremque earum, quæ omnia mala sunt? sed quis est nescius,
aurum materiam esse laborum: periculum esse possidentium:
eneruationem esse virtutum: malum esse dominum, & seruum
proditorem, vt inquit Augustinus? sed quid? si diues es, aut
liberalitate fulges, aut parcitate obnubilaris: si liberalitate,
eademmet diuitias perdis, dando huic, vel illi: si parcitate,
eadem quoque diuitias putrescere facis, tenacitate consumens
te, & alios. Ideo si diues fueris: non eris immunis à delicto.
Igitur si diuitias non habes, ne colligas, quia sollicitudinem,
elationem, & amorem earum colliges: insuper & afflictiones,
anxie-

anxietateſque multas; quinimò paupertatem, concupiſcentiam infinitam: inquietitudinem, & metum. Paupertatem quippe, quia qui vult eſſe diues: pauper eſſe arguitur. Concupiſcentiam, quia qui diuitias deſiderat, rem infinitam deſiderat: cum diuitiarum deſiderium in infinitum creſcat. Vnde & quidam Poeta cecinit.

Creſcit amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit.

Iuuenalis ſa
tyra 13.

Ex his deinde inquietitudinem, & metum prouenire neceſſe eſt omnino. Quandoquidem aut non habitas concupiſcit homo, vt habeat: aut adeptas timet, ne amittat. Igitur qui cor ad diuitias inhiat, nec ſecurus eſſe poterit: nec tranquilluſ. Ergo ſi diuitias non habes, ne colligas: ſi habes, bene diſtribue: quia bene diſtributæ, bonæ ſunt: retentæ, malæ. Bene autem diſtribues, ſi fuerint adiumenta virtutum, ſi bene vſus fueris: ſi effeceris, vt in cœleſtes euadant theſauros. euadent autem ſi pauperibus ſubueneris: ſi miſeros foueris: ſi ſeruos Dei paueris. ſi verò pauper eſſe nolueris, appropinqua ad Deum: ſic enim diues, non pauper ſemper eris.

Ὁπλοὶ ἢ γὰρ τὴν νύξιν εἶναι, καὶ τὴν προσδ' ἔχειν τ' εἶχος. καὶ λυτῆρα τὰ δ' ἀκρυα.

P R Æ C E P T I O L I I I.

*Armaturam enim ieiunium, orationem murum:
& balneum lachrymas eſſe putato.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. LIII.

Ria ſunt (vt cætera etiam omittamus) quæ hoſtem impediunt, ne hominem offendat. Armatura, muruſ, & balneum. Armatura in campo, muruſ in caſtro, balneum in luçta. Qui enim in campo decertaturuſ eſt, armatura ſe munit: qui in caſtro, murorum fortitudine: qui in luçta, balneo liquidarum rerum, quo hoſtis dum in inimici amplexu eum in terra proſternere putat: tamquàm anguilla è manibus exiliens, deluſuſ, victuſque remaneat. Sic & in bello ſpiritali triplici rerum bellicarum genere indiget, qui pugnaturuſ eſt:

Hoſtis tri-
buſ impedi-
tur.

Impedimen-
tum contra
hostes homi-
nis spiritua-
les.

armatura, muro, & balneo : Armatura ieiunij, muro oratio-
nis, & balneo lachrymarum; Quia & tres sunt hominis hostes:
Caro, Diabolus, & Mundus. Contra carnem, armatura iei-
unij: contra Diabolum, murus orationis: contra mundum,
qui semper gaudet, balneum lachrymarum. Nam & caro ie-
iunio maceratur: Diabolus oratione premitur: mundus la-
chrymarum effusione deluditur. Bene itaque dicit Author,
vt ieiunium, armaturam putes, orationem murum, & bal-
neum lachrymas. fiet enim, vt ieiunio victa carne, oratione
fugato Demone, & lachrymis deluso mundo: primo sanctis
Angelis assimileris: secunda beatis in patria: tertia beatis in
via. Nam & Angeli non manducant: beati in patria semper
orant: beati verò in via semper lachrymantur.

Ὅσα δέμαρτες, πάντα μετὰ συναγμῶν μέμνησο. γινέται, γὰρ ἐν τῷ θέν
τῇ ψυχῇ διλυεῖς κατάνυξις.

P R A E C E P T I O LIIII.

*Quaecunque iniquè fecisti, omnia cum gemitibus
recordare: oritur enim hinc animæ con-
tinua compunctio.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. LIIII.

Necessaria
ad delenda
peccata.

Effectus ge-
mitus.

AD delenda quidem peccata, duo præter alia,
sunt maximè necessaria peccatori: gemitus, &
animæ compunctio. Gemitus, quia quemadmo-
dum res fœda, & turpis, nonnisi aqua lauari, &
mundari potest: ita & anima peccatis inquinā-
ta, nonnisi gemitibus ablui, & mundari. Quia gemitus poeni-
tentes emundat: Diabolum effugat: conciliat Christo: con-
sociat Angelis: cœli ianuam aperit: & ostium inferni claudit.
Et bene inquit gemitibus, & non gemitu, quia non sufficit so-
lus: sed plures requiruntur ad animæ compunctionem.
Et bene, iterum, gemitibus, & non lachrymis, quia in plus se
habent gemitus, quàm lachrymæ: lachrymæ enim partes ge-
mitus sunt, gemitus verò totum quodam: totum autem ma-
ius

ius est sua parte. Et rursus benè gemitibus ait, & non fletibus, seu planctibus: quia gemitus dicitur quasi geminatus luctus, & planctus: quia continuus requiritur, & non interpellatus, non ob aliud, nisi quia hinc oritur assidua animæ compunctio. Gemitus namque ex cordis dolore oritur; quamvis sæpe in aliquibus, præsertim fœminis ex fictione. Ergo si est assiduus, necesse est animam compungi: cum in corde principaliter resideat anima. At compunctio ista necessaria maxime est ad peccatorum remissionem: nam ea est, quæ facit animam amare, & reiterare lachrymas, cupere pœnitentiam, contemnere terrena: & desiderare cœlestia. Vt autem hanc habeas, præterita mala mirum in modum à te plangenda sunt. Hoc enim est, quod dicit Author, quæcumque iniquè fecisti, omnia cum gemitibus recordare: quia hinc oritur animæ continua compunctio. Quare quemadmodum & compunctio duplex est, ita & gemitus. Nam quædam est, qua anima Deum sitiens, prius timore compungitur, post amore: prius in lamentis sese afficit (vt inquit Gregorius) deinde in amore cœlestium gaudiorum sese summergit: ita & gemitus, quidam est compunctionis: quidam deuotionis. Primum docet Author, quia primus ad peccata abluenda ordinatur: secundus ad cœlestia desideranda. Verum cum ex primo progrediatur etiam ad secundum, in primis de primo gemitu, & de prima compunctione: deinde de secundo, & de secunda.

Compunctio necessaria, est ad peccatorum remissionem.

Compunctio duplex.

Gemitus duplex.

Περὶ τοῦ οὗτο πλῶχους, οὗτοι γὰρ ἡμῖν τὸν κέται καταλλάσσει.

P R Æ C E P T I O LV.

Pauperes foueto: ipsi enim iudicem nobis conciliant.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. LV.

Quemadmodum tres sunt integrales pœnitentiæ partes, contritio, confessio, & satisfactio: ita & tres quoque proportionaliter sunt satisfactionis: nempe ieiunium, oratio, & eleemosyna. Ieiunium contra crapulam, & ebrietatem: oratio contra accidiam: eleemosyna contra auaritiam.

Pœnitentiæ partes, & satisfactionis

Nam

Nam quod gula peccauit homo, ieiunio certè corrigere debet: quod bonorum omissione, & malorum opere deliquit, oratione recompensare: quod auaritia, & furto, eleemosynas; quia contraria contrarijs curari debent: & ars arte deludi.

His tribus vniuersaliter satisfacit homo pro criminibus. At

Eleemosyna
præstatio ie-
iunio, & ora-
tione.

In sermone
de ieiunio.

si inter se hæc tria considerabimus, præstantioremque cæteris, nobilioremque inueniemus eleemosynam. Si namque ieiunio concupiscentia extinguitur, oratione propitiatio Dei quaeritur: eleemosynis tamen peccata redimuntur, simulque,

ut inquit Leo Papa, per omnia Dei imago in nobis renouatur. Subinde facilius ieiunatur, quàm oratur, nam inuenimus plures naturaliter ieiunantes, quamuis sine merito, & non orantes: faciliusque ieiunantes, & orantes, quàm eleemosynam præbentes. Quid quod in eleemosyna omnia ista includuntur? si namque ieiunas, tibi eleemosynam facis: si pro te oras, vel pro alijs; tibi, & cæteris eleemosynam impartiris.

Quid quod si ieiunare non potes, nec orare, dans eleemosynam, satisfacis omnino? Quid quod eleemosyna actus sit charitatis, cum sit actus misericordiæ: misericordia verò effectus est charitatis? sic enim à D. Thoma, cæterisque Theologis diffinitur. Eleemosyna est opus in quo datur aliquid indigenti ex compassionē propter Deum: diciturque, ab *eleos*, quod est misericordia. Igitur inter satisfactionis opera, mirabiliter præstat eleemosyna ieiunio, & orationi. Quare Chrysostomus eleemosynam medicamentum fortius appellat in pœnitentia.

22. q. 32. art.
1. & 4. sent.
dist. 15.

Quid sit eleemosyna.
Super Matt.
serm. 9.

Optimum
exemplum.

Quemadmodum enim in præceptis medicinæ medicamentum multas herbas accipit, vnam verò dominantissimam: sic & in pœnitentia dominantior ista herba, & potentior est, & vniuersum ipsa efficit. Et rectè, cum Christus Saluator noster dixerit, Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis: Nam

Eleemosynę
virtus.

eleemosynę virtus ea est, ut omnia peccata deleat, omnia bona promereatur: Dei que misericordiam potissimè consequatur. Igitur si peccatis onustus: si malis oneratus es: si ira Dei fauciatus crederis, fouetò pauperes: ipsi enim eleemosynę vi iudicem tibi conciliabunt. Irascitur namque Deus propter peccata hominum: placatur propter eleemosynas. Peccata tua eleemosynis redime, inquit Daniel, & iniquitates tuas in misericordijs pauperum. Bene itaque inquit Author, ut pauperes foueas, cum ipsi iudicem nobis concilient.

Ταῖς χάρις τῶν ἁγίων κοινωνοί. δι' αὐτῶν γάρ σοι κοινωνία
πρὸς τὸν θεὸν γίνεται.

P R Æ C E P T I O LVI.

*Inopia sanctorum subueni: per eos enim tibi
cum Deo contingit societas.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. LVI.

Pes in hoc à diuitijs differre docet Cicero, quod
istæ sunt, vt vtamur: illæ, vt alijs opitulemur.
sunt enim diuitiæ ad necessarium vsu: opes
ad magnificentiam. Igitur cum opibus contra-
riantur inopiæ, (dicuntur enim inopiæ, quasi
sine opibus) bene inquit Author, quòd sanctorum inopiæ
subueniendum est: hoc est, magnificè opitulandum opibus.
Diuites namque, & qui opibus abundant, abundanter subue-
nire debent: indecens namque est magna habentem, mini-
ma tribuere. At quid dices, si nulla dederint? Malè fecit
Antigonus Rex pauperi Cynico talentum petenti denegare,
& rursus denarium postulanti non tribuere: respondens pri-
mò plus esse, quàm Cynicum deceret petere; deinde minus
esse, quod Regem dare, conueniret: cum potuisset dubio
procul, vt Rex dare talentum, & vt pauperi denarium Cy-
nico. Optimè fecit Alexander, cum daret ciuitatem cuidam,
& dicenti, non conuenire ciuitatem humili suæ fortunæ: re-
spondit, Non quæro quid oporteat te accipere, sed quid de-
ceat me dare. Dictum certè, factumque tauto Principi con-
gruum. At qui non sunt diuites, secundum quod aliquid su-
pererogari possunt: debent & subuenire sanctorum inopiæ.
Nihil quærit Christus, nisi quod potes. Magis respicit eum,
qui dat parua magnificè, qui Regum opes æquat animo, qui
exiguum tribuit, sed libenter: quàm qui dans magnum,
vel distulit, vel superbè dedit: vel ambitione, & inani gloria
contulit, vel inuitè, & non libenti animo dedit. Non est
gloriosum, quod ab inuito, & tergiuersante fit. Hilarem da-
torem

Lib. de Ami-
citia.
Discrimè in-
ter opes, &
diuitias.

Antigoni Re-
gis avaritia.

Alexandri Ma-
gni liberali-
tas.

Christus que-
rit quod po-
test homo.

Ad Corinth.
1. cap. 7.

Fructus ex
eleemosynis
religiosis da-
tis.

Eleemosyna
data religio-
sis, immedia-
tius datur
Christo.

torem diligit Deus. Subueni igitur & tu magnificè sancto-
rum inopiæ, nam etsi virtutes ostenderis tuas, nempe libe-
ralitatem, & misericordiam: fructus tamen ex hoc consur-
gens, erit maximus; societas scilicet tui cum Deo: qua non
potest reperiri maius. Quandoquidem pro eleemosynis san-
ctorum inopiæ tributis, tribuunt sancti orationes Deo: per
quas contingit societas eorum cum ipso. Sed primò fouere
pauperes in vniuersum præcepit, nunc specialiter sanctorum
pauperum inopijs subueniendum: hoc est eorum, qui Dei ser-
uitio mancipantur in sempiternum. Crede mihi, non ob
aliud, nisi quod si eleemosyna vnicuique facta sit magni apud
Deum meriti: ea tamen quæ pauperibus religiosis datur,
maximi. Quandoquidem quod Dei seruis datur: immedia-
tius Christo dari putandum est; nonnisi quia dignum exhi-
bent Deo famulatum. Vnde & Saluator noster Iudam, & cæ-
teros reprehendit Apostolos de vnguenti effusione in Chri-
sti corpore, contra Magdalenam murmurantes: pauperibus,
& non Christo dicentes dari iuxta Euangelistarum autori-
tatem. Vt quid perditio ista vnguenti facta est? poterat enim
venundari multo, quod & alij dixerunt trecentis denarijs,
& dari pauperibus. At Magister noster Christus respondit,
vt sinerent illam: quia & ipse pauperior ceteris erat. Innuens
hoc futurum quoque in religiosorum personas, quorum & ip-
se erat figura, qui & cæteris pauperibus pauperiores extant:
cum nihil proprii possideant, licet aliquid possidere videan-
tur; omnia namque illis communia sunt. Itaque vt per Dei
seruos tibi societas cum Deo contingat: eorum inopiæ sub-
uenire non desinas.

Τῇ ἐκκλησίᾳ, οὐκ οὐράνιον, παῖσι. καὶ μηδὲν ἐν αὐτῇ μηδὲ λέγει,
μηδὲ λογιῶν γινόντων.

P R Æ C E P T I O LVII.

*Ecclesiam non secus ac Cælum frequenta:
nihilque in ipsa seu loquere, seu
cogita terrenum.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. LVII.

Vo præcipit hic Author à nobis facienda, frequentare Ecclesiam; & inhabitare, seu conuersari dignè in illam. Primum præcipit, non secus illam frequentari ac cœlum: secundum verò, vt ipsam inhabitando, & conuersando: sermones, conuersationes, & cogitationes non sint terrenæ. Primum, rectè dicit, cum enim Ecclesia, quæ est fidelium vocatio, colle&ioque, typus sit cœli, vbi perpetuò cantabunt Sancti canticum nouum, quemadmodum & nunc in Ecclesia canimus, sed inæqualiter: sicuti in cœlo continuò inhabitant Sancti, & illud frequerant, ita Ecclesia à nobis quoque inhabitanda, & frequentanda est: vt si possibile esset continuò frequentare, quemadmodum & Cœlum Sancti: debeamus & nos sanctè frequentare, & inhabitare. Secundum admonet, quia dignum est, quinimò & iustum, quod si Ecclesia tanquàm Cœlum reputanda sit: sermones, cogitationesque in illa sint etiam cœlestes; domus enim Dei cœlestis est. Verum quæ conuentio frequentationis Ecclesiæ ad Cœlum? Quomodo enim Ecclesia, vt Cœlum frequentanda, & inhabitanda est: cum Cœlum à nobis in hac vita nec frequentari, nec inhabitari possit? quinimo nec videri? Nam etsi videamus quotidie orbes reuolui, non tamen cernimus orbes propter raritatem suam, nec Cœlum sedem Dei, & Sanctorum habitaculum. At non temerè loquitur Author, sed consultissimò. Quemadmodum epim quocumque vertitur homo, vel semper Cœlum videt, vel saltem in medio Cœli manet; terra in medio mundi consistente: ita & Ecclesia à nobis frequentanda est, atque inhabitanda. Quasi diceret, sicut enim Cœlum nos semper videmus, quamuis vltimum oculis minimè attingamus: vel saltem vt in pluribus, vel in medio Cœli stamus: sic & videamus Ecclesiam, frequentando Ecclesiam; non à longe aspiciendo: & frequentantes, sermones non sint terreni, sed cœlestes. Indecorum quippe esset, ac impium: si quis ad Regis aulam admissus, vt eam viseret, ac frequeraret, quinimò vt inhabitaret: Regis benignitatem paruifaceret, sperneret præsentiam; aut videns, frequentans, & inhabitans, ea cogitaret,

Ecclesia cur, & quomodo frequentanda.

Quid sit Ecclesia.

Dubium.

Dubij solutio.

Sermones in Ecclesia nō terreni, sed cœlestes esse debent.

Optimum
exemplum.

vel sermocinaretur, quæ vel Regi displicerent, vel contra Regem essent, quid de hoc homine Rex ageret? à Regis certè palatio eiiciendum indicaret; quinimò vel carceri mancipandum condemnaret, aut ultimo supplicio puniendum. Ecclesia aula Dei Regis est: in qua admissus à Rege, ut in ea habitares, eiusque præsentia dignus factus, ea tamen cogitas, quæ Regi displicent, ea loqueris, quæ contra Regem militant: eiicieris ergo ab aula Regis, carceri purgatorij mancipaberis: aut mortis æternæ supplicio punieris: quia nonnisi terrena, atque caduca cogitas, & loqueris. Frequentia igitur Ecclesiam, quæ est Dei Regis aula, non secus ac Cælum: in ea tamen nihil terrenum, aut caducum loqueris, seu cogitabis.

Ἀναγκαίαν νομίζῃ τὴν αὐταρκείαν, παραχωρεῖ δὲ τῷ θεῷ τὴν
ὑπὲρ ταύτης μέριμναν.

PRÆCEPTIO LVIII.

*Necessarium existima suis rebus contentum esse:
permitte autem Deo eius rei curam.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. LVIII.

Mundus gubernatur dei providentia.

Ecesse est mundum hunc Dei providentia gubernari, etiam vsque ad minutissima quæque: Cum quia Dei causalitas ad omnia se extendit (est enim Deus totius boni vniuersi causa, cuius perfectio est ordo rerum in finem) ipseque cum propter finem agat (est namque agens per intellectum, quoniam providentia in intellectu est: & si præsupponat voluntatem finis) ac propterea oportet, ut in primo agente præexistat ratio ordinis omnium in finem: quæ ratio est omnium providentia. Quid enim est providentia iuxta Beatum Thomam, nisi ratio ordinandorum in finem? tum quoque quia omnia cognoscit, cognitioque eius cum ad res comparetur, quem idmodum ad artificiatam artis cognitio: ipsique ordini artis cuncta artificiatam subdantur; sequitur entia quælibet ordini subdi diuino, ac ideo diuinæ providentiæ. Male senserunt quidā ex priscis Philosophis,

Providentia
quid sit.
p.p.q. 22. per
totum.

& Poe-

& Poetis; Dei prouidentiam negantes, omniaque à fortuna, & casu euenire dicentes: cunctaque fato ascribentes; nescierunt, neque intellexerunt: in tenebris ambulabant. Melius, alij Philosophi, vt Plotinus, & Proculus Platonici autumant, & plerique alij, cuncta scilicet diuinæ subiacere prouidentia: idque naturali lumine: consonum quidem veritati Catholicæ. scribitur namque quòd diuina sapientia attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter: multaue similia diuinam prouidentiam probantia, in utroque testamento reperies. Nec aliquid valet ratio Auerrois, quòd scilicet, diuinus intellectus vile sceret, si minima naturæ attenderet: non enim vilescit Sol, radios suos super lutum expandens, neque radij coinquinantur. Quòd si attuleris illud Iob, Nubes latibulum eius, & circa cœli cardines perambulat, nec nostra considerat: hoc nihil facit, cum sermo iste sit in persona stulti. Nec aliquid officiant mala, quæ veniunt in orbe, cum ea Deus permittat propter bonum vniuersi conseruandum. Si enim mala omnia impediret, multa bona deessent vniuerso. Ideo cum sit vniuersalis prouisor, ad eum pertinet aliquos defectus permitti: ne bonum vniuersi perfectum impediatur; secus verò est de particulari prouisore: qui debet quantum potest, omnia remouere impedimenta. Similiter dicendum est de peccatis, quæ etsi secundum se considerata, sub diuina prouidentia minimè cadant: nihilominus tamen, vt sunt quædam entia, & actus quidam reales, sicuti sub diuina causalitate subduntur: ita sub diuina prouidentia; prout à Deo permittuntur, permissionem directè ordinans ad maius bonum. Prouidet igitur Deus cunctis rebus quæcumque sint illæ (excepto seipso, non enim in Deo est prouidentia vel circa seipsum, vel circa actus suos, cum non sit ordinabilis in finem, ipseque sit finis omnium) de omnibus curam habet: quibus sapientissimè prouidet, & immediatè, quo ad rationem rerum prouisarum in finem, cum solus, vt iam dictum est, in suo intellectu omnium rationem habeat: licet quo ad executionem non immediatè; cum inferiora per superiora gubernet ob suæ bonitatis magnitudinem; vtque creaturis quoque suæ causalitatis dignitatem communicaret: non tamen omnibus rebus necessitatem imponit, sed quibusdam. Cumque ita sit, nec oppositum esse possit,

Philosophi
Dei prouidentiam
constituentes.
Sap. cap 8.

Stulta Auerrois
opinio
reprobatur.

Cap. 22.

Mala quæ
veniunt in
mundo, propter
quod eueniunt.

Sollicitudo
quid.
Lib. 4. Tusc.
quæst.
22. q. 47. 9. ad
3.

Sollicitudo
quotuplici-
ter illicita
est.

Math. 6.

cur tantum adhibes studium in acquirendis rebus? cur anxietate afficeris magna pro congregandis diuitijs? cur sollicitaris in multiplicandis bonis? ac si de Deo diffideres, ac si non esset prouidentia. ideo inquit Author, necessarium existima suis rebus contentum esse: sed permitte Deo tamquam scilicet vniuersali prouisorio eius rei curam; quia Deo cura est de omnibus, quibus dubio procul iuxta opportunitatem, & vniuscuiusque necessitatem prouidet: & tanta rerum sollicitudo diffidentiam erga Deum arguere videtur. At nescis, quod sollicitudo etsi iuxta Ciceronem, sit ægritudo animi cum cogitatione, iuxta tamen Diuum Thomam, quamuis sit rationabile studium ad aliquid consequendum adhibitum, quod maius est, vbi est timor: minus vbi est securitas: nihilominus tamen vt temporalia futura respicit, studium irrationabile est, quo quærantur futura tamquam fines: & citra præsentis vitæ necessitatem? Quare tripliciter illicita est. primo cum tamquam finem quærimus: secundo, si in eis procurandis superfluum adhibetur studium, vt retrahatur quispiam à spiritualibus: vltimo cum faciendo quis, quod debet, timet ne sibi necessaria desint. Ideo admonet Author, vt suis rebus quisque contentus sit: nec quærat aliud. si autem & tibi desunt, iacta cogitatum tuum in Domino: & ipse te enutriet. Dicebat insuper Saluator, Nolite solliciti esse, dicentes, quid manducabimus: aut quid bibemus: aut quo operiemur: hæc enim omnia gentes inquirunt. Hoc est etiam quod dicit Author: necessarium existima suis rebus contentum esse. subdit deinde Christus, scit enim Pater vester quia his omnibus indigetis: hoc idem quoque subdit Author, dicens; permitte autem Deo eius rei curam.

Κύλλα τὴν σάρκα ἀγαθοῖς πόνοις, παντέως δὲ αὐτῇ μὴ
καταπειεῖν φρόντιζ.

P R Æ C E P T I O L I X.

*Carnem tuam debilitato bonis laboribus: penitus
verò eam non domari posse existima.*

SCHO-

SCHOLIVM, SEV COMMENT. LIX.

Vllus pestilentior hostis est inimico domestico, & familiari: qui instar veneni occulti intus virus effudit; vt interficiat tandem. Melior certè est

Hostis: aper-
tus melior
inimico do-
mestico.

hostis apertus occulto: illud namque apertum,

hoc celatum est malum; nocendique fraus potentior est. Maxima igitur prudentia, maximaque dexteritate agendum

est, vt euitetur, & tandem vincatur: medijs quidem vti quis debet: quibus, in agone bellatores vti solent contra hostes

Nota.

suos. Nam inter cætera pugnans quis in agone, si victor ex-
sistere voluerit, victoreque palmam reportare, laboribus debi-

litare inimicum necesse est: quia sic vel minus, vel nihil offen-

detur. Inimicus tuus caro tua est, quæ tecum ambulat, tecum loquitur, tecum comedit, tecum conuersatur, tecum iaret, vt

te tandem decipiat, & vincat. Cum ista ergo decertare con-

tinuo tibi conuenit: quia hostis interior, & domestica est. Igitur debilitare illam oportet, ne te aggrediatur, & vincat:

Caro quibus
domanda.

vel saltem si contra te insurgere conetur: ob debilitatem de-

ficiat tandem. Debilita igitur illam bonis laboribus, ieiunijs

scilicet, abstinentia escæ, & potus: disciplinis, orationibus,

vigilijs, exercitio, similibusque sanctis operibus: non autem destruas; nam existima eam penitus domari non posse.

Corporis namque debilitas nimia etiam vires animæ frangit,

(vt inquit Hieronymus) mentis verò ingenium marcescere

Caro edomā
da est, vt vi-
tia extingua-
tur.

facit. sed quicquid cum modo, & temperamento fit: saluta-

re est. Dicebat Plautus in pœnulo: modus omnibus rebus

optimus est habitus, nimia omnia nimium exhibent nego-

tium hominibus ex se. Et verè in spiritualis conflictu agonis

vitia extinguenda sunt, non caro: quæ tantum edomanda est,

quantum ferre potes. Nam si atteris plusquam vales: inor-

dinatus es. Vide igitur ne principetur, ne rationem superet,

sed sit mentis ancilla; in summa, discretionis moderamine

cura carnis seruanda est. Ideo dicit Author, debilitandam

esse carnem, non destruendā: quia penitus domari non potest.

Sed quid? ne dum in naturalibus, sed in moralibus quoque

extrema vitiosa esse dicuntur: medium autem virtutis opus.

Dicebat Aristippus, quòd non qui penitus abstinet, modera-

tur

Exemplum
optimum.

tur voluptati: sed qui hoc modo vitur, vt non abripiatur cum ipsa; quemadmodum naui, & equo moderatur, non qui non vitur, sed qui quo libuerit, ducit. Ergo bonis laboribus carnem tuam debilitare neceſſe eſt: penitus eam verò domari, impoſſibile eſt.

Πίνε τὸν οἶμον ἐλάχιστον. ὅσον γὰρ κολοῦται εὐεργατεῖ οὗτο πίνοντας.

P R Æ C E P T I O L X.

Vinum bibe valde modicum, quantum enim corroborat bibentes: tantum etiam offendit.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. LX.

Præceptio-
ne xvij.

E vini præſtantia, atque nobilitate vtcumque à nobis ſuperius tactum eſt: nunc quoque dicemus, quod vinum quamvis corpus nutriat: calorem viuificet: morbos expellat: clarificet ſenſum: lætificet mentem: ſi tamen modus ab-

Vini copio-
ſius hauſti
momenta.

ſit, omnia in contrarium operari neceſſum eſt. Nam copioſius hauſtum officit ſtomacho, cerebrum vapore debilitat, digeſtionem impedit: eneruat vires, prohibet ciborum appetentiam, adurit ſanguinem, & hominum colorem pallore exornat: remollit membra, neruorum torporem, tremoremque adfert: cauſat algorem, ſomnumque auocat, omniumque infirmitatum cauſa eſt. Quinimò obtundit mentis aciem, ingeniumque euertere facit: & vt dicit Plinius, omnium rerum obliuiò, morſque memoriæ ab illo procedit. ſed quod officit, eſt, quod à vino procedit ebrietas: quam paruam inſaniam vocauit Chriſpſus; quæ omnium flagitiorum mater eſt: dedecus vitæ, infamia honeſtatis, & animæ corruptela. In exemplum ſit nobis ſanctus ille Noe, qui inter tot ſolus coram Deo inuenit gratiam cum tota domo ſua, ne diluuiò ſummergeretur: Egreſſus tamen ex Arca, cum plantaffet vineam, & bibiſſet: nudatus iacuit; ſicque ad vnius horæ ebrietatem femoralia nudauit ſua, quæ per ſexcentos annos contexerat. Ideo prohibet Author, & rectè nimiam vini potationem,

Lib. 14.

Ebrietatis
malignitas.

Genef. c. 9.

nem, ne dūm ob multa mala, quæ propter sumptionem eius incurrit homo quo ad corpus: sed etiam quo ad animam. Quia & si corroborat, obest: & quantum corroborat, tantum offendit. Mores nempe bonos corrumpit omnino, & (vt inquit Origenes) est omnium vitiorum origo. Quid turpius ebrioso, inquit Innocentius Papa, cui sētor in ore, tremor in corpore: qui stulta promit, occulta prodit, etiam sua: cui mens alienatur, facies transformatur? Bene dicebat Zeno, virum bonum non futurum ebrium. Ebrietas castitatis est naufragium, vnde prohibebatur mulieribus Romanis bibendum: de quo Paulus testabatur, dicens; Nolite inebriari vino in quo est luxuria. In vino quidem est luxuria, in luxuria voluptas, in voluptate impudicitia: in omnibus his mors animæ. Quare Diuus Hieronymus habet, quod qui luxuriatur, viuens mortuus est: qui autem inebriatur, & mortuus, & sepultus. Quid igitur faciam, dices, vt me innoxium a vino, atque immunem conseruem? Author docet, vt vinum bibas valde modicum. sic enim modicè sumptum, acuit ingenium, & intellectui videtur asserre acumen, atque omnium virtutum fit mater. E contra autem, rationem perturbat, eneruat memoriam, obliuionem immittit, &, vt inquit Boetius, infundit errorem, ignauiam producit, multaque alia mala corpori impartitur. Ideo Author subiungit, quantum enim corroborat bibentes, tantum offendit. Anacharsis Scythia inquebat, vitem vuas tres ferre: primam voluptatis, secundam ebrietatis, tertiam mœroris. Innuens vinum nullo modo bibendum, quo aufugere possis & voluptatem, & ebrietatem, & mœrorem: vel saltem vnā tantum vuam, nempe voluptatis; idest semel bibendum. Sed & Lucius Apuleius medium affert, sapientis cuiusdam viri super mensam celebre dictum allegans. Prima (inquit) cratera ad sitim pertinet: secunda ad hilaritatem: tertia ad voluptatem: quarta ad insaniam. Innuens tres tantum crateras posse bibi: nam vltima ebriorum est. Vtere igitur vino modico propter stomachum, quemadmodum Paulus Apostolus admonuit Timotheum: & Oxomensis Episcopus Beatum Dominicum: aliter perditio corporis erit, & animæ.

Homilia 37.
De miseria
hominis.

Ad Eph. c. 4.

Epist. 83.

lib. de schol.
disciplina.

Lib. 3. floridorum.

Nota.

Κάλαζε τὸν θυμόν. μανίας γὰρ ἐστὶ πατὴρ, τὸ μᾶλλον δὲ ἐρχόμενος.

P R Æ C E P T I O L X I .

Iram compeſce : inſaniam enim parit modum excedens.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. LXI.

Delinquens
quibus sub-
ditur.

Mnis delinquens vel iudicio subditur, vel consilio, vel pœnæ. Iudicio, dum causa discutitur: consilio, dum sententia pronuntiatur: pœnæ, dum sententia exequitur. Nam omne delictum primò iudicatur: secundò consiliatur: tertio sententiatur. Cum igitur tripliciter soleat homo irasci, nutu, voce, verbo: nutu, dum irascentis animū aliquando ostendit, intus tantum excandescens: voce, dum aliquis foris exprimit, sed imperfectè: verbo, dum in maledictionis iaculum linguam vertit: Ideo tripliciter fit quis reus ob iram, iudicio scilicet, consilio, & pœnæ. Iudicio, ob animum iratum: consilio, ob iræ vocem: pœnæ, ob verbum vocis. Quare prohibetur à Domino ne quis sine causa irascatur fratri suo. Nam talis quia irascentis animum demonstravit, reus erit iudicio: qui autem dixerit racha, reus erit consilio; quia voce foris aliquid expressit: qui verò fatue, reus erit gehenna ignis; quia in maledicta versus est. Vide igitur iræ pœnam, multationemque. Author verò noster iram præcipit compeſcendam non à punitione, quæ futura est, & remotè cernitur: sed ab effectu, & punitione propinquiore. Inter enim alia quæ efficit, insaniam parit: modum excedens. Ira namque etsi formaliter sit appetitus vindictæ contra eum, à quo quis se iniquè putat læsum: materialiter tamen non est, nisi feruor eius qui circa cor est sanguinis, fellis vaporazione, vel perturbatione; ex quo insaniam sequi, necesse est. Ideo dicebat Divus Gregorius, quòd iræ suæ stimulis accensum cor palpitat; corpus tremit, lingua se præpedit, facies ignescit, exasperantur oculi, & nequaquam recognoscuntur noti, ore quidem clamorem format, sed intus quid loquatur, ignorat; omnia quidem insanix præludia. Igitur compeſcenda omnino est: duanquo-

Iracundus
quotupliciter fit reus.

Matth. i.

Ira quid.

Lib. 5. moral.
Ira effectus.

quandoquidem aucta insaniam gignit, dictum Authoris, & omnium sapientum etiam Epicuri Ethnici, & certè verissimum. Non enim ubi furor, ac iracundia efferuescunt, locus consultationi relinquitur: quia mens perturbatione, atque excandescencia maximè affecta: verum cernere non potest. Igitur si sapiens esse cupis, compesce iram: sapientis enim est, non irasci, ubi non oportet. Quod si prouocaris, suffer: quia magnanimitas est omnia sufferre. si autem sufferre non poteris, effice, ut sit non impediens, neque praeueniens rationis iudicium: sed ex zelo, ut fuit ira Christi eiicientis negotiatores è templo. licet namque irasci, sed animaduerte, ne irascendo pecces: specialiter autem ira vinci debet patientia, (ut inquit Chrysostomus) sicut enim ignis materia sunt ligna, quia nonnisi lignis ignis fouetur: sic verba in ore esca sunt illius, quia nonnisi verbis ira nutritur. sed quemadmodum ignis non igne, quia symbolicus, (in symbolicis enim facilius est transitus) sed aqua ut contraria sibi extinguere potest: ita ira non ira, quia symbolica, sed patientia abduci potest: prouerbio namque dici solet: durum patientia vincit. At nescis iræ effectus quamplurimos, & perniciosos? ignoras quanta ob iræ dominatum ammittuntur bona. Per iram certè ammittitur patientia virtutum omnium custos: intelligentiæ lux subtrahitur: mens perturbatur: iustitia relinquitur: differtur humanæ vitæ societas, & concordia: mansuetudo elongatur: & quod officit, teste Dino Gregorio, per iram Spiritus sancti splendor excutitur, qui super humilem, & quietum requiescere dicitur. Compesce igitur iram patientia, secus modum excedens, multa perdes bona: præcipuè verò cum dedecore, & damno te insanum efficiet.

Super Matt.
homil. 18.

Ira quibus nutritur, & quibus extinguitur.

Iræ malignitas.

lib. 5. moral.

Εν ταῖς νόσοις τῇ προσοχῇ πρὸ τῶν ἰατρῶν καὶ φάρμακων κέχρητο.

P R A E C E P T I O LXII.

In morbis oratione prius, quàm medicis, & pharmaciis utere.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. LXII.

In lib. de edi-
cto ædiliū
currul.

Lib. 4. cap. 2.
noct. attic.

Morbus qd.

Orbus etsi iuxta Socratem sit corporis pertur-
batio, iuxta Labeonem Iuriconsultum, Ceci-
lio Sabino teste ex Aulo Gellio, sit habitus cu-
iusque corporis contra naturam, qui vsum fa-
cit deteriore: ita vt morbus sit cum accessu,
discessuque; vt febris, insania, & cæt. differens à vitio semper
eodem morbo se habente, vt cæcitas, claudicatio, gibbosi-
tas, & cæt. accipitur tamen hoc in loco pro quacunque cor-
poris infirmitate. Quocirca cum in morbo tria sint graua,
mortis metus: dolor corporis: & intermissio voluptatis: hæc-
que non semper medicorum diligentia, pharmacorumq; vir-
tute aboleantur: non enim semper medicus sanabit, sicuti
non semper rhetor persuadebit, vt ait Aristoteles, dat docu-
mentum Author, recurrendum esse prius ad orationem: quia
Deus oratione propitiatur omnibus iniquitatibus nostris:
precibusque sanat omnes infirmitates nostras; intercessione-
que concedit, quicquid petitur. Quod si tardat dare, non est
quòd non vult dare, nam liberalis est Dominus, & potest da-
re, & dabit: sed differt, vt in petitione perseueres: delectatur
enim in oratione perseuerantia. Differt, quia diu desiderata
dulcius obtinentur: obtenta verò charius possidentur: cito
autem data, vilescunt. Quòd si legeris, & in ore omnium ferè
versatur, qui cito dat, bis dat: in humanis verum est, & ser-
uata proportionem intelligenda est propositio. Nam, vt inquit
Diuus Augustinus, seruat tibi Deus, quòd non vult cito dare,
vt & tu discas magna magnè desiderare. Igitur in morbis
oratione prius vtendum est: deinde ad pharmaca, & medicos
est recurrendum. scribitur enim, Honora medicum propter
necessitatem: propterea enim creauit eum Altissimus. At quia
anima, mensque aliquando ægrotat, eiusque ægrotatio peior
est corporea, duo à te faciendæ sunt, quæ medici in medendis
corporibus efficere solent. Nam primo remouent morbum:
secundo ad perfectam promouent sanitatem. Remouendo
morbum curant sapissimè contraria contrarijs, nempe cali-
da frigidis, & frigida calidis: promouendo ad sanitatem per-
fectam, dant præseruatiua, adhibent antidota; Ita & tu fac
simi-

Lib. 1. Topic.

Infirmitates
precibus sa-
nantur.

Lib. de Crea-
tione.

Eccles. 38.

Anima ægro-
tans quomo-
do sananda.

similiter. Remoue in primis morbum: expelle peccata. sed remouebis quidem, & expelles: si lubrica continentia curaue-
ris, tenacia largitate: iracunda mansuetudine: elata humi-
litate. Deinde adhibe præseruatiuam medicinam, præserua-
te à peccatis fuga, adhibe antidota præceptorum obserua-
tione: sicque immunis à spirituali infirmitate prorsus red-
deris. Cæterum in vtroque morbo oratione vttere. Quemad-
modum enim medici omnes pecunijs placantur in morbis:
ita Christus verus medicus animæ, & corporis, in vtroque
deuotis orationibus.

Οὗτο λέγεις πάρας μὲν τιμὰ, τοῖς ἀγαθοῖς δὲ ἀποσπῆχε.

P R Æ C E P T I O L X I I I.

*Sacerdotes omnes honora: bonis verò tantum
conuersare.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. LXIII.

Vlll natio quæcumque sit illa à sua primeua condi-
tione aliqua Religione caruit, siue bona, siue mala.
summum namque priscis hominibus studium fuit,
& seruandæ, & augendæ Religionis. Quæ vt serua-
retur, propagareturque ex hominibus selectos quosdam tam-
quam præcipuos, & summos constituebant: quos publico ale-
bant ære, ac tamquam Deicolæ venerabantur, vtq; alijs præ-
essent, lege sanciebant. In scripturis sacris legimus de Mel-
chisedech Rege Salem, & sacerdote antiquissimo: de Aegy-
ptijs sacerdotibus à publico alitis, & in magna veneratione
habitis: de Hebræis qui & Reges vngebant, & illis præerant:
in prophanis historijs itidem multa leguntur. At singula
enarrare non est præsentis negotij. legimus tamen Aristote-
lem scripsisse, oportere in ciuitate aliquos esse curam Deo-
rum habentes, scilicet sacerdotes: sed in vrbe Roma decem
Principum filios Senatusconsulto singulis Hetruriæ populis
percipiendæ sacrorum disciplinæ gratia traditos; tantum
illis inerat studium & amplificandæ Religionis, & tuendæ.

Omnis na-
tio aliqua
religione flo-
ruit.

6. Politic.

Christiana,
Religio illu-
strior crite-
ris.

Verum enimvero in Christiana Republica, & nobilior Reli-
gio, & illustrius sacerdotium apparet ob Christi Saluatoris
nostri veræ Religionis institutoris, Regis Regum, & Sacerdo-
tum omnium summi Sacerdotis, insigne propemodum, & au-
gustius sacerdotium: qui suo pijsimo aduentu illud funda-
uit, consecrauit, auxit, fœcundauit, nobilitauit, supra Reges
constituit, quacumque dignitate, illustrius declarauit, mani-
festauitque. Nulla quidem comparatio cerni potest inter pri-
scum sacerdotium, & nostri temporis. Nam vel superstitio-
sum illud cernes, quo ad Gentiles attinet: vel in huius figu-
ram conditum perspicies, vt Hebraicum. Nostrium verò legi-
timum sanctissimum, plenissimumque pietatis, & fidei, pu-
rum, integrum, incorruptum, illustrem, ac augustissimum

Sacerdotes
omnes in ho-
nore haben-
di sunt.

videbis. Quapropter Sacerdotes omnes in magno honore
habendi sunt, cum sit genus electum, regale sacerdotium,
gens sancta, populus acquisitionis: damnationemque sibi ac-
quirunt maximam, qui eos vel contemnunt, vel eorum præ-

Sacerdotum
dignitas.

ceptis non paruerint. Quis enim illis se parem esse credet, &
quibus scit non solum in terra, sed etiam in cœlis se ligari pos-
se, & solui? Plautus Ethnicus in Rudente dicebat: Quis est
homo tanta confidentia, qui sacerdotem violare audeat? Quod si
dixeris, non omnes bonos, dat regulam Author cum
bonis tantummodo conuersandum esse: malos verò, & bonos
omnes honorandos. Nec mirum, necesse est enim ob homi-
num bonitatem, & malitiam, duas quoque in mundo reperiri
ciuitates: vnā Dei, alteram Diaboli. Prima legitima est:
secunda tyrannica, ac ob peccatum constructa. Vtrobique,
reperiuntur ciues, in prima boni: in secunda mali: & vtinam
in Diabolica non ex nobis, qui altari seruimus. Tu verò si
quos huius generis similes inspicis, deuota: bonos amplecte-

D. Greg. ad
hærm. meten.
Episc. & ha-
betur dist. 96
can. Quis du-
biter.

re, omnes honora. Non enim dubitandum est, Sacerdotes
Christi, licet ex eis plerique Diabolo deseruiant peccatis;
Regum, & Principum, omniumque fidelium Patres, & Magi-
stros censerī. Nam siue bonus, siue malus sit sacerdos, omnes
Sacramenta perficiunt: quia non in merito sacerdotis, sed in
verbo Creatoris perficiuntur, & Spiritus sancti virtute.
Vnus namque & idem Spiritus sanctus in Ecclesia per totum
terrarum orbem diffusa incomprehensibiliter (vt inquit Gre-
gorius) ea mysteria occultè, latenter, atque inuisibiliter,

Et habetur
1. q. 1. multi
secularium.

& ope

& operando sanctificat; & sanctificando, benedicit. Quare
 & Divus Augustinus pluries docuit, quod intra Ecclesiam
 Catholicam in ministerium corporis, & sanguinis Domini,
 nil à bono maius, nil à malo minus perficitur sacerdote: quod
 & dereliquis Sacramentis intelligi quoque debet. Igitur si
 ex sacerdotibus aliqui sint improbi, aliqui verò boni: malos
 ob improbitatem, deuita: bonos ob vitam exemplarem am-
 plectere: omnes ob dignitatem honora. Quia mali vt mali
 fugiendi sunt, boni vt boni amplectendi: boni verò & mali
 ob dignitatem honorandi.

In de Doctr.
 Christ. & in
 lib. de corp.
 Domini. &
 habetur 1. q.
 1. cap. intra.

Ἀγαπᾷ τοῦ θεοῦ οὗτο οἷκός, οἶκόν θεοῦ καὶ αὐτὸν κατασκιάσας.

P R Æ C E P T I O L X I I I I.

*Venerare Dei domum: domum verò Dei etiam
 te ipsum effice.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. LXIIII.

Triplex est templum Dei: Vir iustus: Ecclesia:
 & cor. Vir iustus, quia scribitur: Templum Dei
 sanctum, quod estis vos. Ecclesia, cum quoque
 scribatur: Elegi enim, & sanctificaui locum
 istum, vt sit nomen meum ibi in sempiternum.

2. Paralip.
 cap. 7.

Cor denique, quia alibi dicitur à Deo; Ego sto ad ostium, &
 pulso: si quis mihi aperuerit, intrabo ad eum: & cenabo cum
 illo. Vnumquodque horum illustri quodam decoratur altari:
 Nam & templa altaribus, vt par est, exornata videmus. Vir
 iustus corde, Ecclesia Christo, seu Fide Christi: cor verò mi-
 sericordia. Vir iustus corde, quia quemadmodum ex corde
 prauo exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, for-
 nicationes, furta, falsa testimonia, blasphemix, & similia;
 nonnisi quia cor prauum altare est diaboli: ita ex corde opti-
 mo exeunt cogitationes bonæ, amor proximi, castitas, ele-
 mosynæ, veritas, & Dei laudes; ad Deum ipsum tamquam ex
 altari quodam ascendentia; quemadmodum ex materiali ara
 sacrificia, incensa, holocaustomata, & pleraque huius generis
 similia

Apocalips.
 cap. .

Triplici al-
 tari decoratur
 triplex tem-
 plum Dei.

Altare uni-
uersalis Ec-
clesiæ.

similia ascendunt Deo. similiter & Ecclesiæ totius orthodoxæ altare, Christus est: cui omnia offeruntur: seu Fides Christi, qua Ecclesia ipsa stabilitur, atque firmatur. Misericordia, itidem altare est cordis, cum ex toto corde miseremur proximorum: quemadmodum & Deus nostri miseretur. Venerare ergo primum Dei templum, quia anima iusti sedes est: Dei, venerare secundum Fidei firmitate, orationum frequentia, adoratione Christi, & deuotione Sanctorum: venerare tertium desiderio cœlestium, & misericordia proximorum. Verum enimvero cum spirituale templum præstantius sit corporali, libentiusque ipsum inhabitet Deus, cum in illo nobilius adoretur, sacrificia quoque illustrius offerantur: in illo denique operetur, in ipsum descendendo, & sanctificando. Effice te ipsum quoque Dei domum, vt tanto hospite decore- ris; tantaque Maiestate nobilitari possis.

Materiali tẽ-
plo præstan-
tius est spiri-
tuale.

Εἰς τὴν ἐκκλησίαν σύχναζε. θορυβῶν γὰρ ἡμᾶς καὶ ζᾶλπε
ἀπαλλάττει τὴν ἔξωθεν.

PRÆCEPTIO LXV.

*In Ecclesiam frequenter venias: à perturbationibus
enim, & fluctuationibus exterioribus
liberare nos solet.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. LXV.

Elemẽta tra-
stabilia ab
homine.

Inter elementa omnia duo sunt ab homine tra-
stabilia: terra, & aqua. Nam aer volatilibus
datus est: ignis verò ob vim suam magnam
inhabitabilis redditur: & si non desint multi,
animalia quædam in igne vivere posse, opinan-
tes. Terra igitur vel pedibus deambulatur, vel equis: mare
verò non nisi nauibus, similibusque. Inter hæc duo itinera
periculosius est maritimum terrestri. scribitur namque, qui
nauigat mare: enarrat pericula eius. Et verè quis hominum
est, qui cum pluries mare tranatauerit, tempestates non pas-
sus sit, fluctuationes itidem, & ventos aduersos; vt aliquando
omnis

Ecclesiastic.
44.
Maris navi-
gatio pericu-
losa.

omnis spes salutis sit ab eo ablata? Ideo Pittachus Philosophus inquebat: Fidelis terra, mare verò infidum est. Et quidam alius, mare enauigantem, à morte tantum distare aiebat, quantum navis summitas ab aqua distaret. Hanc ob causam valde timendum est mare, ob plurima eius pericula, & certa. At mundus immundus magis timendus est, quia mare: **Mundus mare est.** iuxta illud, Hoc mare magnum, & spaciosum manibus, illic reptilia quorum non est numerus: quia perturbationibus, fluctuationibus vndique plenus est. **Psal. .** Ecquis non sentit mundi huius angustias, perturbationes, calamitates, confusionesque. Nullus certè hominum, quicumque sit ille, siue bonus, siue malus à mundi huius calamitatibus immunis est. Igitur si ab huius angustijs liberari desideras, recurre ad Christi Ecclesiam, naue, temone, & vela. Naue Fidei, temone Spei, & vela Charitatis. Quandoquidem fluctibus nec mundanis, nec diabolicis quateris ob Fidem, nec vitiorum tempestatibus commoueberis ob Spem: sed tanquam in portu reficiēs vela cogitationum tuarum ob Charitatem. Nam & hæc bona spiritualia ad Ecclesiam perueniunt, ut omnium essent adiuuenta fidelium contra spirituales nequitias in cœlestibus: quorum nunc tenet imagines possessura perenniter virtutes in cœlo. Sed dices, Ecclesiam fluctuationes, perturbationesque continuo pati, quomodo igitur ad Ecclesiam recurrendum, esse præcipit Author ob quietem, & pacem: quia à perturbationibus, & fluctuationibus liberare nos solet, si ipsamet fluctuat? Sed dicendum est, Ecclesiam formaliter sumptam, quamuis patiat, & tribuletur, numquam tamen mergi posse: sed usque ad finem mundi sine defectu perduraturam, author est Christus, dicens: Ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi. Quinimo Ecclesia martyrum sanguine increassatur, persecutionibus proficit, augetur afflictione, erigitur tristitia, dilatatur angustia: & (ut inquit Cassiodorus) de suis cladibus mirabiliter triumphat. pascitur fletibus, reficitur ieiunijs, & deinde potius crescit, vnde mundus deficit. sed & de hac non loquitur Author: licet & de illa intelligi potest, quod dicit. Verius tamen de materiali Ecclesia ad quam confugientes, liberantur sæpè ab exterioribus perturbationibus, fluctuationibusque. Quandoquidem reficitur mens præsentia Christi, abstrahitur intellectus cœlestium contemplatione: **Homines, ut i** **litates confugientes ad Ecclesiam.**

Mundus mare est.
Psal. .

In Ecclesia reperitur quies.

mo anabala
noquis in
anabala

Ecclesia,
tribulationibus proficit.
Super Psal. r.

Homines, ut i
litates confugientes ad Ecclesiam.

tionē: leniuntur sensus obiectorum suorum intuitu mystica, spiritualitate: inclinatur voluntas Dei beneplacito: abducitur anima à terrenis: cōtemplatur æterna: paruipendit mundana: deslet peccata: abhominatur iniqua: vacat deuotioni: proponit facienda bona, insequi virtutes: detestari vitia omnia. Hinc quies oritur menti, pax animæ, requies homini. Bene itaque dicit Author, vt si à perturbationibus, & fluctuationibus exterioribus liberari desideres: in Ecclesiam frequenter venias.

Ὅσα ἐν τῇ γῇ πρόσκαιρα, μήσε νῦν λυπεῖ τόχω ριζόμενον.

PRÆCEPTIO LXVI.

*Quæcumque in terra sunt, temporanea existunt:
ne te ergo perturbet, quod tibi auferitur.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. LXVI.

Mūdana omnia temporari subduntur.

Omnia quæ subtus cœli ambitu oriri, nascique videntur: temporari subiecta esse existima. Nam quæ supra cœlum extant, supra tempus necesse est esse, cum tempus sit in primo cœli motu, sicut in subiecto, & primo mensurato: vnde & habent permanentiam sempiternam. Tempus autem cum sit numerus motus secundum prius, & posterius, prioritatem, & posterioritatem in rebus efficit; ita vt quæcumque in terra existât, temporanea existere oportet: vnde & motui subiecta, igitur & varietati, & mutabilitati. Quare tempora ipsa cum motu labantur, temporanea quoq; tempore fluant, consumanturque, terrena omnia, siue honores, siue dignitates, siue potentie, siue fortitudo, siue sanitas, siue pulchritudo, siue possessiones, siue diuitiæ, similiaq; bona, vel corporis, vel fortunæ, vel pleraque animi, vel alia quæ in mundo sunt: temporanea existere necessum est: Nihil enim est, quod à tempore non do-

Artis lib. i.

metur. Quare & Ouidius Poeta cecinit.
*Tempore difficiles veniunt ad aratra iuuenti,
Tempore lenta pati frena docentur equi.*

Ferrens

Ferreus assiduo consumitur anulus usu.

Interit assidua vomer aduncus homo.

Quid magis est durum saxo? quid mollius unda?

Duratamen molli saxa cauantur aqua.

Et idem alibi cantu promptfit.

Tabida consumit terram, lapidemque vetustas,

Nullaque res maius tempore robur habet.

Igitur cuncta corruptioni obnoxia, & dilapidationi erunt. Igitur ne perturberis, si quod à fortuna heri accepisti, hodie mundus tibi auferet: quia cum mundus instabilis sit ob temporum lapsum, instabilia quoque erunt omnia in mundo existentia, & corruptibilia: Ergo perturbet te si bonum, quod tibi aufertur, sit æternum. Hoc dubio procul perturbare te debet, quia numquàm desinit, quia supra tempus, quia propinquum æternitati: quinimo ipsa est æternitas. Quod & si totum mundum quòque possideres, perspice, mundum ad cœli spatium puncti quidem rationem obtinere: sicut astrologis demonstrationibus apertè ostenditur: ergo prope nihil. Igitur nihilo perturbaberis? perturba te, si quod tibi aufertur, sit æternum.

De Ponto
lib. 4. Eleg. 8.

Homo dolere debet, si quod sibi aufertur sit æternum.

Ὅταν σοι λογισμὸς ἡδυσθαθείας ἐγγένται, ἀντίστησον αὐτῷ τιμὴ τῶν ἀνθρώπων ματαιώμῃ, καὶ τιμὴ τοῦ θεοῦ πρόσκρουσιν.

P R Æ C E P T I O L X V I I.

Quando te voluptatis affectus inuasit: oppone ipsi metum hominum, & Dei offensam.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. LXVII.

Rona est hominum ætas ab adolescentia sua ad voluptates, illecebrasque omnes: nec fieri potest, nisi Dei auxilio speciali, cōsentiente etiam eius libero arbitrio, præseruetur: quin ad ipsas feratur, permanente natura corrupta ob primorum parentum peccamina, quibus & posteros omnes miserabiliter infecit. Et quamvis per peccatum natura humana

Hominis inclinatio ad voluptates.

N

omnino

Opera vitæ
æternæ meri-
toria absque
speciali Dei
auxilio ne-
queunt fieri.

omnino corrupta non sit, ac proinde neque toto naturæ bono priuata: ea tamen conditio eius est, vt omnia illa opera quibus peccator tendit, & disponitur ad iustitiam, & gratiam, iustificantem vel mediata, vel immediata absque Dei auxilio speciali nequeunt fieri: quinimo homo in statu naturæ lapsæ non potest sine speciali Dei auxilio bene moraliter operari semper, neque vt in plurimum: potest tamen sine auxilio speciali tantum suis viribus adiutus bonum aliquod morale operari; sed raro, & difficulter; quia per naturæ facultatem adimplere potest mandata quantum ad substantiam operis. Quod quidem intelligi debet de naturæ præceptis, & de quibusdam,

Quid potest
homo face-
re in statu na-
turæ lapsæ.

non de omnibus. Potest quidem homo in hoc misero, & infœlici statu aliqua præcepta legis naturæ obseruare per vires suas: non tamen omnia sine Dei gratia adiutrice quo ad substantiam operum. Quid quod non potest in hoc statu ex viribus naturæ, sui que liberi arbitrij diligere Deum super omnia dilectione naturali, cum volûtas hominis propter corruptionem naturæ sequatur bonum priuatum, nisi sanetur per gratiam? At si non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis,

2. ad Corint.
c.

quasi ex nobis, iuxta D. Apostoli Pauli doctrinam, sufficientia verò ex Deo est: quomodo à voluptatis affectibus sine Dei gratia liberi erimus? Quamobrem ipsemet clamabat. Infelix ego homo quis me liberabit à morte corporis huius? & respondet; Gratia Dei per Iesum Christum. Prona est igitur hominum ætas ad voluptates ab adolescentia sua, quæ per gratiam Dei vtique compesci possunt. Quando verò illarum affectus insurgunt, nam insurgere possunt, cum in nobis remanserit fomes, & insurgunt continuo; nam & Diuus Paulus dicebat, Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ; pro his sedandis, reprimendis que, ne quis sic facillè peccet, duplex remedium dat Author: primum hominum metum: secundum Dei offensam. Hominum metum primo ponit, quia sunt plerique qui propter hominum timorem, ne scilicet videantur, ne iniqui reputentur, tandem propter mundanum honorem à sceleribus retrahuntur. Ideo anteponit metum tamquam id quod propinquius est homini: ponit deinde Dei offensam, vt homo voluptatum affectibus dum considerat offendi Deum creatorem, redemptorem,

Remedia ad
compescen-
dos volupta-
tis affectus.

gubernatorem, benefactorem, iudicem, premiatorem, & puni-

punitorem, si illis acquieuerit: ex huiusmodi speculatione retrahatur ab excessibus. Igitur benefaciēs, si voluptatum affectibus inuasus, metueris homines, pauperisque offendere Deum: tunc enim omnes cessabunt, liber itidem eris ab his angustijs.

Ἀσφάλισον τὴν ἀκολίαν, καὶ οὕτω ὀφθαλμούς. δι' αὐτῶν γὰρ πάντα τὰ βέλγη ῥῆ κακίας εἰσέρχονται.

P R A E C E P T I O LXVIII.

Munito auditum, & oculos: per illos enim omnia tela malitia ingrediuntur.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. LXVIII.

Vinque esse sensus externos iuxta modos immutationum ab obiectis, neminem ex Philosophis credo latere; visum scilicet, auditum, odoratum, gustum, & tactum. Visus est quo colorata percipiuntur spirituali immutatione tantum. Auditus quo soni percipiuntur, spirituali, & naturali immutatione ex parte obiecti, causati ex percussione, & aeris commotione. Olfatus quo odores percipiuntur spirituali quoque, sed naturali immutatione secundum alterationem. Est namque odor natura quaedam in humido ab enchymo sicco impresso, iuxta Aristotelis doctrinam. Gustus quo sapor percipiuntur spirituali immutatione, sed naturali ex parte organi secundum præambulam qualitatem. Est enim sapor passio humidi à sicco, medio calore, alteratiua gustus de potentia ad actum, iuxta Aristotelis etiam placitum. Sed Diuus Thomas quoque saporem consistere docet in humido aqueo aliquo digesto, sicut odorem in sicco aereo aliquo temperato. Tactus autem est qui tangibilibus percipiuntur spirituali, sed naturali immutatione ex parte organi secundum eandem qualitatem. Est enim tactus sensus eorum ex quibus componitur animal, & per quæ corrumpitur, iuxta B. Thomam. Verum & inter hos quinque duos præcellere, visum

Sensus exter-
ni qui.

Visus.

Auditus.

Olfatus.

Odor quid.
Lib. de sensu, & sèlato.
Gustus.

Sapor quid.

L. b. 2. de animal.
L. 1. c. 19.

Tactus.

Sensuum qui
præstantiores.

visum scilicet, & auditum, & huic cū reliquis visum, omnibus in manifesto esse mihi persuadeo. Quandoquidem visus cum ex parte immutationis, tum quoq; ex parte obiecti, spiritua-
lior, subtilior, perfectiorq; ceteris sensibus perpeditur. Plures namq; rerum differentias nobis demonstrat, extenditurq; ad significandum omnem intellectus, & sensuum cognitionem ob ipsius dignitatem, & certitudinem. Sed & visus, & auditus præstant etiā ceteris prout hic disciplinæ, ille verò inuentioni deseruit; vterq; enim disciplinabilis est. Muniendi tamen sunt hi sensus ne prauè disciplinentur, nam & his munitis muniuntur & reliqui: prauè verò disciplinatis defluunt, & ceteri omnino. Quælibet enim tela malitiæ per illos ingrediuntur, per aures scilicet detractiones cum appendicibus, per oculos omnia peccata. Oculi namque (vt Seneca ait) sunt vitiorum omnium irritamenta, duces scelerum: huic adulterium ministrant: huic domum, quam concupiscit. Muni igitur, quia & Deus vtrosq; muniuit: aures multis pellicularū, ossiculorumq; compaginationibus, oculos superciliorum tegminibus occuluit. Inclina igitur aures ad audiendum verbum Dei, & sancta: inclina oculos tam internos, quàm externos ad Deum fidei adhæsiōne, expectatione spei, contemplatione amoris, & fruitione gloriæ.

Sensus, visus,
& auditus in
ter ceteros
muniendi.

De remedijs
fortuitorum

Ἦνικα προσέλθῃ, τὸν λογισμὸν πρὸς θεὸν ἀνάγαγε. καὶ περιπαθὴς
κατέλθῃ, πάλιν αὐτὸν ἀνάγαγε.

P R Æ C E P T I O L X I X .

*Cum oraueris, mentem ad Deum attolle, & etiam
si inde abstracta descenderit: iterum
tamen ipsam recollige.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. LXIX.

Orationis cō
ditiones, vt
petita faciliè
cōcedantur.

Nter cæteras conditiones, quæ ad orationem necessariò requiruntur, tria præcipuè sunt, quæ maxime prosunt, efficiuntque vt petita facile concedantur. Deuotio, continuatio, & eleuatio mentis in Deum. Nam & oratio deuota esse debet, continuata, & abstracta. Deuota interius, & exterius: conti-

continuata vsq; in finem: abstracta totaliter. Deuota contra irreuerentiam: continuata contra interpellationem: abstracta contra mentis euagationē. Nam irreligiosa oratio Deum spernere videtur: interpollata Deum irridere: vaga Deum non curare. Verum inter has vltima est prima, & ante alias in primis obseruanda. Orans enim attentē, & fideli cordis desiderio ad Deum, vt vnicum in omnibus auxilium subleuare se debet. Quare communiter diffiniunt orationem per hoc potissimum, vt sit mentis erectio in Deum. Igitur cum oraueris abstrahe à mundo mentem tuam ad Deum, nihil terrenum cogitans: nihil caducum considerans: nihil fragile rememorans. Recordare pietissimum Saluatorem nostrum dum in horto orare voluit ad Patrem, assumpsisse secum Petrum, Iacobum, & Ioannem: instruere per hoc volens oratores, vt secum in oratione recolligerent memoriam, intellectum, & voluntatem: memoriam cum Petro: intellectum cum Iacobo: voluntatem cum Ioanne. Abstrahe igitur totis viribus mentem tuam ad Deum cum oraueris, vt oratio fructum percipiat. Quæ si rursus ad ima descenderit, recolle illam iterum: vt ad superna reducta, abstracta remaneat omnino.

Orationis
diffinitio.

Christus cur
in oratione
in horto as-
sumpsit Pe-
trum, Iaco-
bum, & Ioan-
nem.

[Οὐ πάντως ἡ διάνοια τίκτοισα. σὺ δὲ τοὺς μὲν φαυλοὺς ἔκτειλε,
οὗτο δὲ ἀγαθοὺς, γεώργησον.

P R A E C E P T I O LXX.

*Mens humana non vnquàm cessat generare cogitationes: tu verò malas quidem expelle,
bonas verò colendo exerce.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. LXX.

Cogitationes à mente proueniunt, est enim cogitare, animo vel mente aliquid rimari: quemadmodum excogitare, est cogitando aliquid inuenire: & cogitatio est inquisitio veritatis per discursum ex multis: discursus verò mentis seu intellectus est; sicut excogitatio est configuratio, seu confor-

Quid sit co-
gitare, & ex
cogitare, co-
gitatio, &
excogitatio.

matio

matio cogitationis ad exprimendum exterius, conceptum interius, quod est verbum. Itaque mens humana semper cogitationes generare non desinet: non enim mens est otiosa, semper quidem cogitat. At cogitationes in duplici quidem discrimine reperiri necessum est. Quædam enim sunt bonæ: quædam malæ. Malæ expellendæ omnino sunt, quia malæ: bonæ verò cultu exercendæ, nonnisi quia optimæ. Mens namque humana similis est arbori cuilibet, qui indifferenter producit, generatque hinc inde ramos, & bonos, & malos. At bonus agricola, colonusque putationis tempore malos quidem excidit, bonos autem relinquit: quo tempore debito fructus bonos reddere possint. Ita mens nostra non vnquam cogitationes generare cessat, bonas, & malas: sed tu vt bonus colonus, & putator, ne bonæ à malis suffocentur, inutile: que, & absque fructu reddantur: malas quidem rescinde, bonas verò vt sint etiam in abundantia, exercitio cole. scribitur enim cogitationes robusti semper in abundantia: omnis autem piger in ægestate erit. Quæ sententia, quamuis vt iacet, de prudente viro intelligenda venit: qui circa temporalia colligenda nimis cogitat, ac ideo in abundantia versabitur, piger verò quia nihil curat, in ægestate inuenietur: nihilominus tamen spiritualiter intellecta sententia, cogitationes robusti in Fide, Spe, & Charitate semper erunt in abundantia, quoniam nonnisi robusta cogitat, ex quibus abundantia emergit, & saturitas: ac propterea robusta quoque colligit; infirma autem cogitās, infirma metet, ex quibus egestas, & fames prodeunt. Itaque cum varijs, diuersisque cogitationibus semper mens nostra quatiatur, agiteturque, tum bonis, tum quoque malis: malas expellamus, bonas verò colendo, exerceamus. At circa cogitationi pessimæ. si verò titubat prona cogitatio, non consentias illi.

quotaplices
cogitationes

Optimum
exemplum.

Prouerb. 21.

Χαῖρε τῇ ταπεινώσει. τὸ γὰρ δ' αὐτῆς ὕψος πολὺ, καὶ πλεῖν μὴ δυνάμενον.

PRECEPTIO LXXI.

*Humilitate gaude: altitudo enim eius firma est,
nec ruere potest.*

SCHO-

SCHOLIUM, SEV COMMENT. LXXI.

Humilitas virtus qua refrenatur animus, ne immoderate ad alta tendat, vt inquit Beatus Thomas, seu (vt Bernardus testatur) virtus quaverissima sui cognitione sibijpsi quilibet vilescit, sic est necessaria viro Christiano: vt absque illa

adire coelestia non poterit. Aqua equidem quantum descendit, tantum quoque ascendit: & quantum ascendere videmus, tantum quoque descendit. Pila quanto altius tendit, eo inferius descendens, magis repercutitur: at quanto fortius in imo reijcitur, eò magis ad alta subleuatur. Sic & hominum cogitationes quantum descendunt in imo, tantum ascendunt desuper: & quantum ascendunt, tantum deiiciuntur; quia homo per humilitatem vsque ad coelum extollitur: per superbiam verò vsque ad infernum deiicitur. Itaque si humilitatem non habes: cura, vt habeas. si autem habes, gaude, quia rem excelsam habes: qua nihil excelsius haberi potest; quia quasi semper superior nescit extolli (vt inquit Beatus Ambrosius) quoniam nemo id affectat, quod infra se iudicat. Altitudo deinde illius firma est, nec ruere potest. Quemadmodum enim in materiali edificio tunc surgentis fabricæ robusta celsitudo bene figitur, cum per fundamenti fortitudinem in petra solidatur, iuxta Beatum Gregorium: & quanto magis ædificium ima petit; eò altius confurgit, stabileque permanet: Ita & in spiritali edificio locus in imo à te quærendus est: quia magis confurges. Memento Christum Præceptorum nostrum docuisse, vt cū inuitatus quis fuerit ad nuptias, non in primo, sed in postremo loco discumbat: ne forte honoratior illo sit inuitatus, & à primo eiiciatur loco, postremum verò incipiat cum rubore possidere. Verum enimvero exempla illustria habemus de Lucifero, & Beata Vergine: Nam & Lucifer qui mane oriebatur, quia locum in supremo quæsiuit, in imo miser deiectus est: At Deipara Virgo, quia in profundo humilitatis, supra omnes Angelorum Choros exaltari meruit. Gaude igitur & tu humilitate: vt & scilicet exalteris in altitudine: abhorre altitudinem, ne deprimeris in profunditate.

22. q. 160.

arr. 2. c.

De gradibus humilitatis.

Exemplum optimum. Aqua naturalis.

Super Luc. lib. 7.

Exemplum pulchrum. lib. 27. mora.

Luc. c. 14.

Nota finem superbiæ, & humilitatis.

Ἄσκη τοσοῦτον, ὅσον χαλάσαι ῥὰ σαρκὸς τὰ κινήματα καὶ ἀδυνήσῃ,
πρὸς ὑγίαν τὸ σῶμα, μὴ πρὸς πρυφὴν θερπάδου.

P R Æ C E P T I O LXXII.

Ista exerce corpus, ut compescas carnis motus: & si aeger fueris, corpus cura, ut sanitatem adipiscatur, non ut delitijs enervetur.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. LXXII.

Exercitij vtilitas.

Exercitium corpori, & animæ summopere conferre expertum est. Nam quod rusticus duros habeat nervos, lacertos fortes: brachia ferrea: totumque corpus strenuum, exercitium hoc facit. Quod nobilis econverso molles habeat

nervos, lacertos debiles, brachia delicata, corpus totum imbecille; ignavia, & ocium id efficiunt. Quod iste languescat, ille autem robore magno viuat: exercitium est. Nam Aristoteles pluribus in locis doctrinæ suæ exercitium causam esse sanitatis, & ipsam conseruare docuit. Quare Fulgentius author non ignobilis, dixit, quod ille solus ab exercitio sustineat: qui sanitatis beneficio vult carere. Sed quis nescit ingenia pigrescere, nisi vigilatione reparentur? Quinimo vt Vegetius scripsit, omnes artes, cunctaque opera quotidiano vsu, & ingi exercitatione perfici. & rectè, quia si longa temporis intercapedine quiescant, ægrè resumuntur: quia exercitatio inimica est otio: & lucrum temporis. Accedit, quod sit humanæ vitæ conseruatio: caloris naturalis lima: excitatio dormientis naturæ: consumptio superfluitatum: debitum iuuentutis: & senectutis gaudium. Sed quod magni refert, est quod omnium sit corroboratio virtutum, & vitiorum destructio. Compescit etenim iuxta Authorem, carnis motus. Nam etiam iuxta Euripidem in Erichtheo, labor assiduus omnia vincit: Quinimò in Heraclidis dixit: virtus per labores incedit; ergo per eosdem vitium euanescit. Cum igitur carnis motus vitiorum possit esse causæ: compescendi sunt nonnisi exer-

Lib. 1. Reth.
Lib. 1. Met.

Lib. 2. de re
militari.

exercitio: affligendi sunt nō nisi sanctis laboribus; hac tamen cautela. Quandoquidem aut sanus es, aut æger: si sanus, ita Modus affligi- affligas corpus tuum, vt animi motus compescas omnino: gēdi corpus Mortificandum namque est corpus, ne vitia viuant, non occidendum. Tantus enim ieiuniorum imponendus est modus, quantum ferre potes. Quare Diuus Hieronymus dicebat in epistola: sint moderata, & sancta in omni mentis humilitate Ieiunia quo- ieiunia: quæ ita attenuent corpus, non mentem eleuent, ne res modo exer- humilitatis gignat superbiam, & vitia de virtute nascantur. cenda. sed ad intentum Fulgentius ad Probam scripsit. Ieiunijs sic est adhibenda temperies, vt corpus vestrum nec saturitas excitet, nec inedia immoderata debilitet. At si fuerit æger, cura corpus tuum, ita tamen, non vt delitijs eneruetur, sed vt adepta sibi sanitate, reuertatur iterum ad seruiendum sciliciter Domino: Quemadmodum etiam admonet D. Augustinus fratres in Regula, vt cum vires pristinas infirmi reparaauerint: redeant ad scilicet consuetudinem suam: quæ famulos Dei tanto amplius decet, quanto minus indigent: Eneruatur certè delitijs corpus, delitijs vacans.

Οὗτο ποιήσας τῶν λογισμῶν, λογισμοῖς ἐτέροις ἀναμίσχου.

PRÆCEPTIO LXXIII.

*Prauas cogitationes alijs cogitationibus
melioribus abige.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. LXXIII.

Necessè est hominem, cum sit mente, & ratione præditus (vt iam paulo superius dictum est) assiduis cogitationibus affici: & tamdiu, quamdiu vigilare creditur; quamuis etiam dormiendo, quandoque vigilare videtur: Animalia verò irrationabilia Schol. 70. non cogitant. Nam & si memoriam perfectam habere videantur, cum motu moueantur progressiuo ad aliquod distans: & sensitiua sit prouisa ad propriam operationem, & Animalia ir- ad vitæ necessitatem, quia natura non deficit in necessarijs, rationabilia cur non co- gitant.

O ac pro-

ac propterea apud ea remanet per memoriam rei præcon-
ceptæ intentio, ex qua ad motum inducuntur: est tamen in
illis propriè memoria imperfecta, ad quam non sequitur re-
miniscentia perfectè, quia naturæ instinctu efficitur, quo etiã
fit collatio: similiter prudentia, quæ in se memoriam inclu-
dit, imperfecta redditur. Quare si cogitant, improprie di-
centur cogitare, cum à natura impellantur. Homo autem,
Homo pro- cum mente vigeat, & ratione, propriè cogitare dicitur:
priè cogitat. illumque duplici cogitationum genere molestarì, vt conti-
nua docet experientia, inuenies; prauarum scilicet, & bona-
rum. At cum tanta differentia utrobique, quod prauæ in in-
finitum crescunt: bonæ verò paucæ emergunt. Tu verò si pra-
uis molestari cogitationibus, abige eas bonis. Facies qui-
dem non secus ac ille, qui cum comederit amara, dulcibus
Optimum_ exemplum. quidem, & suauissimis pharmacis in ore retentis: expellit
tandem; faucesque eius, & os ab amaritudinibus immunes
redduntur. Efficies rursus quemadmodum & ille, qui à mu-
scis infensus, quamuis semel, bis, ter, & quater abigerit, vel
manu, vel flabello, si denuo reuertuntur, iterum, & abigit;
& toties, quoties: ita vt tandem vel infestare desinant, vel
captæ interimantur. sic quoque efficies circa cogitationes.
si namque malis infestari abige eas melioribus, si rursus ve-
niunt, denuo eijce, si iterum, tu quoque iterum atque iterum
persequere, vel enim euanescent, vel succumbent tandem.
Hoc igitur est, quod inquit Author, prauas cogitationes,
alijs cogitationibus melioribus abige.

Λογίζεσθ τῶν οὐρανῶν ἀγαθῶν τὴν ἀπρέπειαν, καὶ πάτος οὐδενος ρῆ-
της, ἢ τῶν ἐκ ταύτης περπατῶν ἐπιείσπραχτη.

PRÆCEPTIO LXXIIII.

*Considera cœlestium bonorum decorem: & nullum
te capiet desiderium terræ, nec aliud
ex ea dulcium.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. LXXIIII.

Onum ab omnibus appetitur, illudq; omnes per circuitum quærunt: magnoque exardescunt desiderio habendi, siue boni, siue mali sint; omnes inquam indiscreta intentione ad bonum peruenire nituntur. Verũ & multi in honorum subli-

Bonum quomodo à diuersis variè appetitur.

mitate quærunt, nonnulli in auro, gemmis, & margaritis: quidam in luxu, & voluptate: alij in prudentia carnis, quæ inimica est Deo; ac vt omnia vno complectar verbo, in huiusmodi terrenis omne desiderium eorum est, vbi bonum non est bonum, sed apparens bonum. Quandoquidem quæ transeunt, non sunt bona, quæ verò permanent, bona sunt. Terrena omnia transeunt, bona ergo non sunt. Quæ si sunt bona, apparentia bona sunt. Quid igitur te capit desiderium terræ, quæ tandem peritura est cum omnibus suis? nihil quidem in ea stabile, nihil perpetuum, nihil perenne, nihil dulce. Omne autem caducum, omne fragile, omne amarum. Eleua igitur mentis aciem in ea, quæ finem non habent, vbi dulcedo immensa: vbi diuitiæ sempiternæ: vbi consolatio indeficiens: vbi omne bonum perpetuum: vbi perennitas omnium bonorum: vbi decor præcipuus. Quod bonum admiratus Boetius, sic cecinit.

Terræ instabilis, & caduca.

Felix qui potuit boni

Fontem visere lucidum.

De consolat. lib. 3. metro 12.

Quòd si conquereris teneri semper à desiderio terræ, scias optimum remedium esse considerare cœlestium bonorum, decorem: illumque tibi paratum, si terrestria omnino peritura conculcaueris. Cæterum tua culpa penitus est capi terreno desiderio: quia mens tua ad conditoris tui specimen, propemodum dura est, & frigida. sed incipe illius desiderio exardescere: sequere quem diligere cepisti, curre liquefactus igne amoris, crede mihi: fiet mens tua desiderio illius anxiosa, vilescunt cuncta, quæ in seculo te ligabant: nihilq; erit, quòd extra Deum tibi placere poterit: nullum denique (vt inquit Author) te capiet desiderium terræ: nec ex ea dulcius quid.

Ἡ νῦν καὶ περὶ θεοῦ ἐπέρχεται σοινοῦν, μὴ τὸν θεόν, ἀλλὰ σαυτὸν οὐδὲν
γὰρ ἀσφαλές, ὑπὲρ τὸ μέτρον, ὃ παρχωροῦμαι, ἐπέρχεται.

P R Æ C E P T I O L X X V.

*Quando tibi aliqua de Deo subit cogitatio, non Deum,
sed teipsum. Nihil enim tutum est, quod modum
excedit: quem seruare conuenit.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. LXXV.

Deus à quo-
cunque intel-
lectu creato
incōprehen-
sibilis.

Lib. 1. de na-
tura Deorū.

Simonidis re-
sponsum de
Deo.

p. p. q. 1. ar. 7.
Deus nec sci-
ri, nec pro-
priè diffiniri
potest.

Ad rom. 1. c.
M. d. us intel-
ligendi Deū.

Eus à quocumque intellectu creato conceptus,
nequit perfectè intelligi: quia incomprehen-
sibilis est: quia infinitus: quia immensus. Tan-
tus enim est, vt ab homine non possit aut verbis
enarrari, aut sensibus extimari: cuius Maiestas
nec mente comprehendi (vt inquit Plato in Timeo) nec lin-
gua exprimi. Quare Cicero Simonidis testimonium adfert:
quem cū interrogasset Hiero Tyrannus quidnam esset Deus?
respondendi causa, vnam sibi postulauit diem. Cum idem
sibi postridie quæreret, biduum petiuit: cumque sæpius die-
rum numerum duplicaret, admirans Hiero, quæsiuit cur ita
faceret: respondit Simonides, quia quanto diutius confide-
ro, tanto mihi res videtur obscurior. Quare bene docuit Bea-
tus Thomas nos minimè scire posse, quis sit Deus, quia effu-
git certè omnem sermonem, atque humanæ mentis sensum,
omnem Maiestas illa incomprehenibilis: Ideo nec illum pro-
priè posse diffiniri. Quia cum ex genere, & differentia diffini-
tio constet, & Deus non est sub genere, sed supra omne genus:
nec est compositus ex genere, & differentia, nec ex aliquo
alio, cum sit purus actus, & summè simplex, diffinitionem cer-
tè non habebit. Hanc ob rem si quando aliqua tibi de Deo
subit cogitatio, noli Deum cogitare, quia opprimeris à glo-
ria illius: Excedit quippe capacitatem tuam immensitas il-
la infinita. Cogita teipsum, ex tui etenim consideratione ad
illius Maiestatis cognitionem deuenies. Inuisibilia namque
Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciunt: sempiterna
quoque

quoque eius virtus, & diuinitas dicebat Paulus Apostolus. Hæc certè cognitionis nostræ natura est, vt per visibilibus speculationem, ad inuisibilibus cōtemplationem assurgamus. Erigenda igitur est à nobis scala quædam, cuius gradibus quibusdam per creaturas progrediatur ad Creatorem; nempe ab insensibilibus ad sensibilia, à sensibilibus ad rationalia, à rationalibus ad spiritualia: & tandem ab his omnibus ad Creatorem. Nam Dei cognitio vel est per essentiam, vel per similitudinem, vel per aliorum speciem: per essentiam naturalis est Deo soli: per similitudinem Angelo: per aliorum speciem, seu per speculum nobis hominibus. Quia nos per aliorum speciem cognoscimus, Angelus per similitudinem: Deus autem per seipsum. Itaque cum modum excedat, seruare illum conuenit: aliter nihil tutum erit. Hoc est quod inquit Author, quòd teipsum, non Deum cogitare debes, quando tibi de Deo subit cogitatio, quia quid non sit, inuenies, nō autem quid sit.

d. Thom. p. p.
q. 56. art. 3.
Cognitio
Dei triplex.

Τὰς φαύλας ἐνθυμήσεις, πόρον εἶναι τοῦ διαβόλου πείσσει. οὕτω γὰρ αὐταὶ παρονταὶ, ὃ δὲ πορεὺς αἰχμηταί.

P R A E C E P T I O LXXVI.

*Prauas cogitationes semen esse Diaboli existima:
sic enim ipse desinunt, ipseque seminator
confunditur.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. LXXVI.

Q Mnum prauarum cogitationum suggestorem, seminatoremque esse Diabolum: nemo ex Sanctis est, qui negat. Quinimo ex illo Euangelij nobis innotescit; quia scilicet venit inimicus homo, hoc est Diabolus: & superfeminauit zizaniam. superfeminat quidem zizaniam iste zizaniosus homo, & stus cupiditatis nobis adhibendo, illecebras gulæ ingerendo: luxuriæ incitamenta apponendo: virus inuidiæ infundendo: superbiz tumorem intromietendo: auaritiæ cupiditatem obijciendo: ocij torporem persuadendo: deceptionum denique

Matth. 13.

Diaboli zizania.

De summo
bono.

Diaboli ini-
quitas.

denique laqueos ubique protendendo. Quare Isidorus in-
quiebat, corda hominum Diabolus occultis cupiditatibus
replet. Ecquis est, quin affirmabit? quis dubitabit? quis non
videt? nonne quotidie experimur in nobis, nil prauius, nil ma-
lignius, nilue nostro aduersario reperiri nequius? cuius pra-
uitate omnia quidem mala committi videmus, omniaq; bo-
na relinqui? Hic dubio procul tibi immittit illicita desideria:
vt te tandem contaminet. Hic suppetit fomenta, & vitijs pa-
bulum subministrat. Hic intima viscera stimulis quibuscum-
que commouet, & perturbat. Hic obscenitatibus omnibus
animas ad sanctitatem creatas, in ceni gurgite tandem de-
mergit toto conamine: nonnisi ad animarum ingluuiem, &
deperditionem anhelans, iuxta illud: Da mihi animas, cate-
ra tolle tibi. Igitur si aliquando tibi prauæ insurgunt cogita-
tiones, cogita Diaboli semen esse zizanium: quia à prauo
nonnisi praua feri, & emergere, legique possunt. Vnde & qui-
dam Poeta optimè cecinit.

Arbore de vili, vilia poma cadunt.

Exemplum.

Si autem vis vt desinant, existima Diaboli opus esse, vt te de-
cipiat: deceptumq; condemnet. si verò & id existimaueris;
duo bona confurgent: desinent primo cogitationes: secundo
insidiosus seminator confundetur: non secus ac explorator
quidam in exploratione detectus: qui dum in abscondito se
obseruare conatur, & à nullo videri præsument: miser tandem
detegitur, & confusus aufugit: Ita quoque Diabolus. Igitur
si vis vt Diabolus confundatur: prauæque cogitationes rece-
dant: cogita illas esse semen Diaboli.

Φηδὲ τὰ πολλὰ γέλωτος, χαυνοὶ γὰρ τὸ ψυχρὸν, χαυνωθεῖσα δὲ,
τῷ τοῦ νόμου χαλινῷ ἀχέρᾳ ἀποδύετη.

P R Æ C E P T I O LXXVII.

*Excessum risus fugito, eneruat enim animam:
Anima verò eneruata, facile à freno
legis exuitur.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. LXXVII.

Vemadmodum neruis corpus perficitur, sub-
stentaturque, ita vt absque illis infirmum,
prorsus redditur, & ad operationes ineptum:
ita anima sine modestia, sed risus excessu po-
tissimè eneruatur: at cum modestia satis con-
seruatur. Quare Ouidius contra modos voluptatum omnium De remedio
ita cecinit. lib.2.

*Eneruant animos, citharæ, cantusque, liræque,
Et vox, & numeris brachia mota suis.*

Nam & hæc semper risum insequi compertum est. Igitur si ri-
sus excessu afficeris, scias eneruari animam, eneruari scilicet
potentijs eius. Quandoquidem animæ nerui potentiæ eius
sunt: hoc est potentias eius rebelles fieri animæ. Anima ve-
rò suis eneruata potentijs: facile à freno legis exiit. si nam-
que memoria præterita attendit peccata, intellectus ad ille-
cebras feratur: voluntas ad mala omnia, nonne illis enerua-
bitur, & à legis freno tandem exuetur? In ipso igitur motu, Modestia,
gestu, atque incessu tenenda verecundia est: quia habitus seruanda in
mentis in corporis statu cognoscitur. Dicit enim Scriptura, omnibus.
Amictus corporis, risus dentium, & ingressus hominis: enun- Eccles. c. 19.
tiant de eo. Ob id docebat Diuus Augustinus fratres in re-
gula, vt in incessu, statu, habitu, & motibus eorum, nihil fie-
ret, quod cuiusquàm offenderet aspectum: sed quod illorum
deceret sanctitatem. Non prohibet quippe Author risum,
quia homo naturaliter risibilis est: risibilitasq; passio est ne-
cessariò fluens à principijs speciei, quamuis addat aliquam
naturam extraneam supra hominem, quæ est præter essen-
tiam hominis; sed prohibet risus excessum cum voce confusa
lætitiæ factum, insultationem immoderata hilaritate denun-
tiantem: quem etiam & Poeta quidam reprehendit, dicens.

Ingeminat tremidos naso crispante cachinnos.

At vis cognoscere stultum, perspicce si rideat, & quomodo ri-
deat: risus enim abundat in ore stultorum, ita docuit Spiri-
tus sanctus. sed & Menander Ethnicus Poeta dixit. Risus in-
tempestius inter mortales graue malum. Et iterum, ridet
autem stultus, & si quid ridiculum non sit. Fugito igitur risus
excessum,

Perfius.

Risus immo-
deratus de-
turpat homi-
nem.

Quid sit risi-
bilis.

excessum; imitare sanctos, imitare sapientes, qui nunquam aut raro riserunt: imitare Saluatorem nostrum, qui semper flere, nunquam autem ridere visus est. Cæterum tu qui sanctus non es, dictum Socratis ad Democritum saltem obseruare necessum est: neque scilicet risus petulans amandus: neque sermo cum audacia suscipiendus. Nam illud stultum: hoc verò furiosum est: & Author docet, quòd risus excessu eneruatur anima, quo nihil peius, quia sic eneruata à legis freno facilè exuitur. Compesce igitur risum, at ridendo illius excessum fugito: vt euites hæc duo mala, animæ scilicet eneruationem, & legis reatum, nam à legis freno risus excessu facilè exueris.

Εἰς ἑρτα δὴ τὴν ψυχὴν καὶ προσεύχας μερίζωσι οὕτω γὰρ οὐ πολλὰς
εὐρίσκον πρὸς ἡμᾶς τὰς εἰσόδους ὁ διάβολος.

P R A E C E P T I O LXXVIII.

*In labores, & orationes oportet animam parti-
re: sic enim non multos in nobis introitus
inuenit Diabolus.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. LXXVIII.

Demonum
nobilitas.

Demonum
malignitas.

Riplici quidem præscientiæ acumine vigent Demones, vt Author est Beatus Isidorus, naturæ sublimitate: temporum experientia: reuelatione superiorum potestatum. Naturæ sublimitate, quia Angeli: temporum experientia, quia antiqui: reuelatione superiorum potestatum, quia superior in inferioribus aliquid manifestat sine illuminatione. Inde est, vt mutata voluntate sua in malum, omnium horum abusione inuenit mille nocendi modos hostis iste noster: tantaq; arte se palliat, vt multos in nobis introitus inueniat; quo in profundum facillimè mergi possimus. Quocirca naturæ sublimitate nostram cuncti nituntur corrumpere naturam: temporum experientia decipere: reuelatione superiorum potestatum illudere. Cæterum pijsimus Deus humanæ naturæ
misertus,

misertus, quamplura nobis dedit remedia, quo tela huius insatiabilis homicidæ, faciliè euitaremus: inter quæ laborem, & orationem tanquàm præcipuas reliquit nobis exercendas: laborem, ut ocium fugaremus: orationem, ut Diabolum. Igitur si volumus, ut non multos in nobis introitus inueniat Diabolus ad decipiendum, necesse est animam partiri, tum in laborem, tum in orationes: quandoquidem dum videt insidiator te in aliquo occupatum, quasi desperatus, cessat te insequi. si autem ocio torpentem: insequitur omnino, & vincit. Quo circa bene dicebat Diuus Hieronymus, Facito aliquid operis, ut semper Diabolus te inueniat occupatum. Rursus & in quodam sermone dixit. Non faciliè capitur à Diabolo, qui bono vacat exercitio. In orationes deinde animam tuam partiri oportet: quia orationis virtus ea est, ut omnes terreat diabolicas potestates. Moyses namq; Israelitici populi Dux, & rector longe à bello non pugnans contra inimicos, dum manus extollebat, atque orabat, sine armis vincebat: dum verò non oraret, sed manus, & brachia relaxabat: vincebatur quidem ab inimico Amalechita populus suus: & rectè, quia plus proficit, & magis vincit vnus orando, quàm mille præliando. Iulianus Apostata, & Imperator Persas debellare desiderans, Demonem misit ad explorandum, quidnam agerent Persæ. Qui cum in via Publium Monachum inuenisset orantem, viribus ferè destitutus, pertransire nequiuit: sed regressus, Iuliano respondit: Orationem Publij Monachi suum iter impedisse. Laboremus igitur, & oremus nos fratres, ut hostes inuisibiles Amalechitas, idest Demones vincere possimus: sic enim in nobis nullos inuenient introitus.

modus fugi-
di Demones.

Ad Rusticū
monachum.

Nota de
Moysē.

Orationis
præstantia
contra De-
monem.

Ἔργον εἶναι τοῦ νόμον τὴν ἀνάγνωσιν νόμιζέ, ὅταν μετὰ τῆς γλώττης
ὁ νοῦς πρυγῇσαι τὶ θέλον, ἐν ταῖς βίβλοις ἐργάζηται.

P R A E C E P T I O LXXIX.

Laborem esse non mediocrem putato legis meditationem, quando mens simul, & lingua cognoscere quid volens: in libris cum labore versatur.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. LXXIX.

Mētis labor
præstat cor-
poreo.

Ominis labor in vniuersum duplex esse perpen-
ditur, corporeus. & spiritualis. Hic animæ qui-
dem est, ille verò corporis. præstat autem &
huic prior: quia animus potior est corpore;
quinimo omnis labor mentis, corporis quoque

est: non autem corporis labor, mentis est, includit enim prior
labor posteriorem, non autem posterior priorem. Igitur cum
meditatio ad animi opus referatur (est enim meditatio, vt
superius dictum est, intuitus occupatus in inquisitione veri-
tatis: isque animi est) magnus profecto labor est illius, qui le-
gis præcepta meditatatur: quia mens cum labore versatur in
libris, quando quis cognoscere quid volens: lingua quoque
illud exprimit. Quid enim est studium iuxta Ciceronem, nisi
vehemens animi applicatio cum magna volūrate ad aliquid
faciendum? cui concordat Diuus Thomas, inquit, studium
importare vehementem mentis applicationem ad aliquid,
principaliter ad cognitionem: secundariò autem ad ea in-
quibus homo per cognitionem dirigitur; vnde & studiositas
virtus est, cuius principalis materia est cognitio: secundariò
autem alia. Nullus quidem labor quicunque sit ille, siue rusti-
ci, siue nautæ, siue militis, siue cuiuscunque artificis, vel via-
toris; nullus inquam studij laborem superat. Nam etsi rusti-
cus vel terræ glebbas, arando, aut fodiendo disrumpat: cor-
pore solum id efficit. Si nauta maris vndas transnatat, ven-
torum furijs quatitur, ac propterea sustinet, resistendo; ar-
borum quoque, antennarum, velarum, cordarum, lignorum,
ferri, ac similibus ad nauem pertinentium tractationi conti-
nuo incumbit: labor certè corporeus est. Miles insuper, si
æstui, frigori, algori, itineri, in edie, multisque ærumnis subij-
citur: corporales quidem labores sunt. Quicumque etiam
artifex insomnes ducit noctes, manibus, pedibus, corpore
demum toto se dedicans arti: labore dubio procul corporali
afficitur; simile etiam de viatore patet. At qui libros voluit,
legit, contemplatur, scribit, explicat: corpore, sensibus, men-
te, & intellectu laborare peripicitur: Quare prouerbio di-
ci solet, studium totum hominem requirere. Igitur magnus

labor

Schol. 70.

Studiū quid.
Lib. 1. Rhet.

22. q. 66. art.
1. corp.

Studiositas
quid.

Studij labor
omnem su-
perat labo-
rem.

labor est eius, qui legi Dei vacans, studet, legit, scribit, libros componit, dicat, docet, & meditatur.

Εάν τις ἔργα τῶν χερῶν κινήσῃ, ἡ γλῶττα ψαλλέτω, καὶ ὁ νοῦς προσδεδεμένος αὐταῖσι γὰρ αἰεὶ παρ' ἡμῶν ὁ θεὸς μνημονεύειται.

P R A E C E P T I O LXXX.

Cum ad labores manum moueris, lingua psallat, & mens oret: Exigit enim Deus, vt eius semper memores simus.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. LXXX.

Ripliciter ab homine Deus laudari debet: lingua, mente, & spiritu. lingua, psallendo: mente, orando: spiritu autem, & affectu, contēplando. Quia psalmus in ore: oratio in mente: contemplatio in spiritu esse debet. Vnde & oratio (inquit Diuus Thomas) est oris ratio: ecce lingua: est subinde actus rationis practicæ, qui ascensus est mentis in Deum, secundum eundem: ecce mens: est rursus pius dicentis affectus in Deum, iuxta Augustinum, ecce spiritus. Igitur si ad labores manum tuam moueris, psallat lingua: oret mens: contempletur spiritus. Manuum etenim labore, nec lingua, nec mens, nec spiritus impediri vllō modo poterit. Quinimo, quia Deus exigit, vt semper eius memores simus: necessum est etiam iuxta Authorem, laborantes psallere lingua: orare mente: contemplare spiritu, & affectu. Cæterum dices, quomodo fieri poterit, vt Dei semper memores simus, & sic lingua psallat: mens oret: & spiritus contempletur, cum impossibile sit, vt in hac vita à terrena homo occupatus, cui porē aq; mole detentus, continuò mentem ad Deum habeat? Non patitur quidem humana fragilitas semper ad Deum ferri. sed pensandum quippe est secundum essentiam impossibile esse hominis animū, dum in præsentī moratur vita, nisi peculiari priuilegio adiutus fuerit, ferri semper actu ad Deum: virtute

Deus quot mod. s ab homine laudari debet.

22. q. 83. art. 4. & 1. Oratio quid.

Dubium.

Responsio.

Homo quomodo tenet
mente ferri
ad Deum.

autem, & habitu facilè est. Quinimò ita tenetur, vt mentem ei deuoueat continuo charitatis incremento: vt se totaliter dediceret assiduo pietatis affectu: vt ei vnice adhæreat in spiritu, & veritate: vt in ea nihil sub dolum remaneat, nihil terrenum. At lege Sanctorum vitas, eorum ferè omnes reperiēs, cum ad labores manus mouerent, psallere lingua: orare mente: & contemplare affectu. Igitur cum manibus laboras, ferantur ad Deum lingua, mens, spiritus: lingua psalmo, mens oratione, spiritus contemplatione.

Πάντα μὴ ἀφ᾽ ἑνὸς διὰ προσέχης σφράγιζε. ταύτῃ δὲ μέλῃ,
ἐφ' ᾧ τὸν λογισμὸν θεωρεῖς ἀμφιβάλλοντα.

PRÆCEPTIO LXXXI.

*Omne quod agis, oratione obsignato: id verò maxime
de quo mentem vides dubitantem.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. LXXXI.

Vm multis quippe rebus, quæ debemus habere, ob mundi fallaciam careamus, multa verò habemus, quæ non deberemus ob nostram habere salutem: pleraque itidem acturi, quæ nescimus ob inscitiam, quem finem habitura: si cuncta

Oratione
cuncta pro-
sperè succe-
dunt.

prosperè successura sperare debemus, nullum remedium inuenitur melius, quàm omne quod acturi sumus, oratione esse obsignandum: recurrendumque ad preces omnino ad Deum Patrem, ad Deum Filium, ad Deum Spiritum sanctum: postulare, inuocareque Sanctorum intercessionēs, vt pro nobis apud Deum intercedant, quia vt Deo gratissimi, facilè quæ petunt, assequuntur: præcipuè verò Christum Dominum, qui vulnera Patri ostendens, omnino exaudietur pro sua reuerentia: deinde ad piissimam Matrem, quæ Filio vbera demonstrans, cuncta pro nobis dubio procul impetrabit; præsertim si viderimus mentem de aliquo dubitantem. Quandoquidem cognoscimus eum qui potest, & defectum abundanter sarcire: & superflua modeste resecare: & futu-
ris,

ris, vt decet, iustè providere. Oratio namque est sicut gubernaculum in naui, quæ eò tendit, quo gubernaculo dirigitur: fracto autem gubernaculo, hinc inde agitata nauis, periclitatur tandem. Quicquid ergo agis, orationis gubernaculo obsignato: quia rectè diriges in omnibus, & per omnia nauem animæ tuæ: maximè autem id de quo vides mentem dubitantem. Quemadmodum enim nauis motor maris tranquillitate ablata ambigens, ne huc, illuc nauis impingat, gubernaculo immobili permanente, securam traijcit demum in portu nauem: Ita mens in diuinis, & spiritualibus titubans, orationis temone præsertim directâ, salua, incolumisque inter tot mundi procellas præseruatur: in portu gloriæ tranquillè peruentura. Crede mihi, si Christiani dum de Fide, peccatisque tentantur, ad orationem puro, sincero, fidelique corde recurrerent: nullus certè reperiretur hæreticus, nullus peccatis obnoxius, nullus denique vitijs irretitus. Saluator, ac Præceptor noster Christus dum in horto Patrem oraret, rediensque ad visendos discipulos non semel, sed iterum, atque iterum, cum dormientes inueniret, ne à tentatione superarentur: admonuit, vt vigilarent, & orarent: Vigilate (inquit) & orate, ne intretis in tentationem, ac si dixisset, in necessitatibus, in tribulationibus, in operibus quibuscumque nullum opportunius remedium, ac salutarius reperiri, quàm ad orationem recurrere, operaque omnia oratione esse obsignanda, vt tentationes fugentur. Itaque quicquid agis, præsertim si mentem cernis de aliquo dubitantem oratione obsignato, nam fugiet tentator, cessabit tentatio, mensque secura viuet.

Oratio est
gubernacu-
lū hominis.

Nota;

Matth. 26.
Marc. 14.
Luc. 22.

Εἰ βούλει τὰ τῶν χειρῶν ἔργα, θεῖα σοὶ, καὶ μὴ χοῖκὰ γίνεσθαι,
ποινά σοι τὰ ἐξ αὐτῶν γένεω πρὸς οὗτο ρηίζοντας.

P R E C E P T I O LXXXII.

*Si vis manum tuam labores diuinos, & non
terrenos fieri: quædam ex his commu-
nicabis cum egentibus.*

SCHO-

SCHOLIVM, SEV COMMENT. LXXXII.

Homo sine
charitate ni-
hil est.

Mnis Christianæ Religionis, ac disciplinæ sum-
ma in pietate, & misericordia procul dubio
consistit. Virtutibus quibuscumque præditus
sit homo, si pietate, misericordia, ac charitate
expolietur, nulla quidē illarum erit præditus:

1. ad Corint.
cap. 13.

Homo virtu-
tibus quibus-
cumque præ-
ditus, absque
charitate
nullam virtu-
tem habet.

Nihil se esse fatetur Paulus Apostolus absque charitate, siue
quis hominum, & Angelorum linguis loquatur, siue prophe-
tiæ dono sit ornatus, siue mysteriorum omnium, cunctarumq;
scientiarum magnitudinem habeat, siue omnem fidem, ita vt
montes transferat: si charitatem non habuerit, huius quidem
balbutiens erit loquutio, inanis prophetia, mysteria itidem,
& scientiæ inscitæ erunt, fides quoque vacua, & informis: re-
ligio tandē vana. Hanc ob rem misericordiæ operibus vnum-
quodque nostrum vacare necessum est. Vide igitur charitatis
necessitatem, cum & in finali iudicio nonnisi de charitatis
operibus mundum seuerissimus iudex examinaturus sit. Ope-
ra verò misericordiæ in duplici quidem genere constituuntur.
Quædam enim corporalia sunt: quædam verò spiritualia.
Corporalia corpus respiciunt: spiritualia animam: quæ car-
minibus hisce à S. Thoma optimè adnotantur.

misericordiæ
opera quæ.

22. q. 32. ar. 2

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Consule, castiga, solare, dimitte, fer, ora.

Nota.

Ita vt sub consule, sit consilium, & doctrina. Vtrisque quidem
inuigilandum est, quia vtrisque magna merces promittitur
facientibus, vel magna pœna negligētibus. Igitur si manuum
tuarum labores diuinos, id est meritorios, & cœlestes, nō ter-
renos fieri cupis: ex his certè communicabis quædam cum
egentibus: vel cibum esurientibus dando, vel sitientibus po-
tum, vel nudis tegumentum, vel aduenis hospitalitatem, vel
captiuis redemptionem, vel infirmis visitationem, vel mor-
tuis sepulturam. Rursus manuum tuarum labores diuini, &
non terreni fient, si ignorantes docueris: si errantes correxe-
ris: si afflictos consolatus fueris: si inscijs consiliaueris: si ini-
micis cōdonaueris: si iniurias pertuleris: si deniq; pro omni-
bus oraueris. Ita quidem manus tuæ labores diuini fient, non
terreni: quia communicabis ex hijs quædam cum egentibus.

Crede

Crede Chrysoſtomo viro ſanctiſſimo, miſericordiam eſſe ſalu-
 lutis præſidium: Fidei ornamentum: propitiationem pecca-
 torum: miſericordiam eſſe, quæ iuſtos probat: ſanctos robo-
 rat: Dei cultores oſtendit: quæ fugat tenebras: ignem extin-
 guit: ſeras claudit inferni: & aperit cœli portas. Generaliter
 igitur præceptionis ſenſus erit, vt ſi manum, hoc eſt opera,
 quæ manibus exercentur, & ſiunt: iuxta illud, Labores ma-
 nuum tuarum, quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit.
 labores diuinos, & non terrenos ſi vis fieri: ideſt ſi Deo ope-
 ra tua bona accepta eſſe deſideras: ex hijs operibus manife-
 ſta quædam cum egentibus ad Dei gloriam, egentium ædifi-
 cationem, atque proſectum, tuique vtilitatem, & meritum.
 Dixit enim Magiſter noſter Chriſtus, vt videant opera veſtra
 bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt; ſicque
 faciendo, & docendo, magnus vocaberis in Regno cœlorum.
 Igitur communicare non deſines ex his, quæ facis bona,
 quædam cum egentibus, quia ſic labores tui diuini erunt,
 non terreni.

Super Matt.
 miſericord
 encomia, &
 laudes.

Pſal. 127.

Matth. 5.

Καὶ πρὸς τῇ τῶν ἀγίων ἐνταλξαι. δι' αὐτῶν γὰρ ὁ θεὸς ἐμφανίζεται.

PRECEPTIO LXXXIII.

*Gaude Sanctorum colloquio: per eos enim Deus
 tibi manifestatur.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. LXXXIII.

Vadriſariam manifeſtatur regulariter Deus
 creaturis, cauſalitate, æternitate, excellentia,
 incomprehenſibilitate. Cauſalitate, quia effi-
 ciens omnium cauſa eſt, non tantum finalis:
 ſed non materialis, cum omnis ſit expers ma-
 teriæ: nec formalis, quia nullius poteſt eſſe pars: aliter non
 eſſet ſummè perfectus. Manifeſtatur deinde æternitate, quia
 à ſeipſo eſt; ſi enim ab alio eſſet, cauſam ſui eſſe haberet, ac
 propterea in tempore fuiſſet: cum igitur à nullo ſit, æternus
 erit. Excellentia ruruſus manifeſtatur, quia nulli ſubiectus:
 ſi nam-

Deus quibus
 modis mani-
 feſtatur crea-
 turis.

si namque alicui subijceretur : non esset excellens , sed humilis. Incomprehensibilitate postremo noscitur, quia à nemine perfectè notus, nisi sibi ipsi. Quæ enim mens, cum initium sui esse habuerit, immensam illam Maiestatem, incircumscriptibilem, æternam sine principio , & sine , impenetrabilem , infinitam, inexcogitabilem penetrauit, aut penetrabit ? Quomodo infinitum res finita attinget ? Verum quia & Ethnici his quoque modis ad Dei cognitionem deuenerunt, sed egrè, lippisq; oculis diuinam altitudinem intellexerunt, illamq; vt obiectum naturale dumtaxat perceperunt. Est & alius mo-

Modus peculiaris quo reuelatur deus viris iustis.

modus, quo reuelatur Deus his qui desiderant illum ; colloquio nempe Sanctorum . Per eos enim tibi manifestantur mirabilia eius, beneficia animæ tuæ collata: media quibus faciliè eum consequi possis, vel etiam ab ipso despecti . Pauca tibi videntur hæc, ô homo, quæ ad tantam te extollunt dignitatem, vt quis sit Deus, noscas? vt mirabiliuni eius, & secretorum conscius fias? vt salutis iter tibi ostendant, simul & perditionis? Gaude igitur Sanctorum colloquio, cum tali, de Deo tot, tantaque permagnifica dignoscis. Sanctorum inquam, colloquio gaudendum est, non iniquorum, non furium, non hæreticorum: non eorum qui ad te veniunt in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces, eorum scilicet, qui (vt

In pastoralis.

inquit Gregorius) peruersè agentes : nomen sanctitatis, vel ordinem sibi vsurpant, non illorum qui sanam non sustinent doctrinam: sed eorum qui verbo, & opere seruos Dei se ostendunt, qui non nisi cœlestia loquuntur : quia sic tibi Deus manifestabitur . Quandoquidem colloquutionis vox corda torpentia excitat, plusquam lectionis, & quasi quadam manu sollicitudinis, vt vigilant, pulsat . Habet enim nescio quid latentis energix viua vox (inquit Hieronymus) & in aures discipuli de doctoris ore transfusa, fortius sonat; meritò sermonisq; colloquutionis Sanctorum, qui & Dei est : viuus, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens vsque ad diuisionem animæ, & compagum . Igitur si Sanctorum colloquio gauisus fueris, per eos Deus tibi manifestabitur : quia viua vox magis afficit.

Greg. super Euag. lib. 1. hom. 2.

Epist. 36.

Οὗτος ἀληθῶς ἀγίος ἀπὸ τῶν ἔργων διακρνε. ἑκαστον γὰρ δένδρον
ἐκ τοῦ καρποῦ γνωρίζεται.

P R Æ C E P T I O LXXXIIII.

*Verè sanctos ab operibus dignosce : unaquæque
namque arbor è fructu dignoscitur.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. LXXXIIII.

Vplex hominum genus reperitur in vniuersum, bonorum, & malorum. vnumquodque ab operibus dignoscitur, boni à bonis : mali à pessimis. Verum cum etiam & bonorum, sicuti etiā & malorum, detur latitudo quædam : nam & quidam minus boni, nonnulli magis boni, quidam autem videntur sic boni : vt cognoscas qui sint verè boni, perspice, qua sanctitate polleant. si namque vera, veros esse sanctos existimabis. Hoc autem ab operibus dignosces, si opera sancta erunt; si iustè, & sanctè viuant : si rerum integri sint extimatores : si ordinatam habuerint charitatem : si denique reluceant in ipsis pudicitia corporis, animæ castitas, doctrinæ veritas. Quid est enim sanctitas, dicit Andronicus, nisi virtus faciens homines fideles, & seruantes ea, quæ ad Deum iusta sunt? Vnde & Cicero dixit, quòd sanctitas non est nisi scientia colendorum Deorum. Quid est sanctitas, inquit Beatus Thomas, iuxta magni Dionysij Areopagitæ doctrinam, nisi libera, perfecta, & omnino immaculata munditia ab omni immunditia? Ideo sanctio quod nomen venit à sanctio verbo, sicuti sanctitas, propriè dicitur lex cum terrore pœnæ, non nisi vt conuersatio sit inter homines munda : ipsa quæ ab immunda sit eminus. Ab operibus itaque hominem vel sanctum, vel iniquum dignosces. Certum quidem est vnamquemque arborem à fructu dignosci. Non enim ficus profert tribulos, nec vua spinas, nec tribuli ficus, nec spinæ vuam producent; sunt namque natura sibi aduersantia, vnumquodque enim generare sibi simile Author est Aristoteles. Ita verè sanctus non mala, sed bona opera faciet, quia sanctus : &

Sanctus unde cognoscitur.

Sanctitas qd.

Lib. 1. de natura Deorū.
1. sent. dist.
10. q. 4. art. 4.
De diuinis nominibus
cap. 12.

Arbor à fructu cognoscitur.

Sancti con-
ditiones.

verè malus non bona, sed mala, quia iniquus. Quare Saluator noster aiebat, arborem bonam non posse malos fructus facere, nec malam bonos. Sanctus igitur erit affectu misericors, vultu benignus, habitu humilis, in cohabitatione modestus, in tribulatione patiens, irreprehensibilis vita, in tentationibus fortis, mores eius compositi, sermo sale conditus, virtutibus quibuscumque præditus: vitiorum acerrimus impugnator, atque mirabilium effectus operum. Hos itaque fructus cui pendentes prospexeris, dicito sanctum esse illum: quia è fructu vnaquæque arbor (natura sic docente) dignoscitur. Igitur sicuti malum bonum dicere, & bonum malum appellare, malum est coram Deo; ita impium est non sanctum, sanctum vocare; & sanctum, non sanctum dicere. Regula ergo infallibilis erit, ut opera dignoscas; si bona erunt, bonum argues operantem: si mala, malum. Quod si malus bona quandoque operari videtur, non stabit diu, quin manifestetur. Nihil opertum est, quod non reueletur: & nihil abscondum, quod non sciatur. Magna enim est veritas, & præualet.

Ἄντι κερδαίνειν ἐκ τῆς θεωρίας τῆς τῶν ἁγίων ἀπούδαζις. ἐπὶ τήρει δὲ αὐτῶν βλέμμα, καὶ χῆμα. ἐπαφελὲς γὰρ ἐκείνων.

P R Æ C E P T I O LXXXV.

Semper lucrari aliquid stude ex Sanctorum contemplatione. Obserua verò ipsorum aspectum, & habitum: vtrumque enim perutile est.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. LXXXV.

Mercatura
necessaria,
Reipublicæ.

In 6. Polit.

Necessaria est inter homines rerum negotiatio. Quippe quæ cum ad emptiones, venditionesque pro publica vtilitate, commoditateque consistat, nisi negotiatio esset, multa Reipublicæ commodadeessent, & ad vitæ humanæ conseruationem. Ideo dixit Aristoteles, Necessarium est in omni ciuitate aliquid vendi, & emi. At ciuiles leges mercaturas approbare videntur C. de pundinis l. vnica, & C. de vectigalibus, l. vniuersi prouintiales,

tiales, & C. de commercijs, & mercatoribus l. negotiatores, & l. mercatores, & l. si quis lib. 4. & C. quando liceat ab emptione discedere l. perfectam. Quinimò Canonica Iura licitas esse negotiationes secularibus sanxerunt, non autem ecclesiasticis: patet in Decretis 88. dist. Ca. fornicari hominibus semper non licet: negotiari verò aliquando licet. Antequam ecclesiasticus quis sit, licet ei negotiari, factio autem ecclesiastico non licet. Iterum 88. dist. c. Decreuit sancta Synodus & c. & c. consequens, & c. Episcopus, & de pœnit. d. v. c. qualitas. Permittitur tamen clericis negotiatio pietatis causa, vel orphanis impendendæ, vel viduis. 88. dist. c. decreuit. vel etiam ad subueniendum indigentibus, pauperibusque & c. licita igitur erit cum propter causas iam tactas, tum quoque vniuersaliter si mercator ipse lucrum expetit non quasi finē, sed quasi laboris stipendium, & ad domus suæ sustentationem, & similia. Iniusta tamen redditur ratione finis, temporis, & confortij; & si non desint alij modi. finis itaque negotiationis cum sit lucrum, illius vtilitate frustraretur profectio mercator ille, qui merces suas vendere credens, non semper studeret ex suis mercimonijs aliquid lucrari: quis enim pauperior illo? à simili etiam, quicumque Christi sectator spiritualibus vacans mercibus frustra mercaretur, si ex ipsis aliquid emolumenti non sibi vendicaret, præsertim si ex Sanctorum contemplatione non studeret semper lucrari aliquid. Quid enim proficit te Sanctorum vitas legere, si tamen illorum abstinentiam, castitatem, silentium, modestiam, paupertatem, obedientiam, humilitatem, & in bonis omnibus vsque in finem perseverantiam non attenderis? si autem attendis, quid proficit, nisi & imiteris? nil certè. Quemadmodum enim, legere, & non intelligere, est negligere; loqui, & non audiri, spernere: ita Sanctorum videre bona, & eorum vestigia haud imitari. Ergo lucrari stude aliquid ex Sanctorum contemplatione, vt dices in cœlestibus fias; quæ non sunt peritura in æternum. Verum enimvero circa illam duo quoque sunt animaduersione digna. Aspectus nempe illorum: & habitus. Facies namque hominis, ostendit hominem quis est: vnde Spiritus sanctus alibi docuit: quod ab occurso faciei cognoscitur vir. Obserua deinde habitum, quo induuntur, præcinguntur, amictuantur, teguntur: perspice vestimenta, num la-

Negotiationes secularibus licitæ.

Negotiatio quomodo licita clericis.

Negotiatio vniuersaliter quomodo licita, & illicita.

Exemplum optimum.

Sancti sunt imitandi.

Duo respicienda sunt in Sanctis.

nea, linea, bombycina, serica, scortea, frondea, scirpea, palearia, aut ex quacumque materia ad corpus tegendum composita: quia huiusmodi accidentia corporis, magnam partem conferunt ad cognoscendam hominis sanctitatem; quamvis sæpe sub sericeo indumento ex sanctis plerique cilio induebantur: mundum sic inculcantes, illudentesque. Si igitur verè sanctus erit vir, ab aspectu sancto, & habitu modesto, exemplarique percipies. Vtrumque tamen à te cognitum perutile erit: quia mundo derelicto, Deo seruias, & Diabolum conculcabis.

Nota.

Ἀναλιν ἀσκε τῇ καρδίᾳ, καὶ ἀγνεῖαν τοῦ σώματι. ταῦτα γὰρ ἀμφοῖν σε θεὸς ναὶν ἀπαργάζεται.

PRÆCEPTIO LXXXVI.

Exerce puritatem in corde, & castitatem in corpore: ea enim utraque templum Dei te efficiunt.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. LXXXVI.

Ad tēpli per-
fectionem,
quid requi-
ritur.

Vo præ cæteris sunt necessaria ad cuiuscumque templi perfectionem: concinnitas parietum, murorum, columnarum, similiumque rerum, ad templi fabricationem concurrentium: & munditia iam constructo. Utraque certè templum Dei perbelle exornatur. si enim inconcinna fabricatio aderit, à multis deuotionem remouebit: si immunditia, non erit templum: sed iumentorum, porcorumque stabulum.

Templa ma-
le tractantur.

Quemadmodum & hodiernis temporibus templa Deo dicata ob aliquorum incuriam Prælatorum, & populi indeuotionem, vel auaritiam, multa videmus vel ruinam minari, vel iam diruta, & non esse qui manum apponat, vt reedificentur: vel si integra perseuerent, sordibus vndique plena cernuntur. Quinimo altaria pulueribus aspersa, vasa maculis turpiter affecta: panni linei nigredine ipsa nigriores: panni serici multis in locis scissi ob sacerdotum socordiam, & negligentiam. sed nesciunt maledictos esse, qui faciunt opus Dei negli-

negligenter? durissimum quoque iudicium fore his qui præsunt? Cæterum Dei templum tu es ò homo, iuxta illud: Templum Dei sanctum est: quod estis vos, in quo Deus augustius residet, quàm in materiali templo: quia anima iusti sedes est Dei. Igitur ut templum Dei efficiaris, duo à te exercenda sunt circa huiusmodi templum: concinnitas parietum: & munditia. Concinnitas parietum castitas corporis est: nam sicuti templum tunc forte, pulchrumq; perspicitur, cum parietibus suis concinnè compaginatur: ita & corpus tunc integrum perseverat, cum undique pudicitia, & castitate florere videtur. Munditia deinde, puritas in corde est. Nam tunc cor mundum est, cum puritatem in ipso conseruas. Exerce igitur hæc duo, puritatem, & castitatem; puritatem in corde, castitatem in corpore: puritatem in anima, castitatem in composito: puritatem in mente, castitatem in carne: nam, utraque templum Dei verè te efficient.

Templū Dei
homo est.

Homo quid
agere de-
beat ut di-
gnum dei te-
plum efficiatur.

Οὗτος οὖν φύλαττε τὸν ναὸν, ὡς τοῦ κτίσαντος καὶ κρίναι μέλλοντος,
καὶ τὴν εἰκόνα σε τὴν ἐαυτοῦ καθάραν μεθόδου σου.

P R Æ C E P T I O LXXXVII.

Sic itaque templum custodi, ut Dei qui extruxerit, & iudicare violentis, & imaginem tuam, quæ est ipsius imago, puram ad regulam exigentis.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. LXXXVII.

Non sufficit construere templum, illudque concinnitate, & munditia perornare; sed necessum est, sic exornatum custodire. Nihil enim refert esse templum Dei ab ipso met conditum, & concinnitate castitatis in corpore, & puritatis munditia in corde exornare: si ita exornatum non custodiaris, quandoquidem in omnibus sola perseverantia coronatur. Itaque custodi sic huiusmodi templum, tamquàm à Deo extructum. Nam & duo circa templum hoc exercebit: iudicabit quippe primò,

Templum
quodcunque
custodiri de-
bet exorna-
tum.

& ima-

Genesis 3.

Ad perfectā
imaginis ra-
tionem quid
requiritur.

p.p.q. 35. art.
1. & q. 4. ar. 3.

p. p. q. 93.
art. 9.
Imaginis dis-
crimen à si-
militudine.

& imaginem tuam secundò, idest animam tuam, quæ ipsius conditoris imago est tum secundum potentias, tum quoque secundum essentiam (scribitur enim Deum fecisse hominem ad imaginem, & similitudinem suam) ad puram exigit regulam. At quomodo verum est hominem imaginem Dei esse, & similitudinem, cum ad perfectam imaginis rationem requirantur similitudo, origo, & æqualitas, hæcque ad Deum relata non conuenient cum creatura? Nam similitudo est relatio æquiparantiæ: creatura verò non æquiparatur Creatori. Origo est qua persona diuina est ab alia, idque in diuinis saluatur. Aequalitas est proportio habentium vnā quantitatem: At in Deo non est quantitas nisi virtutis: in creatura, molis. Igitur inter Deum, & creaturam nec ratio imaginis, nec similitudinis saluabitur. Verum dicendum est ad imaginis rationem non solum perfectam reperiri similitudinem, sed imperfectam quoque: Hæcque est creaturæ ad Deum. Quare imago quælibet, similitudo est: & non è contra; quia imago, iuxta Diui Thomæ doctrinam, addit esse expressum ab alio. Et licet similitudo sit relatio æquiparantiæ, non tamen semper denominat vtrumque extremorum: sed tantum, quando forma est æqualiter, & eadem ratione in vtroque extremorum. Vnde differt à similitudine (author est Beatus Thomas) tripliciter: quia imago pertinet ad formam specialem: similitudo ad naturam. Hæc ad amorem virtutis: illa ad cognitionem veritatis, quæ est principium demonstrans naturam intellectualem. Imago ad potentias, memoriam scilicet, intelligentiam, & voluntatem: similitudo ad habitus consequentes, innocentiam scilicet, iustitiam, &c. ob id dicitur, quòd creatura non est imago Dei perfecta, quemadmodum & filius imago est patris: sed deficit, quandoquidem ad imaginis rationem reperitur etiam imperfecta similitudo. Origo autem creaturæ à Deo est vt causa: in diuinis autem vt ab alio. Quare origo in Deo est sine priori, & posteriori: in creatura verò est cum vtroque. Aequalitas autem creaturæ est proportionis non æquiparantiæ. Dicitur itaque, quòd licet ad perfectam imaginis rationem requirantur similitudo, origo, & æqualitas, hæcque ad Deum relata non conueniant cum creatura: nihilominus tamen ad imaginis rationem, requiritur etiam similitudo imperfecta: æqualitas proportionis,

portionis, & origo vt causa. Custodi igitur temetipsum, tamquam Dei templum, & vt suis ipsius imaginem.

Αἱ τῶν βιωτικῶν ὁμιλίαι τὸν λαγισμόν ἀπο' θεοῦ χωρίζουσι. διόπερ αὐταῖς μηδὲ συλλαλεῖ, καὶ οὕτω λαλοῦντας ἐκκλινε.

P R A E C E P T I O LXXXVIII.

Secularium conuersationes mentem à Deo segregant: quapropter ipsos nec alloquere, sed alloquentes declina.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. LXXXVIII.

Seculum quod propriè periodus cuiuslibet rei est, quod annorū intercapedine centum etiam ab illustribus viris præfigitur, constituiturque, sicuti lustrum quinque, & olympias septem, quamuis aliquando iuxta beatum Thomam, p. p. q. 10. art. 2. pro illo ponat æuum, seu æternum; a nobis vulgariter mundus nuncupatum: religionis statui contrarium prorsus est: Hæc enim virtutes, illud vitia subministrat: hæc paupertatem, illud diuitias: hæc humilitatem, illud superbiam: hæc castitatem, illud luxuriam omnes: hæc obedientiam, illud rebellionem: hæc (vt cetera relinquamus) cœlestia attendit, illud vana omnia. Non est certè conuentio lucis ad tenebras: seculum tenebra est: lux religio. Vt quid ergo cum tenebrosis conuersaris tu, qui lumen es? si vt illumines, bene quidem agis: sed caue ne extinguaris, atque obtenebreris tenebrarum densitate secularium: ventoque vanorum colloquiorum eorundem; hæc autem erunt conuersationes eorummet; quia secularium, & mundanorum conuersationes mentem ab illa luce inaccessibili, diuina omnium luminum fonte inexhausto, segregant, cum sint mundanæ. Tutius tamen est, ne alloquaris, sed alloquentes declines: quia scriptum est, Nemo militans Deo, implicat se negocijs secularibus: vt ei placeat, Religio vnde dicta, cui se probauit. Quare Religio à religendo dicta est: eo quòd per

Lib. 8. Ethy. per eam vni soli Deo religamus animas nostras ad cultum diuinum animo seruiendi, inquit Beatus Isidorus: vel à relegendo Deum, quem negligentes amiseramus, iuxta Diuum Augustinum. Igitur si Religio est, qua anima se vni Deo, vnde se peccato separauerat, reconciliatione ligat, secularium vtique conuersationes separabunt mentem tuam à Deo; coniungentque Mundo, Carni, & Diabolo. Igitur nec alloquere, sed alloquentes declina. Vt quid enim cum mundanis tu, qui cœlibem ducis vitam, conuersaris? signum enim est mundana omnia tibi placere, displicereque mundum dereliquisse: præeritæque vitæ luxum desiderare; & tamen cœlestis veritas docuit, neminem ad aratrum manum suam mittentem, respicientemque retro, aptum esse regno Dei. Mittit quidem manum ad aratrum, qui sanctam Religionis conuersationem ingrediens: ibi soli Deo vacare cupit: respicit autem retro, dum ad retro actæ vitæ licentiam aspirat. sed quid, quod Deus hos seuerè punit? In manifesto est exemplum Patris cuiusdam Ordinis Prædicatorum, qui etsi sanctus prædicator, ob conuersationes tamen secularium frequentissimas, quamuis exemplares, diu in Purgatorio mansit, quàm nouitius: & si gloriosior tandem apparuerit teæus veste, lapidibus preciosis ornata ob maiora merita. Totum autem hoc intelligendum est seruatis seruandis, modo, tempore, loco, personis, &c.

**In Chronica
ord. Prædic.**

Ὅταν λοιδορηθῇς, σκόπει μή τι σοι τῆς λοιδορίας πέπρακται
ἀξίον· εἰ δὲ οὐ πέπρακται, καπνὸν εἶναι φάγοντα
τὴν λοιδορίαν νόμιζε.

P R A E C E P T I O LXXXIX.

*Quando conuicijs peteris, considera an aliquid à te
factum sit conuicio dignum: si verò nihil à te
admissum fuerit: fumum fugientem
conuicium esse, existima.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. LXXXIX.

Onuicium etsi Labeon Iurisconsultus id esse dicat, quod cum clamore publicè fit, putans à vo- cum concitatione, vel conuentu deriuatum: melius tamen dicendum putamus propriè maledictum esse cum contumelia. Et licet hæc cul-

Quid sit conuicium.

pam respiciat, illud verò pœnam, quemadmodum improperium indigentiam: sumit Author conuicium indistinctè, & vniuersaliter pro quacunque iniuria. Si igitur conuiciaris, vide an conuiciator verum dicat, nec ne: ita vt à te verè ali- quid factum sit conuicio dignum. si aliquid à te factum est, verum dicit conuiciator: quamuis mortaliter peccet, conuiciando, si ex intentione dehonorandi notabiliter cōuiciatur: quamuis ad correctionem non peccet, debito modo seruato. Tu verò suffer: & respisce. Quandoquidem garrulorum distictijs, iniquorumque conuicijs efficietur: vt moribus euadas melior, dum conaberis illos dictis pariter, ac factis, mendacij conuincere in posterum. Quamquam permittat Deus malignos homines in mundo, vt à vitijs nonnulli retrahantur: dum ipsorum facta in eorum linguis versantur, atque cum maximo dedecore palam fiunt. si verò à te nihil admisum fuerit dignum conuicio, quamuis conuicijs laceffitus: non secus conuicium existima, ac fumum fugientem. Quemadmodum enim fumus ab igne exiliens non permanet, præsertim flante vento, sed hinc inde dispersus, dissipatur omnino: sic conuicium iniustè, imprudenterque illatum, fugit vt fumus, & euanescit. Tu verò maledictis admonitus: & caue in futurum, & persiste in innocentia.

Nota.

homines maligni permittuntur à Deo, & cur.

Optimum exemplum.

Εἰν οἷς ἀδικῇ τῇ ὑπομονῇ ἀνίσταται, καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀδικούσας
ἢ βλάβη μεθίσταται.

P R A E C E P T I O X C.

In omnibus in quibus iniuria afficeris, ad patientiam confugito, & super iniuriantes nocumentum deuoluetur.

R

SCHO-

SCHOLIVM, SEV COMMENT. XC.

Lib 3. Ethic.
Iniuriam fa-
cere quid sit

Niuriam facere, vt author est Aristoteles, est simpliciter aliquem nolentem lædere, & scientem quem, & quo, & quomodo præter illius voluntatem. Sed melius inquit Beatus Isidorus iniuriam esse, verbo, vel factum cum aliquo iniuste agere.

Vnde omne quod non sit iure, iniuria est: ergo qui iniurijs aliquem afficit, iniquitatem, atque iniustitiam committit. Verumtamen si tu iniuria afficeris, optimum remedium est ad patientiam confugere. Confugies autem, si malorum irritamenta, quæ aut inferuntur, aut accidunt, cum æquanimitate pertuleris. Quid enim est patientia, iuxta Ciceronem, nisi virtus contumeliarum, & omnis aduersitatis impetus æquanimiter portans? Et iuxta Gregorium, non nisi aliena mala æquanimiter perpeti, contra eum quoque qui mala irrogat, nullo dolore morderi. Sed quid? si ad patientiam confugeris? sapientia præditus omnino videberis: quia sapientis est aliorum improbitatem æquanimiter tollerare.

Quid sit patientia.
In Rhetoricis.

homo patiens tria mirabilia habet in se.

Quinimo tria simul & semel videbuntur in te mirabilia: gloria, fortitudo, & patientia. Gloria, si cui nocere potuisti, parcas: fortitudo, si remiseris læsus: patientia, non lædendo eum à quo læsus es. Cæterum, quod magni refert, est: iniurias patiens, & dissimulans, super iniuriantes nocumentum deuoluitur. Si enim fortis armatus aliquem aggressurus, sciret omnino vincendus, quia scuto sinistram minimè muniuit manum, licet arma reliqua sumpserit, galeam scilicet in capite, toracem in corpore: victurus verò si scutum acceperit, nonne stultus dijudicaretur omnino, si scutum renueret? sic homo pius, dum iniurijs ab aliquo affectus, stultus omnino esset, si patientiæ scuto non se armaret. Nam sic armis contactus, nocumentum in iniuriantes deuoluet. Vel accidet, quemad-

Exemplum optimum.

Exemplum.

Iniuriās magis patitur eo qui iniuriat.

modum & ignem exufflanti. Quandoquidem, vt ignis accendatur, crepantibus buccis exufflare necessum est: quo fit, vt quanto magis exufflatur, tanto magis accenditur, exufflans verò aspergitur cinere, fauillis pungitur, fumo excecatur. Iniurians, ignem exufflans est. Igitur quanto magis iniurias infert, eo magis patitur: afficitur tristitia: pungitur ira: & ex-

excecatur rabie. Quare bene dicebat Laertius Diogenes in de vita, & moribus Philosophorum: iniuria iniussè irrogata, eius est infamia qui facit. sed & Chrysostomus apertius id docuit, dicens: Si vindicare vis, sile: & funestam ei dedisti plagam. Et rectè: quia ex silentio, & taciturnitate, in excandescentiam, & rabiem iniurians efferetur: seipsum dilanians. Hoc idem docet Author, dum dicit ad patientiam confugito: & super iniuriantes nocumentum deuoluetur.

Super Matt.

Ἡ νίκη πλοῦτον ἢ δόξαν ἐρεῖ, ἢ βιωτικὴν δυναστείαν, λογίζῃς τὸ ἐπ' αὐτοῖς θάρσυνόν, καὶ διὰ φθύνῃς τὸ δέλεαρ.

P R Æ C E P T I O XCI.

Cum vides diuitias, aut gloriam, aut mundanam potentiam: Considera labilitatem ipsorum, & effugies illecebram.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. XCI.

Recreatus. Egit Deus hominem omnium rerū locupletem, super cetera animantia gloriosum, atque præpotentem: quinimo omnium Principem. Dixit namque homini: Crescite, & multiplicamini, & replete terram, & subijcite eam: & dominabimini piscibus maris, volatilibus cœli, & vniuersis animantibus terræ, &c. Verum Deo inobediens, diuitias perdidit, gloriam amisit, imbecillis, atque miser euasit. Horum tamen affectus in eo remansit, quia ad magna, & suprema natus est homo: ideoq; & paupertatem respuit, & casum, deiectionemq; timet, & miseriam refugit, atq; recusat. Ita vt vsque ad hanc diem horum desiderium in eo perseverat, vt non sit momentum quo diuitias, gloriam, & potentiam nō ambiat; totumq; conatum suum apponit, vt consequatur. Verum ob rerum varietatem, tempusq; mutabilitatem, nonnulli habent: quidam verò nec habent, nec possunt habere. At qui non habent, meliores se habent, habentibus: qui verò habent, peiores: malum enim est ipsis, non nisi quia non effugient illecebram,

Homo diues creatus.

Genesis 1.

Cumq; amisit homo propter peccatum.

Homo quæ desiderat.

Diuitiæ glo-
ria, & mun-
dana poten-
tia summer-
gunt homi-
nem.

Diuitiæ glo-
ria, & mun-
dana poten-
tia labiles.

Epist. 36.

quæ est causa ruinæ animæ. Ideo Author hæc tria ponit ex-
cranda, fugiendaque, tamquam illa, quæ illecebras pariunt,
quæ tandem virum Christianum summergunt: diuitiæ scili-
cet, gloria, & mundana potentia; dicens: cum vides diuitias,
aut gloriam, aut mundanam potentiam, &c. summergunt.
quippe hominem diuitiæ, gloria, & mundana potentia:
diuitiæ, luxu: gloria, superbia: mundana potentia, tyrannide.
Difficile namque est, vt quis sit diues absque luxu: gloriosus
absque superbia: potens absque tyrannide, ob naturæ corru-
ptelam, quæ semper in vitia penè vergitur, nisi adiuta speciali
Dei auxilio. At verò cum diuitiæ à furibus effodiantur, a ti-
nea, & erugine tandem demoliantur: gloria vana à mundi in-
stabilitate consumatur: mundana potentia à tempore: si con-
sideraueris ipsorum labilitatem, effugies quidem illecebras,
quæ ab omnibus his causantur. labiles quidem sunt diuitiæ
possessions, domus, gloria, honor, & mundana potentia.
Diuitiæ, quia fur effracta arca, aufert, & fugit: mare naues ex
mercibus extructas obruit: terra iacta semina non reddit:
flamma prostermit domos. Labilis est gloria, quia inuidia
euertitur: labilis est honor, cum infamia deficiat. labilis est
mundana potentia, quia subditorum rebellionem destruitur.
Si igitur consideraueris horum labilitatem, effugies illece-
bras omnes: & rectè; quia dicebat D. Augustinus, prospera
huius mundi asperitatem habere veram: iucunditatem fal-
sam: certum dolorem: incertam voluptatem: durum labo-
rem: inuidam quietem: rem plenam miserix: spem beatitu-
dinis inanem. Si has consideraueris labilitates, effugies cer-
tè illecebras.

Καρτέρει τὰς θλίψεις. ἐν αὐταῖς γὰρ αἱ ἀρεταὶ, καθάπερ ἐν
ἀκάνθοις ῥόδα, φρονταὶ τε καὶ πρέπονται.

P R Æ C E P T I O XCII.

*Tollera tribulationes: inter ipsas enim virtutes
quemadmodum inter spinas rosæ,
nascuntur, & germinant.*

SCHO-

SCHOLIUM, SEV COMMENT. XCII.

Necesse est hominem, quicumque sit ille, siue debilis, siue præpotens: siue seruus, siue Rex: siue humilis, siue excellens: siue pauper, siue diues: siue fidelis, siue infidelis, tribulationibus vexari quamplurimis, nec potest fieri, quin aliquo saltem aduersa patiatur homo. Quippe qui homo est, sub Dei voluntate constitutus: sub varijs cælorum motibus, influxibusque subditus; qui in mundo mutationi obnoxio habitat: ac propterea extra locum suum: Mirum igitur non est, si tribulationibus premitur aliquando; omne enim extra locum proprium existens, patitur: Ideo cum locus iste non sit noster, sed ad altiora nati simus: dum in hoc moramur seculo; necesse est, vt tribulemur, nec potest fieri secus. Remedium verò circa tribulationes tolerantiam Author hic noster assignat: datque causam cur tollerare debemus; quæ nulla alia est nisi ob fructus, quos ex ipsis nanciscitur homo. fructus autem erunt virtutes omnes. Nam quemadmodum inter spinas rosæ nascuntur, sic inter ipsas, virtutes germinant. Ac ideo hæc est vnâ ex causis, & præcipua, cur seruis suis immittit Deus tribulationes, non nisi vt de virtute in virtutem crescant: fiantque perfecti sicuti & ipse Christus perfectus est. Virtutes verò erunt humilitas, misericordia, castitas, obedientia, compassio, abstinētia, perseverantia, charitas, & his similes innumeræ. Ex hoc enim, quòd Deus aufert diuitias, efficitur, vt homo non superbiat, non luxurietur, non irascatur: cum aufert filium à patre, ne furetur; vt tandem non suspendatur. Ideo Author suadet, vt tribulationes tollerentur, quia ex ipsis homo fit perfectus. Cum enim inter ipsas virtutes nascuntur, quemadmodum inter spinas rosæ, fit vt inter tribulationes dum tollerat homo, perfectionetur; quia non nisi virtutibus homo fit perfectus. Vt autem tolerantia modus habeatur: sciendum est, quòd à tribus quidem affligi sæpe solet homo; à Deo, à Diabolo, & ab homine. A Deo flagellis: à Diabolo tentamentis: ab homine damnis, & persecutionibus. A Deo, vt pœniteant: à Diabolo, vt delinquant: ab homine, vt confundantur. Verum quia multi sunt, qui contra Deum ad murmurationis excessum

homo quicquid
 que sit ille
 necesse est,
 vt tribuletur.

Cur homo
 tribulationes
 patitur.

Ex tribulationibus
 homo fit perfectus.

Homo à quibus
 affligitur.

Tribulationes quomodo tolleranda.

excessum prouunt: contra Diabolum consensu peccati: contra proximū ad mali retributionem: ideo salubre documentum dat Author, vt quascumque tribulationes tibi illatas, tolleres. Tollerabis quidem, si contra Dei flagella, benedictionibus insurrexeris: contra Diaboli tentamenta, constantia: contra proximi damna, fortitudine. Contra Dei flagella, gratiarum actione: contra Diaboli tentamenta, humilitate: contra proximi damna, magnanimitate. Contra Dei flagella, pœnitundine: contra Diaboli tentamenta, oratione: contra proximi damna, lenitate: contra omnia verò patientia. Fructus autem ex his confurgens, maximus est. Quemadmodum enim inter spinas rosæ nascuntur, germinant, atque florent: ita inter tribulationes virtutes cundæ: quibus homo perficitur: id quæ iam enarratum est. Tollera igitur tribulationes, vt virtutibus quibuscumque exornatus ob tollerantiam, patientiamque, ab eo qui dat abundanter, & affluenter, præmium recipere valeas in sempiternum.

Μὴδὲ εἶναι τῆς ἀρετῆς ἴσον εἰς ἀξίωμα νόμιζε. ὅτις γὰρ ἔστι θεοῦ
διότι ἐπὶ ἔστι, καὶ αὐτὸς, ἀρετῆς.

P R Æ C E P T I O X C I I I .

*Nihil cum virtute dignitatem conferendam esse
existima: imago enim Dei est; Ideoque
quemadmodum ipse immutabilis est.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. X C I I I .

Hominē quē
euehunt.

Vo præ cæteris euehunt maximè hominem: virtus, & dignitas. Dignitas corpus exornando (nam cum veniat à dignus, & significet honorem nobis propter merita, vel impensum, vel debitum: dignitas erit alicuius honesta, & cultu, & honore, & verecundia digna autoritas, iuxta Ciceronem in Rhetoricis: virtus verò corpus, & animam. Igitur si dignitatem cum virtute comparaueris, existima, nihil

nihil cū virtute dignitatem conferendam esse: Dignitas enim Nulla comparatio inter virtutē, & dignitatē. vanitatis imago est: virtus verò imago Dei. Nihil quippe hominem beatum efficit, nisi virtus (axioma etiam Ethnicorum) sed à nemine beatus efficitur homo, nisi à Deo: quia ipsa beatitudo Deus est: igitur virtus imago Dei est. Quid quod Deus immutabilis est? & virtus quoque sola est, quæ immutabilitate, atque immortalitate nos donare potest; & pares Deo facere, inquiebat Seneca: quia vera dignitas virtus est Lib. de immatura morte. animi, quæ neque adulatione conquiritur, neque pecunia præparatur: sed à Deo nobis ex sua benignitate confertur: maior illa, quæ Cæsaribus præstatur. Quandoquidem cum sit externa, fucata est: simulata: occulta: habens accusatorem: ingratum: persequentorem: inuidum: & maledicum: virtus verò ex se his omnibus caret. Sectare igitur virtutem, quæ hominem extollit, & super astra mortales collocat: immortalitate ipsos beans: delectare animo virtute prædito. Abhorre tot res inanes, dignitatem, gloriam, honorem, famam, ædificia, vestitus, pompam, cultusq; corporis superfluos, similiaq; fugacia omnia, quæ varietati rerum subiecta, beatum te efficere nequeunt: virtus autem cum sit imago Dei, utique te beare poterit: quia quemadmodum ipse, immutabilis est.

Θρῆναι τὸν ἀμαρτωλὸν ἀβλυοῦντα. τὸ ξίφος γὰρ αὐτῷ τῆς
δικῆς ἐπὶ τείνεται.

P R A E C E P T I O XCIIII.

*Luge peccatorem fœlicem: gladius enim iustitiæ
ipsi imminet.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. XCIIII.

Oelicitas, siue sit operatio quædam animæ se- Fœlicitas
cundum virtutem perfectam, vel per virtutem quæ.
perfectam operantem exterioribus bonis, iuxta
Aristotelem, vt fœlicitas vel sit formæ seruanda 1. & 3. Eth.
cum virtute, vel per sufficientiam vitæ, vel sit
ipsa vita tuta, & iucundissima: vel possessionum facultas, vel
corporum

- Lib. 1. Reth.** corporum vires, vt habet Aristoteles, sed cum factiua, conseruatiua, amplificatiua horum virtute: siue sit virtus in vita perfecta secundum eundem; siue sit, quòd vitam sufficientem, optabilem, ac nullius indigam præstat, manifestum est esse donum Dei. Deus namque dat formam, vitæ sufficientiam, vitam tutam, iucundissimam, possessionum facultates, corporis vires, operationes secundum virtutem perfectam: in vita perfecta virtutem, vitam denique sufficientem, optabilem, ac nullius indigam. Quare Lucianus optimè dixit, sine Deo nullum mortalem fortunatū. Verum enimvero, si fœlix
- Nihil infœlicius fœlicitate peccantium.** peccator sit, & peccator in peccatis prosperatur: scito nihil infœlicius fœlicitate peccantium. Pessimum quidem signum est, quando quis viderit hominem peccatis obnoxium, turpitudinibus seruientem, vitijs quibuscumque deditum: cui ad nutum, & vota, omnia succedunt, & fœlicitari. signū inquam pessimum est, quia in præsentī seculo remunerationem accipere videtur: & ab æterna fœlicitate pœnitens exclusus. Ecquis non hunc lugebit? quis non deslet? Noli gratulari huic, qui in via sua mala prosperatur, cuius peccatis deest ultor: quem Deus pollere permittit in prosperitate: cui prospera sydera, tempora, loca, fines, actiones, successus fœliciter famulari videntur. Pessimum dico signum est, quia derelictus est à Domino Deo Creatore suo, eumque tartareæ expectant potestates: hoc enim est gladium iustitiæ imminere. Dicebat
- In libro de prouidentia.** Seneca, nihil infœlicius eo, cui nihil accidit aduersi: quia male iudicauerunt Dij de ipso. Et rectè, cum vbertas nimia segetem sternat, rami onere frangantur, nimia fœcunditas non peruenit ad maturitatem. Quinimo veritas infallibilis docuit: quòd prosperitas stultorum perdet eos. Tu autem si prospera tibi suppetant, pauesce: ne laborum tuorum fructus hic recipias: caue prosperorum delectationem: aduerte ne indignetur Dominus: ne fœlicitate pœnalis nutriatur impunitas. Roga Dominum, vt correctionis flagella hic patiaris: ne dicatur tibi, quod & diuiti stulto dictum fuit: Recepisti bona in vita tua. Dicis Domino, hic vre, hic seca, vt in æternum parcas. Dic, vt Beatus Ludouicus Bertrandus Ordinis Prædicatorum, sanctitate conspicuus, aiebat. Domine hic non parcas, vt in æternum parcas.

Μητέρα κακῶν τῆς ραθυμίας νόμιζε γὰρ, ἃ ἔχεις συλῆ, ἃ δὲ οὐκ
ἔχεις, οὐδέα προσκτεῖσθαι.

PRÆCEPTIO XCV.

*Matrem vitiorum ignauiam existima, bona enim
quæ iam tenes, deprædatur: quæ verò nondum
possides, non sinit acquirere.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. XCV.

Eminem credo fures amare, nisi fures, quia in ma- Fures à fu-
lo concordēs; alius autem fures non amabit: nam ribus aman-
& bona sua quandoque subripere poterit: ac pro- tur.

pterea odio potius illum habebit; quinimo per-
sequetur, & iudici tradet, vt puniatur. Quare & Saluator no-
ster dixit: Si sciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigi-
laret vtique, & non sineret perfodi domum suam. Adagium
quoque est, Non est amicus noster, qui nostra bona tollit:
Ideo nec amicus erit, qui alicui impedimento fuerit, ne diues
fiat: neue bona etiam quæ nondum possidet, sinit acquirere.

Lucæ c. 12.

Inter fures omnes non minor est ignauia. Quippe quæ cum Ignauia est
tædium bene operandi importet: duo mala causare videtur fur.

animæ. Deprædatur enim bona quæ possidet, peractaq; con-
sumit, & impedit, ne noua acquirat: ac ideo Author vocat
eam matrem vitiorum. Quandoquidem ignauia corrodit Ignauia ma-
torpore sensus, obliquat sopita pectora, corrumpit corpus, ter vitiorū.

impellunt cupidinis arcus, & vt inquit Lucanus, variam sem-
per dant ocia mentem. Clarum est, ferrum si transit in vsus, Exemplum.

assiduo micat splendore; si verò quiescit, fuscatur, & in atram
vertitur rubiginem. Mens itidem si in continuum versatur
laborem, virtutibus splendet quàm plurimis: si autem imma-
niter torpeat, fuscatur atque in vitia vertitur cuncta. Hanc
ob causam bene dicit Author, vt matrem vitiorum ignauiam
existimes: quia bona quæ mens tenet, dissipat omnino: quæ
verò nondum habet, prohibet penitus. Igitur fuge ignauiam, Ignauie ma-
quia si mater vitiorum est: nouerca erit virtutum, nutrix lignitas.

egestatum, parens desperationis, pestis horrida, cum per eam vires, & ingenium defluant. Igitur tempus quies tibi sit, non desidia: quotidianis, ac recentibus virtutum incrementis instaurans mentem tuam, Nescit enim tarda molimina Spiritus sancti gratia, inquit Ambrosius, & bene: quia sanctæ vitæ ratio processu gaudet, & crescit: cessatione verò torpescit, & deficit. Fuge igitur ignaviam: amplectere laborem, ne bona quæ tenes, amittas: quæ verò nondum habes, non possis acquirere.

Ὅταν φαῦλα πράτῃς, ἐπ' αὐτοῖς μὴ αἰχμαίνεται, βαρεῖται, τὸ πρῶμα,
καὶ τὸ πῶμα εἰς ἀπόγνωσιν ἔρχεται.

PRECEPTIO XCVI.

Quando iniqua agens quis, propterea tamen nullo pudore afficitur, vulnus magis exasperat: & error ipsius tendit ad desperationem.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. XCVI.

Pudor quid.

Lib. 14. de civitate Dei,
& contra Julian.

Vdor propriè castitatem respicit, quia à pudore pudicitia, quæ circa signa venereorum est: ut sunt tactus, oscula, & huiusmodi. Est enim pudicitia, iuxta Divum Augustinum, animi virtus, qua quis verecundatur de actibus, de quibus homines magis verecundantur. Vnde est res animæ, sicuti virginitas corporis, quæ potest à corpore violenter auferri, illa integra in anima permanente, sicuti ista integra in corpore perseverante, potest illa in animo lasciui voluntate corrumpi. Sed Aristoteles dixit, pudicitiam esse timorem iustæ vituperationis: qui affectus est honestissimus. Vnde quemadmodum circa signa venereorum est pudicitia: ita castitas circa venerea. Dicitur tamen & de exteriori compositione, & de verecundia, & de erubescencia: licet hæc sit de turpi fiendo: verecundia de turpi facto (ut author est Beatus Thomas) sumitur tamen ab Authore indistinctè. Itaque quando quis iniqua cuncta agit, non tamen verecundatur, neque

neque pudet se talia perpetrare: vulnus peccati magis exasperat. Peccatum quidem est sicuti vulnus, cui si ferrum non extrahitur, vel non curetur cito, sed floccifit: exasperatur quidem magis; ita vt non amplius remaneat spes sanationis. Aut adhibito medicamento, si statim extrahatur: magis vulnus exasperatur. Quod si rursus medicatur, & denuo detegitur, vulnus certè nunquam sanabitur: quinimo desperabitur salute: ita peccatum, si absque verecundia remaneat, si pudore non destruat, si rursus renouetur, & de die in diem iteretur impudentia, magis certè exasperatur, ita vt non amplius relinquatur sanationis locus, quia error ipsius ad desperationem tendit. Male dixit Aristoteles, verecundiam non omni ætati conuenire, sed tantum iuuenili, quia iuuenes verecundos laudamus: senem verò verecundum nullus laudabit. Melius dixit Beatus Ambrosius verecundiam omnibus ætatibus, personis, temporibus, locis aptam esse. Nam cum sit virtus, omnis ætas quacumque virtute prædita debet esse: & si adolescentes, iuuenilesque annos pudicitiam, verecundiamque maxime deceret, assueueret. At verecundia virtus est largè sumpta, ideoque quibuscumque congruit. Congruentior tamen iuuenibus est, quia vt artifex in materia commodiore, melius operari solet: sic verecundia, pudicitiaque in ipso quoque corporis decore plus eminet: ita tamen, vt etiam ipse non sit affectatus decor corporis, sed naturalis, simplex, neglectus magis, quàm ornatus, vel cultus, vel expeditus. Concordat tamen Nilus, qui absolutè dicit: quando iniqua agens quis, propterea tamen nullo pudore afficitur: vulnus magis exasperat, & error ipsius ad desperationem tendit. Quare optimè Cyprianus digreditur, dicens: Pudicitia est ornamentum nobilium, humilium exaltatio, ignobilium nobilitas, pulchritudo vilium, solamen mœrentium, augmentum omnis pulchritudinis, decus religionis, minoratio criminum, multiplicatio meritum, Creatoris omnium Dei amica. Vide igitur pudicitiae magnitudinem: Considera peccati grauitatem, quando quis iniqua agens, nullo tamen pudore afficitur: quomodo vulnus certè magis exasperat: & error ipsius ad desperationem tendit.

Lib. Ethic.

Lib. 2. offic.
Verecundia
omni ætati
conuenit.De duodecim
abusio-
nibus.
Pudicitia
en
comia.

Ο σάνης αθυμῶν, λογίζε πόσα τοῖς πιστοῖς παρσκάδασαι, καὶ ὁ καρπὸς
σοι τοῦ πνύματος ἀ' χερῶς παράγινεται.

P R A E C E P T I O XCVII.

*Quotiescumque tristaris, reputa quanta bona fidelibus
preparata sint: & fructus spiritus
facile tibi aderit.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. XCVII.

Quid sit tri-
sticia.

p. 2. q. 25.
art. 1. c.

Remedia ad
evitandam
tristitiam.

Sup Ezech.
hom. 10.

On sumit Author tristitiam prout est dolor de bonis alterius, inquantum est malum sibi, vel nocendo, vel carendo, vel excedendo, vel quia est indignus: nam sic invidia erit; sed sumit tristitiam pro anxietate, & angustia, quam quis habet de malis sibi evenientibus, seu de bonis absentibus. Quare diffinitur tristitia pro apprehensione disconvenientis in appetitu intellectivo; vel volituo, nobis nolentibus evenientis: Estque passio animalis, iuxta Sanctum Doctorem, media inter duas passiones irascibilis: quia sequitur timorem, & prior est ira, quam etiam efficit. Igitur si de malis tibi imminetibus tristaris, vel quia bona quibus alij abundant, non habes: duo remedia opportunè occurrunt. Primum est, reminisci tristitiæ comites esse fletum, planctum, gemitum, suspiria, incurabiles ægrotudines, pleraque mala: reminisci tristitiam exsiccare ossa, nocere cordi, causare insaniam, & inferre mortem. Hæc si tibi in mentem venerint, effugies tristitiam. Secundum verò est Authoris, ut scilicet recogites quanta bona fidelibus preparata sint: & fructus Spiritus consolatoris tibi statim aderit. Nam mentem quam Spiritus sanctus in æternorum dilectione commouet, replet in temporalium despectione (ut Gregorius inquit) sicque quicquid in hoc seculo nequam, difficile, angustum, triste videtur: leve, lenè, latum facit Spiritus sancti consolatio; quia qui de cœlestibus aliquid gustare cepit, quanto magis æterna intelligit: tanto minus temporalia curat. Quo fit, ut tristitia quæque abeant. Esto itaque fidelis, & spera

in eum, qui te verè fœlicitari potest: recogita quanta bona fidelibus præparata sint, statimq; tristitia discedet: fructusq; Spiritus duodenario sacratus numero, facile tibi aderit; repleberisq; charitate, gaudio, pace, patientia, benignitate, Fructus Spiritus bonitate, longanimitate, mansuetudine, fide, modestia, ritus sancti. continentia, & castitate. Cæterum & bona tristitia quoque Bona tristitia tibi necessaria erit, sicuti & humilitas: vt per utilem mœrorem cor ad lasciuia non dissoluatur; sicuti per humilitatem, ria. non superbiat. Scribitur namque cor sapientum vbi tristitia: cor stultorum vbi lætitia. Et alibi: Melius est ire ad domum lucus, quàm ad domum conuiuij.

Χρὴ τὸν πιστὸν ταπεινοῦσθαι πρὸς πάντας. τὸ γὰρ πρὸς, ἐνίους ταπεινοῦσαι, πεπλανηθῆναι τὴν ταπεινώσιν κέκτηται.

P R Æ C E P T I O XCVIII.

Decet fidelem humiliter se gerere erga omnes, coram quibusdam enim tantum humiliari: fictam quandam humilitatem arguit.

S C H O L I V M, S E V C O M M E N T. XCVIII.

Inter virtutes omnes, quibus Christianus in spirituali vita proficere potest: nulla nec fir-
mior, nec securior, nec vtilior censetur humi-
litate. Nam præsuppositis Theologalibus, fide
scilicet, spe, & charitate: per humilitatem San-
cti omnes profecerunt; ac iusti in conspectu Domini inuenti
sunt: & sine illa nullus sanctus esse potuit, neque potest. Lege
Sanctorum gesta, cernes quippe fundamentum eorum fuisse
humilitatem, qua & securi per mundi turbulentias progressi
sunt; ac demum vtile consequuti sunt maximum, nempe Re-
gnum cœlorum: nullum namq; excipit cœlum, nisi humilem.
Ideo humilitatem docuit Saluator noster seruandam, cum
& illam quoque pro matre elegerit. Vide igitur & humilita-
tis firmitatem, necessitatem, securitatem, atque vtilitatem.
Verum cum plerique sint humiles, nec certum est, qua humi-
litate

Humilitatis
firmitas, se-
curitas, &
vtilitas.

Mater Chri-
sti humilitas

litate sint humiles : cum quidam sint ficti , nonnulli veri , dat Author modum inter cæteros , quomodo humiliter se gerere debeat homo , dicens . Decet fidelem humiliter se gerere erga omnes . Est igitur diligenter animaduertendum circa humiles : quod plerique apparent humiles vel in gestu corporis : vel in fracta verborum voce : vel in vili habitu . Hæc quæ vel coram omnibus ostendunt , vel coram quibusdam : vel verè , vel fictè . At si non puro cordis affectu hæc exprimantur , vel si animus tumeat , habitusque , & sermo dissentiant : non virtutem , sed virtutis imaginem habent : non humilitatem , sed humilitatis umbram tenent ; quia vera humilitas in sui abiectione , in aliorum verò reputatione sincerè consistit .

Humiles v-
rij. Sed Author aliud dat signum veri humilis , scilicet si erga omnes humilem se ostendat , non versus aliquos . Vis igitur scire verum humilem : respice quomodo humiliter se gerat . si enim erga omnes humiliatur , verus est humilis : cor enim habet rectum : si coram quibusdam tantum , falsam , fictamque humilitatem exercet . Quomodo enim erit humilitas , ubi regnat falsitas ? Regnabit quidem falsitas , quia coram quibusdam tantum , non omnibus humiliter se gerit . Vera autem humilitas limitationem non habet . sed qui talis est , aliud habet ore promens : aliud pectore condens . His dubio procul nequiter se humiliat : interioraque eius plena sunt dolo . Igitur si fidelis es , humilia te in omnibus , & erga omnes : & inuenies gratiam coram Deo , & hominibus : secus fictus , & simulatus es humilis , decipiens homines , sed non Deum , qui nec falli , nec fallere potest . Qui penetrat cor tuum : illabiturque menti tuæ .

Signum veri
humilis.

Signum fal-
si, fictiq; hu-
milis.

Τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης μηδὲν προτιμήσης, πλὴν ὅσα ἐξ αὐτῆς,
ἢ ἀγάπῃ πρὸς τὸν θεὸν παραβλέπεται.

P R A E C E P T I O X C I X .

*Nihil amori proximi præferas, præterquam ea
propter quæ charitas Deum non
rectè intuetur.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. XCIX.

m

Ria diligere debet homo, Deum, proximum, & mundum, quia & hæc tria sola sunt obiecta diligibilia. Deum diligere debet supra se, proximum vt se, mundum infra se. Deum plusquam se, proximum quantum se, mundum minus se.

Homo quæ debet diligere.

Deum supra, & plusquam se, quia Deus est, Creator cœli, & terræ, visibilium omnium, & inuisibilium: proximum vt, & quantum se, quia omnes proximi: mundum infra se, quia, mundana vsui tantum nobis debent esse; ac propterea infra nos debent amari. Author tamen hic noster, etsi prima facie

Homo quomodo diligere debet Deum, proximum, & mundum.

amorem proximi tangere videatur, de omnibus tamen loquitur: de proximi dilectione, & mundi, dum docet nihil amoris proximi præferendum esse: de Dei amore supra omnia collocando, dum dicit, præterquã ea, propter quæ charitas Deum non rectè intuetur. De amore igitur erga proximum digredientes (nam & de illo principaliter intendit Author) sciendū est, quòd proximus super omnia mundana diligendus est: quia ad hoc nati sumus, vt alteri charitatem alter ostendat.

Amor proximi qualis.

Hæc namque est vinculum perfectionis, & eo magis cum omnibus creaturæ Dei simus: omnes ab vno Patre conditi, redempti, gubernati, & vnumquemque nostrum ad ipsum vt principium, & finem, redire conuenit: nec ad Indos, seu ad Antipodes remeare necessum est, vt amor inueniatur: cum intra nos sit. Bene itaque dicit Author, vt nihil amoris proximi præferre debeas. Si verò amor proximi obscenus est, relinquendus est omnino, & illi præferendus est amor Dei, quia in ordine ad Deum diligendus est proximus. Cæterum dubitatio non contemnenda exurgit, nam sententia vt iacet, absque omnino videtur. si enim nihil amoris proximi præferre debeas, præterquam ea propter quæ charitas Deum non rectè intuetur: ergo præferre ea debeas amoris proximi, quæ sunt contra Deum: quia ea propter quæ charitas Deum non rectè intuetur, præferre præcipit Author. Verum enimvero sensus minime ita trahendus est in oppositum, vt sententia omnino torqueatur: nam verissima est etiam vt iacet; tamen cum explanatione aliqua. Quandoquidē proximus noster sicuti nosipsum amandus

Dubium.

Responsio.

amandus

amandus est; cum igitur nobis nihil præferamus, nec amorì proximi aliquid præferendum est. si autem talis amor proximi, sicut & amor sui non rectè incedit, sed obliquè, quia cum peccato est: cum Deus ante, & super omnia diligendus sit, præponendus est quippe amore Dei, amorì proximi. Hoc est quod dicit Author, præterquam ea, idest præponenda sunt amorì proximi, propter quæ charitas, seu amor talis proximi Deum non rectè intuetur. Quia deuiat à recto, quia inordinatus, quia cum peccato: Nam Deus certè præ omnibus diligendus est. Intendit igitur Author dicere, quòd si proximus sine peccato ametur; tunc nihil amorì proximi præferre debeas: sin autem, non debet amari, quia talis amor non rectè Deum intuetur.

Conclusio.

Μηδένι παρά τὸ νόμον τοῦ θεοῦ πρόσκεισο μηδὲ ἀρῶσθαι. θεὸς γὰρ ἀνάξιον ποιεῖ τὸν αὐτοῦ τίνα προτιμῶντα.

P R Æ C E P T I O C.

*Nemini contra legem Dei adhereto, neque auxiliator:
Indignum enim facit Deum, qui ipsi
præfert alium.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. C.

Legis diu-
sio.

Præcept. 13.

Ex omnis, prout nostro deseruit proposito, aut est diuina, aut humana: Diuina, natura constat: humana moribus. Hæc iam in superioribus luculentius explicata sunt: nec aliud quid remanet. Dicemus tamen, quòd hæ hunc ordinem adinuicem habent: quod secunda à prima descendit. Quandoquidem si humana contrariari diuinæ videtur, non est vera lex, neque legitima: quia inauspicata, impiaque præcipit. si autem conformatur, bona est lex: digna obseruatione, quinimo necessaria. De vtraque potest intelligi præceptio, quia humana diuinæ legis imaginem gerit. loquitur tamen Author de diuina tanquam prima, & potissima, quæ à nobis principaliter obseruanda est: quæ verè præcipit recta, depulitque praua;

Legis diuinæ
natura.

praua; quæ obseruata hominem beatum efficit. Dupliciter itaque quis Deum offendit, primo contra Dei legem, alicui adhærendo: secundo, auxilium contra eandemmet legem, illimet præbendo. Neutrum tamen bonum est: sed vtrumque pessimum. Primum, quia crimen est læsæ Maiestatis diuinæ. Offenditur certè Princeps, seu Rex, si quis alicui adhæserit: Princeps quomodo offenditur. qui à Regis lege prohibetur adhæreret. Secundum non nimis longe est à primo, quia qui hosti Regis patrocinari conatur: contra Regem certè militari videtur. Ideo dicebat Saluator noster, Qui non est mecum, contra me est: & qui non colligit mecum, dispergit. Ratio tamen vniuersalis, cur nec adhærendum, nec opitulandum est alicui contra legem Dei, est, quia Deo digniorem facit eum, cui vel adhæret, vel opitulatur contra legem Dei. At indignum est, & planè iniquum, præferre hominem Deo, nemini postponendo, cum nullus Deo inueniatur superior: hanc ob causam neque adhærendum alicui, neque auxiliandum contra Dei legem præcipit Author.

Lucæ c. II.

Μὴ συνηγόρει τοῖς κακοῖς. αὐτοὺς μὲν γὰρ εἰς κακίαν ἐλείφετε.
σύ δὲ μολύνῃ τῇ κοινωνίᾳ τοῦ ἁμαρτανίου.

P R Æ C E P T I O C I .

*Ne patrocineris malis, ipsos enim ad mala prouocas:
tu verò contaminaris peccati communionē.*

S C H O L I V M , S E V C O M M E N T . C I .

TRia abhominanda sunt penitus, malum, effectores malorum, & patrocinantes malis. Malum nonnisi quia malum: effectores malorum, quia causæ mali: patrocinantes malis, quia concausæ. Malum, quia destructiuum boni: effectores malorum, quia corruptores bonorum: patrocinantes malis, quia concausæ. Malum, quia destructiuum boni: effectores malorum, quia corruptores bonorum: patrocinantes malis, quia auctores malorum. Malum, quia peccatum est: effectores

Abhominanda quæ.

T res

res malorum, quia peccatores : patrocinales malis, quia
 Patrocinalis vt mali, ad mala malos prouocant. Quare duo mala efficit,
 malis, quæ qui iniquis patrocinator: prouocat, trahitque magis iniquos
 mala efficit. ad mala: ipseque peccati iniquorum, fit reus participatione.
 Non enim negandum est, eos qui malos adiuuant ad malum,
 mali crimen incurrere: quia adiuuando, malum participare
 videtur. Vnde duobus modis non te maculat malus (inquit
 Diuus Augustinus) primo, si ei non consentias: secundo, si
 redarguas. Ergo è conuerso duobus itidem modis te macu-
 labit malus, si consentias, & si non redarguas: id est commu-
 nicare, consentire, & patrocinari. Quapropter furibus ne pa-
 trocineris, quia ad furtum eos magis prouocas: tuque furti
 communione contaminaris. Luxuriosis ne opituleris, quia
 ad luxuriam eos magis inuitas: tuque tale crimen, ac pecca-
 tum participare minimè dubites. Homicidiarijs ne auxilie-
 ris, quia magis ad effundendum sanguinem eos extimulas:
 tuque ab iniusta sanguinis effusione minimè innoxius reddaris.
 sed nescis agentes, & consentientes pari pœna puniri? ergo
 tam faciens mala, quam patrocinalis malis, grauiter peccat.

Obserua.

Νῆθετε τὸν ἁμαρτάνοντα, μὴ κατηγορεῖτε τὸν πᾶλλοντα. λοιδορεῖ μὲν γὰρ
 τὸ δεύτερον, τὸ δὲ πρότερον διορθοῦντος.

P R A E C E P T I O CII.

*Admoneto peccantem, ne Verò accusa errantem:
 alterum enim conuictatoris est proprium,
 alterum Verò castigantis.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CII.

Animarum
 zelus neces-
 sarius.

Nimarum zelus ita est perquam necessarius, vt
 non nisi propter illum Filius Dei venerit in
 hunc mundum: cuncta namque quæ fecit, &
 quæ perpeffus est, ob animarum zelum effecisse,
 ac passum, sacræ testantur literæ. O si tem-
 pus suppeteret, demonstrarem certè quomodo à mundi ini-
 tio,

tio, vsque ad animæ suæ exitum, quæcunque egit, quinimo vsque ad hanc horam: quinimo vsque ad mundi finem quæcunque operaturus erit, propter zelum animarum effecisse, effecturumque: vt & tu disceres per omnia, & in omnibus illis assimilari. Itaque sicut & illum zelus domus suæ, hoc est tui met, qui es templum Dei, comedit: ita & zelus animæ proximi tui te comedere debet. Id autem efficies, si illum à peccato retraxeris: quemadmodum & Christus venit, & retraxit, quamuis non omnes, ob repugnantiam. Id verò etsi multis effici possit argumentis: vno tamen efficies, nempe fraterna correctione. Hæc enim est illa, quæ esurientes satiat, sitientes potat, quæ sanat infirmos, operit nudos, carceri mancipatos visitat, recipit hospites, & sepelit mortuos: hæc est illa, quæ dat omnia Christo, est enim actus maximæ charitatis: hæc à peccatis liberat, quæ in bonum consolidat, quæ à Demonis potestate eripit, quæ consociat Angelis, conregnare facit in cœlestibus cum Deo, & tamen mens hominum sic cœca est, vt hæc non curet: ac si præceptum non esset: ipsiusque omissio peccatum non esset mortale, seruatis tamen seruandis, quia præceptum affirmatiuum est. Hoc est, quod dicit Author, admoneto peccantem, quia ex admonitione fiet, vt castigatus resipiscat. Duo itaque in hac præceptione proponit facienda: alterum affirmatiuum, alterum verò negatiuum. Affirmatiuum quidem, vt qui peccat, admoneatur: negatiuum, vt errans non accusetur: admoneatur benignè, non accusetur iniuste. Primum exequendum omnino est, quandoquidem qui admonet peccantem, charitatis actus exercet, (vt dictum est) completque illud Saluatoris, Si peccauerit in te frater tuus: vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum. Peccat quidem in te quotiescumque vel publicè, vel priuè peccat in Deum: quia Deus tuus est. Correctio autem fraterna quid est, iuxta Sanctum Doctorem, nisi charitatiua, admonitio de peccatorum emendatione ex fraterna charitate procedens? Corrigo enim idem est, quod emendo. Secundum, vt errans minimè accusetur, quia tunc accusatio per calumniam esse præsumitur, vel per præuarcationem, & tergiuersionem, ac propterea iniusta decernitur. Quæ si vera accusatio erit, absque charitate tamen fieri extimatur: quia cum conuitio. Crede mihi plus proficere amicam,

Christus quæcunque fecit, propter animarum zelum fecit.

Zelus animarum in quo consistit.

Fraternæ correctionis encomia, & laudes.

Fraternæ correctionis præceptum.

Matth. 18.

Correctio fraterna qd. 4. 5. dist. 19. q. 2. art. 1. & 22. q. 33. ar. 1.

Super Lucā.

Nota.

Accusatio
quando de-
bet fieri.
22. q. 68.
art. 1. & 3.

correctionem, quā accusationem turbulentam. Illa enim (vt Ambrosius docet) pudorem incutit: hæc indignationem mouet. Ideo de primo dicit Author, quod castigantis est, de secundo conuitiatoris. Cæterum obserua primo corripiendum esse proximum: deinde comminandum: vltimo accusandum, ita vt proximi emendatio attendatur: non confusio. Nihilominus tamen accusatio formaliter non debet fieri, nisi in peccatis; quæ vergunt in damnum corporale, vel spirituale communitatis, author est Beatus Thomas. In criminibus igitur admoneto peccantem, vt peccatum rescindatur; ne accusa errantem, ne conuitiator reputeris.

ἀκούειν ἀπὸ καὶ λαλῆναι τὰ τῶν ἀγίων ποιοῦντες. οἷς ζῆλον γὰρ ἐγαθὸν τὸ ψυχλὸν ἐρεθίζουσι.

P R Æ C E P T I O C I I I.

Semper audire, & loqui stude, quæ sancta sunt: ad bonum enim zelum animam extimulant.

S C H O L I V M, S E V C O M M E N T. C I I I.

Aures, &
linguā cur
Deus dedit
homini.

Edit Deus homini aures, non vt quæque audiret, & linguam non vt quælibet pronunciaret: sed virtuosa tantum; nam ad virtutes natus est homo. Quòd si multa audire cōtingerit, etiam obscena, dedit Deus aures duas: vt quemadmodum per vnā ingrediuntur, per alterā exeant, remaneant verò bona. linguam verò vnā tribuit, illamque dentium multitudinem vallauit, ad coercendos leues sermones, & vt pauca loqueretur. Vnde & Theognides autumauit, docuitque indecorum esse apud prudentes multa loqui. Fructus autem ex malorum auditione, & loquutione sunt perniciosi: incitant namque animam ad mala quæque. Qua de re Aristoteles bene docuit iuuenes ne dicerent, vel audirent aliquod turpe, dicens: Iuuenes sunt custodiendi, vt ne dicant, nec audiant malum, vel turpe aliquod: quia ex dicere, & audire aliquod turpe, de facili est facere. Sed & Beatus Isidorus in vniuersum de

7. Politic.

Soliloquio-
rum lib. 2.

de lingua, & auribus male vsis admonet, vanum sermonem, cito pollueri mentem: & facile agi, quod libenter auditur: ex bonorum verò provenit, iuxta Authorem, vt extimuletur anima ad bonum zelum erga honorem Dei, & proximi. Quid enim est verus zelus, nisi amor cum iusta ira, vel feruens dilectio: non patiens iniuriam fieri, vel Deo, vel proximo propter Deum? licet quandoque pro invidia, & pro æmulatione accipiatur: id quæ communiter. Vnde zelotypia ægritudo animi est, iuxta Chrysippum, ex eo proveniens, quod timet quis, ne adsit alteri: quod cum nemine veli habere cõmune. Et Diuus Thomas habet, zelotypiam oriri ex amore: non patiente consortium cum re amata. Igitur ex bonorum auditu, & loquutione extimulatur anima ad bonum zelum. Quandoquidem clarum est, & manifestum, quod qui loqui, & audire sancta semper solitus fuit: nec dici, nec fieri mala, permittet. Stude igitur audire, & loqui quæ sancta sunt: vt sic sanctè nutrius, tamquam alter Elias optimus zelator Dei, & proximi euadas.

Zelus quid.

Zelotypia

quid sit.

p. 2. q. 28.

art. 4. c.

καὶ ἐκκλησίαν κατ' οἶκον ἕκαστος τὴν διάνοιαν ἔχειν, καὶ τελῆν ἐν αὐτῇ. οὗτο, θεσμός τῆς ἐκκλησίας ὁφειλόμεν.

P R A E C E P T I O CIIII.

*Quandoquidem domi nostræ ecclesiam, mentem
quisque suam habemus: peragere etiam
debemus in ipsa ecclesiæ sacrificia.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CIIII.

Consulit Author in hac præceptione, vt quando quis domi suæ ecclesiam habet, mentem quoque suam in illa habere debet: atque in ipsa domo ecclesiæ sacrificia peragere. Iustum enim est, & æquum, vt domus Dei quamvis sit in domo nostra: ius non amittat suum, quod est esse domum orationis. Ad hoc enim facta est domus Dei quælibet, vt in ipsa offerantur orationes, proponantur necessitates, prece-
 Primus præ-
 ceptionis sc-
 sus.
 Domus Dei
 ad quid fa-
 da.
 murque

Secundus
præceptio-
nis sensus.

Mens nostra
templum no-
bilius tēplo
manufacto.

murque Altissimum, ut respiciat orationes, & obsecrationes nostras; audiatque preces, quas fundimus coram eo; exaudiatque illas libenter. Igitur quaecumque in Ecclesia aguntur, & hæc itidem in ipsa domi existente peragi debent: offerri scilicet sacrificia, oblationes, holocaustomata, psalmodiam, orationes, vota, gratiarum actiones, & his similia. Verum potest esse & alius sensus accommodus huic præceptioni. Nempe cum domi nostræ ecclesiam, quæ unusquisque est nostrum, habeamus: debemus & mentem quoque nostram tamquam altare quodam habere: atque in ipsa ecclesiæ sacrificia peragere. Nobilius quidem templum est mens nostra, templum certè non manufactum, aut artificis alicuius creati opere fabrefactum, sed mirabili Dei omnipotentis opere, atque artificio conditum, erectumque simile sibi: in quo libentius (si tale se fecerit, digneque se gesserit homo) Deus quiescit, quam in manufactis templis. Dicebat Xystus Philosophus. Templum sanctum est Deo mens pij, & altare ei optimum ei cor mundum, & sine peccato. Igitur in ipsa ecclesiæ sacrificia peragere debemus. Peragemus autem, si verè orauerimus mente, si spiritu obsecrauerimus: si fideliter preces effunderimus: si sincerè, absque fucatione aliqua, & motu labiorum dissoluto, si humiliter, nam oratio humiliantis se, penetrat cælum. sic quidem oratio nostra ascendet in conspectu Altissimi, tamquam incensum in odorem suauitatis: quia in ecclesia, quæ in teipso est, ad altare mentis, quæ suprema hominis est pars: dignè, & laudabiliter sacrificia offerre consueuisti.

Εἰ τελήται σωδάζεις ἐν ἐκκλησίᾳ παράλαε. εἰ δὲ μὴ τελήται, σὺ ψάλλον ἀποστολικὸν δ' αὐγγέλιον, ἀπέλθε.

P R Æ C E P T I O C V.

*Si peragitur congregatio in ecclesia, & tu adesto:
si verò non peragitur, tu psallens Aposto-
lorum Evangelium, abito.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CV.

Materialis ecclesia typus est, & hieroglyphicum. Ecclesia ma-
 coelestis illius Hierusalem: in qua cantabimus terialis figu-
 perpetuò alleluia. Quemadmodum enim con- ra est coele-
 gregatio fit in ecclesia, ibiq; cantantur laudes stis ecclesie.
 Domino Deo, quamvis interruptè: ita fiet à
 cœtu fidelium in gloria: decantabunturq; laudes Domino
 Deo nostro in æternum. Igitur quò tu templum gloriæ asse-
 qui possis, vade ad materialem-ecclesiam, præcipuè si in ea
 peragitur congregatio. Congregatio autem erit, si ibi ser-
 mocinabitur: si sacerdotes illic actu decantauerint: si sacris
 insititur mysterijs. Perge igitur ad illam, vt tu cantoribus
 consocius existens: ob præsentiam mereri possis. Quandoqui-
 dem siue Missæ sollemnizantur, siue horæ canonicæ cantan-
 tur: interesse quisque debet, quia passionis Christi mysteria
 explentur. Quandoquidem sacerdos Missam celebrans, Chri-
 stum Sacerdotem summum significat, in ara Crucis penden-
 tem. Induens se amictu in capite, coronam designat spineam,
 qua coronatus Christus fuit. Vestiens se alba camisia, vestem
 albam, qua ab Herode spreto fuit indutus, denotat. Cingulo
 se cingens, funem innuit, qua ad columnam ligatus fuit.
 Manipulum in leua ponens, patientiam quam in præsentì ha-
 buit vita, significat. Stola se ligans, obedientiam quam pro-
 pter nos habuit, denotat. Casula denique, quæ alijs superpo-
 nitur vestimentis, charitatem, quæ cunctas excellit virtutes,
 innuit. Missa denique ipsa manifestum est, quòd non nisi pro-
 pter memoriam passionis Iesu Christi Filij Dei celebratur.
 Sic etiam dum horæ cantantur canonicæ: mysteria passionis
 Christi explentur. Nam & Matutinum significat Christi ca-
 ptionem in horto, præsentationemq; eius ad Annam, & Cai-
 pham Pontifices, cum concomitantibus. Prima dicitur, quia
 tali hora Pilato traditur, in concilium Iudæorum ducitur,
 cum appendicibus suis. Tertia, quia Herodi mittitur, sper-
 nitur, ad Pilatum reuocatur: illuditur etiam veste alba, cum
 consequentibus. Dicitur hora sexta, quia Christus tunc con-
 demnatus, illusus, spinis coronatus, cū concomitantibus suis.
 Dicitur nona, quia tali hora clamans, moritur, cum appen-
 dicibus

Sacerdotis
 Missam cele-
 bratis signi-
 ficata.

Septem ho-
 ræ canonicæ
 quid signifi-
 cant.

dicibus suis. Dicuntur Vesperæ, quia tunc lancea suum latus perforatus est, cum consequentibus. Dicitur completorium, quia cruce depositus, in monumento sepultus fuit. Igitur si congregatio peragitur in ecclesia, & tu adesto: si autem non peragitur, psalle Evangelium Apostolicum: dic orationem Dominicam, aliasque pias ad Deum fundas orationes; quibus completis, finitisque in pace abito.

Τὴν τῶν ἀρετῶν δόξαν ἐκ τῶν ἁγίων κατόμιλε. ἀθάνατοι γὰρ αὐτῶν αἱ δόξαι, καὶ μετὰ θάνατον τίνονται.

PRÆCEPTIO CVI.

Virtutis gloriam Sanctorum aspicio: ipsorum enim gloria immortalis est, etiam post obitum.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CVI.

Natura speculi quæ.

Væ sit speculi natura, omnibus manifestum esse credo. Ea enim quippe est, ut quæcumque speculo obijciuntur, ita in conspectu omnium appareant, quemadmodum sunt, & obijciuntur.

Sanctorum virtutis speculum est.

Et quicumque ibi se præsentat: statim quis sit, manifestatur, præter scripturam quamlibet; quæ si speculo præsentatur, non apparet quæ, & quomodo sit: sed confusa, transversaque inspicitur. Sanctorum vita speculum quodam est: in quo si quis se se prospicit, Sanctorum virtutes intuebitur, illorumque gloriam aspiciet: quodque sibi virtutis deest, agnoscer. Scriptura autem literis aptè composita non videtur: quia in sanctis viris nihil virtuti contrarium videtur, sed confusa, quinimo abrogata omnino cernitur videntium defectu. Nam vir sanctus in hac vita à cunctis ferè spernitur, ab omnibus dehonouratur: huius mundi gloria indignus æstimatur, recipit opprobria, humanisque vrgetur irrisionibus. Putant quidem homines, dum vir sanctus virtutibus attendit, nempe humilitati, obedientiæ, paupertati, patientiæ castitati, & similibus, quòd inertiam, stulticiam, rebusque inanibus, atque vilibus vacat, cum tamen ante supremi Iudicis oculos

miris

miris certe virtutibus emicet; quod tu quoque videbis, si re-
cte Sanctos aspicias, si illorum vitas attentè respexeris, legeris-
que. Quemadmodum enim in speculo nihil videtur, nisi Exemplum
videas, ita & Sanctorum vita nihil ostendit, nisi legeris: si au- accommo-
tem legeris, prospicies quidem virtutes eorum immensas: dum.
quibus mundum, carnem, diabolum, sibiipsis deuicerunt, atq;
subiecerunt. Videbisque gloriam eorum immortalem, ex eo-
rum virtutibus emergentem. Qui, quamuis obierint etiam, vir- Sanctorum
tutes tamen eorum, post obitum quoque immortales existunt. gloria ante,
Cernes quoque prerogatiuas ferè innumeras, quibus ob vir- & post mor-
tutes decorauit eos Dominus; mira scilicet, quæ patrarunt tem.
vel in elementis, vel in mixtis, vel circa animata, vel versus
inanimata: mira quidem & omni stupore plena, partim dum
viuerent; partim quoque post obitum (Hęcquæ est illorum glo-
ria immortalis post obitum) vt sciant, qui laxatis vitæ habebis. Notent infi-
des, hære-
tici, & mali
Christiani.
nis, vitam pecudum ducunt, fidem nostram esse fidem pieta-
tis, & iustitiæ, cunctarumque virtutum plenam; ac propterea
rerum mirabilium corruscant: quibus iustos Dominus per-
ornat. Vt sciant quoque qui fidem habent, fidem operibus
confirmare, necesse esse. Quid enim proficit te fidem habere
sine virtutibus? inanem quidem, & vacuam fidem habes.
Nonne Demones credunt, & contremiscunt? Itaque operi-
bus, virtutibusque formare fidem licet: quemadmodum San-
cti fecerunt. Ita enim fiet, vt quemadmodum ipsorum gloria
cum in vita, tum quoque post obitum immortalis fuerit, sua
quoque gloria immortalis & in vita, & post vitam remanebit.
Igitur obijce te speculo, perpende vitas Sanctorum, imitare
virtutes, sectare gloriam virtutum suarum: vt & tu in vita, &
post obitum, quemadmodum & illi, immortalis prædiceris.

Τὴν κακίαν τότε μυσήσεις, ὅταν λογίσῃ δαιμόνων ὅτι ἐστὶ
καθ' ἡμῶν ἐπιδεχμένη μάχαιρα.

P R Æ C E P T I O C V I I.

*Tunc malitiam maxime oderis: quando cogitabis quod
Demonum sit fulgurans contra nos gladius.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CVII.

Quid nobis
à Deo desi-
deratur.

Nil à sancta, & singulari illa Maiestate tantum nobis expetitur, quantum vitæ innocentia, mentis puritas, animi candor, atque summa morum lenitas, & integritas. si quis hanc habet, Deum habet, qui est ipsamet innocentia, puritas, candor, & integritas: si quis hanc Deo obtulerit, satis piè, religioseque litauit. si quis hanc possidet, nemini malum infert, quinimo nec sibiipsum: quia se à peccato cohibet, & punit peccatum; Innocens namque omnem iniuriæ illationem abhorret: At ubi non est integritas sine peccato, non adest vera innocentia. Vide igitur quàm bona sit innocentia, perspice quàm sit grata Deo, quinimo & apud homines. sicut igitur innocens ab omni iniuria, & maleficio abstinet, vnde & integritas, & bonitas: ita nocens propriè dicitur, qui iniuriam, aut maleficiū committit, vnde & malitia. laudanda est itaque bonitas, quinimo & amanda, in innocente: quid enim melius, quàm ignorare quid noceat? vituperanda est malitia in iniquo, & sceleribus pleno, quinimò odienda. Quid enim peius, quàm alteri malitiose nocere? Hanc ob rem summopere odiendam præcipit Author malitiam: docetque cur odienda est, nempe quia Demonum est fulgurans gladius contra nos. Nec immerito, cum sit & ipse super omnes malitiosissimus: ac propterea ut malus cuncta tela malitiæ contra nos tendere, immittereque certum est: Ideo maximè odienda est. Quid enim est malitia, secundum Cicero- nem, nisi versuta, & fallax ratio nocendi? seu iuxta beatum Ambrosium mentis, atque animi deprauatio? vel ut Riccardus habet, quæ est ex proposito, & deliberatione malo cognito prono animo consentire: seu electio mali interior, iuxta Dium Thomam. Ideo maximè odio habenda est: oderis autem si scieris mentem, animumque deprauare: & à veritatis tramite deuiam esse; ac ob hanc causam gladium Demonis esse fulgurantem contra nos, iuxta Authorem, minimè dubites. Quandoquidem gladium corpus interficere clarum est: malitiam verò animam. Quod non absque causa docuit Spiritus sanctus, homo occidit quidem per malitiam animam suam,

hoc

Innocentiæ
bonitas.

Malitia vitu-
peranda.

Malitia
quid sit.
lib.3. de nat.
Deorum.
In Hexame-
ron.
De verbis
Apostoli.
de malo q. 3.
art. 4. ad 8.

Sap. c. 16.

hoc est, tamquam per gladium Diaboli fulgurantem. Bene depinxit Bernardus alibi malitiæ naturam, habere scilicet ^{Super Cant. serm. 39.} currum rotis quatuor consistentem: scilicet, impatentia, ^{Malitiæ cur-} audacia, & impudentia: velocem quidem ad effundendum ^{rus, & trium-} sanguinem corporaliter, & spiritualiter. Non enim sistitur ^{phus.} innocentia, nec retardatur patientia: non frenatur timore, nec inhibetur pudore. Trahique insuper à duobus perniciosissimis equis ad omnem perniciem paratissimi: terrena scilicet potentia, & seculi pompa; præsidere autem his aurigas duos, tumorem, & liuorem: hunc potentiam agere, illum pompam. Hæc autem omnia à Diabolo emanare maximè consentaneum est: quia author malitiæ ipse est: quinimo ipse famet malitia. Igitur odi malitiam, quia Demonum fulgurans gladius est: ducens te vsq; ad interitum animæ omnino.

Εἰ γὰρ θεοῖς τὸν πᾶσαντα, κράσον συμπαθεῖα τὰ ῥήματα καὶ τὸ
μὴ ὁ μαλάσσονται, ἡ δὲ καρδία φωτίζεται.

P R Æ C E P T I O C V I I I.

*Si peccantem admones, misce compassionis verba:
æ aures emollientur, cor verò illuminabitur.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CVIII.

Vi peccat, duo præ cæteris mala hæreditario ^{Hæreditas} iure consequitur: aurium scilicet duritiem, & ^{peccatoris.} cordis cæcitatem. Aurium quippe duritiem non exhauriendo verbum Dei, contemnendo minas: paruipendendo admonitiones: floccifaciendo pœnas, & cætera huiusmodi; cordis deinde cæcitatem, minimè perpendendo in quot miseras, periculaque inciderit. Igitur aures emolliiri necesse est: cor verò illuminari. Hoc autem assequeris, si quando videris peccantem, admonueris: admonendo autè, miscere inter admonitionem compassionis, idest misericordiæ verba. Misericordia namque quid est, iuxta Diuum Augustinum, & Sanctum Thomam, nisi alienæ misericordiæ in nostro corde compassio, qua vtique

Misericordia quid.
Lib. 9. de ciuit. Dei.
p. p. q. 21. ar. 3

- si possimus, subuenire compellimur: ne dum corporaliter, sed spiritualiter. Dura quidem verba asperitatem habent, ac ob id indurant admonitum, & obscurant: mollia verò dulcedinem, ideo emolliunt, & illuminant. Dicebat Gregorius Pontifex, & rectè, ille sermo ab audiente libenter accipitur: qui à prædicatore cum compassione animi profertur. Nam tunc verbi semen facile germinat, quando hoc in audientis pectore pietas prædicantis rigat. Sed & alibi habet, quòd peccantes dulci admonitione mulceantur. Nam plerumque quos cruciamenta incorrectos relinquunt: lenia blandimenta ab iniquis actibus compescunt. Quemadmodum & ægros, quos fortis pigmentorum potio curare non valuit: ad salutem pristinam tepens aqua reuocauit. Vnde & Beatus Hieronymus ad pastores loquens (quod & omnibus, qui correctionis munus accipiunt, loquitur) docet, bonos rectores ex sua infirmitate aliorum infirmitatem pensantes: magis per humilitatem, & mansuetudinis leuamentum, quàm per austeritatem studere peccantes admonere. Quia per hanc in foueam perditionis nutantes propellunt: per illam ab erroris laqueo facile eruunt. Quod si blanditijs tunc non acquiescunt, verbis admonendi sunt acrius: quia quæ leniter sanari minimè possunt: cum dolore procul dubio abscindendæ sunt. Regulariter tamen misce compassionis verba, quando peccantem corrigis, vt aures mollificentur: cor autem illustretur. Amplectenda est igitur in admonitione misericordia, seruanda est compassio: Attendendus est finis, qui est peccatoris conuersio; qui lenitate facilius conuertitur, quàm asperitate.
- In pastoralis.** Imitandus est Christus Filius Dei, qui & si ab homine grauius offensus, misericordia tamen, atque compassione eum corripuit: ita vt omnium iniuriarum inimemor, compassionis verba, quinimò & opera ita miscuit, vt aures iam nostræ emolliat cernantur; cor verò illuminatum. Gratia sunt Deo referendæ. Memento quot officiorum genera Iudæ proditori obtulit: non solum vt daret exemplum, inimicis beneficia esse exhibenda; verum id effecit, vt à malo, beneficijs eum retrahere possit: per admirandæ quidem mansuetudinis exemplum, nouit præsentem proditorem: se proditum iri cum lachrimis indicat, proditorem non prodit: sed humanitatis beneficia, obsequiaq; primum inter cæteros proditori obtulit: sciebat
- In pastoralis c. 13. par. 3.**
- In hieremiâ, & habetur dist. 45. c. recedite s. boni rectores.**
- In admonitione cõpassio amplectenda est.**
- Christus imitandus est in admonitione.**
- Christi mansuetudo.**

sciebat namque Saluator noster benignitate, atque mansuetudine facilius hominem conuerti, quam asperitate, atque excaescentia. Imitare igitur & tu Christum in admonitione, compassionis verba miscendo, vt aures emolliantur, cor verò illuminetur.

Ὅταν ἐν ἁγίοις λαλεῖς, ἔρῳτα τὰ τοῦ πνεύματος. ὅταν δὲ μὴ τοιούτοις λαλεῖς, ὅ τὰυτα λάλει.

P R A C E P T I O C I X.

Cum inter sanctos loqueris, quæ spiritus sunt, loquere: si verò talibus non loquaris, de ijs ne loquaris quicquam.

S C H O L I V M, S E V C O M M E N T. C I X.

Ribus quidem personarum generibus in vniuer- Genera per-
sum loqui possumus: sanctis, iniquis, & medijs; sonarū tria.
in his enim diuiditur hominum genus. Nam
homo vel erit sanctus, vel iniquus, vel medius:
Dico hominem medium, qui nec sanctus abso-
lute, nec iniquus absolute est, sed qui ab iniquitate ad boni-
tatem, à bonitate ad malitiam redit. Itaque cum his regula-
riter loquatur homo, sanctis scilicet, iniquis, & medijs: si in-
ter sanctos loqueris, quæ sancta sunt, loquaris; sanctorum
enim alimēta verba sancta sunt. Quemadmodum enim ignis Optimum
non nisi lignis nutritur, & quò magis ligna ponuntur, eò ex- exemplum
crescit ignis: ita & sancta verba sanctis, quò magis multipli-
cantur: eò & magis nutriuntur sanctitate. si verò iniquis, de
ijs ne loquaris quicquam: verba enim sancta iniquis, incan-
tatoris verba sunt aspidi surdo: qui aurem vnam terra, cauda
alteram perstringit, ne audiat. Ob id Author dicit, si verò
talibus, id est sanctis, non loquaris, sed alteris: de ijs ne loqua-
ris quicquam: quia vilescunt verba sancta ob illorum impro-
bitatem. Igitur cum non sit auditus: nec etiam effundas ser-
monem. Cæterum dubitatio exurgit non contemnenda, Dubium.
num verum sit, quod dicit Author, quòd quando loqueris
cum

Eccles. 37.

cum iniquis, non de sanctis loquendum est: cum alias scribatur, cum viro irreligioso tracta de sanctitate? igitur cum superbo de humilitate tractandum est: cum impudico de castitate: cum auaro de liberalitate: cum negligente de labore: cum iniquis de bonitate, & similia similibus loquendum est;

Responsum.

qua igitur ratione vtraque conueniunt? Sed dicendum est, quòd cum viro irreligioso tractandū est de sanctitate, vt conuertatur: cum superbo de humilitate, vt superbiam fugiat: cum impudico de castitate, vt sit continens: cum auaro de liberalitate, vt misereatur pauperum: cum negligente de labore, vt ocium relinquat: cum iniquis tandem de bonitate, vt optimi euadant. Intelligitur ergo quo ad eorum conuersionem: regulariter verò iniquis vt sic, sancta quidem displicent verba, non nisi quia iniqui sunt. Ideo ne contemnantur, & vilescant, non solum de ijs ne loquaris quicquam: verum sine eos omnino. Medijs verò, quia vtriusque generis verbis delectari solent, dic verba sanctitatis: de ijs loquaris semper; quia facilius iniquis ad sanctitatem trahes. Quandoquidem & si aliquando à recto deuiant, reuerti tamen solent ad rectum sanctis verbis: quemadmodum & equi calcaribus vndique puncti.

Τὰς πράξεις αὐτῶν τὰς ἀγαθὰς ἐπισυνάξει, μὴ ποτὲ κατάλοιπὸν αὐτὰς, ἢ μὲν τῆς ἀπειθείας.

P R A E C E P T I O C X.

Semper bonas actiones vrge: ne quando relictis illis semiperfectus abeas.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CX.

DE actionibus humanis, quæ speciem sortiuntur etiam à fine proximo loquitur Author, & hæc profecto sunt, quæ à deliberata dependent voluntate: quarum differentia sunt bonum, & malum; in his enim meritum, seu demeritum consistit omnino. De bonis igitur actionibus loquens, vbi meritum

ritum consistit: inquit, ut virgeas actiones tuas semper in bonum. Actiones quidem nostrae virgendae sunt prorsus in bonum, non in malum: quia ex bono meremur vitam aeternam, ex malo autem infernum. Tunc autem in bonum virgebimus, cum virtutes assequi conabimur. Nec sufficit in spirituali profectu mala non perpetrare, id enim negatium est, & negatio simplex non potest esse virtus: sed requiritur & bona facere, iuxta illud, Declina à malo, & fac bonum. Nam quemadmodum ut sanetur vulnus, non sufficit ex ipso tantum educere ferrum, sed opus est medicamina etiam apponere: unguenta adhibere: cataplasmata, & similia addere: ita quoque vitae bonitati, non sufficit malum fugere, & à peccato cessare: sed requiritur quoque bene agere, atque virtutibus incumbere. Quapropter & Aristoteles, quamvis Ethnicus, & absque aliquo Fidei lumine, dixit alibi: Magis eligendum est bene agere, quam agere. Et rectè, quia nihil prodest agere sine bene agere. Nam agere, & non bene, quamvis etiam non male: est agere imperfecte, ac infructuose: & ob hanc causam dicit Author, ut virgeas semper bonas actiones: nonnisi ne quando relictis illis, semiperfectus abeas. Quandoquidem si divertas à malo, & non facias bonum, semiperfectus abibis: quia sine bono, quia sine charitate: hæc enim forma virtutum est omnium; & tamen ad profectum ire tenemur: ad quem non ibis, si tantum à malo divertas, & non facias bonum. Virge itaque semper bonas actiones, persevera in illis: aliter imperfectus ab hac discedes vita, parvisque meritis animam tuam onustam reperiēs.

Actiones nostrae in bonum sunt virgendae.

Psalm. 33.
Exemplum.

Lib. 2. priorum.

Οὗτω πρέχει ἰνα καταλάβῃς, τρεῖς ἰν ἀπαύσας. δὲ γὰρ τὴν ἀρετὴν πρέχειν, μέγισ αὐ ἐξέλθωμεν τοῦ βίῃς τὸ σάδιον.

P R A E C E P T I O C X I.

Sic curre, ut assequaris scopum, hoc est indefinenter: oportet enim iuxta virtutem currere, donec vitæ stadium exuperemus.

SCHO.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CXI.

In rhetoric.
22. q. 128.
Perseueran-
tia quid.
Lib. 2. mag.
moral.

Matth. 10.
Lib. moral.
& habet de
penit. dist. 3.
c. incassum.
Epist. 6.

Nullus abs-
que perse-
uerantia finem
suum conse-
qui potest.

Lib. 1. epist.
21.

Epist. 139.
Perseueran-
tiæ laudes.

Erseuerantia, quæ iuxta illustres viros Cicero-
nem, Andronicum, & Sanctum Thomam, est
stabilis, perpetuæque permansio in ratione be-
ne instituta, cuius obiectum est opus laborio-
sum, vt tristabile diuturnitatis: vnde & Aristot-
eles alibi docuit, perseuerantiam esse circa tristitias, & su-
stinens tristitias, ipse perseuerans est; necessaria prorsus est
cuilibet assequi volenti finem suum, præcipue autem viro
Christiano: cuius finis Christus est. Docuit enim ipsemet
Saluator, qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.
Quem sequutus est Diuus Gregorius dum dixit: Incassum
bonum agitur, si ante vitæ terminum deferatur. Quinimo
Seneca, vt Christianus Philosophus in hæc verba prorupit.
In excelso est vita beata; sed perseuerantia penetrabilis.
Profecto, qui pugnat, ad hoc pugnat, vt victoriam habeat;
& ad hoc victoriam nititur habere, vt palmam victor conse-
quatur. frustra namque pugnaret quis, si priusquam ad vlti-
mum venerit: in medium desisteret. sic quoque frustra currit
ille, & si velociter: si priusquam ad metas venerit, deficit.
Quemadmodum igitur absque perseuerantia, nec qui pugnat,
victoriam habet, nec palmam victor consequitur: ita in spi-
rituali vita absque perseuerantia non potest quis suum asse-
qui præmium. Dicebat Cassiodorus, vituperationem gene-
rant, quæ in medijs conatibus ægra deferuntur. Quid quod
in moralibus hoc cernitur? Quando vidisti obsequium mer-
cedem habere absque perseuerantia? quando beneficium,
gratiam? quando laudem fortitudo? Hanc ob causam melli-
fluus Bernardus optimè digressus est perseuerantiæ encomia,
dum dixit, perseuerantiam esse nutricem ad meritum, me-
diatricem ad præmium, sororem patientiæ, constantiæ filiam,
amicam pacis, amicitiarum nodum, vnanimitatis vinculum,
sanctitatis propugnaculum. Igitur indefinenter, hoc est per-
seueranter, currendum est ad brauium supernæ gloriæ, vt as-
sequi possis scopum. Est enim perseuerare cum quadam con-
stantia, & quasi pertinacia perdurare. Memento quòd anima-
lia Ezechielis pennata cum incederent, non reuertebantur;
vt di-

vt discant Christiani ad mala perpetranda non debere redire, dum ad bona tendunt. Similiter in veteri lege inter alias conditiones, quibus iubebatur offerri agnum, hæc vna est, quòd cū cauda offerri debere: vt sciant fideles, in bonis operationibus perseverandum esse vsque in finem; cauda enim finis animalis est. Propterea inquit D. Hieronymus ad Furiam; non quæri à Christianis initia, sed fines. Itaque perseverandum est vsque in finem, vt scopum consequi possis: scopum autem non assequeris, nisi per media. Quandoquidem ad finem quemlibet consequendum, media necessaria sunt: ita vt absque illis, finis consequi minimè possit; media, verò virtutes omnes sunt. Curre igitur, ne ocio torpeas: nihil enim est, quod tandem pertinax opera, & intentata, ac diligens cura non expugnet, iuxta Senecam. Assequere scopum, ne deficias in via, sed ita donec vitæ itadiū exuperemns.

Exod. 12. &
Leuit. 22.

Finis uò potest consequi absque medijs.

Μὴ γίνων περὶ πλὴν ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν ἐλπίσας, τοῖς γὰρ τοιοῦτοις ὁ κόπος ἀκερδής, ἐπὶ κόπον προσίσταται.

P R A E C E P T I O CXII.

*Ne sis in studio mandatorum Dei negligens :
talibus enim labor inanis laborem
super laborem agerit .*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CXII.

Ecce Deus hominem, vt summum bonum illud diligeret, diligendo amaret, amando possideret, possidendo frueretur. Nam ob dilectionem præmium quoque ei spondit, atque dedit.

Hæc autem dilectio cum non in voce consistat, sed in operatione: aliqua præscripsit homini mandata custodienda, ex quorum obseruatione cognosceret Deus, quòd homo Deum diligeret: hoc est cognoscere alios faceret, & præcipuè amantem, quòd Deum homo diligeret. Nam & si amor in voluntate oriatur, atque persistat, si operatione aliqua ad extra nõ manifestatur, qualis amor erit? Et si dixerit

Deus cur fecit hominē.

amor in opere consistit.

Homil. 30. fu-
per c. 14. 10.

quispiam se amare, id autem verbis tantum, non opere ostendat: inanis certe amor est. Quid enim tibi prodest me dicere, te semper amo, effectu tamen id nego? Bene scripsit Gregorius Pontifex, amorem magna operari, dum amor est: si autem operari renueret, amorem non esse. Et rursus probationem dilectionis exhibitionem esse operis, paulo ante docuit. Ideo nobis mandata Deus dedit, ut iuxta illa operaremur. Quod si in mandatis operatio abesset, vel negligētia adesset, nec amor est, & labor merito careret. Hoc est, quod dicit Author, Ne sis in studio mandatorum Dei negligens, quia talibus labor inanis laborem super laborem agerit. & verē sic est, qui enim negligens est in studio mandatorum Dei, Deum non amat, quinimo sibi ipsi labor inanis, (sic laborando) laborem super laborem agerit. si enim amaret, non esset negligens, amor namque negligentiam fugat; nec labor esset inanis, sed merito plenus; nam verus amor omnia suffert. Negligentia certē, iuxta Sanctum Thomam, defectum debitorum sollicitudinis secundum interiorem actum importat; unde dicitur negligens, quasi nec eligens: quia non eligit, quod eligendum est, sed à tali deficit electione. Quamvis propriē differre videatur à pigritia, quæ est tarditas in exequendis præceptis prudentiæ, & à torpore, quæ est remissio in exequutione postquam quis cœperit: communiter tamen vnum pro altero accipi consuevit. Nam qui negligit: pigritari, & torpere videtur, & è conuerso, & nihil aliud redundat, nisi quod negligentia potest addere sperum. sed qui amat, eligit quod eligendum est, nec à tali deficit electione: quinimo interius eligit, exterius verò manifestat. Ista igitur negligentia repellenda procul est à viro Christiano, studio mandatorum Dei incumbente. Quid enim turpius etiam in humanis, quàm in exequendis præceptis pigritari? vel in exequutione eorundem, postquam quis cœperit, in medium remitti? Contemnantur quippe hi, dicebat Cicero, & rectē, qui nec sibi, nec alijs in quibus, ut dicitur, nullus labor, nulla industria, nulla cura est. Sed melius aiebat Salustius, etsi Ethnicus: nempe ubi soccordiæ, atq; ignaviæ te tradideris, nequaquam Deos implores: irati, infestiq; sunt; & verē sic est. Quandoquidem si cum Deo regnare desideras, laborare pro Deo necessum est: & si delectant præmia, cum pollicentur non deferere debes

Negligentia
quid.
22 q. 54. ar. 1.

Pigritia
quid sit.

Lib. de offi.

In Catilinā.

Nota.

debes certamina, cum iubentur. Igitur in studio mandatorum Dei ne sis negligens, horum enim alius labor à spirituali inanis est: quinimo laborem super laborem agerit absque merito. Qui enim aleis, computationibus, tabulis, iocis, scortis, & his similibus ætatem absumunt, nonne laborem inanem agerunt super laborem? Abstinendum igitur est ne dum ab ocio, torpore, ignauia, negligentia, & similibus: verum etiam ab actionibus in frugiferis: à meritorijs verò nunquam. Itaque sis negligens in illis: in istis autem minimè.

Τίτω' ἡτοιμασέναι καὶ πρὸ τῆς ἀνάγκης ἄσκει, ὅπως αὐτῆς εὐρεῖται
καὶ ἐν τῇ ἀνάγκῃ τίτω' πανοπλίαν ἑτοίμον.

P R A E C E P T I O CXIII.

*Patientiam etiam antequàm necesse est, exerce:
ut ipsius armaturam paratam inuenias
etiam in necessitate.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CXIII.

Patientia vel sit honestatis, & vtilitatis causa, Patientia rerum arduarum, & difficilium voluntaria, ac quid sit. diuturna perpeffio, vel sit virtus contumeliarum, & omnis aduersitatis impetus æquanimiter portans: vel sit, quæ tribulationum tolerantiam cum quadâ æquanimitate propriè importat, quamuis attribuatür ei diutina expectatio bonorum absentium, licet hoc sit præcipuum longanimitatis: ita exercenda est ab omnibus fidelibus, ut euenientibus malis omnibus, parata sit ante tempus. sic enim facilius contumeliarum, & omnis aduersitatis impetus, æquanimiter sufferentur. Et prouerbio dici solet, iacula præuisa minus feriunt. Docet certe hic Author exercendam esse patientiam cum prudentia; prudentia verò cum innuat, quomodo præsentia ordines, quomodo præteritorum recorderis, & quotidie futura prouideas: ut tribulationum tempore paratus inueniaris, præcipit certè exercendam patientiam antequàm necesse sit: quia suo tempore

Patientia,
exercēda est
cum pruden-
tia.

Homo idem
in omnibus
debet esse.

Exemplum
optimum.

De puero
Centur. &
habetur 23.
q. 1. c. para-
tus.
lib. 2. moral.

leuius feres; quinimo illius exercitio idem hominum obtuti-
bus apparebis. Homo namque idem debet esse tam in pro-
speris, quàm in aduersis. sicuti manus, quæ eadem est, cum in
palmam extenditur, & cum in pugnum astringitur. Si igitur
patientiam non exercueris ante tempus: tribulationum tem-
pore fortasse non subsistes, sed per impatientiam cades; At
propter exercitium, iam in patientia habituatus, fortiter suf-
feres, & cunctis idem apparebis. Arma bellica ante belli
tempus pulienda, prouidendaque sunt: non in instanti. Miles
quidem conscius ad bella se pereaturum, imprudenter age-
ret, si enses erugine, tormentum rubigine, cæteraque ad præ-
lia pertinentia arma, tinea consumi, defendique sineret.
Quando enim victoriam speraret? numquàm certè. Igitur
Christianus in bello spiritali armis se prouidere curabit con-
tra inimicorum ictus: quia dum necessitas aduenerit, para-
tam iam armaturam inueniet; Armatura autem patientia
est: Igitur exerce patientiam ante tempus: ut tempore de-
bito aduersus spirituales nequitias in cælestibus illa uti pos-
sis. Bene dicebat Augustinus, quòd paratus debet esse homo,
iustus, & pius, patienter eorum malitiam sustinere: quos fie-
ri bonos quærit; ut potius numerus crescat bonorum, ut non
pari malitia se quis numero addat malorum. Sed & Beatus
Gregorius docuit, hostem callidum sæpe cum imparatam
mentem ad tollerantiam videt, quid ab ea maxime diliga-
tur, exquirere: & ibi scandali laqueos inferere, ut quo ma-
gis res quæque diligitur: eò per eam facilius patientia tur-
betur. Itaque para patientiam tamquam armaturam, etiam
ante tempus: ut ea tempore suo uti ad libitum possis.

Μάχου τοῖς πονηροῖς λογισμοῖς, καὶ λέγει πρὸς αὐτοὺς Ἰσα.
τῷ νόμῳ λαλεῖται.

P R Æ C E P T I O CXIIII.

*Improbis resiste cogitationibus: & responde ipsis
quæ in lege dicuntur.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CXIIII.

Lias docuit Author modum repellendi malas **Præcept. 73.**
 cogitationes, bonis scilicet; nunc recordatus
 virum Christianum assidue improbis molestari
 cogitationibus: docet resistendum esse illis om-
 nino. Inimicus enim bifariam conuincitur:

resistentia, & iustis respōsis; Iustis responsis, dum verbis agit;
 resistentia, dum factis: iustis responsis, dum voce contendit;
 resistentia, dum armis præliatur. Cogitationes improbæ ini-
 mica sunt animæ nostræ tamquàm tela à Diabolo immani-
 ter illata, atque immissa; Ergo resistentia, & iustis responsis
 vincendæ sunt. Verum quia cogitationes nostræ malæ non
 omnes semper Diaboli instinctu, & persuasu incitantur; sed
 aliquoties ex nostri arbitrij motu emergunt: quemadmo-
 dum bonæ semper à Deo: vtrisque resistendum est: Diabolo
 primum, quia scriptum est: Resistite Diabolo, & fugiet à vo-
 bis: deinde cogitationibus improbis, quia scriptum est: Vnuf-
 quisque tentatur à concupiscentia sua abstractus, & illectus.
 Crede Augustino viro sanctissimo, Diabolum numquàm in-
 ualescere contra nos, nisi ei vires ex virijs nostris præbere-
 mus: & locum ei introeundi, & dominandi nobis peccando,
 faceremus. Vnde scriptum est: Nolite locum dare Diabolo.
 Vtrisque autem responde his, quæ in lege scripta sunt. si nam-
 que Diabolus de superbia te tentat, resiste illi: ne acquiescas;
 responde, scriptum est: Superbis Deus resistit: humilibus au-
 tem dat gratiam. Quemadmodum & Christus Saluator no-
 ster in deserto à Diabolo de esurie tentatus, respondit: non
 in solo pane hominem viuere: sed in omni verbo, quod proced-
 dit de ore Dei. Si itidem à propria voluntate in concupiscen-
 tiam incitaris, resiste: dicas illi, scriptum est: Beati mundo
 corde: quoniam Deum videbunt. Vis itaque optimum docu-
 mentum accipere, quod & remedium erit in qualibet tua
 tentatione: primæ suggestioni resiste omnino, fac ne amplius
 improba cogitatio procedat: esto tunc constans, & seuus:
 Nam procul dubio desinet, Diabolusque confusus discedet.
 sin aliter, tota cogitatio improba simul cum Diabolo in in-
 timia cordis, absque hoc quod sentias, cadet, atque illabetur.

Cogitatio-
 nes malæ ini-
 mice animæ.

Cogitatio-
 nes nostræ
 malæ non
 semper à dia-
 bolo.
 Iacob. c. 4.

Sup hom. 3.

Iacob. c. 4.

Deuter. 8. c.

Matth. c. 5.
 Remediū ad
 superandam
 tētionem.

animę nemo
potest illabi
nisi solus
Deus.

Diabolus di
citur illabi
per similitu
dinę, & per
effectum in
anima.
Io. cap. 13.

At diligenter animaduertendum est, quòd cum dicimus De-
monem in cordis intima, seu animę, quę suggestioni con-
sensit, illabi, non est intelligendum quod proprię illabatur :
Nemo enim animę illabi potest, nisi qui animę plenę domi-
natur ; hic autem cum solus Deus sit, qui eam creauit ; solus
super animam potestatis plenitudinem habebit, ac propte-
rea ille solus illabetur . Quare solus est, qui illapsum grati-
ficum, glorificum, & hypostaticum habet: homini gratifi-
cum, & glorificum: gratificum in via, glorificum in patria ;
Christo autem & in via, & in patria excellentius, quàm ho-
mini: quia fuit simul viator, & comprehensor: & denique
soli Christo hypostaticum. Itaque dicitur Diabolus illabi
per similitudinem. Est namque serpens lubricus, qui dum
caput in foramine posuerit: totus in interiora prolabitur.
Subinde dicitur illabi, non quod proprię illabatur ; sed
quemadmodum de Iuda scribitur, quòd post buccellam in-
trauit in eum Sathanas, non proprię, sed per effectum; non
quod illaberetur, sed quia suggerendo inuenit in eo locum
malitię suę. Ita post consensum in peccatum intrat Diabolus
in animam nostram, quam & si violentare non possit, ob libe-
ri nostri arbitrij excellentiam: dum tamen in peccatum ceci-
dit, intrat in eam, & ducit quo vult: quemadmodum puer bu-
balum. Vnde igitur miseram peccatoris conditionem, atque
infelicem eius statum. Verum enimvero, vt hanc euices mi-
seriam, improbis primo resiste cogitationibus: deinde secun-
do responde scripturę auctoritatibus, quia tandem conuin-
cetur.

Σπουδὴ πολλή τὸν ὀφθαλμὸν ἐκ τοῦ βίου μεταστήσει. καπνὸς γὰρ
ἐξ αὐτοῦ πονηρὸς, θολῶν τιμὴν ψυχῇ ἀνὰ δίδωται.

P R A E C E P T I O C X V.

*Diligentia multa oculos à vita hac abstrahere,
fumus enim perniciosus ex ipsa veniens:
turbidam reddit animam.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CXV.

Vplex quisque oculorum genus possidet, exter-
num, & internum: Externum corporis est: in-
ternum mentis: vtrumq; ab hac vita abstinen-
dum est: Externum, quia per materiales ocu-

Omne ma-
lum per ocu-
los intrat.

los malum ferè omne in nobis, & à nobis pro-
cedit: Internum, quia deprauata mente, deprauantur &
actiones. Actio enim recta non erit, nisi recta fuerit voluntas:

& voluntas nec recta, nisi animi habitus rectus fuerit. De pri-

mo scribitur: Si oculus tuus fuerit simplex, totū corpus tuum

Lucæ c. 11.

lucidum erit; si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum te-

nebrosum erit. De secundo scribitur: Oculus meus, idest

Thren. 3.

mentis, deprædatus est animam meam: licet de corporeo ve-

ra sit etiam sententia. Igitur vtrosque oculos diligentia,

sollicitudineque multa ab hâc vita ærumnosa, cæca, inuida,

malis vndique plena, abstrahere; nam & diligentia omnia sub-

ditata sunt: secus, animam tuam non reddet nisi turbidam.

Vita quidem hæc est instar ignis, stuppa, & palea multa ac-

Optimum
exemplum.

gensus: qui cito incipit, cito crescit, citius deficit: effectus ta-

men illius fumus tandem est; cui si oculos superposueris, heu

quod debilitantur, offuscanturque. Ita & vita præsens, ignis

est, stuppa, & palea accensus, rebus scilicet fragilibus, & ca-

ducis. At certè, nil leuius vtriusque, cito namque desinunt.

Effectus itidem vitæ fumus est, qui leui aurea raptus, euane-

scit. Heu quis non videt cuncta mundana vt fumus euane-

scere, & oculos mentis obtenebrare? cui si oculos tam inter-

nos, quàm externos superposueris, heu fumus ex ipsa veniens

perniciosus est: quandoquidem turbidam reddit animam,

quia terrenis, & caducis turbatur quippe anima, quemadmo-

dum oculi fumosis rebus turbidi redduntur omnino. Igitur

non tantum negligenda, sed fugienda sunt mundana omnia;

sunt namque fallacia, incerta, caduca, fragilia, humilia, ter-

Mundanorū
natura.

rena, migrant quotidie, & multo velocius exeunt, quàm in-

trauerant: ideo turbidam vt fumus reddunt animam. Igitur

abstrahere vtrosque tam internos, quàm externos, sed externos

præsertim: ab illis enim ad internos vsque profuit fumus.

Qui & si parui videantur momenti, scias, quòd si non custo-

deris

Oculi sunt
custodiendi
perquam
ma-
ximè.

dieris pauca, perdes omnino maiora: scias rursus paucos quidem esse oculos quantitate: virtute tamen maximos, siue ad bonum, siue ad malum. Itaque sunt custodiendi perquam maximè, & à caducis rebus abstrahendi: ne illarum fumositate obtenebrati, rationis lumen amittant; ac propterea ut cæci turbidam dirigant animam in loco turbido, igne fumoso, sulphureo, feceo, turbido, piceo, atque vmbroso, pleno.

Εἰ παύλη τινὶ σωτηρία κεκράτησας, κατὰ μικρὸν ἀπώτεμνε. καὶ κόπον πολλοῦ χωρὶς, τῆς ψυχῆς ἀποβαλεῖς τῷ ἀκωνθόν.

P R A E C E P T I O C X V I .

Si consuetudine aliqua detentus fueris, paulatim eam rescinde: & sine ulla negotio ab anima spinam eradicabis.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CXVI.

Can. cōsuet.
dist. 1.

Lib. 7. Ethic.
& in de me-
mo. & remi-
nisc.

Lib. 6. de Mu-
sica.

Super Ps. 30.

Epist. lib. 1.
epist. 2.

Consuetudo, quæ ius quodam est, moribus institutū, quod pro lege suscipitur cum deficit lex: quæ vim naturæ sortitur, & communiter dicitur esse altera Natura; quinimo Arist. axioma est: cui alludit etiam D. Augustinus, dicens: Consuetudo quasi secunda, & affabricata natura dicitur: quomodo rescindenda præcipitur ab Authore, cum vsus difficile vincatur, consuetudinisque vincula vix solvantur? Quod etiam idem Augustinus fatebatur, dicens: Vincere consuetudinem dura est pugna. Quinimo Menander quoque Ethicus Philosophus aiebat: Naturam malam mutare, non facile est: Et Horatius Poeta cecinit:

*Quo semel est imbuta recens servabit odorem
Testa diu.*

Lib. 11. Mor.

Difficile quidem est peccata consuetudinem vincere, sæpe etenim nos peccatores, restante etiam Magno Gregorio, à pravis actibus exire cupimus; at verò cum eorūdem actuum pondere premimur: tanquam in male consuetudinis carcere conclusi, exire à nobis ipsis nequimus. Verum enimvero
difficile

difficile quidem est: at impossibile nequaquam. Quod & quidam Poeta his quidem carminibus docuit, dicens:

Difficile est longum subito deponere amorem

Catullus elegia 74.

Difficile est: verum hoc, qua lubet, efficies.

Sed videre oportet consuetudinem prauam rationi, & veritati obstare. Igitur consuetudini præponat rationem, & veritatem, quia vt Augustinus quoque docebat, consuetudinem ratio, & veritas semper excludit. Igitur veritate, atque ratione; consuetudo cedat veritati. Quemadmodum enim praua opinio rectam solet deprauare naturam: ita è regione recta opinio debet prauam corrigere consuetudinem. Igitur si consuetudine aliqua detentus fueris, paulatim eam rescinde: nam statim impossibile est. Et æquè facies, ac si quispiam spinarum aculeis punctus, non cito, & statim ipsas eradicat, euellitque; sed gradatim, paulatimque; nam aliter carnis frustra cederet. Ita & quoque tu acutis male naturæ spinis sauciatus, paulatim eas euellere coneris: sicque malam rescindes tandem naturam. Nam & Aristoteles docuit, ex actu multoties iterato, fieri habitum. Quinimo & B. Bernardus id docuit: vt scilicet inueteratæ consuetudinis ulcus acutæ compunctionis ferro abscindatur: quod si dolor acerbus est, deuotionis leniatur vnguento. Sic igitur malam consuetudinem proculdubio bona paulatim, & sæpius iterata, excuties.

Lib. 2. de vni
co bapt. &
habet dist. 8.
can. veritat.

Exemplum.

Lib. 2. Ethic.

Super Cant.

Καθαρὸν ὄντα τὸν θεόν, καθαρῶς ἀγάπα, καὶ τοῦ ἐπὶ πάντων,
πάντα δὴτέρα νόμιζε.

P R Æ C E P T I O C X V I I.

Deum purum existentem, purè quoque dilige: & præ eo in omnibus, omnia secundo loco habenda existimato.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CXVII.

Vo præcipit Auctor in hac sententia, modum scilicet diligendi Deum, & ordinem dilectionis eius.

Modus diligendi Deum est, vt purè diligatur, quia Deus purus est: est namque purus ætæus, nihil admittens po-
tentia-

Modus dili-
gendi Deum.

Dei puritas,
& simplici-
tas.

In Deo nul-
lū potest ef-
se accidens.

Dei simplici-
tas summa.

Super Ps. 41.

Deus quo-
modo purē
diligendus.

De duode-
cim abuso-
nibus.

Super Cant.
serm. 21.
Lib. Confes.

tentialitatis. Est primum bonum per essentiam, est primum agens, ac ideo primum esse, & per se forma: non compositus compositione aliqua, ac propterea omnis expers accidentis. Est namque simpliciter primum ens: unde nihil in eo est per accidens, neque potest esse accidens per se: quia cum Deus sit prima causa, nihil est in eo causatum, & tamen tale accidens ex subiecti principijs causatum esse debet. Rursus subiectum comparatur ad accidens sicut potentia ad actum, ens vero in potentia nullatenus conuenit Deo: quomodo igitur in Deo erit accidens? purus igitur est Deus, sine accidente aliquo, absque quauis compositione: nullam quippe in eo inuenies compositionem, nec ex quantitatiuis partibus, nec ex forma, & materia: nec ex supposito, & natura: nec ex esse, & essentia: nec compositionem ex genere, & differentia: nec ex subiecto, & accidente: sed summa in eo relucet simplicitas, & immensa perfectio, nihil in se patiens, quod luci illi inaccessibili opponatur. Vide igitur si impurē diligendus sit Deus, cum sit purissimus. Deum itaque purē existentem, purē quoq; dilige. Nephas enim est amor tuo ad Deum, miscere aliquid præter Deum; sed miscebis, si impurē purum dilexeris: impurē autem diliges, si mores impuri fuerint. Bene scripsit Cassiodorus, qui Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota virtute diligit: locum quidem vitij non relinquit. At certē is purē purum Deum diligit: quia cum Deo totum suum occupauit animum, nihilque Diabolo relinquens, nam vtriusque amor in vno corde minime esse potest. Quemadmodum enim impossibile est oculus simul, & semel cælum, & terrā videre, (vt inquit Cyprianus) ita in corde vno mundi amorem, & Dei pariter cohabitare. Ex his prouenit ordo dilectionis eius, vt ante omnia scilicet, sit diligendus. Quare diligere, quasi de omnibus eligere dicitur: omniaque etiam dilectionis eius sint postponenda. Id namque profecto est, toto corde, tota anima, totis visceribus, tota mente diligere Deum: omne scilicet, quod de carne propria, vel aliena blanditur, sacrosanctæ carnis Christi amore postponere: vt inquit Bernardus, sin autem minus Deum amat, qui aliquid cum Deo amat, quod propter Deum non amat, dicebat Augustinus. Quod si dixeris, Dei amorem ab amaritudine incipere: scias postrema eius dulcedine plena esse, oppositum amoris mundi qui

qui & si à principio dulcis esse videatur, finem certè amarum habet, postremaq; eius felle amariora resultant. Igitur Deum cum sit purus, purè dilige, cum sit omnium supremus, supremè dilige: id autem efficies, si omnia quæque secundo loco habueris.

ἢ θέλεις εἶναι τὰς θεῶν, θυσίαν ἐνδελεχισμῶν τῶν προσδύχων,
αὐτῶ τῶν διωκεῖν ἀρίστων.

P R A E C E P T I O CXVIII.

Si vis esse templum Dei, sacrificium assiduitatis: assiduam scilicet orationem, assiduè ipsi offeras.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CXVIII.

T si superius docuit Author, quibus modis templum Dei effici potuisses, tunc quoque vt facilius fias; alium hic modum ostendit, quo vti debes, vt sis templum Dei. Hic autem erit, si sacrificium scilicet assiduitatis, assiduam,

nampe orationem, continuè Deo obtuleris: at offeres quidem si mentem tuam Deo consecraueris (templum namque

Deo cōsecratur) si in ipsa oraueris (locus orationis pro prius templum est) si denique ea perfeceris, quæ ad templi constitutionem requiruntur. Ædificantur profecto ecclesiæ, vestiuntur parietes, aduehuntur columnarum moles, earumq;

capita pretioso deaurantur ornatu: & gemmis deaurata distinguuntur altaria &c. Tu autem ædificabis ecclesiam in te

ipso, si Christum vestieris in pauperibus: si in esurientibus pa-

ueris: si in languentibus visitaueris: si in eis, qui tecto indigent, suscep-eris: si in miseris adiuueris: si pro his, qui indigent, oraueris: orare namque pro se necessitas est: pro alio au-

tem charitas: si denique his similia feceris: bona quidem oratio erit: sic te ipsum efficies templum Dei. Verum cum hæc feceris, vel si etiam facere non potueris, Author admonet, vt assiduè Deo sacrifices, vt scilicet assiduam orationem assiduè Deo offeras. Quemadmodum enim in materiali templo cum

Oratio assidua quomodo Deo offerri debet.

Edificatio Ecclesiæ in homine.

Ecclesiast.
cap. 7.
Luc. cap. 18.
Cap. 5.

Cap. 5.

Super Aba-
chuc.

à clero, tam quoque à populo continuè oratur, quia locus ille orationi est congruus: ita & in orando, etiam alibi quàm in ecclesia assidue, templum utique Dei efficietis: quia ecclesiæ est orare, & in ecclesia communiter oratur. Ceterum de orationis assiduitate plenum est Euangelium, plenæ Pauli Apostoli Epistolæ, & multorum locorum capita Scripturæ, tum veteris, tum nouæ, docentium assidue orare ad Dominum. Scribitur enim alibi: Melior est finis orationis, quàm principium. Saluator noster docuit: Oportet semper orare, & non deficere. Apostolus Paulus ad Thessalonicen. scribens, docuit assidue orare, dum dixit: Semper gaudete, sine intermissione orate, in omnibus gratias agite. Iacobus Apostolus in sua canonica Epistola etiam dixit, quòd multum valet deprecatio iusti assidua. Et verè in oratione non est deficiendum, ut petita facile habeantur, quæ non aufert Deus, si differt. Videtur non exaudire clamantem, ut eum probet, & magis prouocet ad rogandum, & quasi igne excoctum (ut inquit Diuus Hieronymus) iustiores, & puriores faciat. Assidue igitur ora, ut dignum Dei templum te efficias.

Τὸν ἀμελῶς βιοῦντα, μὴ ἀπολαμβάνει, σύμβουλον, ὁ γὰρ τοῖς κακοῖς χαίρων, ἀγαθὰ καὶ μισεῖν, καὶ συμβῆλάν οὐκ ἀνέχεται.

P R A E C E P T I O CXIX.

Negligentem, & prauè viuentem ne accersas consultorem; malis enim gaudens, bona simul odisse, & consulere eadem non potest.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CXIX.

Consilium
quid sit.
Lib. 3. c. 33.
Lib. 1. Rhet.
22. q. 52. ar. 3

Onsilium, quod iuxta Damascenum, est appetitus inquisitiuus de rebus vtilibus, vel appetitus faciendi excogitata ratione, secundum Ciceronem: seu, ut docet Diuus Thomas, inquisitio eorum tantum, quæ sunt ad finem operabilium à nobis, nec minimorum, neque determinatorum, à quatuor personarū generibus in vniuersum minime petendum

dum est: à mulieribus, à pueris, à negligentibus, à prauè viuentibus. A mulieribus, quia mulieris consilium inualidum est: quinimo in nullo apta redditur: non in gubernatione, quia iuxta Aristotelem, à muliere male regitur ciuitas: non in componendo pacem, quia iuxta eundem, fœminæ sunt litigiosæ: non in virium fortitudine, quia sunt debilioris naturæ maribus ob frigiditatem: non in amore, quia fingunt, & simulant: non in charitate, quia inuidæ, nec in aliqua alia perfectione fœmina apta redditur: quia est mas occasionatus. In vno solo bona inspicitur, nempe in ornatu; qui tamen (vt inquit D. Hieronymus) non Domini velamen est, sed Anti-christi. De ornatis fœminis loquutus est Dominus, dicens: Eleuatæ sunt filiæ Syon, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorum. Hæc, & similia de vanis verificantur, & dicta sint; sunt etenim pleræque fœminæ virtutibus præditæ quàm plurimis. At in vniuersum fœminis non est credendum, quare nec consilium petendum: quia consilium illarum inualidum est. Nec à pueris, quia puerorum consilium ob ætatis teneritudinem, & naturæ imbecillitatem imperfectum est: Nec à negligentibus, quia cum negligant sua, multo magis aliena. Neque tandem à prauè viuentibus, quia gaudens malis, bona simul odisse, & consulere eadem non potest. De duobus tamen vltimis loquitur Auctor, quia de consilio, quod ea tantum respicit, quæ sunt ad finem æternum: licet & de singulis enarratis possit intelligi præceptio. Nos autem, vt copiosior sit doctrina, etiam in humanis, addidimus & reliquos. Igitur mulieres consultores ne accersas, quia inualidæ: nec pueros, quia imperfecti: nec negligentes, quia cum consilium non dent sibi, multo minus tibi dabunt: nec prauè viuentes, cum in malis gaudeant, non possunt quidem bona simul odisse, & eadem consulere. Inquirendis profecto consilijs, docet B. Ambrosius quatuor plurimum adiungere, vitæ scilicet probitatem: virtutem prærogatiuam: vsum benevolentiae: & facilitatis gratiam, & rectè. Qua etenim ratione fieri poterit, vt is quem moribus inferiorem cernis, iudicare, & consulere alios queat? Cumque Scriptura senes consiliarios consulere doceat, non eos quidem intelligit, qui sola temporum quantitate maturi sunt: sed qui morum grauitate præditi. Quare scribitur alibi: Senectus venerabilis est non diuturna, neque annorum

A mulieribus non est petendum consilium. 1. Polit. 8. de animal.

Ad Furiam.

Esaia 3. cap.

Cur à pueris, à negligentibus, & à prauè viuentibus nõ est petendum consilium.

Lib. 3. offic. In acquirendis consilijs quæ requiruntur.

Prouer. c. 16

Ecclef. 37.

annorum numero computata: Cani enim sunt sensus hominis: & ætas senectæ vita immaculata. Igitur in cœno fons non est quærendus, è turbida aqua minime bibendum: in morum colluuiione haud petendum est consilium. Nam & alibi scribitur: A malo consiliario serua animam tuam. Hic autem erit omnis negligens, & prauè viuens. Hunc igitur ne accersas consultorem.

Πάντος ἀπέχου φθορᾶς, καὶ τοῦ μυστικοῦ δείπνου πᾶσαν ἡμέραν μέτεχε. οὕτω γὰρ Χριστὸν τὸ σῶμα τὸ ἡμέτερον γίνεται.

P R A E C E P T I O CXX.

Ab omni corruptione abstine, & mystica cœna omni die particeps fias: sic enim Christi corpus nostrum fieri incipit.

S C H O L I V M, SEV COMMENT. CXX.

Sacramenti
Eucharistiæ
præstantia,
atque nobi-
litas.

Nter omnia Sacramenta à Christo Domino pro humani generis salute, atque celsitudine instituta, nullum præstantius, atque excellentius inspicitur Sacramento Eucharistiæ. Quippe quod non solum illud est, in quo confertur gratia, sed est ipsamet gratia: in alijs Sacramentis confertur quidem gratia, non autem in ipsis est ipse Deus. Coniungimur certè Deo per omnia Sacramenta, sed inæqualiter: per alia participatiuè, per aliquem scilicet effectum gratiæ; ac per Eucharistiæ Sacramentum perfectè: cum Christus in ipso verè, realiter, essentialiter, & personaliter contineatur. Quare dignè sumens, incorporatur Christo, compage membrorum consolidatur, viuit Deo cum Deo; ac propterea Sacramentum hoc, Sacramentum pietatis vocitatur, signum vnitatis, vinculum charitatis. Nihil quidem tantum nobis intrinsecum fit, quantum cibus, qui sumptus, naturæ potentia in substantiâ aliti conuertitur: sed excedit dubio procul naturæ facultatem corporis Christi præstantia, qui conuescens in edulium nobis illud præbuit, vt suum corpus, nostrum fieri inciperet.

signè sumēs
Eucharistiā,
incorpora-
tur Christo.

peret. Id autem nunquam assequemur, nisi mysticæ cœnæ omni die participes fiamus. Et quamvis nec laudare, nec vituperare audeat D. August. quotidianā Eucharistiæ communionem, sed hortatur, diebus Dominicis sumendam: id non ob aliud præcipit, nisi ob quotidiana peccata, in quibus incurri solet homo, à quibus immunis reperiri debet omnino ob Sacramenti excellentiam, in quo solo (vt dictum est) Christus realiter, personaliter, & substantialiter reperitur: in alijs vero continetur quippe virtus quædam instrumentalis, à Christo participata, vt docet D. Thomas. Vnde quo dignè sumatur, nulla in homine debet esse macula, sed pura simplicitas, & innocentia vitæ. Cum autem id ob naturæ imbecillitatem perquam difficile sit: ideo nec laudat, nec vituperat gloriosus hic Pater: si autem mens sine peccato, & absque affectu peccandi existat, cum fiducia debet accedere homo ad sumendam vitam. Hoc quoque docet Auctor, vt si corpus Christi nostrum fieri desideramus: mysticæ cœnæ diebus singulis participes fieri curabimus; & id certè non secus, quàm ab omni corruptione abstinere, hoc est ab omni peccato: nam qui cum peccato se communicat, magis sibi nocere intelligat, quàm prodesse corpus Christi. Optimum exemplum dat D. Iohannes Chrysostomus sanctitate, & doctrina mirabilis, de corporali cibo. Nam hic sumptus, si ventrem perniciosis humoribus occupatum inuenerit, magis lædit, magis nocet, & nullum præstat auxilium: Ita & cibus spiritualis corporis Christi, si quem reperit malignitate pollutum: magis eum perdit, & non nisi vitio accipientis, non cibi natura: ob id dicit Auctor, vt ab omni corruptione abstinens sit: quia magis corrumpitur homo, si cum peccato communicetur: quàm si malum cibumumat: peccatum namq; præcipuam hominis partem, quæ est anima, corrumpit: cibus malus, corpus. Nihil enim tantæ sanctitudini contradicit, quàm peccatum, ideoq; indignè sumens, corrumpitur: quia peccatum corruptio est. Et rectè dicit corruptionem, vocans corruptionem peccatum, quia spiritualiter animam corrumpit. Corruptio namq; accidit per mortem, & mors per corruptionem: at anima peccando, moritur ea morte de qua scriptum est: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Igitur si Christi corpus, tuum fieri desideras, duo à te omnino facienda sunt, abstinere scilicet

De doctrina
Christiana.

In Eucharistia quomodo reperitur Christus.
3. p. q. 65.
ar. 3. c.

Sumēs Christum cum peccato magis sibi nocet,

Cur peccatum dicatur corruptio.

Ezech. c. 18.

ab omni corruptione peccati, & mysticæ cœnæ omni die cum fiducia participem fieri: sic dubio procul vnum efficiaris cum Christo.

Εἰ οἱς παιδὲν παρὰ θεοῦ, μὴ γόγγυζε. παιδὲι μὲν γὰρ ὡς πατὴρ, ἀχαρισ εἶναι δὲ ὡς ἀεργέτης ἐστὶν ἀξίος.

P R A E C E P T I O C X X I .

In omnibus quando à Deo corripèris, ne murmura, castigat enim ut Pater, ideoque ut benefactor dignus est, ut gratiam actione celebretur.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CXXI.

Murmurationis ethymologia.

Murmuratio propriè à murmuro verbo descendit, quod est strepitum facere. Attribuiturque in primis aquæ, nam murmur lenis aquæ strepitus est. Transfertur deinde ad quamcunque strepitum: Cumq; is qui contra aliquem murmurat, strepitare dicatur: hinc postmodum translatus est verbum ad id, quod est secreto obloqui, & maledicere.

Murmuratio quid sit.

Murmuratio igitur oblocutio erit, in debito modo facta contra Deum principaliter: secundo autem contra alicuius factum. Qui enim cum impatientia querelatur in his, quæ

murmuratio peccatū grauiſſimum, & à Deo punitum.

homo debet patienter ferre, murmurare dicitur. Peccatum grauiſſimum, & à Deo semper ferè in hac vita punitum. Memento murmurationis populi Hebraici in deserto, ob quam seuerè punitus fuit, serpentium morſibus, cum plurimorum morte. Discurre scripturas, volue libros: videbis certè quantum Deo displicet murmuratio. Itaque si quando à Deo corripèris, murmuras: obloqueris certè contra Deum absque causa. Non enim te Deus tribulationibus afficit, ut consumat, sed ut erudiat: non ut damnet, sed ut emendet: quod non inconsultò apposuit Author, quando à Deo corripèris: quia Deus vult corrigere, non interficere: facit enim quemadmodū pater ille, qui habens filium sibi chariſſimum, modò blanditur, modò erudit, modò emendat: Blanditur, quia

Optimum exemplum.

quia obediens : erudit, quia ignorans : emendat, quia delinquens: sic & Deus noster, qui duo in respectu ad creaturas sibi vëdicat (vt alia omittamus) est enim pater, & benefactor; Pater creatione; Benefactor gubernatione. Videns igitur filios suos obediētes blanditur: ignorantes erudit: delinquentes corrigit. Igitur in omnibus quando à Deo corriperis, ne murmura, quia castigat vt pater; ac propterea siue blanditur, siue erudit, siue castigat; dignus est, vt gratiarum actione celebretur, quia benefactor est. Tunc enim tibi hæreditatem sempiternam præparat: cum manum ad flagella appo- fuerit. Dicebat Gregorius: Quisquis pro peccato percutitur, nisi murmurando renitatur: eo ipso iam iustus esse inchoat, quo ferientis iustitiam non accusat. Beatus quoque Isidorus scripsit: vt discat non murmurare, qui mala patitur, etiam si ignorat, cur mala patitur. Per hoc quisque se iuste pati arbitretur: quia ab illo iudicatur, cuius numquam iniusta sunt iudicia. Itaque non murmurare debet, qui patitur: sed opere- pretium est gratiarum actione recōpensare eum qui corripit.

Gratiæ sunt Deo referen- dæ quando castigat.

In Moralib.

Libro 3. de summo bo- no.

Ὅταν ἀτιμαδῇς, χαῖρε. εἰ μὴ γὰρ ἄδικος, ὁ μισθὸς πολὺς. εἰ δὲ δικάως, ἐὰν σωφρονῇς, ἐκουφίσθης τῆς μάστιγος.

P R Æ C E P T I O CXXII.

Si ignorantia affectus fueris, gaude, si quidem enim iniuste, merces tua copiosa erit: si verò iuste, & si resipueris, iam liberatus es à flagello.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CXXII.

Ignominia, quæ nota nominis est, venitque à nomen, quod idem est, quod infamia, quæ est læsæ dignitatis qualitas reprobata quo ad vitam, & mores: Vnde ignominiosus est, qui laude, & gloria caret; sed dedecoris, & ignorantia plenus: chitæque ignominia, si affectus fueris, minime tri-
stari

Ignominia diffinitio, & ethymologia.

Matth. c. 5.
Lucæ cap. 6.

Iniuria quid
sit iuxta Vl-
pianum.

Merces ma-
gna promit-
titur his qui
patienter to-
lerant iniu-
rias.

In Epistola
ad Heliodo-
rum.

stari debes, sed gaudere. Aut enim iniuste ignominia, & dedecore afficeris, aut iuste: si iniuste, gaude, quia præmium maximum tibi pollicetur in cælo. Dicebat August. Qui fuerit patientior ad iniuriam, potentior constituetur in regno. Sed & Saluator noster Christus expresse dixit: Beati eritis cum vos oderint homines, & cum separauerint vos, & exprobrauerint vos, & eiecerint nomen vestrum tamquam malum, propter filium hominis, quia iniuste hoc faciunt, gaudere, & exultate: ecce enim merces vestra multa est in cælo. Propter Deum quippe exprobrantur, qui iniuste ignominia afficiuntur: quia Deus ipse iustitia est. Quare Vlpianus Iuris consultissimus, iniuriam proprie esse iniquitatem, atq; iniustitiam sentit. Et verè sic est. Si quis enim iniquè, vel iniuste, ignominiosèque sententiam dixerit, nonne iniuriam dixisse manifestum est? quasi non iuriam: ergo contra iustitiam, igitur contra Deum, quia Deus summa iustitia est. Itaq; propter Deum patiuntur, qui ignominiam, dedecus, atq; iniuriam patiuntur. Quas ob res, qui sic iniuriantur, si patientiam in animo veraciter custodierint, si æquanimiter ignominiam tolerauerint: maximam in cælo mercedem expectare debent. Quis igitur se maledici non permiserit, ut mereatur Christi voce laudari, & cælesti, copiosaque mercede munerari? Hieronymus ille sanctissimus, igne charitatis accensus erga Christum, fortiter clamabat: Utinam in opprobrium meum solidius hic mundus exurgat, tantum, ut merear à Christo laudari: & ad suæ pollicitationis properare mercedem. Nec quidem immerito, quia grata, atque desiderata tentatio est: cuius præmium perpetratur à Christo in cælo. Si autem iuste ignominia afficeris, quoniam talia perpetrasti ignominia digna, gaudendum quippe est: modo resipueris. Cum enim propter peccata veniant aduersa, nō longius iam corruptelam tuam pateretur procedere indulgentissimus Pater: quia resipuisti: ergo liberatus es à flagello, à pœna, à punitioe, quam propter peccatum merebaris, ob ignominiam tibi iuste illatam. Igitur gaude siue iuste, siue iniuste ignominia afficeris: si iuste, gaude ob resipiscientiam: si iniuste, gaude ob mercedem.

ἡλικία καὶ προχῶ τὰ λυπηρὰ τοῦ βίου καὶ τὰ χαλεκὰ παράβαλλε.
ὡς γὰρ σκία οὐ μόνον, καὶ ὡς προχὸς κυλίσταται.

P R Æ C E P T I O CXXIII.

*Vmbra, & rota, & tristitia, & leta huius vite
comparato: Nam quemadmodum vmbra,
non manent: & vt rota vertuntur.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CXXIII.

Mne quod est in mundo, aut triste est, aut lætum; Hominis na-
nam medium non dari manifestum est. Quando tura.
enim vidisti hominem simul & semel lætum, &
tristem? aut quando apparuit homo absque
tristitia, & lætitia simul & semel? nisi dixeris te
vidisse hominem insipidum: sicq; esse medium inter tristem,
& lætum. At implicat dari hominem absque tristitia, & læ-
titia simul & semel, talemquē insipidum: vel quod lætitia,
seu tristitia simul & semel aliquando afficiatur. Ostende mihi
quæso mundanas res simul lætas, & tristes. Igitur omne quod
est in mundo, aut triste est, aut lætum: Triste est, quod tristem
facit hominem, vel ob bonorū absentiam, vel ob præsentiam
malorum: lætum verò è conuerso est, faciens hominem læ-
tum, vel ob malorum absentiam, vel propter bonorum præ-
sentiam. Hinc est, quod homo aut gaudet, aut dolet: quod si
neutrum efficit, homo quidem non est. Tu autem quæ vides
mundum duobus hisce duci rectoribus, comparato & tristitia,
& leta mundi huius vmbra, & rota. Vmbra enim manet ma-
nente corpore, & luce, sed hæc euanescente, & si remaneat
corpus: abscedit tamen, & vmbra. Rota pariter hanc sorti-
tur naturam, quod reuoluta, pars suprema in imo reperitur:
infima verò ad fastigiū. Igitur præ oculis vitæ huius naturam
habemus. Quandoquidem superstitute corpore, & mundi luce
adsunt, & tristitia, & læta: at corrupto corpore, & luce fugata,
fugiunt & tristitia, & læta. Similiter dum ad mundi fastigium
reperitur homo, lætis vndiq; rebus affluit: dum verò in imo,
Z 2 tristibus.

Natura vm-
bra, & rota.

Vita præses tristibus. Igitur inconstans est vita præsens, quæ cum tristibus inconstans. bus, & lætis constet: vtraque quidem umbra, & rota erunt. Igitur cum umbra non maneat, rotaque semper voluatur: horum naturam tristitia, & læta sequentur. Quid igitur attendis tristitia, & læta mundi huius, quæ cito evanescent, attende læta, & tristitia alterius, quæ numquam desinunt.

Αἱ προκόπῃν κατὰ θεὸν ποῦδαζ· ὁ γὰρ μικρῶν ἐπὶ μικρὸν προσίθης, πλεῖστον καλὸν καταβραχὺ συλλέγει, παρὰ πάντων ζητούμενον.

P R A E C E P T I O CXXIIII.

*Semper proficere in Deo conare, modicum enim
modico addens: breui colliges diuitias
ab omnibus expetitas.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CXXIIII.

Perfectio ho-
minis in quo
consistit.

Omnis perfectio ea quippe est, vt temporalibus cōtemptis, spiritualibus inhæreat omnino. Inhærebit autem, si perfectionem huiuscemodi diuideret sibi interius, exteriusque: Interius, dilectioni Dei, & proximi vacando: exterius, virginitati, voluntariæ paupertati, obedientiæ, reliquisque virtutibus. Spiritualis profecto vitæ perfectio secundum charitatem simpliciter attenditur, secundum quid autem in omni illo, quod spirituali vitæ coniungitur: quia etiam vitæ spiritualis perfectio in præceptis essentialiter consistit: in consilijs autem instrumentaliter. Igitur conandum maxime est semper proficere in Deo. Nam ex præcepto teneris vtique ad perfectionem tendere; licet non esse perfectus. Adagium commune est: Multa pauca, facere vnum satis. Et quidam Poeta præclare cecinit.

Gutta cauat lapidem, non bis, sed sæpe cadendo.

Quod quidem intelligitur in virtute præcedentiū guttarum, gradatim, & pedetentim decidentium, vltimam, lapidem cauare. Sic etiam, si modicum modico addideris, hoc est si (gratia exempli) gradum vnum humilitatis hodie exercueris,

Nota dili-
genter.

oras alterum; sequenti die alterum: breui quidem colliges humilitatis profectum. Similiter, si circa patientiam te exercueris, modicum quid hodie accipiens, cras alterum modicum, deinde alterum: sic in dies proficiendo, breui quidem patientiæ virtutem assequeris. Ita quoque reliquas virtutes colliges, quæ diuitiæ sunt ab omnibus expetitæ: quia animam efficiunt diuitem, locupletem, opulentamque. Cæterum, si vis esse perfectus, duo à te attendenda sunt, ut paratus sis ad omne bonum necessarium, & ad bonum supererogationis. Primum explebis, cauens ab omni mortali peccato: secundum, abstinens quoque à licitis. Nam perfectus eris, si relictis malis, feceris bona. Dicebat D. Hieronymus, & rectè: quod facilius contemnitur sacculus (alia litera habet seculum) quam voluntas. Sed & Lucius Apuleius dixit: Nihil esse similius, & gratiosius Deo, quam vir animo perfectè bonus: qui intantum homines cæteros antecellit, quantum ipse à Dijs immortalibus antecellitur. Igitur proficere in Deo conare, ut eo similis fias: qui cum omnes diuitias, quæ veræ diuitiæ sunt, possideat: tibi quoque illas impartiri possit.

Homo ut sit perfectus, quid facere debeat.

Super Matt. cap. 19.

De Deo Sotocratis.

Εἰ βούλει τῆς κολάσεως ἐκφυγεῖν τὸ ἐπίπονον, μηδένα ποτὲ λοιδορήσεις.
ἐκ τούτου γὰρ τὸ θεῖον παροξύνεται.

PRECEPTIO CXXV.

Si vis supplicij effugere molestiam, neminem vnquam conuitijs afficies: eos enim Deus exasperauit.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CXXV.

Vi conuitijs aliquem afficit, à duobus puniri necessum est: à seipso, & à Deo. A seipso, quia magis læditur coruitians, quam qui conuitijs afficitur. Ab Authore enim principium fit motus, & excitatio: intus verò concitata semel

iniuria, parturientem primum incendit: & antequam pepere-rit, inflammat prurigine, transiensque lædit: & veneno suo, pertinaci tintura imbuat. Optimum exemplum affert Hierax

Conuitians magis puni-
tur, quàm qui
conuitijs af-
ficatur.

Optima
exempla.

Cōuitians le
ditur à Deo.
Matth. c. 5.

Fatuus quis
videtur esse.

in opere de Iustitia, de igne, additque aliud de Murena: quo
vsi fuerant multo ante Nicander Colophonius, & Archelaus
Physicus, dicens: Quemadmodum ignis non potest prateri-
ta, sine damno materia, in qua primum conceptus est, prius-
quam ipsum prorsus consumat, ad aliorum noxam converti:
neque Murena prius aquaticos angues ad alienā perniciem
parere potest, quā proprium eius ventrem in quo correpti
fuerint, eroderint: ita antequam conuitians in alios emittit
malitiam suam, prius eandem experitur. Vnde inquit, Au-
thor iniuriæ ignorat seipsum lædi pro alijs: quibus nocere
studet. Verum quod facessit negotium viris timoratis, est,
quod minus esset lædi à seipso, si non ab alio potentiori læ-
deretur conuitians: læditur namque à Deo: quia tales Deus
semper exasperavit. Si enim minatus est Christus cuicumque:
qui dixerit proximo suo fatuæ, gehennā ignis: quid dicet his
qui grauiora obiecerit? qualibus pœnis eos afficiet? inenar-
rabilibus quidem, & merito. Non enim parui momenti est
dicere fratri suo fatuæ. Quis enim est fatuus? fatuus certè
videtur esse ille, qui absque discursu, & sine prudentia, atque
ratione efficit, quicquid efficit. Si igitur alicui fatuæ dixe-
ris, statim iudicium incurristi, cum ab eo prudentiam, ratio-
nem, & inteilectum, quo à belluis differimus, & homines ef-
ficimur, auferas. Vide igitur si parum sit dicere fatuæ: quan-
to magis si maiora dixeris. Iraque si vis supplicij vndequa-
que effugere molestiam, neminem vnquam conuitijs afficies:
quia à teipso, & quò magis officit, à Deo pœnis afficeris hic,
& in perpetuum.

Εἰ θέλεις ἐκ τοῦ οἴκου σὺ ἀποδιώξαι πᾶσαν μάστιγα μὴ κακολογήσας
ὁ μίσηλον ἀνθρώπων. ὁ γὰρ ποιήσας αὐτὸν, εἰκότως, παροξύνεται.

P R A E C E P T I O CXXVI.

*Si vis è domo tua expellere omne flagellum, ne male-
dictis incessas contribulem hominem: qui enim
ipsum creauit, meritò ad iram prouocatur.*

SCHO-

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CXXVI.

Homo passionibus quamplurimis afficitur valde, præsertim irascibili: ac propterea irascitur sapissime. Cum enim ad vota non succedant, quæ cupit, cum ab alio læditur, cum vix tangatur: fumigat, ac in iram prouocatur: vnde in maledictionis iaculum linguam vertit: res quidem indigna Christiano: quinimo viro magnanimo, & probo. Nam ex Ethnicis plerique fuerunt, qui numquam in iram eruperunt, nec maledictis incesse-
 runt alios, offensi. Verum enim-
 uero cum non possit homo non irasci, nec Deus quoque qui irascitur, in totum prohibet iram, quia is affectus necessario datus est: nihilominus tamen mitigandus est affectus: & non irascendum est, vbi non conuenit, & si irascitur, absque peccato irascendum est. Quare Regius Propheta docuit, irascendum, & quomodo non irascendum, dicens: Irascimini, & nolite peccare: vbi concessit quod nature est: negauit quod culpæ. Itaque peccatum erit irascendo, si proximum tuum maledictis, & iniurijs aggredieris. At minus malum esset, si ex causa quis irasceretur. Sed qui non habet causam, & irascitur, vel qui temerè hominem contribulem, & angustijs plenum maledictis incesse-
 rit? O graue malum. Cum debet misereri sui proximi, & compati alienis miserijs, maledictis tamen contribulem hominem afficit. Debet rursus iudicare, quod Deus qui ipsum creauit: meritò ad iram prouocatur, ac propterea precibus Dei iram mitigare oportet: vt à tribulo homine flagella amoueatur, & non illum affligere. Cur autem contra illum irascitur Deus, & quomodo dicendum est. Irascitur quidem Deus non propriæ vt nos, sed metaphorice: quia puniendo admodum irati se manifestat: cum enim corporea mole priuatur, priuabitur quidem & consequentibus ad ipsum: passionibus scilicet. Irascitur autem ob peccatum: quia peccatum præuaricatio legis diuinæ est, & cœlestium inobedientia mandatorum: iuxta Diuum Ambrosium. Igitur qui peccat, prouocat ad iram Deus: Deus autem sic ira prouocatus, peccantem vnde quaque malis afficit, quia peccans, Deo terga vertit: creaturæ verò faciem.

Passionibus
 quatitur ho-
 mo.

Homo non
 potest non
 irasci.

Irascendum
 est absque
 peccato: Pfalm.4.

Deus quo-
 modo, & cur
 irascitur.

Peccatum
 quid sit.
 In lib. de Pa-
 radiso.

Nam

Lib. 1. de li-
bero arbi-
trio.

Calamito-
sis homini-
bus misere-
ri oportet.

Nam peccatum quoque est, spreto incommutabili bono re-
bus mutabilibus adhærere, iuxta Diuum Augustinum. .
Ideoque ob primum, pœna damni hominem punit: ob secun-
dum, pœna sensus. Itaque cum ob peccatum irascatur Deus,
& punit (licet plerunque ad exercitium, ad meritum, ad vir-
tutes illius contra quem irasci videtur, manifestandas, pu-
niat) tu qui vides hominem ita à Deo malis affectum, con-
tribulemque, ne maledictis incessas: quemadmodum vxor
Iob maritum suum, & amici eius, afflictum verbis inanibus,
& contumeliosis affligebant: quia te tanquam crudelem, do-
mumque tuam grauitèr flagellabit. Necessario namque se-
qui oportet, vt Deus tanta immanitate motus, crudelem
immaniter flagellet. Debes itaque calamitosi hominibus
condoleri: non maledicta inferre. Quandoquidem crude-
lis viri est afflicto afflictionem addere. Cui corpus male af-
fectum est (dicebat Menander) is opus sit medico, sed qui
animum male affectum habet: indiget certè amico, cui con-
doleat: tristitiæ enim mederi nouit beniuolus amicus. Igi-
tur, contribulem hominem, qui tribulationibus quatitur, qui
consolatione priuatur, qui multipharix patitur, qui à nemi-
ne releuatur: ne maledictis incessas: nam contra humani-
tatem agis; & quod facescit negotium, est, quia prouocas
Deum contra te, iratum contra ipsum. Fiet certè vice uersa,
vt quemadmodum contra illum iratus erat, contra te tan-
dem, ob tuam erga contribulem hominem impietatem, ,
irascatur.

Εἰ θέλεις πάσης ἀμαρτίας ἀνώτερον εἶναι, παράξεν, ἀλλοτριᾶς μὴ
καταμάνθανε. πολλὰ γὰρ εἶσιν ἐν σοί, ἀφ' ὧν
ἔτερον ὑπολαμβάνεις.

P R A E C E P T I O CXXVII.

*Si omni peccato vis esse superior, res alienas ne curiosè
inquirito: multa enim in te sunt, de quibus
alium suspectum habes.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CXXVII.

Vriofitas, quæ iuxta Hugonem, superflua est rerum indagatio ad se non pertinentium: secundum verò Anselmum, studium est perscrutandi ea scire, quorum nulla est vtilitas: prorsus à te, qui Christianus es, fugienda est: nam vitium est, circa cognitionem intellectus, & sensuum ad peccandum, iuxta B. Thomam: versaturque circa ludorum, spectaculorum inspectionem, & mulierum ad concupiscendum, & similibus. Quid quod, iuxta eundem, oritur ex accidia; accidia autem peccatum mortale est? Quid quod iuxta Bernardum, primus superbix gradus est curiositas; & tamen initium omnis peccati superbia est? Verum recordare pientissimum Salvatorem nostrum dum Annæ, Caiphæ, & Pilato præsentaretur, eorum interrogationibus ferè semper respondere, Herodi verò non legimus nec verbo, nec nutu aliquid respondisse. Res quidem non caret mysterio. Quamquam non desint rationes, cur Herodi non responderit benignissimus Iesus: & primo non respondit, cum suum interfecerit præcursores: ideòque responsum non merebatur. Secunda ratio mystica est: non respondit Christus, quia non habebat vocem: Iohannes quidem vox Christi erat; vnde & dixit, Ego vox clamantis in deserto: qui voce caret, non loquitur, ac propterea Christus non respondit. Tercio, responsum non dedit Herodi, ne à morte liberaretur: si namque respondisset, facile eum Herodes liberasset: quare de Pilato scribitur, quod exinde quærebat eum dimittere Pilatus. Quamvis (inquam) hæ, & consimiles adsint rationes, nihilominus tamen præcipua est; non respondit ob Herodis curiositatem. Erat enim Herodes cupiens ex multo tempore videre Christum Iesum, eo quod audierat multa de eo; & sperabat signum aliquod videre ab eo fieri. Vnde & signatè inquit Sanctus Lucas, quod interrogaret eum multis sermonibus: at ipse nihil illi respondebat. Vide igitur si curiositatis peccatum parui sit momèti. Sed quid dices de curiositate sciendi res alienas? mala mens, malus animus: non nisi vt aliquando proximus confundatur, ac propterea multis peccatis. quinimo iuxta Authorem, omni

Quid sit curiositas.

In libro de similitudinibus.

22. q. 167.

22. q. 35. ar. 4

3.

De gradibus superbix.

Eccl. c. 10.

Christus cur Herodi non responderit.

Matth. 3.

Marc. 1.

Lucæ 3.

Ioan. 1.

Christus nõ respòdit Herodi ob curiositatem illius.

Cap. 23.

Super Cant.

peccato inferiorem se esse demonstrat: quia abest charitas. Dicebat Bernardus: Doctrina spiritus non curiositatē acuit: sed charitatem accendit. Verum enimvero, qui alienam inquirat vitam: mundam ab omni inquinamento debet habere suam: sed quis est hic, & laudabimus eum? Sine igitur curiositatem, multa namque de quibus alium suspectum habes, & de quo maligna curiositate res suas indagas: in te inveniuntur. Bene dicebat D. Augustinus: Compescat se humana temeritas, & id quod non est, non quærat: ne illud quod est, non inueniat. Ergo vide intima tua. Ad quid enim aliena scire, te ipsum verò nescire? ut quid peritus es alteri, ignarus autem tibi? Sollicitus erga alia, desidiosus circa tua? sine quæso curiositatem: verte illam saltem in studiositatem. Nam si curiosus eris, eris quidem & cupidus cognoscendi ea, quæ nihil ad te attinent: studiosus verò quæ ad animum nutriendum liberaliter, & ordinaliter pertinent, intentissimè requirit. Itaque hoc sequens bonum tibi erit, illud autem nequaquam: nam omni peccato tunc eris inferior.

De Gen. cōt.
Manich. li-
bro 1.

Φόβου τὴν ὑπερηφανίαν, ὃ ἄνθρωπε, καὶ πρὸς τοὺς ἡ, μή ποτε
τὸν θεὸν ἀντιτασσέμενον ἔξεις.

P R A E C E P T I O CXXVIII.

*Superbiam fugito, ò Homo, etiam si diues sis:
ne forte Deum aduersum tibi habeas.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CXXVIII.

Lib. 2. de Sa-
cramentis.
Lib. 2. ethy.
Quid sit su-
perbia,

Superbia, quæ secundum Hugonem, & Isidorum est amor propriæ excellentiæ, ab eorum punitione qui superbierunt, perspicui poterit, quantum inimica sit Deo. Nihil enim Deo opponitur, nisi peccatum; inter autem peccata omnia superbia caput, & initium est omnium peccatorum, ergo inter peccata quælibet grauissimum peccatum est superbia. Dicebat D. Augustinus: Prior est in vitijis superbia: non enim inuidia parit superbiam, sed superbia inuidiam. Quan-

De verbis
Domini ser.
54.

Quandoquidem non inuidet nisi amor propriæ excellentiæ: Superbia prior in vitijs, & est vitium generale.

at talis amor superbia vocatur: sicq; de reliquis digredi poterit. Nam superbia vitium generale est, omniaque ambit. Non enim sola est, qua quisque aliquid amplius quam oportet, appetit, vel scilicet excellentiam propriam, vel propriæ rei priuatum honorem: sed qua quisque amat propriam voluntatem. Quare & Deo maxime contrariari manifestum est. Punitus quidem fuit Lucifer, & homines penè infiniti castigati à Deo ob superbiam, quos hic recensere ob breuitatem minime arbitramur: quia scholia sunt. Verum enimvero non omnis excellentiæ appetitus est superbia. Docuit namque Beatus Thomas hunc in triplici discrimine reperiri. Quidam enim est rectus: quidam excedens: quidam deficiens. Rectus magnanimitatis est: excedens superbiæ: deficiens, pusillanimitatis. Primus, virtus est: secundus, vitium: tertius, defectus. Quando igitur supra alios in omnibus ire niteris, præcipue supra Deum, tunc superbis: nam superbire, est quasi supra alios ire. Vnde & Beatus Augustinus dixit, esse appetitum peruersæ celsitudinis. Sanctus verò Thomas, superbiam diffiniens, dixit esse inordinatum appetitum excellentiæ: cui habetur honor, & reuerentia. Dixit quoque, superbiam propriè respicere defectum subiectionis hominis ad Deum: secundum quod aliquis se extollit supra id, quod est sibi præfixum secundum Diuinam regulam, vel mensuram. Igitur ò homo ne Deum contra te habeas, habebis autè, si superbiaris: quinimo creaturas minimas, ob superbiam namque multa creatura patitur, sic permittente, & iubente Deo. Iustum quidem est, vt homo qui aduersus Deum, supra quem nihil est, se iactat, proximumque spernit: à creaturis quoque minimis torqueatur. Ac propterea videmus hominem à pulicibus, pediculis, cimicibus, muscis, similibusque animalibus infestissimis, & male olentibus continuò molestari. Vide igitur superbiæ remunerationem. Hominem nobilissimum animal ab ignobilissimis minimis, & fœtidis molestari. Fugito igitur superbiam, etiam si diues sis, quia Deus qui tibi diuitias impartitus est: ob superbiam auferet. Cæterum Author addit, si diues sis: quia morbus diuitiarum est superbia. Dicebat Augustinus: Grandis animus est, qui inter diuitias isto morbo non tentatur. Maior animus diuitias suas vincēs,

De malo q. 8
art. 2.

Lib. 14. de ciuit. Dei.
1. 2. q. 84. ar.
2. o. & 22. q.
77. ar. 3. c.

Homo ob superbiam affligitur à creaturis minimis.

Serm. 29.

Homo superbit ob diuitias.

contemnendo. Magnus est ergo diues, qui non se ideo magnum putat, quia diues est. Ideoque subiunxit, quod difficile est, vt non sit superbus: qui diues es. Et verè sic est, nam diues ob diuitias nullum existimat, solum seipsum magni facit, reliquos verò spernit: seipsum solum extollit, & quasi Deum se tenet. Quare bene testatus est Varro, diuitem à diuus dici. Nam qui diues est, quasi Deus se tenet, & quasi Deus nullo indigere videtur. Vis igitur vt diuitiæ non noceant, tolle superbiam: tollendo superbiã, Deum tibi propitius esse iudica.

Φίλει τὴν ταπεινοφροσύνην, καὶ μέγας ὑπάρχεις, ἵνα ὑποθῇς ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως.

PRECEPTIO CXXIX.

*Dilige humilitatem, etiam si magnus sis:
vt exalteris in die iudicij.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CXXIX.

Homo ex quibus superbit poterit.

X tribus quidem (vt cæteros relinquamus modos) poterit quis superbit, ex sapientia, ex fortitudine, & ex diuitijs. Ex sapientia, quia inflat: ex fortitudine, quia tumet: ex diuitijs, quia ambiunt, hoc est alios ambire faciunt.

1. ad Corint. cap. 3.

Matth. c. 19. & Marc. 10.

At cum prima ratione status sit imperfecta: secunda debilis: postremæ verò instabiles: fuge superbiam, dilige verò humilitatem. Fugies autem, si contra sapientiam stultus fias: contra fortitudinem debilis: contra diuitias pauper. Nec primum abhorreas, quia nos stulti propter Christum, dixit Paulus Apostolus. Et sapientia huius mundi, inimica est Deo. Nec secundum timebis, quia ab eodem scribitur: Cum infirmor, tunc fortius sum. Nec tertium displicebit, cum veritas infallibilis inculcet: facilius est camelum intrare per foramen acus, quàm diuitem in cælorum regna conscendere. Ex his certè elicies humilitatem. Nam impossibile est, vt quis sapientiam spernat, contemnat fortitudinem, relinquat diuitias, & non sit humilis: quia hæc est vera humilitas, suæ imperfe-

perfectiōnis cognitiō. Et cum sit sapiens, reputare se stultum: cum sit fortis, iudicare se debilem: cum sit diues, extimare se pauperem: cum denique sit aliquid, pro nihilo se reputare. Hæc quippe Sanctorum intentio, & regula semper fuit: vt scilicet cum recta facerent, inutiles se reputarent. Nunquam certè vidisti Sanctum de virtutibus extolli, quinimo quo magis præcepta obseruarent: eo semper arbitrati sunt nihil dignum fecisse. Vidisti quidem prelosque se de virtutibus gloriari, quamuis nihil boni forsan haberent. Ergo dilige humilitatem. Quod si sapientiam, fortitudinem, & diuitias, celsitudinem, & similia desideras, respice Deum: qui cum vnus sit sapiens, potens, beatus, excelsus, & omnia continens: te quoque sapientem, fortem, beatum, & magnum efficiet: sed hæc non nisi humilitate (vt dictum est) assequeris. Profecto qui ad alta ascendere cupit, per gradus quidem id facere conabitur: nam sursum non nisi per scalam ascendi necesse est. Verum vt ascendat, à primo gradu incipere (vt par est) oportet: deinde reliquos pedibus conculcare; secus numquam ascendet. Nam si alio pedem tenderit loco, vel non poterit ascendere, vel cadet: vel si poterit, ille erit primus in ordine gradus. Qui igitur magnus esse desiderat, & ad celsitudinem tendere, atque ad cœlestem permeare patriam, à primo scalæ gradu incipere opus est. Hic autem erit humilitas: deinde per reliquas virtutes, seu per gradus quosdam conscendere. Esto itaque paruus in oculis tuis, quamuis in teipso magnus existas; vt sis magnus in oculis Dei. Hoc enim magni refert, ante scilicet occulti Iudicis oculos, virtutibus emicari: & apud eum pro magno haberi. Tanto certè eris apud Deum preciosior, quanto fueris in oculis tuis despectior. Quod si dixeris, magnus natura, magnus virtutibus existo: dicā & ego, quòd si magnus existas, non tamen maior es Deo. Id autem si feceris, exalteris in die Iuditij: aliter confunderis etiam ante Iudicium. Æsopus Poeta interrogauit Philemonem, quidnam ageret Iupiter? (vt author est Laertius Diogenes in de vitis Philosophorum) respondit Chilo: Alta humiliat, humilia exaltat. Responsum certè Christianum, simile illi sententiæ Saluatori: Qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Igitur quamuis magnus sis, dilige tamen humilitatem, vt exalteris in die Iuditij.

Humilitas
vera quæ
est.

Optimum
exemplum.

Humilitatis
fructus.

Math. 23.
Lucæ cap. 7.
& 18.

Μὴ σκώψῃς ἄνθρωπον, καὶ μᾶλλον οὐχ ἔξεις. ἐν πάσῃ ζωῇ σου.

PRÆCEPTIO CXXX.

*Ne cauillis petas hominem, & reprehensionem
non incurres in omni vita tua.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CXXX.

Vitæ integri-
tas in quo
consistit.

Retiosa res est vitæ integritas: felix homo moribus integer, qui detracta omni utilitate, vllis præmijs, fructibusque per seipsum possit iure laudari: qui quicquid facit, iustè, splendide, constanter, modestè, grauitè, honestè facit.

Homo sce-
lestus qui.

Qui nec in motu, nec in gestu, nec in incessu, neque in actu aliquo reprehendi aliquantulum potest. At è contra, infelix erit homo, qui cuncta quæ facit, non solum auarè, iniustè, libidinosè, incontinenter facit: sed qui immodestè, inepteque agit; ex quo sequi necessum est, vt ab omnibus reprehendatur.

Homo mul-
tis reprehē-
ditur, sed v-
no præcipue

At inter cætera quibus reprehendi potest homo, vnum certè est, & præcipuum: cum scilicet cauillis, iniurijsque petit hominem. sicut enim magna laus hominis est, grandisq; honor, quod neminem iudicat, neminem malignat, de omnibus bene loquitur. Ita magnum hominis dedecus est, dum in ore omnium versatur, quod alios iudicat, quod vituperat, quod lacerat, quod iniuriâ facit, quod male loquitur, quod cauillis vnumquemque petit. Hoc est quod præcipit Auctor, dicens,

Cauillis ho-
minem pete-
re, quid sit.
22. q. 76. ar.
1. c.

Maledicere
tripliciter
contingit.

ne cauillis petas hominem, & reprehensionem non incurres in omni vita tua. Quandoquidem qui alios iniurijs afficit, qui cauillis petit, maledicus à cunctis censetur: ac propterea reprehensionem incurrit. Vt autem abundantior habeatur doctrina, sciendum est, quod cauillis petere hominem, est ipsum maledictis, iniurijsque afficere. Maledicere verò tripliciter contingit, iuxta B. Thomam, Enunciatiuè, Causaliter, & Optatiuè. Enunciatiuè, detrahendo: Causaliter, imperando: Optatiuè, desiderando. Id vltimum per se sumptum, hoc est sub ratione mali, peccatum quidem est; per accidens autem minimè; nempe sub ratione duplicis boni, scilicet iusti,

vt

vt cum Iudex sententiat, Ecclesia excommunicat, Prophetæ conformant se Deo. Id etiam sub ratione boni vtilis, scilicet vt aliquis melior fiat, vel ne noceat alijs. Omnibus verò modis sub ratione mali maledicere, peccatum mortale est: ac eatenus grauius peccatum redditur, quatenus persona plus amari, ac reuereri debet: sed redditur veniale, vel ratione parui mali, vel ratione affectus: vt cū ex leui motu, vel ioco, vel ratione subreptionis ascendat. Verum cauillis petere hominem absolutè semper reprehensionem incurrere talem necesse est: quia semper læditur fama, & honor proximi, qui reuereri, & honorari debet. Quid quod peiora sunt vulneribus corporeis? Quandoquidem & si ferrum corpus feriat, verba tamen mentem vulnerant. Quæ & si quandoque minoris sint momenti, ac ex ioco aliquando proferantur: apprehenduntur tamen ab eo cui inferuntur, in malam partem: quia peiora sunt vulnera mentis, vulneribus corporis. Itaq; ne cauillis petas hominem, quia in omni vita tua reprehensionem minime incurres, nec coram Deo, quia non peccabis: nec coram proximo, quia eum non offendes: nec coram hominibus, quia non reputaberis maledicus. Id autem efficies, si sermones proferas iustitiæ libra examinatos: vt sit in sensu grauitas: in sermone pondus: in verbis modus: vt animi munditiam, temperantia cordis habeat, iustitia misericordiam, prudentia pacem, fortitudo mansuetudinem.

Maledicere
quomodo
est peccatū
mortale, vel
veniale.

Ὅταν ἐν ἐκκλησίᾳ ὑπάρχεις, μὴ μετεωρίζῃς. ἐν ᾧπιον γὰρ βασιλείας
οἱ ἐσῶτες, οὔτε γελοῶσιν, οὔτε μετεωρίζονται.

P R A E C E P T I O CXXXI.

Cum exis in Ecclesia, ne eleueris: coram Rege enim stantes neque rident, neque superbiunt.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CXXXI.

Ephas est, ò homo, facere donum Dei, simulatorum hominum scēnam, seu domum negotiationis, atq; latronum speluncam. Facies autem, quotiescunque in ecclesia existens, vel nugis, vel nenijs vacabis, vel risu
buccam

Ecclesia Dei
quomodo la-
tronum spe-
lunca effici-
tur.

buccam implebis, vel superbies: superbies autem, si consideratis virtutibus, potentia, diuitijs, pulchritudine, similibusq; rebus fugacibus, alios spreueris: & tamen in Dei præsentia moraris. Quid si coram Regibus, summisq; viris stares? cum quanta modestia, cum quanta humilitate, cum quanta omnium circumspeditione, cum quanta tui ipsius recollectione existeres. In Ecclesia autem oblitus Domini Dei Creatoris tui, qui est Rex Regum, & Dominus dominantium, eleuaris, rides, chachinaris, obloqueris. Heu fatuitas Christianorum hominum. Ad Ecclesiam (docebat Augustinus) confluere debeant homines casta celebritate, honestaq; vtriusque sexus discretione, vt audiant, quàm bene hic viuere debeant. Nunc autem accedunt ac si in comedijs accederent: ibique permanent, perinde ac si in plateis existerent. Sed adde, quòd cum temporalis Ecclesia figura sit, & typus Ecclesiæ cœlestis Hierusalem, ibique omnes sint humiles, cunctique modesti: sic etiam in ista neque ridendum, neque superbiendum est. Verum enimvero qui Deum hominibus postponunt, sciant & ipsos quoque à Deo postposituros esse terræ fecibus tempore suo. Deus enim nec fallitur, nec fallere potest, neque irridetur. Patitur tamen, suffert, expectat, differt, vt resipiscat. Quod si renuerint, tandem homines infrunito, & irreuerenti animo, in inferni voragine summerget. Igitur in ea nihil turpe, nihil flagitiosum, nihil impium spectandum, inuitandumque proponas: vbi Dei viui præcepta insinuantur, narrantur miracula, laudantur dicta, & postulantur beneficia. Recordare domum Dei, domum esse orationis, & non superbix. Nunquam legisti de Pompeio? cum porticum dumtaxat templi Dei in Hierosolymis prophanasset, vertens in stabulum equorum: semper ab eo tempore, vsque ad mortem in bellis perdidisse: dum ante victorem extitisse semper, testantur Historiæ. Credis ne maius peccatum fuisse Pompei Ethnici, qui porticum templi in stabulum equorum vertit, quàm Christianorum, qui millies in die in porcorum stabula, Ecclesias peccatis suis vertunt? Parum tibi videtur, ò Christiane, ante conspectum Dei singulari modo in Ecclesia commorantis eleuari? Cum tamen in eius præsentia stent Angeli admirantes; cuius Maiestatem Throni sub pedibus eius venerantur, Dominationes adorant, Potestates tremunt, Virtutes cœlorum

Ad Ecclesiā
quomodo cō
fugere de-
beat.

Ecclesia mi-
litās, typus
est Ecclesiæ
cœlestis.

Pōpeius Ma-
gnus cur in
bello vince-
batur.

Christiani
male se ha-
bent in ec-
clesijs.

cælorum reuerentur, Principatus timent, Cherubin quoque, ac Seraphin: atque omnis militia cœlestis exercitus alternantes melos dant vocibus. Tu autem qui terra es, & cinis non times coram Deo eleuari? Memento, quòd cum Christus fecisset de funiculis flagellum, eiecit omnes vendentes, & eementes, omnesque negotiationibus deditos. Eijciet & te similiter, qui coram Regibus, similibusque personis in dignitate, & celsitudine constitutis modestius te habes, quàm coram Deo.

Curia cœlestis exercitus modestius se habet coram Deo, quàm homo.
 Matth. 23.
 Io. cap. 2.

Μὴ καταφρόνῃς τῆς ζωῆς σου, καὶ ἀδιαφόρως πράττει παρὰ τὸν νόμον, ἵνα μὴ παρὰ νόμον τιμὴ ἀπώλειαν ἔξεις.

P R Æ C E P T I O CXXXII.

Ne negligenter habeas vitam tuam, nec temerè contra legem facito: ne contra legem faciens, perniciem incurras.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CXXXII.

Vo prohibet in hac præceptione Author, negligentiam, & temerarias actiones: negligentiam circa propriam vitam: temerarias actiones contra legem. At quoad primum attinet, multoties de negligentia malignitate dictum est.

Nunc autem dicimus etiam nil peius negligentia. Quandoquidem aut temporalia respicit, aut spiritualia: si temporalia, negligens nunquam ditabitur: scribitur enim: Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo æstate, & non dabitur illi. Si spiritualia, quæ propriè odio habet negligens, quia tristatur de bono spirituali, illudque refugit: scribitur quoque: Vult, & non vult piger. hoc est, vult regnare cum Deo piger, & non vult laborare pro Deo: sed anima operantium impinguabitur. Ergo ne negligenter habeas vitam tuam, operare bona, attende sancta, labora pro Deo, ut cum Deo regneris. Quo verò ad secundum, similiter potest esse sermo, vel de humana lege, vel de diuina: verum contra

negligentia
 nil peius.

Prouer. 20.

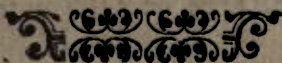
Prouer. 13.

In Dialogo
9. de legibus
Leges ad bo
norū doctri
nam, & ma
lorum puni
tionem latæ
sunt.

Ad Casula
num. & ha
bet dist. 19.
c. sana. §. cū
ergo.

In auth. vt
non luxur.
col. 5.
ff. de poenis,
l. ult. iuxta
glos.
Leuit. 24.

vttramque faciens, perniciem incurres. Solon dicere solitus erat, his duobus, præmio scilicet, & pœna, omnem Republicam contineri, vt qui innocentiam seruarent, præmio, honoribusque extollerentur: quin verò vitijs, & facinoribus deferuirent, debitis multarentur pœnis. Dicebat Plato, quòd legum aliæ ad bonorum hominum doctrinam ponuntur, vt per eas intelligant, quo pacto inter se amice versentur: aliæ ad compescendam illorum pertinaciam, qui indomiti natura sunt, spretaque omni disciplina, nulla ratione mouentur: cum in omnem ruant improbitatem. Igitur cum præmijs, & pœnis lex constet, qui contra legem tempe humanam faciet, punietur: & similiter, qui contra diuinam. Contra namque ius naturale delinquens, cerrè contra ius diuinum delinquere necessum est; quia in naturali iure nihil aliud præcipitur, nisi quod Deus vult fieri (vt docet Augustinus,) nihil aliud vetitur, nisi quod Deus prohibet fieri. Nam diuinæ leges (vt alias dictum est) natura consistunt. Igitur perniciem incurrit, qui contra vttramque legem facit. Qui enim interficit aliquem, lege humana sancitum est, talè capite plecti: sed idem quoque Deum offendit, qui prohibuit homicidium, dicens, Non occides. Et qui mœchatur, factus est legis transgressor, sed & ipsemet Deum offendit, prohibentem in lege mœchationem, dicens, Non mœchaberis. Et qui Deum blasphemant, vltimo supplicio, quod est mortis, debent puniri: sic enim sanxerunt leges. Et lex diuina præcepit Deum esse honorandum, & non blasphemandum. Quare cum filius mulieris nomen Domini blasphemasset, à populo iussu Domini lapidatus est. Dicitur namque ibi: Educ blasphemum extra castra, vt lapidet eum omnis populus. Et qui blasphemaue rit nomen Domini, morte moriatur. Ergo vtrobique perniciem incurrit, qui contra legem aliquid facit. Si igitur perniciem incurrere nolueris, caue ne facias temerè aliquid contra legem, cum diuinam, tum humanam, quia lex improbis, & transgressoribus posita est, non iustis, & probis.

Μετὰ πάσης ἀσφαλείας μνημόνευε τῶν ἐρημίων, ἵνα σε
λαμπρὸν τῷ βίῳ ἀναδείξωσιν.

P R A E C E P T I O CXXXIII.

*Memor sis horum praeceptorum cum omni studio:
ut te clarum in vita reddant.*

SCHOLIVM; SEV COMMENT. CXXXIII.

Præceptum iussio est, vel imperium faciendi aliquid, vel non faciendi; id autem cum in decalogo reperiatur, atque in hac parænesi, quæritur de quibus præceptis loquitur Author, dum præcipit, dicens, memor sis horum præceptorum cum omni studio, ut te clarum in vita reddant. Respondetur, quod huius præceptionis sensus geminus esse potest: primus, ut sit de legis præceptis: secundus, ut sit de præceptis hoc est de suis præceptionibus. Uterque sensus verus est, & rectus. Nam primus sensus ex hoc non est alienus, quandoquidem cum paulo ante dixerit, non faciendum esse contra legem: nunc monet, ut horum legis præceptorum quisque debeat esse non immemor. Quia lex lux est non solum custodiendi, sed & quærenti, & memoranti. Alter sensus est de præceptis ab Authore datis, & hic sensus est proprius quidem, & germanus: nam dicit, ut memor sis horum præceptorum, hoc est à me adhuc usque datorum. Rursus primus sensus rectus est, quia præceptum importat legis applicationem ad ea, quæ ex lege regulantur, iuxta D. Thomam. Unde præcipere est actus rationis (inquit idem author) qui importat motionem cum quadam ordinatione. Secundus verò sensus perquam germanus est: ratione illius articuli horum. Itaque rectè dicit, ut memor sis horum præceptorum, hoc est meorum, ut te clarum in vita reddant. Et vere præceptiones hæc sanctissimi huius Nili Episcopi, & inclyti martyris, tot stellæ videntur, tot sydera corruscantia, tot Soles: ut qui earum memores sunt cum omni studio, clari, & illustres in vita penitus reddantur. Quandoquidem hic virtutes omnes docet

Quid sit præceptum.

Dubium.

Responsio.

Lex lux est.

Præceptum quid sit, & quid importat.

p. 2. q. 90.

ar. 2.

22. q. 47. ar. 8.

Præceptum Nili en comia.

Et habetur
dist. 14. q. 1.
quod præci-
pitur.

amplectendas, cunctaque vitia fugienda, detestandaque; sed clarum est, virtutes hominem clarum reddere, cum vitia ob-
scurent, obtenebrentque. Igitur quemadmodum quod præ-
cipitur, imperatur, & quod imperatur, necesse est fieri (vt do-
cet B. Gregorius) & si non fiat, poenam habet, quia præceptis
non obtemperans, reus est, & debitor poenæ: ita certe si fiat,
præmium magnum expectatur. Memor itaque esto horum
præceptorum, vt cum memoria perseverans exequutio,
(quamvis impossibile fere sit, vt memorans continuo, ali-
quando non exequatur) te clarum reddant, & in vita, & in
morte, & post mortem: & in cælo, & in terra.

Ζήλωσον βίαν σεμνὸν, ἵνα ἔχῃς παρρησίαν ἐπὶ τριφύτῳ
οὗτος ἀμαρτάνοντας.

P R A E C E P T I O CXXXIIII.

*Puram emulator vitam: vt habeas liberam pote-
statem increpandi peccantes.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CXXXIIII.

Prælati,
Prædicatores,
& quilibet
Christianus
possunt cor-
rigere, sed
differenter.

Res sunt, qui liberam potestatem habent incre-
pandi peccantes, Prælati, Prædicatores, & Chri-
stianus quilibet. Prælati ex officio: Prædica-
tor ex delegato sibi munere: quilibet Chri-
sticola ex Christi Domini nostri præcepto.

Prælati, sibi subditos monendo, arguendo, coercendo, in-
crepando, puniendo, &c. Prædicatores, suos auditores docen-
do, arguendo, obsecrando, increpando, &c. Christianus qui-
libet corripiendo, seu corrigendo. At singula examinemus.
Et primum, quo iuxta prælati hæc possit exequi: totius san-
ctitatis exemplar præbere se debet. Non enim decet illum
voluptati deferuire, in oribus lasciviæ fræna relaxare: remq;
perfunctorie, atque adulatorie agere. Bene dicebat Diuus
Hieronymus, Quomodo potest Præses Ecclesiæ auferre ma-
lum de medio eius, qui in delictum simile corrumpitur? aut qua
libertate peccantem corrigere potest, cum tacitus ipse sibi
repon-

In Epist. ad
Titum, & ha-
bet dist. 25.
can. p.

respondeat eadem se admisisse, quæ corripit? Et reuera Prælatus irreprehensibilem, sine crimine, nullaq; peccati conscientia morderi necesse est: vt non immerito dixerit Dominus ad Ezechielem, de Prælatis loquens: Speculatorem dedire. Speculator quippe in alto manet, vt inde cuncta discernat: sic Prælatus speculator populi positus, debet stare in alto per vitam, vt possit prodesse per prudentiam. Ideo Christus alibi assimilauit Prælatos nedum sali, & luci; sed ciuitati supra montem positæ, & lucernæ super candelabrum. Sed quid si Prælatus corripit, vel quicquid aliud officij sui fecerit, existens in mortali peccato etiam in occulto, docet Diuus Thomas, eum mortaliter peccare, quamuis hoc, vt frater agens neutiquam. fusius hæc traderem: sed scholia sunt. Prædicator simili quoque modo sanctitate pura, & virtuosa perfectibilitate præditus esse debet, ne cum alijs prædicauerit, sua vita scelesti reprobis efficiatur. Indignum quidem est, eum qui Angeli officium suscepit, quod est euangelizare, quinimo Christi Prædicatoris supremi, qui præsentia sua mirabili hoc sanctificauit officium, diaboli naturam induat, induet profecto, si verba sanctis operibus non confirmauerit. B. Gregorius exponens illud Cantorum: Nasus scilicet tuus sicut turris Libani: habet, Prædicatoris vita debet in alto fixa permanere, vt more narium discernat fetores vitiorum, odoresque virtutum. Cæterum, & de vnoquoque nostrum etiam fatendum est, vt puram emulemur vitam: si enim impurè viuimus, quomodo videntes proximam peccantem, liberè poterimus eum admonere, corrigere, & increpare? secus tanquam sordidi corripiemur nos à cæteris, qui & nobis dicent: Medice cura teipsum. Hipocrita eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc perspicies, vt educaas festucam de oculo fratris tui: Et verè, qui peccati trabem ex suo non potest eruere oculo, quomodo ex alterius oculo poterit amputare festucam? Et qui magna infirmitate grauetur, quomodo poterit minimam fratris sui sanare? Igitur quicumque sis, qui alios increpare officium assumpsisti, puram æmulator vitam: vt liberè eos increpare possis.

Cap. 3.

Prælatus est populi speculator.

Matth. 5.

Prælatus in peccato mortali corripere nō potest.
22. q. 33. ar. 5
4. sen. dist. 19
q. 2. art. 2.
Prædicator debet esse sanctus.

Sup Ezech.
homil. 11.

Qui corripit, debet esse immunis à vitijs.

Ἀσφαλίζου τὴν ἀθάδην, μὴ ἐπὶ πλῆξιν τινὶ, ἵνα μὴ
κατακριθῇς ὡς ὑψηλοφρονήσας.

P R A E C E P T I O CXXXV.

*Abige à te contumaciam, neque increpa quenquam
temere: ne condemneris, ut arro-
gantia inflatus.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CXXXV.

Cōtumacia
quid sit.

Contumax
qui.

Cōtumacia
tripliciter
incurritur.
4. sen. d. ft. 18
q. 2. ar. 1.

Contumacia, quæ propriè spretus est, seu negle-
ctus inferiorum erga superiorum authorita-
tem, qui & inobedientiam, & tumorem, seu su-
perbiam semper includit, (vnde & contumax
est, qui nullis rationibus ab intento abduci po-
test, sed obstinato persistens animo: in eo quod prius conce-
pit, remanet) trifariam incurri potest. Primo, non compa-
rendo iudici. Secundo, absque licentia recedendo, ante iu-
dicii terminationem. Tertio & ultimo, sententiæ non paren-
do, iuxta B. Thomam (Iuris conditiones sunt hæc) & diuiditur
etiam in veram, & præsumptam, & in plura alia verba. Ita
spiritualiter & homo contumax erit, si rebus diuinis non
interfuerit, si à præceptorum obseruantia recesserit: denique
si sententiæ Dei, qui præcipit seruari mandata, ac quotiescun-
que animam peccaturam toties interiturâ minimè paruerit.
Vide igitur & hæc si in te fuerint: quia dubio procul contu-
maciam incurristi. Vnde quemadmodum contumacem Cu-
fia persequitur, apprehendit, ligabit, in vinculis conijcit,
sententiat, damnat, morti denique tradit: ita & tibi accidet
contumaci erga Dei præcepta, Curia cœlestis persequetur,
apprehendet, ligabit, in carcerem inferni detrudet senten-
tium, damnatum, & morti æternæ traditum: nunquam qui-
dem moriturum: sed per infinita seculorum secula crucian-
dum. Abige igitur à te contumaciam, hoc est peccatum, ne
sis potiorum contemptor: ne tandem damneris. Quod si fe-
ceris, viderisq; alios sic delinquere: ne increpes illos temerè.

Quan-

Quandoquidem aut contumax aliquando fuisti, aut non : Delinquentes, & contumaces nõ debent temerè increpari.
 si sic, debes igitur compari proximo tuo, qui in eadem contumacia, in qua tu aliquando quoque inspectus es, reperitur.
 si non, debes similiter & illius misereri: cogitans te posse esse contumacem: non enim in gratia es confirmatus à Domino.
 Vnde scribitur: Qui stat, videat ne cadat. Communiter autem expertum est, præsumentes de se, semper incidisse, iusto Dei iudicio, in eandem contumaciam, qua & alios reprehenderunt, & meritò, quia superbi. Igitur ne increpas temerè quenquam, quia ut arrogantia inflatus, condemnaberis : sciasque correctionem libenter suscipi, quando cum animi compassione profertur. Quod si ut Prælatus hoc agis, memento quid dixerit Diuus Augustinus in Regula, quod scilicet Prælatus non se existimet potestate dominante, sed charitate seruiente, fœlicem. Et Paulus Orosius de Ormesta, insignem sententiam Prælatis reliquit. Nempe boni pastoris esse tondere pecus, non deglubere. Deglubit sanè pecus, qui gregem extorquet, qui populi sanguinem fugit : qui denique quēquam temerè increpat : ac propterea ut arrogantia inflatus, condemnabitur.

Lib. 8.
 Boni pastoris officium.

Μὴ γαλᾶσθῃς ἐπὶ πᾶσι καὶ ἑτέροις, ἵνα μὴ γαλαδῇς ὑφ' αὐτῶν οὐθέως.

P R A E C E P T I O CXXXVI.

*In alterius infortunio ne rideas : ne ridearis
 à quibus non velis.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CXXXVI.

Vllus tam compositę fœlicitatis inuenitur in mundo, ut non aliqua ex parte cum status sui qualitate rixetur. Quid enim in hac vita, vel qui fœlices vocantur, vel qui infœlices, non experiuntur aduersi? quas calamitates non sentiunt? quas non procellas, tempestatesq; quis patitur? quibus nõ exagitur incommodis? cuius quoque (ut inquit B. Ambrosius) parcitur meritis? cuius certè aduersitatibus premitur homo : quamuis nihil

Hominū nemo fœlix.

In libro de morte Satyri.

In libro de
prouidentia.

nihil aduersi sibi aduenisse putat. Infœlicitatibus fœlicitates mixtæ sunt; si cuncta prospere tibi suppetant, scias aduersa latere vt erumpant. Et si Senecæ viro integerrimo dicere licuit, miserum esse illum, qui nunquam fuit miser, cur & mihi non licebit dicere, infœlicem esse eum, qui fœlicem se putat? cum iuxta propriam sententiam nullus sit fœlix? Quare bene dixit Menander, quam facîle cadunt splendidx fortunæ: Ac propterea, qui putat se fœlicem esse: infœlix est. Et peior est ruina, & casus eleuatione, summumque infœlicitatis genus est, fuisse fœlicem. Quotquot igitur homines sunt in mundo: vndique tribulationibus subiecti sunt. Sed vide ho-

Hominis su-
perbia, im-
manitas, at-
que stulticia

minis superbiam, atque immanitatem, quinimmo stulticiam magnam, qui videns hominem tribulationibus vexari, infortunijque percuti, ridet, ac si ipse à communibus excluderetur calamitatibus, ac si aduersitatibus aliquando non afficietur. Quare sequi necessario oportet, vt rideatur etiam ipse à quibus non vellet: sic permittente Deo. Hoc est quod inquit Author, in infortunio alterius ne rideas, ne ridearis à quibus non velis: quia veniet tempus, quod hi in quorum infortunio risisti, ad meliorem transient fortunam; tu quoque ad infœlicem: sicque viceuersa in tui infortunio ridebunt, quia in sui infortunio risisti. Accipit autem hic risum Author pro derisione, cum quis scilicet malum alicuius personæ, vel defectum, in ludum, in iocum, vel in risum ponit, vt erubescat, & verecundetur, quia finis huius est, vt erubescat: sicuti conuitiatoris, vt tollat honorem. Quando igitur vides aliquid magnum malorum alicui euenire, quod proprium infortunium est, ne rideas: quia Deus permittet & de tui infœlicitate alios ridere. Scribitur enim, quod eadem mensura qua mensi fueritis, remetietur & vobis. Experimento certè comprobatum est: gaudens alienis malis, alios & congaudere suis: sed quid? quod si de re notabili sit derisio, peccatum mortale esse docet D. Thomas: grauiusque contumelia. Et tanto grauius erit: quanto persona ridicula dignior fuerit. Nam ad iustos, probosque, ad parentes, & ad Deum quoque iniquorum malitia, atque improbitate, se extendit derisio. Ad iustos parui- pendendo vitam, ad parentes deridendo actiones, ad Deum calumnia. Verum id postremum omnium quippe grauissimum existit, quia nullus nobilior, & maior Deo reperitur.

Itaque

22. q. 75. ar. 1.
Derisio si sit
de re notabi-
li peccatum
mortale est.

Itaque infortunatum ne irriseris, communis enim est fortuna: tu quoque talis fieri poteris. Quamobrem dicebat Euripides in Andromache, Calamitatibus hominum infortunatorum nunquā insultaui, metuens ne quid etiam ipse patiar. Nota sententiam Ethnici, & observa, quia tu quoque in tui infortunio non irrideberis. Fac igitur & tu similiter: secus & de te aliquando cæteri ridebunt.

Infortunatus non est irridendus.

Φύλασσε τὰς παραιτίους ταύτας, ἵνα τίς ποτε δόξῃς προξενήσασθαι.

P R A E C E P T I O CXXXVII.

Obserua abominations istas: vt coronam tibi gloria concilient.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CXXXVII.

Væ vocat abominations Author, nunquid præceptiones? quod si hasce, quomodo sunt abominations? nonne vitiorum omnium expultrices, virtutumque matres, & magistræ? Nunquid & non contradicit sibiipfi paulo superius? ubi præcipiebat, vt quisque suorum præceptorum cum omni studio memor esse deberet, quia clarum in vita hominem reddebant, idque rursum statim docebit? Quod si de alijs loquatur abominationibus, quomodo obseruandas præcipit, cum ex se sint execrabiles, ac ob id fugiendæ? quomodo igitur gloria coronam conciliare poterant? Videtur quidem hoc impossibile, cum contradictionem implicet; videbitur quoque Author vndequaue impius, cum talia doceat: aut dices male versam esse præceptionem, ac propterea iniuste Authori hoc impositum. Verum minime putandum est, sanctissimum Antistitem, Martyremque inclytum ita procaciter, impiæque loqui: nec præceptionem male esse translatam, iniusteque id esse Authori impositum. Vt igitur huius præceptionis sensus habeatur, sciendum est primo, aliquas præceptiones, & ferè omnes, vt in pluribus duo continere: alterum prosequendum, alterum verò fugiendum. Prosequendas scilicet

Dubium.

Præcept. 133

Responsio.

Præceptiones quid in se continet.

Nota.

virtutes, bonaque opera amplectenda: fugienda verò vitia; quæ sunt abominationes. Est denuo animaduertendum, tam virtutes, quam vitia bifariam sumi posse, positivè, & negativè, hoc est, quatenus aliquid ponunt, seu affirmant, & quatenus aliquid negant. His sic positis, dicendum est, quòd præcipit observanda huiusmodi vitia, hoc est abominationes, negativæ, ut caueantur non positivæ, & affirmativæ ut custodiantur, & observentur: sicque coronam gloriæ conciliabunt. Ut autem id fiat magis clarum, adducamus exempla aliquot.

Vitia sunt observanda negativè, nō positivè.

Exemplum primum.

Præcipit Author præceptione centesima nemini adhærendum esse contra legem Dei, adhærere autem alicui contra legem Dei abominatio maxima est: quia postponitur Deus creaturæ, Deo postponendæ: hanc abominationem iubet Author observari non positivè, ut scilicet adhæreatur alicui contra Deum: sed negativæ, ut nemini adhæreatur. Sic etiam

Exemplum secundum.

præcipit præceptione centesima trigesima, Ne cauillis petatur homo: sed petere hominem cauillis, abominatio est, quia offenditur homo in honore, in fama, & cæteris ad dignitatem pertinentibus. Hanc præceptionem docet Author observandam non positivè, & affirmativè, ut scilicet cauillis petatur homo: sed negativè. Quemadmodum etiam qui in spiritali vita proficere desiderat, peccata, vitiaque semper observat: superbiam scilicet, avaritiam, luxuriam, iram, gulam, invidiam, & accidiam: cætera que ex his emergentia peccata: sed qua nam ratione? ut perpetrentur? minime: sed ne ab ipsis lædatur, ut euitet, ut detestetur peccatus. Ita quoque abominationes observandas præcipit. Ita namque gloriæ coronam conciliant. Quæ certè sic à te observandæ sunt: uti rectè digressum est. quas si non observaveris, facile committes: incidetque in laqueum, à quo egredi non poteris. Oportet enim prudenter se gerere, quemadmodum prudens Dux in bello: dum hostis sui vias diligenter rimatur, dum technas, dolos, & fraudes inquirat, & detegit: non nisi ut euitet, & euitando, ut hostem vincat: sicuti tandem debellat, & vincit; ex quo magnus sibi resultat honor, & gloria. Sic etiam & tu istas observabis abominationes, ut gloriæ coronam tibi conciliare possint.

Optimum exemplum.

ἵνα ἐγκρατὴς τῶν ἐντολῶν τούτων, ἵνα προσάξῃς σε ἐμφανῆ τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἰσχύσῃς τῷ θεῷ. οὕτω γὰρ ἡδέεται τὸ θεῖον, καὶ τοιοῦτοις κατόρθώμασι θεραπεύεται ὁ θεός.

P R Æ C E P T I O CXXXVIII.

Sis observans horum præceptorum: ut te clarum efficiant hominibus, & acceptum Deo: sic enim gaudio afficitur Deus: & huiusmodi operibus colitur Deus.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CXXXVIII.

Ria sunt (cæteris etiam prætermiſſis) quæ clarum hominibus, & Deo gratum faciunt hominem: Integritas, ſcientia, & grauitas. Integritas vitæ: ſcientia ſpiritus: & grauitas morum.

Integritas ; ſcientia, & grauitas clarum efficiunt hominem.

Integritas in obſervatione: ſcientia in doctrina: & grauitas in conuerſatione. Integritas in obſervando præcepta: ſcientia in docendo ſana: grauitas in conuerſando rectè. Nam ex integritate melior redditur homo: ex doctrina ſana fidelior: ex grauitate optimus. Quandoquidem ex vitæ integritate ob præceptorum obſervantiam melior dubio procul euadit homo: ex ſana doctrina magis confirmatur in fide: ex grauitate morū ob bonam conuerſationem fit perfectus. Hoc igitur eſt quod dicit Author, ſis obſervans horum præceptorum: vt te clarum faciant hominibus, & acceptum Deo: quia ex præceptorum obſervantia fit homo integer, ſciens, & grauis, & ex his neceſſe eſt reddi hominibus clarum, Deo autem acceptum. Et quamuis ſuprà iuſſerit Author memorem te debere eſſe horum præceptorum, nihilominus tamen cum obſervantiam Deus velit, iubet vt ſis obſervans, quia non ſufficit ſolum memorari præcepta: ſed requiritur etiam illorum obſervantia. Quemadmodum non ſufficit bona docere, ſed neceſſum eſt quoque illa facere; ita vt facere præcedat penitus docere; & facere ſit longius docere. Quare & ſi iuxta prima elementa docere ſit longius facere: phyſicè

Præcept. 133

Præcepta obſervari debent, non ſolum memorari.

Matth. c. 5.

Ex præcepto
rum obser-
uatione quid
consequitur
homo.

tamen, seu melius, logicè debet esse longius facere, quàm docere. Et magis placet Christo facere tantum, quàm docere tantum. At qui facit, & docet ea quæ Christus desiderat: optime perficit. Quæ de re alibi dixit: Qui docuerit, minimus vocabitur in regno cœlorum: qui verò vtrunque perfecterit, nempe qui fecerit, & docuerit, magnus. Ideo dicit, sis observans horum præceptorum, idest meorum: quæ & Dei sunt quoque; quia iuxta Dei præcepta sunt tradita: neque ab illis ad minimum quid discrepant. Quæ si observaueris, duo consequeris optima, iam paulo ante enarrata: clarus scilicet eris hominibus, & Deo acceptus. Quia duo quoque dat Deo præceptorum observator: gaudium, & dona: gaudet namque Deus mirum in modum videns hominem sua observare præcepta, quemadmodum & pater iubilat respiciens filium suis obedire mandatis. Dat secundo munera, atque honorem, quandoquidem hisce operibus colitur Deus, non tantum thure, hostia, atque preciosis muneribus, quæ tandem cuncta sunt corruptibilia: sed morum compositione, vitæ probitate, actionibus incorruptis, quibus & Deum assequimur, & vitæ meremur æternam. Sis igitur horum præceptorum observans, quia clarum te efficient hominibus: & acceptum Deo.

Αὐτὸς προκόπῃεν ἐν τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις ποσὺν μέρος. ὁδὸς γὰρ εἰς ἀρετὴν
ἡ τοῦ βίου φυγὴ, ἀγαθὴ τε καὶ σωτήριος.

P R A E C E P T I O CXXXIX.

*Semper proficere in bonis operibus studeto: vitæ enim
fuga, via est ad virtutes, bonaque,
& compendiaria.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CXXXIX.

Opera bona
necessaria
ad salutem.

Bona opera adeo sunt ad salutem necessaria, ut media ad finem: sicut enim absque medijs finis minime consequi potest, ita & absque meritis cœlum, ubi salus nostra verè consistit. Quæ quidem bona erunt, si formata fuerint gratia, & charitate: absque quibus nullum bonum formaliter erit

erit bonum, nisi moraliter. Prædestinatio certè hominis non absoluta, sed conditionata perpenditur, si bonis scilicet operibus vacauerit homo. Ita docet B. Ambrosius super illud Pauli Apostoli ad Timoth. Deus vult omnes homines saluos fieri. Prædestinauit quidem Deus pauperem ad vitam, si patiens fuerit: diuitem, si eleemosynam pauperibus erogauerit: Principem, si Iustitiam exercuerit: Religiosum, si Regulam obseruauerit: reliquosque, si bonis operibus sedulo operam nauauerint. Hoc est, quod dicunt Theologi, voluntate concomitante non omnes saluandos, sed eos tantum qui bona acturi sunt: licet antecedente velit Deus cunctos saluari. At Diuus Thomas docet, quòd prædestinatis conandum est ad bene operandum, & orandum, quia per huiusmodi, prædestinationis effectus impletur. Vide igitur bonorum operum necessitatem. Quare & Christus Saluator noster præcepit, dicens: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et Petrus Apostolorum Princeps: Satagite (inquit) vt per bona opera certam vestram vocationem faciatis. Verum opera nostra nisi adiuta fuerint, & formata gratia, & charitate, nihil erunt. Quid, quod cum in Deo duplex reperiatur potestas, ordinaria scilicet, & absoluta: neutra quidem homini peccatori absque meritis cælum tribuere potest (prout mirabiliter docet Diuus Thomas) Non ordinaria, quia non nisi meritis mediantibus, hominem saluari ordinauit: non absoluta, quia, contradictionem implicare videtur omnino, quod homo scilicet simul peccator, & beatus esset. Quod quidem necessario sequitur, si absque meritis, & sine renouatione hominis interiori (sic opinante Scoto) beari posset homo: ac sine satisfactione, & absque infusione gratiæ (ita docente Ricardo) de potentia absoluta, seu de speciali priuilegio dimitti posset peccatum mortale. Quare absolutè dicendum est, quòd & si homini in peccato mortali constituto, omnem poenam Deus remittere possit, permanente eius animo prauo, & iniquo, cum nulla necessitate compellatur de peccatoribus vindictam sumere: Ita quod si vult, potest non sumere supplicium; & quamuis possit peccatum remittere sine gratia, quæ sit animæ qualitas (de absoluta eius potentia loquimur) quia per auxilium suum particulare, diuinamq; inspirationem potest hominis animum à prauitate auertere, & ad se trahere:

& po-

1. ad Timor.
cap. 1.

Prædestinatio hominis
quæ.

1. 1. q. 23.
ar. 8.

Matth. 19.
1. Pet. 2.

Opera nostra
absque
charitate, &
gratia, nihil
erunt.

4. sen. dist. 44
4. sent. dist. 1.
art. 1. q. 7.

Conclusio
præd. & coroll.

Deum remitte-
re peccatū
absq; gratia,
idest gratui-
tō suo bene-
ficio, repu-
gnat.

Deum remit-
tere pecca-
tū hominī a-
qualiter pec-
cato adhære-
ti, impossibi-
le est.

Eccl. 12. c.

1. 2. q. 113.
art. 2. de ve-
rit. q. 28. ar. 2
ad 4.

Homo quo-
modo nō po-
test cōsequi
beatitudinē.

Opera no-
stra quomo-
do sunt di-
gna beatitu-
dine.

& potest quoque hominem diligere, & efficere absque infusis habitibus, sui dilectorem: si tamen gratia pro gratuito Dei beneficio accipiatur, repugnat Deum absque gratia remittere peccatum: cum ipsa peccati remissio gratuitum Dei sit beneficium. Et si sermo est de perfecta peccatorum remissione, repugnat etiam quod remittatur peccatum sine gratia, & diuina beneuolentia acceptante, siue gratia sit creata, siue increata: nam perfecta peccati remissio tunc est, quando in gratia reddimus cum Deo, eiūque reconciliamur; & inimicitia quam peccatum inuexerat, destruitur; id verò sine Dei beneuolentia fieri nequit. Rursus, impossibile est, quòd Deus remittat peccatū hominī actualiter peccato adhærenti, implicat enim contradictionem: sequitur scilicet Deum non odio peccatores habere, peccatumque contra diuinam voluntatem hand militare, quinimo talibus Deum fauere, quod est contra illud: Altissimus peccatores odio habet: & impijs reddet vindictam: tandem peccatum nulla potentia deleri, aut remitti potest, sine renouatione interiori, & transmutatione reali à prauitate ad rectitudinem: quam renouationem Diuus Thomas multis in locis suæ doctrinæ, gratiæ infusionem appellat. Absolutè igitur dicendum est, hominem peccatorem, vt formaliter peccatorem sine gratia non posse consequi beatitudinem tanquam formaliter, & intrinsecè dignum beatitudine: neque opera sua, sine tali auxilio esse vitæ æternæ meritoria, quia in ipsis minime habent aliquid quo formaliter digna sunt tali præmio: sunt etenim opera nostra tanquam pannus menstruatus mulieris. Et alias Magister noster Christus dixit: Cum hæc feceritis, dicite, quia serui inutiles sumus. quia absque gratia nullum opus meritorium, nullum validum. Quomodo igitur absque bonis operibus, & meritis, lucem illam inaccessibilem homo consequi poterit? si tamen à Deo huiusmodi opèra acceptentur, tanquam pro quibus Deus velit beatitudinem dare, non existente gratia in homine: potest dici, quòd erunt digna vitæ æternæ extrinsece: neq; peccatum remitti potest absque gratia, sumendo peccati remissionem, secundum quod importat bonorum omnium reparationem, quæ quis peccando, amisit: licet sustineri possit de remissione peccati solum quantum ad reatum, seu obligationem ad sensibilem pœnam. Igitur proficere
studeto

studeto in bonis operibus semper, quandoquidem opera vult Deus, non nugae; facta, non verba; fructus, non folia. His etenim vitam tandem adipisceris æternam. Et eo magis conandum est, quo vita brevis, & fugax: fugacior quidem vento, breuiorquæ ipso nunc, quo vivimus: atque illius fuga via esse debet (prout in se est) ad virtutes, bona, & compendia-ria. Nam ad hæc capescendas natus est homo, non ad vitia: illisquæ, non his beabitur.

Χρὲ τὸν ἐπιθυμῶντα τῶν ἀφθόρτων, ἀντ' οὐδενὸς ὀργῆσθαι
τὰ φθίροντα.

P R A E C E P T I O CXL.

*Oportet incorruptibilem desiderio flagrantem:
pro nihilo ducere corruptioni obnoxia.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CXL.

IN eodem contraria minime esse possunt, ut docuerunt Philosophi, & recte: quia multum à seinvicem distant; Quinimo vnum non com- pateretur reliquum, sed destrueret. Quando enim vidisti calidum, & frigidum, humidum, & siccum in vno eodemquæ subiecto permanere? Nec verum est in gradu remisso contraria posse ad inuicem stare: quan- doquidem in quouis sint gradu contraria, sunt & incom- possibilia in eodem; & alterum contra alterum pugnare ne- cessum est: & sermo est de contrarijs formaliter, & secundum se, non secundum extrinseca, & virtualiter inuentis, ut in medio puta animam, cælum, vel formam mixti. Nam iuxta doctrinam Aristotelis, cum contraria ex specifica differen- tia sint contraria: per hoc idem sunt in eodem impossi- bilia. Quare Aristoteles, omnes contrariorum conditiones inter quas est impossibilitas in eodem reducit ad perfe- ctam differentiam; ac propterea in quocunque sunt gradu, sunt contraria, & in eodem impossibilia. Quod si affe- ras,

Contraria non possunt esse simul.

Contraria nullo modo possunt esse simul neque in gradu remisso.

Metaph. 10.

Cōtraria remissa remanere in mixtis, quid est causa.

Incorruptibilia, & corruptibilia, quia contraria, non possunt esse simul.

ras, in mixtis remanere contraria remissa, dicitur, quod id facit forma mixti continens; nihilominus tamen quemadmodum contraria in summo contra se nituntur, ita & proportionaliter remissa ad inuicem pugnant. Igitur contraria in eodem minimè esse possunt. Incorruptibilia corruptibilibus contraria sunt: hæc enim tabescunt, senescunt, & sordescunt, quia sub tempore; illa verò semper eadem manent, nec desinunt, nec intereunt; quia supra tempus. Qui ergo incorruptibilium desiderio flagrat, corruptibilia omnia pro nihilo ducere necessum est: quoniam re uera nihil sunt, si enim aliquid essent, persisterent. Discurre antiquitatem, inspicere maiores nostros: videbis certè rerum mundanarum mirabilem tragœdiam. Incorruptibilia verò cœlestia sunt, nūquam peritura: corruptibilia terrena omnia. Flagras igitur tu cœlestium desiderio, contemne terrena tanquam nihil: quia sic cœlestia assequeris: quinimo vtraque cum sint contraria, haud simul fere poteris. At verò contemnere quidem debes, cum nulla fors longa sit: cum dolor, & voluptas inuicem cedant, sed breuior voluptas. Cum à duobus quasi tortoribus torqueatur homo, à timore scilicet, & dolore: non simul torquentibus, sed (vt inquit Diuus Augustinus) cruciatus alternantibus. Quandoquidem si bene tibi fuerit, timebis: si male, dolebis. Rursus, contemnere debes, cum te stantem, & rectum fecerit Deus, non humilem, nec in terra quadrupedum more inclinatum: quod etiam Ethnicus Poeta innuit, dicens

Super Ioan.
serm. 7.

Quid, libro
metamorph.

Pronaque cum spectent animalia cœtera terram

Os homini sublime dedit, cœlumque videre

Iussit, & erectos ad sidera tollere vultus.

Nonnisi, vt quemadmodum te fecit, sic eum agnoscas, sic desideres, ita concupiscas. Itaque flagrans incorruptibilium desiderio, ducas pro nihilo corruptioni obnoxia, quia non se compatiuntur ad inuicem. Aliter scias, quòd si mens tua, cuius origo de cœlo est, ad inferna, & ima se prostrauerit, descenderitque: eo cadet, quo seipsa deiecit; ad terrena se deiecit, ad terrena se inueniet; ac propterea ad terrenorum centrum, quod vt habent Theologi, terræ centrum infernum est.

Εἰ τὴν ζωὴν τὴν ὄντως πόθεις, προσδέχου ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπινου
θάνατον, μὴ σὺ τὸν παρόντα βίον. ὅρῃς γὰρ τὸν
προχόν, ἀπαύτως κυλλόμενον.

P R A E C E P T I O C X L I.

*Si vitam quæ verè vita est, desideras; expecta
semper mortem humanam, & odio prosequere
vitam præsentem: Vides enim quod
rota indefinenter voluatur.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CXLI.

Erunt Philosophorum axioma, omne ens de-
siderare permanentiam sempiternam. Nemo
namque naturaliter sui destructionem concu-
piscit. Quinimo quodcumque animal cum la-
borat, pro vita manutenenda, conseruandaque
laborat. Quod si in indiuiduo fieri nequit: in specie illud con-
seruare conatur. At quo ad nos rationales attinet, qui Dei
misericordia sacrosancti Baptismatis lauacro regenerati su-
mus ad vitam: qui post mortem beari possumus, cum anima
sit immortalis, & æterna: ac propterea capax præmij ob me-
ritum, vel pœnæ ob delictum. Si vitam quæ verè vita est, de-
sideras: expecta semper mortem humanam (vt docet Author)
& vitam hanc odio prosequere: cum rota indefinenter vol-
uatur; ideoque velis, nolis, in alteram commutabis. Vita
quidem gemina esse cernitur: præsens, & futura. Illa caduca,
& fragilis: hæc perennis, & perpetua. Vtraque proponitur
tibi amplectenda. Ad quamcumque igitur porrexeris ma-
num, deuenies. Nescio tamen si ad præsentem, aut ad futu-
ram. Præsens certè, vt in dies experimur, quinimo proprijs
cernimus oculis, atque manibus contrectamus: in initio,
medio, & fine: miserijs vndique plena est: In initio gemitu-
bus: in medio angustijs: in fine doloribus. At tandem finitur
necessario morte corporali: nec subterfugi quidem vllò mo-
do potest, vel ob potentiã, vel ob diuitias, vel ob sapientiam,

Omne ens
desiderat ef-
fe.

Vita quotu-
plex.

Vita præsens
vndique mi-
serijs plena.

In registro.
Vita nostra
similis nau-
ganti.

Optimum
exemplum.

vel ob sanctitatem, quia suum diem obierunt extremum po-
tentes, diuites, sapientes, & Sancti: quinimò Sanctus Sancto-
rum Christus. Quare assimilat Beatus Gregorius vitam no-
stram naviganti, qui aut stet, aut sedeat, aut iaceat, aut va-
dat: impulsu navis ducitur; deuenitque tandem in portu.
Ira & nos siue vigilamus, siue dormimus, siue iacemus, siue
ambulamus: vel volentes, vel nolentes: per momenta tem-
porum quotidie ad finem ducimur. Et quamuis mortem,
procul à nobis esse putamus, vel ob iuuentutem, vel ob robur
corporis: illa tamen abdita latet medijs visceribus: semper-
que è vita subripit partem aliquam. Itaque quemadmodum
lampas deficiente oleo, perit, lumenque; extinguitur momento:
ita & nos paulatim morimur, lumenque vitæ momento defi-
cit vno. Quid igitur facies? amore prosequeris præsentem
vitam? Caue, quia latet venenum: rotaque semper voluitur;
& tandem demergeris. Desidera igitur illam, quæ verè vita
est sine morte: quæ verè beat sine defectu: vbi completa om-
nium satietas sine esurie. At verò id faciens, expecta (vt in-
quit Author) semper mortem humanam: quia hæc finis om-
nis miseræ, initium verò omnis felicitatis: finis omnium ca-
lamitatum, initium autem omnis requiei: finis vitæ fragilis,
& caducæ, initium verò vitæ æternæ.

Μὴ φοβήσῃς ἀγαθὰ ὧν ἡ χεὶρ τοῦ κυρίου παρέρχεται, καὶ ἡ κτίσις ἀπολλύται.

P R A E C E P T I O CXLII.

*Ne appetas bona quorum usus præterit:
& possessio perit.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CXLII.

Bonum. du-
plex verum,
& apparens.

Vplex bonum reperiri, nedum nos in præsentī
docemus, sed ex Philosophis nemo est, qui ne-
gauerit: verum scilicet, & apparens. Verum
stabile, & firmum est: apparens è contra.
Non enim omne quod apparet, verum est, &
bonum: si namque omne quod apparet, verum esset, & bonum:
tunc

tunc multa falsa essent vera, & multa mala bona: quia essent
 existentia: id autem implicare videtur: ergo apparens bo-
 num, malum, & falsum est. Cum igitur appetis, quæ bona
 appetis? vera; an apparentia? tecum reuolue: si sunt vera,
 optima certè bona appetis: proportionata quidem, accom-
 modaque rationali potentia tuæ: nempe voluntati; quando-
 quidem bonum voluntatis obiectum est: congruaque intel-
 lectui, quo nihil præstantius: nam bonum intellectum, obie-
 ctum voluntatis est; quorum usus, & possessio nec præterit,
 nec perit (si tamen talia bona transcendentia fuerint, non
 tamen metaphysica: nam ad altiora tendimus) Si autem ap-
 parentia bona erunt, mala, falsaque bona appetis. Nam &
 si apparens bonum voluntatis quoque obiectum existat, id
 tamen apprehensione causatur: nihilosecius hallucinaberis
 in fine, quia usus, possessioque bonorum apparentium: & pe-
 rit, & præterit. Magnus Basilius, magnus quidem sanctita-
 te, & doctrina, in libro de modo legendi Gentilium libros
 constanter asseruit, docuitque hanc vitam humanam nihil
 omnino esse arbitrandam, nec bonum quicquam ex stiman-
 dum, neque appellandum: quod vtilitatem nobis hucusque
 suppeditet. Ne quicquid in hac cernitur vita, siue dignitas,
 siue maiorum amplitudo, siue corporis vires, siue forma,
 siue imperium, siue magnitudo, siue honores ab hominibus
 habiti, siue quicquid aliud simile, excellens dici posse, quia
 spes nostræ longius procedunt: & ad alterius vitæ præpara-
 tionem cuncta molimur. Et verè non vides, quòd quicquid
 est opere, & manu factum, labi, & consumi vetustate capta
 confirmatur? Cuius ut primum Imperium, ac potentissimum
 exitit, ita (ut inquit Paulus Orosius de Ormesta) & primum
 cessit: ut veluti quodam iure succedentis ætatis debita po-
 steriori traderetur hæreditas, ipsis quoque eandem tradendi
 formulam seruaturis. Ne igitur appetas bona, quorum usus
 præterit, & possessio perit: Appete bona, quorum usus, &
 possessio nec præterit, nec perit: quia cœlestia sunt.

Bona appa-
 rentia sunt
 falsa, & ma-
 la.

Vita huma-
 na nihil est.

Lib.2.

Γέλα τοὺς ἀπαργῆτας, τοῖς δυσπραγοῦσι σύμπαχε τοῦτο μὴ μᾶλ',
ἐκείνο δὲ φιλοσοφίας προξένον.

P R Æ C E P T I O CXLIII.

*Fœliciter agentes ride, infœlicibus condole: alterum
enim fœlicitatis merces est, alterum verò
philosophiæ est documentum.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CXLIII.

N hac præceptione duo præmonet agenda Au-
thor: vnum gaudij, alterum mœroris: vt ri-
deamus scilicet, & vt condoleamus. Vt ridea-
mus fœliciter agentes: & vt condoleamus in-
fœlicibus. Vt rideamus fœliciter agentes,
quia hoc est fœlicitatis præmium, & merces, nempe risus: &
vt condoleamus infœlicibus, quia hoc documentum est phi-
losophiæ nedum Christianæ, sed Ethnicæ: quinimò philoso-
phiæ naturalis; scilicet infœlicibus condolere. At verò in
primo loquitur de terrena fœlicitate, quam qui habet, & in
ea proficit: ridendus est, hoc est non curandus. Prouerbiò
namque dici solet: de hoc ride. Et verè fœlices ridendi sunt,

quandoquidem terrena fœlicitas in quinque consistere per-
spicitur: in voluptate, in diuitijs, in potestate, in dignitate,
& in fama: sed omnia hæc dilabuntur. Et à postremo exor-
dientes, fama violatur, dignitas amittitur, deprimitur pote-
stas, auferuntur diuitiæ, & voluptas corrumpitur. Violatur
fama, iniquorum calumnijs: amittitur dignitas, mundi mali-
gnitate: deprimitur potestas, subditorum inobedientia: au-
feruntur diuitiæ, latronum ingluvie: corrumpitur voluptas
temporum lapsu. Igitur quoscunque sic fœliciter agentes,
ride, quia fœlicitas non est, vbi in fœlicitate non perseuera-
tur. Quare fœlicitatis merces rectè talis risus erit. Si autem
de vera fœlicitate, quæ est virtus, seu virtutis operatio, intel-
ligit Author, quemadmodum & dilucidari potest: tales ride,
hoc est, de his gaude: quia virtuosè operantibus, gaudendum

maxime

maxime est: huiusce enim felicitatis merces est gaudium. Infelicibus deinde condolendum est, quia hoc docet vera philosophia: infelicitium scilicet misereri: infortunatis compati: miseris condolere. Quandoquidem à vera philosophia, (vt testatur Seneca) nunquam recedit religio, iustitia, pietas, miserorum compassio: & omnis alius comitatus virtutum confertarum, & inter se cohærentium. Hæc enim docuit colere diuina: & humana diligere. Debemus quippe de malis proximi dolere ad membrorum similitudinem. Dum enim vnum patitur membrum, ad passionis locum spiritus, & aliorum sanguis quasi compatiētes, in vnum confluunt. Ideo patientissimus Iob dicebat: Flebam quondam super eum, qui afflictus erat: & compatiebatur anima mea pauperi. Et beatus Ambrosius docebat, dicens: Compatiamur alienis calamitatibus, & necessitates aliorum, quantum possumus, iuueamus. Bene itaque inquit Author, vt feliciter agentes, rideas; quia risus est terrenæ felicitatis merces: deinde vt infelicibus condoleas, quia alienis calamitatibus compati, verè philosophiæ documentum est.

Infelicibus
condolendū
est.

Epist. 91.

Optimum
exemplum

Cap. 30.

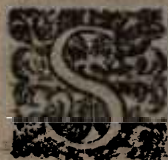
Lib. de offic.
& habet 86.
dist. c. non fa-
tis.

Τὴν ἐπομονὴν ἀσκεῖ, ὅταν αὐτὴν ἔγνω, γυμναδεῖσθαι τοῖς μάρτυσιν.
ἵπαιδᾶ, τὸ τῆς σωτηρίας μάρτυρι καὶ ἡμῶς ἀπαιτούμεθα.

P R A E C E P T I O CXLIIII.

*Patientiam exerce quemadmodum ipsam cognouisti
exercitatum martyribus. Quandoquidem
conscientiæ testimonio etiam nos
examinabimur.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CXLIIII.

Vperius prædocuit Author patientiam exercendam ante tempus propter habitum, nunc verò exercendam actu admonet, non prout à nobis debilibus exercetur: sed quemadmodum exercitatum cognouimus sanctis Martyribus. Nam & si ab iniquis persequuti, comprehensi, ligati, in car-

Patientia
quomodo
exercenda.

quid est mar-
tyrium.

In homilia
de virgini-
bus.
Martyrium
quatuor lex.

22. q. 124.

art. 1.

Actus virtu-
tis martyrij,
qui.

Martyriū sal-
tem in men-
te custodire
debemus, dū
abest perse-
cutor.

in carteris custodia septi, famis, ac sitis diuturnitate ferē
consumpti, Tyrannorum minis territi, poenis varijs in corpo-
re afflicti, & vsque ad necem demum deducti: nihilominus
tamen nec signum doloris quandoque ostenderunt, nec ver-
bum vix vllum renitendo, emiserunt: sed iudices exprobran-
tes, mens, affectus, eorumque intentio in cœlo semper erat,
omnia cum patientia supportantes: qua & hostes vicerunt
cunctos, triumphantes de mundo, subiugantes carnem, & il-
ludentes Diabolum: vt non immerito à militanti Ecclesia
summis extollantur laudibus, anteponuntur in triumphanti,
coronantur à Deo, honorantur ab Angelis, & adorantur à
nobis: quia martyrium actus maximæ perfectionis est, & he-
roicus: cum imperetur à charitate, & eam ostendat, non au-
tem secundum se. Hanc quidem martyrum patientiam à no-
bis exercendam proponit Author, quod & si martyrium fer-
ro, & flamma actu non sustineamus: animus tamen sufferendi
in nobis deesse minimè conuenit: & talis, qualis martyrum
corpore, & mente: quia conscientia testimonio etiam exami-
nabimur. Quandoquidem etiam, iuxta beatum Gregorium,
duo sunt martyrij genera, vnum in publico: aliud in mente
simul, & actione. Mori quidem à persequente martyrium in
aperto opere est: at contumelias ferre in occulta cogitatio-
ne martyrium est. Igitur, quia sine ferro, flammaque marty-
res esse possumus, si patientiam in animo veraciter custodi-
mus: ideo martyrum patientiam nobis exercendam propo-
nit Author, quæ quadruplicis generis esse perspicitur: fidei,
charitatis, fortitudinis, & patientiæ. Nam quatuor sunt actus
virtutis martyrij, vt testatur Beatus Thomas: fides, charitas,
fortitudo, & patientia; quarum prima requiritur vt finis: se-
cunda, vt imperans: tertia, vt eliciens principaliter: quarta
& vltima, vt eliciens consequenter. Prima requiritur vt fi-
nis, quia propter Fidem quis efficitur Christi martyr: secun-
da, vt imperans, quia amor Dei animat hominem ad marty-
rium: tertia, vt eliciens principaliter, quia in martyrio præ-
cipuum est fortitudo: quarta & vltima, vt eliciens consequen-
ter, quia patientia omnia hæc comitatur. Itaque hæc mar-
tyrum patientia maximè amplectenda est, exercendaque:
quam si in corpore, si expedit, vel in animo [saltem minimè
custodieris: conscientia testimonium peribebit de te; ita vt
qualis

qualis in aduersis, talis in iudicio eris. Hoc est, quod dicitur patientiam à te exercendam esse, quemadmodum cognouisti exercitatam sanctis martyribus. Itaque illam sic exerce, non aliter. Sit tibi in exemplum tot viri illustres mundi huius aduersa humiliter patientes, tot nobiles morti fortissimè obiecti: tot martyres inuicti, egregijque armis Fidei armati, qui voce libera, mente incorrupta, animo intrepido, fortiter seculo repugnarunt, iniquis, & scelestis Principibus resisterunt. Inter quos insignis ille Laurentius inspicitur, quem & si ex- Beatus Lan-
ternus ignis exureret, intus tamen diuini amoris flamma in- censius infi-
cendebat. Quare cum vitam pro Christo propriam libenter gnis martyr.
exposuerit: vitam cum morte perennem commutauit, cælum lætus aspexit, intrauit, de hoste prostrato trophæa retulit. Imitemur igitur & nos fratres, si non corpore, animo tamen Sanctorum Martyrum gloriosa certamina, vt cum Martyribus gloriosa præmia consequi in perpetuum valeamus.

Πάντων προτίμα τὴν ψυχὴν, καὶ τῆς ἀρετῆς ὁ δρόμος
ἀλαμάρως ἀνύεται.

P R A E C E P T I O CXLV.

*Omnibus rebus præferas animam: & sic virtutis
cursus sine defatigatione perficitur.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CXLV.

Rationalis animæ dignitas ex eo magna perpen- Dignitas ani-
ditur, quòd omnia, quæ oculis cernuntur cor- mæ rationali-
poreis, quinimò quæ à nobis minimè videntur, lis.
propter animam à Deo facta, nedum docent
Scripturæ, & Sancti Doctores ibi præcinerunt:
sed ex Ethnicis multi id ostendere conati sunt. Fecit enim
Deus omnia propter hominem: hominem verò propter seip-
sum, inquiebat Chrysostomus, cum Augustino. Fecit quippe Super Matt.
Deus hominem propter se tanquam diuini templi Antisti-
tem, spectatorem operum, rerumque cœlestium, inquiebat
Lactantius Firmianus. Sed in Genesi clarè id ostēdit Moyses.

Quæ

Lib. 1. de off.

Hominis encomia, & laudes.

Super Gen. ad literam.

Hominis anima similis Deo in quinque.

De 'anima lib. 1.

Quæ in terris gignuntur, omnia ad vsum hominis creari dicebat Cicero, iuxta Stoicorum placitum. Inde factum est, ut diuersi diuersa de homine protulerint: mirisq; encomijs illud (ut par erat) tamquam rem quandam altissimam extulerint: atque epithetis varijs descripserint. Lucius Apuleius in libro de Deo Socratis, de homine scripsit: præstantissimum animal esse hominem. Iamblicus dicebat, hominem esse rerum omnium epilogum. Pithagoras appellauit eum Microcosmum, hoc est paruum mundum, ob symboleitatem cum macrocosmo. Plato dixit, hominem esse Deum terræ. Philo inquebat, hominem esse totum: conformæ Aristotelicæ sententiæ; dixit namque Aristoteles, hominem esse quodammodo omnia: cui etiam se subscripsit Beatus Gregorius. Abdala Saracenus vocauit hominem, mirabile mundi. Mercurius Trismegistus docuit, esse magnum naturæ miraculum. Hæc autem, & similia non nisi ob animæ præstantiam, quæ à belluis differimus, facti sunt. Mirabile tamen videtur illud, quod Diuus Augustinus alibi scripsit: nempe sicut Deus omnem creaturam, sic anima omnem creaturam naturæ dignitate præcellit. Verum enimvero, quod faciscit negotium illustribus viris est: Deum hominis animam solam sibi simillimam fecisse in quinque, in vnitæte, in trinitate, in immortalitate, in inuisibilitate: in eo denique, quod omnia replet per potentiam, per præsentiam, & per essentiam. Vnus est Deus: vna est anima. In personis trinus est Deus in vna essentia: in potentijs trina est anima in vna essentia, in Memoria scilicet, in Intellectu, & in Voluntate. Immortalis est Deus, immortalis est anima: quæ immortalitas ab imaginis ratione desumitur. Inuisibilis est Deus, & impalpabilis: inuisibilis est anima, & non palpabilis. Vbiq; est Deus: anima tota est in toto: & tota in qualibet eius parte. Quis animæ præstantiam, naturamq; dignè explicare poterit? Non inconsulto Philosophorum Princeps de numero difficillimorum illam esse statuit. Verum hæc, & similia proportionem quadam intelligenda veniunt: quoniam nullus Deo similis propriè redditur, nisi Deus. At quia ore proprio dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Ideo & hæc digressa sunt. Quid quod propter hominem conditus est mundus? Quid quod ad eius custodiã Angelum deputauerit?

Quid

Quid quod propter animam, non propter Angelum Deus factus est homo? Quid quod propter hominem principaliter Angeli mouent orbes? Quid quod propter hominem Angeli à motu cessabunt? Quid quod propter hominem finietur seculum? Quid quod propter hominem fecit Deus, quicquid Deus quicquid fecit, quicquid facit: & faciet, quicquid efficiet? Magna certè est dignitas animarum. Si igitur omnibus rebus dignior est anima, etiam Angelo, ratione hypostaticæ vnionis, cur detrimentum animæ tuæ facis? si parem Deo nos anima sola facit, cur negligis ipsius salutem? Seneca viri illustres, numquam me hercle satis laudatus, ad Lucilium scribens, optimè digreditur, quid parem reddat hominem Deo: quod à nobis apertius explicatur. Nulla res parem Deo hominem reddit. Non pecunia, quia Deus nihil horum habet. Non prætexta, hoc est vestis, quia Deus nudus est. Non fama, nec sui ostentatio, quia nemo nouit Deum: licet multi malè de illo estiment, & impune. Non turba seruorum, leſticam tuam portantium, quia Deus maximus est, atque potentissimus: vnde non vehitur, sed ipse vehit omnia. Non forma, & vires, quia nihil horum non patitur vetustatem: at Deus non senescit, quia æternus est. Quid ergo parem hominem Deo facit? Respondit Seneca, Animus: sed hic rectus, bonus, & magnus. Sicut igitur similem, & parem sibi Deus fecit hominem: ita effice tu homo, vt similis, & par Deo reddaris in reſtitutione, in bonitate, in magnitudine virtutum: hoc enim à nobis Deus exposcit. Noli igitur despiciere animam, quam similem sibi fecit Deus, pro qua Christus & carnem induit, & mortem libenter pertulit. Despicias quidem, negligis, detrimentumque facis, quoties ad delictorum illecebras illam vergis: ad cœnum illam reuoluis. Præfer igitur animam omnibus rebus, sicut & prætulit illam Deus: quandoquidem virtutis cursus ita sine defatigatione perficietur: Dum enim cunctis rebus præferes animam, peccata faciliè vitabis, virtutibusque promptè incumbes: ac ideo absque labore virtutis cursus consumabitur.

Deus quicquid facit, & quicquid faciet, quicquid efficiet? Magna certè est dignitas animarum. Si igitur omnibus rebus dignior est anima, etiam Angelo, ratione hypostaticæ vnionis, cur detrimentum animæ tuæ facis? si parem Deo nos anima sola facit, cur negligis ipsius salutem? Seneca viri illustres, numquam me hercle satis laudatus, ad Lucilium scribens, optimè digreditur, quid parem reddat hominem Deo: quod à nobis apertius explicatur. Nulla res parem Deo hominem reddit. Non pecunia, quia Deus nihil horum habet. Non prætexta, hoc est vestis, quia Deus nudus est. Non fama, nec sui ostentatio, quia nemo nouit Deum: licet multi malè de illo estiment, & impune. Non turba seruorum, leſticam tuam portantium, quia Deus maximus est, atque potentissimus: vnde non vehitur, sed ipse vehit omnia. Non forma, & vires, quia nihil horum non patitur vetustatem: at Deus non senescit, quia æternus est. Quid ergo parem hominem Deo facit? Respondit Seneca, Animus: sed hic rectus, bonus, & magnus. Sicut igitur similem, & parem sibi Deus fecit hominem: ita effice tu homo, vt similis, & par Deo reddaris in reſtitutione, in bonitate, in magnitudine virtutum: hoc enim à nobis Deus exposcit. Noli igitur despiciere animam, quam similem sibi fecit Deus, pro qua Christus & carnem induit, & mortem libenter pertulit. Despicias quidem, negligis, detrimentumque facis, quoties ad delictorum illecebras illam vergis: ad cœnum illam reuoluis. Præfer igitur animam omnibus rebus, sicut & prætulit illam Deus: quandoquidem virtutis cursus ita sine defatigatione perficietur: Dum enim cunctis rebus præferes animam, peccata faciliè vitabis, virtutibusque promptè incumbes: ac ideo absque labore virtutis cursus consumabitur.

Nulla res parem Deo hominem reddit, nisi animus.

hominis stultitia.

Πάντα μὴ φθαρτὰ, ἢ ψυχὴ δὲ ἐθάνατος. ἀποτιμᾶσθαι τοίνυν
τὰ ἀφθαρτα τῶν φθαρτῶν δέον.

P R Æ C E P T I O CXLVI.

*Omnia sunt corruptioni obnoxia: anima verò
immortalis est. Incorruptibilia ergo præ-
ferre decet corruptibilibus.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CXLVI.

Anima cur
omnibus re-
bus sit præ-
ferenda.

Cap. I.

Omnia sunt
corruptibi-
lia, & saltem
aliqua p ac-
cidens, præ-
ter Deum,
& Angelos, &
animæ.
2. Pet. c. 3.

Via præceperat Author animam rebus quibus-
cumque præferendam: assignat nunc causam
cur nam sit omnibus rebus præferenda: Illa quæ
est, omnia scilicet esse corruptioni obnoxia:
animam verò immortalitate plenam. Ergo in-
iustum est corruptibilia quæque incorruptibilibus præferre.
Sed de animarum immortalitate, nedum Scriptura differit,
sed etiã & Sancti Doctores: tum quoque ex Philosophis Ethni-
cis plerique. Nos itidem in eo opere, quod de statu anima-
rum mediarum post mortem, & de earum merito inscripsimus,
(Deo annuente quandoque in lucem edendo) vtcumque te-
tigimus. Cæterum ad rem vnde diuiteramus, redeunt:
dicemus magnam stultitiam eorum esse, qui corruptibilia
præferunt animæ: cum hæc subsistat, illa verò pereant. Quæ-
cunq; enim in mundo reperiuntur (omitto Deum, & Angelos)
vel sunt simplicia, vel mixta. Simplicia cœli, & elementa:
mixta autem reliqua omnia. Cœli ardentes soluentur: ele-
menta ignis ardore tabescent. Vnde & Diuus Petrus admo-
nens fideles, dixit: Adueniet dies Domini sicut fur, in quo
cœli magno impetu transient: elementa verò calore soluen-
tur: terra autem, & quæ in ipsa sunt opera, exurentur. Et
quamuis hæc non secundum substantiam, & totaliter intelli-
gantur, sed iuxta accidentarias eorum qualitates: nihilomi-
nus tamen clarum est novos cœlos fore, & nouam terram,
ac ob id omnia corrumpenda sicuti de facto videmus paula-
tim omnia corrumpi. Itaque præferenda sunt incorruptibilia
corru-

corruptibilibus: non caduca perpetuis. Omnia verò munda-
na corruptioni sunt obnoxia, anima autem perennis est: ergo
hæc illis præferenda est omnino. Quid enim indecentius,
quàm curuum recto corpore gerere animum? curuum autem
geres: si corruptibilibus te submiseris. Dicebat Seneca ad Epist. 80.
Lucilium scribens: Sursum animum vocât initia sua. Erit au-
tem illic etiã antequàm hac custodia exoluatur: si vitia
sua deseruerit, purusque, ac levis in cogitationes diuinas
emicuerit. Sed heu, cadunt animalia, & statim adsunt, qui ea
subleuant: cadit anima, & non est, qui manum apponat.
Condolemus miseris, aliorumque infelicitatibus, & non
mifereamur animæ nostræ: & tamen amicabilia, quæ sunt ad
alterum (vt inquit Aristoteles) veniunt ex amicabilibus, quæ Lib. 9. Ethic.
sunt ad seipsum. Agnoscat quæso anima dignitatem suam, &
diuinæ consors facta naturæ: nolit in veterem vilitatem (vt
scribit Leo Papa) degeneri conuersatione redire. Id autem fa- In sermone
de Natiuita-
te Domini.
ciet, si dignitate sua postposita: terrena inciderit. Consors in-
quam diuinæ naturæ facta est anima, quia Deo similis, quia
Verbum caro factum est: atque ob gratiam, qua consortes su-
mus diuinæ naturæ. Præfer igitur incorruptibilia corrupti-
bilibus: secus iniuriam facis animæ tuæ ob multa, sed præfer-
tim quia incorruptibilis est.

Ετοιμάζου πρὸς τὰ λυπηρὰ, καὶ καρδαίνεις τὰ πλείονα.

P R A E C E P T I O CXLVII.

*Præpara te contra aduersa: & lucraberis
inde plurima.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CXLVII.

Patientiæ virtus quam summis laudibus vniuer- Patientia ne
cessaria viro
Christiano.
si concelebrarunt authores, in omnibus neces-
saria ita est viro Christiano: vt nullum contra
aduersa opportunum inueniatur remedium,
præter eam. Adagium est, Durum patientia
vincit. Quinimò Quidius Poeta canendo docuit.

Ee 2 Perfer,

Lib.vlt.amo
rū, Eleg.10.

*Perfer, & obdura dolor hic tibi proderit olim,
Sæpe tulit lassus succus amarus opem.*

Quod si dixeris, eundem opposita etiam canendo, docere :
cum alibi dixerit.

Tristitū lib.5.
Elegia 13.

*Contundit ingenium patientia longa malorum,
Et pars antiqui, nulla vigoris adest.*

Dicimus, quòd loquitur more humano: Nam reuera longa
malorum patientia lassat, aggrauatque hominem: sed susti-
nendum est fortiter. Nihilominus tamen opponimus ei Iuue-
nalis carmina verè aurea, sic dicentia.

Satyræ 13.

*Ponamus nimios gemitus, flagrantior aquo
Non debet dolor esse viri, nec vulnere maior.*

Sed & Idē Poeta eò loci fœlices vocat patientes his versibus.

-- dicimus autem

*Hos quoque fœlices, qui ferre incommoda vita
Nec iactare iugum vita didicere magistra.*

Constantia
contra ad-
uersa.

Igitur contra aduersa præparandus est fortiter animus :
Exilia, tormenta, egestates, morbi, bella, naufragia, mors
ipsa imperterrito sustinenda sunt animo. Quemadmodum &
ab Ethnicis quoque ad Christianorum confusionem paruifa-
cta sunt: quia timidi, & imbecillis est animi, hæc omnia me-
tuere. Quinimo miserorum esse iudicat Seneca eum, qui nun-
quam fuit miser. Sed nescis o homo dulces esse in hac vita
tribulationes? illisque accidere, qui à Deo diliguntur? Deus
namque (testē Isidoro) semper hic hos vulnerat, quos ad sa-
lutem perpetuam præparat. Igitur præpara te hic contra ad-
uersa: vt à Deo præpareris ad vitam. Sed ex patientia, iuxta
Authorem, lucraberis quidem plurima: specialiter autē octo.

Lib.de puid.

Libro 1. de
summo bo-
no.
Octo lucra-
tur homo ex
patientia.

Quæ sunt peccati derelictio, exercitatio ad virtutes, placat-
io iræ Dei, probatio vitæ, spes ad superna, bonum rationis
contra tristitiam, augmentum meriti, & in bonum perseue-
rantia. Quandoquidem & patientes semper conuertuntur ad
Deum, operantur bona, hisque placant iudicem, probantur
sicut aurum in fornace, anhelant ad cœlestia, ratio eorum su-
perat sensualitatem, inde merentur magna, & facile perseue-
rant. Cæterum Scriptura, & præsertim sapiens Salomon
multa patientiæ tribuunt. Patientia namque melior est for-
titudine, quia patiens melior est viro forti: & qui dominatur
animo suo, melior est expugnatore urbium. Doctrina viri

Prouer.c.16.
Patiētix en-
comia, & lau-
des.
Cap.19. pu.

per

per patientiam quoque noscitur, & gloria eius est iniqua prætergredi. Princeps itidem patientia lenitur, & durities Cap. 25.
 lingua molli confringitur. Patiens melior est arrogante, Ecclesi. c. 7.
 Patientia hominum est iustorum. Patientia probationem operatur. Patiens Dei voluntatem adimplet. Fides patientia probatur. Patientia denique opus perfectum habet. At scias, quòd vna ex coniecturis prædestinati ad vitam æternam, est, Vna ex con-
 cum quis aduersa propter Deum æquo pertulerit animo. iecturis præ-
 Præpara igitur te cōtra aduersa: vt hæc omnia lucrari possis. destinati est
patientia.

Μὴ ζήτησὶ παρα τοῦ θεοῦ τὰ ἡδέα, μόνον δὲ τὰ συμφέροντα. ἐκεῖνα γὰρ αὐτῆς, οὐ δίδωσιν. εἰ δὲ καὶ λάβῃς, φθείρονται.

P R A E C E P T I O CXLVIII.

Ne petas à Deo dulcia, sed sola tibi salutaria: illa enim rogatus non donat. Quòd si ea acceperis: nocumentum tibi afferunt.

SCHOLIVM, SEV COMMENT CXLVIII.

IN superioribus Author orationem sæpe tetigit, modumque illius perferendæ ad Deum: nunc quæ à Deo petenda sunt, instruit. Duo equidem peti possunt à Deo vniuersaliter, A Deo pe-
 temporalia, & spiritualia. Temporalia dulcia tuntur tem-
 sunt corpori, sed amara animæ: spiritualia amara corpori, poralia, vel
 sed dulcia animæ. Dulcia certè sunt temporalia corpori, nam spiritualia.
 diuitiæ, sanitas, scientia, pulchritudo, dignitas, & similia dulcedinem habere videntur. At verò hæc animæ amara sunt, temporalis,
 quia in fine amaritudinem habent: quandoquidem rarò sine & spiritua-
 peccato exerceri possunt. Spiritualia verò dulcia sunt ani- lum disci-
 mæ, humilitas scilicet, obedientia, patientia, abstinentia, ca- men.
 stitas, & cætera huiusmodi: quia in fine dulcedinem pariunt, salutemque animæ impendunt: amara verò corpori, quia his subditur corpus animæ. Corpus namque minime vult respi- Corporis na-
 cere pietate, nec subijci humilitate, nec conduci obedientia, tura circa
 nec reduci potentia, nec perduci perseuerantia, nec introduci temporalia,
 deo- & spiritua-
lia.

deuotione, nec vniri charitate . Sed omnia opposita efficere conatur, elongari scilicet inuidia, corrumpi dissolutione, abduci inconstantia, firmari tepiditate, resistere inobedientia, eleuari superbia, pollere crudelitate. Igitur cum hæc perniciofa sint animæ, illa verò salutaria : petas à Deo non dulcia corpori, quia amaritudine plena: sed dulcia, hoc est salutaria animæ. Quod si iam illa petis, non donat Deus, etsi rogatus : quia mala malè petis . Quod si acceperis, nocumentum tibi afferent : ad maiorem namque pœnam peccantis donat .

Optimum
exemplum.

Facit enim Deus more periti medici, qui dum in spe curationis reperit infirmum: sibi noxia denegat omnino; desperatus tamen, quæcunque petit, donat . Ita & Deus non donat, vt facilius regnum cœlorum assequi possis : obstinatus tamen in petitione dulcium, donat: quasi desperatus de salute. Itaque

Temporalia
peti à Deo
debent sub
conditione.

debet homo temporalia omnia sub conditione petere , si expediunt scilicet saluti animæ: si iuxta Domini voluntatem petantur, quæ petuntur . In vita sanctissimi Thomæ Cantuariensis Archiepiscopi, & inuidi Martyris, memini me legisse, quendam ægrotum rogasse Deum, vt Sancti Thomæ meritis,

Nota.

sibi sanitatem præstaret: fuit exauditus . Cœpit deinde cogitare , an illa corporis sanitas in animæ bonum cederet . Quarè rogauit Deum denuo, vt si corporis incolumitas animæ suæ haud expediret , reuerteretur infirmitas , quod & factum est : statim namque infirmitas reuerfa est . Vide ergo si temporalia , quæ dulcia apparent , sub conditione peti debeant . Nam sæpe votis exposcunt homines, quòd non impe-

Matth. 26.c.
Marci 14. c.
Lucæ 22. c.

trasse melius foret . Vnde & Magister noster Christus dum Patrem rogaret, vt à se transfret calix suæ passionis, sub conditione rogauit: nempe si possibile est, si vis, non mea, sed tua

Spiritualia
peti debet à
Deo absque
conditione,
sed absolute

fiat voluntas : & similia sub conditione protulit . Spiritualia verò simpliciter, & absolute peti debent, quia sunt necessaria ad salutem . Quorum petitio multum grata est Domino , & accepta , quinimò tam efficax, vt non spiritualia duntaxat, sed & temporalia concedat . Exemplum habemus de Salo-

Lib. 3. Reg.
cap 3.

mone , qui dum sapientiam vt populum regere posset suum, à Domino postulasset, dedit ei & sapientiam, simul quoque & diuitias . Pete igitur & tu similia à Deo, vt assequi possis & alia . Noli ea petere , quæ tibi nocumentum afferunt : pete ea, quæ tibi salutem impendere possunt . Hæc autem erunt
spiri-

spiritualia, illa verò temporalia : Hęc dulcia, sed pernicioſa ; illa vnde quaque ſalutaria.

Μὴ μίμρου τίλ' πέναν. ἀπερίπατον γὰρ τοῦ νόμου τὸν
ἀθλητὴν ἀπεργάζεται.

P R Æ C E P T I O CXLIX.

*Nē accusēs paupertatem, constantem enim
legis Athletam efficit.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CXLIX.

Paupertas, quæ à parua dicitur pecunia, vnde & pauper iuxta Varronem: minime Christiano inculanda est. Quamuis enim necessaria ad vitam desint, vel si necessaria suppetant, opes non adsint: nihilominus tamen haud inculcanda est:

primò, quia tu diues quandoque poteris esse pauper: secundo iuxta Authorem, cum paupertas pauperem constantem faciat legis athletam. Septem quippe bona ex paupertate proveniri, luce clarius testatur Beatus Thomas. Quæ sunt peccatorum recognitio, conſervatio virtutum, quies cordis, impletio desiderij, ſpiritualium dulcedo bonorum, exaltatio meritorum, & cœlestis hæreditas. Pauper namque facile sua sua recognoscit peccata, non enim habet impedimentum diuitiarum, quæ hominem in peccatis ſummergeunt: Inde conſervat virtutes; facilius enim in pauperibus virtutes reſplendent, quàm in diuitibus: quia diuites ob diuitias non curant de virtutibus, sed vitij incumbunt: diuitiæ quidem vitia ſecum portant, etiam grammaticaliter. Inde cordis quies nascitur. Nam diues inquietitudinem patitur tam in accumulando, quàm in retinendo, & in conſervando. Impletur deinde in paupere desiderium suum: è contra avarus non impletur pecunia. Amplius pauper conſolatur in ſpiritualibus, à quibus ob ſuperbiam diues recedit. Inde exaltatur apud Deum: diues verò deprimitur: exemplum habetur de Epulone. Tandem ob paupertatem regnum cœlorum aſſequitur: vnde

Super Iſaiã
cap. 47.

Bona quæ ex
paupertate
proveniunt.

Eccleſ. c. i.

Lucæ cap 6. vnde scribitur: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum
& cap. 12. est regnum cœlorum. De diuitibus autem: Veh vobis diuitibus, qui habetis consolationes vestras: & de illo cui à Domino dictum est: Stulte hac nocte animam tuam Demones repetent, quæ autem parasti cuius erunt? Verum paupertas non sit coacta, sed voluntaria: secus non meritoria.

Lib. 1. Ethic. Malè dixit Aristoteles, impossibile esse indigentem operari
Lib. 2. Polit. bona: quamuis bene dixerit, impossibile esse indigentem bene principari, & studio vacare: & alibi, qui nimis viles sunt,
Lib. 4. Polit. & egeni nesciunt principari. Contra est Saluator noster,
Christus cur pauper nasci voluit, qui pauper nasci, pauper viuere, pauper regnare, pauper mori voluit, atque in fidei ædificatione non nisi paupertate uti, ut mundanam tandem confunderet opulentiam. Hanc inquam pro regni æterni adeptione prædicauit, hanc prosequendam iussit: Sancti quoque non nisi hac beantur. Hac quoque Religionum authores, suas fundarunt Religiones, ut sciant, qui seculo renuntiant, & qui Religionem intrant, non cupiditati vacandum esse, nec diuitijs incumbendum, nec terrenis inhiantum: sed seruiendum esse Domino in simplicitate cordis, in humilitate, in paupertate, & similibus, quæ nos

Sancti semper paupertatem amauerunt.

Sermone 18. super Epist. ad Hebræos. Paupertatis encomia, & laudes.

Lib. 1. de Magia.

Lib. 3. de Asino aureo.

Lib. 11. in Nest.

ducunt ad cœlum. Benè digreditur Chrysostomus de paupertate: inquit enim, Paupertas est manuductrix quædam in via, quæ ducit ad cœlum, vnctio athletica, exercitatio quædam magna, & admirabilis, portus tranquillius. Sed audi, quæ dixit Apuleius: Paupertas prisca apud secula, omnium ciuitatum conditrix, omnium artium temperatrix, omnium peccatorum inops, omnis gloriæ munifica, cunctis laudibus apud omnes oratione percompta. Et alibi: Ij sunt enim beati, quorum diuitias nemo nouit. Sed & Martialis Author non ignobilis: sic illustrè de paupertate cecinit.

Non est paupertas Nestor habere nihil.

Igitur qui de paupertate malè sentiunt, de diuitijs bene: ut terreni, & vani, de terrenis, & vanis vanè loquuntur: quia terrena optimè sibi placent. Tu autem ne incusa paupertatem, amplectere illam: sic enim constantem te legis athletam efficiet.

Μὴ εὐφραίνων τῷ πλούτῳ. αἱ περὶ αὐτῶν γὰρ φροντίδες χαρίζουσιν
ἀπὸ θεοῦ, ὡς τὰ πολλὰ, καὶ παρὰ γνώμῳ τῶν ἀνθρώπων.

P R A E C E P T I O C L.

*Ne lateris diuitijs, cura enim quæ ipsis impenduntur:
à Deo separant ut plurimum, & præter
hominum expectationem.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CL.

Vplicis generis esse diuitias omnes rectè sen-
serunt: spirituales scilicet, & corporales: spi-
rituales diuitiæ veræ diuitiæ sunt: quia cum
habentur, nequaquam amitti possunt. Non
enim timent fures, nec latrones, nec prædones,

Spirituales
diuitiæ veræ
diuitiæ sunt,
corporales
falsæ.

nec temporis varietatem, nec hominum malitiam, nisi te vo-
lente: Ex autem sunt virtutes omnes. Corporales verò diui-
tiæ falsæ sunt, quia paupertate plenæ, multisque obnoxia ca-
sibus. Quandoquidem velis, nolis, perdere possis: quemad-
modum & videmus omnes ferè sigillatim temporum oppor-
tunitate amittere. Illis igitur lætandum est maximè, quia
Deo coniungunt, conglutinantque: his verò flendum, quia
citra instabilitatem, curæ quæ ipsis impenduntur: vt pluri-
mum, & præter hominum expectationem à Deo separant, &
disiungunt. Quid enim nos Deo coniungit, nisi charitas? &
tamen diuitiæ impediunt charitatem principaliter: animum
alliciendo, & distrahendo. Quæ insuper nos separant à cha-
ritate Dei, nisi mordaces curæ, perturbationes, mœrores,
formidines, insana gaudia, furtum, rapina, fraus, fallaciæ,
inimicitia, lites, bella, insidiae, iracundiæ, & similia his quam-
plurima? & tamen hæc omnia ex diuitiarum inordinata sol-
licitudine nasci (vt par est) necessario sequitur. Abstrahunt
certè à recto diuitiæ, & illuc homines pondere suo trahunt:
vbi originem habent. In terræ visceribus nascuntur: & in ter-
ræ viscera trahunt amatores sui. Ac propterea vsque ad ter-
ræ centrum tandem vbi infernus est, diuites pertrahuntur.

Charitas cō
iungit nos
Deo.
Quæ separāt
nos à chari-
tate.

Diuitiæ ab-
strahunt ho-
mines à re-
cto.

Matth. c. 19.

Gen. 14.

Sancti diuites.

In libro de consolatione.

Diuitiarum abusus est malus.

Si diuitiæ bonæ fuissent, Magister noster Christus vtique non pauper natus esset, nec sic vixisset : quinimo fugiendas esse, semper prædicauit; cum sint impedimenta ad regnum cœlorum. Et alias dixit : Facilius est camelum per foramen acus transire : quàm diuitem in regnum cœlorum intrare. At legi (dices) plerosque sanctitate fulgentes, fuisse diuites. legitur de Abraham sanctissimo, quòd fuerit ditissimus auro, & argento. Similiter de Iob, de Centurione, de Zacheo, de tot discipulis Domini diuitibus, de tot summis Pontificibus sanctissimis, de tot Regibus, & Principibus, & plerisque ferè innumeris, quorum animæ foeliciter gaudent in cœlis. At dicam, aurum, & argentum (vt inquit D. Bernardus) & similia, nec bona esse, nec mala prout ad animi bonum spectant. Eorum tamen vsus bonus, abusus mala: sollicitudo inordinata peior, quæstus procax turpior, illicita congregatio damnosior, improba affectio periculosior, iniqua possessio iniquior, superba conuersatio diabolica, lætitia denique pessima. At rursus dicam plerosque Sanctos fuisse diuites non diuitiarum amore: sed solum possessione. Dicam tandem, quòd si diuites Sanctos in diuitijs imitari desideras: imitare eos in sanctitate; sic enim nihil nocebunt diuitiæ. Verum enimvero cum diuitijs abuteris, præsertim in curis earum inordinatis (vt inquit Author) atque in gestiente lætitia: separabunt te à Deo, vt plurimum, & præter hominum expectationem. Itaque diuitijs non est lætandum, tanquam daturis lætitiā: quia causæ doloris sunt. lætitia quippe seculi huius vanitas est. Igitur noli inanibus rapi gaudijs ob diuitias, quia diuitiæ bona externa sunt. Hęcq; natura rerum ob id à te aliena fecit, vt ipsis hære nequaquam potueris omnino: sed quantum tibi essent necessaria. Gaude igitur his, quæ tua perpetuo esse possunt: quæque te coniungunt Deo, non autem separant.

Ἐγγύς τὸ τέλος, ὁ ραθυμῶν ἐτοιμαζέσθω πρὸς μάστιγας. ὃ μακρὰν τὸ
βίος. ἀπανθῶν τοίνυν τὸν ἀγρὸν τῆς ψυχῆς ἀπαλλάξωμεν.

P R A E C E P T I O C L I.

*Prope est finis, ignavia deditus paret se ad supplicium.
Non longe abest messis : à spinis itaque
agrum animæ liberemus.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CLI.

Inis vniuersæ carnis iam sigillatim prope esse
decernitur. Mors enim solita sua deformitate
arcu cum sagittis ad sinistram accincto, cum
falce sua crudeli messoris more, huc, illuc

Mortis ter-
ribilitas.

discurrens, nec sexui parcens, nec ætati, nec
personas aspiciens : irremissibiliter modo huic, modo alteri
vitam demere conatur. Non enim vides quàm sit atrox, du-
ra, dira, crudelis, iniusta? Non cernis quorundam vitam
morrem in medio flore præcidere? aliorum interrompere
ipsa principia? alterius inter cœnandum solui? alterius som-
no continuatam esse? aliquem quoq; concubitum extinxisse?
Quotidie quidem morimur, quotidie aliqua pars vitæ demi-
tur : quinimo cum crescimus, vita decrescit; quicquid transit
temporis, perit : hunc ipsum quem agimus diem, cum morte
diuidimus. Quid igitur faciet ignauus, soccors, piger, iners,
& ocio deditus? præparet se ad supplicium, quia tempus, quo
nihil pretiosius, à Deo sibi concessum, vt bene operaretur :
malè, & otiosè consumpsit. Natura quidem non dedit nobis
tempus, vt aliquid ex eo vacet perdere, sed acquirere. Et si
Salustio Ethnico viro dicere licuit, quòd ignavia nemo im-
mortalis factus est, neque quisquam parens, liberis, vt æter-
ni fierent, ignauiam optauit : magis vt boni, honestique vi-
tam suam agerent, cur & nobis cum Authore non licebit di-
cere, quòd ignaviæ deditus paret se ad supplicium, cum ad
immortalitatem pro opposito natus sit, & ramen ignavia ad
animæ mortalitatem (morte illa inquam de qua scribitur :

Vitæ inequa-
litas ob mor-
tis inæquali-
tatem.

Nihil pre-
tiosius tem-
pore.

In Iugur-
tha.

Ezechielis
cap. 18.

Nota dili-
genter.

Vigilia ne-
cessaria ani-
mæ.

Anima quæ peccauerit, ipsa morietur) continuo ducitur ? Itaque cum messis iam adesse conspiciatur, messor verò circumbeat, vt metere possit : necessum est à malis herbis, spinis-
que, & tribulis agrum quamprimum emundare, ne simul cum malis bonæ metantur fruges: mixtæque ad inuicem, immunditijs vtentes, inficiant. Ager anima est, spinæ, tribuli, tentamenta, tribulationes, & peccata: messor mors: messis tempus, hora mortis : messis verò, corpora nostra. Quamdiu igitur anima in corpore est, seu (vt melius dicamus) quamdiu anima detinet corpus: inter spinas, & tribulos versatur. Patitur namq; tentationum inquietitudo, tribulationum aculeos, peccatorum vulnera. Neceffe est igitur vt vigilet, vt excubet, vt sollicita sit super custodia sui, septa-que vndique sepi-
bus, expurget, emundet, liberet agrum animæ, liberet seipsam à spinis, tribulis, lolijs, & peccatis: vt adueniente messore, messis tempore, tanquam diligens colonus minimè cum spinis euellatur, & suffocetur: sed ab his omnibus libera, & selecta, munda, & sine peccatorum maculis in conspectu Domini Dei sui, & Sanctorum appareat: regnatura in perpetuum in cœli conuiuio.

Οὐδὲν λαμβάνει τὸν κριτὴν, ὅτε μάλιστ' λαμβάνοντι δὲ αμαρτάνην ἀπὸ διόμου.

P R A E C E P T I O CLII.

*Nihil Iudicem latet, frustra ergo peccare conamur:
vt lateamus Iudicem.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT CLII.

Deus in qui-
bus differt
ab homine.

In tribus differt Deus ab homine, in loci sublimitate, in perpetuitate vitæ, & in perfectione naturæ. Loci sublimitate cuncta prospicit: perpetuitate vitæ cuncta conseruat: perfectione naturæ cuncta perficit. Cuncta prospicit prouidentia: cuncta conseruat bonitas: cuncta perficit sapientia. Nam & loci sublimitati correspondet prouidentia: vitæ perpetuitati, bonitas: perfectioni naturæ, sapientia.

Ex

Ex his sequitur vbique esse, & nihil se latere: omnia posse, & nihil sibi deesse: cuncta perfectissime scire, & nulla ignorare. E contra homo, quia creatura, in loci humilitate habitabit, nempe in terra elementorum fœce, in corruptione vitæ versabitur, nam definit: & in imperfectione naturæ viuit, quia multa imperfecta habet. Quare nec cuncta prospiciet, nec omnia conseruabit, nec cuncta perficiet. Quandoquidem in prouidendo, deficit: in amando, errat: in sciendo, hallucinatur: ac propterea non potest esse vbique, vnde & multa sibi latent: pleraque rursus sibi deficient, quia non omnia potest: plurima denique ignorabit, quia non scit perfectè. Deus itaque cum solus ille sit, qui perfectissimè est sublimis, perpetuus, & sciens, nihil se latet, omnia potest: nihil sibi deest, cuncta perfectissimè scit, nulla verò ignorat. Sciet igitur nedum quæ agimus, sed & quæ cogitamus: iuxta illud, Qui finxit sigillatim corda eorum: qui intelligit omnia opera eorum: quod & nulli creaturæ (nisi Deo volente) propriè conceditur: magis tamen Angelis, quàm hominibus ob intellectus acumen. Quarè igitur peccare conamur, vt lateamus Deum, cum ipsum nihil lateat? scribitur enim, Omnia nuda, & aperta sunt oculis eius. Et rursus: Scio, quòd omnia potes, & nulla te latet cogitatio. Et alibi: Dominus scit cogitationes hominum: quoniam vanæ sunt. Non est igitur dubitandum Deum nihil latere. Si namque mentis nostræ vis, atque potestas ea est, vt quamuis intra mortale corpus existat cum animâ, coerceri tamen nullo pacto potest, quominus (vt quietis impatiens) sibi liberam vagandi facultatem largiatur, quanto magis de diuina mente fandum est, quæ per vniuersas mundi partes intenta discurrens, omnia regit, cuncta moderatur, cuncta penetrat, præsens, & diffusa vbique, omnia discernit? Addit insuper Author, Iudicem, quia occulta cordium Deus iudicabit: iuxta illud Apostoli Pauli: Qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Ne igitur peccemus fratres, quia & si homines lateamus: quid faciemus de illo desuper inspectore, quem latere nihil potest? Iudicabimur quippe ab ipso: ipseque cordium nostrum occulta manifestabit. Quod si peccata ob naturæ imbecillitatem sint quotidiana; saltem studeamus, ne sint mortifera.

Imperfectæ hominis conditiones, & variæ.

Dei perfectio, & scientia.

Psal. 139.

Ad Hebræos cap. 4.
Iob cap. 13.
Psal. 125.

Mentis humanæ vis, atque potestas.

1. ad Cor. cap. 4.

Πρὸ τῶν ἀνθρώπων αἰχμῶς οὗτος ἀγγέλους. πολλοὶ γὰρ ἡμῖν παρέσθαι,
καὶ πάσης αἰχμῆς ἀποχραινίζουσι πράξεις.

P R A E C E P T I O C L I I I.

*Reuerere Angelos magis quàm homines, multi
enim nobis adsunt: & ab omni turpi
actione recedunt.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CLIII.

Reuerentia
quid sit.

Super Pf. 34.
22. q. 81. art.
2.

Reuerentia, quæ iuxta nonnullos authores, est
honor in testimonium virtutis alicui exhibi-
tus: propriè tamen, iuxta Beatum Thomam,
est timor initialis, & castus: vnde & alibi ha-
bet, quòd reuereri est actus timoris, (& bene

Reuerentia
tribus perso-
narum gene-
ribus exhibi
debet.

Reuerentia
cuicumque
Cruci Chri-
sti latria est.

Angeli boni
sunt reueren-
di, non mali,
quia inimici
sunt nostri.

dicat; cum enim componatur ex re, & uereor: vereri pro-
priè est timere cum pudore quodam erga eum, quem metui-
mus) tribus quidem personarum generibus tantum exhibi
debet: Deo, Angelo, & homini. Deo, quia omnia sunt ex seip-
so, per ipsum, & in ipso: Angelo, quia inter creaturas nobi-
lior natura, & Deo propinquior perpenditur: homini, ratio-
ne alicuius excellentiæ. Reuerentia erga Deum actus Latriæ
erit: erga Angelum Dulciæ: erga homines vel Superdulciæ, vt
Beatæ Virginis: vel Dulciæ, vt Sanctis, Prælati, Dominis, &
virtuosis. Hoc autem obiter adnotandum est, reuerentiam
cuicumque Cruci Christi Latriæ exhibendam esse propter si-
gnificationem, & repræsentationem: Cruci verò vbi appen-
sus est benignissimus Iesus, Latriæ ob contactum: ne in Pici,
& Holcoth errorem incidas, quem confutatum alibi habes:
& nos in explicatione orationis Dominicæ vtcumque con-
futauius. Loquitur tamen Author de reuerentia exhiben-
da Angelis respectu hominum: non quibuscumque, sed bonis.
Mali namque pro inimicis habendi sunt omnino; quia reue-
ra inimici nostri sunt. Non enim nos amant, nec possunt ama-
re: cum sint extra charitatis ambitum. Si enim nobis in-
uident, vnde & Diaboli dicti sunt, quomodo amabunt?

Certè

Certè vbi est inuidia, non est amor: & vbi est amor, necesse est, vt absit inuidia. Inuidia fugat amorem, & amor inuidiam. At quomodo amabunt, si omnia mundi mala eorum sunt prauitate commissa, & in dies committuntur? Itaque præcipit, Angelos bonos reuerendos esse, magis quàm homines, non alia ratione, nisi quia multi ex eis nobis adsunt. Dicebat Origenes, Adest vnique nostrum etiam minimis qui sunt in Ecclesia Dei Angelus bonus, Angelus Domini, qui regat, qui moneat, qui gubernet: qui pro actibus nostris corrigendis, & miserationibus exposcendis videat quotidie faciem Patris, qui in cœlis est. Dicebat Hieronymus: Magna dignitas est animarum, vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in custodia sui Angelum deputatum. Verum enimvero tria quippe bona habemus à beatis spiritibus vniuersaliter, præsentiam, amorem, & custodiam. Præsentiam, quia semper nobis adsunt omnibus horis, & locis succurrentes, & providentes necessitatibus nostris. Amorem, quia diligunt conciuēs suos, per quos suæ ruinæ scissuras instaurari expectant. Custodiam, custodientes nos in omnibus vijs nostris. Igitur & tot alia debemus & nos grato animo illis retribuere: fiduciam scilicet, deuotionem, & reuerentiam: fiduciam pro custodia, deuotionem pro amore, reuerentiam pro præsentia. Videamus igitur fratres quomodo cautè ambulamus, vbi credimus Angelos adesse. Caueamus audere illis præsentibus, quod aliquibus nos videntibus non audeamus: quia ab omni turpi actione recedunt, odiuntque summo opere, & deserunt omnes operantes iniquitatem. Hoc est, quod dicit Author, reuerere Angelos magis quàm homines: quia multi nobis adsunt, & ab omni turpi actione recedunt. Simus illis deuoti, simus grati: in quouis loco reuerentiam exhibeamus tantis custodibus; quia pro nobis adsunt, vt protegant, vt defendant, vt prosint. Refugiamus demonum consortia, malignorum spirituum dolos, fraudes, technas: festinemus angelicis sociari conuersationibus per exercitia virtutum, vt cum ipsis conregnare in cœlestibus mereamur in æternum.

Super Num.
homil. 71.

Angelorum
bonorum
amor erga
homines.

Super Mat.
lib. 3.

Bona quæ ha-
bet homo à
sanctis Ange-
lis.

Homo quæ
debet retri-
buere sanctis
Angelis.

Angeli sancti
ab omni tur-
pi actione re-
cedunt.

Fugienda
sunt Demo-
num confor-
tia.

Μερίμνα τοῦ κριτοῦ τὸν ζυγόν, καὶ πᾶν ἔτι σοι κίβδηλον τῆς
βιωτικῆς πείρας ἐκβάλλε.

PRECEPTIO CLIIII.

*Meditare sententiam Iudicis : & abige à te
omne si quid tibi adheret adulterinum
mundanae versutiae.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CLIIII.

Supremi Iu-
dicis senten-
tia meditan-
da.

Inter cætera remedia ad euitanda peccata, abi-
gendumque omne si quid alicui adhæret mun-
danæ versutiz: nullum salutaris, opportu-
niusque, quàm supremi Iudicis meditari sen-
tentiam. Nihil certè est, quòd magis ad vitam

Lib. de offic.

proficit honestam (vt inquit Ambrosius) quàm vt credamus
eum Iudicem futurum: quem occulta non fallunt, indecora
offendunt, & honesta delectant. Terrenus Iudex potest qui-
dem gratia præueniri, misericordia flecti, pecunia corrup-
pi, satisfactiōe, vel pœnitentia mitigari: ac ideo senten-
tiam iuxta placitum pronuntiabit. Supremus verò tunc tem-
poris hæc non faciet; quia ibi erit iustitiæ locus, non miseri-
cordiæ. Humanum iudicium quadrefariam perueriti potest,
iuxta Isidorum: timore, cupiditate, odio, & amore. Timore,
dum quis potestatis metu loqui pauescit: cupiditate, cum
præmio muneris corrumpitur: odio, cum contra quemlibet
aduersarium molitur: amore, dum amico, vel propinquis pla-
cere contendit; ac propterea sententia peruersa erit, quia vel
innocens condemnabitur, vel noxius liberabitur. Iudicium
verò diuinum timore perueriti non poterit, ob potentiam:
non cupiditate, quia omnia sua sunt; nam Domini est terra,
& plenitudo eius: nec odio, ob bonitatem: nec amore, ob iu-
sticiam: ac ideo innocēs liberabitur, iniquus verò (vt par est)
puniatur. Iudicis terreni sententia facilè impediri potest vel
appellatione, vel supplicatione, vel per querelam falsi, vel
per integram restitutionem: His quippe modis sententia
aliqua

Libro 3. de
summo bo-
no c. 58.

Iudiciū hu-
manum qui-
bus peruer-
ti potest.

Iudicium di-
uinū nullate-
nus corrup-
pi potest.

Sententia Iu-
dicis terreni
impediri po-
test, & qui-
bus.

aliqua reuocari potest . At supremi Iudicis sententia his reuocari modis impossibile erit : non quidem appellatione , quia crimina notoria erunt : & in notorijs appellatio non habet locum . Rursus , sententia illa dabitur in summo foro , & in summi fori sententijs (vt habent leges) non datur appellatio ; nemo enim est maior Deo . Non supplicatione , quia tunc temporis si tota cœlestis curia oraret , non exaudiretur ; non enim erit orationis tempus , sed exequutionis . Nec per querelam falsi , quia testes veridici erunt . Et quamuis Diabolus in veritate non steterit , ac propterea in malitia mendaces omnes existant : eò tempore verum contra reprobos asferent testimonium . At inter cæteros erit propria conscientia , quam negare minime poterunt : erit insuper supremus Iudex , qui nullatenus circumueniri poterit . Sententia tandem diuina neque per integram restitutionem reuocari poterit , quia amplius non erit tempus operandi : & damnati iam sunt in finali impœnitentia . Ideo metuenda est sententia Iudicis , & meditanda ; ac propterea abige à te si quid tibi adhæret adulterinum mundanæ versutiæ . Cur autem addit versutiam ? est sciendum , quòd versutia , quæ idem est , quòd astutia , duplex esse perpenditur : carnalis , & spiritualis . Carnalis mundana est : spiritualis , cœlestis . Hæc prodest , ideo proseguenda contra mundum , carnem , & Diabolum : illa obest , ideo prohibetur ab Authore ; quia mundana , carnalis , & diabolica . Nam & si quandoque dicatur prudentia , est tamen speciale vitium prudentiæ oppositum : vtens non veris vijs , & medijs , sed falsis , & simulatis (vt docet Beatus Thomas .) Quare erit excogitatio non veræ viæ ad aliquem finem , vel bonum , vel malum assequendum : sed fictæ , & falsæ . Addit igitur versutiam , quia versutus cum sua versutia non potest effugere iudicium Dei : cum omnia sint manifesta oculis eius . Igitur abige à te omne , si quid tibi adhæret adulterinum mundanæ versutiæ : quia similis Diabolo eris ; de quo dicitur : Serpens erat calidior cunctis animantibus terræ : Ideo particeps illius in pœna . Adhærebit namque , si cuiquam dolos machinatus fueris : si aliena vel quæsieris , vel abroderis : si in artes varias te commutaueris , vt fallas : si mala molieris , vt inferas : si metueris ne tibi hæc ab alijs inferantur : si aliquos læderis : si denique mundo quomodolibet te implicaueris .

Iudicis supremi sententia nullo modo reuocari poterit.

Conscientia propria erit testis inter cæteros.

Versutia , seu astutia duplex.

22. q. 55. ar. 3
Versutia , seu astutia quid sit.

Gen. c. 3.

Homo quomodo mundanæ versutiæ adhærebit.

Amplēdere simplicitatem, quæ doloſitati contraria eſt : de
 Prover. c. 10. qua ſcribitur: Qui ambulat ſimpliciter, ambulat confidenter.
 Meditare ſententiam Iudicis, qui & te verſutum iudicabit,
 non ſecus ac illum, cuius celeriter mens verſatur in noxia.
 Vtere verſutia bona, aſtutia ſancta: ad repellenda nempe
 peccata. Nam & Chriſtus Saluator noſter hanc perſuaſit
 Apoſtoliſ, dicens: Eſtote prudentes ſicut ſerpentes: & ſimpli-
 ces ſicut columbæ. Verum & hoc teneto neceſſariam eſſe
 ſimplicitatem, ſed cum prudentia. Docet Diuus Hierony-
 mus, prudentiam abſque ſimplicitate, malitiam eſſe: ſimpli-
 citatem abſque prudentia, ſtultitiam.

Ζημίαν εἶναι τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν ἀνετην νόμῳ. καὶ ἀπὸ τοῦ
 περιπατεῖν, ὅν ἀπαυτεῖται μέλλουσι.

PRÆCEPTIO CLV.

*Damnum eſſe otium, & ſegnitiem exiſtimato,
 ſemperque aliquid peragere ſtudet: quorum
 rationem poſſimus reddere.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CLV.

Lias negligentiam, pigritiam, ſegnitiem, otium,
 & ſimilia prohibuit Author: nunc quoque, quia
 ex his magnum ſequitur homini damnum,
 cum corporale, tum etiam ſpirituale: & hæc
 rursus prohibet. Hæc namque ſunt totius ſpi-
 ritualis ædificij ruina, nam ex meliore propter ſanctos labo-
 res, fit quis deterior ob otium, propter ſegnitiem, ob negli-
 gentiam. Quarè & clauſtro commorantibus, & in heremo
 ſunt magis experti & infeſtiores hoſtes, ac frequenter, vt ad-
 monet Ioannes Caſſianus. Vnde horum impugnationem non
 declinando fugiendam, vt luxurie: ſed reſiſtendo ſuperan-
 dam eſſe, experimento comprobatum docet. Et certè nihil
 otio deterius. Rubigo ferrum corrumpit: otium vires emol-
 lit. Otioſus non ſibi viuit, ſed ventri, & ſomno: ex quo vitia na-
 ſci, manifeſtum eſt. Quod etiam moralis Poeta innuit, dicens.

Nam

Spiritualis
 ædificij rui-
 nę ſunt otium,
 & ſegnities.

de inſtitutio-
 nibus mona-
 chorum lib. 10.
 Otio nihil
 deterius.

Nam & diuturna quies, vitij's alimenta ministrat.

Quinimo otiosus non viuit, quia nemini viuit. Qui enim aliqui viuit, labore, non otio viuit: Ac propterea otiosus nec sibi viuit, nam cum otio viuat, nec sibi, nec alicui viuit. Ideo eloquentiæ pater Cicero, dicebat: Mihi enim, qui nihil agit, esse omnino non videtur. Rursus, vestimentum tineas gignit, & fouet: sed ipsis consumitur. Otium peccata alit, & nutrit: quibus tandem animam perdit. Fax torpet immota: agitata verò ignem restituit. Aquæ nisi agitantur, vitium capiunt. O malum otium, ô pessima segnities, causæ omnium vitiorum. Non est malum, quod ab otio non causatur; non est bonum, quod à labore non oritur. Fugato otio, fugantur vitia: fugato labore, fugantur virtutes omnes. Vnde & Poeta Ethnicus cecinit, dicens. *OTIUM VITII ORIO*

Cato.

Otiosus non viuit.

Lib. 2. de natura Deorû.
Otij malignitas.

Quidius lib. de remedio amoris.

Otia si tollas, periire cupidinis arcus.

Contemptæque iacent, & sine luce faces.

Et verè, ciuitatum quarumlibet ruinas ab otio nasci verissimum est. Melius est quidem ciuitati negotium committi, quàm otium: quia præ potentia regna, imperiaque rerum, agitatione ad virtutes capefcendas excitari, ac propterea sublimari: nimia verò quiete in desidia resolui, ideoque & destrui animaduersum est. Sic tibi in exemplum. Vrbs Roma, cui dum negotium immineret: mores optimos in suo statu continuit, & propterea orbis Domina euasit: At quieti, & otio vacans, plurimis vitij's respersa est; quæ tandem suæ destructionis causâ fuerunt. Studeamus igitur & nos fratres bonorum aliquid peragere, quorum rationem possimus reddere: nam de otio nulla potest adduci; quia ad laborem natus est homo. Dicit otium, & addit segnitiam, quia illud est, cum quis quiete neccessaria saluti corporis accepta, vacat ab aliquo opere spiritali, vel corporali: & propriè est vacatio à labore, cuius contrarium est negotium: hæc verò est timor futura operationis, iuxta Damascenum: vel fuga operationis ex timore laboris, iuxta Dionem Thomam. Vnde segnis, quasi sine igne dicitur; sicuti soccordia quasi sine corde: ex quo differre adinuicem voluit Donatus, ita ut segnities dicatur ad agendum, soccordia ad considerandum: nihilominus tamen pro eodem accipiuntur sæpissime. Fugiamus igitur otium, euitemus segnitiam: memento multa mor-

Ciuitates, & regna otio dilabuntur.

Roma destruita ob otium.

quid sit otium

Quid sit segnities.

1. 2. q. 41.

art. 4.

talibus otium facere mala; otiosiq; homini nihil Deum concessurum. Laboremus igitur, ut mercedē recipere valeamus.

Ἀν' τοῦ βίῃ λογιζοῦ το ἀβέβαιον, καὶ οὐδέν σε τῶν ἐν αὐτῇ
περιπαῖσαι δυνήσεται.

P R A E C E P T I O. CLVI.

*Semper vita considera inconstantiam: & nihil quod
in ea usu venerit, animum tuum diuersè
trahere poterit.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT: CLVI.

In libro de
morte, & vi-
ta.
Quid sit vi-
ta.

Ita, quæ secundum Aristotelem, vel est mansio animæ in corpore: vel mansio animæ nutriti-
uæ in calido: vel quæ iuxta Donatum, signifi-
cat mores, animam, alimentum, spacium vi-
uendi, & fortunam, quæ viventibus accidit:
duplici quidem opere procul dubio manifestatur, cognitione, & motu. Cognitione, quia cognoscentes, propriè vi-
gentes dicuntur: motu, quia à mouere se sumitur, tanquam ab
apparenti exterius: Indeque ad significandum naturam cui
hoc conuenit, imponitur. Quandoquidem prius conuenit
operationibus, deinde esse, ad quod ex illis translatum est.

Vita præsens
inconstans in
omnibus.

Verum enimvero cum cognitio imperfecta sit, & titubans,
motus verò inæquales: concluditur vitam in omnibus esse
inconstantem. Qui enim sani fuerant, videntur iam imbecilli
les: qui scientes, indocti: qui foelices, infoeliciissimi: qui diui-
tes, pauperrimi. Qui dominabantur, iam seruiantes conspi-
ciuntur: qui iuuenes, senes: qui læti, tristes: qui heri viui,
hodie mortui. Igitur nulla certè res, longa mortalium est:
omnisque sæculi foelicitas dum tenetur, amittitur. Nam ra-
tio commutabilis est, fortuna volubilis, & vaga, amici infi-
deles, proximi inuidi, parentes sine amore, filij absque obe-
dientia: In hominibus, quantæ simulationes, in periculis
quot fugæ proximorum, quantæ timiditates, in prosperita-
te quantæ adulationes, in negotijs, quot mendacia? Et tot,
& tan-

Nota dili-
genter.

& tahtæ sunt mundi inconstantia, vt non immerito assimilarint vitam hanc rebus cito perituris, ob inconstantiam: vmbra, fumo, flatui, auræ, fabulæ, somno, ioco, scenæ, ludo, & similibus penè infinitis omnino inconstantibus. Nemo igitur in vita hac spem suam ponat: sed negligat, & spernat, conculcet, & contemnat. Nescis, quòd lachrymis plena est, nescis, quòd à fletibus inchoat, in fletibus perseverat, & in fletibus terminatur. Effuge igitur omnia, quæ in ea sunt, potiorèq; animam tuâ iudices, quàm bona ista fallacia: quorum incerta, inconstans, & caduca possessio est. Quæ quotidie migrant, & multo velocius exeunt, quàm intrauerant. Quid igitur, quod in ea vsu venit, animum tuum diuersè trahit? Cum tui temporis cursus modo aspero, modo tranquillo, nunc sæuo, nunc placato, nunc recto, nunc obliquo motu fortuna sic gubernaculum regente, peragatur? & (vt inquit Valerius Maximus) spe semper minore: dum & cupide votis extenditur: & fere sine ratione consumitur. Vis igitur, vt nihil quod in vita vsu venit, animum tuum nequaquam diuersè trahat: considera semper vitæ huius miserrimæ inconstantiam: quia dubio procùl authoris dictū verificabitur, scilicet, quòd nihil quod in ea vsu venerit: animum tuū diuersè trahere poterit.

Vita præsens
quibus simili-

Vita præsens
fugienda.

Τὰ φαιδρά σε τῆς γῆς μὴ τερπέτω τὰ ἀπόκαυρα ἀγνίστα γὰρ ὄντι,
πλοῦς ψυχῇ ὡς ἰχθῦς σαρκοδόντα.

P R A E C E P T I O CLVII.

Læta vitæ huius fluxa ne te oblectent: Hami enim sunt, animam vt pisces irretientes.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CLVII.

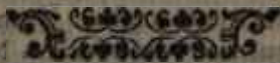

Mundus hic immundus, duabus certè rebus constat, inter se tamen maximè dissidentibus: lætis scilicet, & mæstis. Nam & nonnulli lætantur: quidam verò merent. Nonnulli gaudent, quidam verò tristantur: nonnulli rident, alij verò lachrymantur. Lætantur ob rerum sælicem successum: merent

Mundus læ-
tis, & mæstis
constat.

merent ob infœlicem. Gaudent prosperis: tristantur aduersis. Rident faustis: lachrymantur infaustis. Inter hos tamen meliores sunt merentes lætantibus, quia ob mœstitiã ad Deum recurrunt: ob lætitiã verò à Deo se auertunt; fluxis adhærendo: ex quò sequitur ominino ruina animæ. Ideo Salapiens admonuit, quòd melius est ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij: in illa enim finis cunctorum admonetur hominum, & viuens cogitat quid futurum sit. In domo verò conuiuij cum nonnisi læta tractentur, separabunt utique hominem à Deo: ac propterea meliores sunt merentes lætantibus. Experimento comprobatur tenemus ex rerum prosperitate lætitiã gigni, ex lætitiã defluxus ad vitia: ex vitijs impietatem aduersus Deum: ex hac tandem damnum animæ: Itaque Author bene dicit: Læta huius vitæ fluxa ne te oblectent, quia oblectamenta fallaciã sunt, & breuia: iniquumque futuræ tristitiæ, quia desinunt, & decipiunt. Est quippe huius mundi lætitiã sicut ebrietas, quæ vnius horæ hilarem insaniam longi temporis tædio pensat. Sed Author læta vitæ huius fluxa hamis comparat, & rectè. Quandoquidem hamo capitur piscis, non aliter quàm tecti exterius carne: & in arundinis fastigio filo connexo. Piscis verò totum putans escam, nesciens sub carne latere hamum, irruens deglutit: & miser tandem captus remanet omnino; quod causa mortis suæ existit. Sic & mundi huius læta hami sunt, tecti exterius mundana dulcedine, animam ut pisces irretientes: exterius tecti carne: quia omne quod est in muado, vel est concupiscentia carnis: causa tandem mortis animæ. Christiano igitur rectè gaudendi causa non præsens seculum est, sed futurum: & ita vtendum est temporalibus, ne obsint æternis: ut in via qua peregrini ambulant (ut inquit Augustinus) hoc placeat, quòd ducit ad patriam. Igitur læta terrena, cum sint fluxa, ne te oblectent: oblectent te cœlestia, quæ semper manent.

Optima
exempla.

Ἀπὲχου οὐτὰς πειρασμούς. εἰσέλθων δὲ, τὴν ἀνδρείαν ἐπιδείξει,
μὴ ποτὲ πωχὸν παρίδῃς δακρύοντα, ἵνα μὴ παροφθῇ
τῆς δόξης σου τὸ δάκρυον.

P R A E C E P T I O CLVIII.

*Arce tentationes, tentatus verò fortitudinem præsta:
nec vnquam pauperem despicias lachryman-
tem: ne contra despiciatur orationis
tuae lachryma.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CLVIII.

Ria admonet Author in hac præceptione, arce-
re tentationes: tentatus, præstare fortitudi-
nem: & non despiciere pauperem lachrymantē.
Primum fit dum veniunt: secundum, quando
iam præsumunt: tertium, quando recesserunt.

Nam vnum certè ex altero dependere, necesse est. Hostis
enim noster antiquus duplici via contra nos dimicare com-
peritur: ex se, & aliunde. Multoties ex se pugnans, vincitur:
at victus, ad alia tentationum genera recurrit, vbique tenta-
tionum laqueos prætereundum non desinit: discutit omnium
mores, ventilat omnium causas, scrutatur omnium affectus:
& (vt inquit Beatus Gregorius) eius est intueri humani gene-
ris vniuscuiusque naturam, cui vitio sint propinqui, & illa
opponit ante faciem, ad quæ facilius nouit inclinare men-
tem: vt quoquo modo, teste Leone Papa, fidem credentium
valeat corrumpere. Igitur in belli initio arce tentationes,
nam & si possit Diabolus excitare tentationis motum: in te
tamen est, si volueris dare, vel negare consilium. In medio
autem fortitudinem præsta. Diabolus namque suggerere
potest: cogere verò non potest. Quandoquidem liberum te
fecit, voluntatemque tuam nulli subi. Etam nisi tibi, & Deo:
quam & excitare, & compellere ad salutem tuam, & eius glo-
riam dubio procul potest. In fine verò victis tentationibus,
miserere lachrymantis pauperis cum paupertatis miseria,

Diabolus quo
modo contra
nos pugnat.

Lib. i. moral.

In sermone.

Diabolus non
potest cogere
volunta-
tem.

mise-

miserabiliter præliantis: subueni illi, ne despicias ærumnas eius, sicut & Deus misertus est tui, qui te fecit victorem in bello spirituali: ita enim nec orationis tuæ lachrymas aliquando despiciet, si pauperis lachrymas ob paupertatem emissas non despexeris. Verum ad arcendas tentationes, necesse est illarum causas scire, atque postmodum arcere. Nam causis rescissis, omnia quæ sequuntur faciliè euerti, rescindi quæ possunt. Quatuor igitur sunt, iuxta Hugonem, tentationum causæ: loci amœnitas: diuitiarum abundantia: pretiosus ornatus: & mulierum species. Loci amœnitas ex habitantium gratia; nam ciuitates, & oppida non tantum ex situ loci, sed ex habitantium gratia, amœnitatem recipiunt. Diuitiarum abundantia, quia ubi sunt multæ diuitiæ, ibi multa animæ pericula: id quæ inficiari minimè potest. Pretiosus ornatus, ut vestimentorum exquisitæ varietates, & equorum cura pinguium, ex quibus superbiæ multæ nascuntur. Mulierum denique species, quarum vox blanditur auribus, & facies oculis. Hæ sunt tentationum omnium causæ: & ex his cuncta ferè pullulant peccata. At prima arcenda est inferni consideratione; ubi erunt tenebræ, & caligo, ignis ardens, & non consumens: frigus, & stridor dentium, ubi fœtor pro suauis odore; & sempiternus horror pro amœnitate: & multa his similia, quibus faciliè arceri possunt homines à peccatis, & resistere primæ tentationum causæ. Secunda, arcenda est consideratione instabilitatis diuitiarum: cum nunquam in eodem statu permaneant. Tertia, arcenda est, considerare, quod subter eum, qui mollibus vestitur, sternetur tandem tinea, & operimentum eius erunt vermes. Quarta & vltima, arcenda est fuga. Effugies certè, si consideraueris fructus eius acerbissimos, amariores felle, crudeliores gladio: Destruunt namque bona omnia hominis tum interna, tum quoque externa. Arce igitur tentationes, & præsertim causas eius: tentatus verò præsta fortitudinem. Verum enimvero ut tentationes vincere possis, semper illas arce in initio: aliter vincaris ab illis. Est enim tentatio ut serpens, qui dum caput in foramine ponit (quod supra quoque tactum est) reliquum corpus totum secum trahit: at si aliam corporis partem, non poterit quippe intrare. Ita quoque & tu facies, arce tentationes, & præsta fortitudinem in principio: sic certè victor eris;

De claustro
animæ.

Causæ tenta-
tionum po-
tissimæ, qua-
tuor.

Tentationum
causæ quo-
modo arcen-
dæ sunt.

Tentationes
arcendæ sunt
in initio.

Præcept. 114
Exemplum.

eris; aliter cum magna tui ignominia, atque dedecore, & cum maxima tui hostis gloria turpiter succumbes.

Ἡ φιλοσοφία χρεῖμα τοῖς ἀνθρώποις ἐξαίρετον. οὐσα δὲ μονογένης,
μὴ μόνον σαφὴν αὐτῇ κακῶν βούλεται.

P R A E C E P T I O C L I X.

*Philosophia hominibus res est eximia: vnigenita verò
existens sola soli vult coire possessori.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT CLIX.

Hilosophia, quæ vt ex nominis ethymologia habetur, & vt explicant Augustinus, & Boetius, sonat amorem: quam Plato donum, Cicero inuentum Deorum vocat: duplicis quidem generis esse perspicitur. Altera enim est, quæ circa elementa mundi versatur: altera, quæ circa mores. Prima magis falsa, quàm vera continet, tum quia pauca vera multis commixta sunt falsitatibus, propter intellectus humani imbecillitatem, & ob difficilem rerum intelligentiam; Quare & Socrates hac relicta tanquàm incerta, ad moralem se transtulit omnino: tum quoque quod cum scrutetur mundi plagas, orbis spatia rimetur, inuestiget maris, terræque ambitum: inquirat denique rerum omnium naturas, quæ sibi (vt ait beatus Ambrosius) prodesse nihil possunt, Deum tamen ignorat: quem solum deberet inquirere. Secunda autem vera philosophia est, quia hæc etiam secundum Ethnicos sola docet inuenire Deum. Dicebat Plato, vt auctor est Diuus Augustinus, hoc esse philosophari, nempe Deum amare. Dicebat Seneca, Philosophia permittet mihi, vt me parem Deo faciat. Dicebat Cicero, Philosophiam esse magistræ morum, nam medetur animis, inanes detrahit sollicitudines, cupiditatibus liberat, pellit timores. Rursus aiebat Seneca, ab hac nunquam recedere religionem, iustitiam, pietatem, & omnem altum comitatum virtutum consortium inter se quærentium; hanc docuisse colere diuina, dili-

Lib. 14. de ciuit. & cōtra Academic. In Arithmetica. In De Philosophia. Lib. 1. Tuscul. quæst.

Super Beati immaculati.

Lib. 8. de ciuit. In lib. de moribus.

In lib. 2. & 3. Tuscul. quæst. Epist. 91.

In lib. de po-
mo, & mor-
te.

Vera philo-
sophia quæ
est.

Ad Galat. 3.

de instructio-
ne nouitio-
rum.

Super Cant.

Lib. ult. Tu-
scul. quæst.
Philosophiæ
laudes, & en-
comia.

Lib. 2. Tuscul.
quæst.

gere humana, penes Deum imperium habere, & inter homi-
nes consortium. De hac loquutus est Aristoteles, dum dixit :
Philosophia docet homines suum cognoscere Creatorem .
Socrates de Philosophia protulit, quòd vera Philosophia est
mortis meditatio, hoc est separare se à carne . Quemadmo-
dum dicebat Paulus Apostolus : Quasi mortuos, & ecce viui-
mus . Et rursus : Viuo ego iam non ego ; viuit verò in me
Christus . Hæc igitur est Philosophia vnigenita , de qua lo-
quitur Author , quæ adhortatur vt Deo libenter pareamus ,
vt fortunæ viriliter resistamus, vt sequamur virtutes, vt fera-
mus casum . Hæc quidem est, quæ facit Deum noscere, quæ
ad institutionem rectè, & honestè viuendi pertinet , quæ est
disciplinæ bonitas, & beatitudo , Nam, vt syllogizat Hugo,
per scientiam itur ad disciplinam, per disciplinam itur ad
bonitatem, per bonitatem ad beatitudinem . Damnatur
quippe Philosophiæ abusus, non Philosophia in se : Philoso-
phiæ inscitia, non scientia : extollitur Philosophia absolutè,
summis laudibus concelebratur, quæ Deum facit noscere .
Philosophiam falsam Bernardus exprobrat, dicens : Philoso-
phorum ventosa loquacitas, non bonus est imber, qui sterili-
tatem magis intulit terris, quàm fertilitatem . Vinum enim
secularis sapientiæ inebriat quidem, sed curiositatem ; inflans,
non nutriend ; inflans, non ædificans ; ingurgitans, non confor-
tans . Philosophiam in se summis encomijs extulit Cicero ,
dum eam appellauit ducem vitæ, virtutis indagatricem, ex-
pultricem quæ vitiorum . Dum dixit, quòd non modo nos, sed
otuinò hominum vita sine illa esse non potuisset . Quòd vr-
bes pepererit, quòd dissipatos homines in societatem vitæ
conuocauerit, quòd eos primò inter se domicilijs, deinde
coniugijs, tum literarum, & vocum communionem coniunxe-
rit ; quòd sit lumen legum, magistra morum, & disciplina .
Verum quæ est vnigenita , quæ sola soli vult coire possessori
cunctis præstantior est . Illa namque extrahit vitia radicitus,
& præparat animos ad satus accipiendos . Quandoquidem
iuxta Ciceronem, cultura animi philosophia est . Cole igitur
virtutibus animum, vt vnigenitam assequaris philoso-
phiam : Nam ager quamquam fertilis, sine cultura tamen
fructuosus esse non poterit .

Χιτῶν ἡ ἀρετὴ οὗ τοῦ θεοῦ. ταύτῃ ὤφανε, καὶ γίνῃ σολιστὴς
τοῦ πλὴν κτίσιν ἐνδυνάτος.

P R A E C E P T I O C L X .

*Virtus, Dei indumentum est: hanc contexe, & orna-
beris stola Dei, naturam humanam induentis.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CLX.

Vllus pretiosam non amabit vestem, quinimo quan-
to pretiosior, tanto desiderabilior erit. Magis au-
ream appetet homo, quàm sericam, & plus sericam,
quàm lineam, vel laneam, cæteris paribus.
Inde est, quòd qui pretiosis induuntur vestibus, maiores vo-
cantur: magnatibus enim propriè pretiosæ cōgruunt vestes.
Quare Rex pretiosis solet indui vestibus, non plebeius: & à
vestibus cognosci sæpe solet homo, qua dignitate fulget:
etiam Saluator noster Christus dixit, quòd qui molli-
bus vestiuntur, in domibus Regum sunt. Verum inter quascumque
personas Deus cum sit præstantior, nobiliori, præstantioriq;
induetur vestimento. Nemo igitur erit, qui tale indumentum
respuet, si sibi offeretur. Certè si Rex, seu præpotens aliquis
vestem suam nobilem, alicui offerret, magno sibi esset hono-
ri, simili indui vestimento. At homo si vult, potest Dei indu-
mento tegi, quo nihil pretiosius. Num verò Deus vestimen-
tum habeat non est ambigendum. Quomodo autem habeat,
& quale sit, est modò inquirendum. Quemadmodum igitur
Deus nec oculos habet, nec manus, nec brachia, nec corpus,
sed si in scriptura dicitur, Deum hæc omnia habere, per me-
taphoram, & rei similitudinem intelligenda veniunt: sicuti
etiam Divus Augustinus facit Deum totum oculum, totum
manum, totum partem, non propriè, sed metaphoricè, & per
similitudinem: quatenus enim omnia videt, ideo totus est
oculus: omnia operatur, ideo totus manus: omnia replet,
ideo totus pars: eadem quippe ratione Deus, vt Deus non
indiget adiacente aliquo extrinseco, cum talium rerum ex-

Vestis pretio-
sa ab omni-
bus amatur.

Matth. c. 14.

Deus dicitur
habere mem-
bra corpora
lia metapho-
rice.

Deus non in-
diget indu-
mento.

pers omnino sit: indumenti præcipue, cum nec, vt dictum est, corporea contegatur mole, cui indumentum deseruit: Nec beatorum corpora vestibus indigebunt, cum gloria vestiantur inenarrabili: eruntque sicut Angeli Dei. Habet tamen indumentum suum quo regitur, non corporale, & caducum: sed incorporeum, & immortalitate plenum. Virtus hæc est.

Dei indumentum est virtus.

Hac quidem indutus est Deus ab æterno: Hac omnia ex nihilo creauit, regit, providet, gubernat, succurrit, ac bonum suum vbique diffundit. Quid dico hac bonum diffundit, cum bonummet diffusium ipsa sit? Virtus sua bonitas est, misericordia, clementia, benignitas, compassio. Hanc igitur contexe, & tu fac tibi pannum, quo operiri possis. Ad panni opificium multa profecto requiruntur, requiritur primo materia, vel linea, vel lanea, aut cuiuscumque similis materiæ tractabilis: filis distincta quamplurimis. Exigitur textrina secundò vbi textitur, quatuor distincta angulis: pecten tertio per quod filii transeunt: radius quartò per filios inambulans.

Ad panni opificiū quæ requiruntur.

Nota diligenter.

Requiruntur deinde pedalia quibus filii hinc inde tracti, pannum efficiunt. His quidem omnibus ad panni opificium concurrere solent. Pannus virtus generalis est: textrina ædificium quatuor distinctum angulis, quatuor Cardinales virtutes sunt, quibus telæ, vel panni artificium sustentatur: radius in quo est & arundinis frustum quo filius reuoluitur, & ferrum vbi arundo figitur, Fides, Spes, & Charitas: ferrum Fidei correspondens, arundo Spei, radius Charitati. Pedalia verò consideratio propriæ fragilitatis, exinanitio, abiectio sui ipsius propter Deum: filii virtutis comites, probitas, æquitas, candor, & similia: pecten virtutum discretio. Bonum itaque pannum contexes, si hæc omnia optimè adaptaueris: hisque omnibus delectatus fueris. Ornaberis profecto stola.

Carnis Christi puritas.

Dei naturam humanam induentis, quæ virtus est inexplicabilis. Sicut enim Deus carnem induens humanam, carnis imperfectiones fugauit, vnde & virtutibus quibuscumque repletus fuit: nam Christus in carne natus de Virgine, contagio culpæ inquinatus non est: ita & tu virtutis veste, quæ est & Dei vestis, contextus: peccato non inquinaberis. Ideo dicit Author, vt contexas Dei vestem, quæ est virtus, vt stola Dei humanam naturam induentis, ornari possis.

Ὅσα ἐπὶ γῆς κλέπεται, τὰ κατ' οὐρανὸν ἐργάζου. ταῦτα γὰρ εἰς οὗτος
τῶν συλῶντων δακτύλους οὐκ εἰσέρχεται.

P R Æ C E P T I O C L X I.

*Quæcumque in terra furto auferri possunt, fugito :
& acquire cœlestia. Ea enim in prædantium
digitos non perueniunt .*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CLXI.

Thesaurus, qui latronem non timet, ingens quidem thesaurus est, & nobilis: quia securus; non enim deprædari potest, ac propterea perseverabit semper; quid igitur hoc thesauro nobilius? Qui verò furem timet, inquietus thesau-

Thesaurus se-
curus nobi-
lis.

rus est: quia non securus; ideo non perseverabit, sed in deprædantium digitos tandem perueniet. Ex his duobus, si auctoritas, optioque tibi daretur eligendi: credo thesaurum, qui est securus te electurum, quia inepti, & dementis esset viri oppositum facere. Rerum ergo mundanarum thesaurus non est securus, quia terrenus, ideoque inconstans, & ammissibilis: Cœlestium verò securissimus, quia ammitti non potest, quia perpetuus: ac propterea hic acquirendus, ille verò fugiendus. Omnia quippe mundi bona in vniuersum duplici quidem furto auferri possunt: proprio, & alieno. Proprio, quia ex seipsis intereunt: alieno autem, quia aut dominorum luxu consumuntur, aut diripiuntur extraneis, dolo, vi, vel calumnia. Quæ enim res ita constans habetur, quæ tandem temporis decursu non deuoluatur? Quæcumque enim sunt in mundo, aut sunt aurum, argentum, & similia: aut vestes, aut lapides pretiosi. Metalla erugine demoluntur, vestes tineæ corrumpuntur: lapides pretiosos fures furantur. Igitur qualia bona sunt, ob quæ latro non timetur, propter quæ non timetur seruus, amicus, propinquus, affinis, ne te tandem occiso auferat, & fugiat? Qualia igitur inquam bona sunt, quæ tineæ corrumpit, & erugo demolitur? certè si vera bona essent:

Mundanorū
rerū thesau-
rus non est
securus.

Bona mundi
duplici fur-
to auferunt

ad Lucilium
epist 91. essent: securitatem tibi præstarent. Bene dixit Seneca, quòd
quicquid longa series multis laboribus, multa deinde dili-
gentia struxit: id vnus dies spargit, & dissipat; & verè sic est;
nam omnia casura extant. Quid igitur facies? Author do-
cet, quæcumque in terra furto auferri possunt, fugito. Con-
grua quidem verba Saluatoris Christi dictis inquentis:
Matth. 6. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi erugo, &
tinea demolitur: & vbi fures effodiunt, & furantur. Verum
Vera bona
quæ sint. si ditescere desideras, acquire cœlestia. Illa enim vera bona
sunt, quia cum habemus perdere non possumus: quandoqui-
dem etiam iuxta Authorem, ea in deprædantium digitos non
perueniunt. Quinimò Saluator noster aiebat, Thesaurizate
vobis thesauros in cœlo, vbi erugo, & tinea non demolitur:
& vbi fures non effodiunt, nec furantur. Acquire igitur cœ-
lestia, quæ sunt sempiterna. Sed acquires, si diuitias contem-
pseris, si despexeris gloriam, si spreueris inimicorum suppli-
cia, si neglexeris remissionem, & quietem. Quandoquidem
diuitias contemnendo, locuplex eris: gloriam despiciendo,
Cœlestia bo-
na quomodo
acquirenda. gloriosus: supplicia inimicorum paruipendendo, victor: re-
missionem, & quietem negligendo, abundans. Qui diuitias
contemnit, dixi, quòd locuples erit: nam qui omnia contem-
nit, signum est nulla re iam indigere: ac ideo omnia habebit.
Lib. 1. Quare & Valerius dixit, locuples est, qui non multa possidet:
Lib. de mo- sed modica desiderat. Et Seneca: Maximæ diuitiæ sunt, non
ribus. desiderare diuitias. Et qui gloriam despicit, gloriosus est:
quia qui paruifacit gloriam, supra gloriam est: & idè Seneca
docuit: Regnum est nolle regnare cum possis. Et qui inimico-
rum supplicia paruipendit, est victor: quia si ex silentio dum-
taxat ei qui te læsit, funestam das plagam, quid erit, si suppli-
cia paruipenderis? Dixi tandem, quòd qui remissionem,
& quietem negligit, erit abundans: quia abundantia ex ope-
ratione resultat. Vidisti nunquam pigrum abundantem?
si tamen erit, deficiet. Fugito itaque terrena, & conare ac-
quirere cœlestia.

Παρατηρεῖται δὲ τὸ πρῶτον. ἔλαμ γὰρ εἰς πράξεις, ἀφ' ὧν ἐπαγμοὶ
μετὰ τῶν νῦν γίνονται.

P R Æ C E P T I O C L X I I .

*Delicatè vivere fugere oportet : ad opera enim rapit,
ex quibus gemitus post sobrietatem oriuntur.*

'S C H O L I V M , S E V C O M M E N T . C L X I I .

Elitix, quæ à delitio dicuntur verbo, quod propriè est attraho, & duco : caducis, & inanibus certè rebus imponuntur; quatenus vt grata, & iocunda nos attrahere, atque, ad voluptatem allicere solent. Sunt enim quæ maximè nobis sunt, voluptati. Vnde delitiosi, seu delicati, delitijs pleni, vel in delitijs viuere assueti : qui nec sustinere aliquos labores possunt: nec aliquid minuens delectationem. Has quippe fugiendas admonet Author, rapiunt namque ad opera, ex quibus gemitus oriuntur post sobrietatem, hoc est post illarum defectum. Dupliciter quidem auersandæ sunt delitiæ, & quòd nocent : & quòd fallunt. Nocent certè, quia corpora resoluunt, vires relaxant, vsus illarum assiduus tollit vigorem : & vt dicit Plutarchus, sunt hæc vnde morborum, & lassitudinem copia egregiè proficit : & senectæ rudimenta in iuuentute præludunt. Dicebat Cassiodorus : Facile onus afflictionis sentiunt : qui vti suauibus delitijs consueuerunt. Dicebat Seneca, & hoc est, quòd maximè officit, effœminat animos amœnitas nimia. Fallunt deinde, quia in aperto minime pugnant : cito enim caperentur. At nunc ideo inuisæ, quod celant inimicitiam : indutæ beneuolentiæ habitu. Auersandæ igitur sunt delitiæ, quia nedum corpora, sed mores, & animum deperdunt. Affluentiam enim ciborum commitari solet insolentia verborum, vt author est Hugo : & saturitatem ventris sequitur leuitas operis, & vanitas mentis. Sed adde, quòd inter delitias, cum vigeat otium, huius comites sunt murmuratio, maledictio, & luxuries. Oportet igitur fugere

Deliciarum
ethymologia.

Delitiæ cur
auersandæ
sunt.

In lib. cōtra
voluptat.

Epist. lib. 4.

Epist. 52.

In libro de
claustro ani-
mæ.

Deliciarum
malignitas.

fugere delitias; sed fugies, si à labore non cessabis, si sudabis, si non quiesces, si famescēs, si sities. Tale fuit responsum coqui Dionysij Tyranni, qui delitijs quibuscumque vacans, cum semel lautissimè cœnasset: negavit se delectatum esse in cibo. Respondit coquus, minimè mirum: quia condimenta deficiunt. Qui cum quæreretur, quæ essent illa? respondit coquus, labor, sudor, cursus, fames, sitis: talibus enim Lacedæmoniorum epulæ condiuntur. Innuens per huiusmodi responsum delitias etiam esse causam nec appetentiæ, nec delectationis ciborum. Ideoque diximus delitias resolvere corpora, relaxare vires, & illarum vigorem tollere; vnde oriri

Nota:

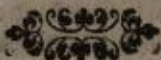
Delitiæ impediunt animam, & corporis sanitatē.

appetitus amissionem oportet. Maledictæ delitiæ, quæ utramque impediunt sanitatem. Sicut enim corporalem impediunt sanitatem crebra remediorum mutatio, ita utramque impediunt sanitatem varia deliciarum genera. Planta, quæ sæpe transfertur, non conualescit: homo, qui de delitijs ad delitias transit, non erit sanus. Nec dicere poteris, corporalibus, & spiritualibus simul utar delitijs: sicut enim ignis, & aqua simul esse non possunt: sic spirituales, & corporales delitiæ in eodem se non compatiuntur. Bene dixit Bernardus, ubi crapulam ructantis inter pocula Christus senserit: vina sua dulciora super mel, & fauim menti propinare dedignatur. Vbi curiosa diuersitas ciborum pascit ventrem, coelestis panis ieiunam deserit mentem. Ita quoque de reliquis deliciarum speciebus progrediendum est. Turpe est igitur

In epist. ad Fulgent.

Qui delitijs vacant.

homini cuilibet, præsertim Christiano, si ventri, & gulæ deserviat, si vnguentis oblitus, aut floribus coronatus incedat, si pompaticè deambulet, si mollibus vestitus in publicum appareat, si luxibus quibuscumque incumbat; qui hæc facit, utique insipiens, ineptus, & nihil est. Igitur delicatè vivere tamquam rem pestiferam fugito: quia ad opera tandem rapit, ex quibus post deliciarum finem gemitus oriuntur. Scis enim, quòd post placebo, cantatur heu me, sic erit delitijs assuetis, delitijs namque utrobique patientur.

Τοὺς λογισμοὺς ἄμεινον τοὺς φιλοσάρχως βδελύττεσθαι. φθέρῃσι,
 γὰρ τὸ σῶμα, καὶ τὴν ψυχὴν μολύνουσιν.

P R A E C E P T I O CLXIII.

Cogitationes carnales satius est abhominari: corrumpunt enim corpus, & animam polluant.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CLXIII.

Emo corruptionem sui corporis appetit, neque animæ pollutionem. Naturaliter enim homo incorruptibilitatem, & munditiam desiderat. Si dixeris, etiam Ethnico, num corpus tuum corrumpi velis, & animam pollui? certè respondebit non: nisi sit amens. Nam infidelis naturaliter scit, malum esse corpus corrumpi, quia mala est corruptio: & naturaliter scit malum esse animam pollui, quia immunditia mala est. Igitur verumque abhominabitur. Inter cætera quæ corpus corrumpunt, & animam polluant, non inveniuntur peiora, quàm cogitationes carnales. Quis putaret corpus corrumpi, & animam pollui carnalibus cogitationibus, cum sint res non corporales? & tamen re uera ab his alterum corrumpitur, altera verò polluitur. Quomodo autem id efficitur, sciendum est, quòd duplici cogitationum genere molestatur homo: carnali, & spiritali. Carnali molestatur, qui terrena sapit: spiritali, qui cœlestia. Carnali, qui Diaboli instinctu ducitur: spiritali, qui spiritu Dei aguntur, iuxta illud: Hi filij Dei sunt, qui spiritu Dei aguntur. Carnali, qui obscœnis immergitur rebus: spiritali denique, qui æternis. Scribitur enim: Qui de terra est, de terra loquitur: igitur, qui de cœlo est, non nisi cœlestia loqui maximè consentaneum est. Vtrique tamen fit raptus, & abstractio animæ circa mores: sed inæqualiter. Primus enim ad vitia rapitur: secundus ad virtutes. At satius est vitia abhominari, quinimò & cogitationes carnales, quæ vitia pariunt: satius est abhominari, idque gemina de causa: ob corruptelam, & ob pollutionem. Cogitationes

Homo naturaliter incorruptibilitatem, & munditiam desiderat.

Cogitationibus carnalibus quomodo corp⁹ corrumpitur, & anima polluitur.

Cogitationes carnales operatione corrumpunt corpus, & animam consensu.

Corpus cum inuite corrumpitur, intacta remanet anima.

1. 2. q. 26.
art. 3.

3. Ethic.

namque carnales nedum vitia, duobus quippe malis hominem afficiunt: secundum quod etiam ex duabus constat partibus: corruptela, & pollutione: Corruptela circa corpus: pollutione erga animam. Nam corrumpunt corpus operatione; & animam polluant consensu. Et quamvis anima spiritalis sit, in qua nihil propriè corporalis res agere potest: vitio tamen pollueri ipsam possunt affectu, qui ab anima procedit. Quinimo cum sit corporis forma, totumque ipsum repleat: polluto corpore, necessario sequitur pollui animum, nisi cum corpus inuite pollui cogatur. Tunc enim intacta, & munda remanet anima: quia peccatum inuoluntarium non coinquinat hominem. Dicebat beata Lucia: Si me inuitam violari feceris, castitas mihi duplicabitur ad coronam. Nemo igitur nostrum tenetur ad culpam, nisi propria voluntate deflexerit. Quinimo nec pœna æterna, quæ ad peccatum consequitur, meretur quis condemnari: nisi propria voluntas adsit. Vnde Bernardus dixit: Tolle propriam voluntatem, & non erit infernus. Quare si quis inuincibili ignorantia aliquid de genere malorum faceret, ad peccatum ei minimè imputaretur, cum huiusmodi ignorantia tollat voluntarium, iuxta B Thomam. Sicuti si quis violenter actum de se bonum faceret, non esset meritorium; quia nullus potest mereri inuoluntariè: Ideo Aristoteles quamvis Ethnicus, dixit: Nullus est beatus, nolens. Itaque si vis non corrumpi corpus, nec animam pollui: cogitationes carnales abhominari penitus necesse est. Abhominare igitur & tu tales cogitationes, amplectere spirituales; nam & duo tibi præbunt bona, exornabunt quidem corpus incorruptibilitate: animam verò sanctitate.

Οὐδὲ τὰ τῆς γῆς ἀγαθὰ χωρὶς κόπων ἀνύεται ἀνθ' ὧν ὁτὶ τοῖς τοῦ
τὰ οὐράνια, διὰ τὸν μόχθον ἐκκλινόμεν.

P R A E C E P T I O C L X I I I I.

*Neque terrena bona sine laboribus parantur:
Cuius igitur gratia, cœlestia propter
laborem declinamus?*

SCH O-

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CLXIIII.

Ominis bonum duplex in vniuersum esse decernitur: corporale, & spirituale. Corporale, est omne bonum externum, potentia, diuitiæ, dignitas, pulchritudo, scientia, fortitudo, & similia ferè innumera: spirituale verò, omne bonum internum, quatenus à Deo in animam venit. Temporale nullius momenti est respectu spiritualis. Hoc enim in perpetuum satiat: illud paulatim absumitur, corrumpiturque. Hoc non habitum appetitur: habitum fastidit. Illud habitum non fastidit: sed magis amatur. Corporalia bona (vt iam diximus) vtique sunt diuitiæ, honores, dignitates, & cætera: Corporalia bona quæ. spiritualia verò, gratia, & gloria. Vt quid ergo propter corporalia tamdiu affligimur? vt quid pro temporali gloria vsq; ad interitum desudamus? pro terrenis lucris, pro acquirendis diuitijs, honoribus, scientia, fama, gloria, & similibus: sæpe nuditatem, famem, deiectionem tolleramus: pro spe autem perpetua, pro cœlesti mercede, pro beatitudine adipiscenda, pro gratia, & gloria, quæ nos beare possunt, sicuti de facto beant: nec parum in labore subsistimus. Heu miseram hominum conditionem, si terrena hæc bona laboribus paramus, cuius igitur gratia cœlestia propter laborem declinamus? Videmus certè ob terrenam retributionem militem, Cuncta laborant propter lucrum. diu, noctuque vigilare: mercatorem maria transnatare, montes conscendere, regiones inuisere nouas: bubulcum terram fodere, arare, subiectum frigori, æstui, aquarum inundationi, ventorum flatui: artifices omnes sudare, multaque incommoda pati, nonnisi ob temporale lucrum, & quidem paruum: Equi currunt ob pallium, canes ob panem saltant, aues cantant ob cibum, simiæ iocantur nonnisi ob mercedem, cunctaque fatigantur propter retributionem. Et quæ merces est illa? quæ retributio? temporalis certè, & exigua. Et animalium? parua, & tenuis cum modica dominorum suorum utilitate. Si igitur temporalia cum tanto labore acquirere conamur, cur sine labore cœlestia adipisci credimus? Bene dicebat Gregorius Pontifex: Omnes huius seculi dilectores in terrenis rebus fortes sunt: in cœlestibus debiles. & paulo inferius: Li 2 ferius:.

Bonum hominis quod duplex.

Corporalia bona quæ.

Cuncta laborant propter lucrum.

Lib. 3. & 19. moral. & habetur dist. 47 cap. omnes.

ferius: Superna autem laboriosè quærere tanto magis diffi-
mulant: quanto magis ea retribui putant. Ne declinemus
igitur fratres laborem quemlibet, vt cœlestia tandem assequi
valeamus. Nam indigni certè hominis est minora cum la-
bore acquirere, maiora verò ob laborem perdere. Quid enim
minus re terrena? quid maius cœlesti? Si igitur terrena bo-
na laboribus acquiruntur: cœlestia nonnisi laboribus asse-
qui debent.

Εἰ βούλει τι πῶ ἀρετῇ ἐκ τῶς κόπου ἐργάζεσθαι, λογίζου τὸν κόπον
πρόσκαιρον, τὸν δὲ μισθὸν αἰώνιον.

P R Æ C E P T I O C L X V.

*Si vis virtuti contra laborem studere: cogita laborem
temporaneum esse, mercedem verò æternam.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CLXV.

Lib. 2. Ethic.

Lib. 6. epist.
famil. ad Le-
ptam.

Lib. 2. Bleg. 2

Remedium
contra labo-
rem.

Ræsupponit Author virtutem haberi non posse
sine labore, vnde quidam virtutem duram, &
quasi ferream esse voluerunt: & Aristoteles cir-
ca difficilia semper fieri artem, & virtutem do-
cuit. At quidem initio difficilis est, facilis au-
tem postremo, testante etiam Hesiodo antiquissimo Poeta
hisce versibus: quorum Cicero alias meminit.

*Ante virtutem Dei sudorem posuerunt
Immortales: longa, & ardua via ad ipsam,
Et aspera primum postquam ad summum peruentum fuerit
Facilis deinde est, difficilis quamuis fuerit.*

Quos & alij sic reuoluerunt.

Virtutem posuere Dii sudore parandam, &c.

Sed Ouidius in de Ponto sic illustrè cecinit.

*Difficile est fateor, sed tendit in ardua virtus:
Et talis meriti gratia maior erit.*

Dat itaque Author documentum, vt quamuis virtus labore
exquiratur: si virtuti contra laborem studere desideras, duo
prorsus cogitare debes, laborem temporaneum: mercedem
verò

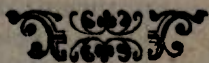
verò æternam. Non igitur te terrere debet tam paruus la-
uus labor: vbi tam longam recipere speras pro virtute mer-
cedem. Et de moralibus virtutibus, quæ in bonis operibus
consistunt, loquitur Author: quarum præmia sunt in cœlesti-
bus, non autem de intellectualibus. Nam eum his potest esse
peccatum: cum illis verò minimè. Implicat enim, vt quis mo-
ralibus virtutibus sit præditus, bonisq̃ vacet moribus: &
tamen in eo peccatum regnet. Quippe quod omnem exclu-
dit virtutem: & quicquid vicio contrarium est, virtus dicitur.
Intellectualis verò virtus minime, quia cum illa potest esse,
esse peccatum: idest habens virtutes intellectuales, potest ha-
bere peccatum: si autem morales omnes, minime. Nam qui
habet prudentiam, iustitiam, temperantiam, fortitudinem,
castitatem, humilitatem, compassionem, & similes morales
virtutes (præsuppositis Theologicalibus) impossibile est, vt sit
iniquus simul, & semel: quia iniquitas hæc omnia excludit.
Ideo virtutem diffinit Cicero in Rhetoricis, quòd sit affectio
animi constans, conueniensq̃ue, laudabiles efficiens eos in-
quibus est: & ipsa per se, & sua sponte separata etiam vtilita-
te, laudabilis. Et alij virtutem esse dixerunt perferendorum
malorum fortis, atque inuictam patientiam. Cumq̃ue cæte-
ris quibuscumque virtutibus fortitudo præstet: factum est, vt
omnes rectæ animi affectiones virtutes appellentur. Inde vir-
tus à viro dicta est: quia viri propriè maxime est fortitudo,
& vir dicitur eo quod maior vis est in eo, quàm in fœmina:
& hinc (vt Lactantius Firmianus deducit) virtus nomen ac-
cepit. Optimum itaque remedium est ad exercendas virtu-
tes contra laborem, putare laborem quandoque defecturum:
mercedem verò in perpetuum duraturam. Igitur stude vir-
tuti, ne timeas laborem, contemne illum. Hic deficit tandem:
illa nunquam perit. Hic finem habet: illa nunquam marcescit.
Quinimo futura merces tibi spondetur in cœlo: vbi dies sem-
per est æternitatis, non temporis.

Peccatū po-
test esse cum
intellectuali-
bus virtuti-
bus.

Virtutis mo-
ralis diffini-
tio.

Virtus vnde
dicitur.

De opificio
Dei.

Ὅσοι πρὸς τὰς ἡδονὰς τὰς ἀτόπους προσετήκασι τῆς ἀπολαύσεως τὸ βάρυ,
καὶ τῆς τιμωρίας τὸ μακρὸν λογιζέσθωσαν.

P R A E C E P T I O C L X V I.

*Qui ad voluptates obscænas coliquescunt,
cogitent illi voluptatis brevitatem:
Et pœnæ magnitudinem.*

S C H O L I V M , S E V C O M M E N T . C L X V I .

Voluptates, quia inclinationem dicunt ad sordidæ mentis illicita, cum quadam lubrica suauitate, omnino fugiendæ sunt: quemadmodum sancta à Diabolo. Qui enim ijs delectantur, minus aut nihil boni habet: multa verò dolorosa.

Voluptatū
malignita-
tes.

Quare vocabat Antiphon voluptatem sororem tristitiæ. Solon, & Menander Philosophi dicebant: Fuge voluptatem, quæ in posterum dolorem parit. Archiras Tarentinus inquebat, nullam capitaliorem pestem, quàm voluptatem corporis: hominibus à natura datam. Plato escam malorum voluptatem appellabat: quod ea homines capiuntur, ut pisces hamo. Male senserunt, qui voluptatem summum bonum dixerunt: vox quidem pecudum, non hominum esse videtur. Nec verum est, Epicurum summum bonum in voluptate constituisse, quam initium, & finem vitæ beatæ appellauit: non enim omnem voluptatem illo modo statuit. Feliciter id ostendit Bartholomeus Minerua clarissimus Pater meus in de vita Epicuri: rationibus allquibus ex epicureis institutis depromptis. Quandoquidem Epicurus Gargetius, Aeliano teste in de varia historia, exclamabat: Cui parum non est satis, nihil sufficere potest. Idemque aiebat aliquando cum quolibet se de felicitate certaturum: dummodo mazam, & aquam haberet. Rursus, Turget mihi voluptate corpusculum, aqua, & pane vtor: at sumptuosas voluptates expuo, non tamen ipsarum causa: quàm sequentium ipsas incommodorum. Idemque dicebat: Si quem volueris diuitem efficere, non est, quod

Voluptas nō
est summum
bonum.
beatitudo nō
cōsistit in vo-
luptate car-
nali iuxta
Epicurum.

quod augeas opes : sed minuas cupiditates. Item cum quaeretur, qua quis arte ditesceret? non si praesentibus adiecerit, respondit : sed si usum, & necessitatem sibi persuasam circunciderit. Ex quibus omnibus manifestum est, Epicurum minime summum bonum in voluptate carnali constituisse. Verum enimvero quis voluptatum appetentiam plenam, quidem anxietatis, sarietatem verò poenitentiae negabit? Reminiscere quæso libidinum tuarum : intelliges enim quam Voluptatum exitus tristes tristes fuerint tuarum voluptatum exitus. Quod si te beatum dixeris, quia in voluptate felix permaneris : etiam & pecudes beatos dicam, quia voluptatibus omnino deditos. Nul- lum igitur discrimen inter te, & eos deprehendetur. Sed quid? nonne voluptates breues? breues quidem; poenae earum nonne maximae? maximae quidem : Hic namque incipiunt : ibi poenae maxima. Verò nunquam desinunt. Scis enim quòd infernus est perpetuus, ubi maximam damnati patiuntur poenam, & duplicem quidem : alteram ob auersionem à Deo, priuationem Dei, quæ est poena damni : alteram verò ob voluptates obscenas, poenam sensus. Iustum namque est, ut qui se à Deo auertit ob voluntatem perpetuam in malo, priuetur Deo in perpetuum : & qui ad voluptates obscenas se conuerterunt, ob voluptates sentiant poenam. Igitur qui ad obscenas colliguescunt voluptates, sciant voluptatum breuitatem : & poenae magnitudinem. Desinunt quippe voluptates, quia mundanae sunt : poenae verò non desinunt, quia perpetuae.

Ὅσον ὁ βίος ῥυπαρὸς, κατωδὴς εἰκότως ἡ ψυχὴ, καὶ πενθεῖν ὡς λογιστικόν ὑφ' ἐαυτῶν ζημιωθέντες ὑφείλουσι.

P R A E C E P T I O CLXVII.

*Si vita est sordida, bestialis est sine dubio anima :
debentque lugere rationem homines
à seipsis poenis affecti.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT CLXVII.

Hominum
vita quotu-
plex.

Riplex est vita hominis, practica, speculatiua, & voluptuosa. Practica propriè hominum est, speculatiua Angelorum, voluptuosa bestiarum. Quia praxis hominibus propriè conuenit, speculatio Angelis, voluptas bestiis. Quapropter

si primam attenderis, verè hominem te ostendes: si secundam, indues Angelum: si tertiam, bestiam. Ergo bestiarum vita cum sit voluptuosa, vitaque voluptuosa sit sordida: bestiarum vita sordida erit. Ergo si vita hominis est sordida, bestialis erit sine dubio anima: quippe, quæ communicabit cum bestiis ea quæ propriè bestiarum sunt. Bestiarum autem propria sunt voluptates, luxur, deliciae. Quare dicebat Cicero: Voluptatem bestiis concedamus: & rectè, quia bestiarum finis voluptas est, quæ cum sit sordida, si talis hominum erit: bestiales penitus emergent. Quandoquidem homo versatilis naturæ, & anceps est: cui namque hæret, ibi se figit, cameleontisque naturam sequitur: qui in omnibus, quibus voluerit, se transformat coloribus. Si mundis rebus, & secundum spiritum, Angelis sociatur, quia Angelorum vita est cum cælestibus: si autem sordidis inhiat, bestiis coniungitur: quia bestiarum vita sordidis voluptatibus æstuat. Sed infelices tales, quia à seipsis pœnis afficiuntur innumeris: inquietudine scilicet, molestia, effœminatione, laxitudine, corruptela, noxijs omnibus. Et quod optimum in eis est, nempe ratio vndique conturbatur: ac propterea lugenda est; quandoquidem cum ipsa belluas homo præcellat, Angelis coequetur, Deum verò sequatur: ob sordidam vitam sordescit, & maculatur omnino; ac propterea bestia similis inspicietur.

Hominum
bestial. ū tor
menta.

Homo præ-
cellit anima
lia ratione,
alia verò cō-
municat cū
animalibus.

Miser homo, qui cum ratione animalia præcellat: sordidis rebus inquinatur; ideoque bestialis efficitur anima. Cætera quidem, quæ sunt in homine vel communia animalibus sunt, vel minora. Nam & si fortis sit homo, fortior est leo. Si formosus, itidem & pavo, vel arpia, vel syrena. Si velox, nonne equus velocior? Si corpus habet, arbor quoque corpus habet. Si imperum habet, & motum voluntarium: bestia, & vermes hoc habent. Si habet vocem: præstant canes claritate, aquila

aquilæ acuitate, tauri grauitate, lusciniæ dulcedine, atque mobilitate. Sicque discurrendo, inuenies omnia quæ sunt in homine vel communia animalibus, vel minora. At sola ratione præstat, exceditque cætera animalia: & tamen sordidis dum se immiscet rebus, bestialis dubio procul euadit. Fuge igitur sordidam vitam ô homo: ne amissa ratione, bestialis euadat anima.

Πάντα νόμιζε φθαρτά, καὶ οὐκ ἀπερτίω ἀφθαρτον.

P R A E C E P T I O C L X V I I I.

Omnia corruptioni obnoxia esse putato: solam verò virtutem incorruptibilem existere.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CLXVIII.

Pibis nemo foelix deprehensus est, cum rerum copia tam assiduo pârta labore: pereat tandem; fortunæ enim est possessio, quamuis etiam vel liberalitate perdantur: vel parcitate putrescant. Viribus nemo fortis, & gratia formæ nemo constans: illæ namque senio effluunt, ægritudineq; contabescunt facîle: hæc temporis reuolutione flacescit, paruoque durat tempore. Vnde Ouidius Poeta optimè cecinit.

Nemo opibus foelix est.

Nemo viribus fortis est, neque gratia formæ constans.

Forma bonum fragile est, quantumque accedit ad annos

Fit minor, & spatio rumpitur illa suo.

Sanitate nemo gloriosus: nam & morbis varijs membra dolore premuntur. Nobilitate nemo clarus, cum omnium idem sit conceptus, vterus, partus, ortus, & interitus: quamuis etiam sit bonum alienum. Gloria nemo permanens, quia permutationi prorsus obnoxia: facileque vulgi improbitate destruitur. Voluptates quælibet nulli stabiles, quia vix bene manent: fugiunt namque momento. Omnia demum nulli beata: cum miserijs plena vndique cernantur. Igitur bene dicit Author: Omnia corruptioni obnoxia esse putato. Quæ igitur res illa est, quæ semper manet, quæ nullis fortunæ incommodis obnoxia est? quæ est intrepida? quæ senij ignara?

Nullus vel sanitate, vel nobilitate, vel gloria gloriari potest.

Virtutis en-
comia, & lau-
des.

quæ post fata superstes durat ? quæ ad cælum præuia pandit iter ? quæ immortalitate gaudet ? quæ verè beat ? Virtus quippe est. Hæc enim sola incorruptibilis existit, possessio eius æterna, diuitijs potior, generis splendore vtilior, corporis ornamentum, & animæ vestis. Hæc est, quæ nullius fortunæ tollitur incurfu, nullaquæ calumnia temporis iniuria distrahitur : quæ desidiâ dedecus, laborem laudem extimat. Beatus cuius menti ipsa coaluerit: sola namque consenesceat. At summis laudibus virtutem concelebrauit Antonius Borbonius vir doctissimus suis metricis versibus : quorum hæc duos excerpimus.

Nempe Dei donum virtus felicitat ipsa

Post cineres virtus, viuere sola facit.

Igitur virtutem incorruptibilem existere putato : cætera verò corruptioni obnoxia.

Ἀμίλη τῶν ἄλλων ὅσα κτιωσὶ κατὰ σκευάζει τὸν ἀνθρώπον. ἔργα δὲ ταῦτα, ὅσα σε οὐράνιον ἀναδείξαι δυνήσονται.

PRÆCEPTIO CLXIX.

Neglige alia omnia, quæ bestialem efficiunt hominem.

Ea verò perage, quæ te cælestem habere originem ostendere possunt.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CLXIX.

Otest ne homo effici bellua, cum Author dicat, negligē alia omnia, quæ bestialem efficiunt hominem ? pauloque superius dixerit, si vita est sordida, bestialis est sine dubio anima ? potest ne substantia in aliam conuerti substantiam ? quod dubio procul esset, si substantialiter in belluam mutaretur homo. At quidem id impossibile omnino est. Figmenta sunt certè Poetarum transformationes, Narcisum scilicet in florem mutatum esse: Daphnim in laurum, aut iuuenecam: Aretusam in fontem: in arborem Ciparissum, in ceruum Atheonem, & similia inania (quamuis diuina virtute id fieri possit:

Poetarum
transforma-
tiones figmē
ta sunt.

possit: vt patet de vxore Loth, quæ propter inobedientiam, in statum salis versa est secundum corpus). Sed nequit homo in aliam transformari substantiam, sed quemadmodum Aristoteles dicit intellectum fieri rem intellectā, quod amor vehemens transformet amantem in rem amatam metaphoricè: sicut etiam dicitur hominem absque naturæ, & essentiæ mutatione ob virtutes diuinas Dei formem fieri: rursus, quemadmodum Paulus Apostolus dicebat: Viuo ego iam non ego, viuit verò in me Christus: ita ob vitia versus homo in malitiam, humanam certè amittit naturam; rationemque similitudine, iuxta illam Regis Prophetæ loquutionem; Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Hæc quidem negligenda sunt, nam & ista bestialem efficiunt hominem. Qua enim ratione poterit esse, vt quem transformatum vitijs videas, hominem existimare possis? Detractio cani attribuitur ob mordacitatem, immunditia sui ob volutionem in luto: ambitio aquilæ ob altum volatum: insidiæ vrsi propter malitiam: superbia leoni ob rugitum: obstinatio aspidi propter obtusas aures, vnam in terra fixam, reliquam verò cauda clausam: iracundia draconi ob repentinum aggressum: fraus vulpi ob fallaciam, & astutiam: rapacitas lupo ob voracitatem: luxuria hædo propter frequentem coitum: lasciuia equo ob lubricam naturam: segnitia, ac torpor asino ob stoliditatem: pavor ceruo ob stuporem: timiditas lepore ob naturæ imbecillitatem: inconstantia auibus quibuscumque propter inuium volatum. Nihilominus tamen detractio in homine facit hominem canem, immunditia in homine facit hominem suem, ambitio facit aquilam, insidiæ vrsus, superbia leonem, obstinatio aspidem surdum, iracundia draconem, fraus vulpem, rapacitas lupum, luxuria hædum, lasciuia equum, segnitia, ac torpor asinum, pavor ceruum, timiditas leporem, leuitas, & inconstantia auem quemlibet. Igitur probitate deserta, malitia verò assumpta, desinit homo esse homo: ergo vertitur in belluam, belluarum naturam, & conditionem assumens: quia in diuinam transire non potest conditionem. Heu statum miserum. Homo ab homine euadit bellua? Quid igitur faciam, dices? Author docet, vt peragas ea, quæ te cœlestem habere originem ostendere possunt.

Homo quomodo in aliā transformatur substantiam.

Vitia animalibus attributa.

Animaliū vitia in homine, facit hominem belluam.

Virtutes q̄-
libet faciunt
hom nē cœ-
lestem.

Ista verò virtutes omnes erunt, præsertim supradictis vitijs oppositæ: scilicet taciturnitas, candor, spretus mundi, charitas, humilitas, captiuatio intellectus, mansuetudo, simplicitas, modestia, castitas, continentia, sollicitudo, seu labbr, resistentia, virilitas, & constantia. Taciturnitas contra canis detractionem, candor contra suis immunditiam, spretus mundi contra ambitionem aquilæ, charitas contra insidias vrsi, humilitas contra leonis superbiam, captiuatio intellectus contra obstinationem aspidis surdi, mansuetudo contra draconis iracundiam, simplicitas contra fraudem vulpis, modestia contra lupi rapacitatem, castitas contra luxuriam hœdi, continentia contra lasciuia equi, sollicitudo contra segnitiam asini, resistentia contra cerui pauorem, virilitas contra leporis timiditatem, constantia denique contra inconstantiam auium. Hæc quidem si obseruata à te fuerint: ostendent te cœlestem habere originem, non terrenam. Alia verò bestialem hominem te efficient, & manifestabunt.

Επιμελοῦ τῆς ἀρετῆς. αὐτὴ γὰρ διὰ φιλοσοφίας νέου
Ἀδάμ ἀναδείκνυσιν.

P R Æ C E P T I O CLXX.

*Operam da virtuti, ipsa enim per philosophiam
nouum Adamum te constituet.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CLXX.

Adami priui
legia, gratiæ,
dignitates,
& excellen-
tiæ in Paradi-
so volupta-
tis.

Rimus ille parens noster foelicissimus in illo statu suo, sine vlla egestate, omnibus abundans rebus: nihil molestiæ, nec indigentia sentiens; qui nec somno inuitus premi poterat, nec lassitudine otiosus fatigari, nec siti affligi, nec fame pati, quinimo nec ætate consumi. Nam dederat Deus cibum ne esuriret, & potum ne sitiret, & lignum vitæ ne illum senectæ dissolueret. Nullum insuper ictum metuebat extrinsecus, nullum morbum intrinsecus: creatus in gratia in habitibus naturalibus perfectis, & integris. Qui in sui primordio omnem

omnem perfectionem tam secundum corpus, quam secundum animam, quæ conuenit homini, accepit: virtutibus quibuscumque præditus, cognitione de Deo naturali, & supernaturali, omni quæ alia possibili homini naturaliter exornatus: quinimo immortalis, & impassibilis secundum corpus passione propriè dicta. Quandoquidem erat Adæ corpus impassibile passione corruptiua, sed passibile passione perfectiua, (quamuis immortalitas, impassibilitasque non ex principiis naturæ, sed ex Dei resultabant beneficio) in loco Paradisi conuersatio eius, odoriferis stipatus malis, fulcitus floribus, gloria, & honore coronatus: super opera manuum Dei constitutus: societas eius cum omni militia cœlestis exercitus, terræ dominus, cœli ciuis, domesticus Domini Sabaoth. Miser tandem Diaboli inuidia lætalibus vulneribus sauciatus, omnia hæc deperdidit bona. Virtutibus quibuscumque priuatus, bonis omnibus spoliatus, è loco voluptatis cum dedecore expulsus, omnibus miserijs plenus, mortisquæ dominio præsertim subiectus; causa tandem, & origo ruinæ omnium nostrum extitit. Vide ergo, quæ facit peccatum.

Diaboli inuidia Adæ cum ista deperdidit bona.

Vide statum imparem. Vis igitur & tu fieri nouus Adam, operam da virtuti: quia virtus per philosophiam, hoc est per scientiam, & sapientiam: proculdubio te nouum Adamum constituet. At scias quæ scienda sunt, scias non ut scias tantum, quia turpis curiositas est, iuxta Bernardum: nec scias, ut sciaris, quia turpis vanitas est: sed scias, ut ædifices, quia sic charitas est: vel scias ut ædificeris, quia sic prudentia est. Scias tandem ut Deum noscas, virtutes colas, vitia fugias: quia vera scientia, & sapientia est, Deum noscere, virtutes colere, vitia fugere. Vera scientia, & sapientia non extollit; sed humiliat, facit iusticiam, contemnit humana, suscipit diuina, ut summum illud bonum, ad quod natus est, possit adipisci. Hoc est illud quod Philosophi semper quæsierunt, nec inuenire potuerunt. Quia cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt (iuxta Pauli Apostoli epistolam) aut gratias egerunt, sed euauerunt in cogitationibus suis: & obscuratum est insipiens cor eorum, dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Quod Lactantius Firmianus explicauit, quia religionem aut prauam retinuerunt: aut to-

Virtuti incumbendum est, ut fiat quilibet alter Adam.

Qui scit, quomodo scire debet.

Vera scientia quæ est.

Ad Rom. c. i.

Diuin. instit. lib. i.

tam penitus sustulerunt. Da igitur operam virtuti, sit scientia, & sapientia tua in Christo: Crede mihi, eris nouus Adam.

Ἐὶ κρατεῖς γαστρός, κράτει καὶ γλώσσῃς, ἵνα μὴ τὸ μὲν ὑπάρχῃς δοῦλος, τὸ δὲ τυγχάνῃς ἀνόητος ἐλδόμενος.

P R A E C E P T I O C L X X I .

*Si ventri imperas, impera quoque linguae: ne tum
seruus existas ventris, tum etiam
liber sis stolide:*

S C H O L I V M , S E V C O M M E N T . C L X X I .

Solus Deus
perfectus est

12. lib. met.

Rationes p-
bantes sum-
mā Dei per-
fectionem.

Homo cur
nō potest ef-
se vndequa-
que pfectus.

Lib. 3. Ethic.

Lib. 1. Ethic.

Nemo hominum potest esse vndequaque perfectus. Solus enim Deus, cui nihil deest, perfectus est. Ipse quidem prae omnibus modis perfectus est, etiam iuxta Ethnicos. Quare Aristoteles dixit, Primum principium oportet esse perfectissimum. At nō deest ratio. Primo, quia est prima causa effectiua rerum omnium, in cuius virtute agentis omnis effectus praexistit. Rursus, in ipso sunt omnium rerum perfectiones: subinde, est ipsum esse per se subsistens; ac ideo totam perfectionem essendi in se continet. Homo autem ab illa infinita perfectione valde deficit: ideo non potest esse vndequaque perfectus. Et quamuis similis sit Deo, hoc est, quatenus participat esse secundum aliqualem analogiam, non autem secundum eandem rationem speciei, aut generis. Subinde, Deus non est similis creaturae, quamuis dicatur creatura similis Deo: quia in ijs, quae vnius ordinis sunt, recipitur mutua similitudo, non autem in causa, & causato. Nemo igitur hominum est vndequaque perfectus. Nec vera est Aristotelis opinio, habentem scilicet virtutem vnam: & ceteras quoque habere. Melius dixit antea, virtutem vnam minimē hominem virtuosum facere: sicuti nec vnam hirundinem ver, nec calidam diem, & modicum tempus aestatem, quemadmodum etiam nec vnam diem, nec modicum tempus facere hominem foelicem. Quoniam & si

vir-

virtutes iugatae, & connexae dicantur: inter se, & ad inuicem, non in alio erunt. Quandoquidem possum ego esse liberalis, sed incontinens: & tamen liberalitas virtus est. Possum esse iustus, sed inuidus: & tamen iustitia virtus maxima est. Possum insuper esse misericors, sed gulosus: nihilominus tamen misericordia inter virtutes postremum minimè obtinet locum. Non igitur vnam quis habens virtutem, reliquas habebit. Ideo Author dicit, Si ventri imperas, impera quoque linguae: quia potest quis abstinens esse, non tamen taciturnus. Si igitur ventre abstinens fueris, loquax verò lingua: vnam tantum virtutem nempe abstinentiam habebis. Inquit itaque Author, quod si ventri abstinentia imperas, imperare quoque debes linguae nonnisi taciturnitate, modestia, circumspectione, silentio. Abhorre igitur loquacitatem, garrulitatem, dicacitatem, linguacitatem, & similia: quia haec multos habent errores: detractionem scilicet, lites, iurgia, blasphemias, susurationes, & similia penè innumera. Si abstinentiae virtutem habes, acquirere stude virtutem taciturnitatis: secus seruus, & liber eris: seruus linguae, liber ventris, sed stolidus.

Virtutes quæ modo iugatae, & connexae dicantur.

Loquacitas; garrulitas, & similia, multos habet errores.

Ἀγάπα τὸν θεὸν, ὑπὲρ αὐτὸν δὲ τοὺς οἰκείους μὴ ἀρέσσωχε. μὴ πῶς αὐτοῦ κατὰ τὴν αὐτοῦ φωνὴν εὐρεθῇς, ὥς οὐ θέλεις, ἀνάξιός.

P R A E C E P T I O CLXXII.

*Deum dilige, super ipsum verò domesticos ne colloques:
ne forte iuxta ipsius vocem ipso indignus,
cum non vis, inueniaris.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CLXXII.

Utrum duo in vniuersum sint propriè obiecta diligibilia, alterum supremum, alterum verò æquale: duo quoque in vniuersum diligendi sunt; Deus scilicet, & proximus. Deus in primis, & super omnia: proximus deinde, & infra Deum. Deus super omnia, quia simplex. Simplex verò aut totum

Obiecta diligibilia deus, & proximus.

amor Dei ne
pereat, quid
agendum.

Amor proxi-
mi ut sit si-
cur sui, quid
requiritur.

Dilectionis
ordo qualis.

Inimici quo-
modo dilige-
di.

totum attingitur, aut nihil. Igitur aut totum amari debet, aut nihil: partium enim expers omnino est. Proximus verò postmodum, quicumque sit ille. Ne amor Dei in nobis pereat, quatuor nutriri remedijs opus est: meditatione, doctrina, oratione, & exercitio. Quia meditatione apprehenditur, doctrina scitur, oratione trahitur, exercitio verò colitur, & tenetur. Sed ut amor proximi sit sicuti sui, quatuor quoque requiruntur conditiones: ut scilicet ametur ordinatè, efficaciter, sanctè, & perseveranter. Nam in amorè requiritur ordo, efficacia, puritas, & diuturnitas: secus amor non est. Qui enim amor erit, si ad tempus ametur amicus, si duplici corde, si lentè, & indebitè? Nomine proximi veniunt parentes, filij, domestici, & inimici. Igitur dilectionis ordo sic se habebit, ut primò, & ante omnia diligatur Deus: parentes secundò, inde filij, subinde domestici. Qui si filios bonitate præcellunt, malis præponendi sunt filijs: postremo inimici, non quia ut inimici diligendi sunt, sicut nos ipsi (nisi ut proximi) sed quo ad naturam, vel simpliciter. Sufficit namque, quòd odio non habeamus. Igitur si mundum, qui contemnendus est, diligimus, aut corpus minus diligendum, nimium fouemus, aut proximum non sicut nos ipsos, vel Deum non plus, quàm nos ipsos diligimus: dilectionis quidem ordinem omnino peruertimus, modumque diligendi minimè obseruamus. Dilige igitur Deum super omnia, caue ne supra eum domesticos colloques: quia ipso indignus, nolens iudicaberis. Vox Christi est: Qui amat patrem, aut matrem plusquam me: non est me dignus. Et qui amat filium, aut filiam super me: non est me dignus. Ergo multo minus Deo dignus erit, qui proximum parentibus inferiorem, vel Deo æquauerit: vel Deo anteposuerit.

Καρτέρει τὰς θλίψεις. ἐν αὐταῖς γὰρ τοῖς ἀθλοῦσιν οἱ στεφανοί.

P R A E C E P T I O C L X X I I I .

*Fortiter perfer afflictiones, coronæ enim horum sunt:
qui in eis certamen substinent.*

SCHO-

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CLXXIII.

Afflictiones, quamvis iuxta Ciceronem, propriè sint ægritudines cum vexatione cordis: sumuntur tamen ab Authore indistinctè pro quocunque aduersitatum, & tribulationum genere. Nam tribulatio, afflictio, aduersitas, calamitas, & similia idem prorsus sunt, & significant: & non differunt nisi grammaticaliter. Quare tribulatio (vt hoc pro exemplo vtamur) venit à tribulo: Tribulus est herba pungitiua; & homo tribulatus tribulationibus pungitur. Vel Tribula sunt genus vehiculi, quo teruntur frumenta. Quare Virgilius sic cecinit.

Lib. 4. Tusc.
quæst.

Tribulatio-
nis ethymo-
logia.

Tribulaque, trabeaque, & iniquo pondere rastræ.

Hinc factum est, vt homo afflictus, tribulationibus teri dicatur. Afflictiones igitur quæcunque sint illæ, fortiter à te qui Christianus es: perferendæ sunt. Quandoquidem minimè dubitandum est omnia huius generis arbitrio Dei fieri, quamvis etiam per aereas potestates (vt inquit Paulus Orosius) exercentur aliquando: nonnisi propter bonum tuum. Nam etiam Macrobius dixit, non omnino Dijs exosos esse, qui in hac vita cum ærumnarum veritate luctantur: sed esse arcanas causas, ad quas paucorum poterit venire curiositas. Et Author dicit, quòd sunt coronæ illorum, qui in afflictionibus certamen sumunt: quos etenim Deus in hac flagellat vita: in alia dubio procul coronat. Aurum in fornace probatur, non consumitur: ideoque illustrius splendet, & à domino honoratur, atque in magno habetur pretio. Homo in tribulationibus fit magis perfectus, ac propterea illustrior redditur, & à Deo exaltatur, & coronatur. Quem igitur vitæ temporalis aduersitas exagitat: sumat gaudium de spe æternæ retributionis. Vt autem concludamus intentum, perfer iuxta Authorem fortiter afflictiones: quia tibi bonum erit. Nam si affligeris, vel vt bonus affligeris, vel vt malus: si vt malus, bonum certè est pro te, affligi: efficit id enim Deus, quo tibi omne quod te in seculo delectabat, amarescat: vt ad cœleste desiderium excitari possis: vt denique peccatorum indulgentiam accipere valeas. Nimium namque rebus hisce, quæ

Afflictiones
fortiter per-
ferendæ.

Lib. 4. de Or
mesta.

Lib. 1. Satur.

Tribulati à
Deo coronā-
tur in cœlo.

Malus si affli-
gitur, cur bo-
num est vt af-
ligatur.

Bonus cū affligitur, bonum est pro eo.

Super Matt. serm. 18.

momento transeunt, delectaris, maxime quidem perfrueris: mirum in modum gaudio afficeris. Igitur mordicatio, cruciatio, contristatio tibi necessaria sunt omnino. Mordicatio ad delectationem, cruciatio ad suauitatem, contristatio ad hilaritatem. Si verò ut bonus affligeris, bono esto animo, quia afflictiones sunt coronæ horum, qui in eis certamen sustinent: Quandoquidem æternam beatitudinem consequentur penitus. Itaque siue bonus, siue malus, gaude cum affligeris, quia etiam iuxta Diuum Augustinum, Deus ideo fœlicitatibus terrenis amaritudines miscet: ut alia quæratur fœlicitas, cuius dulcedo non est fallax. Et Beatus Gregorius aiebat, quòd Sanctorum mentes æternitatis præmia præstolantes, vires ex aduersitatibus sumunt: quia crescente pugna, gloriosiore sibi non ambigunt manere victoriam.

Μακάριον τὸ πάσχειν κακῶς, τὸ ποιεῖν δὲ χρηστόθλιον. τοῦ Κριστοῦ γὰρ κληρονόμος ὁ πάσχων, τοῦ δὲ Διαβόλου ὁ ποιῶν συγκληρονόμος.

P R Æ C E P T I O C L X X I I I I .

Res est beata malis affici: inferre verò miserimum.

*Qui enim patitur Christi hæres est: faciens
verò Diaboli cohæres esse creditur.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CLXXIIII.

Hominū improbitate in iurię irrogatur.

Ecesse est hominum improbitate iniurias irrogari, detrimentumque fieri, vel dignitatis, vel corporis, vel rerum extra, & intra nos positarum. At inter eum, qui infert, & cui inferuntur, tantum discrimen est: ut iste gloria beatitudinis exaltetur, ille verò miseria infœliciter damnetur. Nam & qui patitur Christi hæres est: qui verò euomit, Diaboli cohæres esse creditur. Diaboli namque natura & si in se bona sit, malitia tamen deprauata, in eo semper tendit, ut perpetuo noceat: Nec facere potest, quin noceat, quia ad nocendum semper pronus est. Cum enim immobiliter apprehendat, quinimo cum peccatum elegerit, atque in illo voluntate sua peruersa, atque obstinata

Diabolus se per pronus ad nocendū.

stinata se confirmanerit: non potest non agere malum, hominesque impellere: ut alter alteri noceat, malaque inferat: ac tandem omnes suas vires ad hoc adhibet, ut mala proximis inferamus. Nil reperitur prauius, nil malignius, nil Diabolo nequius: qui vniuersis insidiatur. Ergo qui proximo mala infert, Diaboli naturam sequitur, cuius semper est mala inferre: ac propterea illius hæres perspicitur, cuius vestigia sequitur: cui verò irrogantur, Christi hæres est. Nam & ferendam esse iniuriam ille præcepit, & illatam usque adeò tulit, ut percussoribus veniam sit precatus. Quid quod & Ethnici id docuerunt, & effecere? Aristoteles dicebat: Iniuriam pati, melius est, quam alteri nocere. Et idem rursus dixit: Accipere, quam facere, præstat iniuriam. Auerroes Cordubensis Philosophus inquebat: Peius est facere iniuriam, quam pati. Seneca in prouerbijs dixit: Viri boni est scire pati, nec facere iniuriam. Igitur infero, viri mali est facere iniuriam, nec scire pati. Socrætes mortalium sapientissimus calce à quodam percussus in publicum, monitus ut hominem repercuteret, respondit: Si Asinus mihi calcem impegisset, in eum recalcitrarem? Lege dicta, factaque sapientum hominum, innumera etenim sunt: inuenies quidem rem beatam esse malis affici (ut inquit Author) miserimum verò inferre: Ergo si malis afficeris, ne contristeris: cum laudibus te omnes extollant, etiam Ethnici; quinimo Deus, cum te beet. Tristare verò, si alijs mala inferas: quia hoc certè miserimum: quemadmodum & illud beatum.

Lib. 1. Ethic.
Melius est iniuriari, quàm iniuriare.
Lib. 5. Ethic.
Methic. 8.

Nota de Socrate.

Καλὸς ὁ τῆς νηστείας ἄρτος, ἐπεὶ δὴ τῆς ζύμης τῶν ἡδονῶν
δὲν ἐλευθερὸς.

P R A E C E P T I O CLXXV.

Bonus ieiunij est panis: quandoquidem à voluptatis pane immunis existit.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CLXXV.

PAnis substantialis forma, qui farina, & aquæ mixtionem, ipsamque vstionem propriè consequitur, qui communiter in forno à nobis coquitur, quo vniversa ferè mundi machina maxima cum sui vtilitate, voluptateq; pascitur, vnde à pascendo nominatus est: per metaphoram, & rei similitudinem ad duplicem panem transferri potest; ad panem ieiunij, & ad panem voluptatis; vtrobiq; enim pane vescitur. Qui primum manducant, immunes sunt à secundo: at qui secundum ingurgitant, in multis se obruunt malis; Quinimò naturæ, quæ rerum magistra est, prorsus contrariatur: quandoquidem paucis, minimisque contenta est natura: maximis verò suffocatur penitus. Quis enim non vidit vnquam ciborum abundantiam morbos facere, molestias ingerere, & gradines generare, obtundere sensus, hebetare intellectum, augmentare vicia? E contra autem frugalitatem simul cum nutrimento sospitatem procreare, fugare & gradines, prorogare vitam, augere robur, acuere sensus, excitare intellectum, vegetare mentem, & minuere sordes? Sed quod facit negotium est, quòd edacitatis vitio omnes animæ virtutes destruuntur. Nam præter id, quod si superfluis velit quis vrgere, aut iniocundum fiet, quod infunderit, aut noxium omnino: accedit etiam, quòd animæ vires debilitantur penitus; memoria scilicet in præteritis, intellectus in præsentibus, voluntas in futuris, & vtrisque. Ieiunij autem virtute omnes carnales cupiditates refecantur, mens eleuatur ad superna, memoria Dei beneficia recolit, intellectus captiuatur in obsequium Christi, voluntas itidem nihil aliud vult, præter id quod est Christi, & Dei Domini nostri. O sanctum, saluberrimumque ieiunium. At conare & tu ieiunare spiritu, mente, & anima. Si namque necessarium est corporale ieiunium, magis tamen necessarium est spirituale: quinimo parum, aut nihil iuuat corporale absque spirituali. Quid enim prodest ieiunare corpore, mente verò luxuriari? quid præstat à cibis abstinere carnalibus, & errare peccatis? quid iuuat inedia macerare corpus, animam verò æstare concupiscentijs?

Quale

Ciborū abundantia multorum malorum causa, sicuti paritas multorū bonorum.

Edacitatis vitio oēs animæ virtutes destruuntur, & vires debilitantur.

Ieiunandum est spiritua-
liter.

Quale ieiunium erit, quod non vesceris carnibus, & de ore tamen tuo omni esca sordidius egreditur maledictum? quale ieiunium erit illud, quod venter sanctificatur temperantia, & lingua polluitur mendacio? Ieiunare oportet ab omni peccato: tale ieiunium elegit Dominus: Hoc per Esaiam innuit, dicens: Nonne hoc est maius ieiunium, quod elegi, dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes, dimitte eos qui confracti sunt, liberos: & omne onus dirumpe, & cetera. Optimum exemplum adducitur in scriptura de ieiunante secundum corpus tantum, & non secundum animam. Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit mortuum, quid proficit lauatio illius? sic homo, qui ieiunat in peccatis suis, & iterum eadem faciens, quid proficit humiliando se? orationem illius quis exaudiet? Ieiunandum igitur est ab omni peccato. Ieiunent sensus, oculus ab omni petulantia, auris ab otiosis rebus, lingua à maledictis, & inutilibus, manus à malis operibus, nasus à vanis odoribus, totum corpus ab obscænis, anima ipsa à propria voluntate. Non sumas cibum malitiæ, non epulas voluptatis, noli luxuriæ vitio concalcere. Ieiuna à prauitatibus, abstine à malis actibus, contine à prauis colloquijs, à cogitationibus pessimis. Hoc ieiunium elegit Dominus: hoc sibi placet. Hic est bonus ieiunij panis, quia à voluptatis pane immunis existit. Bene ergo dicit Author, panem ieiunij bonum esse, panem verò voluptatis malum: quia primo si quis rectè vescitur, immunis redditur à noxijs, qui autem secundo, quamuis sit voluptatis, innumeris immergitur malis, quæ animam, & corpus destruunt tandem; nonnisi quia voluptatis.

Cap. 58.

Eccles. 34.
Optimū scripturæ exemplum.

Ieiunandum est ab omni peccato.

Ieiuniū placens Deo.

Ἄγιος ὁ τῆς προσδοχῆς βασιλεὺς. ἔλκει γὰρ πρὸς ὑμᾶς τὸν ἅγιον
τῶν ἁγίων, ἅγιος.

P R A E C E P T I O C L X X V I.

*Sancta est orationis ara: pertrahit enim ad nos
sanctè Sanctum Sanctorum.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CLXXVI.

Discrimē in-
ter hāram ,
& aram.

Ara cum h aspiratione, porcorum stabulum est: absque verò h aspiratione, altare Deo dicatum. Quòd ab illa tantum interesse nonnulli docēt, vt Arę superis, & inferis Dijs constituebantur: altaria verò superis solum; superstitionibus

quibusdā antiqui omnino dediti. Vnde altare dictum est ab altitudine, quoniam in ædificijs à terra erectis, veteres Dijs sacrificabant: sicuti Dijs inferis in effossa terra, terrestribus in terra. Modo tamen vnum pro altero accipi consuevit. Inquit itaque Author, quòd orationis ara est sancta, nonnisi quia pertrahit ad nos sanctè Sanctum Sanctorum. Igitur ad aram sanctè orandum est, cum sit sancta. Sanctè autem orabitur, si oratio fuerit simplex, dilucida, atque manifesta: &

Lib. de offic.

Lib. i.

Dubium.

Responsum
primum.

Responsum
secundum.

Replica.

(vt inquit Ambrosius) plena grauitatis, & ponderis: non affectata elegantia, sed intermissa gratia. Cicero quamuis Ethnicus, in de legibus docuit, quomodo sanctè orare debemus, dicens: Ad Diuos adeunto castè, pietatem tenento, opes etiā admovento: sed si quis secus faxit, Deus ipse vindex erit. Sed quis sensus verborum Authoris, dicentis: Sancta est orationis ara, quia in ipsa Deo sacrificia offeruntur? quomodo trahit ad nos Sanctum sanctè Sanctorum, cum res materiæ concreta cernatur, & Deus spiritus est, & qui adorant eum, in spiritu, & veritatè adorare oportet, spiritumq; ad nos eum trahere certum est? At faciliè dicitur, quòd Author præcipuum templi locum sumit pro oratione, quæ in illo offertur loco. Constat enim aram in templo potiore partem illius esse: nam templa sine aris, non sunt templa, & in aris Deo offerri orationes, sacrificia, & cæt. luce clarius constat.

Verum facilius satisfit dicendo, aram vocabulum Græcum esse, idemq; significare, quòd oratio, votum, prex, imprecatio. Nam græcè habetur ἀρά τῆς ἀρᾶς, η; Itaque dicens Author, sancta est orationis ara, idem est dictum, ac si diceret, sancta est oratio orationis. Verum tunc maior quoque difficultas emergit. Quandoquidem si hoc verum est, tunc nugatio esset: cum enim idem bis sumitur, tunc nugationem committi, necesse est. Igitur dicens Author, sancta est orationis oratio, nugatur:

nugatur : quod dubio procul improbum est. At hic sensus re- Responsum.
 sponsum est, nullaque nugatione immixtus. Oratio etenim prout
 nostro deseruit negotio, duplex esse perpenditur: nuda, & ve-
 stita, seu ornata. Oratio nuda illa est, quæ sit ad Deum ore Oratio nu-
da, & vesti-
ta.
 tantum, mente autem ad aliena se ferente: ac propterea fri-
 gida offeretur Deo. Vestita est, quæ sit ore, corde, & spiritu:
 hæcque dici potest oratio orationis, quia præcellit illam, quæ
 sit ore tantum. Quamobrem ut oratio sit perfecta, non nuda
 debet esse, quamuis pura, & simplex: sed multa comitata so-
 cijs, nempe iuxta Cassiodorum: Ipsius oratio est perfecta, Super Psal-
mibus.
 cuius & causa clamat, & lingua, & actus, sermo, & vita, & co- Oratio per-
fecta quæ.
 gitatio. His quidem vestita, ornataque debet esse oratio.
 Hæc est oratio orationis, hæc certè est oratio sanctè facta:
 ac propterea hæc ad nos trahit sanctè Sanctum Sanctorum.
 De hac itaque loquitur Author, non de alia.

Μὴ δόκει τῷ δεικνυσμένῳ ἀρετῆς εἶναι παράργον. ταύτης γὰρ χάρις,
 πᾶσα ὑπ᾿ ἑξὶς ἀνάγεται.

P R A E C E P T I O CLXXVII.

*Ne putes iustitiam virtutis esse parergon: nam
 sine ipsa omne opus immundum est.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CLXXVII.

Arergon vocabulum. Græcum est, quo Græci
 sæpe vtuntur: Latini etiam aliquando. Quod
 nihil aliud iuxta Plinium sonare videtur, nisi
 id quod alicui rei extra propositum additur. Quid sit pa-
rergon iux-
ta Plinium.
 Vt si pictor imaginem pingens ornandæ rabel-
 læ gratia, arbusculas, montes, auiculas, nebulas, mare, flumi-
 na, naues, & huiusmodi adiecerit. Quemadmodum Protege-
 nes cum Athenis celeberrimo loco Mineræ delubro propy-
 leum pingeret: adiecit etiam paruulas naues longas. Iuxta
 verò Budeum, parerga sunt corolaria, seu appendices operis
 locati: & in idem redundat. Nos autem dicemus esse parer-
 gon quid extrinsecum, extraneumque à re, cui talia adduntur
Parerga iux-
ta Budeum.
Parergon
iuxta propriam
opinionem.
 Dicit

Iustitiæ lau-
des, & enco-
mia.
Lib. 1. Rhet.
L. bro 5. &
6. Ethic.

Iustitia for-
titudine præ-
stantior.
Lib. 3. topic.

Lib. 1. offic.
Iustitia præ-
stantior pru-
dentia.
Iustitia præ-
stantior tem-
perantia.
Lib. 2. topic.
Iustitia præ-
stantior est
fertilitate, &
scientia.

Lib. 3. Polit.
cap. 7.

Iustitia quas
cumque præ-
cellit virtu-
tes.

Dicit itaque Author, Ne putes iustitiam virtutis esse parer-
gon, hoc est extrinsecam, alienamque à virtute: vel non posse
esse iustitiam sine virtute; quia iustitia virtus est, & maxima.
Aristoteles dicebat: Iustitia est virtus, qua singuli sua secun-
dum leges possident. Idemque iustitiam virtutum præclaris-
simam appellat, ipsamque esse omnem virtutem: ita ut neque
hesperus, neque Lucifer sit ita admirabilis. At certè minimè
dubitandum est, iustitiam non esse virtutis parergon; sed abs-
que controuersia aliqua ipsammet virtutem, vnam, solam,
dominam omnium, & reginam esse virtutum. Iustitia præ-
stantior est fortitudine, iuxta Aristotelem, quia si omnes es-
sent iusti, fortitudo non esset utilis: at si fortes essent, adhuc
utilis iustitia esset: ergo melior est iustitia fortitudine:
Hanc opinionem sequutus est Plutarchus in Apophtegmati-
bus narrans de Agefilao, qui cum de fortitudine, iustitiaque
rogaretur, utrâ esset melior? Respondit, nullam fortitudinis
esse utilitatem, nisi adsit iustitia: imò si iusti omnes essemus,
fortitudine nequaquam indigeremus. Iustitia præstantior est
prudentia, iuxta Ciceronem, quia prudentia sine iustitia ni-
hil valet ad faciendam fidem: iustitia verò multum. Rursus,
iustitia absque prudentia multum poterit: prudentia sine ius-
titia nihil valebit. Iustitia præstantior est temperantia, quia
temperantia ad seipsum solum est: iustitia ad alios. Præstan-
tior iustitia est fertilitate, iuxta Aristotelem, dicentem: Ius-
titia regentis utilior est subditis fertilitate temporis. Iusti-
tia præcellit scientiam, iuxta Platonem: Nam scientia absque
iustitia calliditas potius est appellanda, quam sapientia. Ciuitas
habitari non potest sine iustitia: quinimò & politix
maximæ dissoluuntur propter iustitiæ transgressionem. Ideo
Aristoteles dixit, communicatiuam virtutem esse iustitiam:
cui necessarium est omnes alias assequi virtutes. Et Diuus
Hieronymus ad Demetriadem scripsit, omnes virtutum spe-
cies vno iustitiæ nomine contineri. Sed & Diuus Ambrosius
in Hexameron optimè digreditur iustitiam quascunque præ-
cellere virtutes, dicens; Vbi prudentia, ibi malitia: vbi forti-
tudo, ibi iracundia: vbi temperantia, ibi impatientia: plerun-
que autem alia vitia. Vbi verò iustitia est, ibi concordia est
ceterarum virtutum. Non enim per se pars est iustitia; sed
quasi mater est omnium virtutum. Vide ergo si iustitia sit
virtutis

virtutis parergon, quinimo ipsamet virtus, & virtutum omnium splendor magnus, ex quo viri boni nominantur. Sed Author probat, quia sine ipsa omne opus immundum erit, & rectè. De iustitia namque veniunt religio, pietas, affectus, innocentia, amicitia, concordia, humanitas, gratia, vendicatio, obseruantia, veritas, & huiusmodi innumera. Cum itaque sine his omne opus immundum sit: igitur absque iustitia omne opus immundum erit. Est itaque iustitia virtutis intrinseca. Vis igitur habere omnes virtutes? esto iustus, quia iustitia non est virtutis parergon.

Iustitiæ effectus.

Εἰσπερεῖς πτωχοῖς, τὰ σπαντοῦ πεῖρε. τὰ γὰρ ἄλλοτε ζιζανίων πικρότερα.

P R A E C E P T I O C L X X V I I I.

*Si seminaueris pauperibus, quæ tua sunt, serito:
aliena enim zizanijs sunt amariora.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CLXXVIII.

Furtum, quod est occulta alienæ rei acceptio, ignorante domino, contra eius voluntatem, iuxta Beatum Thomam: vel iuxta Canonistas est omnis illicita alienæ rei vsurpatio: seu secundum Legistas, contrectatio rei alienæ, mobilis, & corporalis fraudulosa, inuito domino, lucrificiendi gratia, siue ipsius rei, siue etiam vsus rei, siue possessionis, esse illicitum, & peccatum mortale, cum in veteri, tum quoque in noua lege, luce clarius patet. Nam Deuteronomij cap. 15. Exodi 20. & Leuitici 19. aperte prohibetur à Domino furtum, dicente, Non furtum facies. In Euangelio insuper inter cætera peccata hominem inquinantia Dominus noster Iesus Christus furtum retulit. Omnes leges furtum prohibent, quia re uera contra ius naturæ est, quod præcipit, Quod tibi non vis: alteri ne feceris. Quandoquidem nemini placet, ut sibi sua rapiatur: ergo nec tibi placere deberet rapere aliena. At non vides per furtum inferri nocumentum proximo in rebus suis? Nescis, quod si sibi inuicem passim furarentur ho-

Furtum quid sit.

22. q. 65. ar. 3

14. q. v. c. penale. & ceter.

ff. de furtis, l. 1.

Matth. 15.

Furtum ab omni lege prohibetur.

Furtum charitatis contrarium. mines, periret humana societas? Quid igitur magis contrarium charitati? Et quamuis necessitatis tempore cuncta sint communia, id à Deo tamquàm omnium rerum Domino particulariter dispensatum est. Quare duo tibi cauenda sunt: primo, ne fingas semper necessitatem: secundo, ne laqueo suspendaris. Sed certè scire debes, qui aliena rapis, te restitutioni obnoxium: quæ cum sit necessaria ad salutem, si non restitues, non saluaberis. At si aliena rapiam (dices) ut dem

iurandum, non est propter pauperes.

pauperibus, nonne furari licitum erit ob misericordiam? sicque absolutus ero à restitutione? Negatiuè respondet Author, dicens: Si seminaueris pauperibus, quæ tua sunt, serito: quoniam aliena zizanijs sunt amariora. Sunt certè amariora zizanijs, quia nulli cui rapina cessit scilicet: gaudium rectè durauit in posterum. At ut scias quomodo eleemosyna faciendæ est, & ut sit grata Altissimo, nonnullæ requiruntur conditiones; inter quas præcipua est Authoris: nam absque

Eleemosyna ut sit grata Deo, quis requirit conditiones.

illa, ruunt cæteræ. Eleemosyna quidem grata erit Deo, si primo quicquid dederis, cum hilaritate dederis, & cito: nam & Deus hilarem diligit datorem; & qui cito dat, preconijs omnibus bis dare effertur. Igitur quicquid largiris, cum hilaritate largire: non toruis oculis, non turbata facie, non contumeliosis verbis: sed sermone iocundo, serena facie, vultu hilari, munificencia tua condienda est. Deinde, ut non pro susceptis beneficijs, aut labore detur, quia tunc non eleemosyna, sed venditio, merces, auctio erit: perdes itaque meritum. Tertio, ut viuus facias eleemosynam, quia post mortem lumen post tergum habebis: Cades igitur vmbrosus in purgatorij foueam. Postremo ut sit tua, non aliena, quia de alieno largiri species furti est. Aliena tamen erit, si de scœnore, de vsuris, de rapina, de furto, & similibus extiterit. Verum, si acquisita non sunt illicita, modus tamen acquirendi illicitus: potest fieri eleemosyna. Quare & meretrix potest facere eleemosynam, quæ & illi proderit. Hoc vltimum à reliquis præsupponitur: Nam quamuis eleemosyna promptè, sine spe retributionis, & in vita facta fuerit: si non erit propria, vana erit. Hoc est, quod dicit Author, pauperibus quæ tua sunt, serito: aliena enim zizanijs amariora sunt, quia furti amaritudine omnia inficiet. Audi quid scripsit Sagrio Episcopo Beatus Gregorius: Non est putanda eleemosyna, si pauperibus

Habet i. q. 1. cap. Non est putanda.

bus dispensetur, quod ex illicitis rebus acquiritur: quia qui hac inuentione mala accipit, vt bene dispense, grauatur etiam potius, quàm iuuetur. Conforme quidem Pauli Apostoli præcepto, dicentis: Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret, operando manibus suis, quod bonum est, vt habeat unde tribuat necessitatem patienti. Legitur de usurario quodam, qui cum Ecclesiam ex illicitis ædificasset: dum Episcopus ad illam consecrandam ingrederetur, Demon in porta restitit in faciem eius, dicens: Abi hinc, an nefcis, quòd mihi dicata est Ecclesia, cum de usuris, & male acceptis sit ædificata? Hoc innuit Tobias filio suo, dum dixit: Ex tua substantia fac eleemosynam, quia ex alienis species furti est. Ideoque iuxta Authorem, ex alienis facere eleemosynam, illa zizanijs sunt amariora. Fac igitur eleemosynam de bono, de iusto labore, de propria facultate; non de pauperis egestate; fac de illa, quæ peccata purgare debet, non quæ animam grauare: grauabit autem si de alienis erit.

Ad Eph. c. 4.

Nota exemplum.

Tobias c. 4.

Τυφλὸς ὄντι ὁ ἐλεείμων, εἰ μὴ τυγχάνῃ δικαίος ὄργων ἄργον,
ὅν θεωρῆσαι οὐ δύναται.

P R Æ C E P T I O C L X X I X .

Cæcus est misericors, ni existat etiam iustus: colens agrum, quem contemplari non potest.

S C H O L I V M , S E V C O M M E N T . C L X X I X .

Misericordia comes indiuidua est iustitiæ, & cōtra: ita vt misericors absque iustitia fatuus reputetur omnino: iustus verò absque misericordia crudelis. Vinum certè sine aqua validissime inebriat ob robur, aqua absque vino ob frigiditatem debilitat stomachum; at si misceantur ad inuicem, vtrumque maxime iuuat ob temperamentum. Iustitia vinum est, aqua verò misericordia. Iustitia absq; misericordiæ aqua crudelitas efficitur: misericordia autem sine vino iustitiæ fa-

misericordia comes est iustitiæ.

Nota diligenter.

tuitas magna extimatur: mixtæ verò ad inuicem, optimum faciunt temperamentum. Quare in Deo ita vnité existunt, quòd vna sine altera penitus nequeat esse. Nunquam enim Deus miseretur absque punitione, nec punit absque misericordia, etiam pœnis inferni perpetuo condemnatos: nam citra condignum eos punire, sententia est Theologorum omnium. Vide ergo misericordiam Dei immensam cum iustitia. Sed author misericordem sine iustitia cœcum vocat, & recte.

miseri-
cordia
ocul⁹ est vir-
tutum, iusti-
tia pupilla
oculi.

Nota.

In libro de
Oratore.

In de vita, &
moribus Phi-
losophorū.
Quid sint
lex, & Rex
iuxta Solo-
nem.

De verbis do-
mini sermo-
ne 30.

Quemadmodum enim oculo non videmus absque pupilla: ita misericors absque iustitia; misericordia namque oculus virtutum est: iustitia verò pupilla oculi. Non videbit itaque misericors, ni etiam iustus extiterit: quia iustitia omnia prospicit, omnia videt, omnia discernit, cuncta rimatur, cuncta numerat, cuncta mensurat, cuncta æquat. Cœcus quidem est Index, si eleemosynam pauperi dederit, innocentem deinde suspendet: viduam, & pupillos opprimat; quid enim prodest eleemosyna? Cœcus certè est Iudex, si condolet afflicto, muneribus tamen corrumpitur, leges venales facit, iudicat passione, ac potius (vt inquit Cicero) commotione aliqua mentis, quàm veritate, aut præscripto, aut norma aliqua, aut iudicij formula, aut legibus, sententiam promulgat. Quæ iniquior sententia? Cœcus quidem est Princeps, qui Ecclesiæ bona tribuit, nihilominus tamen præmijs, seu donis iura legibus tollit, subditos suffocat, non sua aufert, pauperes infontes constringit, præpotentes, & diuites non solum absolui, sed nec alligari permittit. Heu Iudex, & Princeps inique, colis agrum, què contemplari non potes. Bene respondit Solon (Authore Laertio) ipsum interroganti de duobus, primo quid esset Rex? secundo, quid esset lex? primæ interrogationi respondit, Rex est fortis potestas. secundæ, lex est aranæ tela, quia si in eam quid debile inciderit, retinetur: graue autem pertransit tela rescissa. At Valerius Maximus Anacharsis Scithæ id attribuit. Sit res quomodolibet, quoniam est verissima. At cœcus quidem est homo quilibet, putans bene facere, se eleemosyna misereri pauperum, animæ verò suæ immaniter sœuire peccatis: quia colit agrum, quem contemplari non potest. Bene scripsit Augustinus: Si vis facere eleemosynam, à te incipe: misericors es alteri, tibi verò crudelis? Igitur si es misericors, esto quoque iustus: aliter cœcus eris habens

habens oculos absque pupilla. Non poteris itaque contem-
plari agrum, quem colendo te contemplari conuenit.

Προσδέεσθαι μὲν αὖτις, μὴ φόβου δὲ τὸν θάνατον, ἀληθινὴς χαρακτὴρ,
φιλοσοφίας ἑκατέρου.

P R Æ C E P T I O C L X X X.

*Expecta semper, nec verò metue mortem: Vtrumque
enim verum philosophiæ signum est.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CLXXX.

Ria manifestè apparent in homine, natiuitas,
vita, & interitus. Natiuitas in principio, vita
in medio, interitus in fine. Nam & homo primo
nascitur, viuit deinde, moritur postremo. Qua-
re & à Poetis tres assignatæ sunt Parchæ, ini-
tium, medium, & finem vitæ hominis significantes: Clotho,
Lachesis, & Atropos. Clotho, quæ filat: Lachesis, quæ filum
trahit: Atropos, quæ filum scindit. Vnde & cecinit.

Parchæ quid
significat in
homine iux-
ta Poetas.

Clotho colum baiulat, Lachesis trahit, Atropos occat.

Prima filans, vitam hominibus ordinat: secunda filum tra-
hens, vitam hominibus prorogat: tertia filum scindens, vi-
tam hominibus demere significatur. Igitur tribus temporis
partibus hominem contineri necesse est: præterito, præsentī,
& futuro. Præteritum per Clothum, præsens per Lachesium,
futurum per Atropon. Præteritum iam non est amplius, quia
transactum: præsens & si adsit, dubium tamen est: futurum
verò quamuis absit, certum. Initium vitæ hominis iam præ-
terijt: præsens instans est vitæ hominis: futurum dissolutio.
Itaque bene inquit Author, Expecta semper, nec verò metue
mortem: quia futura, quia certa, quia necessaria. Futura
namque certa, & necessaria expectanda sunt, non metuenda:
ambigua verò, & contingentia vtrique metuenda sunt. Mors
futura est, certa est, necessaria est: igitur expectanda, ample-
ctenda, non metuenda. Vtrumque autem faciens, veræ phi-
losophiæ studiosum te ostendes: nam vtrumque scilicet expe-
ctare,

Homo tribus
temporis par-
tibus conti-
netur.

Dubium.

Mors naturaliter timetur.

Christus pati, & mori timuit.

1.2. q. 41. ar. 4
Agonia quid sit.

Marci c. 14.

Responsio ad dubium.

etare, & non metuere, verum philosophiz signum est: quia & Philosophorum plerique, & Sanctorum ferè omnes, & mortem expectarunt, & mortem non timuerunt. Verum dubitatio admodum difficilis exurgit, quomodo scilicet non metuendam mortem præcipit Author, cum vltimum sit terribilium, vitæque corporalis amissio naturaliter perhorrescatur etiam sanctis, & timoratis viris? Quare Cyprianus refert, quòd cum Episcopus quidam sanctissimus graui laboraret infirmitate: adhuc sibi sanitatem restitui exorabat. Cui apparens speciosus iuuenis cum indignatione infremuit, & dixit: Pati timetis, exire non vultis: quid faciam vobis?

Verum enimvero quid dicemus de Sancto Sanctorum Christi, qui & pati timuit, & viuere non recusauit? Quandoquidem factus in agonia prolixius orabat. Agonia verò quid est iuxta Diuum Thomam, nisi timor mali extrinseci, cui propter improuisionem resisti non potest? Et rursus scribitur, quòd cœpit pauere, & tædere, & mæstus esse. Vnde & dicebat, Tristis est anima mea vsque ad mortem. Hæc autem tristitia quid est, nisi dolor interior ex apprehensione alicuius nociui causatus? Male igitur præcipit Author, expectandam, non metuendam esse mortem: cum omnes naturaliter mori timeant. Sed dicitur, quòd mors ab omnibus naturaliter timetur: sicque tum Sancti metuerunt, tum quoque Sanctus Sanctorum Christus perhorruit: quia omnes homines.

Igitur quo ad humanitatem Christus mortem pertimuit: quo ad diuinitatem minimè. Rursus, agonia in Christo, mortisq; timor iuxta partem sensituiam fuit, non secundum rationem: quia ratio obediebat Deo. Subinde, tristitia fuit in Christo nō ex eo quod rationi repugnaret sensualitas, quia illud in Christo nunquam extitit: sed quia verus erat homo. Amplius, iuxta Magnum Albertum, tristitia in Christo ex naturali infirmitate, quæ nullum est peccatum, causata est: quia fuit vt passio, talis autem passio afficiens dicitur, non abducens rationem. Similiter dicitur mortem expectandam, non metuendam hominibus esse iuxta rationem: sicq; loquitur Author. Ita namque Sancti, & ex Philosophis multi, & expectierunt, & non metuerunt: iuxta verò sensualitatem timetur, nec potest fieri, quin timeatur. Sicque haud loquitur Author.

Σχηματίζου, πλὴν ἀρετῶν, οὐχ ὅπως ἀπατήσῃς, ἀλλ' ὅπως
ἀφελήσῃς τοὺς βλέποντας.

P R A E C E P T I O C L X X X I.

*Virtutem colito, non vt decipias: sed vt
iuues videntes.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CLXXXI.

Irtus, quæ ab vniuerso toto summis extollitur
laudibus, quum vitio prorsus contraria redda-
tur: toto amplectenda est conamine, præsertim
cum ob virtutem beetur homo, & hi soli beati
sunt, qui virtutibus replentur omnino. Habita

verò exercenda est penitus. Quid enim prodest virtutem
assequi, illam deinde in abscondito ponere? Si autem exer-
cueris, quemadmodum & colere debes: non ad decipiendum,
sed ad adiuvandum videntes colito. Decipies tamen quoties
virtute ad malum vteris finem. Tria personarum genera co-
lunt quippe virtutem, ipsaque ad malum vtuntur finem.
Hæretici, Infidèles, & mali Christiani. Hæretici falsis dogma-
tibus: Infideles paganismo: mali Christicolæ distortis exem-
plis. Hæretici, vt mortifero hæresis veneno simplices ad hæ-
resim retrahere possint: Infideles, vt peruersis moribus fide-
les imbuant: mali Christicolæ, vt bonos ad peccata alliciant.
Mala est infidelitas. Infidelis namque in tenebris iacet, in
tenebris ambulat, & nescit quo pergat. Nam Fides lampas
est, quia sicuti lampas domum illuminat: ita Fides animam.
Nec sibi proficit vel elemosyna, vel quodcumque opus bo-
num: quia sine fundamento. Est enim Fides omnium virtu-
tum radix, & qui super hoc fundamentum non ædificat, nihil
facit, ruit enim totum ædificium: sicuti è contra, si super il-
lud ædificauerit homo: hoc solum ad operis sui fructus, &
virtutis (vt inquit Ambrosius) proficit mercedem. Est etenim
Fides humanæ salutis initium: & prima, quæ subiugat ani-
mam Deo. Optimum exemplum adfert Augustinus super

Virtus am-
plectenda, &
exercenda est

Personarum
genera vir-
tutem colen-
tium.

Fides lam-
pas est.

Nullū opus
meritorium
sine Fide.

In libro de
Cain, & Abel

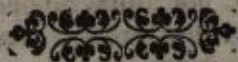
Ioan-

Hæresis species est peccati in Spiritum sanctum.

Hæretici refecandi sunt quātocyus.

Mali Christiani Fidem habent mortuam.

Ioannem: Sicut in radice (inquit) arboris nulla prorsus apparet pulchritudinis species, & tamen quicquid est in arbore pulchritudinis, vel decoris, ex illa procedit. Sic ex Fidei humilitate quicquid meriti, quicquid beatitudinis animæ susceptura est, ex Fidei fundamento procedit. At peior est hæresis qua homines pessimi Christum lacerant, Ecclesiam diuidunt. Catholicam, Deum impugnant. Est enim hæresis ratione pertinaciæ, species peccati in Spiritum sanctum: nempe impugnatio veritatis agnitæ, & Deus veritas est, Eligunt namque Hæretici disciplinam quam putant esse meliorem, Scripturam quoque quam Deus nobis ad salutem contulit, aliter intelligentes, quam sensus Spiritus sancti flagitat: ac ideo cum quæ peiora sunt, eligant; innitentes, atque obstinato animo peioribus se firmantes: à Fide dehiscere non dubitant, neque certant, defensantes sua peruersa dogmata. Quare reiiciendi sunt quātocyus, ne simplices suo inficiant veneno. Sicuti enim putridæ rescandæ sunt carnes, ne sanas corrumpant: ita Hæretici abscindendi sunt, ne pestiferis dogmatibus Fideles subuertant. Verum enimvero quid de falsis Christianis dicendum est? Qui cum se nosse Deum confiteantur, factis tamen negant? Fidem cerrè habent, sed mortuam. Credunt Deo, verbis honorant; operibus verò offendunt, proximum scandalizantes. Quid prodest illis Fides? Cerrè si cuius manus esset arida, verum quidem esset membrum, sed sine sanguine, & inefficax esset: ita & Fides vera est, nihilominus tamen sine operibus mortua est. Si igitur virtutem habes, colito illam, non ut decipias videntes, vel paganismo, vel hæresi, vel malis operibus: sed ut iuues videntes. Si autem deceperis, contra virtutis naturam agis. Ea namque est quædam mentis dispositio, qua mens rationi consentit, & obedit Deo. Quare & Diuus Augustinus inquebat, virtutem esse habitum mentis benè constitutæ. Quid igitur virtutem colis, ut decipias? colito, ut videntes iuues, non ut fallas.

Λίγειν καὶ καλὰ, καὶ τὰ μὴ καλὰ φράσσοντα, ὅπως ἀρξήται τῶν
ἔργων τοὺς λόγους αἰχμώεσθαι.

P R A E C E P T I O C L X X X I I .

*Honestā loqui decet, etiam non honesta facientem :
ut incipiat eum pudere verborum, quibus
opera turpia significantur .*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CLXXXII.

Verbum vniuersaliter duplex esse perpenditur, interius, & exterius. Interius est mentis, exterius oris. Illud est mentis conceptus, seu formalis, seu obiectalis: nam quicumque intelligit, ex hoc quod intelligit, producit aliquid intra se. Quare verbum mentis nihil aliud est iuxta D. Thomam, quàm conceptio intellectus, quæ est ipsa operatio, idest ipsum intelligere, vel species intellecta. Seu iuxta eundem in prima parte, verbum propriè est rei cognitæ similitudo formaliter, & expressa per actionem intelligendi producta, non autem ipsa res cognita: cum de ratione verbi mentalis sit esse intra mentem ipsam, res autem cognita est extra: Nec intelligibilis species, cum hæc rationem principij constituentis intellectum in actu primo habeat: verbum verò habeat rationem termini intellectiōis actualis, ita ut cessante intellectiōe, cesset verbum: quod quidem in omni intellectiōe necessarium est, quando res intellecta vel est absens, seu distans secundum locum: vel est inferioris ordinis, quàm sit ipse intellectus. Vtrum autem dum obiectum est immateriale, & ex natura sua intellectui coniunctum, non necessario producat verbum per cognitionem illius obiecti: ita quod verbum non pertineat intrinsecè ad rationem intellectiōis tanquàm terminus illius intrinsecus; sed erit necessarium, quando obiectum est absens, distans improporcionatum: vide Thomistas, sed præcipue Caietanum, & Franciscum Ferrariensem; non enim est præsentis negotij disputationes,

1. sent. dist.
27. q. 2. ar. 2.
& 3.
q. 27. ar. 1.
Verbum in-
terius quid
sit.

1. 1. q. 27.
ar. 1.
Lib. 1. cont.
gent. c. 53.

Nn

vel

vel opiniones afferre, nisi in re scholastica: quia scholia sunt. Aliud verò verbum est interioris manifestatiuum, à corporali motu nempe ab aeris verberatione impositum: quod quidem dicitur verbum vocale. Inter hæc duo verba talis reperitur ordo, ut primum sit causa secundi. Quicquid enim concipit homo, regulariter illud ore exprimit, vel saltem nutu aliquo. Secundum verò est effectus primi: nam quicquid exteriori verbo exprimit, interius primò concepit. Igitur loquutio signum erit conceptus hominis. Omnis namque loquutio ab aliquo intellectu (ut par est) procedit: si honesta loqueris, honesta concepisti: si autem obscæna, etiam obscæna interius immundo peperisti partu. Ergo delectant te ista: igitur non procul à facto. Quòd si dixeris, non feci, nec faciam: & id quidem insani hominis est, turpia scilicet non perpetrasse, nec perpetraturum: turpem tamen se verbis ostendere. Quòd si feceris, decet etiam te honesta loqui: quia verborum quibus opera turpia significantur, incipies pudere paulatim. Itaque ex verbis honestis, etiam te non honesta faciente, fiet: ut aliquando relinques turpia. Sed nescis inutilia verba maximè displicere Deo, placere autem Diabolo? honestis verò Deum interesse, sed Diabolum abesse? Non fallit cerè lectio quædam sanctissima, quòd dum Religiosi quidam de sanctis tractarent, & ad invicem sanctissimè sermocinarentur: adfuisse pulcherrimum puerum arridentem eis, & iocantem: at dum ad turpia se transferebant, disparuisse puerum, adfuisse verò suum lutulentum, scetulentumque. Piè quidem credi debet, puerum fuisse Iesum, vel Angelum, quibus tales placent sermones: suum verò Diabolum, quem non nisi scetulenta, & immunda delectant. Loquere igitur honesta, ut præsentem habeas Dominum, & absentem Diabolum, & licet non honesta facis, nihilominus tamen pudore verborum, quibus opera turpia significantur, suffunderis tandem. At cum homo ob laborem, requie interdum, ac recreatione indigeat, si verbis solatij utatur in conversatione; non peccat: dum tamen nihil turpe misceatur, quod Deo, vel proximo sit iniuriosum. Quare & Divus Thomas laudat Eutropeliam, quæ est conversio verborum ad solatium. Eutropelia est comitas, & medietas bomolochiæ, & agraciæ, iuxta Aristotelem in libro magnorum moralium. Græci namque

Loquutio signum conceptus hominis.

Exemplum notandum.

Homo quomodo non peccat utendo verbis solatij.
22. q. 168.
art. 4.
Eutropelia quid sit.

que Eurrapelos vocant, à corporis dexteritate: & Eutrappel apud eos dicuntur, qui facilitate quadam morum præditi sunt: hoc est lepidi, elegantes, faceti, & similes, qui in Latino propriè nomen non habent. Hac igitur & tu utere, est enim virtus pars modestiæ, qua ludrica, vel iocosa ad quandam animi quietem, vel ad solatium conuertuntur. Verum tria te conuenit obseruare, vt effugias peccatum. Primum erit, vt in verbis, vel operationibus turpibus, vel nociuis non queratur solatium; nam tunc etiam iuxta Ciceronem erit genus iocandi illiberale, petulans, flagitiosum, obscœnum. Secundum, ne animæ grauitas resoluatur totaliter; quia tunc omnis harmonia quasi concentus quidam bonorum operum solueitur. Tertium, vt congruat personæ, tempori, loco, secundum alias circumstantias; non enim decet Principem verbis solatijs astantes ad risum mouere. Vide ergo & tu quomodo loqueris, fac vt verba sint honesta, quia effugies peccatum.

Quomodo
euitatur pec-
catū in ver-
bis solatijs.
Lib. 1. offic.

Εἰ τὸν οὐρανὸν ποθεῖς, μὴ δέν σοι καὶ τῇ γῇ. οὐκ ἔστι γὰρ ἀδύνατον
ἀπὸς ἑκείνου ἀνέλθαι.

P R A E C E P T I O CLXXXIII.

*Si cælum desideras, nihil tibi in terra sit negotij:
non enim finit ipsa ad cælum euolare.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CLXXXIII.

Vatuor esse simplicia corpora terram, aquam, Elementorū
aerem, ignem, quæ vulgo elementa appellan- numerus.
tur, ex quibus cuncta appositè compaginan-
tur: maior Philosophorum pars affirmare,
astruereq; videtur. Ex his verò ignem leuem, Elementorū

ex maxima eius æliuitate arguerunt: aerem, & aquam me-
dium participare leuitatis, & grauitatis naturam ex eorum
proprietatibus desumpserunt: terra autem, grauiorem sim-
pliciter ex crassitudine, & eius corpulentia facile desumi pos-
se validissimis ostenderunt argumentis. At cælum cum ab
his omnibus abstrahat omnino, nec leuitatem habebit, nec

Cœli natu-
ra, & quali-
tas.

N n 2 graui-

grauitatem, nec mediam vtriusq; participabit naturam: sed splendore, luminositate, perspicuitate, incorruptibilitate, tam secundum partem, quàm secundum totum, & his similibus bellissimè decorabitur. Cæterum & inter omnes cœlos

Cœli Empyrei præstantia.

Empyreum præstat mirabiliter, quia quæcunque cœlis congruunt, & Empyreum maximè conuenire consentaneum est: cum etiam quòd à motu est alienum, influxusq; eius stabiliores ob permanentiam reddantur: tum quoque quòd sedes est Dei, & beatorum quoq; spirituum perenne habitaculum.

In cœlo omnium rerum erit satietas

Ibi, quicquid desiderabitur, aderit. Si musicam volueris, ibi hymnidici Angelorum erunt chori: si vacationem à laboribus, sibi dulcis solemnitas erit à peregrinatione huius tristi labore redeuntium, & festiuitas sine fine: si conuersationem, ciuium supernorum erit societas: si perseuerantiam, æternitas sine labe: si lucem, locus semper erit luminosus: in summa satiaberis cum apparuerit gloria Dei. Igitur si cœlum desi-

In terra quæ inueniuntur.

deras, nihil in terra tibi sit negotij: quia in terra non nisi labem, defectum, tristitiam, operationem, laborem, duplicitatem, dissonantiam, densitatem, obscuritatem, opacitatem, corruptionem, ponderositatem, & multa his similia inuenies. Igitur non sinet te terra ad cœlum euolare: graui enim leuibus commixta impediunt profecto leuium ascensum desuper; terra grauitatem habet, ergo si ad cœlum ascendere desideras, nihil in terra tibi erit negotij: aliter impedit tui ad cœ-

Optimum exemplum.

lum ascensum. Auis quælibet plurimis contacta pennis, alisq; perfectè exornata, faciliè sursum volabit: si verò in pedibus lapidem ligaueris, prohibebit quidem auis ascensus per aera. Auis anima est, pennæ virtutes omnes, alæ amor Dei, & proximi, pedes affectus terræ: His vestitus homo, faciliè ad cœlum volabit. At si in pedibus lapidem ligaueris, id est si affectiones fuerint terrestres, prohibebunt quidem ascensum animæ ad cœlum, quia terra ponderositate sua deorsum detinebit animam: quamuis sit spiritus. Itaque bene dicit Author; Si cœlum desideras, nihil tibi in terra sit negotij: quia terra vt grauis non sinet te ad cœlum euolare.

Μὴ βούλῃς πλῆτεν φιλοπῶχειας ἕνεκα. ἀπὸ γὰρ δικαίων ἐλεεῖν
ὁ θεὸς νομοθετεῖ τὸν δίκαιον .

P R Æ C E P T I O C L X X X I I I I .

*Ne velis artibus ditescere, vt pauperum sis subleuator :
de iuste partis enim iubet Deus misereri iustum.*

S C H O L I V M , S E V C O M M E N T . C L X X X I I I I .

Artes in vniuersum vel liberales sunt, vel mecha-
 nicae. Liberales septem sunt, Grammatica, Lo-
 gica, Rhetorica, Arithmetica, Musica, Geome-
 tria, & Astronomia. De liberalibus non loqui-
 tur Author, quia propter se sunt: sed de mecha-
 nica, quæ propter aliud, & cum dolose exercentur nempe ob
 lucrum, sermocinatur. Hæ autem quemadmodum & illæ, in
 septem quoque (vt patet) diuiduntur: tamquam in genera
 quædam, quæ habent, & in se appendices suas; In lanificium
 scilicet, armaturam, nauigationem, agriculturam, venatio-
 nem, medicinam, & theatricam. His communiter ditescere
 quarunt homines, hiscemet quoque prohibet Author, ne ve-
 lis & tu ditescere propter alendos pauperes: non quia dam-
 nata, sed quia in ipsis exercendis multæ falsitates, doli, frau-
 des, & figmenta hominum improbitate miscentur. Quæ enim
 ars nostro exercetur tempore in qua dolus, fraus, mēdacium,
 periurium non interuenit? Ideo prohibet Author his alendos
 pauperes. Nam quemadmodum prohibet Deus, vt non de
 alieno fiat eleemosyna pauperi: ita & similiter prohibet ne
 de diuitijs ex artibus sic prodeūtibz misereatur pauperum,
 quia de iustè partis vult Deus misereri iustum. Supponit igi-
 tur Author in artibus multas commisceri falsitates, verita-
 tem quoque vndique palliari: ac propterea, quæ lucrantur,
 iniuste lucrari necesse est. Igitur speciem furti sortientur:
 Ergo non debet quisque de his sic iniuste partis subleuare
 pauperes. Cæterum potest & intelligi præceptio sic, & erit
 quidem germanissimus sensus. Ne velis artibus, id est dolis,
 fraudibus,

Liberales ar-
tes quæ.

Artes mecha-
nica quæ.

Ars nulla si-
ne dolo exer-
cetur.

Secūdos sen-
sus præceptio-
nis.

Eleemosyna
facta de ac-
quisitis in lu-
do, non est li-
cita.

Qui restitue-
re tenentur
ex his qui vi-
cerunt in lu-
do.

Restitutio q-
bus fieri de-
bet.

Ludus pec-
catū est mor-
tale.

Ludus prohi-
betur per le-
ges ciuiles,
& canonicas

fraudibus, technis, falsitatibus, pernicioſa industria diteſcere propter pauperes alendos: quia ſincerè acquirendæ ſunt diuitiæ; ſicq; de iuſtè partis, non de iniuſtè vult Deus miſereri pauperum. De iniuſtè verò partis erit miſericordia, ſi quod pauperibus datum fuerit, dolo lucratum erit. At ſi quis eleemoſynam faceret de acquiſitis in ludo, num licita eſſet, & grata Deo? minimè: nam dolis, & artibus præſupponeretur lucratum, quicquid per ludum lucratum eſſet. Qui enim in ludo vincit quomodolibet, cum teneatur reſtituere: clarum eſt, quòd non de ſua ſubſtantia faceret eleemoſynam, ſed de aliena: ac propterea non hac arte ludendum eſt, vt fiat eleemoſyna. Qui autem ſunt hi, qui ad reſtitutionem tenentur, dicendum remanet. Primò, qui his videntur, qui alienare non poſſunt, etiam ſi ſint ſerui, vt conſtat per leges cap. per quas perſonas acquiritur. l. i. & ff. de temporibus publicis. l. pecuniam. Secundò, qui per fraudem videntur, decipiendo. Tertio, qui per vim, aut importunitatem. Poſtremo, qui non per fraudem, ſed ex cupiditate, liber cum libero, & voluntarius cum voluntario, omnes vtique ad reſtitutionem tenentur. Quibus autem debet fieri reſtitutio? primi parentibus, tutoribus, curatoribus, dominis, Religioſis, vel Religioni debet reſtituere. Secundi illis qui amiſerunt, vel habentibus curam eius, quia furtum eſt. Tertij vel primis, vel ſecundis. Vltimi ſecundum D. Thomam, Petrum de Palude, & Theologos, rurſum ſecundum Canonistas Io. Andreã, & Io. Cal. ſuper c. clerici, debent pauperibus erogare, aut ad Confessoris arbitrium exequi. At huius occasione, cum mundus immundus à primo uſque ad vltimum ludis deſeruiat, ignoretq; quàm graue peccatum ſit ludus: opere pretium eſſe duxi, hic oſtendere peccati huius grauitatem. Non eſt ambigendum, quin ſit mortale. Primò, quia nullus excommunicatur niſi pro mortali, at luſores debent excommunicari, diſt. 55. cap. Episcopus: ergo mortale. Rurſum, prohibitus eſt ludus per leges tum ciuilem ff. de alen- toribus per totum ff. in prohemio: & ad legē Aquiliam l. nam ludis, ludus pernicioſus culpa eſt: tum quoque Canonicam, in authentico de ſanctiſſimis Episcopis §. interdicimus. Clerici ad aleas, & taxillos non ludant, nec interſint huiusmodi ludis: & quamuis de clericis loquatur, nihilominus tamen de laicis quoq; intelligitur: quia argumentum vacat à contrario ſenſu,

sensu, ut etiam dicitur dist. 38. c. Episcopus. Quare & sancti Ludi vitari à
 viri perniciosos ludos taxillorum scilicet, chartarum, alea- sanctis viris.
 rum, & similium semper vitarunt. In libro sancti senis Tobie Cap. 3.
 dicitur: Cum ludentibus non me miscui, nec cum his, qui am-
 bulant in lenitate: & alibi scribitur: In medio ludentium non Hierem. 16.
 sedi. Et Christus Saluator noster lusoribus comminatus est,
 dicens: Ve vobis, qui nunc ridetis; explicauit glosa, ve vobis, Lucæ cap. 6.
 idest lusoribus. Cuiusdam mulieris anima apparuit cuidam Nota bene.
 fœminæ, dicens, se esse damnatam, quia de pecunijs per lu-
 dum filij sui acquisitis, vixit. Beatus Cyrillus D. Augustino
 scripsit, nepotem suum ætatis annorum 18. damnatum, quia
 delectabatur in ludo. Et verè ludus peccatum maximè Do-
 mino abhominabile est. Itaque si vis ludere, fac ut non sit
 perniciosus, sed ad solatium: nec hac arte ditescere velis, ut
 pauperum sis subleuator; quia de iniustè partis non vult Deus
 ut miserearis pauperum.

Ludus nõ de-
bet esse per-
nitiosus.

Εἰ ποτὶ μὲν ψυχῶν δικαιοὺν τὸν οὐκ ἐπιμύνα, πόσῃ τῇ ἀμοιβῇ τὸν πάντα
 σκοπίζοντα τοῖς πλοχοῖς διαδίδχεται.

P R Æ C E P T I O C L X X V.

*Si poculum frigide aquæ iustificat misericordem,
 quanta putas retributio expectat di-
 buentem omnia pauperibus?*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CLXXV.

Vo docet Author in hac præceptione, vnum,
 quidem implicitum, alterum verò explicitum:
 implicitum, eleemosynæ necessitatem: explici-
 tum eleemosynæ remunerationem. Omnes du-
 bio procul charitatem seruare tenemur, ita ut
 quis oppositum faciens, peccet mortaliter: eleemosyna verò Eleemosyna
 quid est, nisi charitatis actus cum misericordia? est enim, quid sit.
 opus quo datur aliquid indigenti ex compassione, iuxta Pe-
 trum Lombardum. Igitur necessaria ita est viro Christiano 4. sent. dist.
 ad salutem, ut non faciens cum debeat, & possit: mortalis
 criminis

Eleemosyna
quemodo ca-
dit sub prae-
cepto.
Homo non
dans eleemo-
synam, quo-
modo peccet
mortaliter.

criminis reatum incurrit omnino; nam cadit sub præcepto. Omne autem sub præcepto cadens, exprimit mortale. Ita ut habens de naturæ, vel personæ superfluo, & non distribuens pauperibus etiam in extrema necessitate minimè degētibus: vel superfluum habens naturæ, non autem personæ, & non distribuens pauperibus, extremam naturæ necessitatem patientibus, peccat mortaliter omnino, seruatis seruandis quibusdam, de quibus vide Doctores. Explicitum verò est eleemosynæ remuneratio: arguitq; à fortiori Author: Si quis enim iuxta Christi vocem, paululum aquæ frigidæ pauperi dederit, iustificatur, quantò magis iustificabitur, si maiora tribuerit? sed quanto amplius, si omnia? Hoc est quod dicit Author, quanta putas retributio expectat eum, qui omnia pauperibus distribuit? quasi diceret infinita? Regnum cælorum tantum tibi erit, quantum à te datum fuerit: & quantum distribuens, tantum recipies. Si namque multum dederis, multum habebis: sin verò parum, parum itidem tibi dabitur: nam iuxta maiora, vel minora merita magis, & minus beabitur homo, quamuis idem obiectum sit omnium. Vide igitur, quàm necessaria sit abundans eleemosynæ largitio. Considera quoque tantum te eleemosynam facere teneri, quantum habes. Partire igitur & tu pauperi magnam eleemosynæ portionem: ut magnam in cælo recipere possis retributionem. Da pauperi terram, ut accipias regnum; da æs, argentum, aurum, ut accipias thesauros: da micam, ut accipias panem: da partem, ut accipias totum: da pauperi, ut detur tibi: da libenter, quia quod datur, multiplicato sine dubio fructu recipies.

Homo quan-
tū dabit, tan-
tū recipiet.

Homo iuxta
merita bea-
bitur.

Nota.

Μήτηρ τῶν ἀρετῶν, ἀγάπη καὶ συμπάθεια. οὐ τοίνυν ἐν τῇ Χριστῷ
δίχα ταύτης ἢ ἐκείνης σπατάλλεται.

P R A E C E P T I O C L X X X V I .

*Mater virtutum est castitas, & compassio: non itaque
licet Christo militare sine hac, vel illa.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CLXXXVI.

MN Christo virtutes omnes mirum in modum relucere non est ambigendum. In ipso namque sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi. Est thesaurus sapientiæ, & scientiæ divinæ: thesaurus sapientiæ, & scientiæ beatorum: thesaurus sapientiæ, & scientiæ humanæ: & thesaurus sapientiæ, & scientiæ experimentalis: quia erat Deus, erat simul viator, & comprehensor, habebat scientiam infusam, & denique eam, quæ nobis hominibus congruit: sed excellentius, illustriusque in Christo. Est insuper in Christo thesaurus plenus gratiæ, & veritatis: gratiæ, inquam, triplicis; hypostaticæ, habitualis, & capitalis. In Christo itaque quamvis cunctæ virtutes, omnesque thesauri sapientiæ, & scientiæ reperiantur: nihilominus tamen matrem illarum mirum in modum in ipso splendescere minimè est dubitandum. Castitas hæc est cum compassione. Castitas quippe virtutum mater, & compassio est, nam sine castitate virtutes omnes imundæ sunt: sine compassione autem immanes. Quid enim prodest te esse humilem, sed impudicum? Sordidus quippe humilis es. Quid rursus modestum, sed durum, atque tenacem? crudelis quidem, & immanis modestus appares. Itaque cum Christus virtutibus quibuscumque sit præditus, & Matre, castus erit, & misericors: quia ex Virgine virgo natus est: & ex compassione, miserorum est misertus. Igitur cum Christus Caput sit nostrum, & Princeps (est enim Caput hominum, & Angelorum) necessum est membra conformari capiti: & milites bellantium more, Principi. Indignus certè militia, & absque honore censendus est miles ille, qui sub duce armorum inclyto, sagaci, bellicoso, prudente, & imperterrito degens: ipse tamen iners, ociosus, piger, & admodum segnes, timidusque viveret. Qui cum certaminis hora inimicum aggredi deberet, terga illi vertens, aufugeret tandem. Quid de illo Dux disponderet? nonnisi è militia illum deleret omnino: quia non licet militem sub duce suo sine animo, & vigilantia militare. Christus Dux, & Princeps noster est: nos eius milites sumus. Oportet igitur & nos Christo conformari. Itaque

Thesauri omnes sapientiæ, & scientiæ Dei, sunt in Christo.

Gratia triplex fuit in Christo.

Castitas cum compassione est mater virtutum.

Exemplum optimum.

cum Christus sit castus, & misericors, debemus & nos castitatem, & compassionem sequi in Christo: quia indecens est sub capite casto, & misericorde, membra esse sordida, atque crudelia. Sequamur igitur & nos castitatem, & compassionem, quandoquidem sine utraque non licet militare Christo: secus de libro viuentium militum delebimur omnino.

Μὴ ἀμίλει τῆς συμπαθείας. αὐτὴ γὰρ τὸν ἀγαθὸν διασώτει
ἐξ οὐρανοῦ κατήγαγεν.

PRÆCEPTIO CLXXXVII.

*Ne negligas compassionem, ipsa enim bonum
Dominum è cælo nobis detraxit.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CLXXXVII.

Compassio
quid sit.

Côpassio po-
rissima causa
fuit veniēdi
Christo in
mundum.

Côpassio dei
erga homi-
nem admira-
bilis.

Ompassio, quæ est pietas, seu misericordia cum affectu erga eum, qui in hoc seculo angustijs vndique premitur, siue paupertate, siue infirmitate, siue labore, seu quacunque alia ærumna, minimè à nobis negligenda est: cum ipsa potissima causa fuerit veniendi Christo Domino de cælis in mundum. Tenebamur quidem perpetuò captiui ob Adæ peccatum, vinciebamurque cathenis duabus crudelissimis, seruitute scilicet Diaboli, & morte, à quibus mortalium nemo absolueret nos poterat. At misertus Deus creaturarum suarum liberauit nos à Diaboli seruitute: ipsdem cathenis ipsum vinciens: mortem verò cum vita sceleriter commutans. Fecit quippe Deus more illius Regis, qui rusticam cernens mulierem, sed pulcherrimam, in illa oculos fixit, eam adamavit: status tandem sui infimi misertus, illam in sponsam assumit, super omnes exaltauit, filiabus regni sui spretis. Ita & similiter fecit Deus, facturam suam intuitus rusticam ob peccatum factam, sed pulcherrimam ob animam, in illa oculos fixit, ad eam cor suum apposuit, eam adamavit: miseræ suæ tandem misertus, carnem nostram induit; eam super omnes exaltauit. Vide ergo & Creatoris tui affectum simul, & com-
passio-

passionem. Vt quid ergo & tu videns proximi tui afflictiones, tormenta, persecutiones, damna, paupertatem, defectus, peccata, non compateris? Quinimo afflicto afflictionem addere conaris? Quod si compateris, cur non subleuas, cum possis? Crede mihi, totum id provenire, quia negligis compassionem, quia alienus à misericordia, & à charitate perquam maximè distas. Sed veniet tempus in quo compassionem, & misericordiam quæres, nec inuenies. Quia dum tempus aderat te aliorum misereri, & noluisti: veniet quoque tempus, quod & tui Deus nec miserebitur, licet volueris, & iustè; quia scriptum est: Quà mensura mensi fueritis, eadem remetietur & vobis. Ne igitur negligas compassionem. Si namque ipsa bonum Dominum de cælo nobis detraxit: debet & te quoque trahere, vt miserearis omnium, qui misericordia digni sunt: quò te tandem ob misericordiam trahat in locum charitate, & misericordia plenum. At quamvis omnium te misereri conuenit, tribus tamen, pro nunc, personarum generibus te compati decet, pauperibus, infirmis, & peregrinis. Quoniam & Deus tui quoque misertus est, cum esses pauper, infirmus, & peregrinus. Peregrinus in hac lachrymarum valle: infirmus in peccatis absque adiutorio gratiæ Dei: pauper sine virtutum cibo. Quare ex paupere te omnium virtutum diuitem fecit: ex infirmo peccatis, te reddidit sanum gratia: ex valle verò miseriæ, te in cælum extulit. Ama igitur compassionem, quæ tantum Deo placet, & Matri. Legitur de quodam Senatore nobili Romano erga pauperes, & afflictos crudelissimo, qui (vt dicitur) erat Nerone nero-nior: cum ædificasset palatium, in illius frontispicio hæc inscripsit carmina:

Miseris com-
patendū est.

Tribus perso-
narum gene-
ribus compa-
tendum est.

Nota exem-
plum opti-
mum.

Decretum detur, ne dormiat, aut epuletur

Hic gens villana, sed Achilles, Plato, Diana.

Hoc est, equites per Achillem, docti per Platonem, & nobiles mulieres per Dianam. Sed reprehensus à Virgine, cuius deuotissimus erat, deleuit illa: & posuit ista.

Muta decretum, Sanctorum suscipe cœtum

Nudum Martinum, Lazarum, Iacobum peregrinum.

Hoc est, pauperes cum Martino: infirmos cum Lazaro: peregrinos cum Iacobo. Vide igitur, quàm odiosa sit Deo, & Matri erga pauperes crudelitas; quàm grata compassio?

Ergo compassionem ne negligas, cum illa dumtaxat bonum Dominum è cœlo nobis detraxerit.

Μὴ καταφρόνει τῆς ἀγνείας. τὸ γὰρ ἐξ αὐτῆς ὄργανον, τὸν δι' ἡμᾶς
σαρκωθέντα τοῖς ἀνθρώποις παρέστη.

P R A E C E P T I O C L X X X V I I I .

Ne contemnas castitatem: nam illius organum propter nos incarnatum Christum exhibuit.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CLXXXVIII.

Castitas vir-
tus est spe-
cialis, & ge-
neralis.

Irtutes minimè contemnendæ sunt, sed totis amplectendæ viribus, quia virtutes sunt: vitia utique fugi debent, cum vitia sint. Castitas virtus est propriè specialis circa venerea; largè generalis, & essentialiter est omnis vir- tus: hominem ad perfectionem intellectualis operationis maximè disponens; quæ inter omnes valde præeminet pulchritudine sua, & decore. Quare attribuitur castitati decor antonomasticè. Ideo dicebat Bernardus: Quid castitate decorius? quæ mundum de immundo conceptum semine, de hoste domesticum, hominem denique Angelum facit? Igitur amplectenda est, non contemnenda. Res immundæ, turpes, obscuræ, corruptibiles, non placent: mundæ verò, pulchræ, illustres, perpetuæ, perquàmmaxime. Castitas munda est, vnde assimilatur ebori, pulchra est, clara est, immortalis est. Sola namque in huius mortalitatis loco, & tempore, statum quen- dam immortalis gratiæ repræsentat, in qua sicut Angeli Dei, neque nubent, neque nubentur. Quocirca scribitur: O quàm pulchra est casta generatio cū claritate: immortalis est enim memoria illius: Quinimò grata Deo, cognata Angelis, nota hominibus. Cæterum quod facescit negotium, est, organum ipsius (ut inquit Author) propter nos incarnatum Christum exhibuisse. Nam & Christus Filius Virginis extitit: atque virginali vtero corporaliter natus. Necesse quippe erat prius talem erigi thalamum, qui venientem ad nuptias Sanctæ

Eccle.

In epist. ad
Senon.

Castitatis en-
comia, & lau-
des.

Sap. cap. 6.

Castitatis or-
ganum Bea-
ta Virgo Ma-
ria.

Ecclesiæ, talem, ac tantum susciperet Sponsum. Vnde & virgo ante partum, virgo in partu, & virgo post partum extitit. Virgo fuit ante partum quadruplici de causa, ob Patris dignitatem conseruandam, ob Filij proprietatem, ob dignitatem Humanitatis Christi, postremo propter finem incarnationis. Primo, ob Patris conseruandam dignitatem, quia Christo vero, & naturali Dei Filio existente, inconueniens esset, quod alium Patrem haberet, nisi Deum: quia tunc dignitas Patris minueretur. Deinde, ob Filij proprietatem, qui mittitur, qui est Verbum Dei: At verbum cum absque omni cordis corruptione concipitur, multo magis Dei Filius. Tertio, ob dignitatem Humanitatis Christi, qui cum in mundum venisset, vt mundi peccata tolleretur: nefas est dicere in illo locum peccatum habere. Postremo, indecens erat, quoniam Christus carnem assumpsit, vt in Dei filios non ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Dei virtute, homines renascerentur. Fuit secundò virgo in partu tripliciter: primo, ratione nascentis: secundo, ratione effectus incarnationis: tertio, ratione Matris. Ratione nascentis, primo, quia si verbum non tantum in corde absque corruptione concipitur, sed etiam ex eodem absque corruptione procedit; cur & Christus cum corruptione nasci voluit? Secundo, ratione effectus incarnationis, quia si in mundum venerat, vt nostram corruptionem tolleretur, quomodo de Matre corrupta nasci volebat, cum nascendo Matris virginitatem sacrauerit? Tertio, ne Matris honorem, nascendo, minueret. Virgo post partum postremo fuit, cum alios non habuerit filios: quia derogaret perfectioni Christi. Sicut enim vnigenitus est Patris secundum diuinam naturam: ita decuit vt vnigenitus esset Matris secundum humanam, tamquam germen eius perfectissimum. Rursus, fieret iniuria Spiritui sancto, cuius sacrarium fuit vterus Virginis: in quo Christi formauit carnem: Quare indecens esset, si de cætero per virilem commixtionem violaretur. Derogat subinde dignitati, atque sanctitati Matris, quæ ingratissima vtique esset, si tanto non contenta esset Filio: si quæ virginitatem, miraculosè in ea conseruatam, spontè per carnis concubitum perdere vellet. Postremo, arrogantia maxima, & præsumptione Ioseph notaretur, si eam, quam Angelo reuelante de Spiritu sancto concepisse

Maria mater Dei quadruplici de causa fuit virgo ante partum.

Beata Maria triplici de causa fuit virgo in partu.

Virgo post partum quadrupliciter fuit Beata Maria.

cepisse cognouerat, polluere attentaret. Anathema igitur hæreticis omnibus, præsertim Eluidianis, Ebionitis, & Chærentianis. Virgo itaque fuit beatissima Maria Mater Dei ante partum, in partu, & post partum. Igitur non contemnenda est virginitas, & castitas, cum illarum organum propter nos incarnatū Christum exhibuerit: nonnisi Virgo immaculata. Si ergo castitatem amplexus fueris: virginali connubio spiritualiter tecum quoque coniungetur Christus cum Matre. Quid igitur faciam, dices, ut castitatem assequi valeam? Carnis impetum sub iugo rationis penitus refrena: nam dicitur castitas à carne castiganda, quasi carnem castigans. Id autem assequeris, si tria quæ castitatem impediunt, remoueris: septem verò, quæ castitatem afferunt, toto pectore amplexus fueris. Et hoc quidem sunt, carnis maceratio, vel per abstinentiam, vel per temperantiam, vel per vigiliis, & similia: diuinarum contemplatio rerum, oratio, scripturarum studiū, sanctæ cogitationes, exercitium contra otium, labor, & angustia, deniq; solitudo. Illa verò erunt deliciæ corporis, venereæ cogitationes, aspectus, colloquia, & frequentes mulierum cōuersationes. Hæc certè à castitate abducunt hominem: illa verò sunt, quæ castitatem inducunt. Esto igitur castus, quia Christus castus, Mater organum castitatis, Ecclesia casta: secus à Christo, à Matre, ab Ecclesia degenerabis omnino.

Castitas unde dicitur.
Homo ut sit castus, quid facere debet

Μὴ εἶπες, ἐνέχομαι τὸν ἐχθρὸν. καὶ ἐγὼ γὰρ δυνάμει ἐν οὐρανῷ κατέμνησα.

P R A E C E P T I O C L X X X I X .

*Ne dicas, vlciscar hostem : iustum enim iudicem
in cælo habemus .*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CLXXXIX.

Hostes hominis spirituales, & corporales.

Omnis hostes in duplici profecto constituuntur ordine. Nam & quidam sunt hostes animæ: quidam corporis. Animæ sunt mundus, caro, & Diabolus: Corporis iniqui homines, qui vel in rebus externis, vel internis nocent sepissime. Hi non vlciscendi sunt, sed diligendi, & beneficiendi:

Quinimò

Quinimò & pro eis orandum præcepit Magister noster Christus, dum dixit: Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos. Præcepit certè, vt diligamus corde, beneficiamus opere, oremus lingua: quia amor in corde residet, opus in manibus, sermo in lingua. Non sicut Iudæi, qui amicos amant, odiunt inimicos: non sicut Ethnici, qui idem operantur. Christus legifer noster legem amoris, & perfectionis promulgauit, voluitque nos esse perfectos, sicuti Pater noster in cœlis perfectus est. Et quemadmodum Solem suum indistinctè super bonos, & malos oriri facit, non subtrahendo lucem improbis: similiterque super iustos, & iniustos pluere facit, iniustis minimè subtrahendo pluuiam: ita & nos amoris radios, & pluuiarum dilectionis imbres erga omnes indifferèter tam amicos, quàm inimicos, diffundere debemus. Si namque amicis tantum dilectionis opera exhibeamus, nonne Iudæi, & Ethnici id faciunt? In quo igitur & nos Christiani ab illis differemus? Quòd si in læsione, & nocumento perstiterint, persiste & tu in quiete, & remissione: ne vlciscaris. Iustum enim iudicem in cœlo habemus, qui & retribuet illis iuxta opera eorum: nam & sibi ipsi soli reseruauit vindictam, dicēs: Mihi vindictam, & ego retribuam. Noli itaque aliena vti potestate, qua vteris, si de inimicis tuis te vindicaueris: secus de usurpata iurisdictione punieris. Quid quod multi ex Ethnicis, & inimicis constanter pepercerunt, & id faciendum rationabiliter docuerunt? Quinimo degeneris animi esse senserunt de hostibus sic vlcisci. Verum enimvero cum vnusquisque eleemosynam facere teneatur, & dare aliquid indigenti, (vt paulo superius tactum est) illaq; sit duplex, corporis scilicet, & spiritus, si panem tribuendo illam, quæ corporis est, persicis; cur eam quæ est spiritus, & cordis non exequaris? cum eleemosyna cordis multo præstantior sit eleemosyna corporis? Eleemosyna spiritus, & cordis, est dimittere ei, a quo læsus es: indulgere in te peccanti. Dum orationem Dominicam profers, si non indulges, & dimittis debitori tuo: nec Deus dimittet tibi peccamina, quinimo contra te oras. Cæterum si mundus te odit, caro persequitur, Diabolus omnia tela malitiæ tibi præparat: primus vario studiorum confictu: secundus diuersarum prælijs cupiditatum: tertius voraci-

Matth. c. 5.

Inimici quemodo diligēdi.

Deus bonos, & malos amat, sed inæqualiter.

Deus sibi soli reseruauit vindictam.

Scholio 185

Eleemosyna cordis quæ.

Contra quos inimicos vlciscendū est.

racitate; tamquam alter Sanſon exurgens immitis, atq; præcellus, vlcifcare omnes: Mundum, Carnem, & Diabolum. Mūdum ſpretu, Carnem maceratione, Diabolum humilitate. Quia mundum ſpernendo, regni cœleſtis particeps ſies: carnem domando, duplex erit ſpiritus tuus: Diabolum fugiendo, Deum adipiſceris omnino. Viſtor itaque eris, perſequutorum ſic vulnerans impudentiam. Igitur hos vlcifcare: illos verò amore proſequere.

Μὴ τοῦ κόσμου τρυφᾶν, μὴ πλεῖν, μὴ δοξάζεσθαι. φοβὰ γὰρ ταῦτα τοῦ βίου. ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐσμὲν οἱ φοβηρόμοι.

P R Æ C E P T I O C X C.

Ne velis delicatè viuere, nec diteſcere, nec gloria cupidus eſſe. Corruptio enim hæc ſunt vita: nos verò non ſumus corruptibiles.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CXC.

Homines q̄
maximè ap-
petunt in vi-
ta.

1. cap. 2.

diabolus cur
dicitur iumentum, draco,
& auis.

Homo de q-
bus tētur.

Ria maximè appetunt homines in præſenti vi-
ta, voluptates, diuitias, honores. Voluptates,
vt delicatè viuant: diuitias, vt opulenter con-
uiuant: honores, vt alios transcendere queant.

Hoc quidem eſt, quod dicebat Beatus Ioannes
Apoſtolus, & Euangelista: Omne quod eſt in mundo, aut eſt
concupiſcentia carnis: aut concupiſcentia oculorum: aut ſu-
perbia vitæ. Nam concupiſcentia carnis luxus eſt in vitia:
concupiſcentia oculorum, diuitiarum eſt cupido: ſuperbia
vitæ, ambitio eſt dignitatum. His tribus hominem Demon-
aggreditur, quinimo & Chriſtum Dominū in deſerto, in tem-
pli pinnaculo, & in monte aggreſſus eſt. Ideoq̄ue Diabolus
dicitur Iumentum, Draco, & Auis. Nam cum genus huma-
num his tribus vitijs valde tentet, luxuria ſcilicet, malitia, &
ſuperbia: in eis quos excitat ad luxuriam, iumentum eſt: ad
nocendi malitiam, draco eſt: ad ſuperbiam, auis eſt. Ad luxu-
riam tentat delicijs, quia ex voluptatibus, delicijsq̄ue oritur
luxuria:

luxuria: ad nocendi malitiam tentat diuitijs, nam diuitiæ malitia acquiruntur, & possidentur: ad superbiam denique, gloriæ, honorumque cupiditate. De his tribus quoque mentionem facit Author; de concupiscentia carnis, seu luxuria, cum dicit, ne velis delicatè viuere: de concupiscentia oculorum, dum dicit, nec ditescere: de superbia vitæ, cum profert, nec gloriæ cupidus esse. Quia vitæ delicata concupiscentiam respicit carnis: diuitiæ oculorum concupiscentiam: gloriæ cupido superbiam vitæ. Vnumquodque tamen horum suum habet oppugnatorem, & corruptorem: primum certè senectutem: secundum latrocinium: tertium mortem. Nam & concupiscentia carnis, senectute dissoluitur: concupiscentia oculorum, latrocinio depredatur: superbia verò vitæ, morte corrumpitur. Igitur cum hæc corruptiones sint vitæ, nos verò incorruptibiles: quandoquidem ad imaginem Dei factus est homo: cur delicatè viuere velis? cur ditescere moliris? & gloriæ cupidus esse desideras? Igitur fugiendæ quidem sunt omnino, non quærendæ, nemo enim corruptionem quærit. Omne namque agens propter hoc agit, vt perpetuò conseruetur. Tu autem hæc agens, ad hoc agis, vt statim corrumperis? fuge ergo hæc, & similia quæque, quia contra permanentiam stultè contendis. Fuge viriliter, nam de delicijs turpia, de diuitijs praua, de honoribus vana procedunt; quia deliciæ gulam pariunt, & luxuriam: diuitiæ cupiditatem generant, & auaritiam: honores superbiam nutriunt, & iactantiam. Fugies autem, si contra delicias ieiunium adhibueris: contra diuitias, elemosynam: contra gloriæ cupiditatem, orationem, & humilitatem.

Concupiscē
tia carnis, cō
cupiscentia
oculorum,
& superbia
vitæ a qui-
bus corrum-
puntur.

Deliciæ, di-
uitiæ & glō-
ria fugiendæ
sunt.

Εἰ πὶ νεκρῷ μὴ θρῆνεις. κοινὴ γὰρ ἡ ὁδὸς, ὃ δὲ φθαγῶν μακρότερος.

P R Æ C E P T I O C X C I.

*Propter mortuum ne lugeas, communis enim via est:
beatus verò qui præcessit.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CXCI.

Contrarium
est causa cor-
ruptionis.

2. & 8. libro
phys. in lib.
de morte, &
vita.

Cœlum nō
habet cōtra-
rium nisi ex-
trinsecè.

Homo cor-
rumpitur ex
parte mate-
riæ, non ex
parte efficiē-
tis.

homo est in-
corruptibi-
lis ex parte
formæ.

Optimum
exemplum.

Ecesse est omne ex contrarijs compositum in
ea resolui, ex quibus compositum est : quia
contrarium per se est causa corruptionis ; &
omne, quod corrumpitur siue per se, siue per
accidens, à suo contrario corrumpi, author
est Aristoteles pluribus in locis doctrinæ suæ. Quinimò vbi
non est contrarium, impossibile est, vt ibi sit corruptio. Hanc
ob causam in cœlo non est aliqua corruptio, quia non adest
contrarium, seu contrarietas aliqua, formaliter loquendo :
quamuis sint situum diuersitates, quæ in cœli cardinibus præ-
sertim cernuntur : & his quamplurima. At hæc non obstant
cœlorum perennitati, quia extrinseca sunt. Itaque cum ex
contrarijs, quæ qualitates sunt, compositus sit homo, corru-
ptibilis necessario erit necessitate absoluta : ea scilicet, quæ
ex parte materiæ attenditur : non ea quæ ex parte efficientis
est. Dederat namque Deus homini iustitiæ originalis donum,
per quod à corruptione, & morte præseruari poterat. Nec ea
quæ ex parte formæ est : nam hominis forma cum secundum
naturam suam immortalitate mirabiliter exornetur : quan-
tum est de se, materiam appetit incorruptibilem. Si namque
corporis cœlestis forma propter suam nobilitatem, perfectio-
nemque, ita materiæ appetitum satiat, vt non aliam appetat
formam : vnde & dicimus cœlestium corporum materiam in-
corruptibilem esse : multo magis anima rationalis, quæ no-
biliores est, forma illa corporum cœlestium : incorruptibilis erit.
Igitur ex parte materiæ necessario corruptibilis est, homo.
Vt certè nauem, & ædificium idem destruit facillimè, qui
struxit : sic hominem eadem optimè, quæ conglutinauit na-
tura, dissoluit. Vt quid ergo mortuum luges, si necessariò cor-
ruptibilis est homo ? vt quid desles, si irreparabilis est mors ?
si communis est via ? Quòd si dixeris, ob id mortuum deploro,
quia irremediabilis mors est : ob id deploro, quia iter per-
gam extraneum, quod nunquam ambulaui : in regionem lon-
ginquam abibo, quam nemo vidit : in seculum alterum ani-
marum conuersabor, vnde nullus reuersus est : in regiones
metuendas viuam, per quas nullus me comitatur : & ante
terri-

terribilem iudicem stabo, vbi nescio quid mihi continget. Dicam & ego, Spiritum sanctum docuisse, super mortuum, modicum plorandum esse. Dicam & rursus, mortuum resurrecturum, & in melius immutandum. Dicam & amplius cum Chrysostomo, quod naturæ iam corruptæ mors necessarium munus est: ideo non ploranda, nō fugienda, neq; timenda est, sed amplectenda. Ergo fiat voluntariū, quod futurum est necessarium: & offeramus Deo pro munere, quod pro debito tenemur. Dicam tandem, mortem calamitatis terminum præbere, finem esse omnium laborum, initium felicitatis bonis, malis verò initium omnis miseriæ. Nam ex præteritis vitæ actis, mors ponderanda est, si est bona, aut mala. Si namq; vitæ cum virtute transacta sit: mors bona est, quia ad immortalitatem transferimur: si verò cū scelere, mala est; quia ad æternam transmittit supplicia. Igitur non debet quis propter mortuum lugere, vbi via est communis: vbi spes quoq; est resurrectionis, ac immutationis in melius. Sed quid, nonne beatus qui præcessit? utique & verè beatus; quia malitia non mutabit intellectum eius: nec illius animam fictio decipiet. Igitur mortuum ne lugeas, luge diu viuentes in mundo: quia in periculis maximis tum corporis, tum animæ versantur.

mortuus cur non est plorandus.

Super Matt. cap. 10.

Mors! bonis bona, malis mala.

Τὸν ἀμαρτάνοντα πένθησον οὐχὶ δὲ τὸν πωχόνοντα. εἴφαν οὗτος γὰρ οὗτος, ἐμεινος κολλάζεται.

PRÆCEPTIO CXCI.

*Peccantem luge, non verò pauperem exsistentem:
coronatur verò iste, ille verò plebitur.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CXCI.

Paupertas duplex esse perpenditur, corporis, & spiritus. Corporis est rerum temporalium defectus: spiritus est spiritualium omnium carentia. Illa est, qua afficiuntur homines circa pompam, vestes, cibum, possessiones, domos, diuitias, & similia: ita ut qui victum ex elemosynis sibi quærunt,

Paupertas corporis, & spiritus.

Discrimé in
ter pauperes
& mendicū.

pauperes corporis esse dicuntur; sicuti qui nutu tantum, mendici: sed omnes sunt pauperes corporis. Hæc est quæ priuat homines spiritualibus diuitijs, gratia, gloria, fide, spe, charitate, ac virtutibus quibuscumque. Igitur cum duos videris, alterum mortaliter peccantem, alterum verò pauperem existentem: utrosque maxima affligi paupertate dicas, sed differenter. Hunc quidem temporali paupertate: illum verò spirituali. Hunc, quia terrenis rebus priuatus omnino: illum autem, quia cœlestium bonorum affluentia vndique expoliatus, non nisi quia peccator. Quid enim est peccatum, nisi spiritualis vitæ defectus, ac gratiæ, & virtutum omnium priuatio? Igitur cum videris hos duos, alterum sic peccantem, alterum verò in magna egestate existentem: luge illum, non hunc; quia ille pro peccato plectetur in inferno: hic verò pro paupertate coronabitur in cœlo, vterque quidem in perpetuum, inæquali tamen sorte. Memento tragœdiæ diuitis Epulonis, & Lazari mendici. Hic vlceribus plenus, magna premebatur egestate, cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa diuitis: ille epulabatur quotidie splendide. Hic ob diuitias facilè laudabatur: ille lugebatur ob miseriam. Nihilominus tamen hic post mortem in sinu Abrahæ reponitur, ille verò in sinum Luciferi recipitur. Vide ergo quis sit lugendus, diues diu peccans, an pauper mendicitate oppressus, cum hic coronetur, ille verò plectatur? Verum dubitatio non modica exurgit, quomodo scilicet pauperes spiritu plectentur in inferno, ac propterea lugendi, cum hi peccantes minimè appellari possint? Quandoquidem & Magister noster Christus expressè docuit beatos tales esse, dum dixit: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnū cœlorum. Non bene ergo videmur præceptionem hanc explicasse, quam si ad mentem Authoris explicauerimus: nec rectè intenderet Author peccantes pauperes spiritu. At responde-

Peccatum
quid sit.

Diuitis epu-
lonis, & La-
zari mendi-
ci tragœdia

Dubium.

Matth. c. 5.

Dubij solu-
tio.

tur, pauperes spiritu dupliciter intelligi posse, primò pauperes spiritu, hoc est voluntate: & hi sunt, qui non solum diuitijs carent, sed diuitias de facto habentes; corde tamen, & affectu pro Dei amore contemnunt. Sumuntur pauperes spiritu secundo, qui deuotione, & spiritualibus gratijs, atq; virtutibus ob peccatum priuantur omnino; quemadmodum pauperes pecunia dicuntur, qui carent nummis. Iuxta primum modum

modum loquitur Christus, iuxta secundum loquimur nos ad mentem Authoris. Vnum itaque non contrariatur alteri.

Γέλα μὲν τοῦ βίου τὸν προχόν, ἀτάκτως κυλιόμενον. φιλάπλη δὲ τὸν
βόθρον, εἰς ὃν κυλιεῖ τοὺς ἐν αὐτῷ νυσαζόντας.

P R A E C E P T I O CXCIII.

*Ride rotam vitæ, sine ordine rotatam: caue verò
foueam in quam deuoluit dormientes
in ipsa vita.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CXCIII.

Vo admonet Author in hac præceptione, vnum ridendum: alterum cauendum. Ridendum rota vitæ sine ordine rotata: cauendum fouea in quam deuoluit dormientes in ipsa vita. Primum rectè admonet, quia quæcunque in mundo sunt: semper in motu esse oportet. Cum enim vnaquæque res non semper maneat, corruptibilia verò semper in motu sunt, quia non est corruptio sine motu: omnia motui subijci necesse est. At motus in vniuersum quadruplex esse elicitor. Vel enim est violentus, vel naturalis, vel reflexus, vel circularis. Quilibet tamen horum imperfectionem dicit. Primus, quia in principio velocior: in fine debilior. Secundus è contra in principio debilior: in fine velocior. Tertius, quia non continuus, sed quiete media interpollatus. Vltimus verò & si respectu aliorum sit perfectus, nihilominus tamen cum sit ab eodem in idem: imperfectionem quoque semper importare dicendum est: quia talis motus actus est etiam existentis in potentia. Primum enim mobile respectu præcedentis potentiae in actu quidem est: sed ad sequentem actum, aut ubi relatum, in potentia: quia semper in diuerso loco secundum partes est: licet in eodem secundum se totum. Quemadmodum & rota in volutione in eodem secundum se tota est in loco: at secundum partes in diuerso. Ideo assimilât Author vitam rotæ, quia in continuo est motu, & absque

Motus quadruplex in vniuersum. Quilibet motus est imperfectus.

Motus cœli cur imperfectus.

Democritus
cur ridere
solebat.

absque ordine: ac ob id ridendum præcipit: quoniam inordinata vt plurimum ridere solemus. Quare & Democritus de rebus mundi huius semper ridere solitus erat: quemadmodum & Heraclitus deplorare. Vide igitur & tu huins miserrimæ vitæ naturam, quæ cum ea sit, vt continuò inordinatè moueatur, quemadmodum & rota: nil boni, sed omnia imperfectioribus mixta quamplurimis spondere nobis videtur, ac propterea ride, hoc est risu sperne, paruifac, contemne rotam hanc vitæ. Attamen in ipsa vita ne negligenter habeas vitam tuam, & hoc maxime cauendum est; quia cum rotæ natura ea sit, vt circumagatur: sic dormientes in ipsa deuoluere so-

Dubium ma-
gnum.

let in fouea mortis æternæ. Sed dubium magnum exurgit, qua scilicet ratione verum esse comprobatur, rotam hanc vitæ absque ordine rotari? si namque hoc verum est, ruit prouidentia ratio in Deo: omniaque fieri à casu, & à fortuna, & non diuinæ subiecta esse prouidentia absque trepidatione dicetur. Et tamen veritas infallibilis est, quod cum in diuina mente omnium rerum rationes præexistant, quatenus ordinantur in finem, præsertim vltimum: necesse est in Deo esse prouidentiam, quam dicunt esse rationem ordinis rerum in finem. Necesse quoque est omnia diuinæ subiecta esse prouidentia nedum in vniuersali, sed in particulari: quemadmo-

Præcept. 58.

dum etiam à Deo cognoscuntur, quod & supra tetigimus. Igitur vel malè docet Author, vel à Deo neganda est prouidentia: & tamen neutrum potest esse. At dicendum est, cum prouidentia diuina stare rerum inæqualitatem, ac inordinationem: quæ relata ad Deum, qui est causa vniuersalissima, non est inordinatio: sed ad causas proximas videtur vtique, & est inordinatio: videnturque res proueniri causaliter, & fortuitè, prout ab ordine causarum particularium subducuntur: sed respectu causæ vniuersalis ab eius ordine subtrahi non possunt: ac ob hanc causam, diuinam minimè effugiunt prouidentiam. Itaque quicquid inordinatè fit in mundo, inordinatè fieri dicemus respectu causarum secundarum: quia effectus sequitur conditionem causæ secundæ, & proximæ. Hanc ob rem ride huius vitæ rotam absque ordine rotatam. At quia respectu Dei nihil fit sine prouidentia eius, quamuis inordinatè fieri videamus: Ideo perspice prouidentiam Dei, & caue foueam inferni, in quam deuoluit

Res quomo-
do inordina-
tè accidunt.

uoluit rota vitæ sine ordine rotata, dormientes in ipsa vita.

Λάλη τῷ θεῷ πολλά, καὶ τοῖς ἀνθρώποις ὀλίγα, τῇ μάλιστα δὲ τοῦ νόμου κατορθώσεις ἐκάτερα.

PRÆCEPTIO CXCIIII.

Loquere Deo multa, & hominibus pauca: legis verò meditatione utraque rectè dispones.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CXCIIII.

Inguam habet homo præcipuè vt communicet aliquid alteri: animalia verò linguam habent ad vsum naturæ tantum. Nam & hæc intellectu priuantur omnino: ob id non loquuntur. Homo autem cum intellectiua vi maxime sit præditus, propterea loquitur: quia intellectiua solum loquuntur. Quare loquitur Deus, Angelus, homo. Deus mente, Angelus conceptu, homo vocibus. Deus illabendo, Angelus manifestando, homo significando. Deus cuicumque loquens, intentio illius cui loquitur minimè eum latere potest: quia intime penetrat. Angelus loquitur Deo, vel laudando, & admirans: vel affectus suos interpollata loquutione præsentans loquitur Angelo species ostendendo cum illuminatione, cum instructione verò superior loquitur inferiori tantum: loquitur Diabolo aliquid manifestando absque illuminatione: loquitur homini vel in corpore assumpto, & hoc sine medij immutatione: vel à corpore seiunctus, idque per impressionem rerum sensibilium. At homo loquitur homini, Angelo, & Deo: idque vel in corpore, vel extra corpus. Si extra corpus, mente: si in corpore per voces aliquid significantes, quamuis mente quoque Deo loqui possit, per desiderium scilicet, & affectiones animæ. Igitur cum hominum sit loqui vocibus corporis, hominibus pauca te loqui licebit: Deo autem multa oratione. Si namque multa hominibus loquutus fueris, in varia incidēs pericula: si autem Deo immunis eris à delicto.

Homo, & animalia non comunicant in lingua.

Deus, Angelus, homo, quomodo loquuntur.

homo homini pauca loqui debet, Deo multum.

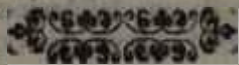
Peri-

Dubitatio.

Dubitatio-
nis solutio.

Quid prohi-
bet Christus
in oratione.

Pericula autem erunt suspicionum, contentionum, iurgio-
rum, murmurationum, blasphemiarum, inimicitiarum, & si-
milium. Dispones tamen rectè omnia legis meditatione. .
Præcipit namq; diuina lex, quomodo, quando, cum quibus, &
quoties loquendum est. Cæterũ dubitatio exurgit non parua,
num verum sit, quod dicit Author, loquendum scilicet esse
Deo per orationem multa, hominibus verò pauca, cum Præ-
ceptor noster Christus alias docuerit in oratione nō multum
loquendum esse? Quod si dixeris, Authorem docere multa
loqui Deo vocibus mentis, non corporis; nam quemadmo-
dum non passibus corporeis appropinquandum est Deo, sed
affectibus mentis: ita pariter non loquendum multa vocibus
corporis, sed spiritus: Hoc inquam non valet, quia Dominus
nullibi prohibuit vocalem orationem: quinimo Ecclesia à
Spiritu sancto edocta, diu, noctuq; orationibus vocalibus in-
sistens: docet suos fideles multum orandum vocibus corpo-
reis. Deinde Author dicens, hominibus pauca loquendum
esse, Deo multa, insinuat quod Deo multa loquendum est vo-
cibus corporeis, quia taliter hominibus loquimur. Sed di-
cendum est, quòd Author bene dicit, multa loquendum esse
Deo, idest multum orandum vocibus etiam corporeis: nam &
alibi Christus docuit semper orandum: ipseque in oratione
aliquando pernoctauit. Quod autem dixit, non multum lo-
quendum in oratione, addidit sicuti Ethnici faciunt; idque
prohibetur. Quandoquidẽ putabant in multiloquio exaudiri.
Itaque prohibet Christus in oratione multiloquium, non
omne, nec simpliciter, sed futili verborum profusione com-
positum, nugacitateque admixtum: quale est cum idem
absque causa frequenter repetitum, inculcatur. At quod pu-
ro, & sincero fit corde: labijsque bene compositis iubet con-
tinuari. Sicque rectè dicit Author, loquere Deo multa, &
hominibus pauca.

Αουτὴ ἀγαθὸς ψυχῇ, τῆς προσδχῆς τὸ δάκρυον. ἀλλὰ μετὰ τῷ
προσδχῇ, μέμνησο, τίνος χάριν ἐδάκρυσας.

P R A E C E P T I O C X C V.

*Balneum bonum est animæ orationis lachryma:
verum cum oratione memor sis, cuius
gratia lachrymas fuderis.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CXCV.

Duplex balneum reperiri vniuersaliter nulli du-
bium esse existimo: corporeum, & spirituale.
Corporeum corpora abluit: spirituale spiri-
tus. De corporeo haud loquitur Author, sed
de spirituali. Idque in quadruplex diuidi ma-
xime consentaneum est: nempe in balneum contritionis, de-
uotionis, pietatis, & fletus. Primum pungit, secundum tem-
perat, tertium sanat, quartum abluit. Primum pungens, do-
lorem facit; secundum temperans, dolorem lenit; tertium
sanans, morbum expellit; vltimum abluens, sordes excutit.
Primum dolore acquiritur; secundum religione; tertium
misericordia; quartum oratione. Postremum persuadet Au-
thor dum dicit, balneum bonum est orationis lachryma:
tamquam cætera includens. Cum enim quis orat, & lachry-
matur: proculdubio contritus, deuotus, & pius apparet.
Igitur oratio cum lachrymis, & lachryma in oratione; bo-
num balneum est animæ. Quid enim est lachryma, nisi liqui-
da gutta ex oculis profluens, quæ mentis dolorem exprimit?
Dicitur namque lachryma, iuxta Isidorum, quasi lacerans
mentem doloris, passionisq; affectu. Cum igitur liquidatum
rerum balneo sordes abluantur, foveantur membra, sanen-
turque homines infirmitatibus multis: orationis lachryma
peccatorum sordes abluet, partes animæ recreabit, ac il-
lius infirmitates vndeque expellet. Ergo bonum bal-
neum est animæ orationis lachryma. At de lachrymarum
virtutibus multa scitu digna digrediuntur Sancti Doctores.

Balneum spi-
rituale qua-
druplex.

Lachryma
quid sit.

Super Matt.
Lachryma-
rū encomia,
& laudes.

Super Axa fi
lia Caleph.
Super Ps. 41.

Lachrymæ
ob multa
fundi pos-
sunt.

moral. lib. 23
Iusti anima
quomodo, &
quibus mo-
dis compun-
gi potest.

Chrysostomus dicit, lachryma quicquid postulat, impetrat: delicta lauat, & mentem tranquillam facit: & verè sic est. Sicut enim post vehementes imbres, aer mundus, ac purus efficitur: ita & post lachrymarum pluias, serenitas mentis sequitur, atque tranquillitas. Ambrosius, suggestionem diabolicam extinguere docet, atque veniam mereri. Gregorius infernum cauere asserit, & cœlum aperire. Cassiodorus dicit fletum esse cibum animarum, corroborationem sensuum, ab-
solutionem peccatorum, refractionem mentium, lauacrum culparum. Id autem quod admonet, vt cum oratione memor sis, cuius gratia lachrymas fuderis: non ob aliud subiungit, nisi quia lachrymæ propter multa fundi possunt. Nam aut ex ira, aut ex indignatione, aut ex cordis dolore, ex angustia, ex tristitia: quandoque ex pietate, & compassione: aliquando ex gaudio, vel desiderio, vel ex amore, vel ex affectus teneritate: præsertim cum consideratur delectabile cum tristabili, vt ex deuotione. Quasi dicere volens, memor sis cuius gratia lachrymas fuderis in oratione. Si enim ob transitoria quomodolibet, haud æquo fuderis animo: oras enim Deum à quo non es misericordiam consequuturus: quia impertinenter quæris. Igitur desiste, quia ob Dei amorem, tui quoque, & proximi salutem, fundendæ sunt lachrymæ in oratione. At libet hoc in loco parum plus solito digredi, duoque examinare scitu digna. Primo igitur videbimus remedium ad animæ compunctionem necessarium, qua nam ratione anima compungi possit: secundo, quomodo dignè, fructuoseque lachrymæ fundi possunt. Diuus Gregorius docet, quod quatuor sunt qualitates, quibus iusti viri anima in compunctione vehementer afficitur. Considerando in primis vbi fuit, deinde vbi erit, tertio vbi est, vltimo vbi non est. Primum ex recordatione tot malorum perpetratorum, tot commissorum scelerum causatur: quia scilicet sedit in cathedra pestilentiae, iacuit in sordibus suum. Deinde considerando, quod erit ante tribunal supremi Iudicis, redditurus rationem de proprijs sceleribus. Tertio, quod in medio fluctuum mundi huius reperitur, & in hac valle miseriae. Postremo, quod exul à celesti patria, vbi est finis suus. Qui hæc quatuor attentè contemplatur, dubio procul in lachrymas prorumpi necesse est. Vt autem lachrymæ profint animæ, & gratæ sint Deo: oportet

et ut lachrymæ non sint de futura pœna: sed de culpa primo. Collachrymari enim debes te offendisse Deum tuum. Deinde ne peccata, quæ defles, iterum committas: quia iuxta Augustinum, frequenter peccans, & lugens vix veniam merebitur. Et nihil profunt lamenta, si replicantur peccata: & nihil valet veniam à malis poscere, & denuo iterare: quia inanis est pœnitentia, quâ sequens culpa coinquinat; Et verè sic est. Quando enim sanabitur vulnus, si iteretur? si quis lauerit crudum laterem, num illum mundabit? minimè. Nam quanto magis abluet: tanto magis lutum faciet. Debet igitur homo de peccatis collachrymari absq; illorum recidiuiuo: & quantum se à Deo meminit amisisse per culpam, tantundem pœnitendo mens compunctionis suæ lachrymas bibat. Collachrymare igitur dignè pro peccatis tuis, & orando, funde lachrymas; quia bonum balneum erit animæ tuæ. Erit namque coram Deo holocaustum pingue. Si namque opus bonum feceris absque lachrymis, siccum holocaustum erit: at te non latet, multo magis sapere pingue pulmentum, quàm siccum: & Deo ab antiquo magis placuisse pingui holocausta, quàm sicca, patet in veteri lege.

Lachrymæ
ut profint,
quid requiri-
tur.

Lib. soliloq.
& habet de
pœnit. d. r.
c. irrisor.

Peccata de-
leta non de-
bent replica-
ri.

Nota dili-
genter.

Oratio cū la-
chrymis est
holocaustū
pingue.

Τοὺς δυνάστας τοῦ βίου μὴ μακάριζε. δυνάτοί γὰρ δυνάτωσ' ἐταθήσονται,
ὅθεν αὐτοὶ τὸν κριτὴν αὐστηρότερον ἔξουσιν.

P R A E C E P T I O CXCVI.

*Principes vitæ ne beatos prædica: potentes enim cum
sint: potenter quoque præerunt. Vnde ipsi etiam
iudicem austeriorem habebunt.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CXCVI.

Vemadmodum Beati minimè sunt, qui volupta-
tibus fruuntur, quia voluptates sunt pecudum,
non hominū. nec qui corporis bona possident:
quia iuxta Eustratium, bona corporis quatuor
sunt: nam vel est sensuum viuacitas, vel forti-
tudo, vel pulchritudo, vel sanitas. At in his excellunt homi-
nes.

In prologo
lib. Ethic.
Corporis bo-
na quæ.

nes bestiarum (vt manifestum est) suntque homini causa peccandi: nec qui diuitijs abundant, cum fortunæ subiectæ sint omnino: nec qui scientijs pollere videntur, cum maximam partem eorum quæ sciunt, ignorent, minimam verò habeant: nec denique beati erunt, qui huius mundi bonis quomodolibet affluent, cum talia deficiunt quandoque: ita nec beati dicentur huius vitæ Principes, quia potentes, atque in honore, nominis fama, & dignitate constituti. Quandoquidem potentium vita, seruitus est: nam absque seruis existere nequit. Potentiaque, honor, dignitas, nominis fama, & similia bonis, & malis communia sunt: & beatitudo malos omnes, malaque omnia excludit omnino. Potentesque non habent quicquid volunt: sed aliquid mali aliquando etiam volunt: & tamen beatus, iuxta Augustinum est, qui habet quicquid vult, & nihil mali vult. Vt quid ergo Principes vitæ beatos prædicas, quia Principes, quia magni, quia in honore, & dignitate positi, quia fama nominis eorum vbique volat, quia denique potentes? ob duo enim tales beatos non dices, tum quia cum sint potentes, potenter quoque præerunt: vnde & pauperes iniquè opprimunt, at beati nihil agunt perperam: tum quoque quod cum sint potentes, iudicem austeriorem ob potentiam habebunt, quare potenter tormenta patientur: & tamen beatitudo in perennis fruitione gloriæ consistit. Igitur hos ne beatos dicas. Quid enim est beatitudo, inquit Boetius, nisi status omnium bonorum aggregatione perfectus? & tamen omnia imperfectionibus admixta in hac vita cernes. Voca igitur beatos pauperes spiritu: mites: qui lugent: qui esuriunt, & sitiunt iustitiam: misericordes: corde mundos: pacificos: & qui propter iustitiam persecutionem patiuntur sapius. Hos, inquam, non illos beatos voca: quia talium est regnum cælorum. Sit in exemplum supremi præsentia Angeli. Præcellebat quidem cunctos beatus ille tunc spiritus, intellectu, pulchritudine, loco, atque potentia: Cum verò potenter præesse voluit, iudicem austeriorem habuit; qui eum cum sequacibus (vt decebat) è gloria eiecit in sempiternum. Si cælorum Principibus id factum est, quid terrenis futurum putabis? Iudicem certè austeriorem habebunt, quia austriores & ipsi præsent.

In mûdo nullus beatus.

Libro 13. de Trinit. c. 58.

Lib. 3. de Consolatione, prosa 2.

In mûdo qui sunt beati.

Nota.

Δεῖ ποτεῖν τὸν Ἀδὰμ, ἡμεῖς δὲ ποιοῦντες ἐν τῷ νόμῳ τῆς
ἀμοιβῆς κερδαίνουμεν.

P R A E C E P T I O C X C V I I .

*Oportet laborare Adami filios: nos enim laborantes
in lege retributionem lucrabimur .*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CXCVII.

Ria in vniuersum existunt, quæ nata sunt habere bonum perfectum: Deus, Angelus, & Homo. Deus sine motu: Angelus vnico motu: Homo pluribus motibus. Deus, quia semper immobilis: Angelus, quia semel mobilis: Homo, quia semper mobilis. Deus absque motu, quia cum naturaliter sit summum bonum essentialiter, absque alicuius operationis motu summum bonum illi competit. Quinimò & Christo homini sine motu quoque operationis competit summum bonum. Quandoquidem cum ab instanti suæ conceptionis beatus fuerit ratione vnionis, non meruit animæ propriæ beatitudinem, nec scientiam, neque diuinitatem: quia meritum est, quod nondum habetur. Si igitur Christus ista meruisset, his caruisset aliquando: quod penitus absurdum, & à Fide alienum est. Angelus verò vnico motu, quia creatus vnico liberi arbitrij sui motu, in instanti secundo, absque discursu, & temporis momento, suam adeptus est beatitudinem.

At homo, quia rerum vicissitudini subiectus omnino est, pluribus motibus necessum est, vt beatitudinem consequatur, ieiuniorum scilicet, orationum, eleemosynarum, aliorumque sanctorum laborum: quia nulla pura creatura absque præcedentis operis merito potest eam consequi: cum omnis naturæ creatæ facultatem incomparabiliter excedat. Et quamuis opera finita sint, nulliusque valoris, quia creatura finitæ virtutis est, operaque eius tanquam pannus mēstruata mulieris: merito tamen passionis Christi infinitantur, atque meriti fiunt infiniti: ac ideo necessaria sunt penitus. Ideo Author dicit, quod oportet laborare Adami filios: quia laborantes in lege, retri-

Deus, Angelus, Homo, quomodo habent bonum perfectum.

Christo sine motu operationis competit summum bonum.

Homo pluribus motibus beatitudinem consequitur.

Deus operā-
tibus bona,
coronā pro-
misit.

retributionem lucrabuntur. Non ignavi, non socordes, non ociosi, non segnes, non pigri, nec somno dediti. Falluntur quidem qui hos beari putant. Promisit namque Deus coronam operantibus bona, vigilantibus in lege, non dormientibus. Si enim de Adamo scribitur, quod posuit eum Dominus in paradysum voluptatis, ut operaretur: & post peccatum, dictum ei fuit, quod in sudore vultus sui vesceretur pane suo. Et alibi dicitur, quod homo natus est ad laborem, quomodo & nos præmium assequemur absque labore? si scripturæ opera prædicant ad salutem, quomodo & nos absque operibus illam habebimus? Si in hoc seculo (ut experientia continua docet) hominum nemo quid temporale lucratur, nisi laborat, quomodo & nos sine labore retributionem lucrabimur æternam? Heu hominum fatuitas, qui putant absque labore cælum conscendere. Laboremus igitur & nos fratres in præsentis seculo nequam, ut tandem futurum omni felicitate plenum: pro retributione assequi valeamus.

Ἀνάγκη τῆς δ' αὖς τοὺς κληρονόμους θλίβεσθαι, ἀλλ' ὅταν δι' χάριτος τὰς θλίψεις ὑπομείνωμεν, εἰς δόξαν ἡμῶν ἢ κατὰ ἄρα μετέρχεται.

PRÆCEPTIO CXCVIII.

Necesse est Eux filios affligi: verum quando patienter afflictionem substinuerimus, in benedictionem vertitur maledictio.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CXCVIII.

Deus quæ operatur in nobis ob actiones.

Ria operatur in nobis ob actiones Deus Optimus Maximus (cæteris etiam omissis) iram, pœnitundinem, & præmium: nam irascitur, flectitur, & præmiat. Præmiat ob virtutes: flectitur ob pœnitentiā: irascitur propter peccata. Præmium operatur primo, quia præmiando, dat gloriam: pœnitundinem secundo, quia dum flectitur, parcit: iram tertio, quia irascendo, punit, & castigat. Cum igitur Eux filij peccent, necesse est illos affligi omnino: quemadmodum & Eux pec-

peccando, cum maximo sui, & viri dedecore eiecta est simul è paradiso. Et certè quis hominum ignorat pœnas, tormenta, pœnalitates, tribulationes, afflictionesque quas miserabiliter in mundo patimur, nobis cum ob primorum parentum, peccamina, tum etiam infligi ob propria? Crede mihi, quòd si abessent peccata, abesset & punitio etiam temporalis mundi huius. Non essent tribulationes, tormenta, afflictiones. Nulla quidem noceret aduersitas, si nulla dominaretur iniquitas. Et labium angelicum docuit, quòd humanum genus melius se haberet, si homines non peccarent. Quamvis aliquando affligat suos Deus ad gloriam suam: quandoque ad exercitium: aliquando etiam vt sanctorum patientia summo pere reluceat, probeturque sicut aurum in fornace, vt in Cœco nato, lob, & reliquis. Cur autem addit Eux, & non Adam, cum omnes in Adam peccauerint, & in Adam affligantur, & in Adam moriantur, non autem in Eua? Nam & si Eua sola peccasset, non autem Adam: peccatum tamen non esset in posteros transfusum; ac propterea humanum genus liberum eximeretur à tribulationibus: quæ propter tale peccatum veniunt. Respondetur verum esse, quòd si Adam non peccasset, omnes essemus filij gratiæ, non autem iræ, & propter Adæ peccatum in tot intricatissimis anfractibus, labyrinthisque versamur: nihilominus tamen peccauit Adam, suggerente Eua, sicuti peccauit Eua, suadente serpente: ac propterea Author in Euam reducit peccatum tamquam in causam potissimam. Diabolus enim non adiit Adamum, vt comederet de ligno, quia sapientia præditus erat nimia, ideo dubitauit de Adam, quòd non consentiret: Petijt Euam, quia mulieres facile persuadentur. Quæ cum obediret voci Demonis: persuasit Adam. Adam verò ne contristaret delicias eius, ligni fructum accepit, & cumedit. Quare cum Eua suggerente, peccauerit Adam, & propter peccata veniant aduersa: Ideo Author inquit, necesse est Eux filios affligi: quia Eua causa fuit. Vnde & quidam Poeta optimè cecinit.

Tanti causa mali, femina sola fuit.

Itaque cum necessarium sit omnino affligi, torqueri, deijci, quid facies? desperaberis? absit. Docet Author minimè desperandum esse, sed sustinendum cum patientia. Nam patienter sustinendo, fiet vt maledictio, quæ ad te venit ob pec-

Tribulationes cur in mundo patimur.

Dubium.

Responsio.

diabolus cur non tetauit Adamum, sed Euam.

Ob tribulationes nō est desperandū, sed sustinendum.

peccata, vertatur in benedictionem ob patientiam. Substine igitur & tu cum affligeris, vt maledictio in benedictionem: & afflictio in quietem vtiliter redeant.

Αύχνη πρὸς τὰς πράξεις τῶ σωτηριότι κίχεται. τοῦτο γὰρ σοι ποίας μὲν ἐν βίῳ ἀγαθὰς, ποίας δὲ ποιηρὰς ὑποδείκνυσιν.

PRÆCEPTIO CXCIX.

Conscientia pro lucerna vtere in actionibus. Ea enim quæ in vita bonæ sint, actiones, quæ verò malæ, tibi ostendit.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CXCIX.

ctiones hominum quæcunque sint illæ, vel bonæ erunt, vel malæ, vel indifferentes. Voco pronunc indifferentes actiones illas, ob quas homo nec meretur, neque demeretur. De indifferentibus non loquitur Author: sed de bonis,

Homo vt sci
at quæ actio-
nes sint bo-
næ, & quæ
malæ, cōscie-
tia vti debet.
Conscientia
lucernæ assi-
milatur.

vel malis. Ad dijudicandum igitur illas, nam aliquando ignorantur, quæ scilicet sint bonæ, & quæ malæ, vt securus viuere possis: dat regulam Author, nempe vt vtaris conscientia, quia hæc ostendit earum malitiam, & bonitatem. Est enim conscientia ceu lucerna quædam, quæ nocte accensa quaslibet nostras actiones dirigit, atque distinguit: & quæ nobis occultantur ob tenebras per illam (vt continuus docet vsus) clarè manifestantur. Sic quoque conscientia quaslibet nostras occultas actiones, quæ scilicet sint bonæ, & quæ malæ: in vita nobis ostendit. Et bene conscientiam lucernæ assimilat, quia lucerna lumen in se habet: & conscientia cum sit synderefsis actus (non enim est potentia, nec habitus, sed applicatio scientiæ, vt docet Diuus Thomas) Synderefsis verò scintilla quædam, quia suprema, & purior pars est rationis, & modica intellectualis participatio respectu Angeli, licet propriè non nominet rationem superiorem, nec inferiorem, sed aliquid communiter se habens ad vtranque iuxta Diuum Thomam: Conscientia lucerna erit. Quare conscientiam mentis nostræ lucem

Conscientia
quid sit.
1. 1. q. 89. art.
13.
Synderefsis
quid sit.

Lucem Damascenus vocat. At Doctores, Diuus Thomas precipuè, dicunt: quod nunquam extinguitur syndereſis, hoc eſt nunquam amittitur: rectè igitur conſcientia lucernæ aſſimilatur. Rurſus lucerna de nocte communiter accenditur: & conſcientia in præſenti viſa, quæ certè nox eſt, exercetur. Igitur ſi ambigis actionum tuarum, quæ bonæ ſint, & quæ malæ, accende lucernam, vt ere conſcientia: quia lux eſt, quæ rectè, quæ obliquè ſemper tum ad bonum, & verum deurgens, & fertur prona, vnde exiſtit approbatio virtutum, & improbatio vitiorum: quæ denique oſtendet tibi, quæ bonæ ſint actiones, & quæ malæ, vt docet Author. Verum & Alexander de Ales Doct̃or Irrefragabilis docuit, conſcientiam eſſe regulam in ratione: syndereſim verò eſſe regulam in voluntate, inſtigando, & ſtimulando eam ad bonum.

Syndereſis
nunquam
amittitur.

In 3. p. ſum-
maz.

Εαυτοὺς κρίνομεν, καὶ ὁ κριτὴς καταλλάσσειται. χαίρει γὰρ αἰς ἀγαθὸς
τὸν ἁμαρτωλὸν θεωρῶν, τὸ φορτίον αὐτοῦ σκορπίζοντα.

P R Æ C E P T I O C C .

Nos ipsos iudicemus, & iudex placabitur: gaudet enim vt bonus, peccatorem conſp̃icatus onus ſuum diſcutientem.

S C H O L I V M , S E V C O M M E N T . C C .

Iuſtitia humana quemadmodum ad iuſtitia diuinæ examen deducta, ſæpe iniuſtitia eſt: nonniſi quia iuxta Beatum Gregorium ſordet in diſtinctione iudicis, quod in æltimatione fulget operantis: ita quoque diuerſa eſt prorsus ab ea, quæ diuinitus exercetur. Quandoquidem humana torquet peccantes, vt delicta fateantur, diuina leniter perſuadet, & ſuggerit interius. Illa punit ſeuere, hæc miſericorditer. Illa conſitentes vſque ad mortem deducit, ſceleſtoſq; promulgat: hæc conſitentes à morte liberat, iuſtoſque declarat. Illa conſitentes damnat: hæc conſitentes præmiat; nonniſi, quia iudex Deus placatur, videns quod nos ipſi à nobis ipſis iudicamur.

Lib. 5. moral.
Iuſtitia hu-
mana diuer-
ſa eſt à diui-
na.

In iudicio le-
gali quæ per
sonæ concu-
rre debent.

Quinimò gaudet vt bonus, iuxta Authorem, prospiciens pec-
catorem onus suum discutientem : quem ob id & amar, & di-
ligit. Quemadmodum dux in bello gaudet, videns militem,
qui post fugam reuersus, hostem fortiter premit, magisq; eum
diligit, quàm illum, qui nunquam terga præbuit : & nunquam
aliquid fortiter fecit. Igitur vt iudex placari possit, nos ipsos
iudicare necesse est : fungi quæ partibus illorum, qui ad iudi-
cium concurrere solent. Quatuor nanque in legali iudicio
regulariter adueniunt. Accusator, reus, iudex, & deprecator.
Accusator, qui delinquentem accusat : reus, qui deliquit : iu-
dex, qui iudicat : deprecator, qui reum defendens, iudicem
deprecatur, vt parcat, vt remittat, vt condonet. Iudex Deus
vult, vt nemo causam nostram, nisi nos ipsi agamus : nobis quæ
remittit omnium vices. Fungamur ergo primum accusato-
ris partibus, accusando nos ipsos : deinde rei, tales nos confi-
tentes : inde iudicis, nos ipsos iudicando, & discutiendo : no-
uissime deprecatoris, supremum deprecantes iudicem, vt
condemnet à nobis condemnata : approbet à nobis approba-
ta : parcat his quæ à nobis discussa sunt ; siamus quæ tales, qua-
les & fieri solent, qui se ipsos iudicant, qui se ipsos peccatores
fatentur, qui se ipsos discutiunt. Crede mihi, iudex place-
bitur, quinimo gaudebit vt bonus : peccatorem conspicatus
onus suum discutientem. Igitur nos ipsos iudicemus : ne à
Deo iudice iudicemur.

ἢ τι ὑπὲρ ὑμῶν πείραται, τῇ μετανοίᾳ πλυνόμεν . μέλλομεν
γὰρ καθαρὰν τὴν εἰκόνα μετὰ δόξαι.

P R A E C E P T I O C C I.

*Si sordidum quid à nobis commissum est, pœnitentia
id lauemus : debemus enim puram nostram
imaginem vt regulam imitari.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CCI.

IRia operatur peccatum in homine, infligit in animam reatum poenae, maculam, & turpitudinem. Turpitudinem, quia deturpat: maculam, quia coinquinat: reatum poenae, quia obligat ad gehennam. Igitur ut ab his liberetur, necessum est contra turpitudinem munditiam, contra maculam lauacrum, contra reatum poenae solutionem adhibere. Nam prima munda fiet: secunda pulchra: tertio autem libera. Quid igitur faciendum est, ut primis ab anima abolitis, secundis decoretur? poenitentiam accerfiri iubet Author: quia omnia poenitentia efficit. Hæc enim remouet reatum, lauat maculas, mundat turpitudinem. Hoc est, quod dicit Author, ut si sordidum quid à nobis commissum est: poenitentia id lauare debeamus. Etenim qui sordibus coinquinatur multis, lauacro certè opus est, ut maculis vndique expulsis, mundus in conspectu omnium appareat; secus à pueris ipsis nedum à viris, ut experientia ipsa in dies testatur, tanquam amens, & fatuus luto, & lapidibus penè obrueretur. Homo peccatorum sordibus plenus, ablui necesse est, quo in conspectu Dei, & Sanctorum immaculatus præsentetur: aliter in periculo esset obrui luto, & lapidibus poenarum gehennæ ignis in perpetuum. At ablutio hæc nonnisi poenitentia fieri potest, nam & baptismus est contra lethalem peccati morbum ordinatus, ut absque ea virtute saltem, supposito peccato, nequeat homo æternam assequi gloriam. Est igitur necessaria, quæ aut æquet saltem crimina: aut certè excedat. Sic nanque debemus puram nostram imaginem, ut regulam imitari. Quemadmodum enim regula dirigit operantem in opere, efficitque ut operatum rectè, perfectèq; perficiatur: ita & nos debemus nostram imaginem imitari puram, nonnisi poenitentia; ac ob id fiet, ut sordibus vndique lotis, immaculata appareat anima in conspectu Altissimi, qui creauit eam. Laua igitur lachrymis animam tuam, quia in lachrymis est odor vitæ, sapor gratiæ, gustus indulgentiæ, sanitas redeuntis innocentæ, reconciliationis iucunditas, & serenæ conscientiæ suauitas. Sic certè puram tuam imaginem, ut regulam imitaberis.

Peccatum
quid ope-
ratur in ho-
mine.

Poenitentia
efficacia.

Poenitentia
baptismus
quidam est.

Poenitentia
necessaria
est.

Πρὶν γυμνωθῆναι τὰ ἔλκη τῆς ψυχῆς θεραπεύσασθαι, ἵνα κερδαινομένη
τοῖς φαρμάκοις τὰς μάστιγας.

P R A E C E P T I O C C I I .

*Priusquam videntur animæ vlcera, ea curabimus,
vt lucremur ijs pharmacis pœnam.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CCII.

Aëgritudi-
nes quan-
tocyus cu-
randæ.

Vi ægritudinibus vexatur quamplurimis, quæ-
cunque sint illæ, si ad pristinam redire deside-
rant sanitatem, præ alijs animaduertere neces-
sum est, vt quantocyus apponantur medica-
menta, secentur venæ, adhibeantur antidota,
sumantur pharmaca, & cætera huius generis innumera; nam
periculum in mora solet esse, iuxta illud, Et hic propriè est
suus locus.

Principijs obsta sero medicina paratur.

Et quæ sollicitudine curari solent, tarditate desperantur.
Manifestum id fiat vel in serpentium moribus, vel in vulne-
ribus inflatis: vt nisi debita citò cataplasmentur, in immen-
sum morsus producuntur & vulnera: videnturque multa, quæ
medicus nollet videre: quo fit, vt facilis sit desperationis lo-
cus. Verum antequam malum imbibatur, ac priusquam vul-
nera excrescant, si antidotis adiuuetur infirmus, sanabitur
æger, vita viuet, non morietur. Anima peccatis obnoxia mi-
rum in modum infirmatur, quinimo tot sauciata vulneribus,
quod peccatis affecta. Quid enim est peccatum, nisi gladius
perforans animam vsque ad interiora deformitate sua.
Superbia etenim vulnus est in anima à peccati gladio infli-
ctum: libido vulnus aliud: auaritia aliud: iracundia similiter
& aliud: & cætera huius generis singula animæ vlcera sunt.
Ergo antequam augeantur, pharmacis ijs, hoc est pœniten-
tijs curanda sunt. Nam & pœnitentia, inquit Isidorus libro 3.
de summo bono, est medicamentum vulneris, spes salutis, per
quam peccatores saluantur, per quam Deus ad misericordiam
prouocatur: nam & pœnitentia (inquit Augustinus in libro

de

Animæ infir-
mitas pecca-
tum.

Pœnitentia
est pharm-
cum pecca-
torum.

de pœnitentia) languores sanat , leprosos curat , & mortuos
 suscitât : sanitatem auget , gratiam cōseruat , claudis gressum ,
 aridis copiam , cœcis restituit visum : vitia fugat , virtutes
 exornat , mentem munit , ac roborat . Igitur ijs pœnitentijs
 curanda sunt peccatorum vulnera , nonnisi more peritorum
 medicorum , qui in singulis morborum generibus ita habere
 se solent . Ex frigore nimirum , & ex defluxione torpentes , &
 obstructos : nonnisi calefacientibus , emollientibus obstru-
 ctionesq; soluentibus sanabunt . E contra verò totius corpo-
 ris igneo calore accensos , inflammatosq; , refrigerantibus
 quidem , & astringentibus , in pristinam nitentur reducere sa-
 lutem . Igitur si superbia grauaris , curato humilitate : si aua-
 ritia , liberalitate : si libidine , castitate : si iracundia , mansue-
 tudine : si gula , abstinentia : & cætera huiusmodi nonnisi phar-
 macis suis curare debemus . Lucrabimur profecto ex his ma-
 gnum quid : nempe pœnam æternam , quam incurrebamus ob
 peccata , sicuti & infirmi mortem temporalem ex pharmacis
 sibi sumptis . Igitur vt his pharmacis pœnam lucremur , cure-
 mus animæ vlcera priusquam videantur , augeanturq; .

Pœnitentiæ
 effectus.

Vitiorum
 pharmaca.

Ὅτι περ θυχερῶς οἱ δεσµῶτα βαδίζουσιν, οὕτω τὸν δρῶντα τῆς ἀρετῆς
 οἱ συμπλακέντες τῷ βίῳ, καθαρὸν οὐκ ἀνύουσιν.

P R Æ C E P T I O C C I I I .

*Quemadmodum vincti difficulter incedunt : sic
 cursum virtutis parum haud absoluunt,
 vitæ negotijs impliciti .*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CCIII.

Vicunque rem grauissimam optimè expeditu-
 rus est , si ad colophonem (vt dicitur) & ad cal-
 cem sæliciter deducere voluerit , necessum est
 omnino , vt alteri negotio minimè intendat ,
 sed omnes vires , neruosq; huic ita adhibeat ,
 vt de ipso victoriam cum honore reportare
 valeat ; secus nihil efficiet . Manifestum est hoc tum in natu-
 ralibus ,

Homo nō po-
 test ad plura
 simul , & se-
 mel se ferre.

ralibus, tum quoque in moralibus. Si nanque ad plura se-
tulerit sensus debilitabitur: & si duobus intenderis, vtrique
deficies. Vnde & quidam optimè cecinerunt.

Pluribus intentus: fit debilis ad singula sensus.

Et alij.

Deficit ambobus: qui vult seruire duobus.

Ac propterea neutrum absoluet. Quare cum cursum virtutis
(quod est Deo seruire) absolueri nōs conuenit; si vitæ nego-
tijs impliciti fuerimus: nequaquam illum absoluemus. Quia
etiam iuxta Christi nostri Redemptoris doctrinā: nemo po-
test duobus Dominis seruire. Quod intelligitur de duobus
ad inuicem non ordinatis: si namque ordinati ad inuicem
fuerint, vtrique fieri quidem satis poterit. Verum cum Deus,
& mundus non sint ad inuicem ordinati, neutris seruire
quispiam poterit: sed vtrisque vel deficiet, vel alterum con-
temnet, & alterum diligit. Hoc est, quod dicit Author, vitæ
negotij implicitos, cursum virtutis vel parum, vel nihil ab-
soluere posse: dans exemplum de vinc̃tis, & rectè. Nam
vinc̃ti vel non incedent, quia non possunt, cum sint vinc̃ti; vel
difficulter incedent; eademmet quippe ratione, quia vinc̃ti.
Liberi enim, & nexibus soluti facilè incedere possunt. Ita
quoque huius seculi negotijs vinc̃ti vel parum, difficulterque
virtutis cursum absolueri possunt, vel nihil: quia Deo, & Dia-
bolo: Mundo, & Cœlo: Carni, & Spiritui simul & semel im-
possibile est deseruire: nedum quia contraria ad inuicem sunt:
sed præsertim quia nexibus Carnis, Mundi, & Diaboli vinci-
ris. Igitur abstrahe te à sæculi curis, ita enim cursum virtu-
tis absolues, adipiscerisque spiritum, cælum, & Deum.

Matth. c. 6.
Explicatio il-
lius, nemo
potest duo-
bus dominis
seruire.

Optimum
exemplum.

Χρὶ τὴν ἀμαρτίαν μισεῖν. οὕτω γὰρ αὐτῆς τὴν παγίδα, καὶ ὁλεθρὸν
τὴν πρὸς αὐτὴν, ἐξ ἑλδέσεται.

PRÆCEPTIO CCIII.

*Oportet peccatum odisse, sic enim ipsius laqueum,
etiam si quis eo irretitus fuerit: effugiet.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CCIIII.

Ribus quidem modis (etsi alij non desint) perpetratur peccatum : primo cogitasse, quæ mala sunt : secundo cogitationibus acquieuisse peruersis : tertio opere illa complexisse. Nam vel cogitatu, vel consensu, vel opere offenditur Deus.

Peccatū quibusmodis efficitur.

Igitur tot quoque modis ad horum destructionem adhibendi sunt: expellere scilicet cogitatus: resistere peruersis: & dele-re operata. Primum fiet vigilantia: secundum fortitudine: tertium odio. Nam vigilando facile expelluntur: præliando resistitur: odio habendo delentur. Primum in initio fiet, quandoquidem si tunc malos non expuleris cogitatus: cogitando quidem, semper procedes. Secundum in medio, si namque non resisteris: acquiesces facile. Tertium postremo, ut nempe odio deleantur. Igitur oportet vigilare, præliari, & odio habere peccatum. Hoc postremum maius est omnibus, si namque vigiletur, prælietur, & odio postmodum nō habeantur peccata, nihil fiet. Quid enim prodest vigilare, ne malè procedant vltèrius cogitationes, resistere, ne assentiat, postmodum verò patrata, non odio habere peccata? igitur oportet peccatum odisse: odio autem haberi non possunt, nisi displiceant. Si namque placent, odio certè non habentur. Itaque ut displiceant, odio haberi necesse est: odio autem nunquam habebis, si te non pœnituerit: si autem pœnitebit, odio quidem habebis. Pœnitere namque dicimus, cum quæ ipsi fecimus, aut quæ de nostra voluntate, nostroque consilio facta sunt, ea nobis postmodum incipiunt displicere, sententiamq; in his nostram demutamus, atque mirabiliter odio habemus. Pœnitentia namque (inquit Gregorius, & Ambrosius) est præterita mala plangere: & plangendo iterum non committere. Pœnitentia, iuxta Magistrum Sententiarum, est virtus quæ commissa mala cum emédationis proposito plangimus, & odimus: & plangendo vltèrius committere nolumus.

Peccatorum genera quibus deletur modis.

Peccata nisi odio habentur, nihil prodest.

Pœnitentia quid sit.

4. sent. dist. 14.

Pœnitentia, inquit Augustinus, est quædam dolentis vindicta puniens in se, quod dolet commisisse. Igitur cum odio peccata deleantur, oportet peccatum odisse: sic enim (inquit Author) ipsius laqueum effugiet quis etiam si eo irretitus fuerit.

Et habet de pœnitentia, dist. 3. c. pœnitentia.

Pec-

Exemplum
optimum.

Peccata namque laquei sunt, ita ut quot peccatorum genera: tot quoque laqueorum species miseram illaqueantium animam existunt. Vis igitur effugere ipsorum laqueos: odio habeto peccatum. Quamuis enim ipsis irretitus: effugies certe, perinde ac astutum animal, quod inspecto laqueo suae causae mortis, quod magno prosequitur odio, vel sit devium aufergens, vel si incidat, astutia, versutiaque sua aut evitat, aut frangit, aut cum eodemmet fugam arripit: ut saepius à plerisque manifestè visum est. Ita & te quoque oportet facere: nempe ut odio peccatum omnino habeas, sic enim effugies.

Ὅς οὐ μισεῖ τὴν ἁμαρτίαν, ἐν ἁμαρτωλοῖς, οἱ καὶ μὴ ἀπάτη
τὴν ἁμαρτίαν, κρίνεται.

P R A E C E P T I O C C V.

Qui peccatum non odit inter peccatores, etiam si non fecerit ipsum peccatum: tamen indicatur.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CCV.

Omne peccatum quomodo committitur.

Vllum peccatum committi potest, nisi vel cum appetuntur ea, quae Christus contempsit: vel cum fugiantur ea, quae Christus amplexus est. Nam cum nihil tantum opponatur deo, quantum peccatum, quae Christus amplexus est, peccata haud fuerunt: sed quae contempsit, vitia

fuerunt. Igitur qui fugit ea, quae Christus insectatus est, appetit verò quae Christus neglexit: deficit quidem, desecit à Deo: tunc peccatum incurrit: quia contrariatur omnino Redemptori nostro peccatum execranti. Quid enim est peccare, nisi voluntate auerti à Deo? quid namque est peccare, (iuxta Beatum Thomam) nisi deviare ab ordine debiti finis, contra regulam rationis, vel legis aeternae? quid iuxta eundem ex Beato Augustino, nisi neglectis rebus aeternis, temporalia sectari? quid, nisi utendis frui, & fruendis uti? quid, nisi dicere, vel facere, vel concupiscere contra legem aeternam? quid, nisi praevaricare contra legem diuinam, & coelestibus inobe-

Quid sit peccare.

1. 1. q. 61. ar. 1

22. q. 102. ar. 1

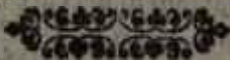
1. 2. q. 71. art.

6.

inobedire mandatis? quid, nisi voluntate retinere, vel con-
sequi quod iustitia verat? quid denique, nisi auertere se à bo-
no illo incommutabili, omni bonitate pleno, & indebitè se,
conuertere ad commutabile bonum, non nisi apparens bonū?
Itaque qui hæc facit, contra Christi voluntatem facere vide-
tur: igitur peccat. Ergo necessum est appetere, quæ Christus
amplexus est: contemnere, quæ Christus neglexit. Amplexus
est Christus virtutes, contempsit verò vitia: ergo & te quo-
que eodem facere oportet. Id autem facies, si oderis pecca-
tum, maximè odio habendum. Si autem peccatum non
oderis, malum salutis tuæ signum præscribitur: quippe quæ
sine dolore peccatorum non admittitur. Hoc autem proue-
nire maxime consentaneum est, vel quia in peccatis consue-
tus: vel quia in ipsis durior lapidibus. Omne etenim pec-
catum quod odio minimè habetur, aut est quia consuetum,
aut quia ob duritiam non sentitur. Consuetudine quidem,
quia vilescit, & fit homini quasi nullum: ob duritiam quia
non dolet. Certè si doleres, abesset duritia, & evanesceret
consuetudo: ac ideo odio haberes. Cum igitur non doleas,
duplici quidem comitaris socio: consuetudine scilicet, &
duritia. Idque, quia odio minime peccatum habes: ac pro-
pterea tua desperaris salute. Quod non dolet, non pro sano
habendum, sed pro mortuo computandum est. Omne nam-
que membrum si pungitur, & dolet, aut sanum est: aut in
illo aliqua est spes curationis. Si verò dum tangitur, pun-
gitur, caleatur, & non dolet: pro mortuo reputandum est.
Qui igitur peccat, & dolore peccatum non odit, pro mortuo
reputandus est: ac ob hanc causam reus erit iudicio, etiam si
peccatum non fecerit, non odiendo: quia videtur amare pec-
catum, vel alias factum, vel non factum: & ideo iudicatur ac
si fecisset. Quia non odiendo peccatum, necesse est, ut amet
peccatum. Peccatum enim odiendum, atque ab omnibus de-
testandum præcipitur.

Peccatū cur
non odio ha-
betur.

Nota dili-
genter.

Ἐπὶ τῶ πλῆθει ἀμαρτάνοντι ἐνέαζε ἰνα καὶ σεαυτὸν ἐνέαξῃς.
πάντες γὰρ ἱσμεν ἐν ἐπιτηδείοις καὶ ἀμαρτίας ὑπαδύλωσι.

P R A E C E P T I O C C V I .

*Super proximo peccante suspira, vt & teipsum
accuses: omnes enim vitijs, & peccatis
sumus obnoxij.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CCVI.

Quæ sunt il-
la, quæ pec-
care nō pos-
sunt.

Ria sunt, quæ peccare omnino non possunt, Deus, bestia, & lapis. Deus, quia implicat: bestia, quia sine ratione: lapis, quia sine capacitate. Deus, quia bonus per essentiam, nulli indigens, omnibus superior, potens, sapiens, optimus, atque totum continens: quinimo & homo Christus ratione vnionis diuinæ naturæ cum humana, quæ talis fuit, quod ex hac non potuit peccare: quoniam vnio illa adeo efficax fuit, vt Dei proprietates quodammodo humanæ naturæ tribuerentur. Quemadmodum ignitum ferrum ignis proprietatem sibi vendicat, ita Christus ceu ferrum in fornace diuinitatis accensum, diuinitatis proprietates sibi iure merito tribuuntur. Et ceu virga, quæ sola flecti potest, sed ad ad columnam ligata minime: ita & humana natura in Christo ligata ad columnam diuinitatis, flecti per peccatum minime potuit. Accedit, quod confirmatus fuit in gratia, & in gloria. Sicque vt cristallum à Sole irradiatum, vmbra in eo minime esse potest, sed remanet semper clarum: sic & Christo vt cristallo à diuinitatis Sole irradiato, vmbra peccati in eo minime cadere poterat. Insuper nec vt viator, nec vt comprehensor peccare potuit: non vt viator, quia & Apostoli viatores post confirmationem peccare mortaliter haud potuerunt, licet venialiter. Sed & Beata Virgo nec mortaliter, nec venialiter, quia ante Christi conceptionem religatum habuit fomitem: qui quidem in Christi conceptione omnino extinctus fuit; quicquid dicat Paludanus noster de veniali: Nam

Christus cur
peccare non
potuerit.

Beata Virgo
nullo modo
peccare po-
tuit.

4. sent. dist.

13. q. 4.

Nam & Tridentina Synodus nuper oppositam determinauit. Nec ut comprehensor, quia etiam illæ beatorum spirituum mentes, atque beati omnes minime peccare possunt in cælo.

Sess. 6. c. 23.
Angeli sancti, & Beati in cælo non possunt peccare.

Igitur cum vtraque fuerit Christi dignitate, atque prærogatiua suffultus, multo minus: quinimo impossibile erat ut peccare posset. Bestia verò cum irrationalitate sit maxime prædita, peccare haud potest. Quandoquidem peccatum in voluntate, ac propterea in rationali, intellectualique natura ponitur; sed in brutis omnibus nec ratio, nec intellectus existunt: ac ideo nec voluntas, sed sensitivus purè appetitus.

Bestia cur peccare non potest.

Et si in eis est voluntarium aliquod, absque electione esse, fatendum est. Nam non eligunt, quia merè naturaliter, non liberè agunt: ac propterea ad vnum, non autem ad plura determinantur; non enim liberum inest eis arbitrium: quare animalia omnia conditionis tantum, ac necessitatis bonum habent: igitur peccare minime possunt. Lapis verò, quia sine motu, sensu, & vita qualibet, immunis à peccato prorsus reddi manifestum est: quinimo ridiculum esset id affirmare.

Lapis cur peccare non potest.

Caterum homo cum nec Deus, nec bestia, nec lapis existat, sed rationali natura (ut par est) ornatus, libertateque radicaliter in intellectu, in voluntate formaliter existente insigniter decoratus: ac propterea voluntarij boni munere, & liberi arbitrij potestate dotatus: ut boni, ac mali capax, vtrunque naturaliter potest, & alterum volutate deflectere, licet quippe nobis eligere, refutare, probare, respuere: nec est quo magis rationalis creatura cæteris præferatur: ob id peccare necessum est, dum in hac mortali, fragilique vita consistit, vel mortaliter, vel venialiter, nisi aliquo peculiari reservaretur privilegio; quod paucis concessum omnibus in manifesto est.

Homo solus peccare potest, sicuti de facto peccat

Itaque cum homo peccet, nec sit quin peccet: quia si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis haud esse potest; & si in gratia constitutus, singula, & omnia mortalia euitare quis posset, non tamen singula, & omnia venialia, licet singula tantum: oportet & te misereri proximi tui peccatis, & super ipsum suspirare: quia cum omnes simus peccatis, & vitijs obnoxij, teipsum quoque super alijs suspirando, accusabis: ac propterea iustificaberis apud Deum. Non etenim licet fratris tui pudenda reuelare, sed conlachrimari: videns animam eius diabolo obnoxiam,

1. Jo. cap. 1.

Deo inimicam, odiosam Angelis, Sanctis exosam, à Regno
cœlorum exclusam, definitam tandem pœnis inferni. Igitur
suspira, tum quia commune est peccare, tum quoque vt com-
munis sit remissio. Efficies namque vt peccans aliquando
conuertatur: & tu mereberis. Imitare beatissimum Antisti-
tem Ambrosium, qui quotiescunque aliquis ei suos confite-
batur lapsus, ita flebat, vt eum etiam flere compelleret.

Δ'ναμνησκε τοῦ κριτοῦ τὸν φίλον ἁμαρτήσαντα, καὶ τὸ σὲν ἐμπλάηον
πραῦμα. κοινὸν γὰρ ὄναι τῆς βουλῆς τὸ φάρμακον.

P R A E C E P T I O CCVII.

*Commune facies iudicis amicum, qui peccauit: & hoc
paſſo tuum vulnus curabis: commune est
consilij pharmacum.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CCVII.

Charitas præ-
eminet cun-
ctis rebus.

Vlla de virtutibus quibuscunque, nec admira-
bilioꝝ, nec dignioꝝ, nec gratioꝝ est charitate.
Quippe quæ inter virtutes omnes quæcunq;
sint illæ, siue infusæ, siue acquisitæ, siue me-
diæ, perquam maximè superexcellat. Hæc
enim omnia: illa verò nihil sine charitate.

Charitatis
encomia,
& laudes.

Est namque charitas virtutum omnium entitas, forma, &
pulchritudo. Robur spei, fidei firmamentum, defensatrix iu-
stitiæ, temperantiæ cultrix, prudentiæ ductrix, fortitudinis
tutamentum, & vt inquit Augustinus ad Martianum, est cha-
ritas vnda pacis, ros gratiæ, dilectionis imber, semen con-
cordiæ, affectus gentium, & fructus amoris. At sine charitate
spes imbecillis redditur, fides infirmatur, corrumpitur iusti-
tia, violatur temperantia, prudentia infatuatur, fortitudo de-
primitur, turbatur pax, deficit gratia, siccatur dilectio, con-
cordia proſternitur, dissipatur affectus, & fructus amoris mar-
cescit. Nec immerito, quia omnia vincit charitas, trahens ad
se cuncta vbicunque fuerit: & sine ipsa omnia soluuntur, quo-
tiescunque

Absque cha-
ritate omnia
vana.

nescunque aberit. Hæc autem charitas ad duo dirigitur, ad
 Deum, & ad proximum. Est enim charitas (teste Beato Tho- Charitas qd
fit.
22.q.23.ar.1
 ma) mutus amor hominis ad Deum, vel amicitia quædam
 hominis ad Deum, & è contra: super beatitudinis communi-
 catione fundata, cuius obiectum est Deus propter se dilectus:
 & proximus propter Deum. Ergo charitas non erit, si ad
 Deum dixeris extensam, non autem ad proximum: vel è con-
 tra. Quandoquidem per amorem Dei, amor proximi gigni-
 tur; & per amorem proximi, amor Dei nutritur. Et ut inquit
 Beatus Gregorius, qui amare Deum negligit, perfecte dilige- Lib.7.moral.
 re proximum nescit. Quinimo tunc plenius in dilectione Dei
 proficimus, si in dilectionis gremio proximi charitatem col-
 ligamus. Hoc est, quod docuit Beatus Ioannes Apostolus, &
 Euangelista in sua epistola prima: Si quis dixerit, quoniam
 diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est. Oportet
 ergo necdum Deum, sed & proximum amare. Amabis autem, Proximus
quomodo
amabitur.
 si subueneris in indigentis. Hæc verò vel erunt corporum,
 vel animarum: utrisque quidem compati debemus, & largiri
 de proprio. Quandoquidem vera misericordia nescit habere
 modum. At si anima indiget, multo misericordiosius opera- misericordia
spiritualis p-
stantior cor-
porali, quæ
erit monitio
 beris circa infirmorum animas, bonæ famæ seruorū Dei con-
 sulendo: quàm erga ægrotantium corpora esurientibus pa-
 nem tribuendo. Præstat certè animæ bonum, bono corporis:
 quemadmodum præstat anima corpori. Sed quomodo me-
 lius efficies, nisi commonefaciendo iudicis amicum, qui pec-
 cavit? quæ maior hac charitate? consulere scilicet proximo-
 rum saluti, ut conuertantur, ne pereant? ut in amissam Dei
 amicitiam, redeant? Crede mihi, quod cum consilij pharma-
 cum sit commune, (nam commune est etiam peccare) effi-
 cies certè ut tuum peccati vulnus quandoque curetur. Nam
 consulendo, & commonefaciendo proximum, teipsum quo- Monitio p-
ximi, moni-
tio tui.
 que commonefacies: ac ideo lucraberis & fratrem tuum,
 & teipsum. Quandoquidem si feceris eum talem, ut moni-
 tu, doctrina, instructione, exemplo ab erroribus correxeris,
 à vitijs emendaueris, abduxerisque ad pœnitentiam, ita,
 ut propitius fiat illi Deus: pro delicto te propitiassè, diceris.
 Pars ergo tua erit eorum quos correxeris, ut illorum meri-
 tum, tua sit merces: & illorum salus tua sit gloria coram Deo.
 Igitur commonefacere ne desistas eum, qui peccauit, quia
 cum

cum sit commune consilij pharmacum: tuum certè peccatum
ut vulnus quoque curabis.

Λέγειν τι μέλλον, ἢ πράττειν, τῆς μετὰ μικρὸν ἀπολογίας φρονέτις,
καὶ σωφρονήσεως τῷ φόβῳ διορθούμενος.

PRÆCEPTIO. CCVIII.

*Dicere quid volens, aut facere, de apologia eius
cogita paulo post adhibenda: & cautius
ages metu correctus.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CCVIII.

Homo ad
duo natus
est.

D duas res hominem natum esse, ad intelligendum scilicet, & agendum, nemo est qui dubitat. Quinimo ex varia Philosophorum, Aristotelis præcipuè doctrina, facile percipi possit. Intel-

ligit quippe homo, & agit, quasi immortalis Deus. Nam intelligere, & agere, sunt tanquam duo perperui comites: Deum inseparabiliter comitantes. Hunc igitur imitans homo, intelligit quidem, atque agit: quia intellectualis naturæ est. Sed intelligendo, duplici er quod intelligit, manifestat: vel dicendo, vel operando. Quæcunque enim intelligit homo, vel exprimit verbis, quod est dicere: vel exequitur opere, quod est agere. Verum quia multoties loquitur incautè homo, & per imprudentiam frequenter contra se, tam præceptum in loquutione: sæpiusque quæ agit præter rectum, ac laudabile facit, documentum dat Author, ut dicere quid volens, aut facere, de apologia eius cogitet paulo post adhibenda: & cautius aget metu correctus. De apologia quid sit, & quot modis sumatur; in de libro apocripho quem præ manibus habemus: utcunque à nobis scriptum est. Hic tamen Author apologiam sumit pro reprehensione, & inuectiva: ac si diceret: Dicere quid volens, aut facere, scias te aliquando reprehendendum, & in te inuehendum: si non rectè dixeris, aut feceris. Igitur timore huius admonitus, dices, agetque cautius. Quandoquidem nec bona loquutio, neque optima actio

Cautela ut
homo rectè
loquatur, re-
ctèque agat.
Lib. I. c. 20.

actio erit: si recta censura quandoq; notabit. Homines namq; proni sunt ad iudicandum etiam bona. Vis igitur in dicendo, vel agendo non timere apologiam? priusquam loquaris ut sapiens, atq; prudens, considera, quid dicturus sis, cui dicturus, quo in loco, & quo tempore loquuturus. Quandoquidē prout rerum, ac temporis varietas exigit: ita te accommodare tempori opere pretium est; nec te in aliquibus mutari, sed potius aptare. Sicuti manus, quæ & si in palmam extenditur, & in pugnum astringitur: eadē tamen est. Igitur in dicendo, iugum sit in verbis tuis, & statera, atq; mensura: ut appareat in sensu gravitas, in sermone pondus, atq; in verbis modus. Ex his facile rectē ages, quæ factururus es. Nam benè loquendo, fiet ut rectē etiam opereris ad minus ob apologiam. Nam si propter eam benè loqueris: propter eandē quoq; optimè operaberis. Secus non solum sermones, sed & actiones tuæ iudicabuntur: atq; calūniam patientur; te quoq; arguent homines de maledictis; in te inuehent de male actis: quinimo de malorum cogitatum audacia te etiam reprehendent: quia quæ loquitur homo, & quæ operatur: necesse est ut prius cogitauerit. Itaq; volens vel dicere, vel facere quicquam, de apologia eius cogita paulo post adhibēda, & metu correctus, cautius ages.

Nota' diligenter.

Exemplum optimum.

Τῆς ἀμαρτίας τὴν τιμὰν φοβοῦ τὴν αἰχμὴν δὲ νάρκα.
τὸ χαλεπὸν γὰρ ἐκατέρθεν ἀμετρῶν.

P R A E C E P T I O CCIX.

*Peccati poenam metue, turpitudinem verò neglige:
in utroque namque excessus periculosus est.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CCIX.

DVo sunt in peccato: poena, & turpitudō. Poena à Deo est: turpitudō ab homine. Nam Deus quidem author mali poenæ est: nequaquam culpæ; seu author actus culpæ, nequaquā actus deformitatis culpæ. Quandoquidem malum poenæ priuat bonum creaturæ, siue sit creatū, siue increatum: malum

Deus nō est author mali culpæ, sed poenæ.

1. 1. q. 48.
art. 6.

Pœna cur
metuenda
est.

Turpitudi-
o cur negli-
genda est.

Apoc. c. 18.

Secundus præ-
ceptionis se-
lus.

malum verò culpæ directè, proprièq; opponit bono increato. Contrariatur namque implectioni diuinæ voluntatis, & diuino amorì: quia bonum diuinum in seipso amatur; & non solum secundum quod à creatura participatur, vt docet D. Thomas. Hanc ob causam non potest esse Deus author mali culpæ, sed pœnæ: tam in naturalibus, vt in cœcitate, claudicatione, & similibus: quàm in moralibus, vt in temporalibus pœnis, & in gehenna ignis. Itaque cum in peccato sint duo, pœna, & turpitudò: & illa à Deo infligitur, hæc ab homine patratùr: pœna metuenda est, turpitudò autem negligenda. Metuenda quidem pœna est, quia est supplicium, quo quis ob delictum afficitur: & noxæ vindicta, iuxta Vlpianũ. At quis ita vecors erit, vt supplicium, vindictamq; timere noluerit? etsi pœnarum genera sint damna, vincula, verbera, talion, ignominia, seruitus, exilia, & mors, quis amens non timebit hæc omnia? sed metuenda præsertim pœna est, quia si excedit, periculosa est, vertens se in æternam. Turpitudò namque mortalis ex parte auersionis à Deo pœnæ æternæ reatum consequitur: quæ si perseuerauerit, perseuerabit utique & reatus: quamuis per veram pœnitentiam simul cum culpa remittatur reatus pœnæ æternæ: commutaturq; in temporalem: seu (vt melius loquamur) ob cōuersionem desinit esse æterna. Cæterum turpitudò negligenda est, quia eius excessus est quoque periculosus. Si namque turpitudò augeatur, augebitur & pœna; & quantum crescet, tantum quoque augmentabitur & pœna. Sicut enim præmia diuersa sunt, diuersis correspondentia meritis: ita & pœnæ diuersæ, quia inæqualiter cum mereantur, vel demereantur homines: inæqualiter quoque puniuntur, vel beantur. Scribitur enim: Quantum gloriificauit se, & in delitijs fuit: tantum date ei tormentum, & luctum. Ergo quantum fuit in merito, tantum dabitur ei de præmio ex maxima Dei liberalitate: nec ad id requiritur vel intellectus subtilitas, vel grossities: sed excellentia meritorum. Hoc est, quod inquit Author, peccati pœnam, idest æternam metue, retrahes enim te à peccato: turpitudinem, idest peccatum negliges, hoc est prætermittes, & fuge: quia peccatum fugiendum, & prætermittendum est. Potest & præceptio hæc aliter exponi, vt ly namque, dilucidetur pro sed: sicuti multoties accipi cōsueuit; & tunc quidem sensus germanus erit: peccati

peccati scilicet pœnam metuendam esse; turpitudinem negligendam: sed cauendum ne in utroque fiat excessus. Si enim in pœnæ metu excesserit homo, in periculo desperationis erit: si in turpitudinis neglectu in maiores incidet. Si namq; qui minima neglexit, paulatim defluet, quanto magis si maiora? & hic est excessus in turpitudinis neglectu.

Τῶν μελλόντων ἀγαθῶν καὶ τὸ πάλλος καὶ τὸ πλήθος ἀπειρον.

P R A E C E P T I O CCX.

Futurorum bonorum & pulchritudo, & multitudo infinita est.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CCX.

Onum quod ab omnibus appetitur, & quod propter seipsum satis expetitur, cum à Platone in Eutydemo, & in de legibus: tum ab Aristotele in magnis moralibus suum sequente Præceptorem: tum quoque à Cicerone receptum,

Lib. 3.

in triplicem seiungitur ordinem: in bonum scilicet animi: corporis: & fortunæ: contra Stoicos, & Epicureos aliter asseruantes. Bona fortunæ, quæ græcè ἀπλῶς ἀγάθῃ appellantur, (vt ab his exordiamur) sunt diuitiæ, generis nobilitas: ciuilis potentia: gloria: fama: & multa his similia. Bona corporis sunt sanitas: robur: pulchritudo: agilitas: & reliquæ corporis dotes, quæ latè numerantur à Cicerone in suis Tusculanis quæstionibus. Animi verò sunt virtutes omnes morales, præsertim cardineæ: Iustitia: Prudentia: Temperantia: & Fortitudo: & denique si quid rectè sit (vt inquit Cicero) & honestè, & cum virtute, id bene fieri, & rectè dicitur: & quod honestum, ac rectum, & cum virtute est, id solū bonum opinandum est. Inter hæc bona, animi quippe bona præstant bonis fortunæ, & corporis: quemadmodum & animus ipse præstat corpori, & fortunæ. Quia cum bona animi sint virtutes, hæc transcendunt certè quæcunq; bona siue corporis, siue fortunæ: nam virtutes superexcellunt. Sunt etenim intellectuum per-

Bonum triplex, animi, corporis, & fortunæ.

Bona fortunæ quæ.

Bona corporis quæ.

Lib. 4.

Bona animi quæ.

In Paradoxis.

Bona animi præstant bonis fortunæ, & corporis.

fectiones: illæ verò corporum concinnationes, atque adinuamenta: etsi aliorum vsu prauescant quandoque, & dicantur mala. Caterum ad futura bona extra nos posita in cœlestibus, quæcunque bona siue corporis, siue fortunæ, siue etiam animi relata: non sunt verè bona. Nam bona fortunæ eademmet, quæ fortuna vulgò dicitur, eademmet quibus dedit, ab illis in dies aufert: vt continua testatur experientia. Bona verò corporis temporis diuturnitate contabescunt. Sed bona animi quàmplurimis sunt permixta imperfectionibus: quæ bona tandem deficiunt; igitur non sunt verè bona. Caterum bona futura superexcedunt quæcunque alia in stabilitate, in permanentia, in perpetuitate: sed præcipuè in pulchritudine, & iuxta Authorem, in multitudine. Pulchri sunt Sancti, speciosi sunt Angeli, pulcher pulcherrimus ipse Deus, qui dat omnibus pulchritudinem affluenter. Pulchri sunt Sancti, tamquam tot Soles splendidi, iuxta illud: Fulgebunt iusti sicut Sol in regno Patris mei. Speciosi sunt Angeli, ceu proximiores diuinæ pulchritudini. Speciosissimus ipse Deus, ex cuius visione inenarrabilis lætitia, inæstimabile gaudium, indeficiens pulchritudo in beatis spiritibus emergit. Multitudo autem bonorum illorum infinita est, & quis explicare valebit? Est namque Deus, qui cum infinitum sit bonum: bona quoque ibidem sine fine causat. At quid ego miser homuncio illius perennis vitæ bona innumerabilia enumerare conor, cum scrutator Maiestatis opprimetur à gloria? Et quem-

Exemplum. admodum qui mel comedit in saturitate, nocumentum patitur: ita dum inaccessibilis illius lucis fulgorem intueri voluero, tãquam mentis aciem figere non valens: à superabundanti gloria excœcatus, non nisi balbutiens excelsa resonare potero. Vnum tamen credo, quòd si meruero: superno adiutus lumine, bona Domini in terra viuentium cernere spero. Reliquum est, vt cum tu ò homo ex nimia Dei misericordia, atque munificentia ad talia sis creatus bona, vt quid animus tuus ad ima tenetur, ad caduca deiicitur, ad fetulenta prostratur? & tamen deformia sunt, & pauca. Erigere in sublime, contemplare excelsa, anhela ad cœlestia; sciasque futurorum bonorum pulchritudinem, & multitudinem ita infinitam esse, vt nec intellectu comprehendi: nec sensu percipi; nec lingua exprimi villo possint modo.

Πάντα σκιά, ἢ καπνὶς, καὶ πομφόλυγες.

P R Æ C E P T I O C C X I .

Omnia mundana, vmbra, & fumus, & bullæ sunt.

S C H O L I V M , S E V C O M M E N T . C C X I .

IRia reperiuntur in vniuerso facilè euanescentia, vmbra, fumus, & bulla. Vmbra fit à lumine in corpore solido, seu raro (vt in nube) emissio. Fumus ab igne ligna resolvente in propria materia, nempe in luce, in flamma, in carbone. Nam prima est ignis in propria materia: secunda in humido aereo: tertius in sicco terrestri. Ex his enim, inæqualiter tamen, ascendit fumus. Bulla verò ab aqua propter terræ poros se mouente. Est enim bulla tumor ille inanis, qui visitur in aquis, temporis momento enascens simul, & euanesceus. Fumus itidem caligo est, ab ignea vi causata in aliena materia: seu vapor ex igne exhalans, à furuo dictus. Vmbra verò aer sine lumine, quod fit alicuius corporis obiectu. Euanesceit statim vmbra vel corpore, vel luce abscedentibus, vel si permanet, est tamen res falsa, cui non subest res, cuius similitudinem gerit. Euanesceit fumus vel igne extincto, vel ex seipso in altum ascendente, etiam remanente igne. Euanesceit bulla, quia eodem temporis momento quo enascitur, deficit. Ita sunt mundana omnia, euanescent namque omnia, vt vmbra, vt fumus, & vt bulla. Quandoquidem terrena quælibet nihil aliud sunt, nisi vmbra, quia vt vmbra transeunt, nonnisi fumus, quia vt fumus citò sparguntur: nonnisi bullæ, quia vt bullæ mox resoluuntur. Quæ enim res mundi ita consistit, vt tandem non consumatur? quæ superexcellens, vt non deijciatur? quæ voluptuosa, vt denique non terminetur? Diuitiæ (vt ab his exordiamur) si non habentur, cum labore acquiruntur: si habentur, cum timore possidentur; neque habitæ satiant, quia pauca, respectu carentiæ earumdem, quæ nondum habentur: quantò enim magis crescunt: eò magis appetuntur. Vnde & quidam Poeta optimè cecinit:

Vmbra quomodo fit, & quid sit. Fumus vnde oritur.

Bulla quomodo fit, & quid sit.

Quid sit fumus. Quid vmbra.

Mundana omnia euanescent cito vt vmbra, vt fumus, vt bulla.

Iuuenalis fa-
tyra 14.

*Si nondum impleui gremium, si panditur ultra.
Nec cresci fortuna unquam, nec Persica regna,
Sufficiet animo.*

Lib. 3. de cō-
solat. philos.
prosa 6.

Sunt instabiles, quia latronibus, Principibus, & tēpori subie-
ctæ, tandem amittuntur. Generis nobilitas, fumus est homi-
num, cum omnes simus homines: at si quid erit, bonum acci-
dentarium erit: ac ideo prope nihil. Quare splendidum te,
(inquit Boetius) si tuā non habes, aliena claritudo non efficit.
Potentatus, potestas, fama, gloria, & similia pereunt citò, vel
subditorum rebellione, vel vulgi malignitate. Sanitas infir-
mitate languescit: robur imbecillitate deiicitur: pulchritu-
do deformitate dedecoratur: agilitas onerositate grauatur:
& omnia similia, temporis iniuria tandem destruuntur. Sed
si potentia corporis remanet, vel à bestiis sylvestribus, vel
saltem à pluribus hominibus superatur tandem. Amicitia
inter bona mundi dulcior, charior, & pretiosior, aduersa quo-
que fortuna deperditur. Quare & quidam bene cecinerunt.

Tempore felici, multi numerantur amici.

Dum fortuna perit, nullus amicus erit.

Alludentes ad illud Ouidianum:

Lib. 1. trist.
Eleg. 3.

Donec eris felix, multos numerabis amicos:

Tempora si fuerint nubila, solus eris.

Sacra Scri-
ptura qbus
rebus vitam
nostram assi-
milat.

Potentia in super animæ, fatuitate, & amentia læduntur.
Voluptates breues: quinimo interfecrices. Scientia verò
maxima mista ignorantia: felicitates angustijs plenæ: po-
stremo quæcunque in mundo cernuntur, etiam hominis vita,
senectute, morteque infallibilibus tandem finiuntur. Has ob-
res vitam nostram Sacra Scriptura rebus caducis, & citò pe-
rituris assimilat: lacti scilicet, quod cito corrumpitur: flori
qui statim flaccescit: fœno, qui mox dispergitur: rori iam ab-
sorbendo: herbæ citò exiccandæ: telæ aranæ, quæ pauco
venti flatu discerpitur: vapor, qui iam iam consumitur: &
Author noster mundana quælibet assimilat umbræ, fumo, &
bullis. Umbræ, quæ velociter aufugit: fumo, qui mox dissol-
uitur: bullis, quæ in momento leuantesunt. Quid igitur oble-
ctaris in transitorijs, nonne transeunt cuncta, quæ cernimus?
nonne vides mundana quælibet vt umbram, vt fumum, vt
bullas pertransire? Quid igitur ad te his te allicis? Sperne
spernenda: contemne contemnenda: paruifac paruifacienda.

Aliter

Aliter securus esto mundana cuncta cum sint umbra, fumus,
& bullæ: ut umbræ te obscurabunt: ut fumus te excœcabunt:
ut bullæ te submergent.

Μὴ ἀεὶρε πονηρά. τὸ γὰρ θέρος ἐγγύς, καὶ τὸ πῦρ τῶν γεωργῶν
τῶν ἀγαθῶν ἐκδέχεται.

P R Æ C E P T I O C C X I I .

*Mala ne semina, messis enim prope est: & ignis
excipiet spinarum agricolam.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CCXII.

Eminator duo attendere debet, dum seminat, (prætermis-
sis etiam alijs modis) quo fructum in abundantia tēpore suo legere possit: semen, & locum. Semen, ut sit perfectum ad seminandum, nempe ut feri possit: nam vacuum, corruptum, antiquum, ineptum est sationi, ut patet: locum deinde, ut scilicet sit aptus ad recipiendum: quandoquidem si locus ineptus erit, collectio quidem inepta erit. Experientia testatur, terram fertilem frugis bene satam, abundantiam generare: aridam verò, atque incultam, sterilitatem, penuriam, charitatem. Sed docuit nos Christus Præceptor noster parabolam, quod si semen seminatum fuerit secus viam, iam conculcabitur, & volucres cœli comedent illud: si supra petram, natum arescet, quia absque humore: si inter spinas, iam suffocabitur ab illis: si in terram bonam, fructum reddet centuplum. Ergo si in terrâ malam, neq; ad duplum, vel simplum reddet. Semen deinde ut sit perfectum, vel saltem melius, nam & perfecta reddet, & meliora: sin aliter imperfecta, & pessima. Non enim malum ut malum potest esse causa boni naturaliter, sicuti neque bonum ut bonum, potest esse causa mali. Unumquodque enim producit sibi simile: licet in moralibus aliquando aliter se habeat. Regulariter verò in vtrisque bonum bonum generat, & malum malum producit: nec potest esse contrarium, nisi per accidens. Scribitur certè, quod quæ semi-

Seminatoris officium.

Lucæ cap. 8.

Malū ut malum non potest esse causa boni, neq; è conuerso.

Nota dili-
genter.

Præceptio-
nis explica-
tio.

seminauerit homo, hæc & metet. Ergo si bona seminauerit, bona & metet: si mala, mala, & pessima. Et Christus Magister noster exemplum dedit, dicens: Non potest arbor bona, malos fructus facere: neque arbor mala, bonos fructus facere, sed mala malos, bona bonos certè producet. Igitur mala ne semina, quia si seminaueris, crescent. Veniet deinde messis, quæ iam in ianuis existit; & inuenies mala, nempe spinas, & tribulos. Ignis igitur excipiet & spinas, & spinarum agricolam, quia ut malus male mala seminauit; ergo ut malus male tractaberis. Hoc est, quod dicit Author, mala ne semina: messis enim prope est: & ignis excipiet spinarum agricolam. Mala profecto sunt peccata, quia deficiunt à bono: messis, mortis tempus: ignis, tormentorum locus: spinarum agricola, malus seminator. Igitur si mala seminauit, veniet tempus mortis, in quo tu cum spinis in ignem mitteris æternum. Bona igitur semina: ut effugere possis à ventura ira.

Ῥόδα τοῦ βίβου ὑποκριταί, πλεονέκται, ὑποφιλήδονοι. ἀλλὰ μικροῦ καρτέρι, καὶ τὸν χόρτον θεωρεῖς πατοῦµενον.

PRÆCEPTIO CCXIII.

*Rosæ vitæ sunt hypocritæ, auari, & voluptuarij:
caterum parum sustine: & gramen
videbis conculcatum.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CCXIII.

Peccata ma-
ximè aduer-
santia animæ

Hypocrisis
quid sit.

Hypocrisis
malignitas.

Tria sunt peccata maximè aduersantia animæ: hypocrisis, avaritia, & voluptas. Hypocrisis, quia est simulatio alienæ personæ: avaritia, quia est appetitus inordinatus habendi: voluptas, quia est cum quadam lubrica suauitate, ad illi-
cita sordidæ mentis inclinatio, iuxta Isidorum in synonymis. Hypocrisis maximè aduersatur animæ, quia est dissimulatio eius, qui aliud in re, aliud in iudicio hominum se ostendit: vitium summopere Deo odiosum; tamquam destructiua totius naturæ ordinem. Simulat enim se iustum hypocrita, nec exhibet:

exhibet : ponens totum fructum in hominum laude . duplex animo : vir terram ingrediens duabus vijs . Habet namque hypocrita simplicitatem , & subtilitatem : simplicitatem innocentia , subtilitatem malitia : simplicitatem foris , subtilitatem intus : subtilitatem simplicitate tegit , simplicitatem verò interiori malitia ostendit . Similis vesti ex lana , linoque contexta : quandoquidem vestis linum interius celat , lanam exterius demonstrat . Est hypocrisis , quaedam occulta , superbia species , falsa humilitate tecta . Est namque vitium iactantia , iuxta Beatum Thomam : iactantia verò quid est , nisi inanis de se , & stulta praedicatio ? vel per quam quis se extollit supra id , quod in se est : secundario autem supra id , quod de eo alij opinantur ? author idem est Beatus Thomas . Et Cicero dixit , quod iactantia est voluptas gestiens , & se efferens insolentius . Quare iactator ab Aristotele dicitur , qui plus eis quae scit fingens : aut scire , quae non scit . Vitium quidem maxime Deo odiosum . discurre per Sacram totam Scripturam , tam veterem , quam nouam , in nullos acerbius inuehit Deus , & Christus Dominus noster , quam in hypocritas . Avaritia subinde magnopere aduersatur animae , quia est appetitus inordinatus habendi , vel diuitias , vel quodlibet aliud , multiplices iniquos habens comites ; ob durationem , mentis inquietudinem , violentiam , periurium , fraudem , fallaciam , prodicionem , rapinam , vsuram , parcitatem , tenacitatem , & similia multa . Heu vitium pessimum . Voluptas postremo aduersatur animae , quia ipsa dominante , omnes virtutes iacere : turpitudines , dehonestatesque quamplurimas emergere maxime consentaneum est . Quid igitur gaudent hypocritae in duplicitate : auari in avaritia : & voluptuarij in voluptate , cum sint rosa vitae ? Rosa ob pulchritudinem , & suauem odorem Veneri sacer est : & ex Aphthonij fabella multa cogeret . Et non absurdè Author hypocritas , avaros , & voluptuarios rosis assimilat : quia sicuti rosa breui viget : ita voluptas venerea , voluptas auara , voluptas hypocriseos parum durant . Hoc est , quod subiungit Author , ut parum sustineas : quia gramen , idest hypocritarum , avarorum , & voluptuariusum citò videbis conculcatum . Tu autem quo haec evitare incommenda possis , tres amplecti virtutes necesse est : humilitatem , pietatem , sobrietatem : humilitatem contra hypocrisim , pietatem

22. q. 3. art. 2.

Iactantia

quid sit.

22. q. 110.

art. 2.

Lib. 4. Tusc.

quæst.

Ia magnis moralibus.

Avaritiæ malignitas

Voluptatis malignitas.

Virtutes contra hypocrisim , avaritiam , & voluptatem .

pietatem contra auariciam: sobrietatem contra voluptatem. Quandoquidem sicuti in honoribus humilitas, in diuitijs pietas, in voluptatibus sobrietas periclitari solet: ita è conuerso dandus est animus humilitati, misericordiae, & sobrietati; quia in prima periclitabitur hypocrisis, in secunda auaritia, in tertia denique voluptas.

Πᾶσα πονηρὰ πρᾶξις, ὁπλίζει τὸν διάβολον. ὁ πλῆθὺς δὲ,
χαλεπῶς τοῖς ὁπλίταις κίχεται.

P R A E C E P T I O C C X I I I .

Omne opus malum armat diabolum: armatus verò grauitèr armatos accipit.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CCXIII.

Armorū genera sunt te gentia, impugnancia, & protegētia.

Arma quibus hostes arceri possunt (nam ab hoste arcendo dici inquit Varro) vel tegunt: vel impugnant: vel protegunt. Tegentia sunt lorica, thoraces, femoralia, & similia. Impugnantia gladij, enses, lanceæ, & huius generis innumera. Protegentia verò sunt galea, scutum, clypeus. His communiter armat se homo ad vincendum, utq; de hosti victoriam reportare possit: ita nanque armatus grauitèr armatos accipiet. Simili quoque modo & in bello spirituali aduersarius ille noster Diabolus quolibet armorum genere se munit, ut nos spiritualibus armatos grauitèr feriat, occidereque possit: tegentibus scilicet, impugnantibus, & protegētibz. Tegentibus lorica scilicet iniustitiæ, thorace impietatis, femoralibus concupiscentiæ, & huius generis penè innumeris. Impugnantibus, gladio scilicet obdurationis, ense obstinationis, lancea pertinaciæ, & similibus quàmplurimis. Protegentibus postremo, scuto infidelitatis, galea diffidentiae, clypeo desperationis, & cæteris ferè infinitis. Tandem quibuscunque armis inuentu facillimis, quæ sunt peccata omnia, contra nos se præparat: ut sic armatus grauitèr armatos accipiat. Quid igitur facies, ut tanto hosti resistere, quinimo

Diaboli arma.

quinimo mirabiliter de illo triumphare valeas? muniri etiam & te oportebit his armorum generibus, (artem enim arte, deludi operæpretium est) regentibus scilicet, impugnantibus, & protegentibus. Tege te lorica iustitiæ contra iniustitiam: thorace pietatis contra impietatem: femoralibus continentiæ contra concupiscentiam. Impugna hostem gladio verbi Dei contra obdurationem: ense scripturarum contra obstinationem: lancea confusionis contra pertinaciam. Protege te scuto fidei, & stabilitatis contra infidelitatem: clypeo spei, & salutis contra desperationem: galea confidentiæ contra diffidentiam. Nam & galea caput defenditur, in quo est cerebrum, & scuto pectus, in quo est cor vitæ nostræ principia, & clypeo brachium, in quo est fortitudo, & præcipua pars vitæ. Et fides in corde esse debet, & spes in capite: nam & spes de fine est: & caput virtutum moralium est finis: & fortitudo in brachio exterarum nostrarum actionum principio. Quod si Diaboli armis, quæ sunt mala omnia te armaveris, iam in proximo est, ut te occidat: quia iuxta Authorem, Diabolus sic armatus grauter ita armatos accipit. Non enim armis suis vincendus est hostis iste noster, sed oppositis vndiq;

Arma militis Christiani contra hostes.

Εἰ βούλει τὸν ἐχθρὸν ἀδυνατῆν τῆς ἁμαρτίας περίκοπτε. γυμνὸς γὰρ ὢν πλεῶν, ὡς εὐρεθίον ἐμπαίζεται.

P R A E C E P T I O CCXV.

Si vis inimicum imbecillum reddere, peccatum rescinde: nudatus enim alis, ut passerulus illuditur.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CCXV.

Ellum siue ad pacem conseruandam inuentum, Bellum cur siue ad tuendas res proprias, siue ad tollendum in mundo. alienas, siue ad damnificandum hominem, siue ad eleuandum, siue ad propulsandam iniuriam, siue ad inferendam, siue propter quolibet aliud repertum iuste, vel iniuste: manifestum certè est ob

primorum parentum peccamina in orbem terrarum ingres-
sum, atque diffusum. In summa quidem pace residebant cun-
cta ante peccatum: peccato verò enascente, omnia turbata
sunt, & inde natum est bellum. Itaque hoc accidens iam in-
necessarium commutatum videtur omnino, ut semper bellis
trepidare mundus iste quem cernimus conspicitur, ac bellis
premi. Quod cernens quidam Poeta, dolens, & clamans:
ita cecinit.

Tibullus li-
bro 1. Eleg.

11.

Bellum vn-
de dicatur.

Quis fuit horrendos primus, qui protulit enses?

Quàm ferus, & verè ferreus ille fuit.

Opusc. 20.

Bellator vt
hostem vin-
cat, quid fa-
cere debet.

Per antiphrasim dictum bellum, iuxta Priscianum, quod mi-
nimè bellum sit: sed turpe. Etsi Festus à belluis dictum putet,
quod scilicet belluarum sit mutuo se laniata conficere. Alij à
duello, abiecto D, & digamma in B conuerso. Alij quoque
deducunt à bono non per antiphrasim, sed quod boni gratia
olim bella auspicarentur: nempe ad propulsandam iniuriam,
(& ut prædiximus) pacemque parandam. Sit verò res vtcun-
que, clarum enim est, quod & si malum videatur bellum: ho-
die tamen nisi in mundo esset, omnia quidem confusa, & per-
turbata conspicerentur: quamuis ipsummet mundum con-
turbare videatur. Quare & bellatores necessum est esse in
quolibet regno, seu communicate, auctor est Beatus Thomas.
Igitur cum bellum sit in mundo, & hostes quoque reperiri par
est: contra quos est dimicandum. Cumque ad victoriam,
vnusquisque anhelet, hæcque non haberi possit, nisi inimicus
debilis, imbecillisque reddatur: hanc ob causam tria omnino
bellatorem attendere necessum erit: primo ut sapienter pro-
cedat: ut fortiter deinde hostem aggrediatur: deniq; ut eius
arma auferat. Nam & ars bellica sapientiam quidem, robur,
& exercitium requirit. Auferre verò arma hosti maius est
quolibet alio: quandoquidem & si sapienter contra hostem
procedas, & fortitudine aggrediaris: defendet se semper, cum
& hiscemet quoque inimicus vtatur modis ad victoriam.
At si arma auferas: deficiet & sapientia, & fortitudo. Habe-
mus igitur & nos exemplar. Militia est vita hominis super
terram: nec contra carnem & sanguinem tantum nobis col-
luctatio est, quamuis etiam sint hostes instrumentaliter: ve-
rum contra principem tenebrarum harum nobis quotidie
aduersantem, principaliterque pugnantem, & ad nocendum
para-

paratissimum: quippe qui nostrarū sitibundus est animarum. Non itaque contra eum sapienter tantum procedendum est, quia nobis sapientior est: nec fortitudine, quia non est potestas, quæ comparatur ei super terram: sed arma eius auferenda sunt: sic utique imbecillis redditur, caret enim instrumentis. Diaboli arma peccata sunt, quæ ipsemet tribuis, dum perpetras: his diabolum munis contra teipsum. Vis igitur illum imbecillum reddere, aufer ab illo arma, rescinde peccata. Quandoquidem non solum illum sic vinces, verum & illudes: quemadmodum si passerulum pennis contextum nudaueris, vinces, & illudes: certè, quia volare nequibit. Ita si nudaueris demonem peccatorum pennis tectum: vinces, & illudes: id autem facies, quotiescunque has pennas rescindes.

Contra Demones quomodo bellandum.

Exemplum.

Οὐαὶ τῷ ἀσεβῇ. ὅταν πάντες φωτίζονται, τότε μόνος σκοτίζεται.

PRECEPTIO CCXVI.

*Vae impio, cum enim omnes illuminantur:
ipse solus manet in tenebris.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CCXVI.

Eiecto lumine prout est perspicui secundum accidens, per aliud scilicet à corpore lucido, iuxta Aristotelem: seu prout est qualitas inhaerens diaphano secundum quam diaphanum est, actu transiens, iuxta eundem: nam tale lumen in aere recipitur, vel realiter, vel intentionaliter: modo tamen suo. Loquendo tamen de lumine, quod esse potest in hominis anima, tale inquam lumen triplex esse decernitur, naturale, gratuitum, & gloriæ. Naturale est, quod in intellectu recipitur naturaliter: gratuitum in essentia animæ: gloriæ verò in mente supernaturaliter. Primum perficit intellectum, illustrando: secundum perficit animam, gratificando: tertium confortat intellectum, eleuando. Primum facit intelligibilia in actu: secundum facit hominem Deo gratum, & acceptum, atq; illi dilectum: tertium verò eleuat beati hominis mentem

In de sensu, & sensato.

Lib. 2. de anim.

Lumen triplex, naturale, gratuitum, & gloriæ.

ad videndum Deum per essentiam in gloria. Primum manifestat veritatem: secundum facit amare veritatem: tertium facit videre veritatem. Primum est quædam diuini luminis participatio: secundum est quædam diuini luminis assequutio: tertium est diuini luminis fruitio. Primum est quædam primæ veritatis impressio: secundum est quædam diuini amoris dilucidatio: tertium est quædam perpetuæ vitæ continuatio.

Homo peccando amittit lumen gratiæ, & gloriæ.

Lumen naturæ in homine ob peccatum obscuratur.

aa. q. 15. ar. 1

Lib. 5. & 10.
mer. ac in li
bro prædica
ment.

Ab homine igitur, peccando, tollitur lumen gloriæ totaliter, quia peccatum omnino excludit à gloria: tollitur lumen gratiæ penitus, quia excæcatur mens eius ne videat: lumen verò naturale quamuis totaliter non tollatur, obscuratur tamen valde. quia sicuti impeditur à proprio actu per impedimentum virium inferiorum, quibus indiget intellectus humanus ad intelligendum, vt patet in amentibus, & furiosis, ita quoque impiedietur à proprio actu, peccando, per occupationem mentis circa peccata, quæ magis diligit, quibus ab inspectione huius principij (vt docet Diuus Thomas) mens auertitur. Nam habet voluntatem spontaneè se auertentem à consideratione intelligibilis principij, per quod homo intelligit alia. Igitur quemadmodum qui immunis est à peccatis, triplici gaudet lumine, naturali, gratuito, & cum spe luminis gloriæ: ita qui manet in peccato, in tenebris ambulat, triplici seiunctis ordine, in tenebra scilicet gloriæ opposita: in tenebra opposita gratiæ: & in tenebra contraria naturæ: quia ablato lumine, seu principio visuo ab homine per peccatum mortale, fit cæcus homo in intellectu, in anima, in mente: quandoquidem peccatum mortale est priuatiuum luminis, seu principij visui in anima, ac propterea causa cæcitatatis ipsius: quemadmodum cæcitas est priuatio visus, vel principij visui, iuxta Aristotelem, in eo quod est natum aptum habere: ac ideo causa cæcitatatis illius. Quare ambulabunt peccatores vt cæci, quia Domino peccauerunt, quia fuerunt rebelles luminis, nescientes viam eius: quia excæcauit eos malitia eorum: & ideo via eorum tenebrosa, non valentes ad lucem perpetuæ veritatis oculos attollere: tamquam præsentis vitæ tenebris pressi, quinimo & assueti. Similes nycticoracibus, qui nequeunt ad splendidum lumen Solis oculos extollere, quarum intuitum nox illuminat, dies cæcat. Quia non rerum ordinem, non pœnarum vindictam, non Deum iudicem: sed suos

intuentur

intuentur affectus, foelicem putantes vel scelerum licentiam
vel impunitatem. Quid igitur in tenebris ambulas? cur per-
manes in tenebrarum caligine? si & alij illuminantur, cur tu
solus in peccatorum obscuritate moraris? exurge, exurge,
qui in peccato dormis: quia illuminabit te Christus. Eleua-
cordis aciem in Deum, qui cum sit splendor gloriæ, gratiæ, &
naturæ: lumen naturæ intellectui, gratiæ animæ, gloriæ men-
ti infundet. Aliter vix tibi erit tamquam impio, quia cum
omnes illuminantur: ipse solus manes in tenebris.

Οὐαὶ τῷ βλασφημῶν. Διομεῖται γὰρ τὴν γλῶσσαν, καὶ πᾶς
ἀπολογίσαται τῷ κριτῇ οὐ δυνάται.

P R A E C E P T I O C C X V I I.

*Væ blasphemo, nam lingua ligabitur: & quo pacto
Iudici respondere poterit?*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CCXVII.

Mnis blasphemia vel est contra Deum, vel con-
tra Spiritum sanctum. Nam blasphemia in San-
ctos, eiusdemmet speciei est cū ea quæ est Dei.
Sancti etenim vt Sancti ad Deum referuntur:
nihil quæ damnationis est his qui sunt in Chri-

Blasphemia
quolibet vel
est contra
Deum, vel
contra Spi-
ritum sanctū.

sto Iesu (inquit Paulus Apostolus). Quare pro grauitate iu-
dicanda sunt peccata blasphemix: non inquirenda pro diuer-
sitate specifica. Blasphemia igitur contra Deum erit essen-
tialiter: contra Spiritum sanctum notionaliter. Blasphemia
in Spiritum sanctum (vt ab hac exordiamur) erit inordina-
tus actus voluntatis tendentis in malum ex certa malitia,
per contemptum alicuius impediētis peccatum: eligens ip-
sum. Non quod omnis peccans ex electione, peccat peccato
in Spiritum sanctum, vt dicit D. Thomas: sed qui peccatum
eligit solum per contemptum eorum, per quem homines re-
trahi solent à peccato. Ita vt cui malitia propter se placet,
peccat in Spiritum sanctum: tamquam contraria bonitati,
attributum, & proprietas Spiritus sancti. Id quæ sextupliciter
accidere

Blasphemia
in Spiritum
sanctum.

22. q. 14. art.
1. ad 2.

Peccati in Spiritum sanctum species sex. Peccatum in Spiritum sanctum quomodo dicitur irremissibile. accidere omnibus conspicuum est: vel scilicet desperatione: vel præsumptione: vel finali impœnitentia: vel obstinatione: vel impugnatione veritatis agnitæ: vel inuidencia gratiæ proximi. Diciturque irremissibile ob grauitatem eius, vel negatiuè, & sunt existentium in peccato finalis impœnitentiæ, perseverantiumq; vsque ad mortem in peccato mortali: vel contrariè, quatenus excludit ea per quæ fit remissio peccatorum: aut excludit media quibus homo peccatum relinquit, habens contrariam dispositionem ad hoc vt remittatur. Sed peccata alia mortalia sunt irremissibilia priuatiuè, hoc est quod non habent congruentiam ex se, quare remitti debeant: licet ex congruo Dei possit omne peccatum remitti.

2. sent. dist.

35.

Blasphemia quid sit.

4. sent. dist.

14.

Blasphemia verò in Deum, iuxta Magnum Albertum, erit impositio falsi criminis in Deum: vel iuxta Hieronymum, cum blasphemare sit contumeliā, vel aliquod vitium inferre in iniuriam alicuius, blasphemia in Deum erit contumelia, vel conuitium in iniuriam Creatoris: vel verbum in cōtumeliā Dei prolatum. Iuxta verò D. Thomam, blasphemia est impositio alicuius falsi in Deum, vel per quam de Deo falsa dicuntur. Quod quidem dupliciter euenit, vel cum attribuitur Deo, quod non est attribuendum, vt humana membra, personarum acceptio, & multa his similia: vel cum subtrahitur Deo, quod non est subtrahendum, vt prouidentia, iustitia, misericordia, & reliqua huiusmodi. Addunt quidam & tertium, nempe cum tribuitur creaturæ, quod Deo solumtribuendum est: vt facere scilicet miracula. At re uera id non diuersificat speciem, quia cum primo coincidit. Huiusmodi igitur peccatum blasphemix maximum peccatorum est, quia excedit peccatum Synagogæ, homicidij, periurij, hæresis, atque infidelitatis. Synagoga namque Christum in terris ambulātem crucifixit: blasphemum regnātem in cœlis crucifigunt. Synagoga non promisit fidem in baptismo, Christiani omnes mandata Dei seruare sponponderunt: blasphemum verò blasphemando frangunt illam. Synagoga non cognouit Christum Deum (etsi non excusetur à toto:) sed blasphemum si de cognoscat ipsum Deum. Igitur peccatum blasphemix superat peccatum Synagogæ tripliciter, cognitione, promissione, & ratione maioris status. Excedit deinde blasphemia peccatum homicidij ex parte obiecti, quamuis non ex parte

Peccatum blasphemix superat peccatum Synagogæ.

nocu-

nocuenti: homicidium namque plus nocet proximo aufe-
rens sibi vitam, quàm blasphemia Deo, cui nullus nocere po-
test. Superat rursus peccatum periurij, nam qui periurat, non
dicit, aut sentit aliquod falsum de Deo: sed Deum adhibet
testem falsitati, non tamquam existimans Deum esse falsum
testem, sed tamquam sperans, quod Deus super hoc non testi-
ficetur per aliquod evidens signum: blasphemus verò dicit,
& sentit falsum de Deo. Excedit peccatum hæresis, quia ad-
dit super illam: hæreticus enim de Deo dicit, quæ vera esse
credit, quamvis erret in fide: blasphemus de Deo credit, quæ
scit omnino non esse vera, nec dicenda. Superat postremo
infidelitatem, quæ tollit fundamentum totius ædificij spiri-
tualis, quia super infidelitatem addit testationem volûtatis.
Igitur peccatum blasphemix maximû peccatorum est: quia
derogat excellentiæ bonitatis Dei. Cum enim Deus sit ipsa
bonitatis essentia, ad eius bonitatem pertinet, quidquid Deo
conuenit. Sicuti è contra longe est à bonitate Dei, quidquid
ad ipsum nō pertinet: ac propterea omne tale blasphemia est.
Quid quod omnia peccata mediata sunt contra Deum, hæc
verò immediata? quid quod illa motium habent aliquod,
hæc autem nullum? Quid igitur blasphemias Deum ò homo,
cum maximè illi debeas? quid enim habes, quod non accepi-
sti? si autem acceperis, cur blasphemias? certum te esse volo,
nisi desieris, in terribili iudicij die super te blasphemix eue-
nient: quemadmodum sputum in aera proiectum, super proj-
cientem repercutitur. Quid enim respondebis Iudici? quid
excusationis afferes? crede mihi, vix tibi erit tamquam
blasphemo: quia lingua ligabitur, nihilque Iudici responde-
re poteris.

Blasphemia
superat per-
iurium.

Blasphemia
excedit pec-
catû hæresis.

Peccatum
blasphemix
maximû pec-
catorum est.

Hominis in-
gratitudo.

Οὐαὶ τῷ ἀνόμῳ . ὅρος κριτῶν γὰρ αὐτοῦ ἐστὶν τε, καὶ δίκαιος ,
καὶ νομοθέτης ἀπέρχεται .

PRÆCEPTIO CCXVIII.

*Vae iniquo, ad iudicem enim austerum, & iustum,
& legislatorem, proficiscitur.*

SCHO-

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CCXVIII.

Iudici quæ
conueniunt.

Ria debent optimo conuenire Iudici: austeritas, iustitia, & legislatio. Nam iudex austerus, iustus, & legislator esse debet. Austeritas in gubernatione: iustitia in executione: legislatio in promulgatione. Conuenit namque iudicem primò promulgare leges, quibus prauī homines coerceri possunt à malis, nam lex iusto non est posita, sed improbis, & iniquis. Intentio quidem legislatoris (vt ait Aristoteles) est facere ciues bonos, ac propterea sui muneris est, ciues ad necessaria salutis officia legibus instituere: alioquin inutilis eius esset reipublicæ administratio. Conuenit deinde exequi iustitiam puniendo, aliter iniustitia esset, & impietas non punire crimina: fieretq; maximè iniuria Deo, qui est ipsamet iustitia. Et gubernare postremo austerè, seu seuerè, quod idem est, ne subditi relaxentur. Quamuis enim austeritas potentialis potentia sit, iuxta B. Thomam, nempe virtus refrenans loquacitatem: & animi austeritas in eo videtur esse, qui alios non veretur contristare: est tamen idem quod seueritas. Nam dicimus austum hominem, qui seuerè vel se, vel alios gubernat. Regulariter tamen ad alios refertur: quandoquidem seueritas virtus est inflexibilis circa inflexionem pœnarum: quando recta ratio id exposcit, iuxta Beatum Thomam. Quapropter seuerus etsi interdum asperum, truem, szuum, implacabilem significat: vt virtutem tamen respicit, significat grauem, censorium, constantem: & dicitur seuerus, quasi semper verus: nec vlla gratia, aut illecebris mutabilis. Deo igitur Optimo Maximo tanquam supremo Iudici multo plus, & hæc conuenient: quia est iustus iudex, seuerus, & legislator. Est quidem legislator, quia primus ante omnes naturæ legem dedit. Est enim lex, iuxta Beatum Thomam, dictamen rationis practicæ: quod quidem à Deo descendere necessum est. Quare Cicero alibi dicebat, quod lex neque hominum ingenijs excogitata est: nec scitum aliquod populorum: sed æternum quoddā, quod vniuersum mundum regeret, imperandi, prohibendique sapientia. Quo factum est (si credimus historijs) vt Phoroneus Rex Græcis primus leges,

B. Ethic.

Austeritas
quid sit.
22. q. 143.

Seueritas
quid sit.
22. q. 177.
art. 2.
Seuerus vn-
de dicitur.

1. 2. q. 91.
art. 1.

Lib. 1. & 2.
de legibus.

Legislato-
res diuersi.

iudi-

iudiciaque constituerit: Mercurius Trismegistus primus leges Aegyptijs tradiderit: Solon primus Atheniensibus ediderit. Lygurgus primus Lacedemonijs iura ex Apollinis auctoritate confinxerit: Numa Pompilius Romuli successor in Regno, primus Romanis leges promulgauerit. At Moyses illustrius cæteris, vtpotè iussu Dei, cum quo os ad os loquebatur: genti Hebræorum primus omnium diuinas leges dedit, & sacris explicauit literis. Cæterum legem fidei, & pietatis humano generi impartitus est Filius Dei Iesus Christus, vt in fide, & pietate exercitati fideles, remunerationem acciperent in cælis: transgressores verò punitionem in inferis. Est namque Deus iustus in executione, quia nec verbis flecti potest in iudicio, nec minis terreri, nec precibus satisfieri, nec corrumpi donis, nec eloquentia vinci, nec potentia premi, nec sapientia superari, nec denique quauis arte paliari: non nisi quia Deus est, nec supra Deum inuenitur aliquis: ac propterea iustus iudex, tribuens vnicuique quod suum est. Vnde & austerus, seuerusque perspicitur, quia semper verus, constans, & immutabilis. Quid igitur faciet homo improbus, sceleribusque vniuersi generis plenè oneratus? qua fronte, quo animo, qua audacia, qua fiducia, & qua spe ante Deum iudicem austum, iustum, & legislatorem se offeret? vix sibi erit, quia vt impius, & in iniquitatibus immersus, ad Deum iudicem austum, & iustum, & legislatorem proficiſcetur.

Iesus Christus legem fidei, & pietatis humano generi promulgauit.

Οὐαὶ τῇ πλεονέκτῃ. ὃ πλοῦτος αὐτὸν φάγει, καὶ τὸ πῦρ ὑποδέχεται.

P R A E C E P T I O CCXIX.

Vae auaro, diuitiae enim fugiunt: Excipit eum ignis.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CCXIX.

Varitia, quæ etsi estendatur ad amorem inordinatum habēdi rem quamlibet, quemadmodum Beatus Augustinus dicit, auaritiā non in solo argento, & nummis: sed in omnibus rebus, quæ immoderatè appetuntur, inueniri. Et

In lib. de libero arbit. Auaritia in omnibus rebus inuenit. In Homelia,

Beatus Gregorius habet, quòd auaritia nō solum est pecunie:

**Auaritia p-
oriè quid sit.**

sed etiam scientiæ, & altitudinis, cum supra modum ambitur
sublimitas: propriè tamen inordinatus est amor habendi di-
uitias: unde auaritia, quasi æris auiditas dicitur: Nam aui-
dus dictus ab auendo: auere enim cupere est: hinc auarus di-
ctus est, eo quod sit auidus auri, & nunquã opibus expleatur:
opponiturque liberalitati, & iustitiæ, virtutibus maximis:

**species mul-
tæ auarorũ.**

quia multæ sunt species auarorum. Omnis enim auarus vel
deficit in dando, vel excedit in acquirendo: lucrando turpi-
ter, vel iniustè. Capitale, quia multorum peccatorum caput,

Scholio 213.

**Auaritia quo-
modo est pec-
catum mor-
tale, & qua-
nam ratione
reddatur ve-
niale.**

ut in superioribus à nobis utcumque digressum est. Et mortale,
quia vnus ex septem: sitque accipiendo, retinendoque res
alienas iniustè: ob quas præfertur amor illarum amorì Dei,
& proximi; licet veniale reddatur, cum propter diuitias ne-
mo quicquam ageret contra dilectionem Dei, & proximi:
quamuis inordinatus esset amor illarum. Auaritia igitur
cum peccatum sit maximum, origo, causaque multorum ma-
lorum: abijcienda est prorsus viro Christiano. Quis enim

**Auaritiæ ma-
lignitas.**

non videt auaritiam viduas opprimere: pupillos inuadere:
liberos in seruitutè reuocare: testimonium proferre falsum:
res mortui occupare: viuorum accipere: semper rapere: nun-
quam satiari: Deum non timere: hominem nec reuereri: non
parcere patri: non matrem agnoscere: non fratri obtempe-
rare: nec amico fidem seruare: contrariari naturæ: diuinum
auferre cultum: omnium vitiorum inducricem? Ex ea nasci
odia, seditiones, dissidia, discordias, bella, non modo singu-
los homines, verum vniuersas euertere familias, quinimo to-
tam labefactare rem publicam? Ideo scripsit Seneca ad Hel-
uam matrem, auaritiam esse vehementissimam humani ge-
neris pestem: & rectè, quia quemadmodum pestis interitum
totum corrumpit populum: ita auaritia vitijs, & discordijs.

**Auaritia pe-
stis humani
generis.**

Lib. 16.

Optimè igitur Cornelius Tacitus Didonem Phœnißam Ty-
ro profugam, condita Carthagine, ideo opes illas addidisse
testatur, ne nouus populus nimia pecunia lasciuiet: aut Re-
ges Numidarum eis alias infensi cupidine auri ad bellum ac-
cederentur. Titus quoque Liuius auctor est, Rempublicam
Romanam optimam, & sine auaritia fuisse semper, dum in ea
paupertatis honos, ac parsimoniæ fuerit. Et verum dicit:
quandoquidem (ut legimus) dum in Romanos pecuniæ, & im-
perij

**In præf. lib. 1.
Dec. 1.**

perij libido inuexit, omnium malorum materies erupit: quia magnitudo pecuniæ à bono, & honesto, in prauum abstrahit. Sed non foris solum agitat, & in alios tantum cæco currit impetu: verum etiam intus animis inclusa perturbat, diffidet, atque discordat. Ex quo (vt inquit Cicero) vitam amarissimam effici necesse est. Heu cruenta bestia. Assimilat Diuus Bernardus auaritiam currui quatuor vecto. rotis, pusillanimitate, inhumanitate, contemptu Dei, & mortis obliuione. Pusillanimitate, contraria magnanimitati secundum defectum, quia deficit auarus, vt pusillanimis à proportionem suæ potentiæ: cum recuset in illud tendere, quod est suæ commensuratum potentiæ diuitiarum: nolens impartiri egentibus. Inhumanitate, nolens subuenire proximis: contemptu Dei liberalissimi: & mortis obliuione, nunquam credens se moriturum. Vnde & auaro promittenti sibi diuturnam vitam in qua requiescere, comedere, bibere sperabat: audiuit vocem dicentem sibi: Stulte hac nocte animam tuam dæmones repetent: quæ autem parasti cuius erunt? Trahi insuper iumentis duobus, rapacitate, & tenacitate: nam rapit, & nihil dat auarus. His iumentis auriga insatiabilis præsidet, qui est ardor habendi sine termino: nam desiderium diuitiarum vadit in infinitum, secundum Aristotelem. Est enim auaritia insatiabilis, quæ neque copia, neque inopia minuitur (vt inquit Salustius.) Vtitur deinde ad vrgendum iumenta currum trahentia acerrimis flagellis, libidine scilicet acquirendi, & metu admittendi: quia qui multum habet, plus cupit, argumentum certè nondum satis habere; quæ autem iam habet, perdere timet. Vitium certè solum inter omnia quod iuuenescit, nam alia senescunt, senescente homine: hoc verò renouatur. Simile canis ingluuiei, cui missa à domino panis, aut carnis, frustra aperto ore illam captat: exceptamque protinus integram deglutit, properatque ad spem futuri. Idem auaro euenit: quicquid fortuna expetenti projicit, id sine voluptate demittit, & statim ad alterius rapinam erectus stat, & attentus: hocque desiderium vsque ad mortem intenditur. O miseria super omnem miseriam, cum nemo diues esse possit quantum vult, sed semper aliquid ante parta, vt augeat, mendicat, quæ quidem (vt dicit Lutius Apuleius) vera est confessio paupertatis. Sed nonne diuitiæ fugiunt? tandem quæ possidet homo

Lib. r. de finibus bonorum, & malorum. Super Cant. ferm. 38. Auaritiæ triumphus.

Lucæ c. rr.

Lib. r. Polit.

In Catilinario.

Auaritia similis canis ingluuiei.

Libro 1. de mag.

Ignis inferni
aunarum exci-
piet.

nonne hic relicturus est? quid igitur auri, argenti, diuitiarumque cupiditatibus æstuas ò homo, cum desiderium sit in-
explebile, diuitiæ paucæ, finis earum certus, pœna infinita? quia qui pecuniæ seruierit, non modo præsentibus constrin-
getur compedibus: sed & futuris parabitur. Et merito: quemadmodum enim insatiabilis, & inexplebilis ei cupidi-
tas fuit: operæpretium est, vt insatiabilis, inexplebilisq; ignis eum excipiat. Infernus nanque quoscunque absorbuerit, nunquam dicet, sufficit: ita & si omnes thesauri in aunarum confluxerint. Igitur inferno est similis: ac propterea optimè increpat Author, dicens: vā auaro, diuitiæ fugiunt: & excipit eum ignis. Vis igitur excipi ab igne? abhorre avaritiam, fuge diuitias, quia effugies ignem: secus vā tibi erit tanquam auaro, qui cum nullis expleatur cupiditatibus, nec explebitur, quoque gehenna ignis.

Οὐαὶ τῷ σαβύμῳ. ζητήσῃ γὰρ τὸν καιρὸν, ὃν κακῶς ἐδαπάνησεν.

P R Æ C E P T I O C C X X .

Vā socordi: quæret enim tempus, quod malè insumpsit.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CCXX.

Deus sem-
per opera-
tur.
Io. cap. 15.
Homo crea-
tus est vt o-
peraretur.

Reauit Deus omnia propter hominem, quæ nunquam suo modo quiescunt: hominem verò propter seipsum: vt sibi ipsi quoq; assimilaretur. Qui cum præter alia semper operetur, & nunquam otiosus permanet: de quo Filius eius in carne assumpta dixit: Pater meus operatur, & ego operor: hominem inquam fecit, non vt otiosus persisteret, non vt negligens in consulendo, prospiciendo, & quiescendo marcesceret: sed vt in bonis continuò se exerceret. Nam etiam ante peccatum id fieri voluit, & præcepit: posuit namque Deus hominem in paradiso voluptatis, vt operaretur, & custodiret illud, scribitur alibi. Quanto igitur magis in hoc misero naturæ lapsæ statu operari necessum est, si in illo naturæ integræ operari oportebat, præsertim cum in viuís operibus salus nostra

stra consistat? Fecit quoque Deus hominem in tempore, vt illo mensuraretur, tempus namque mensura motus est: & omne quod creata sit virtute, cum quadam motus successione fieri oportet; ac propterea motui, & tempori hominem subijci necessum est. Igitur quæcunque homo operabitur, in tempore operari maximè consentaneum est: ob id Deus tempusmet creauit, vt temporis interuallo recreatus homo, bona, haud intermitteret opera. Hanc ob causam nil pretiosius tempore æstimatur: in quo habet opportunitatem homo bene operandi. Omnia quidem aliena sunt: tempus tantum nostrum est (inquit Seneca.) Igitur dum tempus adest, operari bonum oportet: Nam operari nequibimus completo iam tempore. Quinimo de amisso tempore rationem reddemus in die iudicij: & de nullo tantum damnati dolebuunt, quantum de tempore inutiliter consumpto. Exemplum patet in Chronica Ordinis de anima damnata eiulante post matutinas in Ecclesia: quæ adiurata à fratre in oratione posito: respondit esse damnatam animam; & subiunxit, de nullo tantum dolemus omnes damnati, quantum de tempore, quod inutiliter expendimus: & peccando consumpsimus, vbi in vna hora peccatorum omnium pœnituisse potuissemus. Idcirco scribitur: Fili conserua tempus: & declina à malo. Conseruatur quidem tempus, dum operatur bona: quia vertitur in fœlicem æternitatem: malorum enim operatio, consumptio temporis est: quandoquidem fœlix æternitas deperditur, vertiturque in infœlicem, omni que miseria plenum. Hanc ob causam exprobratur fœcordia, & otium, nedum à pijs viris, sed ab Ethnicis, tanquam naturæ destructiuum: sed commendatur summòperè labor. Omitto plerosque viros insignes, qui ob otium deliquerunt: ob laborem verò illustres redditi sunt. At quis negabit Romanam Vrbem, & eius imperium, ob laborem euectam, auctamque: ob otium depressam, & ad nihilum penè redactam: vt nomen solum hodie sibi vendicet? Salustius in Catilina ex oratione Catonis, cuius rei meminit Diuus Augustinus alibi, non ob aliud Rempublicam illam auctam recitat, nisi ob domi industriam: ob foris iustum imperium: ob animum liberum in consulendo: nec delicto, nec libidini obnoxium. Polycrates quoque scribit, Octavianum Cæsarem filias suas, vt otium abigerent, in arte texendi erudi

Tempore nihil pretiosius.

In prouerbij.

Exemplum

Damnati de nullo tantum dolent, quantum de tempore amisso. Ecclesi. c. 4.

Otium vitandum, labor amplectendus.

Lib. 5. de Ciuit. Dei c. 12

Lib. 7.

Homo otio: diri fecisse. Homo certè vel otio, vel labore affectus, ferro
 sus, vel labo comparatur: sed inæqualiter. Quemadmodum enim ferrum
 riosus simi si in vsus transierit, assiduo micabit splendore, si autem longa
 lis est ferro. quieuerit segnitie, fuscabitur, atque in atram mutabitur sca-
 biem, celeriq; absumetur æuo: ita homo honoribus, præmijs,
 splendore, in laboribus decorabitur: in otio autem deiectione,
 paupertate, infamia obscurabitur. Orium namque segni
 rubigine sensus corrodit pigros, sopitaque pectora torpor
 noxius obliquat: socordiæque semper variam dant mentem.
 Labor è contra acuit sensus, excitat pectora, datque intelli-
 gentiam. Quid igitur socordiæ te immergis, cum remittat
 animam, resoluat mentem, pusillanimum reddat exercitatio-
 nem, odiosam faciat professionem, detrahat Deo quasi inui-
 sceroso, & absque benignitate existenti? & vt inquit Ioannes
 Climacus, accidia, quæ idem est, quod socordia, attonita est
 in psalmis, infirmans in oratione, in ministerio ferrea, in ope-
 re manuum non pigra, in obedientia improba. Et non incon-
 sultò vocatur socordia, quia socors ad considerandum sine est
 corde, nedum ad agendum. Quid igitur malè tempus insu-
 mis, cum Deus ad tui vtilitatem, & profectum illud fecerit,
 vt bene operandi additum, interuallumq; haberes? Bene igi-
 tur insumas: aliter quæres tempus, quod male insumpsisti, &
 non inuenies: ideo vix tibi erit.

Socordie ma-
 lignitas.

Οὐαὶ τῷ ἀλάστορι. Ἐταν εἰσέλθῃ εἰς τὸν τάφον τις ὑπάρχει διδάσκειται.

P R A E C E P T I O CCXXI.

*Væ superbo, cum enim ingreditur sepulchrum,
 quis sit, edocetur.*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CCXXI.

Homo cun-
 ctis animalib-
 us præstat
 ob animæ im-
 mortalitacé.

Vllum animal infœlicius esset homine: si nihil
 ei à morte superesset: nam quod homini su-
 perfit anima, quia immortalis: vincit profe-
 cto quæcunque animalia: quæ cum intereunt,
 omnino intereunt: homo autem cum interit,
 non omnino interit, quia remanet pars eius nobilissima, quæ
 est

est anima: vnienda corpori in resurrectione. Id cum à Theologis theologicè, tum quoque à Philosophis philosophicè ostensum est (excepta resurrectione, quæ aliena est à Philosophia) & vtcunque à nobis in opere, quod de statu animarum mediarum post mortem, & de earum meritò inscribere placuit, demonstratum. At ad ea, quæ communia sunt cunctis animantibus, considerantes hominem, videbimus eum omnibus ferè inferiorem: nam vna sola præstat belluis, nempe ratione. Videmus primo hominem ineptè nasci, & cum difficultate nutriri: belluas verò facilè; natas tamen, statim ad naturæ officia promptiores reddi. Armatas, & munitas videmus has à Deo conditas: hominem verò nudum, inermem, indigentemque animalium etiam adiumento, quo regitur, & vascitur. Quædam igitur veloci pedum sunt prædite cursu, aliæ vnguibus, nonnullæ pennis, aliæ cornibus, quædam lana, reliquæ pilis, nonnullæ squamis, spinis multæ, duritiæ aliquæ, fortitudine aliæ, visu pleræque, odoratu aliquæ, auditu aliæ: sicque discurrendo multa in animalibus reperiemus, quæ desunt homini. Præfertur ceruus homini in velocitate, cursus: in vnguibus omnia rapacia: in pennis volatilia quibus teguntur: pisces squamis operiuntur: oues lana: iumenta, & feræ vestiuntur pilis: cortex quoque ambit arborem: pisces, & aliqua ex terrestribus spinis muniuntur: cornua boues, arietes, & similia roborant. Aquila excedit in visu: leo in fortitudine: canis in odoratu: in auditu lupus: sicque discurrendo, inuenies à belluis hominem superari ferè in omnibus. Quid quod hæ insultant homini adeò, vt muscæ quoque, & pulices, similiaque vilia, atque olentia animalia audent hominem aggredi, illumque infestant. In quo ergo homo belluas præcellet, si cunctæ excellent in multis hominem, eumque molestant? hisque indiget homo ferè penitus? At Hugo doctissimus, & sanctissimus vir, quamuis doceat turam consuluisse animalibus, tamquam quæ sibi præuidere nescirent: homini verò hæc subtrahit, vt maior experiendi occasio præstaretur: nam quæ animalibus naturaliter data sunt, homo propria sibi ratione inuenisset; ex hoc namque, scilicet inueniendo magis enitet hominis ratio, quàm si haberet: iuxta prouerbum illud, quod ingeniosa fames, omnes excuderit artes. Hæc autem & si vera sint, negari tamen minimè

Cap. I.

Homo inferior cunctis animantibus quo ad communia illis.

Animalium præstàtia supra hominē.

In Didascalicon lib. I.

minimè poterit, melius fuisse, si homo omnia habuisset: quod si indignisset. Nam si habuisset, nobilius quidem claresceret. Illustrius quidem operatur, & apparet homo diuitijs, potentia, pulchritudine, sapientia præditus: quàm pauper, inops, debilis, deformis, ignarusque: ratio autem eius in alijs enituisse. Patet autem id in statu naturæ integræ, in quo nulla re indignisset homo: cuius tamen ratio illustrius claruisset. Cæterum hæc omnia, & similia relinquentes, manifestum est,

Ad hominis
essentiã, quæ
pertinent.

sex ad essentiam hominis pertinere: materiam, operationem, exitum, statum, mortem, & dissolutionem. Materiam vilem, quia de terra formatus est homo: operationem turpem, quia in labe peccati natus: exitum flebilem, quia omnia sua tam interna, quàm externa flent: statum instabilem, quia nunquã in eodem statu permanet: mortem tristabilem, quia mors vltimum terribilium: dissolutionem miserabilem, quia corrumpitur totius hominis harmonia. Sed dices, & hæc communia esse animantibus cunctis, fatemur quidem & nos: sed dicimus animal haud in peccato nasci, quia bestia non peccat, nec peccare potest: hominem verò in peccato nasci. Animal nec damnari, nec glorificari, quia omnino interit: hominem verò vtrūque, quia sunt de essentia eius; quia cum non intereat, vel ob merita beatur, vel ob crimina damnatur. Quid igitur iuuat hominem nasci, deinde damnari? quod si melius (dixeris) esse damnari, quàm non esse omnino, vt bestiæ, quia intereunt penitus: dicimus & nos melius absolutè esse, non esse, quàm malè esse. Quid enim prodest Iudam esse, & malè esse? quærent enim damuati mortem, quia cupiunt absolutè non esse, quàm malè sic esse, & non inuenient: quia incorruptibilis est hominis anima. Igitur vnde quaque inuenimus malum, hominem infeliciorem bestia. Quid igitur superbis homo,

Melius est
absolutè nō
esse, quàm
malè esse.

Hominis mi
seria, & in
fœlicitas.

cum sis terra, & cinis: sperma fœtidum: natus in peccato: in malo perseverans? spes tua fallax: fortuna fragilis: conceptiones tuæ inanes, quæ mediocri in spatio sæpe franguntur, & corruunt: & cum ipso cursu ante obruuntur, quàm portum conspiciere valuerint. Alta petis, casus miserabilior erit: & talis, quod vsque ad sepulchrum descendes. Et rectè, quia crimina contrarijs pœnis puniri debent. Et cum ingredieris sepulchrum, scies, quis es. Ideo vix tibi erit, tanquam superbo.

Οὐκ αὖ τῷ φιλοπέρῳ ῥυπαί γὰρ σοφίαι, καὶ τοῦ νυμφῶτος ἐκβέβηται.

P R A E C E P T I O C C X X I I.

Va scortatori, stolidam enim habet stolam:

& è nuptijs ejicietur.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CCXXII.

Vxuria perditissimum animal est, deuorans hominem intrinsecus, extrinsecusque: nec aliquando quiescit, nisi ad satietatem hominis medullas forbuerit. Temporalia dissipat, corporalia destruit, spiritualia corrumpit. Bene

dixit Sapiens: Qui nutrit scortum, perdit substantiam. Substantiam quippe externarum rerum, puta pecuniam cum consequentibus: substantiam corporis, sanitatem scilicet, robur, pulchritudinem, cum appendicibus: quæ quasi substantiæ sunt corporis, cum ipsis ferè subsistat: substantiam denique animæ cum omnibus suis, quia animam ipsam post hoc sæculum perdit, & in hoc sæculo cuncta ipsius bona deprimit. Bonum nomen omni pretiosius bono, cum vitium hoc magnè sit infamiae: gaudium mentis interius, propter conscientiae remorsum, post peccatum relictum, ponens in anima maximam tristitiam: & superioritatem quam carni habebat, cum efficiatur totaliter subiecta carni. Deordinat insuper rationem, & voluntatem, eorumque actus: simplicem nempe intelligentiam, ex qua cæcitas oritur mentis: consilium, ex quo præcipitatio exurgit: iudicium de agendis, ex quo inconsideratio: postremo præceptum de agendis, ex quo inconstantia. Voluntatis insuper actus quo ad appetitum finis, ex quo sequitur amor sui inordinatus, ex quo odium Dei maximum: & eorum, quæ sunt ad finem, ex quo præsentis sæculi affectus emergit, & futuri neglectus. Vide ergo bona quæ destruit, mala verò quæ subministrat. Verum quod officit est, quia priuat hominem maximo bono inter cætera bona, quæ in hac vita consequi potest, scilicet gratia Dei, qua efficimur con-

Luxuriei malignitas.

Prouerb. 29. Luxuries triplicem consumit substantiam.

Luxuries omnia bona depdit corporalia, sed præsertim spiritualia.

Luxuries priuat hominē gratia Dei.

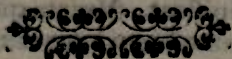
Luxuries di-
uina purita-
ti maximè
opponitur.

Optimum
exemplum.

Super Cant.
Luxuriæ tri-
umphus.

homo ne sto-
lam habeat
stolidam, neue
è nuptijs re-
gni cœlorû
eijciat, quid
facere oport-
et.

turo sæculo, cum nullum peccatum ita diuinæ puritati aduer-
satur, vt luxuria: peccatum fœtidum, & fœdissimum. Puritas
est Deus, omniem excludens impuritatem: purum igitur amat
hominem, & immixtum omni fœditate. Pulcherrimus est
Deus, & pulchram desiderat animam: vt sibi in sponsam co-
aptare possit. Sicut ergo sponsa monilibus varijs ornata, ex-
tenta capillorû contextura, artificiosoq; nexu vario compta,
indumentis verò pretiosis induta, pulchrior, & gratiosior
redditur sponso: ob quam causam celebrantur nuptiæ, para-
tur cœna, symphoniarû sonus, cantusq; lætitiæ omni ex par-
te auditur: ita anima virginitate ornata, castisq; capillo-
rum cogitatibus nexa, vesteq; continentiarû induta, pulchrior
redditur sponso Christo, ob quod celebrantur nuptiæ in cœli
palatio, paratur cœna opipara panis Angelorum, cantusque
lætitiæ sine intermissione auditur. Væ igitur erit scortato-
ri, & rebus meretricijs dedito, cum coram sponso immun-
dus apparebit, & sine continentiarû vestibus: eijcietur certò
è nuptijs; quippe qui stolidam habet vestem, scilicet luxuriæ.
Quid igitur faciam, dices, vt castitatem consequi possem, &
in mensa Regis cœlestis conuiuare? refecare oportet fomen-
ta luxuriæ. Descripsit Bernardus luxuriæ currum quatuor
vitiorum rotis vehi, ingluvie ventris, libidine coitus, molli-
tie vestium, otij, atque saporis resolutionem. Trahi quoque
duobus equis, prosperitate vitæ, & rerum abundantia: & qui
his præsident duo, ignauiæ torpor, & infida securitas. Vis
itaque non stolidam habere stolam, & è nuptijs Regni cœlo-
rum minimè eijci? abstine, contine, macera, operare, negli-
ge, fuge, attende, & time. Primo namque ventris ingluuiem
fugabis: secundo coitus libidinem: tertio mollietatem vestium:
quarto otij, atque saporis resolutionem: quinto vitæ prospe-
ritatem: sexto rerum abundantiam: septimo ignauiæ torpo-
rem: octauo & vltimo securitatem infidam: quæ omnia luxu-
riam gignunt. His fugatis castitatis veste indueris, in nuptijs
introduceris, ad mensam Christi cœnaturus in æternum.

ὅτι αὐτὰ λοιδορεῖ, καὶ σὺ αὐτῷ μεθύσῃ. μετὰ φονεῦται τὰ πῆτα,
καὶ μετὰ μοιχῶν κολάζονται.

P R Æ C E P T I O C C X X I I I .

*Va conuitori, & vnà cum ipso ebrio: cum homicidiis
enim constituitur vterque; & cum mæchis
puniuntur simul.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CCXXIII.

Vo sunt peccata maximè sibi consentientia, quorum alterum originatur ab altero, vtrumque verò perniciosum animæ, conuitium, & ebrietas. Impossibile enim est, vt vbi est ebrietas, absit conuitium, & regulariter vbi continetur conuitium, quin adsit ebrietas. Sinamque ebrietas est appetitus bibendi vltra mensuram, ex quo prouenit rationis priuatio, necessariò sequitur ex hoc sequi conuitium; per illam namque menti quædam sui obliuio generatur, ex superfluum potuum indulgentia, iuxta Isidorum. Ergo priuatio vsus intellectus ad aliquod tempus; ex quo conuitium: quandoquidem ad pauca respicientes, de facili enuntiant, ebrij ad pauca respiciunt. Quare Aristoteles dixit, & benè, ebrietatem homines impetuosos facere. Quod & confirmavit Augustinus ad sacras virgines: loquens etenim de ebrio, inquit, illum inter pocula, iniusta assumere certamina: & nullis existentibus causis asperam excitare rixam, quia interponendo verba vana, aliorum sana dicta non patitur audire; sed in contumeliam erigitur conuiuarum, & proximorum crimina. At vide quid dicit Spiritus sanctus per os Sapientis: Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas. Et inferius: Oculi tui videbunt extranea, & cor tuum loquetur peruersa. Et alibi: Vinum multum potatum irritationem, & iram, & ruinas multas facit. Concinne igitur coniungit Author conuitiatorem, & ebrium: quia vel seminare discordiam intendit, vt susurro: vel bona minuere, vel negare, vt detractor: vel quod

Peccata maximè sibi consentientia.

Ebrietas qd.

Lib. Ethim.

Polit. 8.
Ebrietatis
malignitas.

Prou. 20.
Cap. 23.

Eccles. 31.

est contra alicuius honorem deducere in notitiam eius, & aliorum, per signa, vel verba, vt contumeliator: vel malum, defectumue alicuius, vt erubescat, in ludum, vel risum ponere, vt derisor: vel importantia defectum culpæ, & pœnæ, vt propriè conuitiator: omnia hæc, inquam, & similia ex nimia, assiduâq; vini potatione emanare, maximè est cōsentaneum: ac propterea vā vtrisque, cum homicidis enim constituitur vterque: & cum mœchis puniuntur simul. Et quare? quia, conuitiator quantum est de se, interficere saltem verbis niti-

Conuitiū ho-
miciidū ver-
bosum est.

tur eum, quem conuiciat. Quo circa rectè conuitium voca-
bimus homicidium verbosum. Ebrius verò ex nimio vini
haustu in homicidium verbosum, & quandoque in reale pro-
rumpit: ac propterea vterque cum homicidis constituitur.
Illud autem quod subiungit, & cum mœchis puniuntur simul:
dixit, quia ex mœchatione, vel causa mœchadi, vt plurimum
fiunt conuitia. Quemadmodum mœchatio ex ebrietate pro-
uenit. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, aiebat Paulus
Apostolus. Cæterum dubium non contempnendum exurgit,
num verum sit, quod dicit Author, conuitiatorem, & ebrium
cum homicidis, & mœchis puniendos simul? cum enim pec-
catum peccato sit grauius, inæqualis erit eorum pœna: gra-
uius enim est homicidium conuicio: & conuitium ebrietate:
ergo grauius punietur homicida, quàm conuitiator: & con-
uitiator, quàm ebrius: non igitur cum homicidis constitui-
tur in pœnam conuitiator, & ebrius, & cum mœchis punien-
tur simul. At respondendum arbitramur, quòd pœna utique
inæqualis erit, iuxta peccatorum inæqualitatem: quod au-
tem dicit Author, quòd cum homicidis constituitur vterque,
& cum mœchis simul puniuntur, intelligendum est vel ratio-
ne loci genericè, vel ratione pœnæ in genere, non autem in
eodem gradu, & intensiōe pœnæ.

Dubium.

Dubij solu-
tio.

Οὐαὶ τῷ πρὸς φῶντι, καὶ ρὸν γὰρ ὁ ἰχθὺς ὡς μύχτος εἰς σφαγὴν ἐτοιμαζέται.

P R A E C E P T I O CCXXIIII.

*Væ deliciis sectanti, tempore enim exiguo tanquam
vitulus ad mactationem paratur.*

SCHO-

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CCXXIIII.

Niuerſa, quæ ſub Sole ſunt, vniuerſa certè vanitas ſunt, & afflictio ſpiritus. Temporalia enim qualibet & ſi dum abſunt, deſiderentur: habita tamen vileſcunt; ac propterea ſunt homini vanitates, & ſpiritus afflictiones. Salomoni Regi nec deſuit ſapientia, nec opes, nec potentia, nec dominatus, nec luxus, neque delicia, quot, & quæ deſiderari poſſunt: tandem vanitates vanitatum appellauit cuncta; nonniſi quia nec ſatiant, neque permaneant: ſed continuò recedunt. Non deſuit ſapientia, quæ tam fuit admiranda, quòd à finibus terræ Reginam Sabæam traxerit ad eam audiendam, plurimiq; ex cunctis populis ad Regem ob ſapientiã conſuebant. Præcellebat quidem ſapientiam Orientalium omnium, Ægyptiorum præſertim. Sed an neſcis, quòd inſuſa diuinitus fuerit? Verum in libro quem de Neomenijs Salomonis inſcripſimus, hæc ſuſius habes. Non deſuerūt opes, & diuitiæ, quæ quidem innumeræ ex ſcriptura deprehenduntur. Quotidianæ expenſæ erant triginta cori ſimilæ, & ſexaginta cori farinæ. Boues pingues decem, paſcuales viginti, & centum arietes, excepta venatione ceruorum, caprarum, atque bubalorum animalium ſylueſtrium, & auium altilium. Corus, iuxta nonnullos eſt meſura mille librarum; vnde elicitur familiam eius fuiſſe triginta millia hominum. Equorum curilium præſepia erant quadraginta millia, equeſtrium duodecim millia. At nonne ſcribitur, Deum dediſſe Salomoni diuitias, & gloriam, vt nemo fuerit ei ſimilis in Regibus cunctis retrodiebus? omneſq; qui remanſerant de Amorreis, Etheis, Iebuſeis, Ferezeis feciſſe ſibi tributarios? Regina Saba non dedit ei munere regio centum viginti talenta auri, & aromata multa nimis, gemmaſq; pretioſas? Et alibi nonne legitur, quòd erat pondus auri, quòd offerebatur Salomoni per ſingulos annos ſexcentorum ſexaginta ſex talentorum auri, excepto eo quod offerebant viri, qui erant ſuper veſtigalia, & ſuper negotiatores, & omnes Reges Arabiæ, duceſq; terræ? Argenti abundantia nō erat tanta, quanta & lapidum? Non deſuit inſuper potentia, nec dominatus, cum Salomonis domi-

Mundana
omnia vani-
tas ſunt, &
afflictio ſpi-
ritus.

Salomonis
ſapientia,
admiranda.

Lib. I. c. II.

Reg. 3. c. 4.
Expēſe quo-
tidianæ cu-
riæ Regis Sa-
lomonis.

Salomonis
familia.
Equorū præ-
ſepia.
Reg. 3. c. 3.

Reg. 3. c. 10.
Diuitiæ Salo-
monis annuæ

Salomonis
potentia, &
dominium.

Reg. 3. c. 4.

dominium fuerit super omnia Regna à flumine terræ Philistijm, vsque ad terminum Aegypti: quæ ei offerebant munera, & seruiebant ei cunctis diebus vitæ suæ. Subinde dominatus est super omnes duodecim Tribus Israel: vnde subditi absque timore viuebant. Quare Rex pacificus meritò appellatus est. Luxus verò, voluptates, & deliciae tot & tantæ fuerunt, vt referre, iniuria tanto sit Regi. At si Scriptura commemorat, nos & tacebimus? fuerunt ei vxores quasi Reginae septingentæ, & concubinae trecentæ. Et de seipso loquens,

Salomonis
luxus, &
deliciae.

Reg. 3. c. 11.

Eccl. 11. c.

dixit, quòd omnia quæ desiderauerunt oculi eius, non negauit eis, nec prohibuit cor suum, quin omni voluptate frueretur, & oblectaret se in his, quæ præparauerat. Tandem cum se conuertisset ad vniuersa opera, quæ fecerat manus eius, & ad labores in quibus frustra sudauerat, vidit in omnibus vanitatem, & afflictionem animi, & nihil permanere sub Sole. Vide igitur si mundana omnia sint vanitates, & spiritus afflictiones? Et verè, quæ res illæ sunt, quæ cum deliciæ sint homini, consistunt? nulla certè. Omnis namque res, quæ homini est delectationi, cito transit, & perit; & poenitudinem sui habet. Luxus omnis recedente causa, recedit. Ciborum deliciae recedente cibo, recedunt. Luxuriæ gustus ipsa discedente, euanescit. Omnes insuper huius mundi deliciae quæcunque sint illæ, transeunt, & euanescunt. Quid igitur est, quod tam homo ardentè in his inhiat? quod tam suauiter delectatur? quod sic tandem in ipsis immergitur? caueat, ne se immergendo, suffocatus remaneat. Magnum est enim mare deliciarum, sed periculosum: quod & si primo aspectu tranquilum, & dulce videatur: laquei sunt omnia; miserum illaqueantes corpus, & animam. Illaqueant certè corpus varijs miserijs, ægritudinibusque illud infestantes: sed & animam illaqueant, ad tartara deducentes citius quàm putat homo: vbi & sentiet poenas, quas numquam in hac vita creatura sensit: cum poenæ omnes, quæ hic infliguntur, vmbrae sint poenarum illarum. Et quemadmodum poenæ pictæ in muro, ad poenas veras relatæ, non sunt poenæ, sed poenarum vmbrae: ita & poenæ mundi ad illas inferni relatæ, imagines sunt poenarum inferni. Hoc est, quod dicit Author: Væ delicias sectanti: tempore enim exiguo tamquam vitulus ad macstationem paratur. Quia delicijs affluens, & in illis viuens, breui certè

Mare deli-
ciarum pe-
riculosum.

Poenarum
mundi, & in-
ferni disci-
men.

tempore viuet; quia ad mortem ducetur animæ, tanquam vitulus ad macstationem: ac propterea in inferno erunt deliciarum suarum. Et meritò, quia impossibile est, iuxta Beatum Hieronymum, ut hic quis ventrem impleat, & ibi mentem: ut de delicijs ad delicias transeat. Sed quemadmodum dicit Scriptura, quantum fuit in delicijs, tantum dabitur ei de tormentis. Sequare spirituales delicias, ut tartareas euites, cœlestes verò possideas: secus vā tibi erit.

Οἱ αἱ τῷ ὑποκριτῇ. ὁ ποιμὴν αὐτὸν ἀρνείται, καὶ λύκος ὁ κρὶς ἀποφάνεται.

P R Æ C E P T I O CCXXV.

Væ hypocrite, pastor enim ipsum negabit: & ipse aries, lupus esse demonstrabitur.

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CCXXV.

Onum est quidem bonum esse: malum autem malum. Nam bonum non aduersatur bono, sed malo: malum autem nec sibiipso, sed bono. Bonum igitur, ut bonum, nō potest esse malum: nec malum, ut malum, bonum. Impossibile namque est, ut bonum sit malum, & malum bonum: cum aduersantia sint ad inuicem, & peremptoria; de natura enim boni est esse perfectiū, & conseruatium: de natura verò mali consumptium, & destructiū. Igitur cum bonitas sit perfectio eius, cui bonum inest, malum autem imperfectio, defectioque: malum est, esse malum, bonum verò esse bonum. At qui nō est bonus, sed simulat se esse bonum: talis pessimus est, & iniquus; quia destruit bonum, malumque sub boni specie occultatum efficit. Talis inquam pessimus est, quia non cauetur, dum non cognoscitur: ac propterea inficit cuncta. Eum quidem qui palam est aduersarius, faciliè cauendo, vitari potest: sed occultus minimè. Ideo dicebat Diogenes Philosophus, Troianum equum idcirco fefellisse, quia Mineræ formam mentitus est. Si igitur bonum est, bonum esse; ut quid hypocrita vult videri quod non est, nempe bonus? & nō vult videri

Boni, & mali natura.

Simulans se esse bonum, pessimus est.

hypocrisis in
spirituali, &
in morali vi-
ta condem-
natur.

Lib.9.Ethic.

Super Esaia
lib.6.

Hypocritæ
utilitas, &
remuneratio

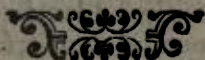
videri quod est, nempe malus? si id efficit, quia est malum vi-
deri malum: derelinquat malum, & prosequatur bonum.
Si vult videri bonus quod non est: sit bonus, ut videatur quid
sit, & non videatur quid non sit. Cæterum nedum in spiritua-
li vita tale viuendi genus condemnatur, sed etiam in morali,
& vniuersaliter in quacunque re vitiosum redditur, tum quia
iudicium tollit, illudque adulterat; tum quoque quia repu-
gnat amicitia. Homines quidem fronte hilari, corde verò
obliquo; non amici, sed hostes pessimi sunt. Quid enim peius,
quàm hominem videre bonum sermonibus, malum verò ope-
ribus? aut optimum ore, pessimum verò corde? Bene dixit
Aristoteles: Qui fingit se amicum, & non est: peior est eo, qui
facit falsam moneram: & tamen monetæ falsificator, crimi-
ne læsæ Maiestatis fit reus. Vide ergo si hypocrita crimen
læsæ Maiestatis diuinæ incurrat, cum fingat se amicum Dei,
& non est. Optime dixit Hieronymus, in comparatione duo-
rum malorum leuius est, in alium apertè peccare (quod in-
telligitur non publicè) quàm simulare, & fingere sanctitatem.
At quid utilitatis hypocritæ resultat? non nisi mercenaria in
hoc mundo. Sed cum pastor aduenerit, videritque inter oues
lupum veste arietis tectum: pastor ipsum negabit, atque ex-
pellet; & ipse aries lupus esse demonstrabitur: quia venit in
vestimento ouis ad oues perdendas, & arietes spoliandos.
Tunc vix sibi erit, quia merces sua in hoc mundo fuit. Oues
sunt quidem hypocritæ habitu, sed vulpes astutia; actu verò,
& perniciæ lupi. Fugiamus tales oues, caueamus tales vulpes,
separemur à lupis, ne deuoremur. Quare quidam Poeta
benè cecinit.

Nunquam te fallant lupi sub vulpe latentes,

Impia sub dulci, sæpe venena latent.

Hypocritæ
quomodo co-
gnoscentur.

Cæterum si in præfenti vita hypocritas dignoscere volueris,
subtrahæ, vel nega, quæ tales hypocrisis consequuti sunt: vel
consequi desiderarunt: statim videbis, an ille sit lupus in-
pelle arietis, vel aries in sua.

Μακάριος ὁ πλὴν σωλὺς ἐδδ' αὐτὸν ὁδόν. & ἐπαρηγορεῖται γὰρ αἰς τὸν οὐρανὸν εἰσερχόμενος.

P R A E C E P T I O C C X X V I.

Beatus qui angustiam ambulat semitam: coronatus enim in caelum ingreditur.

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CCXXVI.

Nullus hominum negabit ærumnas omnes, angustias, calamitates, tribulationes, & similia, vel quæ generali concursu Dei infliguntur: vel per causas naturales, vt morbi, & naturales mortes: vel per causas liberas iustas, vt supplicia malefactoribus iuris ordine decre-

Angustia, calamitates, & similia à nemine desiderantur.

ta: vel permissione inflictæ, vt iniuriæ illatæ; quæ ex peccato originali (à quibus præseruatus esset homo, si non peccasset) naturali quodam ordine euenire: vel quæ in mundo eueniunt speciali prouidentia Dei, vt diluuiæ, tempestates, incendia, pestes, & similia: nullus inquam negabit ex se mala esse; ac propterea à nemine desiderari. Cui enim (vt aliqua examinemus) paupertas placebit: cum propter inopiam multi corruerint? nemini quidem. Aut enim ægestate compulsi, furabuntur, aut periurabunt nomen Dei, aut se prostituent, aut in desperationem lapsi, laqueo se suspendent. Mala sunt quidem omnia hæc. Qui alienus à dolore noluerit esse? cum dolor sit motus asper in corpore, & sensibus alienus: & ægritudo crucians, iuxta Ciceronem? seu animæ offensio ex carne, & quædam ab eius passione dissensio, iuxta Augustinum lib. 14. de ciuitate Dei? seu passio animæ in appetitu sensitivo, & intellectiuo, iuxta Beatum Thomam. Qui laborem amat? nullus quidem: qui enim opus excipit laboriosum, ad hoc excipit, vt aliquid ex eo commodi consequatur. At nullus laboraret, si posset. Ignominiam quis cupit? omnes quidem honorari desiderant, & exaltari: non deprimi. Quis denique mortem? nemo certè, cum naturaliter perhorrescat: vita verò desideretur.

Paupertas? multorum malorum causa.

Dolor quid sit. Lib. 2. & c. 4. quæst. Tusc.

1. 2. q. 35. ar. 1. Laborē nullus amat.

Ignominia nemo cupit. Mortē vnusquisque fugit.

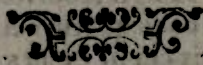
*Angustia quis
ambulat se-
mitam.*

*Summū bo-
num, summo
labore con-
sequitur.*

*Sancti om-
nes imitantes
Christum,
per tribula-
tiones tran-
sierunt.*

*Deus quid
reddet pro
tribulatio-
nibus.*

Verum enimvero si angustię quęlibet cum patientia, & equa-
nimitate tollerentur: erunt dubio procul ad meritum, & sa-
tisfactionem, siue sint naturales, siue supernaturales; nullum-
que inter eas erit discrimen, nisi quod supernaturales patien-
ter acceptę, sunt & ratione patientię, & per se ratione obie-
cti satisfactorię: naturales verò ratione virtutis patientię
solum. Vide ergo si optimè inquit Author, beatum esse illum
qui angustam ambulat semitam. Angustam certè ambulat
semitam, qui paupertate angustiat, patienter substat: qui
dolore pressus, non in blasphemias, sed in benedictionibus
prorumpit: qui labore defatigatus, libenter suffert: qui iniu-
riatus, gratias agit Deo: qui tandem in mortis agone positus,
constanter patitur. Satisfacit quidem pro peccatis, & in me-
rito crescit; ac propterea coronatus ingreditur in cælum. .
Credis ò homo tantum bonum paruo labore acquirendum?
summum bonum, summo labore consequi debet. Memento
populum Hebręum nunquam ingressum terram promissio-
nis, nisi per viam asperam, & spinosam. Hanc viam demon-
strauit nobis Christus, qui infinita perpeffus mala in hoc mun-
do: in cælum tandem ascendit, præparandi causa locum his,
qui & similia patienter substinebunt. Hanc viam sequuti sunt
Sancti omnes, qui persecutiones, tribulationes, angustias,
flagella, ignes, cruces, bestias, carceres, dispersiones ossium,
discriptionesque membrorum omnium, mortes denique sæ-
uissimas, ac totius corporis pœnas pro nihilo reputarunt, vt
Christum caput, & omnium exemplar, tandem adipisci va-
luisent. Noli obmurmurare, cum tibi mala quomodocunque
eueniant; sed gloriare, vt Paulus Apostolus, & cæteri Sancti.
Bonum namque signum est, coronatus in cælum ingredieris:
& pro paupertate regnum: pro dolore gaudium: pro labore
requiem: pro ignominia gloriam: pro morte vitam reddet
tibi Deus in perenni sæculorum tempore. Ambula igitur an-
gustam semitam: quia beatus eris.

Μακάριος ὁ τὰς ἡδονὰς πατῶν . ἡρέμουντο γὰρ τὴν πρὸς αὐτὸν
πάλιν οἱ δαίμονες .

P R A E C E P T I O C C X X V I I .

*Beatus qui voluptates calcit: metuunt enim Demones
cum eo certamen suscipere .*

SCHOLIUM, SEV COMMENT. CCXXVII.

Omini ad vitam regenerato, duplex insurgere

Hominis
Christiani
duplex bel-
lum.

prælium in via Dei, extrinsecum, & intrinsecū, omnibus conspicuum erit. Extrinsecum à Diabolo infligitur, & à mundo: intrinsecū à carne: vnusquisq; enim tentatur à concupiscentia sua abstractus, & illeclus. Horum bellorum grauius est postremum priori: quia caro hostis domestica est; reliqui verò hostes extranei; at grauiores sunt domestici hostes extraneis, tanquam qui minimè cognoscuntur: grauius igitur bellum, est intrinsecum extrinsecum. Caro est princeps huius exercitus, habens sub se milites, sensus quidē internos, & externos. Hi omnes se armant cum duce sua contra animam. Magnum deinde bellum nascitur, diuersaq; cupiditatū prælia exoriuntur: variq; studiorum conflictus exurgunt. Nunc superbia extimulat, nunc avaritia exagitat, nunc inflammat libido, nunc ira accendit, nunc gula mouet, nunc ignauia retardat, nunc in omni petulantia, curiosisque aspectibus visus figit aciem, nunc auris in audiendo obscœna se porrigit, nunc gustus in diuersis ciborum, saporumque generibus se transfert, nunc olfactus ad odores se transformatur, nunc tactus illicita mouet, nunc lingua detractiones, murmuraciones, inutilia quoque, ac scurilia verba profert: sicque misera anima variorum generibus præliorum quatitur, carnis aggressu, ac sensuum omnium insultu. Adest spectator Diabolus, intellectusque sui acumine prospicit, num anima consentiat, num delectationibus hisce contentatur. Non quod internas animi cogitationes videat, cum Dei proprium sit illabi, solusque cordis secreta penetret: verum corporis motu, eas ab illo, & affe-

Belli spiri-
tualis qua-
litas, & mo-
dus.

Arma belli-
ca belli spi-
ritualis.

Belli spiri-
tualis spe-
ctator Dia-
bolus.

Diabolus
quando ag-
greditur ani-
mam.

Schol. 114.

Demonēs
quando ti-
ment prae-
liari cum
anima.
Voluptates
qui calcat.

Ætionum indicij colligere certum est. Hinc si viderit animam hisce rebus delectari, audere incipit, & aggredi simul non desinit miseram animam, tum quia similia semina incentiu sunt Diaboli, idque nihil aliud sit, quam super fundamentum Christi ædificare fœnum, ligna, stipulam, quibus supponit Diabolus incendium: Tum quoque quia est serpens, cuius si capiti, idest si primæ tentationi nō resistatur, locus ei remanet, ac in intima cordis insensibiliter immergitur, (non per illapsum, vt supra dictum est) & iuxta vniuscuiusque mores peccatorum laqueos præterit: vt miseram tandem irretiat animam; nonnisi quia videt vinci à seipsa. Si verò cum carne viriliter se gesserit anima (quod potest efficere, cum libera sit, & domina passionum) atque in hoc conflictu vicerit seipsam: timent tunc Demonēs cum ea certamen suscipere, nonnisi quia seipsam vincit, & vincere seipsum (etiam iuxta Platonem in libro de legibus) omnium victoriarum prima, & optima est; ac propterea se retrahunt: quia vident animam voluptates calcare. Calcat certè voluptates, qui seipsum vincit; & seipsum vincit, qui voluptates calcat, qui vitia omnia expellit, qui superbiam, ambitionemq; humilitatem cōtemnit, qui auaritiā dedecus extimat eleemosyna, vel spretu, qui luxuriā pudicitia fugat, qui iræ dominatum patientia vincit, qui gulam ieiunio refrenat, qui inuidiam charitate reijcit, qui ignauiam sollicitudine recompensat, qui oculos in terram figit, qui aures ad audienda mirabilia Dei arrigit, qui gustum temperantia, abstinentiaque afficit, qui olfactum diræ mortis fœtore ligat, qui tactum bona operatione condecorat: qui linguam tandem ad laudandum Deum aperit. Hic certè seipsum vincit, hic voluptates calcat; ideoq; beatus erit, quia metunt Demonēs cum eo certamen suscipere. Et si quandoque id sit incertum, cum in insidijs tanquā leo sedeat, vt in occultis interficiat innocentes: ac desperans se tandem crudeliter persequitur; magisque expugnare contendit, cum nos sibi rebellare conspexerit. Sed noli timere: ædifica aurum, argentum, lapides pretiosos, bona opera: vince teipsum, calca voluptates: & cum te regulariter certamen non suscipiet, tentareque te amplius non audebit.

Μακάριος ὁ τῇ ἀρετῇ καθαρὸς, καὶ τῷ ψυχῷ ἀνυπόκριτος. κρῖνεν γὰρ μέλλει τὸν κόσμον. οὐχὶ δὲ μετὰ τοῦ κόσμου κρίνεσθαι.

PRÆCEPTIO CCXXVIII.

*Beatus virtute purus, & anima simplex existens:
mundum enim ille iudicare, nec verò cum
mundo iudicari futurus est.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CCXXVIII.

Duplex iudicium fore homini, alterum in morte, alterum in resurrectione, fidelium neminem credimus latere. Primum erit in separatione animæ à corpore: secundum, in vnione eiusdem cum eodem. Primum erit particulare, qua anima sola iudicabitur: secundum vniuersale, qua anima cum corpore examinabitur. Primum circa creaturam solam rationalem versabitur: secundum, erga vniuersum orbem. Hæc à me probarentur, nisi essent ex fide; ideo credenda sunt omnino, quia Deus summa veritas hæc nobis reuelauit: aliter dicendum esset, Deum esse mendacem. At si rationibus instendum esset, increduli etiam infideles sunt conuincendi iustitia diuina, quæ exigit, vt mala minimè impunita remaneant: bona verò nec irremunerata. Sed nec omnes mali in hac puniuntur vita: nec omnes boni præmiantur. Vt igitur iustitia apud Deum locum habeat; cum & apud homines quoque exerceatur, & reddatur vnicuique quod suum est, licet impurè ob status imperfectionem: concedendum quoque est hoc iudicium duplex, primum quo anima sola iudicatur: secundum quo homo. Primum particulare: secundum vniuersale: vt & corpora etiam animabus consocia, vel castigentur ob crimina, vel beentur ob merita. Ratio certè conuincens etiam infideles, qui non negant iustitiam à Deo: neque anime immortalitatem. Hæc fusius habebuntur in eo opere, quod de mundi duratione inscripsimus. Itaque cum certum sit omnino duplex hoc iudicium fore, vtrumque; valde timendum est animæ quia

Iudicium duplex futurum est homini.

Iustitia diuina conuincendi sunt increduli de duplici iudicio futuro.

Lib. 6

Homo quomodo purus erit, & simplex.

Matth. c. 12.

In iudicio fiali qui iudicabunt, & qui iudicabunt.

Matth. c. 17.

quia de minimis quoque iudicabit iustus Iudex, sine personarum differentia, atque discrimine; ac propterea vt incerta de sua salute, timere oportet: quamuis in secundo certissima sit vel de pœna, vel de gloria. Vt autem vtrumque euitetur (nam euitari potest ad damnationem) duo quippe facienda sunt, vt sit homo virtute purus, & sit anima simplex. Purus autem virtute erit, si vita probus extiterit, si moribus integer, si munda abque forde, si immunis à vitijs, si animo candidus, si denique conscientia nitidus. Simplex itidem erit, cum dolos alicui nō machinatus fuerit, cum neminem fraudauerit, cum nulli mala intulerit, cum innocentiam mansuetudine serauerit. Fœlix utique erit anima illa, quæ & virtute pura, & simplex existens, pura apparebit in conspectu Domini. Quandoquidem ex primo habebit, vt mundum iudicet: & rectè; cum in primis, Iudici vt benè iudicet animi puritas, & peccati immunitas conueniant: secundo, quod si viri Niniuitæ sint in iudicio resurrecturi cum Iudæis, quos condemnabunt, quia ob Ionæ prædicationem, pœnitentiam egerunt: similiter & Regina Saba, quia venit audire Salomonis sapientiam; quanto magis vir virtute purus iudicabit, & condemnabit iniquos, & sceleribus abdicatos? Ex secundo habebit, ne cum mundo sit iudicandus. In iudicio præter Christum, qui est supremus Iudex, cui Pater omne iudicium dedit, iudicabunt etiam alij: reliqui verò iudicabuntur, hi vel ad vitam æternam, & erunt boni: vel ad damnationem, & erunt mali. Illi autem erunt Apostoli, iuxta illud: Sedebitis & vos iudicantes duodecim Tribus Israel. Alij verò Sancti omnes, qui virtute fuerunt puri, & anima simplices, iudicabunt quoque, iuxta illud: Iudicabunt sancti nationes, & dominabuntur populis. Sis igitur virtute purus, vt mundum iudices: sis anima simplex, vt cum mundo minimè iudiceris.

- Μακάριος ὁ ἀγρυπνῶν ἐν προσόχαις καὶ ἀναγνώσει καὶ τῷ ἔργῳ τῷ ἀγαθῷ. φωτισθήσεται γὰρ ὁ τοιοῦτο τοῦ μὴ ὑπνοῦν εἰς θάνατον.

P R A E C E P T I O CCXXIX.

*Beatus qui vigilat in orationibus, & lectionibus, &
opere bono: illuminabitur enim huiusmodi,
ne obdormiat in mortem.*

SCHOLIVM, SEV COMMENT. CCXXIX.

Ecesse est operantem quemlibet, siue à propo-
sito, qui sibi præstituit finem, siue ab instinctu,
qui ab alio dirigitur in finem apprehensum,
siue naturali inclinatione in non apprehen-
sum: ad suum finem rendere. Nam & naturam

Agēs quod-
cunq; ad suū
finem cedit.

propter finem agere, finemq; mouere agentem, atque impel-
lere, vt agat, cum ex Philosophis, tum quoque ex Theologis
nemo est, qui ambigit. Quid si negaretur, vel agentia non
agerent: vel frustra agerent. Nullum tamen eorum regulari-
ter ad finem perueniet absque medijs, modo tamen suo. At
reiectis non cognoscentibus finem, & impropriè cognoscen-
tibus ad quem non se mouent, homo libertate præditus pro-
priè propter finem agit: atque vt facilius agat, consequaturq;
finem, media inquirat, inter se confert, eligit, coaptatq; vt
finem adipisci valeat; nam absq; medijs, ad finem nullatenus
peruenire poterit. Est namque ita necessaria connexio, pro-
portioq; mediorum ad finem, vt qui finem consequi voluerit,
medijs consequi necesse est. Cum igitur postremus finis ho-
minis simpliciter, atque vltimatè sit Deus: medijs (vt par est)
eum consequi oportet. Quæ & si plura, diuersaq; extent, tria

Nullū agens
potest absq;
medijs per-
uenire ad fi-
nem.

Tria præci-
pua hominis
media conse-
quendi finē.

Prima ad nos Deum trahit: secunda ad amorem Dei nos alli-
cit:

cit: tertium Regni cœlestis hæreditatem promittit. Prima Deus facit quicquid boni volumus: secunda spiritualibus delicijs impinguamur: vltimo possessores cœli constituimur.

Orationis effectus.

Lectiois effectus.

Operis boni efficacia.

Nam & oratio cœlum penetrat: sociat Deo: rapit illum: voluitque Deum quocunque vult homo. Lectio mentis intellectum instruit, à mundi illecebris reuocat, in Dei amorem inducit, impingat demum, cum omnes in se habeat delicias.

In scripturis enim sanctis inuenies prohiberi mala, præcipi bona, concedi media, suaderi perfecta. Opus denique bonum fortificat, consolidat, datq; hæreditatem, ac immarcescibilis gloriæ possessionem. Ideo orandum primo, legendum secundo, operandum tertio iubet Author: quia orando, cum Deo quis loquitur: legendo, illi loquitur Deus: operando, assequitur Deum. Quia non sufficit loqui cum Deo, cum oras; nec vt Deus loquetur tibi, cum legis: sed scripturæ diuinæ per quas, quæ sit Dei voluntas, perspicitur, ita in manibus, & mente iugiter voluendæ sunt, vt Dei mandata, quæ lectione didicisti, bonis operibus exequaris. Non enim sufficit mandata Dei memoriæ tenere, & operibus obliuisci: sed vt quic-

Legis factores, non auditores tantum iusti sunt apud Deum.

quid didiceris, facias: quia non tantum auditores legis, sed factores iusti sunt apud Deum; ac propterea non obdormies in mortem: quia in orationibus, lectionibus, & opere bono vigilasti. Obdormiunt quippe in mortem, qui mortem sibi finem præstituunt, mediaq; ad mortem eligunt: hi verò sunt, qui in orationibus, lectionibus, & opere bono minimè vigilant.

Finis hominis postremus duplex.

Quare cum finis hominis postremus sit duplex, alter in vitam, qui simpliciter est finis: alter verò in mortem: quia sic homo sibi præstituit, mediaq; talia eligit. Inquire, confer, perspice, elige, exequere meliora: vt beatus in gloria cum Christo, qui est omnium finis, & Sanctis, qui est Sanctorum gloria, perenniter conregneris in fine absque fine. Amen.

Finis Sententiarum paræneticarum, & Scholiorum, seu Commentariorum in eisdem.

C A T E N A PARAPHRASTICA

SENTENTIARVM PARAENETICARVM
NILI EPISCOPI, ET MARTYRIS,

Qua miro artificio ostenditur sententiam
à sententia necessariò dependere.

Authore

F. PAVLO MINERVA BARENSE

*Ordinis Prædicatorum, Lectore Theologo,
ac Provinciali Regni Neapolitani.*

N E A P O L I,

Apud Constantinum Vitalem. M. D. CIIII.

C A T E N A

PARAPHRASTICA

SENTENTIAVM PARANETICARVM

NILI EPISCOPI ET MARTYRIS

QVAE AD STILICIO OFFENDITUR LECTANTIA

A LECTANTIA NECESSARIO DEPENDERE

Author

P. PAULO MINERVA BARRENS

Ordinis Praedicatorum, Lectoris in theologia,

ac Provinciae Regni Neapolitani

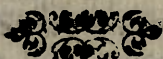
NEAPOLIS

Apud Constantinum Vitalium. M.D.CIII.

AUTHOR

CHRISTIANO LECTORI

SALVTEM.

CATENAM paraphrasticam sententiarum paraneticarum Nili Episcopi, & inuicti Christi Martyris, hanc ob causam construximus, ut Author, quæ diuersa construxit, ordinauit, proposuitque, non inconsultò construxisse, ordinasse, proposuisseque uideretur. Quamuis enim sententia à sententia distet, paraphrasticè tamen ostendimus vnā ab altera necessariò dependere, alteram ad reliquam ordinari, vnā alteri mirè continuari. Catenam vocitari placuit, quia sicuti catenā ex multis constituitur anulis, anulusque anulo continuatur, singuliq; singulos anulos trahant, ita sententiae omnes catenam veluti anuli, efficiunt, sententia alteri continuatur, singulasq; singulas trahere omnibus conspiciuum erit. Placuit deinde vocare paraphrasticam, quia paraphrasis est, quæ narrationi proportionē correspondet. Est itaque paraphrastica expositio, quia est concisa, & pressior expositio: in qua intentio solum & litera, siue verba textus tantum interpretantur, exponunturque, & non amplius; non mutata sententia, nec litera sensu. Sed cum de paraphrasi

Lib. I. c. 23. in de libro Apocripho digressi fuimus. Vide ibi:
multa enim inuenies eò loci dilucidata. Ingenium
igitur Authoris admirari ne desine, videbis illud penè
diuinum, laborem verò nostrum suffer, si inordinatum,
inconcinnumq; perspexeris: nemo enim omnia potest.
Iuxta paruulas nostræ Mimeruæ vires ad perfectio-
rem formulam qua potuimus, cuncta redigere sumus
conati. Tandem hac sententiarum continuatione gau-
dere te oportebit omnino ob fructus animæ nò modicos.
Nam si in medendis morbis solent medici celebre dic-
tum de adhibendis antidotis asserere, scilicet quod ap-
plicata iuuant, continuata sanant: non minus à nobis
dicendum poterit, quòd sententia Nili sparsim lectæ
proderunt, coniunctæ verò, & continuatæ, atque para-
phrasice expositæ, animam miseram, multis pecca-
torum ulceribus sauciatam, sanabunt: sunt etenim
tanquàm antidota quedam contra criminum venæ-
na animarum, sunt medele spirituum malos humores
expurgantes, sunt mentium malarum illuminatrices,
intellectuum fœcundatrices, voluntatum nostrarum
in bonum motrices, sanctorum cogitatum inductri-
ces, peccatorum expulsivæ, & gratiæ diuinæ infusivæ.
Reliquum est igitur Christiane lector, vt hæc qualia-
cunque sint, candido acceptes animo, Deumq; pro Au-
thore depreceris, vt aliquando meliora tibi tradat.
Vale.

sh ni A CATE-

CATENA PARAPHRASTICA
SENTENTIARVM PARAENETICARVM

NILI EPISCOPI, ET MARTYRIS,

AUTHORE F. PAVLO MINERVA BARENSE
Ord. Præd. Lectore Theologo, & Provinciali
Regni Neapolitani.

SENTENTIARVM paræneticarum
Nili Episcopi, & inuicti Christi Mar-
tyris initium, & caput, ita se habet.
Initium salutis, suiipsius accusatio est,
quia corde creditur ad iustitiam, ore au-

Ad Roma-
nos c. 10.

tem confessio tam Fidei, quàm peccato-
rum fit ad salutem. Cumq; ab ore verba procedant, &
sæpe temeraria: præcipit in secunda ne temere mitta-
tur verbum, non solum in suorum accusatione peccato-
rum, verùm & in conuersatione; nam satius est temerè mit-
tere lapidem, quàm verbum. Ne autem temerè mittatur
verbum præcipit lege naturali, dicēs: Vt facias omnibus
quemadmodum tu vis omnes facere tibi: si enim temerè
mittas verbum, contra aliquem vt plurimū certè mittes:
ac propterea non facies alijs quemadmodum tu vis om-
nes facere tibi, quia nec contra te mitti temerè verbum,
desideras. Igitur contra naturæ legem facies: ac ideo eris
iniustus: quia qui contra quamlibet legem facit, iniustus
est. At iustitia quamuis verbo exerceri possit, & debeat,
vult tamen vt magis opere exerceas, quia præponderat
verbo. Verum verbo quoque exercenda est, neminem in-
iuria afficiendo: etiam si aliorum miserearis. Nam verè
pius est, qui neminem iniuria afficit: non qui multorum
miseretur. Quid enim prodest, te aliorum misereri, alios
verò

Verbū
nunquam
temerè est
mittendū.

Matth. c. 7
Luc. c. 6.

Iniustus
qui.

Pius qui.

verò iniuria afficere: perfecta nanq; misericordia, omnem tollit iniuriam. At qui iniuria afficitur circa multa, sed præsertim circa paupertatem, & aduersam fortunam; bono sit animo, quia melius est humi cubantem viuere, & bono esse animo: quàm perturbatum in aureo lecto. Perturbatur quippe diues, seu præpotens, qui debilem, vel pauperem iniuria afficit, quamuis in aureo decumbat lecto: quia ab ipso fit morus & excitatio, deinde cùm iniuste iniuria afficiat. Perturbatur quidem si sub amicitie specie malum quodlibet alicui perfunderit faciendum.

Amicus
bonus, &
malus.

Quare iniquus amicus erit: nam dulcis ille est, qui animam pascit, & pascendo, laudat quippe Deum verbis, operibus colit, & cogitationibus honorat: non nisi quia animam pascit, cuius finis Deus est. At cum Sacerdos præcipuè Deum verbis laudare, operibus colere, & cogitationibus honorare debeat, quia Sacerdos Domini est subiungit, quòd verè Sacerdos ille erit, quem facit intelligentia, vita, & morum integritas: Ideo nedum alij, sed Sacerdotes præsertim ab illicitis quibuscunque abstinere debent; quia pessima res est omnibus seruire turpitudinibus: Quandoquidem malum est aliquibus inseruire, peius pluribus, pessimum omnibus. sed inseruire cuncti debent, præcipuè ministri Domini, virtutibus quibuscunque. Quas si verbis docent, opere easdem declarare debent: quia non est putandum, præclarum esse, habere virtutem solum: sed quemadmodum decet ea uti, id præclarum esse, putandum est. Ceterum cùm lex vitia prohibeat, virtutes verò iubeat: præcipit deinde, vt honorans legem, iuxta legem viuere debeat: quia ex rectè viuere, lex quæ virtutes iubet, honoratur: qui verò vitijs incumbunt, dehonorant legem, quia viuunt contra legem. At vitijs incumbentes, scire debent, mundum hunc pro hominibus sibi datū, ac propterea vt hospes fugere illa debet

Virtutibus
incumbendum est.

Mundus hominibus
sibi datum est.

nam

tam hospes, verè ille est, cui sordet mundana. Cui tamen placent mundana, non erit immunis à delicto: præsertim ab invidia, & à maledicto. Nam ex cupiditate fit, ut secundis aliorum rebus inuideamus, & contra tales male loquamur. Sed invidus poenam patitur, quia seipsum mulctat, & qui aduersus alterum loquitur, seipsum inscius malis afficit. Quod si non inuideamus, nihilominus tamen nec adulabimur, quia cum diuiti fiat adulatio, illi non est adulandum, quia adulatio peccatum est: neque eum irritabimus, quia ut potens, tibi quandoq; nocebit. Verum quia adulatio, irritatioq; sæpe ex ciborum abundantia, & vini ingurgitatione provenit, qui enim com-
 potationibus vacant, facile adulant, patet in adulatoribus in Principum aulis versantibus, facileq; irritant, quia irritatio cum ex ira procedat, hæc q; ex sanguinis accensione circa cor, idq; ob vini repletionem magis accenditur: subiungit, quod minimè vino vacandum est, sed verbo Dei. Nam quamvis vinum corpus roboret, nihilominus tamen cum non de corpore, sed de anima curam habere oporteat: ideo magnificandum est verbum Dei, quia hoc animam roborat, sicuti vinum corpus. Et quia potus absque cibo sæpissime nocet, præcipit, ut cibis utamur non dulcibus, sed salutaribus animæ, & corpori, non corporalibus, sed spiritualibus; secus vulgaris homo eris, vulgiq; naturam sequeris, qui cibis utitur non salutaribus. Quod tamen malum est, sequi vulgi opinionem. Cui si tandem placere velis, similis fias vulgo: in quo nonnisi peccatorum omnium multitudo reperitur. At peccata cum sint fugienda, ideo & vulgi opinio. Fugies autem si corpus tuum super omnia mortificaueris: præsertim sanctis laboribus. At scias tunc laboriosum esse, cum tibi non superest tempus: nam si tempus superat, tunc ociosus eris. Vnde non animi prudentiam, sed Christiani hominis

Invidi po-
 na.

Adulatio,
 & irritatio
 fugienda.

Virio non
 est vacan-
 du, sed ver-
 bo Dei.

Quibus ci-
 bis uten-
 dum.

Laborio-
 sus qui.

Blasphemia peccatum maximum.

Laus humana fugienda.

Malorum consortia euitanda.

Floridę vitę non fi-
dendum.

Remediũ
cõtra ten-
tationes.

minis formam tantum, & apparentiam habebis. Ideo à peccatis immunis minimè eris; & quandoq; in Dei blasphemiam incidēs; quia non omnia ex voto tibi succedent: sed peccatum est maximum, culpam transferre in Deum non culpandum: offendsque teipsum lingua, aliosque in auribus scandalizabis. Quare oportet timorem, & Dei desiderium habere, puroq; conscientię testimonio erga omnes uti. Existimare rursus oportet, Deum ipsum in omnibus quę cogitas, dicis, & facis, semper præsentem esse. Si autem nec Deum culpando, nec proximum scandalizando, lauderis ab homine: fugito laudem ob vanę glorię periculum, & caue vituperium: cum malum sit vituperari. Itaque virtutem quamlibet exercendo, ne effemaris, ne quando in portu naufragium tibi accidat. sed quanto magis in lege proficis, tãto magis te à perfectione abesse intelliges; considera q; finem vniuscuiusq; rei: nam & hic ante initium considerandus est: sed præsertim vltimus, & postremus hominis, hoc est vltima vitę hora, quę diu, noctuq; respicienda est. Vt autem id tibi in bonum cedat, dum viuis in mundo: fuge malorum consortia, ex quibus mala multa euenire conspicuum est omnibus, præsertim ne conuerferis illi, quem à bonis vides culpari. Conuersando autem stude nemini damnum dare his, quę seu facis, seu dicis, seu cogitas. Quod si laxatis vitę habenis absque Dei timore, hominumq; respectu vitam tuam ducis, sperans te diu in mundo conuersaturum ob iuuentutem, seu ob vitę floriditatem; caue, ne læteris floridus vitę, quia flos quoque gramineus vitę nostrę similis, cum attrectatur, flaccescit. sed nescis, quæ lætitię etiam succedit quandoque tristitia? Verum cum hoc acciderit, in tristibus gratias age: fiet enim vt iugum afflictionum leuius feras. Quod si tentationum genera varia te insultant, noli timere, sis in illis fortis: quia mul-

ros etiam maiorum arguerunt. Sed si in tentationibus quibuscunq; videris Dei longanimitatem ad succurrendum, ne incusa illam; non enim tibi soli id euenit, sed pluribus, ideoq; commune est pharmacum. Si verò alios videris ab his immunes, nec Deum criminator, nec hanc vitæ inæqualitatem admirare, sed eam odio prosequere: iudicia enim Dei, abyssus multa. Quòd si in ea multa viderimus inconsona, neminem reprehendamus; sed potius attēdamus nobisipsis, potissimum quia multa in nobis erunt, propter quæ alios taxamus. sed oremus Deum vt omnia prosperè succedant: & vt tentationes acceat, sit precationis psalmus in ore, quia Deus nominatus, fugat Dæmones: omnium malorum causas suggerentes, impellentesque. Oratio autem fiat cum sobrietate, scilicet, si Deo placuerit, si voluntati diuinæ acceptū fuerit: non à Deo petamus, quæ ipsi grata non sunt, sed semper recordemur Dei: & in cœlo nostra sit cogitatio. Renunciemus perfectè mundo, & pompis eius. Cohibeamus oculos nostros, nam si non attenderis, circumuoluuntur: indeque malum proueniri necessum est, præsertim linguacitatem. Ideo dicit parcè vtere lingua, quia sæpe profert ea, quæ melius fuisset celari. Sed magis meditatione mentem colamus: malas nanq; cogitationes extirpat continuè frequentata. Cum autem hisce attenderis virtutibus (nam virtutes ad compescēdam malam voluntatem profunt) virtutes tuas celato: sed testes vitæ tuæ multos acquirere stude. Vt autem securior virtutibus incumbas, odio prosequere carnis voluptates: quia sordidam cum corpore efficiunt animam, ac propterea virtutes inficiūt. Verum, quia voluptates ex corporis luxu proueniunt, corpori solum quantum indiget, impende: non quantum cupit; si nanque quantum cupit dederis, in delicijs morietur. Quare ne eligas delicatè viuere, amorem enim

Oratio
quemodo
facienda.

Oculi co-
hibēdi, &
lingua co-
ercenda.

Corpus re-
frenandū

huius vitæ conciliat, ex quibus inimicitiam aduersus Deum oriri necesse est. Cumq; inter huius vitæ delicias, gaudium non sit postremum, præcipit auersandum in vita gaudium, quia ipsum lubricum est, & præcipitat exultantes. At quia præcipuæ deliciarum causæ sunt diuitiæ, vult, vt si illas habes, distribuas: sin verò, ne colligas.

Operibus bonis incūbendū.

Verum oportet sanctis operibus vacare, ieiunio, orationi, & lachrymis; sunt enim armaturæ contra spirituales nequitias in coelestibus, & contra carnis delicias, præsertim lachrymæ. Ideo quæcunque iniquè fecisti, omnia cum gemitibus recordare: oritur hinc enim cōtinua ani-

Eleemosynæ præstātia.

mæ compunctio. Verum quia eleemosyna est vna ex satisfactionis partibus, ieiunij scilicet, & orationis, & suprema, subiungit, vt pauperes foueas: ipsi enim iudicem nobis conciliant, sed præsertim sanctorum inopiæ subueniendo: quia per eos quoque, & multo magis, quàm per alios pauperes, tibi cum Deo continget societas.

Cum autem eleemosynam dederis, ecclesiam frequenta, non secus ac coelum; nihilq; in ipsa seu loquere, seu cogita terrenum, præsertim temporalium rerum sollicitudinem, anxietatemque. Nam necessarium existima suis rebus contētum esse, sed permitte Deo eius rei curam, noli

Caro edomanda.

tam sollicitus esse circa temporalia; sed carnem tuam bonis debilitato laboribus: penitus verò eam non domari posse existima; non enim fouenda est caro, sed abstinentia cibi, & potus edomanda, ne aduersus spiritum insurgat. Ideo vinum tanquam præcipuum carnis fomentum valde modicum bibendum est: quantum enim corroborat bibentes, tantum offendit quoad animam, & corpus; præsertim valde sumptum, iram excitat, quæ compescēda est, ne modum excedat, quia insaniam parit, multosq; morbos. In quibus oratione prius, quàm medicis, & pharmacis vttere, commendans te sacerdotibus, vt pro

Ira compescenda.

sanitate

sanitate adipiscenda (modo si expediens fuerit) Deum rogent. Quorum cunctos honora ob dignitatem, siue bonos, siue malos: bonis verò tantum conuersare: sunt nanque ministri Dei, & templi sancti sui antistites. Quod quidem te conuenit venerari, atq; ad illud ob sanitatem recurrere: quinimò effice te ipsum domum Dei. In ecclesiam deinde frequenter venias ad referendum gratias Domino, quod si non ob aliud, solum quia à perturbationibus, fluctuationibusq; exterioribus liberare nos solet, venire deberes. Ibiq; considera, quòd quaecunque in terra sunt, temporanea existunt. Ideo si tibi aliquod auferitur, non te perturbet, perturbet autem si sit æternum, quod tibi auferitur. Ne autem tibi auferatur, compesce voluptates, quas quidem compesces, si quando illarum affectus te inuaserit, oppones illis metum hominum, & Dei offensam. Rursus compesces, si sensus munieris, potissimè auditum, & oculos. Nam per illos omnia tela malitiæ ingrediuntur. Postremo rogandus est Deus, vt in his omnibus suam victricem manum apponat. Cumq; oraueris, vt proficit oratio, mentem ad Deum attollas; & si inde abstracta descenderit, illum tamen iterum recollige. Quod si rursus mens humana cogitationes generare non cessauerit, tu malas expelle: bonas verò colendo exerce. At præcipuum remedium est humilitas; ipsa nãq; omnes expellit. Ideo humilitate gaude, quia altitudo eius firma est, nec ruere potest. Deinde labora, corpus exerce, vt compescas carnis motus. Et si æger fueris, corpus tuum cura, vt sanitatem adipiscatur, non vt delicijs eneruetur: sic enim prauas cogitationes expelles. Quamuis aliud adsit remedium, nempe prauas melioribus abigere; considerando scilicet cœlestium honorum decorem, sicque nullum te capiet desiderium terræ, nec aliud ex ea dulcium. Verum quando tibi aliqua de Deo subit cogitatio,

Sacerdotes honorandi.

Voluptates compescendæ.

Côtra malas cogitationes remedium.

non Deum, sed teipsum considera: nihil enim tutum est, quòd modum excedit, quem seruare conuenit; sicq; cognosces prauas cogitationes esse Diaboli semen: ac ita fiet, quòd ipsæ desinent, & ipse seminator confundetur. Verùm enimuero animaduertere etiam oportet, sanctis cogitationibus modestiam in homine multum prodesse, ac propterea risus excessum fugere conuenit, quia enervat animam: anima verò enervata, faciliè à frano legis exiit: sed in labores, & orationes (vt etiam dictum est) oportet animam partiri, sic enim non multos in nobis introitus inuenit Diabolus: meditariq; legem Dei, legendo, scribendo, atque dictando; nam laborem non medio-crem esse putato legis meditationē, quando mens simul, & lingua cognoscere quid volens, in libris cum labore versatur. Cùm verò ad tales labores, vel ad alios similes manum moueris, lingua psallat, & mens oret: quandoquidem exigit Deus, vt eius semper memores simus. Sicq; omne quod agis, semper oratione obfignato: id verò maximè de quo mentem vides dubitantem. At si manum tuā labores diuinos, & non terrenos, fieri volueris, charitas exigit, vt quædam ex his cum egentibus communices. Alloquere deinde Sanctos, quorum colloquio gaudendū est, cùm per eos tibi Deus manifestetur. Verè tamen sanctos ab operibus dignosces: vnaquæque enim arbor è fructu dignoscitur, sicq; ex sanctorum colloquio semper lucraberis aliquid. At non solum ex illorum colloquio, sed ex illorum contemplatione aliquid lucrari stude; obseruando ipsorum aspectū, & habitum; vtrumq; enim perutile est. Vt autem id rectè fiat, puritas in corde requiritur, & castitas in corpore. Sic enim citius lucraberis ex sanctorum colloquio, & contēplatione; sed præfertim vtraque exercenda est, quia vtraq; templum Dei te efficiunt. Itaque te templum Dei sic factum, custodi, vt Dei

Risus fugiendus.

Laboribus, & orationibus, & studio reficitur Diabolo.

Cum sanctis cōuersandū, & alloquendum.

vt Dei qui extruxerit, & iudicare volentis, & imaginem tuam, quæ est ipsius imago, puram ad regulam exigētis. Cæterum, vt id rectius fiat, fugiendæ sunt seculariū conuersationes; quia mentem à Deo segregant. Quapropter nec ipsos alloquere, sed alloquentes declina. Quòd si cōtigerit te vel ab his, vel ab alijs quibuscunq; conuiciari, considera an aliquid à te factum sit conuicio dignum; si nihil à te admissum fuerit, fumum fugientem conuiciū esse existimato. Quòd si volueris, vt super iniuriantes nocumentum deuoluatur, in omnibus in quibus iniuria afficeris, ad patientiam confugito. Verum cū à mundi huius illecebris impatientia sæpissime oriatur, quæ cum ex diuitijs, vel ex gloria, vel ex mundana potentia nasci manifestum sit, si consideraues illorum labilitatē, effugies certè illecebras, fietq; q̃ tribulationes patienter tolerabis. Quæ quidem tolerandæ sunt, quandoquidem inter ipsas, virtutes quemadmodum inter spinas rosæ nascuntur, & germinant. Quæ quidem virtutes super omnia magnificiendæ sunt, quia nihil cum virtute dignitatem conferendam esse existimato. Nam virtus Dei imago est, ideoq; quemadmodum ipse, immutabilis est. Qui autem virtutibus caret, flendus est. Ideo lugendus est peccator, quia sine virtutibus, etiam si sit foelix; gladius enim iustitiæ ipsi imminet. Tu verò virtutibus incumbe, vitia fuge, quæ vtique fugies, si matrem illorum vitaueris, quæ est ignauia: nam bona, quæ iam tenes, deprædatur, quæ verò nondum possides, non finit acquirere. Quod si quis vitia sequitur, & iniqua agens, nullo tamen pudore afficitur; tanquam desperatus de salute reputandus est, quia vulnus magis exasperat, & error ipsius ad desperationem tēdit. Si verò dum virtutibus, & sanctis laboribus vacas, tristitia aggreditur cor tuum, optimum remedium est, vt quotiescunq; tristaris, reputa quanta bona fidelibus

Seculariū
conuersa-
tiones fu-
giendæ.

Impatien-
tia à qui-
bus oritur.

Virtus ima-
go Dei.

Cōtra tri-
stitiam rē-
medium.

prapa-

Ma'is mi-
nimè pa-
trocinādū

Malitia gla-
dius Dæ-
monis.

præparata sint, & fructus spiritus facilè tibi aderit. Deinde humilitatem amplecti oportet, nam humilitate omnes laquei, mundi, carnis, & Diaboli effugiuntur. Nihilominus tamen decet fidelem humiliter se gerere erga omnes: coram enim quibusdam tantum humiliari, fictam quādam humilitatem arguit. Ideo cunctos amabis, nam ob humilitatē amatur homo, non ob superbiam: & illius amorī nihil præferas, præter quam ea, propter quæ charitas Deum non rectè intuetur. Quare nemini contra legem Dei adhærendum est, neque auxiliandum, quia indignum facit Deum, qui ipsi præfert alium. Neq; malis, (inquam) patrocinandum est, ipsos enim ad mala prouocas: tu verò contaminaris peccati communione. sed peccantem admoneto, errantem verò ne accusa: alterū enim conuiciatoris est proprium, alterum verò castigantis. At verba eorum incompacta nec audias, nec loquaris, sed semper audire, & loqui stude, quæ sancta sunt: ad bonum enim zelum animam extimulant. Itaq; fiet, vt vnusquisque à via sua mala conuertatur ad Deum, fietq; vt domus eorum sicuti fuit Demonis, ita euadat templum Dei. At quando domi nostræ ecclesiam habemus, mentem quisque suam attentè habeat: quinimo ipsam templum Dei efficiamus, ac propterea peragere etiam debemus in ipsa ecclesiæ sacrificia. Si verò in ecclesia adsis, vbi omnes confluunt, si peragitur congregatio, & tu adesto, noli abire: si verò non peragitur, tu psallens Apostolicum Euangelium, abito. Quare vel in ecclesia si existas, vel non, nihilominus tamen virtutis gloriam Sanctorum semper aspicio: Nam ipsorū gloria immortalis est etiam post obitum. Inter autem virtutes, maximam eorum cernes simplicitatem, qua Deo seruiunt: videbisq; quàm longe à malitia fuerint: Nec immeritò, cū malitia Dæmonum sit fulgurans contra nos gladius.

Igitur

Igitur si hoc quoque tu cogitaueris, malitiam maximè oderis. Malitiosos verò euita, & corrige. Cum autem admones, non in duritia admone, sed misce compassionis verba: nam aures emolliètur, cor verò illuminabitur; efficietq; vt malitiam relinquant, sequantur verò simplicitatem. Simples igitur alloquere, simplices (inquam) qui sunt sicuti columbæ. Cum verò inter sanctos, qui sunt simplices, loqueris, quæ spiritus sunt, loquere: si verò talibus non loquaris, de ijs ne loquaris quicquam. Semper tamen vrge bonas actiones, ne quādo relictis illis, semipfectus abeas. Sic curre, vt assequaris scopum, hoc est indefinenter: oportet enim iuxta virtutem viuere, donec vitæ stadium exuperemus. Quare non oportet, vt in studio mandatorum Dei sis negligens; talibus enim labor inanis laborem super laborem agerit. Verum in obseruantia mandatorum Dei, si tribulationes times, præpara animam tuam ad tentationem: patientia enim antequam necesse est, exercenda est, vt ipsius armaturam paratam inuenias etiam in necessitate. Quod si cogitationes insurgunt, improbis resiste cogitationibus, & respōde ipsis quæ in lege dicuntur. Quod si oculi tentent, diligentia subinde multa oculos à vita hac abstrahe, fumus enim perniciosus ex ipsa veniens turbidam reddit animam. Hisce igitur remedijs tentationes vinces. Quod si consuetudine aliqua detentus fueris, ne ceptum bonum prosequi possis, paulatim eam rescindes, & sine vlllo negotio ab anima spinam eradicabis. His sic disositis, Deum purum existentem (in primis) purè quoque dilige: & præ eo in omnibus, omnia secundo loco habenda existimato. Sacrificium secundo assiduitatis, assiduam scilicet orationem, assiduè ipsi offeras; sic enim Dei templū efficietis. Verum quia multa tibi succrescent in mente, maiores, & probos accersere consultores, negligentes autem, & prauè viuentes

Cū simplicibus conuersandū, & loquendum.

Negligentia tollenda.

Oculi custodiendi.

Deus in primis diligendus.

viuentes euita: malis enim gaudentes, bona simul odiffe
 & consulere eadem non possunt. Deinde ab omni corru-
 ptione, & peccato abstine, & mysticæ Coenæ Domini
 omni die particeps fias, vt Christi corpus nostrum fieri
 incipiat. Cùm verò in spiritali profectu necesse sit, vt
 vir sanctus sicut aurum in fornace probetur, sit tibi con-
 silium, vt in omnibus, quando à Deo corripieris, ne mur-
 mura: castigat enim vt pater, ideoq; vt benefactor dignus
 est, vt gratiarum actione celebretur. Et si ignominia affe-
 ctus fueris, noli tristari, sed gaude: si enim iniuste, merces
 tua copiosa erit in cœlo: si verò iuste, & si resipueris, iam
 liberatus es à flagello. Sed quid? tam tristitia, quàm læta
 huius vitæ vmbra, & rotæ comparato: nam quemadmo-
 dum vmbra, non manent; & vt rota, vertuntur: habet igitur
 finem. Conare tamen semper proficere in Deo, mo-
 dicum enim modico addens, breui colliges virtutum di-
 uitias ab omnibus expetitas. Si verò inter tot mundi cō-
 trouersias, confusionesq; acciderit, quòd ab aliquo offen-
 deris, tu è contra neminem vnquam conuicijs afficies:
 secus enim non effugies supplicij molestiam, quia tales
 Deus semper exasperauit. Nec maledictis contribulem
 hominem incessas, si vis è domo tua omne flagellum ex-
 pellere: Nam qui creauit eum Altissimus, meritò ad iram
 prouocatur. Quòd si neminem conuicijs petas, nec male-
 dictis incessas, res tamen suas curiosè inquiris, omni pec-
 cato eris inferior: cùm multa in te sint, de quibus alium
 suspectum habes, ac propterea superbis. Cùm autem cu-
 riositas sit species superbiæ, fugito illam ò homo, etiam
 si diues sis, ne forte Deum aduersum te habeas. Sed di-
 lige humilitatem, etiam si magnus sis, vt exalteris ob il-
 lam in die iudicij. Quare vt reprehensionem non incur-
 ras, in omni vita tua cauillis ne petas hominem; sed hu-
 milia te sub manu omnipotentis Dei, quia Deus superbis
 resistit;

In tēratio-
 nibus non
 murmurā-
 dum.

Nullus cō-
 uicijs, &
 maledictis
 afficiē-
 dus est.

Curiositas
 species su-
 perbiæ.

Humilitas
 amplectē-
 da.

resistis; præsertim cum existis in ecclesia, ne eleueris: cor-
 ram Rege enim stantes, neque rident, neque superbiunt.
 Igitur diligenter habes, atque cura vitam tuam, nec teme-
 re contra legem facito: ne contra legem faciens, perni-
 ciam incurras. Sed sis memor horum præceptorum cum
 omni studio: vt te clarum in vita reddant. Clarus autem
 eris, si puram æmulaueris vitam, ac propterea liberā ha-
 bebis potestatem increpandi peccantes. Increpando au-
 tem, abige primo à te contumaciam: deinde ne increpa
 quemquam temere; ne vt arrogantia inflatus, condem-
 neris. Quod si non increpaueris, viderisq; hominem va-
 rijs fortunæ insidijs agitari, ne rideas: non enim in alte-
 rius infortunio ridere conuenit, sed condoleri. Ita quoq;
 fiet; quòd in tui infortunio non ridebunt: secus à quibus
 non volueris, rideberis. Obserua igitur abhominaciones
 istas, fugiendo; vt coronam tibi gloriæ concilient. Sis ob-
 seruans horum præceptorum, vt te clarum efficiant homi-
 nibus, & Deo acceptum. Sic enim gaudio afficitur Deus:
 & huiusmodi operibus colitur Deus. Ideo proficere opor-
 tet in bonis operibus semper: præsertim quia vita fugax
 vita est ad virtutes, bonaq; & compendiosa. At sic facien-
 do, incorruptibilium desiderio flagrare incipies, sed sic
 flagrantem, pro nihilo ducere oportet corruptioni obno-
 xia: & desiderare vitam, quæ verè vita est: deoq; expecta
 semper mortē humanam: & odio prosequere vitam præ-
 sentem: vides enim quòd rota indefinenter voluatur; ac
 propterea non appetenda sunt bona, quorum vsus præ-
 terit, & possessio perit. Si autem videris in bonis quòd-
 dam augeri, nonnullos verò minui, sic foeliciter agentes
 rides, in foelicibus condole: alterum enim foelicitatis mer-
 ces est, nempe risus: alterum verò philosophia est docu-
 mentum, scilicet miseratio. Si verò & tu in miserorum,
 & tribulorum hominum ordine existis, patientiā habe
 illamq;

autem quæ
 non

Nullus irri-
 dendus.

In bonis
 operibus
 proficien-
 dum.

Contra
 autem
 libus

Patentia
 necessaria

illamq; exerce, quemadmodum ipsam cognouisti exercitiam sanctis martyribus: quandoquidem conscientiae testimonio etiam nos examinabimur. Sed nonne omnibus rebus preferenda est anima? utique; sic enim virtutis cursus sine defatigatione perficietur. Cetera verò sunt corruptioni obnoxia, anima autem est immortalis: ergo incorruptibilia corruptibilibus preferre decet. Igitur præpara te fortiter contra aduersa omnia, & lucraberis inde plurima. Sed inter tribulationes ne peras a Deo dulcia, sed sola tibi salutaria: illa enim rogatus non donat, quod si ea acceperis: nocuum tibi afferunt. si vero paupertate premeris, ne accuses illam: constantem enim legis athletam efficit. Quod si diuitijs affluas, ne latearis ipsis: curæ enim quæ ipsis impenduntur, à Deo separant ut plurimum, & præter hominum expectationem, oportet igitur & nociua respuere, & salutaria amplecti: & ut bonus Christi miles in sua militia militare, laborare, atque fortiter pugnare. Nam finis prope est, ac propterea ignauia deditus parabit se ad supplicium: non enim longe abest messis; à spinis itaque peccatorum agrum animæ liberemus: non pungamus illam, cessamus à peccatis. An putas, quod si à nemine hominum videaris, quod à desuper inspectore non videris? Nihil certe latet iudicem, frustra ergo peccare conamur, ut lateamus iudicem. Sed & nobiscum sunt quoque Angeli Dei attente considerantes, quomodo in medio prauæ nationis conuersemur: illosq; fore nobis testes de cunctis vel bene, vel male actis teneto. Quapropter reuerere Angelos primò magis quàm homines, cum multi nobis adsint: & ab omni turpi actione recedant; meditare secundo iudicis sententiam, abigens à te si quid tibi adhaeret adulterinum mundanæ versutiæ: Euitansq; segnitie, & otium, quæ damnum esse animæ existimato; semperq; aliquid

Paupertas
non asper
nenda.

Angeli
cubant

Angeli sūt
nobiscū, i-
deo reue-
rendi.

Segnitie;
& otium vi-
tanda.

aliquid peragere studeo: quorum rationem possimus reddere. Nonne vides vitæ huius inconstantiam? Illam quæso semper considera, et nihil quod in ea usu venerit: animum tuum diuerse trahere poterit. Nec læta vitæ huius fluxa te oblectent; quoniam hami sunt: animam vt pisces irretientes. Quare has arce tentationes, tentatū verò præsta fortitudinem: nec vnquam pauperem despicias lachrymantē, ne contra despiciatur orationis tuæ lachryma. sed attende sapientiæ, & scientiæ, quæ est in Christo Iesu: sciens Philosophiā hominibus rem esse eximiam, sed quæ est vnigenita, sola soli vult coire possessori: Quia virtus, Dei indumentum est, hanc & tu cōtexe, & ornaberis stola Dei naturam humanam induentis. Hæc igitur considera, quæ æternitatem redolent: non quæ temporis fluxibilitatem. Fuge igitur quæcumque in terra furto auferri possunt: acquire cælestia, quæ in prædantium digitos non perueniunt. fuge viuere delicate, quia ad opera rapit, ex quibus post sobrietatem gemitus oriuntur. Abominare cogitationes carnales quia corpus corrumpunt, & animam polluunt. Vaca Sanctis laboribus, quia si terrena bona laboribus parantur, cuius igitur gratia cælestia propter laborem declinamus? Verum si vis contra laborem studere, remediū optimum est: vt cogites laborē temporaneum esse, mercedem verò æternam. Qui verò ad voluptates obscænas colliquescent, cogitent illi voluptatis breuitatem, & pœnæ magnitudinem. Sed id quoque suppetit, quòd si vita est sordida, proculdubio bestialis est anima. Ideo debent lugere rationem homines à seipsis pœnis affecti. Cum autem homo ad virtutes sit natus, virtutibus incumbere debet, cogitans omnia corruptioni obnoxia, solam verò virtutem incorruptibilem existere: ac propterea negligenda sunt alia omnia, quæ bestialem efficiunt.

Virtus Dei
indumentum.

Contra laborem remedium.

Virtutibus incumbendum.

ciunt hominem. Ea verò peragere debes, quæ te coelestem habere originem ostendere possunt. Ideo operam da virtuti, ipsa enim per Philosophiam nouum Adamum te constituet. Quod si vni incumbas virtuti, incumbere ceteris. Si namque ventri imperas, impera quoque linguae silentio: ne tum seruus existas ventris, tum etiam liber sis stolide. Id autem facilius assequeris, si recte Deum dilexeris: diliges autem, si super ipsos domesticos non collocaueris; ne forte iuxta ipsius vocem ipso indignus cum non vis, inueniaris. Verum quia Deum diligentes, odio à mundo habentur, ideoque multa iniuste pati necesse est: præcipit author, vt fortiter perferas afflictiones, quia sunt coronæ eorum, qui in eis certamen sustinent, Sciasque rem esse beatam malis affici, inferre verò miserum. Qui enim patitur, Christi hæres est: faciens vero Diaboli cohæres esse creditur. Sed vt melius securiusque diligas Deum, atque fortius afflictiones sufferas: carnem ieiunio edomare oportet, eleuat enim mentem ad superna, contemnereque facit aduersitates omnes, Ideo bonus ieiunij est panis: quandoquidem à voluptatis pane immunis existit. sed cum ieiunium absque oratione sit siccum sacrificium, & Deus pingui delectetur: subiungit vt ieiunij comes sit oratio, dicens. Sancta est orationis ara, quia pertrahit ad nos Sancte Sanctum Sanctorum. sic certe optimum erit sacrificium, & Deo magis acceptum: quia sociatum quoque iustitia. Iustum enim est, vt iusto Deo melius offeratur. Pingue sacrificium nobilius est sicco, ideo iustitiam Deo facit, offerens ieiunium cum oratione, quia propter Deum ieiunandum est, & orandum: ideo sine iustitia omne opus immundum fore, inquit Author, quia iustitia non est virtutis parergon; sed illi intrinseca. Sed pinguius erit sacrificium, si pauperibus auxiliatus fueris. Verum si illis

semina-

Deo super
omnia dili-
gendus.

Afflictio-
nes perfe-
rendæ.

Ieiunium cum
oratione so-
ciandum.

et summo

elemosi-
na sacrifi-
cium pin-
guissimum.

feminaueris, quæ tua sunt serito: aliena namque zizanij:
 amariora sunt. Sed si fueris erga pauperes misericors:
 esto etiam & iustus: aliter cæcus eris colens agrum, quæ
 contemplari non potest. sed cuncta recte perficies, si me-
 moraueris finem tuum. Quare expecta semper mortem,
 nec metue illam, quia vtrumque verum Philosophiæ signum
 est. Interea tamen virtutem colito, sed non ut decipias,
 sed ut iuues videntes. Quinimo non colere solum vir-
 tutem conuenit, sed loqui honesta decet, etiam te non
 honesta facientem: ut incipias te pudere verborum, qui-
 bus opera turpia significantur. Nam si cælum ubi sum-
 ma puritas, & nulla macula cernitur; desideras: nihil ti-
 bi in terra erit negotij; illa namque non sinet te ad cœ-
 lum euolare. Erit tamen aliquid negotij, si artibus di-
 tescere quæris; hac quique excusatione, ut pauperum
 sis subleuator: quod plane indignum est viro Christiano,
 quia de iuste partis iubet Deus misereri iustum. Pura igitur
 debet esse eleemosyna, quæ tanto magis à te facien-
 da est cum liberalitate: quanto scis futuram retributio-
 nem maximam. Si namque poculum frigidæ aquæ ius-
 tificat misericordem, quanta putas retributio expectat
 distribuentem omnia pauperibus? Verum ut munda sit
 eleemosyna, coniunge compassionem cum castitate: quia
 hæc cum illa est virtutum mater; ergo non licet Christo
 militare sine hac, vel illa. Itaque ne negligas compas-
 sionem, ipsa enim bonum Dominum à cælo nobis de-
 traxit. Nec contempnas castitatem: quia illius organum
 propter nos incarnatum Christum exhibuit, sicut igitur
 nobis compassus est Christus, quamnis inimici eius es-
 semus, ita & compati debemus inimicis nostris. Amo-
 rem ergo tuum, atque charitatem ne dum super amicos
 expendere debes, sed super hostem. Ideo te dicere mi-
 nime conuenit, vliscar hostem: quia infum iudicem in
 cælo

amariora
 zizanij
 contemplari
 non potest.

Honestè
 loquendū.

Eleemosy-
 na debet
 esse pura.

Matt. c. 10
 Marc. c. 9.

Compassio,
 & castitas
 amplectē-
 dæ.

Terrena
omnia
spernēda.

Oratio lachrymis
comitāda.

Apocalyp
sis c. 18.
Genes. c. 2

coelo habemus; qui & retribuet vniciq; secundum opera sua. Tu autem ama Deum, dilige proximum, qui erit etiam inimicus tuus: contēne terrena omnia siue delicias, siue diuitias, siue gloriam, quia Christiano non licet delicate viuere, nec ditescere, nec gloriæ cupidus esse. Ratio est, quia cum hæc sint vitæ corruptiones, & nos sumus incorruptibiles, quomodo corruptionē quærimus? sinamus terrena, quæramus coelestia: respiciamus finem, qui morte initium sumit. Dum verò aliquis moritur, aliquis verò egestate affligitur. Propter illum ne lugeas, quia communis est via: & beatus est qui præcessit; nec alterum deplorabis, quia talis ob paupertatē coronabitur. sed luge peccantem: quia iste plectetur in inferno. Quas ob res cum hæc in mundo videris confusiones, quæ tamen in oculis Dei sunt ordines: noli tristari, sed ride rotam vitæ absque ordine rotatam: & caue foueam, in quam deuoluit dormientes in ipsa vitæ, quia non dormientibus, sed vigilantibus præmium pollicetur. Ideo attende orationi, loquere Deo multa; & hominibus pauca: legis tamen meditatione vtrāq; rectē dispones. Orationem verò comitare lachrymis, nam bonum balneum est animæ orationis lachryma. verum cum oratione memor sis, cuius gratia lachrymas fuderis? num ob temporalia, vel ob cælestia? nū quia potentia cares? Ideoq; huius vitæ Principes beatos esse dicēs? & quidē beati minime dicendi sunt, potentes enim cum sint: potentes quoque præerunt; vnde & iudicem austeriorē habebunt: quia quantum in delitijs fuerunt, tantum dabunt eis de tormentis. Quapropter oportet laborare Adami filios, quia & parēs noster in paradiso positus fuit, vt operaretur: ita & nos filios laborare necessum est, quia sic laborantes in lege, retributionem lucrabimur. Cumq; in labore multæ occurrāt affli-

afflictiones, noli admirari si affligeris: quia necesse est
 Eux filios ob peccata affligi. At patienter sufferre Patientiæ
præmium.
 oportet; quando enim patienter afflictionem sustine-
 bimus, in benedictionem verteretur maledictio. labo-
 rando autem cum multæ intercedant actiones, vt scias
 quæ bonæ, & quæ malæ sint: vtere conscientia in il-
 lis. Est namque conscientia tamquam lucerna quæ-
 dam, ostendens, quæ in vita sunt bonæ actiones, & quæ Conscien-
tia quid
sit.
 malæ. Sicque nosipfos iudicabimus, & iudex Deus
 placabitur: quia vt bonus gaudet peccatorem conspicu-
 tus onus suus discutientem. Quare si quid sordidum à
 nobis commissum fuerit, poenitentia id lauemus, quia Poenitētia
necessaria
 debemus puram nostram imaginem, vt regulam imita-
 ri, ne animæ vlcera videantur. Quandoquidem prius-
 quam cernantur, ea curare opere præmium est: vt ijs phar-
 macis poenam lucrari possimus. Sed quo id facilius fiat,
 a mundi negotijs explicari nos oportet. Nā quemadmo-
 dū vincti difficulter incedunt: sic cursum virtutis parum
 haud absoluunt, vitæ negotijs dediti, atq; impliciti. Ita
 quidem fiet, vt peccatorū vulnera curari possint. Verum
 oportet quoq; peccatum odisse: sic enim ipsius laqueū, Peccatum
odendum.
 etiam si quis eo irretitus fuerit: effugiet. Qui vero pec-
 catum non odit inter peccatores, etiam si peccatum nō
 fecerit, tamen iudicatur, quia amat peccatum odien-
 dum, affectuq; in eo versatur. Ac propterea si videris
 fratrem tuum peccantem, dolere te oportet, quia super
 proximo peccante suspirare debemus: vt & te ipsum ac-
 cuses; omnesq; namque vitij sumus obnoxij. Deinde
 commune facies iudicis amicum qui peccauit, hoc enim
 pacto tuum quoque vulnus curabis, nam cum consiliū
 proximo dederis, tibi quoque dabis: sicq; cōmune erit
 consilij pharmacum. Remedium tamen opportunum
 erit circa peccatorum euitationem, vt dicere quid vo-
 lens, Peccator
dolendus.
Remediū
vt pecca-
ta vitentur.

lens, aut facere, de apologia eius cogitare debes paulo post adhibenda. Sicque cautius ages, metu correctus. Time igitur apologiam, metue peccati poenam, neglige turpitudinem eius: sed aduerte quod in duobus ultimis excessus periculosus est. Nam in metus excessu desperationis periculum adesse potest: in turpitudinis neglectu contemptus, & securitas. sed in omnibus erige mentis aciem in Deum, in illo spera: qui & peccata tua delere potest, & animam tuam felicitari, beareque. Ac propterea considera coelestium rerum magnitudinem, scias quod futurorum bonorum & pulchritudo, & multitudo infinita est quæ Deus preparauit diligentibus se. Ideoq; sperne mundana omnia: nihil enim aliud sunt: nisi umbra, fumus, & bullæ. Noli amplius mala seminare, quia messis prope est: & ignis spinarum agricolam excipiet. fuge hypocrisim, auaritiam, & voluptates omnium ferè malorum causas, si namq; parum sustinebis: videbis gramen conculcatum. Sunt enim opera mala, & omne opus malum armat Diabolus: armatus verò ille grauitè armatos accipit. Quare si vis tunc inimicum imbecillum reddere, peccatum rescinde: nudatus enim alis, vt passerculus illudetur. Quod si peccatum non rescindatur, væ erit impio: quia cum omnes illuminantur, ipse solus manet in tenebris, despiciens lucem, quæ certè illuminari posset. Sed cum ex impietate aduersus Deum procedat blasphemia, væ erit blasphemo: quia cum Deum laudare debeat, os suum ponit in coelum; ac propterea lingua ligabitur, & quo pacto iudici reipondere poterit? Verum cum blasphemia omnem iniquitatem dicat, & superet, ve erit iniquo: quia cum sit ob bonitatem creatus, nihilominus tamen ad malitiam versus: non est iniquitas, quam non committeret: ideo ad iudicem austum, & iustum, & legislatorem proficiscetur.

ciscetur. At auaritia cū sit iniquitas maxima (est enim *Auaritia iniquitas maxima.*
 idolorum seruitus) v̄e erit auaro: quia cum terrenā omnia cōlestibus postponi debeant, aurum facit suū Deum: & tamen diuitiā fugiunt; ideoq; eum ignis excipiet. Sed quis nescit ex auaritia, & ex diuitijs nasci tepiditatem, & foccordiam? Ideo v̄e erit foccordi, quia cū ei datum sit tēpus vt bene operaretur; illud tamen malē insumpsit: ac propterea quæret illud, & non inueniet. Cumq; ex foccordia, & tepiditate plerumq; nascatur superbia (non est superbus ille, cōelum conscendere præsumens absque operatione, & labore?) propterea v̄e erit superbo: quia cōelum non ingredietur, sed quis sit, cum corpus sepulchrum ingressus fuerit, animæ verò infernum, quis sit (inquam) edocetur. Verum cū in mortuo corpore ob superbiam corruptio accidat, & à vermibus corrosio, ex his autem nascatur fētor nonnisi ob luxuriam, quia ob castitatem odor emanat, vt patet in multis Sanctōrū corporibus; v̄e erit scortatori, quia cū ad sanctimoniam sit natus, stolidam habet stolam; ideo ē nuptijs regni cōellorum eiicietur. Cæterum cū ex luxuria oriantur contentiones, iurgia, conuicia, homicidia, & similia ferē innumera: hæc q; sæpissimē ex ebrietate, v̄e conuiciatori, & vnā cum ipso ebrio: quia cū proximū diligere debeat, iniurijs eum afficit. Cumq; ad viuendum, non autem ad crapulandum sit creatus homo, vterque cū homicidis constituetur, & cum mœchis punietur, quia animā suam similibus interfecit peccatis. Quarum omnium cum deliciæ sint causæ, & origines (vt plurimum enim conuicia, ebrietates, homicidia, mœchationes, & similia ex delicijs proueniri, manifestum est omnibus) Ideo v̄e delicias sectanti, cum enim suo non conformetur capiti, tanquā vitulus ad mactationē parabitur tempore exiguo. Quod si exterius simulauerit se delicias odisse, interius verò,

Soccordia.

Superbia.

Scortator.

Conuiciator, & ebrius.

Deliciæ malæ.

hypochri
ta.Beati qui
erunt.

seu in occulto amplexus illas fuerit: tanquam hypocritæ
væ illi erit. Nam pastor ipsum negabit, ipseque aries lupus
esse demonstrabitur. Oportet igitur simpliciter incedere,
delicias calcare, conuicia, ebrietates, homicidia, mœ-
chationes, & similia fugere, luxuriam abhominari, super-
biam detestari, fœccordiam euitare, auaritiam resecare,
iniquitates abhorrere, blasphemiam timere, impietatem
quamlibet fugare. Quia beatus ille est, qui angustam,
non qui latam ambulat semitam: coronatus enim, in cœ-
lum ingreditur. Beatus ille, qui voluptates calcit, non
qui sequitur: metuunt enim Dæmones cum eo certamen
suscipere. Beatus quidem virtute purus, & anima sim-
plex existens: mundum enim ille iudicare, nec verò cum
mundo iudicari, futurus est. Beatus tandem qui vigilat
in orationibus, & lectionibus, & opere bono: illuminabi-
tur enim huiusmodi ne obdormiat in mortem. Ambula
igitur & tu angustam viam, vt coroneris in cœlo. Calca
voluptates, vt fugare Dæmones possis. Esto purus, &
simplex, vt mundum iudicare valeas, non autem cum
mundo iudicari. Ora demum, lege, & vaca bono operi:
quia illuminabit te Christus, cum quo non obdormies
in morte peccati, sed conregnabis cum ipso in gloria in
perpetuas æternitates. Amen.

Finis Catene sententiarum pareneticarum.

Imprimatur. Alexander Gratianus Vic. Gen. Neap.

Don Gabriel Lottherius Dep. vidit.

*M. Cberub. Veron. Aug. Theol. Curia Archiep. Neap vidit.
regist. f. 21.*

AVTHOR LECTORI CANDIDO

S A L V T E M.

Errores, qui ex Typographia emerferunt in Græcis sententijs, ita corrigi debent, ut numerus in capite positus, folium indicet; numeri verò dextrorsum, sententias demonstrent. Prima series dictionum, nominum, & orationum si quæ sunt, mendis scatet, secunda correctionem habet. Sententiæ Græcæ simul positiæ castigatiores sunt eisdem ante Commentarios annotatis, nihilominus tamen in utrarum erroribus castigationem habes. Plerosque etiam reliquimus, cum ob Græcorum characterum penuriam in Neapolitana Typographia, tum quoque quia studiosus Lector ex se delere, expungere, & corrigere poterit. Vale.

Errores	correctio.	Errores	correctio.
fol. 41.		fol. 44.	
2	εμβαλλην λείδον	εμβαλλην λείδον	
6	ἐπὶ	ἐπὶ	60 οἶμον οἶνον
7	δατρεφον	δατρεφον	63 τιμῃ τιμα
8	ἡμυει	ὑμυει	66 ὅσα ἐν τῇ γῇ πορσκαира ὅσα
10	αἰχροῖς	αἰχροῖς	ἐν τῇ γῇ, πορσκαира
11	κῆρυπτε	κῆρυπτε	67 μαίχυνην αἰχύνην
14	οὐ ξένα	οὐ ξένα	fol. 45.
17	ὁ ῥώνιυσι	dele ὁ	69 τὸν λυγισμόν τὸν λογιισμόν
fol. 42.			71 πένειν πλάειν
19	ἔσο	ἔση	72 θεράπευσον θεράπευσον
21	περιάσσει	περιάσει	74 τῶν οὐρανῶν τῶν οὐρανίων
22	ἀποδέχον	ἀποδέχου	τερπητῶν τερπνῶν
23	ψέτειν	ψέγειν	75 ὅπαρ χωροῦμαι ὅπερ χωροῦμαι
25	καταρὸν	καθαρὸν	76 τὰς φαύλους τὰς φαύλας
26	ἐκάστοτε	ἐκάστοτε	πάνονται παύονται
28	ἡνίκα	ἡνίκα	αἰχύνται αἰχύνεται
29	γινῶσκε	γίνωσκε	78 εὐρίσκου εὐρίσκει
31	μεθημέραν	μεθημέραν	82 γίνεσαι γίνεσθαι
fol. 43.		fol. 46.	
38	μισεῖ	μίση	83 ἐμφανίζεται ἐμφανίζεται
39	προσεύχωμαι	πρόχωμαι, vel προσέχωμαι	86 ἀπανγάζεται ἀπεργάζεται
41	φυγαδύει	φυγαδέυει	87 οὗτος οὗν οὕτως οὗν
	τοῦ δαίμονας	τοὺς δαίμονας	κτίσαντος κτίσαντος
42	αἰτωῦμαι	αἰτῶμαι	91 δυνασίαν δυνασίαν
	οἷς αὐτός	οἷς αὐτός	91 διαφεύγει διαφεύγει
44	οἶδας	οἶδας	92 καθάπερ καθάπερ
45	προφέρει	προφέρει	93 μηδὲ εἶναι μηδὲν εἶναι
	ἅπαν ἄμεινον	ὅπερ ἄμεινον	95 οὐκ εἶναι οὐκ εἶναι
46	ἐκτείλει	ἐκτίλλει	96 βαρεῖται βαρύνεται
47	κέκτισαι	κέκτισο	fol. 47.
48	σώματος	σώματος	97 παρεσυνέδωκε παρεσυνέδωκε
49	οὐχ ἴσα	οὐχ ὅσα	100 μηδὲν μηδὲν
50	ἐκατέρου	ἐκατέρου	τὸ νόμον τὸν νόμον
51	αὐτο	αὐτη	103 ἀκούεις ἀκούειν
	σκέλιζει	σκέλιζει	105 ἀπείθε ἀπείθε
	τοῦ πείχοντα	τοὺς πείχοντα	106 αἰτῶν αἰτῶν
			108 ρουβειθῆς ρουβειθῆς

Errores. et correctio.

Errores correctio.

109 οὐ ταῦτα	μη ταῦτα	159 ἐξαίρετον	ἐξαίρετον
fol. 48.		συνήναι	συνήναι
110 καταλίπ	καταλιπών	160 καὶ γίνη	καὶ γίνου
111 ἀπαύσας	ἀπαύσας	fol. 52.	
113 εὖρεις	εὖρης	167 ζημιωθέντες	ζημιωθέντες
116 χορίς	χωρίς	174 παχων	πάχων
ἀκανθον	ἀκανθαν	fol. 53.	
118 ἐνδεδεχισμοῦ	ἐνδεδεχισμοῦ	178 τὰ γὰρ ἀλλότρια	τὰ γὰρ ἀλλότρια
119 προσλάβαν	προσλάβαν	180 ἀληθεῖ	ἀληθῆς
120 δείμνου	δείμνου	ἐκατέρων	ἐκατέρων
122 ἀτιμασθῆς	ἀτιμασθῆς	182 καὶ τὰ	καὶ τὸν
μυθός	μυθός	185 ἀμβή	ἀμοιβή
fol. 49.		189 κεκτήμεθα	κεκτῆμεθα
126 μάστιγα	μάστιγα	190 οἱ φθειρόμενοι	οἱ φθειρόμενοι
130 μῶνον	μῶμον	fol. 54.	
πάσει	πάση	193 φιλάητου	φυλάητου
132 ἔξης	ἔξης	195 ψυχῇ	ψυχῆς
133 μεταπάσεις	μετὰ πάσης	201 μεθ' ὧν	μεθ' ὧν
134 βίων	βίον	fol. 55.	
135 ἐπὶ πληξῆς	ἐπιπληξῆς	206 εὐμῆ	εἰσμέν
fol. 50.		208 φόβω	φόβω
140 ὠγείων	ὠγείων	209 τιμαρίαν	τιμαρίαν
141 πόθεις	ποθῆς	ἐκατέρθεν	ἐκατέρωθεν
142 κτίσις	κτισίς	212 τῶν ἀγαθῶν	τῶν ἀκαθῶν
143 ἀπαραγέτας	ἀπαραγούντας	217 δευμένται	δεσμεύονται
τούς μὲν	τὸ μὲν	ἀπολογισαὶ	ἀπολογισαὶ
προξίνον	πρόξινον	fol. 56.	
144 γυμνασθεῖσαι	γυμνασθεῖσαν	219 τὸν πῦρ	τὸ πῦρ
τὸ	τῷ	220 ὄν	ὄν
146 ἐθάνατος	ἐθάνατος	221 ἀλάζονι	ἀλαζόνι
147 καὶ κερταίνεις	καὶ κερδαίνεις	τὰ φοντῆς	τὰ φοντῆς
149 τὸ ἀθλητὴν	τὴν ἀθλητὴν	ὁ πάρχει	ὁ πάρχει
150 χορίζουσι	χωρίζουσι	223 κολάζονται	κολάζεται
τῶν ἀνθρώπων	τῶν ἀνθρώπων	224 ἐποιμάζεται	ἐτοιμάζεται
fol. 51.		228 τοῦ κόσμου	τοῦ κόσμου
158 ἐπίδειξις	ἐπίδειξις	229 ὁ τοιούτου	ὁ τοιούτος

Errores Apologia ita corrigendi sunt.

	<i>Errores</i>		<i>correctio.</i>
fol. 29	authorem	lege	authorum
	explicauerunt		explicauerint
fol. 77	consilij		consilij

Error Catena paraphrasica.

fol. 14	effugiuntur	effugantur.
---------	-------------	-------------

Errores qui adnotantur in sententijs, & scholijs seu commentarijs, ita corrigendi veniunt.

	<i>Errores</i>	<i>correctio.</i>		<i>Errores</i>	<i>correctio.</i>
fol. 1	ipsis	ipsius	191	donum	domum
4	sibi	sibi	192	inuitandum	imitandum
	deberi	deleri	194	quin	qui
17	dehorans	dehonorans		cerre	certè
23	virorum	vinorum	227	concubitum	in cōcubitu
	prestatissimū	prestatissimū	234	ca	vt
46	flauescit	flaccescit	253	eum	cum
47	conuersi	conuerti		fortis	fortem
	malitia	malitia	258	fata	fata
51	spernit	spernit	260	labbr	labor
85	iaret	iacer	263	ventti	ventri
97	darum	durum	277	cecinit	cecinerunt
144	amore	amor	282	Deoa	Deo
172	tam	tum	311	cumedit	comedit
177	si ignorantia	si ignominia	332	mistæ	mixtæ
	ch	est	333	charitatem	caritatem
183	propria	proprie	345	estendatur	extendatur
185	interrogaret	interrogauit	355	Quo	Duo
187	riuuerentia	reuerentia	357	permaneant	permanent

Reliquos autem prudentia & diligentia Lectoris, corrigendos remittimus.

INDEX RERVM NOTABILIVM

quæ in opere continentur.

A

Abstinentia virtus,
folio 69
Abstinentes diutius
viuunt. 70
Abstinentes fortio-
res gulosis. 70
Accusatio sui ipsius initium est sa-
lutis. 1
Accusatio quando fieri debet. 148
Actiões humanae quæ speciem for-
tiuntur a fine proximo, quæ sint.
fol. 158
Actiões nostra in bonum urgen-
da. 159
Actiões quomodo cognoscenda. 313
Actus virtutis martyrij qui. 114
Adami priuilegia in paradiso vo-
luptatis. 260
Adam cuncta perdidit bona inuidia
Diaboli. 261
Admonitio cum compassione facien-
da est. 156
Adulationis malignitas, & condi-
tiones. 21
Adulatio quid. 22
Adulatores lucri cupidi. ibidem.
Adulatio est peccatum, & quando
mortale. ibid.
Aequalitas quid sit. 126
Aegritudines quantocyus curan-
da. 316
Afflictiones quid sint. 265
Afflictiones fortiter perferenda. ibid.
Agonia quid sit. 278

Agens quodcunque ad suum tendit
finem. 367
Agens absque medijs non potest per-
uenire ad finem. ibid.
Agnus in veteri lege quomodo of-
ferri iuebatur. 161
Altare viri iusti. 94
Altare ecclesiæ vniuersalis Chri-
stus. ibid.
Altare cordis. ibid.
Altare vnde dicitur. 270
Amicus verus, amicitia vera. 9
Amicitia quid sit. 10
Amicitia sancta colenda. ibid.
Amicitia quomodo deperditur. 332
Amore nihil utilius. 70
Amor Dei qualis. 143
Amor proximi qualis esse debet. ibi.
Amor mundi qualis. ibid.
Amor in opere consistit. 161
Amor Dei ne pereat quid agen-
dum. 264
Amor proximi ut sit sicuti sui, quid
requiritur. ibid.
Anacharsis Scythæ dictum mira-
bile. 87
Angeli mensura. 27
Angeli operationes quo tempore
mensurantur. 28
Angeli boni reuerendi sunt, non
mali. 230
Angelorum bonorum amor erga ho-
mines. 231
Angelis sanctis quæ retribuere de-
bet homo. ibid.

Angeli

I N D E X.

*Angeli sancti ab omni turpi actio-
ne recedunt.* *ibid.*
Angelus quomodo loquitur. 303
*Angelus quomodo habet bonum
perfectum.* 309
Angeli sancti peccare non possunt.
fol. 323
*Angustia, calamitates, & similia
a nemine desiderantur.* 361
Angustiam quis ambulat semita. 392
*Anima agrotans quomodo sanan-
da.* 90
Animarum zelus necessarius. 146
Animarum zelus in quo consistit. 147
*Anima nemo illabatur nisi solus
Deus.* 166
Anima rationalis dignitas. 215
*Anima cur omnibus rebus sit præ-
ferenda.* 218
*Anima intacta remanet cum cor-
pus inuitè polluitur.* 250
Anima infirmitas peccatum. 316
Animalia non cogitant. 105
*Animalia pennata Ezechielis cur
non reuertebantur.* 161
*Animalium præstantia supra ho-
minem.* 351
Antigoni Regis auaritia. 79
Antiquorum sententia de Deo. 35
*Apologia ne timeatur, quid dicen-
dum, vel agendum.* 327
Aque natura. 103
Ara quid sit. 270
Ararum, & Altarij discrimen. *ibid.*
Ara orationis sancta. *ibid.*
Armorum genera quæ. 336
Artes liberales. 285
Artes mechanicae. *ibid.*
Ars quilibet dolo exercetur. *ibid.*

Astutia quid sit, & quotuplex. 233
*Astutia mundana quomodo adhae-
rebit homo.* *ibid.*
Aurium & linguae periculum. 32
*Aures, et lingua inaequaliter insunt
homini, & animalibus.* *ibid.*
*Aures, & linguam cur Deus dedit
homini.* *ibid.*
*Aures, & lingua causa ruina totius
mundi.* *ibid.*
Auaritia in aliquibus. 335. & 346
*Auaritia in cunctis rebus inueni-
tur.* 345
Auaritia propriè quid sit. 346
Auarorum species multa. *ibid.*
*Auaritia quomodo est peccatum
mortale, et quomodo veniale.* *ibi.*
Auaritia pestis humani generis. *ibi.*
Auaritia triumphus. 347
Auaritia similis canis ingluuiei. *ibi.*
Auarus ab igne inferni excipitur.
fol. 348
Auditus quid sit. 99
Aures cur Deus dedit homini. 148
*Auerrois opinio stulta de Dei pro-
uidencia.* 83
Auferitas quid sit. 344

B

B Alneum quotuplex. 305
*B Beatitudo quomodo non potest
consequi ab homine.* 206
*Beatitudo iuxta Epicurum non con-
sistit in voluptate carnali.* 254
Beatus nullus in mundo. 308
Beatitudo quid sit. *ibid.*
Beati qui sunt in mundo. *ibid.*
Beati in calo peccare non possunt. 323
Bella imminètia homini morietur. 43
Bellum cur in mundo. 337

Bellum

<i>Bellum unde dicitur.</i>	338	<i>Bona quæ habet homo à sanctis Angelis.</i>	231
<i>Belli spiritualis qualitas, & moribus.</i>	363	<i>Bona mundi duplici furto auferuntur.</i>	245
<i>Belli spiritualis arma bellica.</i>	ibid.	<i>Bona vera quæ sunt.</i>	246
<i>Belli spiritualis spectator.</i>	ibid.	<i>Bona caelestia quomodo acquirenda.</i>	ibid.
<i>Bellum duplex Christiani hominis.</i>	ibidem.	<i>Bonum hominis quotuplex.</i>	251
<i>Bellator quid facere debet ut hostem vincat.</i>	338	<i>Bonus cum affligitur bonum est pro eo.</i>	266
<i>Bellandum quomodo contra Demones.</i>	339	<i>Bona corporalia quæ.</i>	ibidem, & 307
<i>Bestia peccare non potest.</i>	322	<i>Bonum quotuplex.</i>	329
<i>Bestia cur peccare non potest.</i>	323	<i>Bona fortune quæ.</i>	ibid.
<i>Blasphemator quo supplicio puniri debet iuxta leges.</i>	194	<i>Bona animi quæ.</i>	ibid.
<i>Blasphemia qualibet vel est contra Deum, vel contra Spiritum sanctum.</i>	341	<i>Bona animi quibus bonis præstant.</i>	ibidem.
<i>Blasphemia in Spiritum sanctum quæ.</i>	ibid.	<i>Bona futura superexcellunt quæcunque bona.</i>	330
<i>Blasphemia quid sit.</i>	342	<i>Boni & mali natura.</i>	359
<i>Blasphemia peccatum, superat peccatum synagoga, & homicidij.</i>	ibidem.	<i>Bulla quomodo fit, & quid sit.</i>	331
<i>Blasphemia peccatum superat peccatum periurij, & hæresis.</i>	343	C	
<i>Blasphemia peccatum est maximum peccatorum.</i>	ibid.	<i>Caro quibus edomanda, & cur.</i>	85
<i>Blasphemia peccatum est transferre culpam in Deum non culpandum.</i>	31	<i>Cauillis petere hominē quid sit.</i>	190
<i>Bonum celandum, acquirendi testes boni.</i>	66	<i>Carnis Christi puritas.</i>	244
<i>Bonum summum summo labore consequitur.</i>	362	<i>Castitas exercenda est in corpore.</i>	124
<i>Bonū à diuersis variè appetitur.</i>	107	<i>Castitas cum compassione mater est virtutum.</i>	289
<i>Bonitas laudanda est.</i>	154	<i>Castitas virtus spiritualis, & generalis.</i>	292
<i>Bonum duplex.</i>	210	<i>Castitatis encomia, & laudes.</i>	ibid.
<i>Bona apparatus non sunt bona.</i>	211	<i>Castitatis organum Beata Virgo Maria.</i>	ibid.
		<i>Castitas unde dicitur.</i>	294
		<i>Cæcitas quid sit.</i>	340
		<i>Cali cur non videri possint distinctè.</i>	81
		<i>Cali sunt corruptibiles per accidens.</i>	218

<i>Celi natura, & qualitas.</i>	283	<i>Chriftus pati, & mori timuit.</i>	278
<i>Celi Empirei præſtantia.</i>	284	<i>In Chriſto ſunt omnes theſauri ſapientie, & ſcientie Dei.</i>	289
<i>In Cælo omnium rerum ſatietas. ibid.</i>		<i>Chriſtus caſtus eſt, & miſericors.</i>	
<i>Cælum quomodo habet contrarium.</i>		<i>fol. 290</i>	
<i>fol. 298</i>		<i>Chriſtus quid prohibet in oratione.</i>	
<i>Cæleſtis forma aliam nõ appetit materiam.</i>	<i>ibid.</i>	<i>fol. 304</i>	
<i>Celi motus cur, & quomodo imperſectus.</i>	301	<i>Chriſto quomodo competit ſummum bonum.</i>	309
<i>Cæleſtis regni pulchritudo infinita.</i>	330	<i>Chriſtus cur peccare non potuerat.</i>	
<i>Charitas rebus omnibus nobilior.</i>	40	<i>fol. 322</i>	
<i>Charitas forma uirtutum omnium.</i>	159	<i>Chriſtianorum abuſus in eccleſiis.</i>	192
<i>Charitas coniungit nos Deo.</i>	225	<i>Chriſtianus quilibet quomodo poſteſt corrigere.</i>	196
<i>A charitate quæ nos ſeparant. ibid.</i>		<i>Chriſtiani mali fidem habent mortuam.</i>	280
<i>Charitas præminet cunctis rebus.</i>		<i>fol. 324</i>	
<i>fol. 324</i>		<i>Chriſtiani militis arma.</i>	337
<i>Charitatis encomia, & laudes. ibid.</i>		<i>Cibi ſalutaribus utendum non dulcibus.</i>	24
<i>Aſq; charitate omnia vana. ibid.</i>		<i>Cibi quibuſcunq; homo veſciſ.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Charitas quid ſit. ibid.</i>		<i>Ciborum abundantia multorum malorum cauſa, ſicuti ciborum paucitas multorum bonorum.</i>	268
<i>Chriſtus in oratione horti cur aſſumpſit Petrum, Iacobum, & Ioannem.</i>	101	<i>Ciuitas quibus dilabitur, & quibus conſeruatur.</i>	5
<i>Chriſtus nõquã ridere viſus eſt.</i>	112	<i>Cogitare quid ſit.</i>	61
<i>Chriſtus quæcunque egit, ob animarum zelum fecit.</i>	147	<i>Cogitatio quid ſit.</i>	64
<i>Chriſtus imitandus in admonitione.</i>	156	<i>Cogitare & excogitare, cogitatio & excogitatio quid.</i>	101
<i>Chriſti mira manſuetudo. ibid.</i>		<i>Cogitationes quotuplices.</i>	102
<i>Chriſtus in Euchariftia quomodo reperitur.</i>	173	<i>Cogitationum origo. ibid.</i>	
<i>Chriſtus in Euchariftia cum peccato ſumptus magis nocet. ibid.</i>		<i>Cogitationes carnales quomodo corpus corrumpunt, & animam polluant.</i>	250
<i>Chriſtus cur Herodi non reſpondit.</i>	185	<i>Cogitationes male inimica anima.</i>	
<i>Chriſtus cur eiecit ementes, & vendentes de templo.</i>	193	<i>fol. 165</i>	
<i>Chriſtus cur pauper naſci voluit.</i>		<i>Cogitationes noſtra mala non ſemper à Diabolo.</i>	<i>ibid.</i>
<i>fol. 224</i>		<i>Compaſſio quid ſit.</i>	290
		<i>Compaſſio</i>	

Compassio potissima causa fuit ve- niendi Christo in mundum. <i>ibid.</i>	Contraria remissa remanere in mix- tis quid sit. 208
Compatiendum tribus personarum generibus. <i>ibid.</i>	Contrariū est causa corruptionis. 298
Compunctio anima necessaria ad de- lenda peccata. 76	Contumacia quid sit. 198
Compunctio quotuplex. 77	Contumax quid sit. <i>ibid.</i>
Conceptus hominis signum, loquu- tio. 282	Contumacia tripliciter incurritur. <i>ibidem.</i>
Concupiscentia carnis, & oculorum à quibus corrumpuntur. 297	Contumaces, & delinquentes non debent temerè increpari. 199
Conscientia pura omnibus exhibē- da. 34	Conuicium quid sit. 129
Conscientia propria erit testis con- tra nos. 233	Conuiciator quomodo peccat mor- taliter. <i>ibid.</i>
Conscientia necessaria ad actionum cognitionem. 312	Conuicians magis punitur, quàm qui conuicijs afficitur. 181
Conscientia cui assimilatur. <i>ibid.</i>	Conuicians à quibus leditur. 182
Conscientia quid sit. <i>ibid.</i> & f 4	Conuicium homicidium verhosum est. 356
Consilium quid sit. 172	Coqui Dionysij Tiranni respon- sum. 248
Consilium à quibus non est peten- dum. 173	Corpus super omnia mortifican- dum. 26
Consilium mulieris inualidum. <i>ibid.</i>	Corpus quibus mortificandum. 27
Consilium puerorum imperfectum. <i>ibidem.</i>	Corpori quantum indiget, impen- dendum. 68
Consilium negligentium, & prauè viuentium nullum. <i>ibid.</i>	Corpus quomodo affligendum. 109
In consilij acquirendis quæ requi- runtur. <i>ibid.</i>	Corporis natura circa temporalia, & spiritualia. 221
Constantia contra aduersa. 220	Correctio fraterna quid sit. 53 et 147
Consuetudo quid est. 168	Corrigere quis debet. <i>ibid.</i>
Consuetudo altera natura. <i>ibid.</i>	Correctionis fraternæ cōditiones. 54
Consuetudinem vincere difficile, non autem est impossibile. 169	Correctionis fraternæ præcipua con- ditio. 55
Consuetudo ut vincatur quid agen- dum. <i>ibid.</i>	Correctionis fraternæ encomia, & laudes. 147
Contraria nō possunt esse simul. 207	Correctionis fraternæ præceptū. <i>ibi.</i>
Contraria neque in gradu remisso possunt esse simul. <i>ibid.</i>	Correctio amica plus proficit, quàm accusatio turbulenta. 148
	Corripuens debet esse immunis à vi- cijs. 197

Cruci Christi cuiuslibet reuerentia la- tria debetur .	230	Dei clementia erga peccatorem pec- cata confitentem immensa .	2
Culpa quid sit, & cui debetur .	31	Deus quomodo laudandus, colen- dus, & honorandus .	10
Curiositas quid sit .	185	Deus quibus offenditur, & placat- tur .	11
Curiositas primus est superbia gra- dus .	ibid.	Deus quæ dedit homini .	26
Curiosi, & studiosi differentia .	186	Dei mensura .	27
D Amum quid sit .	45	Deus non est causa culpæ .	31
Dānificandi modi diuersi .	ibi.	Deus quomodo est causa mali culpæ .	ibidem.
Damnificans proximum contra cha- ritatem agit .	ibid.	Deus non potest facere peccatū ibid.	
Damnati quo magis dolebunt .	36	Deus tria dat rebus omnibus .	35
Demonum tentatio triplex in mor- te .	43	Deus in omnibus inuenitur locis .	ibi.
Demonum nobilitas, atque præstan- tia .	112	Deus unde dicatur Deus .	36
Demonum malignitas .	ibid.	Deus quomodo præsens est rebus om- nibus .	ibid.
Dæmones quomodo fugantur .	ibid.	Dei longanimitas non est incusan- da .	49
Dæmon quomodo dicitur illabi ani- ma .	166	Deus cur non statim malos punit, & bonos succurrit .	50
Dæmonum consortia fugienda .	231	Deum qui criminatur .	52
Dæmones quando timent præliari cum anima .	364	Deo reservata .	53
Defectus omnis vitæ perabilis .	36	Deus in psalmis nominatus fugat Dæmones .	57
Deliciae male .	71	Deus cur orandus .	58
Deliciarum ethimologia .	247	Deus inuitat nos ad orandum .	ibid.
Deliciae cur auersandæ .	ibid.	Deum esse quomodo Philosophi in- dagarunt .	59
Deliciarum malignitas .	ibid.	Dei munificentia, & amor .	ibid.
Deliciae impediunt animæ, & corpo- ris sanitatem .	248	De Deo semper est cogitandum .	60
Delicijs qui vacant .	ibid.	Deus quotupliciter offenditur ab homine .	145
Deliciæ fugiendæ .	297	Deus nemini postponendus .	ibid.
Deliciarum mare periculosum .	358	Deus quid à nobis expetit .	154
Delinquens quibus subditur .	88	Deus quomodo diligendus .	169
Democritus cur ridere solitus .	302	Dei paritas, & simplicitas .	170
Derisio quid sit .	200	In Deo nullū potest esse accidens .	ibi.
Derisio quando est peccatum mor- tale .	ibid.	Deus quomodo purè diligitur .	ibid.

Dilectionis Dei ordo .	170	Deus Iudex quomodo placatur .	314
Deus cur, et quomodo irascitur .	183	Deo, & mundo nemo potest simul	
Deus opera desiderat .	207	& semel seruire .	318
Deus omnia per hominem condidit .		Deus peccare non potest .	322
fol. 216		Deus non est author mali culpa, sed	
Deus quicquid facit, & faciet, prop-		pœna .	327
ter hominem facit .	217	Deus semper operatur .	348
Deo nihil parem facit, nisi animus .		Deus quid reddet pro tribulationi-	
fol. 217		bus .	362
Deus in qbus differt ab homine .	228	Diabolus zizaniosus .	109
Dei perfectio, & scientia .	229	Diaboli iniquitas .	110
Deus à quocunque intellectu creato		Diaboli pugna contra nos .	239
incomprehensibilis .	108	Diabolus cur sic appellatur .	230
Deus nec sciri, nec diffiniri propriè		Diabolus semper pronus ad nocen-	
potest .	ibid.	dum .	266
Deus quomodo potest intelligi .	109	Diabolus cur dicitur Iumentum ,	
Dei cognitio triplex .	ibid.	Draco, & Auis .	296
Deus quot modis debet ab homine		Diabolus cur Euam , non autem	
laudari .	115	Adam tentauit .	311
Deus quibus modis manifestatur		Diaboli arma .	336. & 339
creaturis .	120	Diabolus quando aggreditur ani-	
Deus quomodo reuelatur iustis ibid.		mam .	364
Deus quomodo dicitur habere mem-		Dignitas euellit hominem .	134
bra corporalia .	243	Dilectionis ordo qualis .	264
Dei indumentum quale .	244	Diues neque adulandus, neque irri-	
Deus solus perfectus .	262	tandus .	21
Deus & proximus obiecta diligibi-		Diuitia quotuplices .	74
lia .	263	Diuitia mala sunt .	ibid.
Deus bonos & malos amat, sed in-		Diuitiarum effectus .	ibid.
equaliter .	295	Diuitiarum abusus malus .	226
Deus sibi soli reseruauit vindictam .		Diuitia distribuenda .	ibid.
ibidem .		Diuitia summergunt hominem, &	
Deus quomodo dicitur loqui .	303	sunt labiles .	132
Deus quomodo habet bonum per-		Diuitis ethymologia .	188
fectum .	304	Diuitia spirituales veræ diuitia .	
Deus que operatur in nobis ob ac-		fol. 225	
tiones .	310	Diuitia corporales falsæ .	ibid.
Deus quibus coronâ promissit .	ibid.	Diuitia abstrahunt homines à re-	
Deus cur afflictiones timuit .	311	cto .	ibid.

I N D E X

<i>Diuitia fugienda.</i>	297	<i>ludo, non est licita.</i>	286
<i>Diuitiarum acquisitio, possessio, &c.</i>		<i>Eleemosyna necessitas, & diffinitio.</i>	
<i>Dolor quid sit.</i>	361	<i>fol. 287</i>	
<i>Domus Dei venerari debet.</i>	93	<i>Eleemosyna quomodo cadit sub pra-</i>	
<i>Domus Dei ad quid facta.</i>	149	<i>cepto.</i>	288
<i>Dulcedo quid sit, & eius effectus.</i>	24	<i>Eleemosyna cordis quæ.</i>	295
<i>Dulcia quæ mala generant.</i>	25	<i>Elementa tractabilia.</i>	94
B		<i>Elementorum numerus, natura, &</i>	
E <i>Brietatis malignitas.</i>	86.87.	<i>qualitas.</i>	283
<i>& 355</i>		<i>Ens quodlibet desiderat permanen-</i>	
<i>Ebrietas quid sit.</i>	355	<i>tiam sempiternam.</i>	209
<i>Ecclesia frequentanda.</i>	80	<i>Epulonis, & Lazari tragædia.</i>	300
<i>Ecclesia quid sit.</i>	81	<i>Errans non est accusandus.</i>	146
<i>In Ecclesia sermones quales esse de-</i>	<i>ibid.</i>	<i>Eutropelia quid sit.</i>	282
<i>bent.</i>		<i>Eutropeli qui.</i>	283
<i>Ecclesia materialis plena quiete.</i>	95	<i>Eucharistia præstantia, atque no-</i>	
<i>Ecclesia tribulationibus proficit. ibi.</i>		<i>bilitas.</i>	174
<i>Ecclesia materialis figura Ecclesiæ</i>		<i>Eucharistiam dignè sumens, incor-</i>	
<i>calestis.</i>	151	<i>poratur Christo.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Ecclesiæ edificatio in homine.</i>	171	<i>Excelletia appetitus quoduplex.</i>	187
<i>Ecclesia Dei quomodo latranum spe-</i>		<i>Excessus omnis vituperabilis.</i>	36
<i>lunca efficitur.</i>	191	<i>Excessus in charitate laudabilis.</i>	37
<i>Ad Ecclesiam quomodo confugere</i>		<i>Exemplum de Senatore qui erga</i>	
<i>debent homines.</i>	192	<i>afflictos, & pauperes erat crude-</i>	
<i>Ecclesia militans typus est Ecclesiæ</i>		<i>lis.</i>	291
<i>calestis.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Exercitij utilitas.</i>	104
<i>Edacitatis vitio omnes animæ vires</i>		F	
<i>destruuntur, & corporis debili-</i>		F <i>Ama leditur dum cauillis peti-</i>	
<i>tantur.</i>	268	<i>tur homo.</i>	191
<i>Eleemosyna præstantior cateris par-</i>		<i>Fatuus quis videtur esse.</i>	182
<i>tibus satisfactionis.</i>	78	<i>Felicitas quid sit.</i>	135
<i>Eleemosynæ diffinitio, & virtus. ibi.</i>		<i>Felicitates dat Deus.</i>	136
<i>Eleemosynæ fructus.</i>	80	<i>Felicitas terrena in quibus consistit.</i>	
<i>Eleemosyna data Religiosis, imme-</i>		<i>fol. 212</i>	
<i>diatius datur Christo.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Fides Christiana, fides est pietatis,</i>	
<i>Eleemosyna ut sit grata Deo, quid</i>		<i>& iustitiæ.</i>	153
<i>requirit.</i>	274	<i>Fides est lampas.</i>	279
<i>Eleemosyna usurarij.</i>	275	<i>Fidei encomia, & laudes.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Eleemosyna facta de acquisitis in</i>		<i>Finis agentium præstantissimus.</i>	91
		<i>Finis</i>	

Finis quis sit, & unde dicatur. ibid.
Ex fine omnis operatio specificatur.
ibidem.

Finis quomodo prior et posterior. 42

Finis creatura rationalis. 36

Finis non potest consequi absq; medijs. 161

Finis hominis postremus qui. 367

Finis hominis postremus quatuorplex.
fol. 368

Fumus unde oritur, & quid sit. 331

Fures à quibus actuantur. 137

Furtum quid sit. 273

Furtum in omni lege prohibitū. ibi.

Furtum contrarium charitati. 274

Furandum non est propter pauperes.
ibid.

G

G *Audium quid sit. 72*

Gaudium mundi non est verum gaudium. ibid.

Gaudium plus occidit, quam tristitia. 73

Gaudium verum quod est. ibid.

Gemitus necessarius ad delenda peccata. 76

Gemitus effectus. ibid.

Gemitus unde dicitur, & quatuorplex. 77

Gloria vana periculum. 38. & 39

Gloria vana peccatum infectum. 65

Gloria vana non habet suum contrarium. ibid.

Gloria inanis cupidus quis sit. 66

Gloria mundana summergit hominem. 132

Gloria Sāctorum immortalis etiam ante, & post obitum. 153

Gloria mūdāna nemo gloriosus. 257

Gloria mundana fugienda. 297

Absque gratia, idest gratuito Dei beneficio, peccatum remitti, repugnat. 206

Gratia forma nemo constans. 257

Gratia triplex in Christo. 289

Gustus quid sit. 99

H

H *Aerefis species est peccati in Spiritum sanctum. 280*

Heretici resecandi quantocytus. ibid.

Hava quid sit. 270

Homo non potest esse ociosus. 10

Homo miser effectus Diaboli inuidia. 27

Hominis mensura. ibid.

Homo mutabilis. 28

Homo quando laboriosus. ibid.

Hominis nouissima. 42

Homo delectatur societate. 43

Homo unde dicitur homo. ibid.

Homo offenditur ab homine, et quomodo. 45

Homo damnificans peior omni bestia. ibid.

Hominis hostes spirituales, & natura eorum. 48

Hominis hostes quibus vinci possunt. 49

Hominis hostes ut vincantur, remedia opportuna. ibid.

Hominem quae deperdunt. 62

Homo praestantior ceteris animalibus. 67

Homo solus ratione praestat. ibid.

Hominis encomia, & laudes. ibid.

Hominis utilitas confugientis ad ecclesiam. 95

Hominis inclinatio ad voluptates. 97

Homo

I N D E X.

<i>Homo quid potest facere in statu natura lapsa.</i>	98	<i>Homo scelestus qui.</i>	190
<i>Homo propriè cogitat.</i>	106	<i>Homo ex multis reprehensibilis, sed ex uno præcipue.</i>	ibid.
<i>Homo quomodo tenetur mente ferri ad Deum.</i>	115	<i>Hominum nemo felix.</i>	199
<i>Homo absq; charitate nibilest.</i>	118	<i>Hominis superbia, immanitas, atque stultitia.</i>	200
<i>Homo quibuscunq; virtutibus præditus, absque charitate, nullam videtur habere.</i>	ibid.	<i>Hominem quæ clarum efficiunt.</i>	203
<i>Homo ut dignum Dei efficiatur templum, quid agere debeat.</i>	125	<i>Homo quid consequitur ex præceptorum observatione.</i>	204
<i>Homines maligni cur permittuntur à Deo.</i>	129	<i>Hominis dignitas.</i>	215
<i>Homo patiens tria in se mirabilia continet.</i>	130	<i>Hominis encomia, & laudes.</i>	216
<i>Homo diues creatus.</i>	131	<i>Hominis anima similis Deo.</i>	ibid.
<i>Homo cuncta amisit ob peccatū.</i>	ibi.	<i>Hominis stultitia.</i>	217
<i>Homo quæ desiderat.</i>	ibid.	<i>Hominis conditiones imperfectæ, & variæ.</i>	229
<i>Homo quicumque sit ille, oportet ut tribuletur.</i>	133	<i>Homo naturaliter incorruptibilitatē, et munditiā desiderat.</i>	249
<i>Homo cur tribulationes patitur.</i>	ibi.	<i>Hominum vita quoduplex.</i>	256
<i>Homo tribulationibus perficitur.</i>	ibid.	<i>Hominum bestialium tormēta.</i>	ibid.
<i>Homo à quibus affligitur.</i>	134	<i>Homo ratione præcellit animalia; alio verò communicat cum illis.</i>	ibidem.
<i>Homo quæ debet diligere.</i>	143	<i>Homo quomodo in aliam transformatur substantiam.</i>	259
<i>Homini bus medijs sancta dicenda sunt.</i>	158	<i>Homo cur non potest esse undequaque perfectus.</i>	262
<i>Homo cur à Deo factus.</i>	161	<i>Homo tribus temporis partibus continetur.</i>	277
<i>Hominis natura, et perfectio in quo consistit.</i>	179. & 180	<i>Homo quomodo non peccat, utendo verbis solatiij.</i>	282
<i>Homo ut sit perfectus quid facere debeat.</i>	181	<i>Homo non dans eleemosynam, quomodo peccat mortaliter.</i>	288
<i>Homo passionibus afficitur.</i>	183	<i>Homo quantum dabit, tantum recipiet.</i>	ibidem.
<i>Homo non potest non irasci.</i>	ibid.	<i>Homo iuxta merita beabitur.</i>	ibid.
<i>Homini bus calamitosi s miserendum.</i>	fol. 184	<i>Homo ut sit castus, quid facere debet.</i>	294
<i>Homo ob superbiam à creaturis minimè affligitur.</i>	187	<i>Hominis hostes spirituales, & corporales.</i>	ibid.
<i>Homo ex quibus superbire poterit.</i>	fol. 188		

I N D E X.

<i>Homo contra quos inimicos vlcisci se debet.</i>	295	<i>Homini media consequendi finem tria precipua.</i>	367
<i>Homo qua maxime appetit in vita.</i>	296	<i>Hora Canonice quid significat.</i>	151
<i>Homo de quibus tentatur.</i>	ibid.	<i>Hospes qui, & eius conditiones.</i>	18
<i>Homo quomodo est corruptibilis, et incorruptibilis.</i>	298	<i>Hostis tribus impeditur.</i>	35
<i>Homo & animalia non communicant in lingua.</i>	303	<i>Contra hostes hominis spirituales impedita.</i>	36
<i>Homo quomodo loquitur.</i>	303	<i>Hostis apertus melior est inimico domestico.</i>	85
<i>Homo parum homini loqui debet, Deo autem multum.</i>	ibid.	<i>Humilis non appetit laudari.</i>	37
<i>Homo quomodo habet bonum perfectum.</i>	309	<i>Humilitatis altitudo firma.</i>	103
<i>Homo quomodo beatitudinem consequitur.</i>	309	<i>Humilitas quid sit.</i>	ibid.
<i>Hominum actiones quae.</i>	312	<i>Humilitatis finis.</i>	ibid.
<i>Homo non potest ad plura se ferre.</i>	317	<i>Humilitatis firmitas, securitas, & utilitas.</i>	ibid.
<i>Homo solus peccat.</i>	323	<i>Humilitas mater Christi.</i>	ibid.
<i>Homo ad qua natus.</i>	326	<i>Humiles diuersi.</i>	142
<i>Homini cautela ut recte loquatur, recteque agat.</i>	ibid.	<i>Humilis veri signum.</i>	ibid.
<i>Homo qua seminauerit, hac & metet.</i>	334	<i>Humilis falsi & fidei signum.</i>	ibid.
<i>Homini ingratitude.</i>	343	<i>Humilitas vera quae est.</i>	189
<i>Homo cur creatus.</i>	348	<i>Humilitatis fructus.</i>	ibid.
<i>Homo otiosus, vel laboriosus cui similis.</i>	350.	<i>Humilis exaltatur à Deo etiam apud Ethnicos.</i>	ibid.
<i>Homo cunctis animalibus praestat.</i>	ibi	<i>Hymnus qui dicitur.</i>	56
<i>Homo cunctis animalibus inferior quoad communia.</i>	351	<i>Hypocrisis quid sit.</i>	334
<i>Ad Homini essentiam quae pertinent.</i>	352	<i>Hypocrisis malignitas.</i>	ibid.
<i>Homini miseria, & infelicitas.</i>	ibid.	<i>Hypocrisis natura.</i>	ibid.
<i>Homo simulans se esse bonum, pessimus est.</i>	359	<i>Hypocrita cui similis.</i>	359
<i>Homo quomodo purus erit, & simplex.</i>	366	<i>Hypocrisis in spirituali, & morali vita condemnatur.</i>	360
		<i>Hypocrita utilitas, & remuneratio.</i>	ibidem.
		<i>Hypocrita quomodo cognoscuntur.</i>	ibidem.
			I
		<i>Aetantia quid sit.</i>	335
		<i>Ieiunia quomodo exercenda.</i>	105
		<i>Ieiunium corporale necessarium, sed magis spirituale.</i>	265
		F	Ieiun-

<i>Ieiunandū est ab omni peccato.</i>	269	<i>Innocentia bonitas.</i>	34
<i>Ieiunium placens Deo.</i>	ibid.	<i>Inopia sanctorum subueniendū</i>	79
<i>Iesus Christus quam legem promulgauit.</i>	343	<i>Intemperantia corrumpit corpus,</i>	
<i>Ignauia fur est.</i>	137	<i>& animam.</i>	68
<i>Ignauia mater vitiorum.</i>	ibid.	<i>Inuidia malignitas.</i>	19
<i>Ignauie malignitas.</i>	ibid.	<i>Inuidia quid sit.</i>	20
<i>Ignominie diffinitio, & ethymologia.</i>	177	<i>Inuidia vitium diabolicum.</i>	ibid.
<i>Ignominiam nemo cupit.</i>	361	<i>Inuidi conditiones.</i>	ibid.
<i>Imaginis discrimen a similitudine.</i>	126	<i>Ira.</i>	88
<i>Interruptibilia, & corruptibilia quia contraria, non possunt esse simul.</i>	208	<i>Iracundus quodupliciter fit.</i>	88
<i>Infelicibus condolendum est.</i>	213	<i>Ira quid sit.</i>	ibid.
<i>Infirmiuitates precibus sanantur.</i>	90	<i>Ira malignitas.</i>	89
<i>Infortunatus nō est irridendus.</i>	201	<i>Ira quibus nutritur, & quibus extinguitur.</i>	ibid.
<i>Ingratus qui.</i>	60	<i>Ira fieri quomodo est licitus.</i>	ibid.
<i>Inimicitia Dei vnde.</i>	71	<i>Ira scendum sine peccato.</i>	183
<i>Inimicus quodupliciter conuincitur.</i>	165	<i>Irritatio quid.</i>	52
<i>Inimici quomodo diligendi.</i>	264	<i>In iudicio legali quae persona concurrunt.</i>	314
<i>& 295</i>		<i>In iudicio finali qui iudicabunt, & qui iudicabuntur.</i>	366
<i>Iniquis sancta non dicenda sunt nisi ad conuersionem.</i>	158	<i>Iudicij temerarij malignitas.</i>	53
<i>Iniuriam facere quis sit.</i>	130	<i>Iudici quae conueniunt.</i>	344
<i>Iniurians magis patitur eo qui iniuriatur.</i>	ibid.	<i>Iudicij adimpletio.</i>	363
<i>Iniuria quid sit iuxta Vlpianū</i>	178	<i>Iudicis supremi sententia meditando.</i>	232
<i>Iniurias tolerantibus magnū pollicetur premium.</i>	ibid.	<i>Iudicium humanum quibus peruer ti patet.</i>	ibid.
<i>Iniuria siue iuste, siue iniuste illata, si patienter tolerantur profunt ad salutem.</i>	ibid.	<i>Iudicium diuinum nullatenus corrumpi potest.</i>	ibid.
<i>Iniuria irrogantur hominam improbitate.</i>	266	<i>Iudicis terreni sententia impediri potest, & quibus modis.</i>	ibid.
<i>Iniuriari melius est quam iniuriari.</i>	267	<i>Iudicis supremi sententia minimē reuocari potest.</i>	ibid.
		<i>Iustitia quomodo exercenda, & quid sit.</i>	5. & 6
		<i>Iustitiae laudes, & encomia.</i>	272
		<i>Iustitia fortitudine, prudentia, & temperantia praestantior.</i>	ibid.
		<i>Iustitia</i>	

<i>Iustitia praestaneior fertilitate, & scientia.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Legis diuina natura.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Iustitia quaeque praecellit virtutes.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Leges iuxta Platonem cur late.</i>	194
<i>Iustitia effectus.</i>	273	<i>Lex iuxta Sotomem quid sit.</i>	276
<i>Iustitia pupilla est oculi virtutum.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Legislatores diuersi.</i>	394
<i>fol. 276</i>		<i>Legis factores, non auditores tantum sunt iusti apud Deum.</i>	368
<i>Iusti anima quō cōpungi potest.</i>	306	<i>Liberalitas Alexandri Magni.</i>	79
<i>Iustitia humana diuersa à diuina.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Linguae malignitas.</i>	2
<i>fol. 313</i>		<i>Lingua recondenda est.</i>	3
<i>Iustitia diuina convincendi sunt infideles de duplici iudicio futuro.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Linguae cōditiones ut sit grata.</i>	<i>ibid.</i>
<i>fol. 365</i>		<i>Lingua saepe loquitur per aures.</i>	33
		<i>Lingua parce uti debet homo.</i>	62
		<i>Linguae ethymologia.</i>	63
		<i>Lingua cur Deus homini dedit.</i>	148
		<i>Longanimitas quid sit.</i>	49
		<i>Longanimitas Dei quae.</i>	50
		<i>Loquacitas causa multorum periculorum.</i>	62
		<i>Loquacitas, garrulitas, & similia multos habent errores.</i>	263
		<i>Lucifer punitus ob superbiam.</i>	187
		<i>Lucij Apuleij dictum memorandum de vino.</i>	87
		<i>Ludus peccatum mortale.</i>	286
		<i>Ludus prohibetur per leges ciuiles, & canonicas.</i>	<i>ibid.</i>
		<i>Ludi vitati à sanctis viris.</i>	287
		<i>Ludus prohibitus à Christo.</i>	<i>ibid.</i>
		<i>Ludus nō debet esse perniciosus.</i>	<i>ibid.</i>
		<i>Lumen triplex.</i>	339
		<i>Lumen gratiae, & gloria amittitur peccando.</i>	340
		<i>Lumen naturae obscuratur ob peccatum.</i>	<i>ibid.</i>
		<i>Luxuriei malignitas.</i>	353
		<i>Luxuries tripliciter consumit hominem.</i>	<i>ibid.</i>
		<i>Luxuries omnia bona deperdit etiā spiritualia.</i>	<i>ibid.</i>

<i>Luxuries priuat hominem gratia Dei.</i>	<i>ibidem.</i>	<i>Maris nauigatio periculosa.</i>	94
<i>Luxuries diuina puritati maxime opponitur.</i>	354	<i>Martyrum mira patientia.</i>	114
<i>Luxuria triumphus.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Martyrium quid, & quotuplex. ibi.</i>	
<i>M</i>		<i>Martyrium saltem in mente custodi- di debet, dū abest persecutor. ibi.</i>	
<i>Magnanimitas quid sit.</i>	30	<i>Martyr insignis B. Laurentius.</i>	115
<i>Maledicentis qualitas.</i>	21	<i>Medicus honorandus.</i>	90
<i>Maledicere quotupliciter contingit.</i>		<i>Medici quomodo curare solent in- firmitates.</i>	317
<i>fol. 190</i>		<i>Meditatio quid sit.</i>	65, 114
<i>Maledicere quomodo est peccatum mortale, vel veniale.</i>	191	<i>Melanie patientia mira.</i>	48
<i>Malitia quid sit.</i>	154	<i>Mens quid sit, & quomodo ab in- tellectu distinguitur.</i>	64
<i>Malitia vituperanda.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Mens vnde dicatur.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Malitia gladius demonis.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Mens excolenda est.</i>	63
<i>Malitia currus, & triumphus.</i>	155	<i>Mentis labor praestet corporeo.</i>	114
<i>Mali, & damni discrimen.</i>	45	<i>Mens nostra templum sibi Dei.</i>	150
<i>Malum emergens ex Dei obliuione quotuplex.</i>	60	<i>Mētis humana vis, atq; potestas.</i>	229
<i>Mala cur in mundo veniunt.</i>	83	<i>Mercatura necessaria Reipublica.</i>	
<i>Malum abhominandum.</i>	145	<i>fol. 122</i>	
<i>Malorū effectores abhominandi. ibid.</i>		<i>Mercatura licita approbantur à le- gibus.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Malis patrocinantes fugiendi. ibid.</i>		<i>Misericordia quid.</i>	155
<i>Malis patrocinantes, quae mala effi- ciunt.</i>	146	<i>Misericordia comes est inuestitia.</i>	275
<i>Malum omne per oculos intrat.</i>	167	<i>Misericordia, & iustitia in Deo.</i>	276
<i>Malus si affligitur, cur bonum est, ut affligatur.</i>	265	<i>Misericordia oculus est virtutū ibi.</i>	
<i>Malum, ut malum non potest esse causa boni.</i>	333	<i>Misericordia spiritalis praestan- tior corporali.</i>	325
<i>B. Maria Mater Dei quadruplici de causa fuit virgo ante partum.</i>		<i>Miseris compatiendum est.</i>	291
<i>fol. 293</i>		<i>Modestia seruanda in omnibus.</i>	111
<i>B. Maria triplici de causa fuit virgo in partu.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Mœrentes meliores sunt letanti- bus.</i>	238
<i>B. Maria quadruplici de causa fuit virgo post partum.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Monitio proximi, monitio tui.</i>	325
<i>B. Maria Virgo nullo modo peccare potuit.</i>	322	<i>Morbus quid sit.</i>	90
		<i>Morbi, & vitij discrimen.</i>	<i>ibid.</i>
		<i>In morbo quae sint graua.</i>	<i>ibid.</i>
		<i>Mors est expectanda, non metuen- da.</i>	277
		<i>Mors naturaliter timetur.</i>	<i>ibid.</i>

<i>Mors ultimū terribilium.</i>	142	<i>Oculorum genus duplex.</i>	167
<i>Mortis terribilitas, & ipsius in-</i>		<i>Oculi custodiendi.</i>	168
<i>aqualitas.</i>	227	<i>Odio nihil molestius.</i>	70
<i>Mortuus cur non lugendus.</i>	298	<i>Odor quid sit.</i>	99
<i>Mors bona, & mala.</i>	299	<i>Olfaetus quid sit.</i>	99
<i>Mortem unusquisque fugit.</i>	361	<i>Opera bona necessaria ad salutē.</i>	24
<i>Motus quadruplex in uniuersū</i>	301	<i>Opera uitae aeternae meritoria absque</i>	
<i>Motus quilibet est imperfectus. ibid.</i>		<i>Dei auxilio speciali nequeunt fia-</i>	
<i>Mulier in nullo apta redditur.</i>	173	<i>ri.</i>	98
<i>Mundus est mare.</i>	95	<i>Opera misericordia quae.</i>	113
<i>Mundus instabilis.</i>	97	<i>Operis boni efficacia.</i>	168
<i>Mundus est quasi punctus ad cœli</i>		<i>Opera nostra absque charitate, &</i>	
<i>spatium.</i>	ibid.	<i>gratia nihil sunt.</i>	205
<i>Mundana omnia euanescent, &</i>		<i>Opera nostra quomodo sunt digna</i>	
<i>quomodo.</i>	167	<i>beatitudine.</i>	206
<i>Mundanorum natura.</i>	ibid.	<i>Opum, & diuitiarum discrimen.</i>	79
<i>Mundus laetis, & mœstis cōstat.</i>	237	<i>Opibus nemo felix.</i>	257
<i>Mundi laeta hami sunt.</i>	238	<i>Opus meritorium nullum absque</i>	
<i>Mundana omnia vanitas sunt, &</i>		<i>Fide.</i>	279
<i>afflictio spiritus.</i>	377	<i>Oratio fienda cum sobrietate.</i>	57
<i>Murmuratio quid sit, & unde di-</i>		<i>Oratio quid sit, iuxta D. Thom.</i>	58
<i>catur.</i>	176	<i>Oratio sine intermissione fieri de-</i>	
<i>Murmuratio peccatum grauissi-</i>		<i>bet.</i>	ibidem, & 172
<i>um, & à Deo punitum.</i>	ibid.	<i>Orationis præcipua conditio.</i>	59
<i>Murena natura ante partum.</i>	182	<i>Orationis conditiones, ut petita fa-</i>	
N		<i>cile concedantur.</i>	100
<i>Negatio simplex non potest esse</i>		<i>Orationis diffinitio.</i>	101. & 115
<i>virtus.</i>	159	<i>Orationis præstantia contra Demo-</i>	
<i>Negligentia quid sit.</i>	162	<i>nes.</i>	113
<i>Negligentia nihil peius.</i>	193	<i>Oratione cuncta prosperè succe-</i>	
<i>Negotiatio quā licita clericis.</i>	123	<i>dunt.</i>	116
<i>Negotiationes secularibus licita ibi.</i>		<i>Oratio gubernaculum hominis</i>	117
<i>Negotiatio vniuersaliter quomodo</i>		<i>Oratione cuncta obsequanda.</i>	ibid.
<i>licita, & illicita.</i>	ibid.	<i>Oratio assidua quomodo Deo offerri</i>	
<i>Nobilitate nemo clarus.</i>	257	<i>debet.</i>	171
<i>Nobilitas generis quae.</i>	332	<i>Oratio perfecta quae.</i>	ibid.
O		<i>Oratio duplex, nuda, & vestita</i>	271
<i>Oculus cobibendus.</i>	61	<i>Oratio cum lacrymis, holocaustum</i>	
<i>Ab oculis oī malū pullulat.</i>	62	<i>pingue.</i>	307

I N D E X.

<i>Orationis effectus.</i>	368	<i>Paupertatis encomia, et laudes.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Origo quid sit.</i>	126	<i>Paupertas duplex, corporis, & spi-</i>	
<i>Orium, & segnitiei ruina Spiritua-</i>		<i>ritus, & qua.</i>	299
<i>lis aedificij.</i>	234	<i>Pauperis, & mendici discrimen.</i>	300
<i>Otio nihil deterius.</i>	234	<i>Pauperes spiritu qui sint.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Otiosus non viuere.</i>	235	<i>Paupertas multorum malorum</i>	
<i>Otj malignitas.</i>	<i>ibid.</i>	<i>causa.</i>	361
<i>Otio ciuitates, & regna dilabuntur.</i>		<i>Peccati notitia initium salutis.</i>	1
<i>& ibidem.</i>		<i>Peccatoris accusatio mentis, & oris.</i>	
<i>Otj causa Roma destructa est.</i>	<i>ibid.</i>	<i>ibidem.</i>	
<i>Otium quid sit.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Peccatorum effectus.</i>	25
<i>Otium vitandum.</i>	349	<i>Peccata omnia in populo reperiun-</i>	
<i>P</i>		<i>tur.</i>	26
<i>Panis quid sit.</i>	268	<i>Peccator felix lugendus.</i>	135
<i>Panis duplex.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Peccantium felicitate nihil infeli-</i>	
<i>Ad panni opificium qua requirun-</i>		<i>cus.</i>	136
<i>tur.</i>	271	<i>Peccans admonendus.</i>	146
<i>Parce quid significant.</i>	277	<i>Peccatoris hereditas.</i>	155
<i>Parergon iuxta Pliniũ quid sit.</i>	244	<i>Peccatum remitti homini actualiter</i>	
<i>Parerga iuxta Budaum.</i>	<i>ibid.</i>	<i>peccati adhaerenti, impossibile est.</i>	
<i>Parergon iuxta propriam opinio-</i>		<i>fol. 206</i>	
<i>nem.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Peccatum potest esse cum intellectu</i>	
<i>Pastoris boni officium.</i>	199	<i>libus virtutibus.</i>	253
<i>Patientia quid sit.</i>	130. & 163	<i>Peccatum quid sit.</i>	183. & 300
<i>Patientia exercenda est cum pru-</i>		<i>Peccata deleta non debent replica-</i>	
<i>dentia. ibidem. & ante tempus.</i>		<i>ri.</i>	307
<i>1 fol. 113. & 164</i>		<i>Peccatum quid operatur in homi-</i>	
<i>Patientia necessaria viro Christia-</i>		<i>ne.</i>	315
<i>no.</i>	219 & 311	<i>Peccatum odiendum.</i>	318
<i>Patientia qua lucratur homo. ibid.</i>		<i>Peccatum quibus modis perficit.</i>	319
<i>Patientia encomia, & laudes. ibid.</i>		<i>Peccatorum genera quot delentur</i>	
<i>Patientia est una ex coniecturis pra-</i>		<i>modis.</i>	<i>ibid.</i>
<i>destinati.</i>	221	<i>Peccata nisi odio habeantur, nihil</i>	
<i>Pauperes fouendi.</i>	77	<i>prodest.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Paupertas unde dicitur, cur nemini</i>		<i>Peccata sunt animae laquei.</i>	320
<i>incusanda, & bona qua ex ipsa</i>		<i>Peccatum quodlibet quomodo com-</i>	
<i>proueniant.</i>	223	<i>mittitur.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Paupertatem Sancti semper ama-</i>		<i>Peccare quid sit.</i>	321
<i>runt.</i>	224	<i>Peccatum cur non odio habetur. ibi</i>	
		<i>Pec-</i>	

I N D E X.

<i>Peccare quæ non possunt.</i>	322	<i>Pœnarum mundi, & inferni descri-</i>	
<i>Peccata maxime aduersantia ani-</i>		<i>men.</i>	358
<i>ma.</i>	334	<i>Pœnitentiæ partes.</i>	77
<i>Peccati in Spiritum sanctum species</i>		<i>Pœnitentia lauatur peccatum.</i>	314
<i>sex.</i>	342	<i>Pœnitentiæ efficacia.</i>	315
<i>Peccatum in Spiritum sanctum quo-</i>		<i>Pœnitentia baptismus.</i>	ibid.
<i>modo dicitur irremissibile.</i>	ibid.	<i>Pœnitentia necessaria.</i>	316
<i>Peccata maximè sibi cõsentiētia.</i>	355	<i>Pœnitentia est pharvacum pecca-</i>	
<i>Peccatum animæ vulnus.</i>	139	<i>torum.</i>	317
<i>Peccatum cur dicitur corruptio.</i>	175	<i>Pœnitentia effectus.</i>	ibid.
<i>Perseuerantia quid est.</i>	160	<i>Pœnitentia quid sit.</i>	319
<i>Perseuerantia Christiano necessa-</i>		<i>Pœtarum transformationes, fig-</i>	
<i>ria.</i>	ibidem.	<i>menta.</i>	278
<i>Perseuerantia consequitur quis fi-</i>		<i>Pompeius Magnus cur in bello vin-</i>	
<i>nem suum.</i>	ibid.	<i>cebat.</i>	192
<i>Perseuerantiæ laudes.</i>	ibid.	<i>Potentia mundana labilis, & sum-</i>	
<i>Personarum genera tria.</i>	157	<i>mergit hominem.</i>	132
<i>Personarum genera virtutem colen-</i>		<i>Potentia corporis quomodo deficit.</i>	
<i>tium.</i>	279	<i>fol. 332</i>	
<i>Perturbatio quid, & quotuplex.</i>	8	<i>Potentia animæ quomodo ladun-</i>	
<i>Philosophia qd sit, et quotuplex.</i>	241	<i>tur.</i>	ibid.
<i>Philosophiam naturalem cur reli-</i>		<i>Præceptum quid sit, & quid im-</i>	
<i>quit Socrates.</i>	ibid.	<i>portat.</i>	195
<i>Philosophia natura iuxta Aristot-</i>		<i>Præcipere quid sit.</i>	ibid.
<i>elem.</i>	242	<i>Præceptionum Nili encomia, &</i>	
<i>Philosophia vera iuxta Socratē.</i>	ibi.	<i>laudes.</i>	ibid.
<i>Philosophia abusus damnatur.</i>	ibid.	<i>Præceptiones quid in se cõtinet.</i>	201
<i>Philosophia laudēs, & encomia.</i>	ibid.	<i>Præcepta obseruari debent, non so-</i>	
<i>Pius quis, unde provenit, pietas qd.</i>	6	<i>lum memorari.</i>	203
<i>Pietas erga Deum.</i>	7	<i>Prædestinatio hominis quæ.</i>	205
<i>Pietas in quo verè reperitur.</i>	ibid.	<i>Prædicator cum compassione præ-</i>	
<i>Pij viri, & iusti conditiones.</i>	7	<i>dicare debet.</i>	156
<i>Pigritia quid sit.</i>	162	<i>Prædicator quomodo potest corri-</i>	
<i>Pigritia discrimen à torpore.</i>	ibid.	<i>gere.</i>	196
<i>Pœna animæ duplex.</i>	184	<i>Prædicator debet esse sanctus.</i>	197
<i>Pœna metuenda.</i>	328	<i>Prælatus quomodo potest corrige-</i>	
<i>Pœnarum genera.</i>	ibid.	<i>re.</i>	196
<i>Pœna erit inæqualis iuxta peccato-</i>		<i>Prælatus est populi speculator.</i>	197
<i>rum inæqualitatem.</i>	356	<i>Prælatus in mortali peccato non</i>	
		<i>potest</i>	

potest corripere. *ibidem.*
Princeps à lege absolutus quomodo dicatur. 18
Principes non sunt dicendi beati. 308
Prospera dum suppetunt, timendum est. 136
Providentia Dei cur negata ab Episcuro. 52
Providentia Dei mundus gubernatur. 82
Providentia quid sit. 82. & 302
Providentia Dei à quibus negata, & affirmata. 83
Providentia Dei ad omnia se extendit. *ibid.*
Providentia in Deo cur de omnibus. 302
Proximus quomodo amabitur. 325
Prudentia, verecundia, & silentium necessaria Christiano. 3
Prudentia quotuplex. 29
Prudentia carnis filia, conditiones, & diffinitio. 30
Prudentia spiritus diffinitio, & effectus. *ibid.*
Psalmus quid sit. 56
Psalmi, & Hymni differentia. *ibid.*
In Psalmis omnia Christi mysteria, & cuncta Dei opera enarrant. 57
Psalmorum virtutes. *ibid.*
Pudor quid sit. 137
Pudicitia quid sit. 138
Pudicitia, et castitatis discrimen. *ibi.*
Pudicitia encomia. 139
Pulchritudo quid, & ab omnibus amatur. 12
Pulchritudo Dei, Angelorum, & Sanctorum. 330
Puritas exercenda est in corde. 124

Q *Vies quid, & quotuplex.* 8
Quies omnibus praeponderat. 9
R *Eligio aliqua in omni natione fuit.* 91
Religio Christiana illustrior ceteris. 92
Religio unde dicta, & quid sit. 127. & 128
Respublica omnis, iuxta Solonem, quibus continentur. 194
Res quomodo inordinatè accidunt in mundo. 302
Restitutio quibus fieri debet. 286
Restituere qui tenentur ex his qui vicerunt in ludo. *ibid.*
Reuerentia quid sit, & unde dicitur. 230
Reuerentia quibus exhiberi debet. *ibidem.*
Rex iuxta Solonem quid sit. 276
Risus excessus fugiendus. 110
Risibilitas quid sit. 111
Risus immoderatus deturpat hominem. *ibidem.*
Ruina hominis remedium. 27

S *Acerdotum dignitas, & excellentia.* 11. & 92
Sacerdotes qui eligendi sunt. *ibid.*
Sacerdotum conditiones. 12
Sacerdotes honorandi sunt. 91
Sacerdotium Christianum praestantius Hebraico. 92
Sacerdotis Missam celebrantis significata. 115
Salomonis sapientia admiranda. 357
Salomonis quotidiana expensa; familia;

I N D E X.

<i>milia; equorum praesepia; diuitiae annuae; potentia, & dominium. ibidem.</i>		<i>Sensus externi.</i>	99
<i>Salomonis luxus, & deliciae.</i>	358	<i>Sensuum qui praestantiores.</i>	ibid.
<i>Sanctorum colloquio gaudendum est.</i>	120	<i>Sensus visus, & auditus inter ceteros muniendi.</i>	100
<i>Sanctus unde cognoscitur.</i>	121	<i>Seueritas quid sit.</i>	344
<i>Sanctitas quid.</i>	ibid.	<i>Seuerus unde dicitur.</i>	ibid.
<i>Sanctio quid sit.</i>	ibid.	<i>Similitudo quid sit.</i>	ibid.
<i>Sancti conditiones.</i>	122	<i>Simonidis responsum de Deo.</i>	108
<i>Sancti sunt imitandi.</i>	123	<i>Sobrietas circa quid attenditur.</i>	58
<i>In Sanctis quae respicienda sunt.</i>	ibid.	<i>Sobrius quis dicitur, & unde dicitur.</i>	ibid.
<i>Sanctorum vita speculum est.</i>	152	<i>Socordia malignitas.</i>	350
<i>Sanctis sancta verba dicenda sunt. fol. 157</i>		<i>Socratis responsum de iniuria.</i>	267
<i>Sancti diuites.</i>	226	<i>Sollicitudo nimia vitiosa est.</i>	ibid.
<i>Sancti omnes per tribulationes tran-</i>		<i>Sollicitudo quotupliciter est ibi-</i>	ibidem.
<i>sierunt.</i>	362	<i>ta.</i>	
<i>Sanitas res pretiosa, & quid sit.</i>	69	<i>Speculi natura.</i>	152
<i>Sanitate nemo gloriosus.</i>	257	<i>Spiritus sancti fructus.</i>	141
<i>Sapor gustus obiectum.</i>	24	<i>Spiritus caelestes quomodo stant co-</i>	
<i>Saporum varietates.</i>	ibid.	<i>ram Deo.</i>	192
<i>Sapor quid sit.</i>	99	<i>Spiritualia, vel temporalia à Deo</i>	
<i>Satisfactionis partes.</i>	77	<i>petuntur.</i>	221
<i>Scientia mentis perfectio.</i>	39	<i>Spiritualium, vel temporalium dis-</i>	
<i>Scientia vera quae est.</i>	261	<i>crimen.</i>	ibid.
<i>Scriptura diuina illustrior ceteris</i>		<i>Spiritualia peti debent à Deo abso-</i>	
<i>scientijs.</i>	63	<i>lutè.</i>	222
<i>Scriptura diuina nobilitas.</i>	64	<i>Studiū, & studiositas quid sint.</i>	114
<i>Scriptura diuina pinguedo, dulcedo, & profunditas.</i>	ibid.	<i>Studiū labor omnem superat labo-</i>	
<i>Scriptura diuina effectus.</i>	ibid.	<i>rem.</i>	ibidem.
<i>Seculum quid sit.</i>	127	<i>Superbus lapidari appetit.</i>	37
<i>Seculum contrarium Religionis sta-</i>		<i>Superbia finis.</i>	113
<i>tui.</i>	ibidem.	<i>Superbia quid sit.</i>	186
<i>Secularium conuersationes euitan-</i>		<i>Superbia caput omnium peccato-</i>	
<i>de.</i>	128	<i>rum.</i>	ibid.
<i>Segnities quid sit.</i>	235	<i>Superbia vitium est generale.</i>	187
<i>Seminatoris officium.</i>	333	<i>Superbia in homine à diuitijs nasci-</i>	
		<i>tur.</i>	188
		<i>Superbia vite à quibus corrumpi-</i>	
		<i>tur.</i>	297

I N D E X.

Synderesis quid sit. 4. & 312
Synderesis nunquam amittitur. 313

T

T *Actus quid sit.* 99
Templum Dei triplex. 93
Templum Dei triplex quotuplici altari decoratur. *ibid.*
Templum spirituale illustrius materiali templo. 94
Templi perfectio. 124
Templorum mala tractatio. *ibid.*
Templum Dei homo. 125
Templum quodcunque exornatum custodiri debet. *ibid.*
Temporalia quomodo à Deo petenda. 59 & 222
Tempus quomodo expendendum. 29
Tempori mundana omnia subduntur. 96
Tempus ubi reperitur, & quid sit. *ibidem.*
Tempore nihil pretiosus. 227. et 349
Tempus omnia conterit. 332
Tentationum causa potissima quatuor. 24
Tentationum causa quomodo arcenda. *ibidem.*
Tentationes arcenda in initio. *ibid.*
Tentatio similis serpenti. *ibid.*
Tentatio ut superetur, quid faciendum. 165
Terra instabilis, & vacua. 107
In terra quae inveniuntur. 284
Terra natura. *ibid.*
Terra impedit assensus de super. *ibid.*
Thesaurus securus nobilis. 240
Thesaurus mundanorum non est securus. *ibid.*

Timor Dei necessarius, & quatuorplex. 33
Timor Dei filialis est optimus. 34
Tribulationum discrimin, & origo. 47
In tribulationibus gratia agenda sunt Deo. 48. & 147
Tribulationes cur patiuntur in mundo. 311
Tribulationes toleranda, et cur. 132
Tribulationes quomodo toleranda. *fol.* 134
Tribulationis etymologia. 269
Tribulati à Deo coronantur in caelo. *ibidem.*
Tristitia quid sit. 140
Tristitia ut euitetur, remedia quae. *ibidem.*
Tristitia bona necessaria. 141
Turpitudine à nemine desideratur. 4
Turpitudine negligenda. 328

V

V *Verbi Dei magnitudo, & praestantia.* 23
Verbum duplex. 281
Verbum interius quid sit. *ibid.*
Verbum non est res cognita, neque species intelligibilis. *ibid.*
Verbum exterius quid. 282
In verbis solati quomodo euitatur peccatum. *ibid.*
Verecundia omni aetati cōuenit. 139
Verecundia congruentior iuuenibus. *ibidem.*
Versutia duplex. 233
Versutia quid sit. *ibid.*
Vestis pretiosa ab omnibus amatur. *fol.* 243
Vigilia necessaria anima. 228
Vini

<i>Vini præstantia, & effectus.</i>	23.	<i>Vita Christiana perfectio in charitate consistit.</i>	40
& 86		<i>Vita florida iocundissima.</i>	46
<i>Vinorum differentia.</i>	ibid.	<i>Vita præsens flenda.</i>	ibid.
<i>Vinum modicum bibendum.</i>	86	<i>Vita hominis quibus assimilatur</i>	47
<i>Vini nocumenta.</i>	ibid.	<i>Vita inæqualitas odio prosequenda.</i>	51
<i>Virtus quotuplex, quid sit, & unde dicitur.</i>	14	<i>Vita inæqualitas, & malignitas.</i>	ibidem.
<i>Virtus docenda, & manifestanda.</i>	ibidem.	<i>Vita spiritalis perfectio in quo consistit.</i>	180
<i>Virtutis laus in actione consistit.</i>	15	<i>Vita præsens inconstans in omnibus.</i>	180. & 237
<i>Virtutis exercitio gaudendum est.</i>	fol. 38	<i>Vita integritas in quo consistit.</i>	190
<i>Virtus euehit hominem.</i>	134	<i>Vitia quomodo sunt obseruanda.</i>	202
<i>Inter virtutem, & dignitatem nulla comparatio.</i>	135	<i>Vita quotuplex.</i>	209
<i>Virtus Dei imago est.</i>	ibid.	<i>Vita præsens undique miseris plena.</i>	ibidem.
<i>Virtus cur dura, & ferrea vocitata est.</i>	252	<i>Vita nostra similis nauiganti.</i>	210
<i>Virtus quomodo facilis, & difficilis.</i>	ibidem.	<i>Vita nostra similis oleo in lampade lucenti.</i>	ibid.
<i>Virtutis moralis diffinitio.</i>	253	<i>Vita humana nihil est.</i>	211
<i>Virtutis diffinitio.</i>	ibid.	<i>Vita quid est.</i>	236
<i>Viribus nemo fortis.</i>	257	<i>Vita præsens quibus similis.</i>	237
<i>Virtutis encomia, & laudes.</i>	258	<i>Vita præsens fugienda.</i>	ibid.
<i>Virtutes qualibet faciunt hominem cœlestem.</i>	260	<i>Vitia animalibus attributa.</i>	259
<i>Virtuti incumbendum, ut quilibet fiat alter Adam.</i>	261	<i>Vitia animalium in homine, faciunt hominem belluam.</i>	ibid.
<i>Virtutes quomodo connexæ, & iugata dicuntur.</i>	263	<i>Vitiorum pharmasa.</i>	317
<i>Virtus amplectenda, & exercenda.</i>	279	<i>Vituperium cauendum.</i>	36. & 38
<i>Virtus cur colenda est.</i>	280	<i>Vmbra, & rota natura.</i>	179
<i>Virtutes amplectende.</i>	292	<i>Vmbra quomodo causatur, & quid sit.</i>	331
<i>Virtutis cursus quid sit.</i>	318	<i>Voluptas carnis sordidum facit hominem.</i>	67
<i>Virtutes contra hypocrisim, auaritiam, & voluptates.</i>	335	<i>Voluptates animam coinquinant.</i>	fol. 68
<i>Visus quid sit.</i>	61. & 99	<i>Voluptates ut reparentur, remedium.</i>	98
<i>Visio qua nam ratione fiat.</i>	ibid.		

Voluptatum malignitas . fol. 254.

335

Voluptas non est summum bonum.

ibidem.

Voluptatum exitus tristes . 255

Voluptatum poena maxima. ibid.

Voluptates qui calcat.

364

Vulgus quid, et ipsius conditiones. 25

V

Zelus verus quid sit.

149

Zelotipia quid sit. *ibidem.*

Finis Tabulae.

R. A. P. P. PAVLO MINERVAE BARENSI
*sacrae Theologiae Lectori Ord. Praed. & Regni
Neapolitani Prouinciali optime merito.*

V Ariam pelagi vastitatem deuagantes humana-
rum antiquiorum obuolutionum famosiores,
mentium varijs irretiti captionibus, felicitatis humanae
summam conati amplitudinem, suis proprijs affectibus
diuersis consona dictitarunt diuersa; bonam (nempe)
alij fortunam extollentes, voluptatem alij honestam,
scientifici contemplatus solo affectu saginati, alij (na-
tura ipsa praeministra) omnibus hominibus scientiae de-
siderium insitum esse doctissime tradiderunt. Quibus
si mortalis ob eorum laborem, & ingenij perspicaciam,
statuarum, pyramidumq; perpetuo testimonio, immor-
tales tribuere laudes; Quanam tibi ò MINERVA,
Minerua eruditus doctissima, cultura bonarum litera-
rum micans, (cuius splendor is est, ut tua illustis famae
celebritas non inter huius Hedis D. Dominici homines
virtute praeditos, sed & Neapoli tantummodo vniuersae
patet, quinimò apud exteris nationes laus erit cum hec
tuae praeeptiones & scholia (quasque de mandato
Reuerendissimi P. Generalis perlegi) & quae nedum con-
tra, sed in fidei robore sunt) viam arctam, ad aeternum
perueniendi beatitudinis finem planam faciat? Accipe
pro affectu animum, & pro opere desiderium ubi nanq;
ego deficio, tum legentis opus prudentia suppleat, &
Praeeptiones scholiaq; tua, laus tibi tua sit nunc, &
semper, & per infinita saeculorum saecula. Datum
Neapoli in nostro Regio Conuentu Sancti Dominici
die 30. Iunij 1603. A

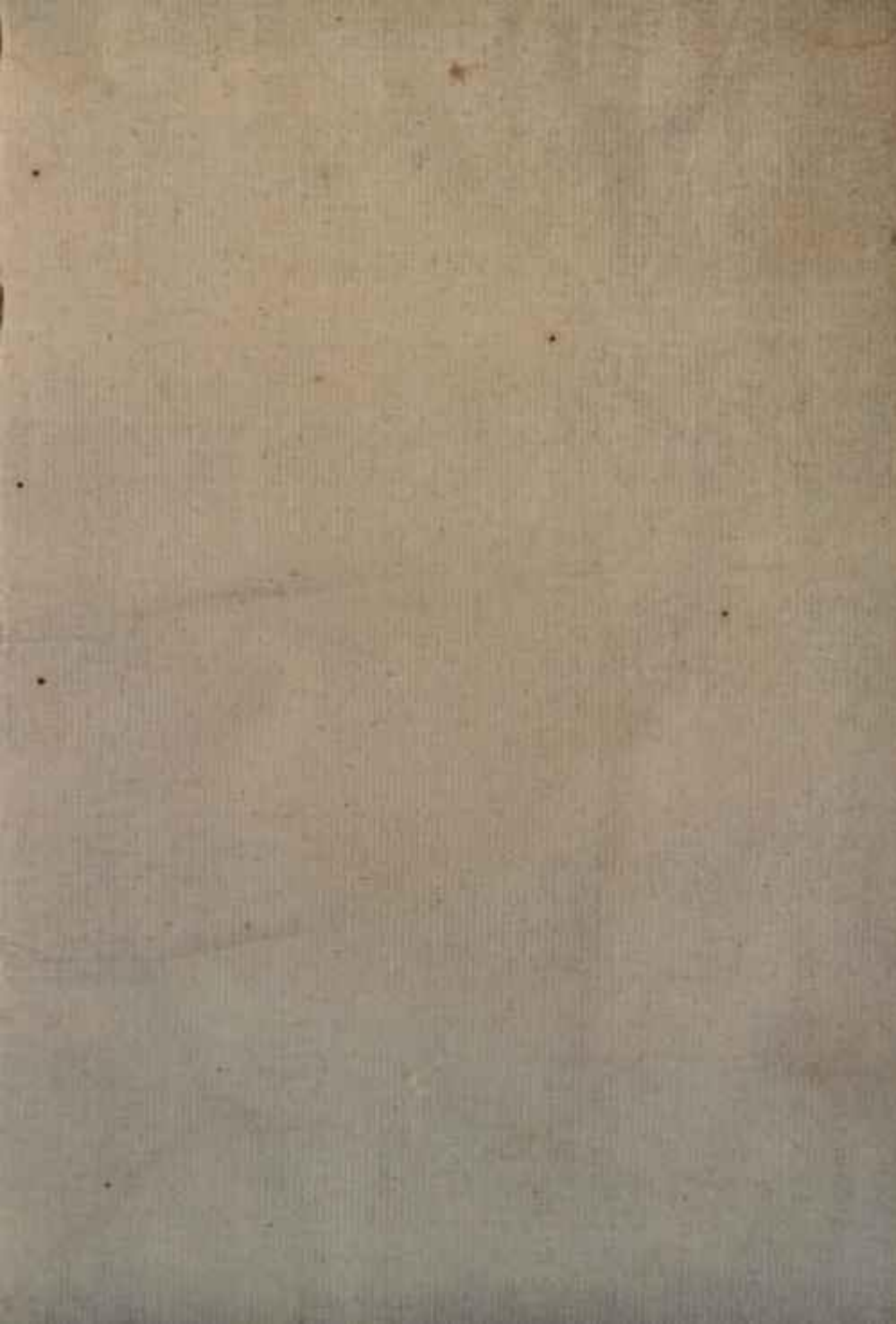
Fr. Thomas de Pontecuruo Magister, & Regens.

PRæclarissimi, apud mortalium mentes, nominis famam, tribus præsertim, prærogatiuæ generibus; & operum copia, inuentionisq; subtilitate, stiliq; ordine; homines sibi comparasse existimo. Aeterna proinde honoris gloria, præ cæteris principantur scriptoribus, Aristarchus Grammaticus, qui vltra millia commentariorum descripsit: Galenus centum triginta; Theophrastus trecenta; Seruius Sulpitius centum octuaginta; Ateius Capitolius sexaginta; Empedocles quadraginta tria, (præter Origenem, & Augustinum infinita penè scribentes) composuisse volumina, hominumque demandasse memoriæ celebrantur. Extolluntur equidem gloriæ, nunquam satis decantatæ encomijs, Anaximander Milesius, spheræ, horologiiq; inuentor; Palamedes Nauplius seriei literarum; Corax, & Cresias, Rethoricorum regularum; Simonides ceus, artis memorandi; cæteri; aliarum nobilissimarum artium repertoires. Denique Doctor Angelicus, Doctores, etsi omnes, doctrina præcellat, ordinis tamen in docendo, castigatione, non minus excedit. At si istis omnibus, vnà redimitus titulis agnosceretur homo: utiq; Anassarco de omnibus disserente, comparandus; eisdem quippè extollendus esset honoribus, quibus ab Alexandro Aristoteles; à Dionisio Plato; Menander Comediographus ab Aegypti Regibus, decorati fuere. Nec minoris gloriæ celebritate, qui aliorū dicta, temporis penè iniuria, laniata; in obliuionisq; diu quæ latuere latebris, sollicitè in lucem, concinneq; prodere curauere, digni habendi sunt. sanè crediderim, ideo Manilij Astronomica, Valgij, & Cornelij Galli elegiæ; Licinij Calui Quintilia; Varronis Leucadia; Cæsennia Gertulij, Annales Andronici; dictaq; Afranij, Anacreontis, Archilochi, Phyletæ, Aristophanisq; Poetarum: Quin & Laberrij, Cessii, Bossi, Furij
Bibaculi,

Bibaculi, Licini Valerij, æditui; Domitij Marſij epigrammata, orationeſq; in hominum non verſantur manibus; niſi quia tam illuſtrium operum zelantibus caruere ſcriptoribus. Hinc ceteris, quot, Adm. R. P. F. Paulo Mineruæ Barenſi Ord. Prædicat. Sacræ Theologiæ Lectori, ac Prouinciæ Regni Prouinciali optimemerito, ſuper D. Nili Episcopii, Martyriſque, ſententijs, græcè latinèq; cōtextis, lucubrationum Authori; illas, nedum edenti, verum & opus idem tenebris obtectum, ſuique Authoris orbatum nomine; primæuo nitore, proprioque illud reſtituenti patrono; quiq; & Salomonis Neomennias, pleraque alia, ſubtiliſſima inuentione, reperit; admirabiliq; ordine euexit in lucem; qualesq; agere gratias debeamus, diſſerendum relinquo. Ego autem, cum hæc mihi ex ſuperiorum commiſſione, oblata commentaria eſſent; tota qua potui perlegi diligentia, exactoq; perlustraui examine; ac præterquam, nil me, contra Sacræ Romanæ Eccleſiæ ſancita, boniſque contradicens moribus, in eis reperiſſe fateor: verum & præfati Commentatoris, gratam, in aperiendis dictis facundiam, linguarum peritiā, ſacris in literis familiaritatem, authoritatum copiam, ſtili docilitatem, in dubijs ſubtilitatem, in reſponſis nitorem; cæteroſq; quæ ſapientiæ Heroes decent, prærogatiuas, haud ſatis admirari potui. Ideoq; ego Frater Seraphinus de Rinaldo Nucerinus eiſdem præfati Ordinis, & Prouinciæ Sacræ Theologiæ Magiſter, illas prælo demandandas, omnibus (vt omnes, vel profectum, aut vitæ percipiant correptionem) legendas fore, meritò iudicaui. Datum Neap. die 19. Septembris 1603.

Fr. Seraphinus de Nuceria Magiſter manu propria.

Il libro
di San D.
cristoforo
per con
tento, con
il libro
di San

Il libro
di San D.
cristoforo
per con
tento, con
il libro
di San

Il libro
di San D.
cristoforo
per con
tento, con
il libro
di San

Il libro
di San D.
cristoforo
per con
tento, con
il libro
di San

Il libro
di San D.
cristoforo
per con
tento, con
il libro
di San

Il libro
di San D.
cristoforo
per con
tento, con
il libro
di San